STUDII ŞI DOCUMENTE

CU PRIVIRE LA

ISTORIA ROMÎNILOR

I.

SOCOTELILE BISTRIŢEI (Ardeal)

II.

ACTE RELATIVE LA ISTORIA CULTULUI CATOLIC IN PRINCIPATE

ADUNATE ŞI TIPĂRITE

CU O PREFAŢA DESPRE PROPAGANDA CATOLICA PANA LA 1500

DE

N. IORGA
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

EDITURA MINISTERIULUI DE INSTRUCŢIE

BUCUREŞTI
Stabilimentul grafic I. V. SOCECŬ, Strada Berzeĭ, 59
1901

STUDII ŞI DOCUMENTE

CU PRIVIRE LA

ISTORIA ROMÎNILOR

I.

SOCOTELILE BISTRIŢEI (Ardeal)

II.

ACTE RELATIVE LA ISTORIA CULTULUI CATOLIC IN PRINCIPATE

ADUNATE SI TIPARITE

CU O PREFAŢA DESPRE PROPAGANDA CATOLICA PANA LA 1500

DE

N. IORGA

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

EDITURA MINISTERIULUI DE INSTRUCŢIE

BUCUREŞTI

Stabilimentul grafic I. V. SOCECŬ, Strada Berzeĭ, 59

1901

STUDII ŞI DOCUMENTE

CU PRIVIRE LA ISTORIA ROMÎNILOR

I-II

PREFAȚĂ

Cînd, în Septembre, Ministrul de Instrucție Publică, d. C. C. Arion, a încuviințat tipărirea pe socoteala Ministeriuluĭ a culegeriĭ mele de documente, eram departe de a mă aștepta la o atît de fericită hotărîre. Material pregătit pentru tipar, adnotat adecă și revăzut, n'aveam. Pentru a începe a trebuit, în asemenea împrejurărĭ, să daŭ la lumină întăiu un material maĭ ușor de preparat, chiar dacă era de o însemnătate maĭ mică.

Dintr'o publicație anterioară a mêa, ale căreĭ proporțiĭ nu le maĭ puteam crește — pentru a nu păgubi și maĭ mult niște editorĭ cu bunăvoință — de la *Documentele din Bistrița* îmĭ rămăsese socotelile latine ale orașuluĭ, partea ce ne interesează pe noĭ din ele. Cu dînsele am început volumul întăiu al «Studielor și documentelor».

Maĭ aveam însă și alte socotelĭ, și m'am gîndit un moment să daŭ la începutul publicațieĭ mele numaĭ materiale de acestea, care ar fi fost în legătură, deosebindu-se numaĭ prin proveniența lor, cu acele pe care le tipăriam, și le tipăresc încă, în revista «Economia Națională». Decĭ, în urma socotelilor latine din Bistrița am dat, după prețioasele condicĭ păstrate în Archivele bisericiĭ catolice din Iașĭ, extrase din socotelile Iesuiților și Franciscanilor statorniciți în capitala Moldoveĭ.

Pe cînd luam la Iașĭ, mulțămită binevoitoareĭ permisiunĭ a Monseniorului episcop Jaquet, extrasele mele de socotelĭ, adunasem însă și un mare număr de documente, privitoare la viața și desvoltarea catolicismuluĭ în Moldova. Din ele, înșelîndu-mă asupra întinderiĭ lor reale, voiam să fac un simplu

apendice la socotelile misionarilor. Cum se vede însă, ele au cuprins maĭ multe paginĭ decît ambele felurĭ de socotelĭ, împreună.

Din Bucureștĭ nu așteptam să găsesc materiale maĭ vechĭ. Dorind însă a lumină unele legăturĭ cu Misiunea din Moldova, ale Franciscanilor Provincieĭ bulgaro-valache, am cerut Monseniorului archiepiscop Hornstein voia de a face cercetărĭ și aicĭ. Permisiunea mi s'a acordat, și am aflat în Archivele archiepiscopicĭ un număr destul de mare de documente care privesc, saŭ comunitatea catolică din Bucureștĭ saŭ cele, maĭ vechĭ și multă vreme maĭ însemnate, din Tîrgoviște și Rîmnicul-Vîlceĭ. Dacă ele nu daŭ multe lămurirĭ asupra organisăriĭ propagandeĭ și persoaneĭ celor ce se găsiau în fruntea saŭ în serviciul eĭ, ele cuprind, pentru administrația averilor teritoriale ale bisericilor latine, știrĭ care pot folosi și la altceva decît la istoria catolicismuluĭ în Țara-Românească.

Tot în Bucureștĭ am aflat, la biserica Barățieĭ, un exemplar din obituariul Misiuniĭ, pe care l-am tipărit la urma documentelor de altă natură din această despărțire.

De la Seminariul catolic am căpătat, din partea reverenduluĭ director, părintele C. Auner, caruia îĭ sînt supt multe raporturĭ îndatorit, scrisorĭ de recomandație pentru parochiĭ catolicĭ din Tîrgoviște și Cîmpulung. În cel d'intaiu loc n'am aflat nimic, decît, în curtea caseĭ parochiale, un fragment de piatră sepulcrală din secolul al XVII-lea. Documentele trecuse, în alte timpurĭ, la Bucureștĭ, și se și păstrează acolo, împreună cu cronica din care la 1865, d. Hasdeu a dat toata partea narativă, în *Archiva istorică.*

Din potrivă, la Cîmpulung, în vechia mănăstire de acolo, ale căreĭ începuturĭ sînt maĭ vechĭ, fără îndoială, decît începuturile Voevodatuluĭ muntean, am găsit o întreagă archivă, foarte bine păstrată și pusă într'o excelentă ordine de părintele Auner, care a condus altă dată mica școală de acolo. De acolo am cules un bogat mănunchiŭ de acte, asămanătoare cu cele din Bucureștĭ, dar, în genere, mult maĭ însemnate decît acelea. Cum și era firesc pentru această veche colonie de Sașĭ și Ungurĭ catolicĭ, în jurul cărora, emigrînd

din sate, s'aŭ adunat în cursul veacurilor Romînii ortodoxĭ, ce li-aŭ devenit concetățenĭ.

Relațiile de protecție și atîrnare în care se găsiaŭ Agenții austriacĭ din principate și catolicii de la noĭ, m'au îndemnat să studiez, din punctul mieŭ de vedere, corespondența consulară austriacă, păstrată în copie la Academia Romînă, în volume prea numeroase pentru a se putea spera o publicare apropiată a lor. Ce am găsit acolo, formează cel maĭ îmbielșugat și maĭ prețios material pentru istoria *politică*, daca se poate zice ast-fel, a catolicismuluĭ, în Țara-Romănească maĭ ales, dar și în Moldova.

Din multele còpiĭ de documente ce am strîns în cursul călatoriilor mele științifice, din corespondența consulară francesă copiată tot pentru Academie, din documentele romane adunate de d. Al. Em. Lahovary și din actele de la Propagandă strînse de d. I. Bianu și publicate numaĭ în parte în «Columna luĭ Traian», am format o nouă despărțire a carțiĭ. De un caracter maĭ amestecat, ea presintă însá un interes maĭ viu și maĭ întins pentru cine studiază istoria poporuluĭ nostru însușĭ.

În sfîrșit, cînd credeam cartea mea încheiata, părintele Auner m'a înștiințat de sosirea la archiepiscopie a documentelor ramase înca la Rîmnic. Din ele am maĭ scos cîteva acte, care lămuresc maĭ bine pe cele ce le cunoșteam de înnainte sau cuprind chiar informațiĭ în adevăr nouă.

Ast-fel, de la o culegere de socotelĭ, pe care o plănuiam, am ajuns la o adunare a documentelor privitoare la istoria catolicismuluĭ în Romănia și ast-fel pe încetul am ajuns a pune împreună, nu tot ce se poate ști în această privință — căcĭ sînt atîtea lucrurĭ inedite, care nu mi-au fost accesibile și nu vor ieși decît pe încetul la lumină! —, dar cel puțin toate materialele ce se aflaŭ la noĭ și care pănă acum erau aproape ignorate.

INTRODUCERE

Pe basa lucrurilor ce se știau și până acum și a celor ce se pot ști de acum înainte, prin colecția de față, se poate scrie destul de complect o istorie a catolicismuluĭ în țerile romîne. Aceasta o voiŭ și face-o, dar maĭ tărziŭ numaĭ, după ce studiile mele vor fi terminate. Povestirea va apărea atuncĭ în «Revue de l'Orient chrétien», unde mă pot aștepta la cetitorĭ maĭ numeroșĭ decît aicĭ.

Până la acea publicație însă, împărtășesc deocamdată unele resultate, privitoare la timpurile maĭ vechĭ. Ele sînt nouă și mi se par puțin contestabile.

I.

Pe la începutul secoluluĭ al XIII-lea, tot șesul cît se întinde de la Volga până la Carpațiĭ ungureștĭ era acoperit de valurile totdeauna în mișcare ale Cumanilor păgînĭ[1]. Supt stăpînirea lor, tributarĭ și hrănitorĭ aĭ hordeĭ războinice, trăiau, ducînd viața patriarchală a altor timpurĭ, populațiĭ ruseștĭ în Răsărit, iar în Apus cîțĭ dintre Romînĭ se maĭ găsiau la Nordul sălbatec al Dunăriĭ. Dincolo de munțĭ puterea nominală a regeluĭ Ungarieĭ se întindea asupra întregeĭ cetățuĭ a Ardealuluĭ, dar în apropierea cingătoriĭ apărătoare a Car-

[1] V. asupra lor broșura d-luĭ Gherghel (*Zur Geschichte Siebenbürgens*) și articolele aceluiași în revista «Tinerimea romînă», serie nouă, I și II.

paţilor nu eraŭ oraşe, sate, nu era civilisaţie, şi numaĭ puţine elemente omeneştĭ răzleţite se întîmpinaŭ în ţara pustie a Bîrseĭ, ducîndu-şĭ zilele în sărăcie şi frică, cu ochiĭ la pasurile neapărate.

Pentru a împopora ţara pustie «din Ardeal, către Cumanĭ»[1], pentru a o apăra, întemeind dincolo de munţĭ un post de observaţie, regele Andreĭ al II-lea chemă pe cavaleriĭ teutonĭ, gata să părăsească Pămîntul Sfînt, unde nu se maĭ putea nădăjdui nimic.

Eĭ veniră, se înstalară încă din 1211, anul cînd li se făcu donaţia solemnă a Bîrseĭ şi a ţeriĭ, fără hotare, pe care ar fi putut-o dobîndi «dincolo de munţĭ»[2]. Şi in curînd, supt protecţia *Kreuzburgurilor*, cetăţilor de lemn ale călugărilor frateluĭ Dietrich se adună, aducînd cu dînsa munca şi înflorirea, o populaţie amestecata de colonĭ, — Ungurĭ şi Secuĭ, — din părţile vecine. Ea era atîta de numeroasă în 1222, zece anĭ după colonisarea pustieĭ, după deschiderea acesteĭ slobaziĭ creştine, încît se dădu voie Mareluĭ Maestru a înnălţa acum adevărate cetăţĭ şi oraşe, din piatră. În acelaşĭ timp li se îngăduia a-şĭ maĭ cerca norocul, credincios pănă acum, în potriva Cumanilor, a merge în ţinutul păgîn, cu armele în mînă, pănă la Dunăre şi Siret, pănă la Bulgarĭ adecă şi la Ruşiĭ» din «ţara Brodnicilor»[3].

Politica Teutonilor în Bîrsa şi Cumania vecină e aceiaşĭ ca şi acea pe care maĭ tărziu o urmară în Prusia litvană. Să ieie ţara în stăpînire, să scoată bogăţiile ascunse în pămînt, s'o stăpînească prin turnurile de pîndă ale *Burgurilor*. Şi, fiind-că aceştĭ soldaţĭ eraŭ nişte călugărĭ, nişte cavalerĭ aĭ Cruciĭ, să aducă, fie şi cu sila, pe păgînĭ la cristelniţa botezuluĭ. Fără a primĭ însă în sămănătura lor secerea străină, fără a introduce episcopĭ lacomĭ de veniturĭ şi de dominaţie, fără a stabili o primejdioasă ierarhie de clericĭ.

[1] «Ultra silvas versus Cumanos»; privilegiul Teutonilor, din 1211 (Zimmermann-Werner, *Urkb.*, I, p. 16).

[2] «Sicut montes nivium complectuntur eandem terram» (*ibid.*).

[3] *Ibid.*, p. 14, n⁰ 27; p. 18 şi urm., n⁰ 31.

Decĭ, eĭ aduseră în colonia lor destul de mulțĭ clericĭ, cerură de la Papă un archipreot saŭ decan, pentru a-ĭ ordina și conduce, dar nu uitară în același timp să se asigure la Roma față de orĭ-ce încălcare posibilă din partea episcopuluĭ ardelean (1224). Îndrăznind apoĭ maĭ mult decît atît, dorind să fie și la adăpostul uneĭ întîmplătoare intervenirĭ sau nemulțămirĭ regale, eĭ făcură ca Papa să iea supt a sa protecție pămîntul întins» pe care l aveau în Bîrsa însășĭ și peste munțiĭ de la hotar [1].

Temerea Teutonilor era îndreptățită, dar garanția pe care o cîștigase era prea slabă. Înnainte de 1222, eĭ avuse să sufere prigonirĭ și pagube din partea regeluĭ care-șĭ dădea samă ce fel de oaspețĭ adusese. În 1225, li se ceru iarășĭ să plece, supt cuvînt că întrecuse margenile vechiĭ donațiĭ, de «treĭ-zecĭ de pluguri . Eĭ refusară, și atuncĭ o oaste ungurească li străbătu pămîntul, goni pe frațĭ, culese dărĭ de la locuitorĭ și *trecu chiar munțiĭ,* luînd acolo în stăpînire ținutul locuit de Cumaniĭ convertițı și «cetatea foarte întărită» [2] —, unul din cele cincĭ *Burgurĭ* —, care li supraveghia ascultarea politică și religioasă. Toate stăruințile Papeĭ fură zădarnice: regele, bucuros că și-a atins scopul, nu se lăsă induplecat a primi înnapoĭ pe aceĭ ce i se păreau ca «șerpele în sîn, șoarecele 'n pară și focul în trup» [3]. Teutoniĭ îșĭ facuse datoria, și alțiĭ recoltară pe cîmpul deschis prin osteneala lor de vitejĭ.

Cît stătuse eĭ în Bîrsa, am văzut că, nu numaĭ creațiunea unuĭ nou episcopat pentru teritoriile cîștigate de dînșiĭ era imposibilă, dar chiar și autoritatea episcopieĭ «ultrasilvane se opria la hotarele țeriĭ din nou «descălecate». Episcopul

[1] *Ibid*, pp. 22-4, n⁰ 34; p. 24, n⁰ 35; pp. 24-6; p. 28, n⁰ 39.

[2] «Castrum munitissimum» (*ibid.*,p. 51). Cf. p. 37: «quam ultra montes nivium multis construxerant laboribus et expensis». Era Cîmpulungul, unde se ajunge natural prin pasurile Carpaților. V. și studiul luĭ Jung asupra lor (rom. in *Conv. lit.*, 1895).

[3] «Tanquam ignis in sinu, mus in pera et serpens in gremio» (*ibid.*, p. 39). Cf. și pp. urm.

Cumanilor *(episcopus Cumanorum)* din 1217, în care s'a crezut prea multă vreme, e un episcop de Como *(cumanensis)*, în Italia. Şi tot aşa e şi cu «capitulum cumanum (greşit *Cumanorum)* din 1218[1]. Afară de faptul că existenţa episcopieĭ nu se poate concilia cu politica Teutonilor, la Carpaţĭ, ca şi în Prusia, cum se poate admite în 1217-8 un episcopat al Cumanilor care să aibă dijme şi posesiunĭ *acordate ca feude* unora sau altora, un capitol al Cumanilor care să vorbească de «obiceiul bisericiĭ lor», de «capitolele bisericilor catedrale din vecinătate» ; un episcop în fine, care să fi avut «predecesorĭ» ? Încă în 1224 ca şef al cleruluĭ din regiunea stăpînită de cavalerĭ întîlnim numaĭ tot pe vechiul «archipreot al ţeriĭ Bîrseĭ şi al celeĭ de dincolo de munţĭ»[2].

Situaţia religioasă se schimbâ cu totul după înlăturarea violentă a cavalerilor. Regele însuşĭ trecuse munţiĭ pentru a supune şi *burgul* transalpin al Teutonilor, care nu poate fi altul decît acel din Cîmpulung, lîngă care, după obiceiul lor, eĭ întemeiară şi un *Kloster*, a căruĭ amintire se păstră până foarte târziŭ. Unguriĭ rămaseră acolo pentru a păstra cele cîştigate şi a apăra de Cumanĭ pe coloniĭ saşĭ şi ungurĭ aĭ miculuĭ oraş de munte.

Archiepiscopul de Esztergom fusese numit legat în părţile necredincioşilor. La acest prelat, un Flamand de naştere, se presintâ în 1227, pentru a-ĭ cere botezul, un fiu de «principe» cuman, moştenitorul stăpîniriĭ asupra uneia din «generaţiile» acestuĭ popor. Întovărăşit de cîţiva Dominicanĭ, carĭ-ĭ dăduse fără îndoială şi sfaturile trebuitoare[3], el veni în Ardeal şi vorbi, spune o cronică din Flandra, ast-fel: «Botează-mă cu aceştĭ doĭ-spre-zece tovarăşĭ aĭ meĭ, şi tatăl mieŭ va veni

[1] Actele s'aŭ tipărit în Hurmuzaki, I. pp. 65-6, n[le] 48-9, după Fejér. Episcopul de Kalocsa, căruia i se adresează, era însă un patriarch — ales de Aquileia.

[2] Cf. Zimmermann-Werner, I, p. 28, n° 39 şi p. 32, n° 42.

[3] O scrisoare papală numeşte la 1227 pe doĭ din eĭ: Paul Ungurul şi Iacint de Odrowąz (Pray, *Specimen hierarchiae hungaricae*, Pressburg-Caşovia, 1776; p. 417).

la tine în Ardeal, în ce loc vreaĭ, cu două miĭ de oamenĭ, cari toţĭ doresc să fie botezaţĭ cu mînile tale[1]».

Archiepiscopul Robert se adresâ Papeĭ pentru a şti ce să răspundă la propunerea Cumanuluĭ, şi el căpătă încuviinţarea de a trece munţiĭ, unde i se acordâ şi misiunea de a aduce la dreapta credinţă pe locuitoriĭ, păgînĭ saŭ ereticĭ, aĭ «Cumanieĭ, ţeriĭ Brodnic şi regiunilor ce se maĭ află pe acolo». Pentru maĭ multă siguranţă, prelatul ceru principeluĭ ungur Bela să-l întovărăşească, şi botezătorul apăru în fruntea uneĭ armate ungureştĭ. În asemenea împrejurărĭ, Hanul «Bortz» trebui să-şĭ ţie cuvîntul şi el trecu la creştinism cu un foarte mare număr dintre aĭ săĭ.

Iar, pentru a-ĭ da sfaturĭ şi a-l ţinea în ascultare, Robert numi ca episcop al noueĭ diocese cumane pe călugărul predicator Teodoric, care fusese vre-o cincĭ anĭ de zile prior al Ordinuluĭ în Ungaria [2].

Episcopatul îşĭ datorià creaţiunea Teutonilor întăiu, cari întinsese dincolo de munţĭ autoritatea regeluĭ; Dominicanilor, cari, de curînd întemeiaţĭ, eraŭ însufleţiţĭ încă de un zel fierbinte pentru biruinţa legiĭ catolice şi, în sfîrşit, sprijinuluĭ acordat de Ungaria propagandeĭ religioase, care mergea mînă în mînă cu întinderea proprieĭ sale puterĭ.

Hotarele dioceseĭ fură stabilite de archiepiscopul-legat. Nu le cunoaştem documentar, dar ele se pot presupune. Diocesa cumană începea acolo unde se termina episcopia veche a Ardealuluĭ. Cuprindea, de fapt, Secuimea, aĭ căreĭ locuitorĭ nu prea erau mulţămiţĭ că sînt supuşĭ ast-fel unuĭ prelat ce-şĭ lua numele de la barbariĭ vecinĭ; Sudul, populat destul de rău încă, al Ardealuluĭ[3], iar în teorie Cumania toată, care se pierdea în şesurile răsăritene. Întemeietoriĭ nouluĭ centru de propagandă sperau sa cîştige în această împărăţie a călăre-

[1] Cronica e reprodusă şi în Knauz, *Monum. ecclesiae strigoniensis;* în Katona, *Hist. critica*.

[2] Hurmuzaki, I, p. 102; p. 107, no 82; p. 108, no 83; p. 111.

[3] Cf. şi Pray, *Hier.*, pp 426-9, unde e lista decanatelor ardelene ale episcopieĭ.

ţilor din stepă şi pe Romîniĭ ce ascultaŭ de poruncile Hanuluĭ, şi pe «acele popoare ce se zic Valachĭ», cari până atuncĭ, creştinĭ de multe veacurĭ, îşĭ aveau Vlădiciĭ lor, atîrnînd de Scaune metropolitane bulgăreştĭ saŭ rutene. Ast-fel s'ar fi cucerit nouă suflete catolicismuluĭ şi s'ar fi oprit şi lăţirea schismeĭ greceştĭ, de care erau infectaţĭ Romîniĭ, între Unguriĭ şi Saşiĭ cari se aşezaŭ «în mijlocul lor», la Cîmpulung, şi poate şi aiurea[1].

Speranţele puse în Teodoric şi auxiliariĭ săĭ Dominicaniĭ eraŭ marĭ. Se credea în 1229 că neofiţiĭ archiepiscopuluĭ Robert vor părăsi vechiul lor fel de viaţă sălbatec şi-şĭ vor face cetăţĭ, sate şi bisericĭ»; se căutaŭ mijloace pentru a-ĭ apăra de conaţionaliĭ lor ce se închinau încă zeilor Asieĭ. În schimb pentru supunerea lor, «ducil şi poporul Cumanilor» erau asiguraţĭ, tot la 1229, de Papă că ţara şi libertatea lor nu vor fi încălcate de nimenĭ şi că eĭ se vor bucura şi de acum înnainte de privilegiul ce li se acordase odinioară de regele Andreĭ cu voia fiuluĭ săŭ, Bela[2]. În 1231, se afla cu bucurie la Roma că alte căpeteniĭ cumane, cu supuşiĭ lor, aŭ trecut la catolicism[3]. În 1234, se permitea episcopuluĭ cuman, al căruĭ nume nu-l ştim, să numească un sufragant al său, dintre Romînĭ şi pentru acest popor al Romînilor, şi regele-ĭ asigura un venit[4].

În 1238, vedem încă pe episcopul Cumanilor consacrînd pe unul din Bosnia[5]. Dar, treĭ anĭ după aceasta, potopul furios al Tatarilor smulgea pe Cumaniĭ păgînĭ din ţara lor răsăriteană, iĭ mînă înnainte saŭ iĭ lua cu sine, iĭ aducea în ţerile noastre la fraţiĭ lor convertiţĭ în parte la creştinism şi civilisaţie, şi toată această mulţime imensă înneca, răpezindu-se prin pasurile Carpaţilor, ţara ungurească de peste munţĭ[6].

[1] Zimmermann-Werner, I, pp. 60-1, nº 69: «quidam populi qui Walaci vocantur».

[2] Hurmuzaki, I, p. 111; p. 112, nº 87; pp. 112-3, nº 88.

[3] *Ibid.*, pp. 113-4, nº 89.

[4] V. nota 1. Cf. Knauz, *o. c.*, I, pp. 303-4, nº 362; Zimmermann-Werner, I, pp. 63-4.

[5] Hurmuzaki, I, pp. 172-3, nº 130.

[6] Pentru năvălirea tatară v. monografia luĭ Strakosch-Grassmann.

Urmările fură numeroase și de cea maĭ mare însemnătate. Ele hotărîră și soarta propagandeĭ catolice în regiunile ce trebuiaŭ să formeze peste cîtva timp cele două principate romîne.

O parte dintre Tatarĭ, trecînd Siretul, dăduse de «pămînturile episcopuluĭ cuman», bătuse pe «oameniĭ» acestuia și distrusese «cetatea Milcov», în care resida prelatul, precum ni se spune explicit într'un document din secolul al XIV-lea [1]. În ruinele ce rămaseră pe locul unde se ridicaŭ odată biserica, locuințile, cetățuia de strajă a Ungurilor nu se maĭ putea adăposti nimenĭ după retragerea năvălitorilor din 1241.

Dar nu numaĭ că se sfărîmase centrul religios al regiuniĭ: credincioșiĭ dispăruse și eĭ. Cea maĭ mare parte din Cumanĭ rămaseră, de sigur, supt autoritatea fraților lor Tatarĭ, cu cari se confundară îndată. Aceștia eraŭ însă păgînĭ, pe cînd aceĭ ce se creștinase trecuse în Ungaria, unde timp de maĭ bine de un secol îĭ vedem ducînd o viață, vechia lor viață de rătăcire și de pradă, incapabilĭ de a-șĭ face sate și de a respecta pe ale altora, gata orĭ-cînd de violențe și de răscoală, chiar și contra unuĭ rege care purta și numele Cumanieĭ între ale țerilor ce se chema că stăpînește. Încă la 1397 maĭ auzim vorbindu-se de dînșiĭ, și vor fi avut atuncĭ veșnicele lor corturĭ de pîslă, în care-șĭ duceaŭ viața [2].

Să se maĭ adauge că Ungaria rămase stoarsă de puterĭ după marile suferințĭ și silințile uriașe de la 1241, că în curînd dinastia eĭ întră în decadență. În locul regilor convertitorĭ de neamurĭ, sprijinitorĭ de misionarĭ, apărură către sfîrșitul secoluluĭ al XIII-lea pe tronul Ungarieĭ principĭ oportuniștĭ supt raportul religios, rude și patronĭ aĭ Cumanilor păgînĭ saŭ întorșĭ la păgînism și că nu odată Scaunul roman trebui să li aducă aminte că o unire cu Tatariĭ saŭ alțĭ ne-

[1] Roger, *Miserabile carmen*, ed. Florianus, *Fontes*, IV, p. 59. Documentul din secolul al XIV-lea, vezi-l maĭ departe. Sfărmarea castelului secuiesc de lîngă hotare, Szent-Lelék, Hurmuzaki, I, p. 255, nº 195.

[2] Haán și Zsilinsky, *Monumenta diplomatica comitatus bekésiensis*, 1877, p. 15. Cf. Hurmuzaki, I², pp. 6-7, nº 6.

credincioşĭ e făcută pentru a acoperi de ruşine numele unuĭ suveran creştin [1].

Totuşĭ din cînd în cînd, mulţămită nevoiĭ de banĭ a regilor ungurĭ sau zeluluĭ Dominicanilor, se maĭ aude de acţiunea catolică în regiunile unde fusese odinioară Milcovia. În 1253 aflăm de silinţile pe care le făceaŭ pentru creştinarea «Cumanilor» — Tatarilor probabil — Dominicaniĭ ce predicau în ţara ce fusese a lor [2]. În 1254, regele Bela se face a se pregăti contra «Cumanilor, Brodnicilor, Ruşilor», ca şi contra shismaticilor din Bulgaria şi Bosnia şi pomeneşte osteneala sa pentru convertirea celor d'întăiŭ dintre aceste neamurĭ. În 1278 se trimit misionarĭ «la Cumanĭ , carĭ par ar fi însă ceĭ din Ardeal [3]. În 1307, după vre un vechiu formular, se numeşte un legat pentru Galiţia şi Cumania [4]. De bisericĭ care să se facă în Cumania vorbeşte şi regele Ludovic la 1351 [5]. Dar aceste erau numaĭ reminiscenţe, dorinţĭ, confusiĭ, şi — vorbă de clacă.

Episcopatul Cumanilor nu maĭ avea nicĭ o raţiune de a fi şi nicĭ un sprijin. Pentru curiositate numaĭ, merită a fi amintiţĭ cîţĭ-va prelaţĭ cari din cînd în cînd poartă titlurĭ cumane. În 1279, un canonic cuman la Buda [6]. În 1283 ar fi pomenit un «Th., Comanorum humilis minister , care nu pare să fie decît cunoscutul episcop Teodoric, căcĭ documentul n'are data ce i s'a atribuit [7]. Episcopia «cumană» reservată de Sf. Scaun după moartea episcopuluĭ Leon şi administrată un timp de Minoritul Luca de Castello, nu e, fără îndoială, a noastră [8]. Maĭ însemn în sfîrşit un prelat cuman, acesta autentic: archidiaconul «cumanensis» Iacob în 1399 [9].

[1] Hurmuzaki, I, pp. 314-5, n⁰ 227 şi la anul 1290.
[2] *Ibid.*, I, p. 255, n⁰ 195.
[3] Hurmuzaki, I, pp. 417-8, n⁰ 337.
[4] *Mon. Hung. Vaticana*, seria I, II, pp. 3-6, 10, 366.
[5] Hurmuzaki, I[2], p. 16.
[6] Knauz, II, p. 98.
[7] Cf. Hurmuzaki, I, p. 445 (358) şi Knauz, II, p. 471, n⁰ 483.
[8] Hurmuzaki, I, p. 602, n⁰ 478.
[9] *Mon. Hung. Vat.*, I, IV, p. 84, n⁰ 116; p. 144, n⁰ 185.

II.

Innainte de a urmări în alte timpurĭ istoria catolicismuluĭ în Moldova, să vedem maĭ de aproape începuturile propagandeĭ în Cumania munteană şi în Oltenia bulgară.

Ceia ce s'a numit maĭ tărziu Ţara-Romanească a făcut parte din diocesa episcopuluĭ catolic de la Milcov, şi despre aceasta s'a vorbit şi maı sus. Dar au maĭ fost şi alte centre catolice aicĭ, alte încercărĭ de a se porni o mare mişcare de convertire. După împrejurărĭ, acestelalte centre se ivesc şi dispar, fără să li putem da bine de urmă.

Un act regal din 1235 pomeneşte luptele petrecute între Ungurĭ şi Bulgarĭ pe acea vreme. Castelul Vidin fu asediat, regiunea vecină pradată; fratele «ţaruluĭ , Alexandru, prinse pe căpetenia Secuilor, Bogomir, şi numaĭ pe urmă Unguriĭ putura sa-şĭ răzbune printr'o biruinţă [1].

Această biruinţă trebuie să fi avut urmărĭ pentru întinderea şi întărirea puteriĭ ungureştĭ în Banatul bulgar. De aceia vedem în 1237 pe Dominicanĭ «predicînd pentru convertirea ţeriĭ Severinuluĭ , pe acelaşĭ timp cînd se înfiinţa, va să zică, episcopia Cumanilor la Milcov. Propaganda izbuti «în Severin şi locurile vecine», şi, tot pe atuncĭ, Papa trimitea un legat la «ţarul» Ioan Asan, recomandîndu-l, în acelaşĭ timp cleruluĭ «din Bulgaria şi Valachia» [2].

Stăruinţile pe lîngă ţarul eretic nu prinseră însă, şi în 1238 regele Bela al IV-lea era îndemnat să atace ţara îndărătniculuı shismatic. Dupa cerere i se dădea voie a întemeia diocese latine şi a numi episcopĭ după plac, «atît în ţara luĭ Asan aceluia, cît şi peste ţara ce i se zice Severin, în care ţară, care mult timp a fost pustie, s'aŭ înmulţit locuitoriĭ, cari n'aŭ încă nicĭ un episcop al lor». Cerînd a i se da atribuţiile obişnuite ale unuĭ Legat, pentru a nu se face sgomot

[1] Hurmuzaki, I, p. 134.

[2] Hurmuzaki, I, p. 153, nº 115; pp. 153-4, nº 116; pp. 154-5, nº 117; pp. 164-5, nº 123.

în jurul intenţiilor sale religioase, Bela arătase că tot ce va cuceri nu-ĭ va aparţinea numaĭ luĭ, ci şi Scaunuluĭ apostolic [1]. Totuşĭ nu-mĭ vine a crede că ar fi fost un episcop de Severin, în adevăr, acel Grigore care se menţionează în 1246, după un act copiat în secolul al XV-lea tocmaĭ [2].

Se ştie că, în 1251, regele Ungarieĭ voi să facă pentru Ioaniţĭ în Oltenia ceia ce Andreĭ făcuse pentru Teutonĭ în Bîrsa. După despoporarea regatuluĭ şi părţilor vecine prin straşnica pradă tătărească, era nevoie de colonisatorĭ. Şi se oferia acestora «toată ţara Severinuluĭ, cu munţiĭ săĭ şi orĭ-ce anexe », pănă la Olt, afară de un singur voevodat ce trebuia să rămîie Romînilor. Şi, iar afară de un singur Voevodat, se făgăduia cavalerilor «toată Cumania, de la Olt şi munţĭ », pentru a face castèle aci.

În ţara Oltuluĭ se pomenesc iazurĭ, morĭ, bisericĭ şi drepturĭ pe care le-ar avea acolo, după ştiinţa tuturora, diocesaniĭ ungurĭ, drepturĭ care rămîn reservate. Dar episcopat catolic nu era în Severin la 1251 şi, cu cavalerĭ sau fără, el nu era să se întemeieze aicĭ, «la hotarul Cumanilor de peste Dunăre şi Bulgarilor» [3].

III.

O nouă dinastie, dinastia mîndră şi energică a Angevinilor, dădu, la începutul secoluluĭ al XIV-lea, o nouă viaţă Ungariei. Trezindu-se din amorţeala ultimelor deceniĭ, ea căpătă iarăşĭ conştiinţă despre misiunea sa. Încercînd să reunească ţerile de peste munţĭ şi Dunăre cu regatul lor prin legăturĭ de vasalitate politică, noiĭ suveranĭ nu uitară însemnătatea, pentru a atinge acelaşĭ scop, a legăturilor de comunitate religioasă. Iarăşĭ domniră la Buda patronĭ aĭ catolicismuluĭ.

Se maĭ adăugară două motive pentru reînceperea uneĭ propagande neîntrerupte şi active peste Carpaţĭ. În aceste regiunĭ, populaţia deveni din ce în ce maĭ deasă, de sigur

[1] Hurmuzaki, I, pp. 167, 175 şi urm.

[2] Probabil trebuie a se ceti tot: «iaurinensis» (de Raab), şi nu «zeurinensis». Hurmuzaki, I, p. 240, n⁰ 181.

[3] *Ibid.*, pp. 249-53, 261.

și prin necontenita sosire de fugarĭ înnaintea oștirilor turcești. State se formau, voevodatele se reuniaŭ supt sceptrul principilor; era acum o ordine politică unde înnainte nu fusese decît *lanterna magică* a barbarilor și succesiunea obscură a capilor de păstorĭ. Data aceasta, catolicismul se putea adresà direct Romînilor, ca popor și ca popor liber.

În fine, locul Dominicanilor obosițĭ fu luat de Minorițĭ, de frațiĭ Sf. Francisc. La 1324, Papa Ioan al XXII-lea întemeia pentru răspîndirea credințiĭ în Orient «frăția celor ce călătoresc între păgînĭ pentru Hristos»[1], și aceștĭ noĭ misionarĭ se semnalau în curînd prin succese.

Episcopia Cumanilor, din Milcov, căzuse de mult timp în uitare. În 1279, pe cînd Minorițiĭ ungurĭ încercaŭ în Moldova creștinarea Tatarilor și aducerea la catolicism a Romînilor și Rușilor supușĭ acestora —, Sfîntul Scaun cerea informațiĭ în Ungaria asupra episcopieĭ distruse și veniturilor ce ar fi rămas de la dînsa, de sigur cu scopul de a numi episcop de Milcov — de Cumanĭ nu maĭ putea să fie vorba acuma — pe vre unul dintre Franciscanĭ, care va fi și cerut locul[2].

Încă supt Carol-Robert însă, Unguriĭ se gîndiră a restaura această episcopie, care li era folositoare pentru planurile lor de dominație transcarpatină. În 1332, din partea luĭ, Papa fu făcut atent asupra dioceseĭ milcoviene nimicite odinioară de Tatarĭ și care nu se maĭ ridicase de atuncĭ, Regele cerea a se face un nou episcop în persoana capelanuluĭ săŭ «Vitus de Monteferreo . Ceia ce se și admise[3].

[1] Schmidt, p. 14, nota 5.

[2] Ca episcopia din Milcov e aceiașĭ cu a Cumanilor se vede limpede din această scrisoare a papeĭ Nicolae al III-lea catre legatul din 1279: «Cum autem nullus sit ibi... et civitas de Mylco (nu *multo* !), posita in finibus Tartarorum, iamdudum per dictos Tartaros destructa fuerit, nec inibi episcopus et alii catholici habitatores extiterint quadraginta annis et amplius iam elapsis» (Hurmuzaki, I, pp 429-30, nº 345). Iar actul din 1089, pe care s'a propus a-l strămute la 1389 (*ibid.*, I, pp. 375-6, nº 317) e evident falș: pasagiile «distruse» sînt numaĭ cele fără importanța și se «conservă» toate partea ın care se vorbește de cruciata predicată de însușı Papa, adecă *prima cruciată* Pe atuncĭ o episcopie de Milcov!

[3] Hurmuzaki, I, pp. 622-3, nº 496.

Probabil însă că Vitus nu fu măcar consacrat, necum se vie în regiunea tătărească de la Milcov. Căcĭ, în 1347, noul rege Ludovic şi mama luĭ, Elisabeta, cereau, ca şi cum ar fi fost pentru întăia oară, dînd şi explicaţiile din 1347, ca lectorul augustin Toma de Nympti să fie numit la Milcov. De şi la Roma se ştia aşa de puţin cum stau lucrurile în aceste regiunĭ încît se luau în serios, tocmaĭ în 1348, conversiunile nouă ce s'ar fi făcut «în părţile Cumanieĭ», Papa nu stătu pe gîndurĭ să aprobe şi această propunere. La 1348, Toma, episcop ales de Milcov, era însă tocmaĭ la Veneţia, ca ambasador al regeluĭ său [1]. Departe pentru un episcop de Milcov !

Nu ştim prin ce influenţă fu numit apoĭ la Milcov, probabil pentru a sta aiurea, un Bernard, transfug polon, fiul unuĭ trădător faţă cu regatul. El făcu să fie strămutat la Plock în 1357, dar nu izbuti a fi pus în posesiune până în 1360, cînd Papa, căruia i se deschisese ochiĭ asupra personagiuluĭ, orîndui o anchetă. Pierzînd noul său Scaun, Bernard nu recăpătă însă pe cel vechiu, şi el era la 1363 numaĭ «episcopus olim milcoviensis» [2].

Urmaşul său fu Albert, şi nu cunoaştem asupra luĭ decît atîta că pe vremea luĭ Scaunul său fu reservat la Roma. Aflîndu-se moartea luĭ Albert în 1371, se numi Augustinul Nicolae de Buda, şi adresîndu-se capitoluluĭ, cleruluĭ, oraşuluĭ şi dioceseĭ de Milcov în 1371, papa credea fără îndoială că toate acestea erau lucrurĭ reale, ca şi «vasaliĭ» episcopuluĭ. Nicolae-şĭ propunea însă să vie să-şĭ ocupe locul, şi el trebuie să fi fost acela care dădu papeĭ ştirea că veniturile Milcovuluĭ sînt ocupate «de uniĭ prelaţĭ şi alţiĭ». Adecă veniturile adevărate, cele din Secuime.

Între usurpatorĭ Nicolae denunţase pe archiepiscopul de Strigonia şi pe episcopul din Ardeal, şi papa se grăbi să

[1] *Ibid.*, I², pp. 4-5, nº 4 ; pp. 7-8, nº 8 ; pp. 8-9, nº 9.

[2] *Ibid.*, pp. 45-6, nº 36; pp. 64-5, nº 47; pp. 65-7, nº 48; pp. 80-1, nº 58.

presinte acestora reclamaţiile nouluĭ numit, care şi fusese consacrat, în Septembre 1371 [1].

Nicolae era încă, se pare, episcop de Milcov, residînd în Ardeal, la 1375 [2]. Cît a păstrat situaţia sa nominală şi cine i-a urmat, nu putem spune. Dar, până şi în Ardealul sudic, rolul episcopilor de Milcov era redus la nimic, pentru că în 1395 se acordaŭ drepturĭ episcopale decanilor din Sibiiu şi Braşov, supuşĭ odată Scaunuluĭ cuman [3].

În 1438, Grigore episcopul de Milcov stătea la Raab [4]; el s'ar maĭ întîlni la 1444, 1453, cînd ceru să-ĭ fie strămutată la Braşov reşedinţa, la 1462. La 1469 trăia ca preposit în Ungaria urmaşul luĭ Grigore, Ladislas de Ondola. Urmaşul său Mihaĭ (1471-84) fu vicariu-general al archiepiscopuluĭ de Esztergom. Veniră apoi, în seria de *in partibus*, Paul de Ilsva, Ladislau, Dimitrie (1504-11; toţĭ treĭ) [5]. În 1519-20 constatam pe Mihaĭ care, acesta, se preocupă de lipsă de preoţi şi scrie Papeĭ că e silit a se servi numaĭ de Franciscanĭ [6]. Totuşĭ îl aflăm în 1526 la Roma, unde intră în Confrăţia Sf. Spirit [7].

Apoĭ nu maĭ ştim nimic: această episcopie, de şi i se schimbase numele, era condamnată Un episcop de propaganda fără reşedinţă, fară veniturĭ, fără credincioşĭ, fără sprijin, nu se poate; şi aşa fusese de la început aceştĭ episcopĭ de Milcov. Seria lor zădarnică venise de la o amintire istorică şi de la un ideal de cucerire. După Carol-Robert şi Ludovic, cu toată campania luĭ Sigismund în Moldova (1394), în dosul lor nu maĭ era nimenĭ. Eĭ lînceziră, şi pe urmă numele lor chiar dispăru.

În 1513 Papa Leon al X-lea aproba măsura luată de predecesorul său Iuliu, de a supune, pentru uşurinţa adminis-

[1] *Id.*, p. 175, n° 134; p. 176, n° 135.

[2] Era sufragant de Erlau (Pray, *Hierarchia*, p. 421 .

[3] Hurmuzaki, I², la această dată.

[4] *Ibid.*, p. 644, n° 545.

[5] Pray, *l. c.*

[6] Benkö, *Milkovia*, I, p. 227 şi urm.; Kemény, *Über das Bisthum von Bakq*, în Kurz, *Magazin*, II, pp. 32-4; Hurmuzaki, II², p. 16.

[7] *Mon. Hung. Vat.*, *Liber Confraternitatis S. Spiritus*, Budapesta, 1889, p. 32.

traţieĭ pe credincioşiĭ dioceseĭ Milcovului, prelaţilor din Alba-Iulia şi Esztergom. Dar, în urma protestărilor episcopuluĭ Mihail, se permise celor ce voiaŭ să o facă să-ĭ recunoască şi de acum înnainte autoritatea [1]. Dar urmaş nu se dădu prelatuluĭ restabilit astfel în drepturile sale.

IV.

Un moment fu vorba de o episcopie naţională romăneasca în ţara ce era să se cheme peste puţin, pănă la Milcov, Moldova.

În 1374, un Minorit, Anton de Spoleto, se înfăţişă la Curie, aducînd ştirea că regele Ludovic ar fi convertit «o parte din neamul cel mare al Vlahilor, ce trăiesc pe la hotarele despre Tatarĭ ale Ungarieĭ». Succesul faţa de ceĭ ramaşı shismaticĭ, pretindea el, ar fi asigurat dacă, în locul preoţilor ungurĭ ce veniaŭ pănă acum din cînd în cînd, s'ar numi cineva care să ştie «limba aceluĭ popor simplu , cum o ştie el, petiţionarul. Papa ceru cu stăruinţă informaţiĭ din Ungaria. De aicĭ i se va fi răspuns că este episcop, cel de Milcov; şi nu se făcu nimic în sensul arătat de Minoritu italian [2].

Un noŭ episcop, efectiv, pentru Moldova trebuia să fie stabilit aiurea şi supt altă influenţă. Sudul ţeriĭ nu era al nimăruĭ, al Ungurilor de mult *nu*, şi nu încă al Voevozilor coborîţĭ din Maramureş. Moldova era încă în sus numaı, lîngă rîul eponim, şi tot în Nord era o altă Putere catolică, sprijinitoare a proselitismuluĭ franciscan, Polonia: regele Casimir luase de puţin în stăpînire Galiţia, unde făgăduise deocamdată, supt zidurile Lemberguluĭ, să păstreze cu sfinţenie ritul Ruşilor ce i se supusese.

Dar, înnainte de a urmări formarea nouelor centre catolice în Moldova, să vedem ce se făcuse supt influenţa ungurească în Muntenia.

[1] Pray, *l. c.*, p. 426 şi urm.
[2] Hurmuzaki, I², pp. 216-7, nle 164-5; pp. 220-1, no 169.

De la mențiunile din secolul al XIII-lea nu maĭ aflam multă vreme nimic despre catolicismul în Muntenia. Ştirĭ nouă se pot căpăta numaĭ după ce un Stat se întemeiază în această ţară şi regiĭ ungurĭ, din dinastia Angevinilor, caută să şi-l supuie.

Înnainte de lupta dintre Carol-Robert şi Basarab, la 1327 Papa se adresează luĭ «Basarab Voevod Munteanul şi-ĭ recomandă pe Predicatoriĭ din provincia Ungarieĭ, cari vin în Bîrsa şi în ţara de peste munţĭ pentru a desrădăcina eresiĭ venite din Germania şi Polonia. Poate la progresele catolicismuluĭ în această regiune se raportă mențiunea convertirilor făcute de regele ungur între «Cumanĭ, Valachĭ şi Slavĭ prin 1328[1].

În 1337, Papa făcea apel la Alexandru, regele Bulgarieĭ, ca să părăsească schisma[2]. În 1345, Minoriţii lucrau pentru Biserică în Ţara-Romănească, şi între căpeteniile pe care reuşise să le cîştige întru cîtva, se cunosc Alexandru Voevod, fiul luĭ Basarab, Nicolae din Rîmnic, Ladislau din Vidin (Bivinis), Stanislav, Aprozya şi un Nicolae, de Argeş poate (Auginas). În acest an 1345, Papa li se adresează prin scrisorĭ, pe care le aduseră, nu fără a întîmpina piedecĭ, doĭ fraţĭ din Ordinul Sf. Francisc[3].

Alexandru rămase totdeauna credincios ortodoxieĭ. A doua soţie a luĭ însă, Clara, trecu la catolicism şi aduse şi convertirea uneia din fiicile eĭ, care ocupa tronul bulgăresc. Prin 1370 ea trimise darurĭ la Roma: un potir de aur pentru Basilica Apostolilor şi odăjdiĭ pentru Papa şi, răspunzîndu-ĭ, acesta o îndemnă să caute a îndupleca pentru binele sufletuluĭ eĭ şi pe a doua fată, Anca, măritată în Serbia. Cît despre fiul eĭ vitreg, Vlad-Vodă, ce domnia atuncĭ, el fu îndemnat în deosebĭ într'o scrisoare, în care i se amintiau meritele în lupta cu Turciĭ. De altmintrelea, încă din 1369 acesta primise, probabil în reşedinţa sa, Argeş, pe un epis-

[1] Hurmuzaki, I, pp. 600-1, nº 476 (Zimmermann-Werner, I, pp. 408-9, nº 452; p. 410, nº 454); *ibid.*, p. 609, nº 483.

[2] *Ibid.*, pp. 647-8, nº 516.

[3] *Ibid.*, pp. 697-8, nº 551.

cop catolic, sufragant al celuĭ din Ardeal, căruia recunoştea că din timpul predecesorilor săĭ, şi maĭ ales al luĭ Alexandru, iĭ fusese supusă Muntenia [1].

Titlul acestuĭ episcop catolic îl cunoaştem după o consacrare pe care o face la 1382 în *Klosterul* Sf. Fecioare, din Cîmpulung, vechia fundaţie a Teutonilor. Grigore — acesta-ı e numele — se întitulează «episcop al Severinuluĭ, precum şi al părţilor de dincoace de munţĭ» [2].

Urmaşul sau, Francisc de S. Leonardo, — căcĭ nu se pot admite *doĭ* episcopĭ latinı în ţară —, numit în 1390, e calificat însa de episcop de Argeş, şi recunoaşte autoritatea archiepiscopuluĭ de Kalocsa [3]. Însă, cum se vede, dintr'un act pontifical din 1390, — publicat supt data falşă de 1295 , ca şi din reînnoirea luĭ la 1400 [4], anumite parochiĭ fusese deslipite de această diocesă şi reunite la diocesa Ardealuluĭ. E vorba, probabil, de posesiunile ardelene pe care Vladislav-Vodă le avea în 1369, dar pe care succesoıiĭ saĭ, în du mănie cu Ungaria, le pierduse. Neaparţinînd Domnuluĭ muntean, ele nu maĭ puteau fi nicĭ ale episcopuluĭ latin al acestuia.

Şi Mircea, şi Vlad-Vodă usurpatorul, şi Mihail-Vodă [5] locuiră în vechia capitală a Argeşuluı, dar nu se ştie dacă şi episcopul catolic rămase maĭ mult timp acolo. Seria episcopilor de Argeş ni e însa cunoscută, şi Pray enumeră pe Ioan de Antiqua Villa. în 1418 şi pe Paul de Hunyad la anul 1421 [6]. Poate în 1432 — şi nu 1332 a funcţionat Vitus,

[1] Hurmuzaki, I[3], pp. 158-9, nº 112; pp. 158-9, n[le] 122-3. Cf. studiul nostru asupra luĭ Vladislav în *Conv. lit.* pe 1900. Pentru voia acordată de Papa Minorilor de a se face manăstirĭ catolice în «Basarabia», *ibid.*, pp. 268-9, nº 207.

[2] «Episcopus Severinj, necnon partium transalpinarum.» *Ibid.*, p. 176, nº 216.

[3] «Argiensis in Valachia.» *Ibid.*, p. 330, nº 269.

[4] Cf. Hurmuzaki, I, pp. 526-7, nº 426 şi I[2], p. 410. Fraseologia identic arata ca şi în casul d'intaiŭ n'avem a face cu un act de la Bonifaciu al VIII-lea, ci de la al IX-lea.

[5] Pentru acesta, v. Hurmuzaki, I[2], p. 502.

[6] Lista din *Hirarchia*. Observ cu acest prilej că nu m'am putut fol si de lucrarea luĭ Teodor Ortvay, *Geographia ecclesiastica Hun ariae in unte aeculo XIV e tabulis rationes collectorum pontificiorum a. 1281-1375 ref r nti u eruta, digesta, illustrata* în *Mon. Vatic. Hung.*]; Budapesta, 1891-2.

pomenit tot de Pray[1]. În 1505 întîlnim pe un episcop de Argeş, Andreĭ, care stă la Alba-Iulia, trăind din veniturile canonicilor localĭ, iar în 1644 tocmaĭ, un episcop de Argeş, Nicolae, sufragan de Luck[2].

V.

La 1310 încă, înnainte de întemeiarea unuĭ Voevodat în colţul nord-vestic, ţara Tatarilor de la Răsăritul Ardealuluĭ avea pe teritoriul eĭ un episcop catolic. Din actele uneı legaţiunı constatăm în adevar că la aceasta data episcopul de Cameniţa resida la Hotin[3].

Treĭ-zecĭ de anĭ maĭ tarziu, la 1322, cînd se întemeiè episcopia de Caffa, hotarele eĭ se statorniciră ast-fel, mergînd pană la Varna, în Apus, încît cuprindeau şi viitoarea stapînire a Muşăteştilor[4].

La 1370 însa, trecuse maĭ multe deceniĭ de cînd descălecarea maramureşeana se îndeplinise, şi punctul de observaţie unguresc de la Răsărit se prefăcuse într'un Stat cu viitor. Din valea Moldoveĭ, de la Baia, provincia restrînsa a luĭ Bogdan întemeietorul cîştıgase tot maĭ mult din pămîntul rusesc de la Răsărit, pe care-l lasase liber pentru cucerire desfiinţarea regatuluĭ rutean de la obîrşia Nistruluĭ, Prutuluĭ şi Siretuluĭ. La acea dată, Laţco, fiul luĭ Bogdan, — purtătorul unuĭ nume unguresc încă —, avea Siretul, în care locuiau Armenı catolicĭ—afara de ceĭ supuşĭ catolicosuluĭ, cari-şĭ şi dobîndiră un episcop, supt Alexandru-cel-Bun[5]. Erau şi mulţĭ Nemţĭ în acest oraş, galiţian în ceia ce priveşte şi originea şi înfăţişarea sa: socotelile Lemberguluĭ ni vorbesc pe la 1380 de Moldovenĭ, uniĭ aratatĭ ca fiind anume din Siret, cari poartă nume ca Bertold, Friedmann, Ioan Zimmermann,

[1] *L. c.; Mon. Slav. Mer.*, XVIII, pp. 148-9.
[2] I rga, *Doc. din Bi trița*, I, p. XI.
[3] «Lo vescovo di Chocina»; *Mon. Hung. Vaticana*, seria I, II, p. 456.
[4] Rinaldi, *Annales ecclesiastici*, an. 1322, § 45.
[5] V. Czołowski, *Sprawy wołoskie w polsce do r. 1412*, Lemberg, 1891, p 23, n ta 3. Armenĭ catolici în Braşov, *Mon. Hung. Vat.*, I, IV, p. 163 (nº CCVIII).

Henric, Anselm, Ioan Leffel, Schonebeck. La începutul secoluluĭ următor figurează în aceleașĭ socotelĭ Sireteni cari se chiamă Kempe și Konrad [1]. Iar, într'un proces-verbal de minunĭ făcute la Siret, se dau la 1402 numele luĭ Laurențiu Springer și luĭ Petru Conrad [2]. Orașul era organisat, cu pîrgariĭ și bătrîniĭ săĭ, ca și așezările orășeneștĭ ale provincieĭ de care mult timp se ținuse.

În 1370 sosiră la Curtea pontificală doĭ Minorițĭ, Nicolae de Mehlsack și Pavel de Schweidnitz, cari arătară că sînt trimișĭ de un principe nou, Lațco, «Voevod moldovean, dintre Romînĭ , luptător contra Tatarilor, care, de și shismatic și coborîndu-se din «predecesorĭ shismaticĭ, ar dori să treacă la adevărata credință și să stabilească în orașul saŭ Siretul, ce se află în diocesa ortodoxă a Haliciuluĭ, un episcop catolic.

Conversiunea o adusese Minorițiĭ, și maĭ ales Nicolae de Mehlsack, care stătea de mult în Moldova. Totușĭ demnitatea episcopală fu cerută, îndată după aceasta, de Lațco pentru un alt Minorit, Andreĭ de Cracovia.

Persoana, țara și împrejurările fiind cu totul necunoscute Scaunuluĭ roman, se cerură informațiĭ prin părțile ce se credeaŭ vecine cu acea necunoscută Moldovă : Boemia, Silesia, Polonia. Răspunsul fu favorabil și, folosindu-se de au torisația papală, unul dintre prelațiĭ la cari se scrisese, statornici noua episcopie. La 1371 încă vedem pe Papă adresîndu-se pentru o cercetare la Lemberg episcopilor de Gnesen, Cracovia și Siret, fără a se numi acesta din urmă cu numele său [3].

Dar îĭ cunoaștem numele din actele relative la consacrarea luĭ. Era recomandatul luĭ Lațco, Cracovianul Andreĭ, capelan pontifical poate, Andreĭ Wasilo «de stemate Jastrzebicius [4]. El

[1] Czołowski, *Pomniki dviejowe Lwowa z archiwum miasta*, I-II, Lem erg 1892, 1896.

[2] Acelașĭ, *Sprawy wołoskie*, pp. 28-32.

[3] Hurmuzaki, I[2], pp. 160 și urm., 168 și urm., 171-2, 176 și urm.

[4] V. și în volumul de față, pp. 159-60, n[0] 115. Cf. observațiile luĭ Schmidt *o. c.*

fu consacrat în catedrala din Cracovia de archiepiscopul local, ajutat de episcopiĭ de Chios și *Elatensis*, în presența Minorituluĭ Ludovic de Vicina, unuĭ basilit din Chiev și altor clericĭ, — la 9 Mart. Tot din Cracovia, episcopul îșĭ trimitea la Roma jurămîntul, în ziua de 9 Maiu. Iar, la 3 August, îl găsim la Minorițiĭ din Lemberg, făcînd să i se autentifice actele înnainte de a-șĭ lua în stăpînire Scaunul.

Această luare în stăpînire s'a efectuat fără îndoială, cacĭ Lațco păstră și maĭ departe bunele sale sentimente față de ritul catolic, pe care-l primise maĭ mult sau maĭ puțin. Dar în 1372 Papa trebuia să-l îndemne a converti și pe soția luĭ, care nu părăsise shisma [1].

Probabil nu trebuie să se admită ca episcop de Siret un Ștefan Rutheni la 1380 [2]. Rutheni n'are nicĭ un sens, și avem a face probabil cu o «stramutare greșită la acest an a episcopuluĭ Ștefan Martini» de maĭ tărziu. Pe urmă, în acest timp Minorițiĭ, cari crease episcopatul, nu fusese înlocuițĭ în conducerea luĭ prin Dominicanĭ.

După reacțiunea ortodoxă, care aduse pe tronul moldovean pe Litvanul Iurg Koryatowicz, urmâ ca Voevod al țeriĭ Petru Mușat, un protector al catolicismuluĭ, fiul uneĭ catolice, Margareta, și bunul prieten al Polonilor. El însușĭ nu îmbrățișâ nicĭ odată ritul roman, căcĭ îl vedem, în 1387, cînd se duse pentru închinare la Lemberg, sarutînd crucea în mîna Mitropolituluĭ pravoslavnic de Chiev [3], dar supt ocrotirea luĭ trăiră în pace Predicatoriĭ, noiĭ călugări dominicanĭ, pe cari îĭ adusese în Siret Margareta. Ea însășĭ voià să se odihnească în mănăstirea, zidită de dînsa, a Sfîntuluĭ Ioan Botezătorul, pe lîngă care catoliciĭ maĭ aveaŭ și biserica episcopală, parochială, a Sfinteĭ Fecioare, servită de Minorițĭ [4].

[1] Scrisoarea e cunoscută numaĭ după resumate. V. Hurmuzaki, I². p. 197, n⁰ 146; Șincaĭ, I, pp. 541-2 (după Guerra). Cf. Schmidt (după *Bullarium Praedicatorum*), și Rinaldi, an. 1372, § 32. (unde în întregime). Papa nu îndemnă însa pe Voevod la despărțenie.

[2] Schmidt, p. 26, după *Bullarium Praedicatorum*.

[3] Hurmuzaki, I², pp. 295-6, n⁰ 235.

[4] După «Ist. Predicatorilor în Polonia» de Sadok Barącz, II, p. 499: parte

Cînd s'a putut întemeia de Margareta, care trăia încă la 1384 [1], mănăstirea Dominicanilor din Siret?

Înnainte de Iurg nu, pentru că o asemenea mănăstire nu se pomenește, de și ar fi fost ocasie. Supt Iurg ortodoxul, încă maĭ puțin. Supt Costea Mușat», «tatăl luĭ Petru, iarășĭ nu, pentru că nimic nu ni dovedește și din nimic nu se poate deduce cu oare care probabilitate că acest Costea a domnit și că a fost tatăl luĭ Petru.

Petru singur putea să acorde sprijinul necesar pentru aceasta fundație. De unde venia acest fiu al luĭ Mușat și cînd și-a luat el Scaunul din Suceava, unde nu se par a fi residat Domnĭ înnainte de dînsul [2]? În 1370 muri Casimir-cel-Mare al Polonieĭ, prin influența căruia trebuie sa se explice succesele Minoriților în Moldova și soliile luĭ Lațco la Papa. După moartea mareluĭ rege, Litvaniĭ luară în stăpînire Rusia Roșie de la Nordul Moldoveĭ, unde dominația polonă era cu totul recentă. Atuncĭ Moldova avu pe un Koryatowicz. În dată însă regele ungur Ludovic, nepotul suveranuluĭ mort, veni să primească sceptrul polon. El izbuti să recîștige țara hrăpita de shismaticĭ și, îndrăznind maĭ mult decît predecesorul său, el făcu pe Papă să restatornicească în calitate de Mitropolie catolică vechiul Scaun titular al Haliciuluı, la 1375 [3].

Succesele luĭ Ludovic aduseră înlăturarea luĭ Iurg de boieriĭ moldovenĭ. Eĭ primiră, în locul luĭ, de la suzeranul ungur, pe Voevodul Petru fiul luĭ Mușat. Pentru a se asigura de credința luĭ, regele Ungarieĭ și Polonieĭ, stăpînul Rusieĭ Roșiĭ, îĭ va fi impus și trecerea la catolicism sau patronarea rituluĭ latin. Aceasta putea să o facă cu atîta maĭ ușor, cu cît el

din privilegiul acordat de Petru acestor misionarĭ în Schmidt, p. 21, nota 4. Cf. Czolowski, *Sprawy*, p. 8 și Apendicele la această Prefața, nº III.

[1] E curios că în 1389 Papa acordă un privilegiu de confesor particular «nobili mulieri Margaritae, relictae quondam Petri Vajvodae militis, viduae, vaciensis diocesis» (*Mon. Vat.*, I, IV, p. 44, nº 60). Dar aceasta e *văduva*, nu mama unuĭ Petru Voevod.

[2] Observația o găsesc și la d. Onciul, *Bukowina*, p. 16.

[3] V. istoriile Galițieĭ și Lodomirieĭ de Hoppe (1792), p. 206 și urm., și Engel.

era fiul catoliceĭ Margareta, o rudă, aceasta, a familieĭ regale ungureştĭ.

În 1384, Petru — Ludovic murise acum şi împrejurările nu se lămurise bîne — întăria privilegiile Dominicanilor din Siret. În 1386, constatăm pe acelaşĭ Domn ca avînd puterea [1]. În 1387 el merge la regele Vladislav, ruda sa, ca unul ce ţinea pe Hedviga luĭ Ludovic, şi i se închină la Lemberg. La 1391, Petru era încă pe tron, şi, mulţămită unuĭ «procurator», unuĭ om de casă al său, se descoperiră la Siret însuşirile minunate ale uneĭ odajdiĭ dintr'o pînză adusă de la Ierusalim de Ioan Ianitor, Dominican, şi dăruită în parte mănăstirii Botezătoruluĭ. Cînd petele sîngeluĭ dumnezeesc apărură întăiu pe odajdia tămăduitoare, această mănastire îşĭ avea vicariul, vice-vicariul şi rivalisa cu biserica parohială, pe care o cunoaştem. Se menţionează tot atuncĭ şi inchisitorul Nicolae Goldberg [2].

Episcopul nu apare însă cu acest prilej. Capelan al regineĭ Hedviga, Wasilo stătea maĭ mult în Polonia, şi el fu strămutat la Vilna la 17 Februar 1387 [3].

Se ştie că la sfîrşitul anuluĭ 1394 regele ungur Sigismund întreprinse o expediţie în Moldova, contra Voevoduluĭ Ştefan, înnainte de a scoate din Muntenia pe un alt prieten al Polonilor, Vlad, duşman al Ungurilor, Ştefan trebuie să fi trăit de la început în bune relaţiĭ cu Poloniĭ, cari scosese din Scaun pe predecesorul său Roman si-l ţineaŭ la închisoare. El primi cu plăcere deci pe un nou episcop de Siret, Ştefan Martini, iarăşĭ un Dominican, şi probabil un Polon. Numindu-l, la 8 Iunie 1394, Papa refusă să-ĭ dea şi actele doveditoare ale numiriĭ, pe care le va căpăta numaĭ «dacă te veĭ duce la Biserica ta, veĭ sta acolo şi nu veĭ sluji aiurea decît în oraşul şi eparhia Siretuluĭ». Ceia ce înseamnă că episcopul intermediar, Ioan, care murise, — procedase alt-fel.

În curînd Ştefan muri saŭ fu strămutat aiurea. Succesorul său fu Ioan, zis Sartorius. Într'uu act nedatat, dar anterior

[1] Czołowski, *Pomniki*, I, nº 350.
[2] Procesul-verbal publicat de Czołowski. V. maĭ sus, p. xxv, nota 5.
[3] Schmidt, p. 26 şi Eubel, în *Römische Quartalschrift*, 1898 (XII), p. 108.

anuluĭ 1402, el se intitulează «Ioan, episcop de Siret, sufragan al Cracovieĭ și vicariu al întreguluĭ Ierusalim și văiĭ Iosafat, penitenciariŭ al Papeĭ și confesor al regeluĭ și regineĭ Polonieĭ. Un personagiu de această importanță nu putea să resideze în diocesa sa umilă. De și o visită din cînd în cînd, el sta în Polonia și-l vedem scriind scrisoarea pomenită din teritoriul Sandomiruluĭ[1].

Episcopul de Siret se maĭ menținu cîtăva vreme. Ba înca, în aparență, situația sa fu regularisată și asigurată. În 1421, Siretul fu cedat de Alexandru cel Bun «suroriĭ Măriei Sale regeluĭ Polonieĭ și a Mareluĭ-Cneaz al Litvanieĭ, Alexandru, zis și Vitold, dumneaeĭ Doamna Ringala, ce ni-a fost soție»[2]. Cu vre-o zece anĭ înnainte, strămutîndu-se la Lemberg Mitropolia de la Haliciu, i se subordonară toate episcopiile din ‹părțile ce trăiesc după ritul grecesc›, între care episcopiĭ și a Siretuluĭ[3].

Episcopiĭ se schimbă, fără ca vre unul să resideze în țară. La 5 Mart 1413, Nicolae Venatoris, din Ordinul Sf. Pavel Eremitul, face să fie numit, arătînd că a murit episcopul Ștefan (Zajaczek)[4], și la Roma nicĭ nu-șĭ maĭ aduseră aminte de Ioan, care fusese la mijloc. Apoĭ, cînd se semnala lucrul, în acelașĭ an, la 31 Iulie, locul luĭ Ioan era acordat, în chip legal acum, luĭ Toma Erneborn, Dominican, făcîndu-se dreptate și acestuĭ Ordin; cît despre Nicolae, el căpătă ca despăgubire în 1418 episcopia Scardoneĭ, în Dalmația. Se pare chiar că, după moartea luĭ Nicolae, care nu găsi liberă episcopia de a doua și trebui să se întoarcă la cea d'intăiu, un ultim episcop de Siret fu numit, la 29 Iulie 1434, în persoana unuĭ al doilea Ioan[5].

Dar, în această vreme, autoritatea reală o avea în Moldova alt episcop, și la creațiunea acestuia venim acuma.

[1] O reproducem la sfîrșitul Prefețiĭ.
[2] Hurmuzaki, I², pp, 514-5, n⁰ 424.
[3] *Ibid.*, pp. 402-4, n⁰ 337.
[4] Schmidt, p. 39.
[5] Eubel, *l. c.*

Sașiĭ, cari întemeiase orașul Bistrița pe cursul rîuluĭ cu acelașĭ nume, trecînd munțiĭ în timpurĭ, îndepărtate, întemeiară o «Stadt Molda» pe apa Moldoveĭ. Voevoziĭ ceĭ d'intăiu o găsiră poate, și n'ar fi cu neputință că ea să li fi servit de capitală[1]. Cetatea s'a numit, cum se știe, maĭ tărziu Baia, pentru că și aicĭ căutase metale băiașiĭ din Rodna Maramureșuluĭ.

Înnainte de 1401, cînd el era soțul Doamneĭ Ana[2], Alexandru-Vodă, fiul luĭ Roman, fusese însurat cu o straină, o catolică, pe care va fi luat-o de nevastă atuncĭ cînd era, împreună cu tatăl său Roman, un prins de Stat în Polonia. Margareta muri după ce bărbatul eĭ luă moștenirea părintească a Moldoveĭ, și el iĭ găsi locul de odihnă în noua biserică latină din Baia.

Această biserică, a Sf. Fecioare, și mănăstirea anexă fură înnălțațe de Alexandru, și ele se terminara de clădit în 1410, cînd se strămutară supt baptisteriu rămășițele Doamneĭ, în care catolicii văzură maĭ tărziu întemeietoarea cultuluĭ lor în Moldova, figura legendară care stătea la începutul progreselor catolicismuluĭ în această țară[3].

Cîtva timp maĭ tărziu, Alexandru, ajungînd din nou văduv, se căsătorise cu o altă catolică, o principesă din sînge regal, sora regeluĭ, Ringala, care-ĭ era rudă în al treilea grad , din causa căsătorieĭ luĭ Mușat cu întăia Margaretă[4]. Ringala

[1] Cf. Wickenhauser, *Moldawitza*, p. 14.

[2] V. Marian, *Sf. Ioan cel Noŭ*, Bucureștĭ, 1895, p. 21. Ea nu maĭ era în viață la 1417 (v. Wickenhauser, *l. c.*, p. 59 și Melhisedec, *Notițe*, p. 62 .

[3] Inscripția în Bandini, ed. Urechiă, p. 244: «Anno 1410, hoc templum, in honorem B. M. V. dedicatum, ab illustrissimo principe Alexandro Voyda aedificatum est, una cum monasterio moldavi c)ensi, cuius piae memoriae coniux, Margareta, sub fonte baptismatis sepulta est. Requiescat in vitae aeternae resurrectionem, amen.» Fundația catolica e în legătură cu întemeiarea în vecinatatea alteĭ mănăstirĭ, a Moldoveĭ sau Moldavițeĭ, înnainte de 1401 (Wickenhauser, *l. c.*, p. 55).

[4] Petiția de divorț (Eubel, *Apendice)* spune că nunta s'a făcut *dudum*. Cf. actul nedatat din Prochaska, *Codex Witoldi*, 1882, p. 64, no 214, în care se scrie luĭ Witold despre solia «an den Herren in Walachie und sine fruntliche Antwort und demutige Dirbitunge und ouch Ewer Hochwirdikeit lieber Swester gelugseligen Vorgang».

spera sa-şĭ aduca barbatul la catolicism, şi îndemnurile eı ıl facură macar să ajute şi maı departe opera Dominicanilor şi Minoriţilor din societas Peregrinantium . În 1420 se men ţioneaza acum maĭ multe biserici, iar cea episcopala, poate alta decît cea din 1410, era închinata Sfinţilor Petru şi Pavel şi Sf. Ecaterina. Era, decı, la accasta dată un episcop ın Baia, şi ştim că el se numia Ioan şi era Dominican [1].

Dar intervenirä cause care slabira situaţia catolicismuluĭ ın Moldova, care aduseră decaderea acestei de a doua episcopii întemeiată cu atîta liberalitate de un Domn aşa de favorabil propagandeĭ prin legaturile sale de familie şi orientarea sa politică.

Întaiu, Ringala pierdu de la o vreme speranţa de a şı îıdupleca soţul la schimbarea de religie, şi, fiind-că pretindea ca de aceia l-a luat, ea presintâ, prin episcopul de Moldova saŭ Baia, cererea de divorţ, la 1-iu Iulie 1421. La 15 Decem bre Papa-şĭ dăduse acum încuviinţarea, şi am vazut pe Alexandru creînd veniturĭ foasteĭ sale soţiĭ [2]. Apoĭ neînţelegerĭ se iviră între episcop şi auxiliariĭ saĭ, Fraţii minoriţĭ, car' nu uitau osteneala ce cheltuise. Şi unul şi ceilalţı se plîng la Roma în 1420-1. Ioan expuse, cerînd privilegii şi ındulgenţe, că nu s'ar cuveni să se administreze tainele de catre calugărĭ, iar aceştia pîrîră pe superiorul lor că-ĭ califica de ere ticĭ, că nu-ĭ lasa să boteze, că-ĭ face de rîs înnaintea «acelor principĭ necredincioşĭ, cari încep a sprijini pe Minoriţĭ [3]. Plîngerea misionarilor, înfăţişată în numele luĭ Marc Sclavo, vicariul pentru Rusia, Moldova şi Polonia, fu primită cu simpatie la Roma, şi privilegiile cerute şi din aceasta parte se acordară.

Ioan era probabil Ungur, şi de aceia califică el Moldova de ţară a regeluĭ Sigismund [4]. Succesorul său, numit la 3

[1] Eubel, *l. c.*

[2] Pentru soarta Ringaleĭ pe urmă, v. Prochaska, p. 547, n° 947.

[3] «Illi principes infideles qui ipsorum Ordinum incipiunt esse elatores» · Eubel, *l. c.*

[4] «In partibus Walachiae, quae temporali ditioni devotissimi filii Sanctitatis Vestrae Sigismundi . . . existunt.»

April 1438, Petru Cipser, venise şi el, se pare, de dincolo de munţĭ. În cursul aceluiaşĭ an Papa, ţiind în samă că tot venitul luĭ se ridica la şepte-zecĭ de florinĭ pe an, îĭ acordâ o scutire, cu condiţie însă să resideze în eparchia sa.

Ceia ce trebui să facă. Dar certele cu călugăriĭ începură iarăşĭ. Vedem, în adevăr, pe Petru şi «tot oraşul Moldoveĭ[1]» încondeind cît se poate maĭ răŭ pe fraţiĭ Dominicanĭ şi Minoriţĭ, cari aŭ, în Baia şi în restul Moldoveĭ, «bisericĭ parochiale». Merg cu femeĭ la crîşmă, ţin public concubine, aŭ copiĭ, despart fără autorisaţie, interzic venirea la biserică cuĭ vreaŭ. De nu se vor lua măsurĭ, în sfîrşit, biserica aceia catedrală, care a avut până acum numaĭ doĭ episcopĭ, se va distruge, căcĭ a ajuns la aşa lipsă, încît abia aŭ de unde trăi din zi în zi episcopul şi un singur preot»[2].

Moldova fusese represintată la sinodul din Constanţa[3]. La acel din Florenţa veniră, în numele celor doĭ fiĭ aĭ luĭ Alexandru cel Bun, Neagoe, cu un tovarăş, şi Mitropolitul Damian, un Grec[4]. Înnainte de sinod însă, Grigore, «archiepiscopul Moldovlachieĭ», trecuse la catolicism, şi el căpătă de la Papă, în acest an, un pas pentru a merge, cu suita sa, «în oarecare părţĭ ale lumiĭ», tot pentru scopurile Uniriĭ. Era vorba, de sigur, ca acest mitropolit Grigore să meargă la sinodul de Unire, unde-l înlocuiră, cum am văzut, alţiĭ[5].

Dar nu numaĭ că nicĭ un profit real nu ieşi din toate aceste negocierĭ şi că în curînd Moldova legă relaţiĭ nouă cu Orientul schismatic. Pe lîngă schisma veche a Grecilor se

[1] «Episcopus et ecclesia moldaviensis, noviter inter scismaticos de ritu Grecorum in Minori Walachia per olim Alexandrum Wojewodam fundatae ac tota communitas civitatis moldaviensis» *(ibid.)*. Se separă în expunere *civitas* şi *dioecesis*.

[2] «Dicta ecclesia catholicalis, quae solum duos episcopos habuit, destruatur, nam ad tantam inopiam devenit, quod episcopus vix cum uno sacerdote alimenta cotidiane potest habere.»

[3] «Kiryla (Kilia?) Moldaviae». Hurmuzaki, I², p. 497, nº 409.

[4] Iorga, *Notes et extraits*, seria a 2-a, pp. 13, 599.

[5] Hurmuzaki, I², pp. 599-600, nº 502.

adause pe acest timp noua eresie a Husiţilor. Din consideraţiĭ politice, Alexandru cel Bun aduse în ultimiĭ anĭ aĭ Domnieĭ sale un Predicator husit [1]. Ideia reformeĭ religioase pătrunse, de sigur, şi pe alte căĭ. La 1438, episcopul moldovean din Baia denunţă pe preotul roman Constantin ce, dîndu-se drept canonic al Lateranuluĭ, predică doctrina luĭ Huss şi e imitat de alţĭ preoţĭ de mir aĭ eparchieĭ, «ereticĭ şi schismaticĭ», cari fac adepţĭ între catolicĭ [2]. Rătăcirea noueĭ secte amenința să se întindă şi în Scaunele secuieştĭ; predicatorĭ trecuse încă din 1436 în provincia vecină. Episcopul din Ardeal trebui să trimeată pe rînd pe Iacob de Marchia, Minorit, şi apoĭ pe alt frate, Dionisie de Ujlak, şi la urmă însuşĭ Papa se preocupă de primejdie şi dădu misiunea de a dezrădăcina eresia, Minoriţilor din Bosnia, în 1444 [3].

În ultimele deceniĭ ale stăpîniriĭ sale, Sigismund, Împărat şi rege al Ungarieĭ, dădu o atenţie deosebită afacerilor muntene. El luă apărarea luĭ Dan al II-lea contra Turcilor şi protegiatuluĭ acestora, Radu-Vodă. Sigismund veni în persoană în Ţara-Românească. El se opri la Cîmpulung în April 1427 şi se ocupă aicĭ de situaţia vechiĭ comunitățiĭ catolice. Dominicaniĭ din *Kloster* fusese împrăştiaţĭ de Turciĭ luĭ Radu şi-şĭ risipise documentele, a căror reînnoire o cere Împaratul de la legatul pontifical [4].

În aceiaşĭ vreme, tot pentru a-şĭ îndeplini la Dunăre misiunea de suveran creştin, Sigismund chemă pe Teutonĭ, la 1426 [5], şi-ĭ aşeză pe maĭ mult timp în Banatul Severinuluĭ. Una din urmărĭ fu şi aceia că un episcop catolic, Benedict, fu numit pentru diocesa nouă sau restaurată a Severinuluĭ.

Cînd Vlad Dracul luă, după moartea luĭ Dan, tronul mun-

[1] Iorga, *Chilia şi Cetatea-Albă*, p. 90.

[2] Eubel, *l. c.*

[3] Hurmuzaki, I², p. 604, nº 507; pp. 604-5, nº 508; p. 608, nº 513; p. 700 şi urm.; p. 711 şi urm.

[4] Iorga, *Acte şi fragmente*, III, pp. 80-2.

[5] Cf. Hurmuzaki, I², pp. 539-40, nº 451, şi Iorga, *Chilia şi Cetatea-Albă*, pp. 86-7.

tenesc, el alergă tocmaĭ la Nürnberg, unde regele Ungarieĭ presida ca Împărat o dietă germană, pentru a-ĭ cere sprijinul. Şi, din Nürnberg, el dă, la 8 Februar 1431 (6939), ordinele trebuitoare pentru ca «oameniĭ, călugăriĭ şi dregătoriĭ» să primească bine, cu cinstea cuvenită «popilor», pe fraţiĭ minoriţĭ ce-ĭ trimite Sigismund pentru catechisarea ţeriĭ lipsite de «orĭ-ce mîngîiere sufletească a Sfinteĭ Bisericĭ Romane» [1].

Episcopul Benedict din Severin funcţiona însă, şi el îşĭ ocupa locul şi în 1439. La această data, îĭ veni gustul de a cuprinde şi Moldova în eparchia sa, şi se şi adresâ pentru aceasta Papeĭ, pe atuncĭ Eugeniu al IV-lea, un zelos restaurator al Bisericiĭ romane în vechile eĭ drepturĭ. Îĭ expuse că în Moldova de maĭ mult timp nu e ocupat Scaunul de Siret, nicĭ acel, maĭ nou, al *Bacăuluĭ*, pe care l-ar fi întemeiat Bonifaciu al IX-lea şi l-ar fi întărit Ioan al XXIII-lea. De oare-ce în asemenea împrejurărĭ schisma grecească, nu numaĭ că se menţine, dar se poate şi întinde în Secuime, Benedict cerea să i se dea luĭ administraţia asupra Moldoveĭ lipsită de păstor. Ceia ce se încuviinţă [2].

Scrisoarea de încuviinţare cuprinde însă o sumă de greşelĭ şi confusiĭ. Dacă în al patrulea an al guvernuluĭ luĭ Ioan al XXIII-lea se numiră doĭ episcopĭ de Siret, nu e vorbă încă de episcopul de «Moldova». Acest episcop apare pentru întăia oară supt Alexandru-cel-Bun. La 1420 petiţia luĭ Ioan, cel d'intăiu prelat din Baia, numeşte diocesa o «nova plantatio», iar în 1438, arătîndu-se că au fost numaĭ doĭ diocesanĭ, se spune lămurit că Biserica a fost întemeiată de «răposatul Alexandru Voevod». Decĭ nu în al treilea an al luĭ Bonifaciu al IX-lea a putut să-ĭ fie începutul.

Asertiunea că în Moldova nu era nicĭ un episcop catolic

[1] Forma latină, foarte interesantă, a actuluĭ, în Hurmuzaki, I², pp. 749-50 (după un vidimus din 1448). Cf. Cronica luĭ Windecke, în *Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit*, Lief. 79 (cf. *Acte si fragm.*, III, p. 81, nota 2). Vlad era întors în Tîrgovişte în Ianuar 1432 şi în curînd ajută pe Turcĭ în Ardeal (cf. Hurmuzaki, I², pp. 574-4, nº 479 şi *Chilia* şi *Cetatea-Albă*, pp. 91-2). Cf. *Bis. ort.*, XVII, pp. 846-8.

[2] Hurmuzaki, I², pp. 660-1, nº 560.

pare falşă: am găsit pe Czipser cu un an înnainte şi, chiar dacă el ar fi murit de atuncĭ, nu se putea vorbi de o «restaurație» a episcopatuluĭ, ca şi cum el n'ar maĭ fi funcționat de cine știe cît timp. Două catedre episcopale erau în Moldova, dar nu la Siret şi Bacăŭ, ci la Siret şi Baia.

Greşeala din urmă a luĭ Benedict, informatorul Papeĭ, se explică ast-fel.

Din timpurile bune ale propagandeĭ venite din Ungaria, Franciscaniĭ de la Csik-Somlyó, în Secuime, trecuse în Moldova, şi probabil tot Alexandru-cel-Bun îĭ va fi ajutat a-şĭ face lîngă apa Negeluluĭ, din sus de Bacăŭ, mănăstirea lor, a «Baraților» saŭ fraților ungurĭ, pe care o înzestră şi cu pămînturĭ în vecinătate, la Trebeşul Baraților. Franciscaniĭ aveaŭ tot atîta rost aicĭ, între Unguriĭ catolicĭ, cît şi Vlădica, «biscupul»[1], la Baia, între Saşiĭ de aceiaşĭ lege. Şi acesta din urmă va fi venit adesea să primească ospitalitatea Minoriților la Bacăŭ, care deveni a doua reşedință a sa[2].

Să urmărim maĭ departe soarta catolicismuluĭ în Moldova. Cel d'intăiŭ episcop «moldaviensis» după Czipser se întîmpină la 30 Octombre 1447, cînd, în calitate de sufragant al Lemberguluĭ, consacră un altar la Culm[3]. După acest Nicolae avem pe Ioan (Rosa), la 26 Ianuar 1455 şi altă dată, dar îl găsim la Lemberg, în suita superioruluĭ său ierarchic[4]. Cîtva timp poate, episcopia rămase vacantă.

Însă la 1466, cînd reapare un Ioan episcop din Moldova[5], de sigur altul decît cel din 1455, în orientarea episcopieĭ se petrecuse o schimbare. Domn era acum Ştefan-cel-Mare, şi Poloniĭ nu maĭ puteaŭ sprijini efectiv pe un episcop de Moldova. Episcopia se întoarse decĭ la Ungurĭ, cu carĭ nu în-

[1] Hurmuzaki, XI, p. LXII, nota 5.

[2] V. maĭ ales, în acest volum, pp. 150-3, nº 112.

[3] În acest volum, p. 415, nº 1.

[4] *Akta Grodzkie i Ziemskie*, V, pp. 180-1, nº 39; Schmidt, p. 43 şi nota 4.

[5] Hurmuzaki, II¹, p. 4, nº 6. E Ioan Simon (Dawidicz); Kemény, pp. 30-1.

cepuse încă lupta. Ioan resida la «Hegen» şi se intitula «sufragan al luĭ Nicolae episcop de Alba (Ardeal)».

În 1467 însă, Mateĭ Corvin pătrunse în Moldova şi fu bătut, după ce Baia fu arsă, şi prelaţiĭ veniţĭ din Ungaria nu maĭ putură avea de aicĭ înnainte nicĭ un rol, maĭ ales ceĭ din Moldova, a căror reşedinţă fusese şi distrusă [1]. De la 1466 înnainte nu maĭ întîlnim pe «episcopul moldovean Ioan, sufragant al episcopuluĭ de Alba», care resida şi la această dată peste munţĭ. Acest Ioan, zis Nemulem, un Minorit, fusese numit la Roma, în ziua de 8 Iulie 1457, şi urmase, în purtarea titluluĭ, dacă nu în folosirea venituluĭ de «o sută de floriniĭ pe an», luĭ Ioan Rosa, Predicator acesta, care se întîmpină după 1452 [2].

Luptele luĭ cu Turciĭ şi comunitatea de interese cu creştinătatea apuseană ameninţată de o nouă năvălire de barbarĭ puseră pe Ştefan în relaţie cu Veneţia şi cu Sfîntul Scaun. Unul din ambasadoriĭ în Occident aĭ Voevoduluĭ la 1476 era un cleric catolic, un bacalaureat în decrete, Petru, al căruĭ nume de familie îl cunoaştem acum: Petru *de Insula*.

Petru era la Roma la 20 Mart, cînd Papa anunţâ luĭ Ştefan că-ĭ va numi trimisul ca «episcop de Moldova», precum i s'a manifestat, din partea Domnuluĭ, dorinţa. La 3 April se dădea de ştire Voevoduluĭ moldovean că Petru a şi fost făcut episcop catolic, fiind scutit, cum nu se face adesea, de plata anatelor. La 9 ale luniĭ, se acordaŭ indulgenţe de jubileu pentru ceĭ ce se vor ruga, în anumite condiţiĭ, în «biserica cea mare din Baia»,—din «oraşul Baia» *(civitas moldaviensis)*, se adauge îndată.

Reşedinţa oficială a episcopuluĭ era deci la Baia încă, şi el purta încă titlul vechiŭ de «Moldaviensis», Vechia cetate săsească era însă cu totul decăzută, şi un Italian ca Petru n'ar fi fost primit bucuros ca oaspete la Franciscaniĭ ungurĭ

[1] V. fabula, menţionată şi de Schmidt, a găzduiriĭ regeluĭ la episcopul catolic din Baia. Wolf, *Beschr. von Siebenbürgen*, I, p. 70; în Schmidt, p. 44.

[2] Eubel, *l. c.*

din Bacău. Însă Moldova avea încă un port de mare, foastă colonie genovesă, care adăpostia un mare număr de catolicĭ, maĭ ales Genovesĭ şi Veneţienĭ. Se explică uşor decĭ pentru ce, la 13 Ianuar 1477, acordînd luĭ Ştefan nouă indulgenţe în folosul lupteĭ cu Turciĭ, se vorbeşte de «episcopul de Cetatea-Albă» şi de cele două bisericĭ catedrale» şi celelalte bisericĭ însemnate» din cetatea aceasta.

Petru, care fusese numit formal la 29 Mart 1476 şi consacrat la 31 din aceiaşĭ lună[1], va fi residat de fapt în Cetatea-Albă[2], dar episcopia luĭ trebuie să fi luat sfîrşit, cel maĭ tîrziu, odată cu căderea oraşuluĭ în mîna Turcilor, la 1484.

Acesta era episcopul moldovenesc al Moldoveĭ. Dar, afara de dînsul, într'un timp cînd maĭ erau încă episcopĭ de Milcov, Papa recunoştea încă oare episcopĭ «aĭ Moldoveĭ» cari residau în Ardeal? Vedem în adevăr pe Sixt al IV-lea dînd, în 1479, o misiune de absolvire în provincia vecină «episcopuluĭ moldovean», al căruĭ nume nu se însemnă, dar nu trebuie să uităm că titlul de «sufragant al episcopuluĭ de Alba îl poartă şi Petru de Cetatea-Albă[3]. Încă în 1502 se menţionează într'o scrisoare de la un prelat ungur un episcop moldovean» ca acel din 1479[4]. Iar la 1510 se numia ultimul prelat cu acest titlu, Mihaĭ Marinowski[5].

Trebuie să notăm în sfîrşit, că încă la 1480 Paul de Vacz *(Wacia)* poartă titlul de episcop de Argeş, sufragant al Ardealuluĭ, — închizînd, se pare, seria acestor episcopĭ[6].

Astfel ajungem la 1500.

[1] Eubel, *l. c.*

[2] În *Archiv f. siebenb. Landesk., N. F.*, XIII, p. 177, n. 1 se dă o scrisoare a luĭ Petru din «Waldhudia» (Vasluĭ?) către două persoane care, geografic, nu se identifică; ea poartă data de 3 Decembre 1477. Cf. Schmidt, p. 45.

[3] V. nota precedentă.

[4] Pray, *Herarchia*, p. 434, nota a.

[5] Eubel, *l. c.*

[6] Pray, *Specimen hist. hung.*, p. 434; Benkö, I, p. 40.

VI.

De aicĭ înnainte ma voiu mulţami a arăta numaĭ foarte pe scurt condiţiile în care trăieşte — lîncezeşte maĭ multă vreme, uitat de toată lumea, fără credincioşĭ şi fără sprijin, — catolicismul în cele două principate.

În cea d'intăiu jumătate a secoluluĭ al XVI-lea, cu toate relaţiile ce Moldova le are, atît de strînse, cu Polonia, cu toată Domnia în ţara vecină a iubitoruluĭ de catolicĭ Mihnea cel Răŭ — şi Ţepeş ştim că luase o catolică, rudă a luĭ Mateĭ Corvin —, catolicismul pierde necontenit teren. Tradiţia locală ştie chiar să vorbească de persecuţiĭ şi numeşte ca duşmanĭ aĭ legii latine pe Ştefan Rareş (?), zis 'şi Belicîne, pe Ioan-Vodă cel Cumplit, care ar fi dărîmat biserica de lemn din Iaşĭ a catolicilor [1]. De la 1572 se întrerupe şi seria gardianilor de Bacău, cunoscută începînd de la anul 1531 [2]. Supt Despot, şi poate supt Iancu Sasul, cari amîndoĭ aparţineau eresieĭ» luterane, se înstrăinară noĭ credincioşĭ de la Biserica romană, primind între eı, de frica Domnuluĭ, predicatorĭ saşĭ sau ungurĭ. Iar alţiĭ, chiar şi de aceĭ catolicĭ cari se bucurau de oarecare avere şi primise o creştere maĭ deosebită, adoptase, nefiind cine sa se îngrijească de sufletele lor, religia dominantă grecească.

Intervenirä însa în a doua jumătate a secoluluĭ împrejurărĭ care dădură catolicismuluĭ înnapoĭ, pentru scurt timp, ceia ce pierduse înnainte. Iată aceste împrejurarĭ.

Întaiu, în Moldova, silinţile Minoriţilor din Ardeal pentru a converti pe Husiţiĭ de la munţĭ isbutiră. Supt Bogdan Lăpuşneanu, un preot catolic din Trotuş putu să deie în Polonia ştirea că Unguriĭ «ce erau în oraşul Huşĭ şi în alt oraş, ce-ĭ zic Roman, şi în satele vecine, la 2.000 de oamenĭ», au trecut la ritul roman [3]. În acelaşĭ timp vedem pe un predicator din Muntenia lăudîndu-se că a smuls eresieĭ Reformeĭ un

[1] V. Bandini, p. 250 şi, în aceasta carte, pp. 113-4, 155.

[2] În această carte, p. 154.

[3] Hurmuzaki, II[5], pp. 698-9.

mare număr de credincioşĭ, ce alunecase către dînsa în vremile trecute [1].

Apoĭ relaţiile noastre cu Apusul se făcură maĭ dese şi maĭ însemnate. Lăsînd în fine la o parte rătăcirile tragi-comice ale pretendenţilor naivĭ saŭ şarlatanĭ — orĭ şi una şi alta — [2], familia Lăpuşnenilor — şi maĭ ales polonisatul cocon Bogdan — nu putea decît să fie bine dispusă pentru religia «Craiuluĭ» de peste Nistru. Şi maĭ mult decît Lăpuşneniĭ se manifestară prietenĭ aĭ catolicilor Mirceştiĭ.

Se spune că Mircea şi-ar fi măritat o fată cu un magnat din Ardeal [3]. Cea d'intăiu soţie a luĭ Petru Şchiopul fu o catolică. Soţia luĭ Alexandru, alt fiŭ al luĭ Mircea, era fiica uneĭ Perote catolice. Aflăm despre dînsul că poruncise să i se lucreze un *aier* la Roma [4]. În fine, Mihnea, fiul luĭ Alexandru, primi bine la dînsul pe Trimisul pontifical Alessandro Comuleo, precum în Moldova fusese bine primit, de Petru Şchiopul, cunoscutul Iesuit Mancinelli [5].

Despre Mihnea se maĭ ştie că a dat un privilegiu Bărăţieĭ din Tîrgovişte — biserica Sf. Francisc adecă, pe lîngă care se cunoaşte şi biserica Maiceĭ Domnuluĭ a catolicilor din acel oraş [6]. Maĭ mare e partea luĭ Petru, unchiul luĭ Mihnea, în sprijinirea catolicismuluĭ. Am avut prilejul să arăt aiurea, cum, sfătuit de consilierul său ascultat, Bartolomeiŭ Bruti, Domnul Moldoveĭ a chemat pe Iesuiţĭ şi Franciscanĭ în ţara sa, li-a dat pe mînă credincioşĭ, bisericĭ şi moşiĭ, a trimis la Roma, din partea sa şi a Mitropolituluĭ Gheorghe Movilă, asigurărĭ de devotament şi a stăruit pentru întemeiarea uneĭ nouă episcopiĭ moldovene, după ce restaurase mănăstirea veche din Bacău [7].

[1] În această carte, pp. 415-7, n° 2.

[2] V. studiul mieŭ, din 1898, asupra lor.

[3] V. *Bis. ort.*, XIII, p. 32.

[4] Cf. Prefaţa la vol. XI din Colecţia Hurmuzaki; *Contribuţiĭ la i toria Munteniei* şi *Documente geografice*, I, pp. 14-5.

[5] Bărbulescu, *Cercetărĭ istorico-filologice*, p. 81; Hurmuzaki, XI, pp. 115-8.

[6] Cf. în acest volum, p. 236, p. 237 nota 2; *Contribuţiĭ*, p. 31.

[7] Hurmuzaki, XI, pp. LXII-VI.

Pe la 1580 stătea aicĭ, în Bacău, un anume Ieronim Arsengo, și el Minorit, care lua titlul de «vicariŭ apostolic și episcop ales al Moldoveĭ», locuind în niște camere de lemn lîngă biserica Sf. Nicolae[1]. În negocierile cu Roma nu-l vedem însă intervenind mult, situația sa fiind probabil nu tocmaĭ clară. În locul luĭ, pe timpul cînd se credea că Moldoveniĭ fac promisiunĭ serioase, fu numit în 1590 ca episcop Cretanul Bernardin Querini. Cancelaria romană nu știa ce titlu să-ĭ dea, și el știa tot așa de puțin pe acela ce s'ar cuveni să-l ceară. Fu intitulat decĭ «episcop de Argeș, peste Moldova și Țara-Românească», ceia ce era un nume oare-care. În Moldova, la Curtea luĭ Ieremia-Vodă, el se înfățișă abia în 1597, făcu apoĭ visita sa apostolică, merse la Roma în 1599 și se întoarse în anul următor, aducînd cu el breve apostolice, și către Mihaĭ Viteazul. Îl aflăm la Bacăŭ în 1601, stînd la Franciscanĭ, cu voia lor[2].

Dar el dispăru, nu știm în ce împrejurărĭ. În locul luĭ fu numit vicariul din 1580, Arsengo, la data de 17 Septembre 1607[3]. Incă în Maiŭ, acest Grec catolic, din Chios, era episcop. Murind el în Iunie, —vicariul său, Valerian Lubieniecki, ceru Scaunul și, după o îndelungată luptă, izbuti să-l capete, mulțămită regeluĭ Poloniei, care-șĭ putea ușor lua dreptul de a numi episcopĭ de legea sa într'o țară in care făcea Domnĭ după plac, saŭ măcar pretindea că are dreptul să-ĭ facă. Lubieniecki căpătă scrisorile sale de numire abia la 1-iu Februar 1611[4].

De aicĭ înnainte vom da numaĭ șirul acestor episcopĭ veniți din Polonia. Căcĭ Sfîntul Scaun primi această pretenție a regilor catolicĭ de peste Nistru, și numaĭ pe la 1630 se ivi

[1] *Arch. ist.*, II, pp. 21-2; Hnrmuzaki, III[1], p. 547: «nelle quali stava il vicario apostolico». Maĭ ales, v. pentru el și Querini, Hasdeŭ, *Doc. din Bibl. Doria-panfiliană*, în *Col. l. Traian*, VII; *Mon. Slav. Mer.* XVIII, p. 3 și urm.

[2] Cf. raportul luĭ către Papă, Hurmuzaki, III[1], p. 545 și urm.; raportul venețian din III[2], p. 360, no 436; scrisoarea Papeĭ din VIII, pp. 202-3, no 296; volumul de față, pp. 156, 422.

[3] Eubel, *l. c.*

[4] Cf., în acest volum, p. 417 și urm., și Eubel, *l. c.*

în mintea credincioșilor din țară și a representantuluĭ frances de pe lîngă Poartă ideia de a se numi, în locul *lupilor*, ce mîncaŭ veniturile fără a păstori turma, harnicĭ și zeloșĭ Italienĭ dintre Minoriții Conventualĭ aĭ vicariuluĭ patriarchal din Constantinopol [1].

La 26 Novembre 1618 e numit episcopul Goski. La 19 Iulie 1627 îl înlocuiește Gavril Fredro, consacrat la 20 August. Fredro muri în 1631, pe timpul cînd se presintau plîngerĭ contra luĭ, și regele recomandă pe Predicatorul Baptist Zamoyski. Lupta cu Conventualiĭ, cari voiau pe misionariĭ della Fratta sau Paul Bonnicio, zăbovi numirea luĭ Baptist până la 8 18 Iulie 1633 [2].

În 1647, Vasile Lupu cerea pe cunoscutul Iacint Makrypodari ca episcop. Dar Papa se hotărî altfel, cu toate că cererea era sprijinită și de Împarat [3]. Zamoyski, care trăia încă, trecu la Przemysl, iar la Bacău se numi Mateĭ Marian Kurski, în 1651 [4]. În același an se trimitea ca Prefect al Băratieĭ din Tîrgoviște Conventualul Bonaventura de Campo Franco, în urma uneĭ scrisorĭ a luĭ Mateĭ-Vodă, care reclama oamenĭ destoinicĭ [5].

În 1660 funcționa ca vicariu în Moldova Gavril Thomasii, iar, în 1661, Kurski e strămutat, la 21 Februar, la Enos [6]. Pe atuncĭ Domnii muntenĭ Mihnea al III-lea și Grigore Ghica arătau un zel fierbinte pentru catolicism, înnainte de mazilie, și, maĭ ales, după [7]. Cel din urmă negocia cu Ardealul și printr'un misionar [8].

[1] Cf. *Acte și fragm.*, I, p. 65 și urm.

[2] Cf. *ibid.*; în acest volum, pp. 423-4, n XI-II; Eubel, *l. c.* Andrei Boguslavich de înnaintea luĭ Fredro (Bandini, pp. 22 -1) a fost numaĭ un vicariŭ, fără știrea Papeĭ și a regelui. V. *Mon. Slav. Mer*, XVIII, p. 23

[3] În acest volum, pp. 424-5, nº XIII.

[4] Eubel, *l. c.*

[5] În acest volum, pp. 425-6, nº XIV.

[6] Eubel, *l. c.*

[7] În acest volum, p. 426 și urm.

[8] Copii de documente ardelene, făcute de d. N. Densușianu, în Bibl. Ac. Rom., ms. 396, p. 1 și urm.; Ardeleanu, *Ist. dieceseĭ Oradeĭ-Marĭ*, I. p. 130; *Mon. Slav. Mer.*, XVIII, p. 266 și urm.

În 1664 provincia munteană e data pe mîna Observanților, luîndu-se de la Conventualiĭ, cari li-o disputaŭ. Calugăriĭ atîrnară în secolul al XVIII-lea de Misiunea bulgaro-valachă din Deva, și asupra Munteniei se întinde influența episcopuluĭ latin din Sofia și apoĭ autoritatea aceluĭ ce resida la Nicopol[1].

În Moldova, Ștefan Atanasie Rudzinski e numit la 31 Iulie 1665 (consacrat la 13 August). La 31 Ianuar 1678 Predicatorul Iacob Goracki-ĭ urmează[2]. Maĭ mult timp vicarĭ administrase diocesa, și la 1668 se recomanda Domnuluĭ în această calitate Petru Parcevich, a căruĭ activitate și aicĭ (—1673) ni este bine cunoscută. Și el ca și predecesorul sau Bandini representau pe Franciscaniĭ de peste Dunăre, totdeauna în rivalitate cu episcopia polonă[3].

În sfîrșit, după o lungă întrerupere a șiruluĭ episcopilor[4], avem, la 22 Decembre 1681, după moartea, tot în Polonia, a luĭ Goracki, pe Francisc Dłuski[5]. În urma luĭ funcționează ca vicariu Vito Piluzio, care a îmbogățit vechia noastră literatura cu cunoscutul catechism.

Amand Victorin Czeszejko ajunge episcop de Bacău la 1693, pe timpul războiuluĭ turco-polon, în care putea găsi o scusă pentru totala-ĭ absență. La 24 Novembre 1698, înnainte de a se încheia pacea, e numit Stanislas Francisc Bieganski. La 23 Februar 1711, Ioan Damaschin Lubieniecki, Predicator, iĭ succede[6].

[1] Cf. Cr nica Franciscanilor din Tîrgoviște, în *Arch. ist.*, I[2], p. 46 și urm. și *Mon. Slavorun Meridionalium*, XVII (culegerea luĭ Fermendžin asupra Bulgarilor catolicĭ). Cf. și *Sbornicul* bulgar pe 1900 și Paul König, *C lonisarea ulgarilor la Deva i înființarea mănăstiriĭ Franciscanilor bulgarĭ*, în *Programul școaleĭ reale din Deva* pe 1882 (ungurește .

[2] Eubel, *l. c.*

[3] Cf. Eubel, *l. c.* și Pejacsevich, *Peter, Fr. von Parchevi h*, în *Archiv f. sterr. Geschichte*, LIX (1880), p. 337 și urm.

[4] Pentru vicariatul luĭ Ștefan Taplocsay, v. Schmidt, Kemeny și aceasta carte.

[5] Eubel, *l. c.* V. Bianu, în *Col. luĭ Traian* pe 1883.

[6] Eubel, *l. c.* Pentru activitatea lor trimitem la Schmidt. Tot acolo pentru contra-episcopul Toma Hanuszewicz, al luĭ Stanislas Leszczynski pp. 103-4).

Avem, în restul secoluluĭ al XVIII-lea, pe Adrian Skrzetucki (n. 23 Septembre 1716), pe Iosafat Parysiewicz (15 Iunie 1717 saŭ 25 Ianuar 1718), pe Toma Zaleski (13 April 1733), care moare însă înnainte de a primi consacrarea, pe Stanislas Raimund Jezierski (cons. 20 Decembre 1737).

Acesta moare abia la 28 April 1782. Coadjutorul săŭ, Dominic Petru Karwosiecki (de la 1774), îĭ urmează și poartă titlul de Bacău până la moarte, 11 Mart 1789. Episcopĭ de Bacăŭ nu se maĭ numesc o bucată de timp după aceasta[1].

VII.

La 1773 se suprimase Ordinul Iesuiților, cari precedase la Iașĭ pe Franciscanĭ. Instalațĭ, de sigur, încă de pe vremea luĭ Petru Șchiopul, eĭ ajunsese în stăpînirea maĭ multor proprietățĭ: la Dumeștĭ sau Toxobenĭ, la Horleștĭ, la Cotnarĭ, și disputau o casă fraților Sf. Francisc.

Aceste proprietățĭ rămaseră de acum înnainte ale Franciscanilor, predicatoriĭ și păstoriĭ sufleteștĭ aĭ vremurilor vechĭ. De la o vreme, de pe la 1630, Unguriĭ se dusese, cu toate că nicĭ odată Casa mamă din Secuime nu-șĭ părăsi drepturile, în posesiunea cărora intră din cînd în cînd. În locul lor veniră maĭ mult Bulgarĭ și Italienĭ, iar de la un timp, aproape exclusiv, Italieniĭ. Eĭ formau cadrele parochilor, de la munte, din Hușĭ, din Galațĭ.

În fruntea lor se găsia Prefectul Misiunilor, care se schimba adesea și înlocui în timpul vacanțeĭ îndelungate pe episcop. Listele de Prefecțĭ se pot formà lesne din cartea luĭ Schmidt și din publicația din față[2].

Iată-ĭ:

Felix-Anton Sauli, c. 1697 — c. 1714.

Alexandru Fischer, c. 1714 — c. 1718.

Silvestru de Amelia, din Foggia, c. 1718 — c. 1724.

[1] Eubel, *l. c.* și volumul de față.

[2] Cf. și Urechiă, în ed. luĭ Bandini, p. 169.

Ioan-Francisc Bossia, c. 1724 — . . .
Iacint Lyssa, c. 1740 — . . .
Romuald Cardi Damioni, c. 1744.
Ioan-Maria Ausilia, 1744 — . . .
Francisc-Anton Mansi, 1746 — . . .
Clement Laydet, c. 1752 — . . .
Claudiu Gavet, 1766.
Ioan Crisostom di Giovanni, 1768.
Huiller, c. 1760 — . . .
Iosif Martinotti, c. 1777 — c. 1780.
Anton-Maria Mauro, c. 1770 — c. 1784.
Fedele Rocchi, c. 1785 — 19 Septembre 1795.
Mihaĭ Sassano, August 1796 — c. 1798.
Vincenţiu Gatti, 1798 — c. 1803.
Dominic Brocani, c. 1803 — c. 1805.
Aloisiu Landi, c. 1805 — 1812.
Iosif-Bonaventura Berardi, 1812 [1].

Puind temeiu pe protecţia austriacă — ce succedase celeĭ polone —, Curia romană voi să facă din Prefectul Berardi, «părintele Vasile» al Moldovenilor, un episcop de Bacău (4 Novembre 1814) [2]. Din motive numeroase şi destul de inteligibile, clerul moldovean protestâ contra numiriĭ şi, după multe stăruinţĭ, în toate părţile, se renunţâ la ideia episcopatuluĭ catolic, atît la Viena, cît şi la Roma. Murind Berardi, episcopul nerecunoscut în această calitate, la 13 April 1818, succesorul săŭ Filip Paroni fu numaĭ un episcop *in partibus*, un titular de Iloan, «biscup» în Moldova, şi nu de Moldova (1818-25). Bonaventura Zabberoni (—1827) e episcop de Helenopolis ; Ardoini, care vine în 1838, după Prefecturile luĭ Landi, Pamfili şi Ioan-Carol Magni, e episcop de Carrae. Strămutat la Alghero, el face loc titularuluĭ *Verensis*, Paul Sardi (1843-8). Anton de Stefano e episcop *Bendensis* (1848-

[1] V. şi articolul mieŭ *Străinĭ oaspeţĭ aĭ principatelor în sec. al XVIII-lea*, în *Lit. şi artă romînă* pe 1900-1.

[2] Pentru încercarea Franciеĭ de a se substitui Polonieĭ, ca patronă, v. şi Hurmuzaki, *Supl.* I[2], p. 486, n° 638.

59), Iosif Salandari (1864-73), de Marcianopol, Anton-Maria Grasselli de Trapezopolis (1874-5), Ludovic Maranzoni de Gortyna (1875 8), Fidelis Dehm, de Colophon (1878-80), Camilli de Mosynopolis (1881-94)[1]. Episcopia de Iașĭ a venit în timpurĭ cu totul recente, înlocuind vechiul Scaun de Bacău. Dacă e însă o episcopie străină, nu e îndreptată către străinătate și nu urmarește nicĭ scopurile nimăruĭ.

În Bucureștĭ, muri Dovanlia de Nicopol, la 6 Iulie 1804. Succesorul sau residâ și el la Barăția bucureșteană sau în satul bulgar Cioplea: el fu Francisc Ferreri, un om în vrîstă. În 1814, urmașul acestuia, Fortunato Ercolani, un om energic, ambițios, care voi să introducă Unirea dincoace de munțĭ și să gonească pe Franciscaniĭ ungurĭ cari, în casul cel maĭ bun, erau *numaĭ* ignoranțĭ, — Ercolani ridicâ în potriva luĭ pe toțĭ: pe Domn, pe Mitropolit, pe Franciscanĭ, pe Agent, și trebui să plece. După o periodă de vicariat, iĭ urmâ Iosif-Maria Molajoni, sosit la Bucureștĭ la 2 Decembre 1825.

Îmĭ lipsesc mijloacele trebuitoare pentru a arăta cum s'a ajuns de la episcopia nicopolitană, cu drept de visită în Valachia, a luĭ Molajoni, la archiepiscopia catolică din capitala regatuluĭ romîn de astăzĭ[2].

* * *

Se desface din aceste lucrurĭ o conclusie? Nu e locul să o exprim într'o carte care privește trecutul. Atît doar trebuie să se spuie pentru a luminà pe ceĭ mulțĭ, cari judecă fără competență aceste lucrurĭ delicate. În alte timpurĭ, adoptarea catolicismuluĭ ar fi fost pentru noĭ o mare binefacere și ar fi dat poporuluĭ nostru bine înzestrat o civilisație cel puțin egală cu a Polonieĭ și Ungarieĭ. Astăzĭ, — ar fi fost absurd și înnapoiat a refusa locuitorilor catolicĭ aĭ pamîntuluĭ țeriĭ un

[1] Pentru opunerea cleruluĭ moldovean, v. studiul luĭ Melhisedec asupra *Papismuluĭ* și Erbiceanu, *Mitropolia Moldoveĭ*, pp. 88 și urm., 483 și urm.

[2] Datele sînt luate din documentele cuprinse în volum. O broșură germană asupra episcopieĭ de Nicopoli s'a tipărit în Viena pe la 1870, și am avut-o în mînĭ cîndva, mulțămită Mons. episcop latin de Nicopol.

cult bine statornicit şi onorat de Statul nostru. Pentru noĭ, — patriotismul nu e o chestie de rit. Şi, în sfîrşit, clerul nostru, dacă e capabil de emulaţie, nu poate decît să cîştige din vecinătatea creată prin întemeiarea la noĭ a ierarchieĭ catolice.

I

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis eiusdem millesimo quadringentesimo tertio, in die sanctorum Gervasii et Prothasii, hora quasi prima vel cytra, in domo habitacionis seu conventus fratrum claustri sancti Nycolai Camenecensis civitatis Podolieque provincie. In mei pubblici notarii ac testium infrascriptorum presencia honorabilis ac devotus pater Iohannes Iannor Ordinis Predicatorum, vicarius generalis Podolie ac Valachie Minoris, salvo, sano et deliberato animo coram se in mensa habuit VIII literas papireas sigillatas, non viciatas, nec rasas, quas mihi prenominato notario resignando presentavit, concordantes de miraculorum in signis perterminantes. Inter quas una erat felicis recordacionis domini Iohannis episcopi czeretensis. Quam ut sibi in publicam formam per me redigi instanter, instancius ac instantissime petivit. Et ego vero, ut tamquam persona autentica, suis precibus humilibus inclinatus, assensum et consensum dictis factisque prout potui ut decuit adhibui atque eandem literam memorati episcopi cum debita, prout decuit, reverencia assumpsi ac de verbo ad verbum, sane prius inteligendo, perlegi et perlegendo conscripsi. Cuius tenor per omnia talis est: Iohannes divina providencia episcopus ceretensis necnon suffraganeus cracoviensis et vicarius super totam Iherusalem et in valle Iozaphat, penitenciarius domini pape et confessor domini regis et regine Polonie. Premissa salutacione amicabili in eo qui est super omnia dominus. Amici benigni et fideles sancte fidei, regraciamur vobis quia nos bene honorastis et honore quantum potuistis inpendistis dum aput vos eramus; nunc vero nobis scribitis de miraculis vobis a Deo datis et a vobis demonstratis pro salute vestra et fidelium conversione et sancte fidei suscepcione. Nunc vero de sano consilio et de bona deliberacione scribo vobis in hec verba: quod plus debetis etiam modo Deum pro oculis habere et sibi fideliter servire et Mayestati sue regraciari ut per hec deifica miracula omnes infideles ad Christum se possent convertere et fidem sanctam suscipere. Idcirca universis visitantibus ecclesiam vestram ceretensem et Sancti Iohannis Baptiste, ubi Deus voluit hec miracula vobis ostendere et manifestare, de veris indulgenciis damus XL dies, donec nos plenius et magis, ymmo melius informabitis, vel oretenus vel in scriptis. Tunc, auxiliante Deo, Curie Romane et sanctissimo domino et patri summo pontifici vel per nos vel per nunccios notificabimus, et tunc maiores indulgencias obtinebimus. Datum in terra Sandomirie regis Polonie, in Monte Calvo aput sanctam Crucem, in vigilia vigilie gloriosi martyris Sancti Stanislai. Acta sunt hec anno, die, hora, loco, quibus supra; presentibus humilibus ac devotis fratribus, fratre

Dominico, necnon fratre Petro ac fratre Kascha, Ianuscha dicto, ad premissa vocatis pariter et rogatis.

(S. N.) Ego Conradus Ottonis de Weysmem Babenpergensis dyocesis universis et singulis dum sic agerentur presens fui, audivi, vidi et in hanc formam publicam redegi signoque meo solito et nomine proprio consignavi in fidem uberiorem omnium premissorum, ad hec tamquam publicus auctoritate imperiali notarius vocatus et rogatus.

(Copie de d. Alex. Czołowski. la Bibl. Ac. Rom.)

II

Inscripţiĭ şi epitafe ale bisericiĭ catolice din Huşĭ.

A.

A. R. S.
D. O. M.

B. M. semper virginis Nativitati | templum hoc | exterorum mu . . . que Christi fidelium | stipe | quatuor annorum intervallo | administrator r. p. magister Antonius de Castris Cicciani in Campania | natus | Ord. Min. S. Francisci Conv., missionarius apostolicus | in | Moldavia | a fundamentis extruit et dicavit | 1840.

B.

Çi git | André Pisani | conseiller d'État actuet *(sic)* de Sa Majesté | l'empereur de toutes les Russies | chevalier de l'Ordre de S-te Anne de la seconde classe, | avec les insignes de la couronne imperial *(sic)* | et de çelui de St. Vladimir de la quatriemme, | né le 16 juin 1785, | décedé le 29 juin 1856.

Priez le Seigneur pour le repos de son ame.
Le fils désolé, venant pléurer
Sur le tombeau de son père
Lui a fait ériger cet monument.

C.

Çi git | Caroline Pisani, née Milaszciewicz en 179 | , décedée le 29 novembre 1848. | Prie | ame le fils desolé à sa | bonne mère 1857.

III.

X. Sadok Baracz, Rys dziejów Zakonu Kaznodziejskiego w Polsce. Lwów, 1861. II, p. 499.

Acta extraneos conventus concernentia fasc. 17, N. 1 zawieraja kopię przywileju z. r. 1384:

Nos Petrus Waiwoda, dei gratia dux terrae Moldaviae. Adtendentes... qualiter domina Margarita mater nostra dilecta et honorabilis, in civitate Cerethensi, ob reverentiam Dei et beatae Mariae, matris ejus, ac beati Joannis Baptistae, ecclesiam et locum religiosorum fratrum Praedicatorum construi et aedificari fecit, pro salute animae suae, et nostrae, ac parentum nostrorum; in qua ecclesia praedicta domina mater nostra suam sepulturam elegit..., cupiens toto corde ... ut servitores dictae ecclesiae et capellani seu fratres Praedicatores magis ferventer et devote contemplationi valeant vacare..., cordialiter rogavit, quatenus libram seu pensatorium, quod est in civitate nostra Cerethensi, praedictis fratribus dare et concedere dignaremur. Nos igitur..., dominam matrem nostram honorare cupientes, ... libram seu pensatorium... nunc et in perpetuum concedimus», etc.[1]

IV.

Notă bibliografică.

În România s'aŭ publicat documente privitoare la istoria catolicismuluĭ:

a) În *Uricariul*, V, o parte din actele de proprietate româneștĭ ale bisericiĭ din Iașĭ;

b) În *Col. luĭ Traian*, VII, de d. Hasdeŭ, supt titlul de «Documente inedite din Biblioteca Doria-panfiliană din Roma, relative la istoria catolicismuluĭ în România, 1601-6», acte foarte însemnate despre Arsengo și Querini;

c) În *Col. luĭ Traian* pe 1883, maĭ multe documente însemnate din Archivele Propagandeĭ (secolul al XVIII-lea);

d) În Ioan Ardeleanu, *Istoria dieceseĭ romîne greco-catolice a Oradeĭ-Marĭ*, I, Gherla, 1883, un mare număr de documente foarte importante din diferite timpurĭ, scoase din Archivele Propagandeĭ.

În fine documentele de pe pp. 79-82 (III-IV) și 155-8 din cartea noastră se găsesc, după altă versiune, în studiul luĭ Kemény despre episcopiĭ de Bacăŭ, publicat în *Magazinul* luĭ Kurz, II.

Cartea luĭ Schmidt, *Romano-catholici per Moldaviam episcopatus et rei romano-catholicae res gestae* (Budapesta, 1887), nu cuprinde documente, dar se razimă în parte pe inedite.

---

[1] Datoresc copia d-luĭ dr. Biskupski, bibliotecariul Museuluĭ Czartoryski.

I.

EXTRASE DIN SOCOTELILE ORAŞULUI BISTRIŢA IN ARDEAL.

[1524—1692.]

[1524.]

.... Item Valachis qui in legacione ad Moldaviam intrarunt, pro pellicibus ... Item misso Matheo comite cum homine vicewaywodis ac cunctis aliis ad Moldaviam, pro expensis ... — Item Sabato post Circumcisionis Domini [2 ianuarii] cuidam Valacho Moldaviam intranti, pro pellicea veste ...

De contribucione denariorum viginti sex que ad districtum exposita sunt: Ad superiores expensas ad Moldaviam factas ipso Mathia Greff dati sunt ... Item, eodem die, puto feria sexta ante Angnetis [15], Stephano de Yaad et cuidam alio nunctio, racione sue rese ad terram moldaviensem factam ... Item, eo die, boyeronibus acomodavimus sub spe restitucionis ... — Ipso die Sancte Dorothee virginis [6 februarii] nunctio moldaviensi pro vino et pane intuitu honoris ... — Item feria secunda in profesto Apolonie [8 februarii] similiter nunctio moldaviensi pro avena. [19. «Boierilor». —21.] Uni boyero et cuidam nuncio maromorsiensi ...

Exposita prime partis taxe quo ad districtum. [28 Maiŭ. «Ipsis boyeronibus». — 1iŭ Iunie. «Cuidam exploratori moldaviensi». — 27 Iulie. «Femine senioris boyeronis». — 24 August. «Domino Martino ex Moldavia, intuitu honoris». — 21 April. «Boyeronibus». — 14 Iunie. «Cuidam nunctio moldaviensi».]

Sequitur exposita pecunie stipendiarie civitatis ad districtum.

[21 April. «Ipso boyero». — 8 Maiŭ. «Boyeronibus quos femine ceperunt.» — 17. «Pythayra Ivancko, intuitu honoris». — 21. «Boyero». — 24 Iunie. Sol la castelanul de Ciceŭ. — 1 iŭ Iulie. Sol la cel de Cetatea-de-Baltă.]

Secunde partis taxe exposita, et primo quo ad districtum. [14 August. «De conductu boyeronis» şi «aliis boyeronibus de Saswaross intuitu honoris». «Eodem die Fladicko terre moldaviensis intuitu honoris». — 23 August. «Iheremie Visternick intuitu honoris» şi «boyeronibus».]

Exposita contribucionis Valachorum Vallerodnensis, primo que ad districtum ... Feria tercia post Divisionis Apostolorum [16 augusti] Simoni Greff, que exposuit in silva post fugam Moldaviensium. [24 Iulie. «Boyero». - 1iŭ August. «Uxoribus boyeronum»[1].]

1525.]

20 decembris 1524.] Item homini de Iaad, qui fuit cum comiti Mathia de Iaad in Moldavia. Item Valacho qui eciam in Moldavia cum eodem comite fuit...

Restantia census S. Martini anni vigesimi quarti... Eodem die homini de Iod qui fuit cum Mathia comite in Moldavia... Item in die Ioanis Crisostomi [27 ianuarii] Valacho qui fuit cum eodem Mathia in Moldavia... — Item Dominica feria ante Dominicam Letare [19 martii] nuncio misso a Wayvoda moldaviensi pro pane ad victum...

Exposita de pecunia decenturionali provenienti. 1525. Primo, die sexta ante Oculi [17 martii], intuitu honoris nunccio misso de Wayda moldaviensi pro piscibus; false hic scripsi... — Anno domini 1524 boyerones Gaschull, Costi in iudicatu Thome de Latina[2] superiori mutuo a consulatu acceperunt. [24 martii.] Item eodem die de Iaad comiti Matheo, nunccio valacho, in Moldavia qui fuit. [19 aprilis.] Pro piscibus honoris intuitu nuncciis moldaviensibus a Vayvoda missis...

[1] Cf. *Doc. rom. din Arch. Bistr.*, I, pp. XIV—V. Vom prescurta titlul supt forma *Doc.*

[2] Thomas Werner (Berger, în *Festgabe der Stadt Bistritz*, 1897, p. 86).

[1526.]

[14 Mart. «Exploratori» în Moldova.] Item Sabatho Palmarum [24] nunccio Wayvode moldaviensis, Dragus, honoris intuitu. [23 April. Sol în Moldova.] Item feria tertia ante Zophie [31 iulii] Valacho qui cum Philippo in Moldavia fuit. Item eodem die Valacho qui cum Demiano fuit... — Item eodem [29 iunii] misso domino Vincencio ad Budam; expen. numo *(sic)* accepit a legato Voivode moldaviensis... — Eodem die [13 aprilis] honoris intuitu Moldaviensibus et çeteris nobilibus... Item eodem die Gregorio Scherer racione sue rese ad Moldaviam cum domino Wolf... — Item die Crucis [14 septembris] pro arcu Wayvode moldaviensi munerato[1]....

[1527]

Feria quarta ante Purificacionem Marie [30 ianuarii] misso Philippo ad Moldaviam in civitatis negociis... — Item sexta feria post Mathie Apostoli [1a marcii] Philippo Valacho, ratione unius rese ad Moldaviam... — Item feria secunda post Conductus Pasche [29 aprilis] solvimus expensas factas ad Moldaviam per dominum Wolfgangum... — Item feria secunda post Zophie [5 augusti] Gregorio, legato moldaviensi[2], et ceteris... — Item quinta feria post Visitationis Marie [4 iulii] misso Walacho ad Moldaviam... — Item in profesto Nativitatis Domini [24 decembris] Her Salmon de Moldavia, honoris intuitu... — Item feria quinta post Circumcisionis Domini [2 ianuarii] Gergel nunccio moldaviensi honoris intuitu... — Item secunda feria ante Nicolai [2 decembris] nunccio cibinensi ex Moldavia redienti expensas dedimus....

[1528.]

Item Sabatho Conversionis Pauli [25 ianuarii] honoris intuitu Gergel moldaviensi... — Item in die Blasii [3 februarii] honoris intuitu nunccio moldaviensi....

[1] V. *Doc.*, I, p. XV.

[2] V. *Doc.*, tabla şi *Relaţiile comerciale cu Lembergul*, I, 1900, p. 34.

[1529.]

Item Dominica Letare [7 martii] pro piscibus honoris intuitu moldaviensibus legatis. [Menţionaţĭ şi la 14.] In die Steffani regis [20 augusti] pro cuppa Wayvode moldaviensi donata domino Volf solvimus ... — Item Sabatho post Nativitatis Marie [11 septembris] equitibus stipendiariis contra moldavos hostes solvimus stipendium, magnifico Laslo Balint, Schwertfeger, Mates Reyttermacher, Palcko Ianus, Blasio Engeter, per f. 1 ad hebdomadam, fl. 6 ... Item Gergel Diack, stipendiario contra Moldavos ... Item Stancho Isthvan, stipendiario contra Moldavos ... Item misso Martino Bemchē ad Cibinium ... — Item feria quarta post Crucis [15] pro argentea cupa Wayvode moldaviensi solvimus f. 3 ... — Item in profesto Mathei [20] ... Andrea Scholari solt. *(sic)* contra Moldavos ... — Item feria quarta ante Simonis et Iude [27 octobris] misso Soldina Ambros ad Petrum Wayvodam nunccium *(sic)* ... — Item feria secunda post Omnium Sanctorum [8 novembris] *dem Boycren Zerung* ... —Item secunda die post Martini [15 novembris] boyeronibus expense. [Pănă la 29 Novembre.] Item feria secunda post Pentecostes [17 maii misso domino Petro Rener ad Cibinium ratione Vayvode moldaviensis ....

[1547.]

.... In die Michaelis Archangeli [29 septembris] pro pelliceo walacho misso in Moldawiam ... Eodem die misso Gregorio Thorozky in Moldaviam ... Eodem die pro cultellis ac pileis dono dandis in Moldavia ... Eodem die pro uno picario [1] argenteo et duobus cocleariis in Moldaviam dono missis. *[Pe marg.: coclearia reportata.]* Dominico in die Galli [16 octobris] Walachos qui cum porkolabiem in Moldavia fuerant ... – Feria sexta ante Letare [18 martii] misimus Gregorium Thorozky porkolabionem in Moldaviam ad Waywodam cum muneribus, nempe cum duabus cuppis utrisque Way-

[1] Páhar.

wodis dandis. Item boyeronibus duo coclear[ia] argentea, pugionem argento decoratum *[şters*: et pileos] ac cultellos dono dandos... Eidem expensas, veterem pecuniam et novam monetam *[pe marg.:* duo cuppe]. Feria tercia Pasche [12 aprilis] solvimus prunadamascena in Moldaviam missa...—Feria quarta post Michaelis [5 octobris] pro pugione in Moldaviam Hauptman dono dato[1]....

[1548.]

....Feria secunda ante Assumpcionis Marie [13 augusti] dedimus egregio Andree Barchay, in Moldaviam misso, in sortem census istius turcici, f. 500. Item feria tercia ante Assumpcionis Marie [14] misso Georgio Bochgay in Moldaviam cum legatis thesaurarii *[pe marg.*: Georgius non ivit. Ideo non est computandum]. Feria sexta post Assumpcionis Marie [27] pro pisciculis, vino et panibus boyeronibus moldaviensibus hic existentibus solvimus... Eodem die pro petasonibus et vino nobilibus in Moldaviam missis per dominum thesaurarium... —Feria quarta ante Michaelis [26 septembris] legatis imperatoris Thurcarum honoris intuitu missa carne et vino... — Feria quarta post Michaelis [3 octobris] pro vino et pisciculis boyeronibus transalpinensibus dono missis... — Sabbatho post Andree Apostoli [1 decembris] missis duobus exploratoribus ad inquirendum illos latrones qui in via moldaviensi quinque homines moldavienses expoliarunt et occiderunt... —Sabbatho post Thome [22] misso exploratore ad perquirendum homicidas moldavienses...— In die Conversionis Pauli [25 ianuarii] solvimus Georgio Litterato moldaviensi pecuniam mutuo datam nunccio nostro... — Dicto die post Dorothee Virginis [7 februarii] dedimus Petro Husserwl, familiari magnifici domini Waywode moldaviensis, in sortem domus Iohannis lapicide ab eodem coempte, et solvimus plene f. 250... — Feria sexta ante Pentechosten [18 maii] pro vino et pisciculis ac panibus semellis nobilibus et Moldavis dono missis. [16 Iulie. Sol în Moldova cu scrisorĭ[2].]

[1] V. *Doc.*, I, p. XLIII.
[2] V. *ibid.*, p. XLIV.

[1549.]

[17 August. Sol turc spre Alba-Iulia. — 28. Menţionat «Valentinus bibliopola brassowiensis».] In vigilia Mathei Apostoli [20 septembris] pro cultellis in Moldaviam dono missis. [18 Decembre. Sol turc. — 4 Ianuar. Cumpărată: «tabula almanac».] Dicto die post Epiphaniarum... veterem monetam ad expensas nunccii in Moldaviam ...—Feria secunda Carnisprivii [5 martii] misso Walacho in regnum Moldavie ratione exploracionis... — Feria quarta post Pentechosten [12 iunii] misso Michaele knezione de Mokodt cum nunccio turcico in Moldaviam [prin Rodna]. In die Visitacionis Marie [2 iulii] missis duobus Walachis in Moldaviam cum cerasis... — Dominico die, videlicet Magdalene [21 ?], misso Walacho in Moldaviam cum litteris domini thesaurarii. [6 August. Romîn trimes în Moldova.] Feria secunda nundinarum... Walacho Wonicza de duabus itineracionibus in Moldaviam... — Feria quarta post Egidii [4 septembris] relicte Valentini Kuglar pro cerasis Waywode moldaviensi dono missis. [23. Romîn în Moldova.] Sabbatho ante Galli [12 octobris]. Solvimus equos sex ad commissionem Reverendissimi domini emptos et Moldav[i]e Waywode dono missis... — Dominica die ante Galli [13] misso Walacho cum equis in Moldaviam....

[1550.]

[29 Octombre. Romîn venit din Moldova.] Dominico die post Omnium Sanctorum [2 novembris] pro babacione *(sic)* equorum in Moldaviam missorum ex iussione domini thesaurarii. [10. Doĭ Romînĭ în Moldova.] Feria sexta post Martini [14] fasciculum cultellorum, vulgo *ein Tech Messer*, in Moldaviam missum... — Feria sexta ante Lucie [12 decembris]. Iacobo fabro ratione laborum civitati factorum ac babacione certorum equorum in Moldaviam missorum ...— Feria sexta ante Thome pro pisciculis et vino ac panibus nuncciis Waywode moldaviensis missis. [31 Romîn în Moldova. — 2 Februar. Altul. - 27 April. Al treilea[1].]

[1] V. *Doc.*, I, p. XLVII. Cf. Hurmuzaki, II^4, pp. 509—10, n° CCCXV.

[1551.]

[22 Septembre. «Wonicze» trimes în Moldova.] Feria secunda ante Catherine [23 novembris] misso Walacho in Moldaviam... Eodem solvimus secures et cultellos in Moldaviam dono missos... — Feria quarta ante Thome Apostoli [16 decembris] solvimus pro babacione equorum quos cuidam egregio Dobakay in Moldaviam misso[1] subdidimus. [Şele pentru acelaşĭ. — 20 Ianuar 1552? Menţiune de «exploraţiĭ» făcute în cursul anuluĭ în Moldova.]

[1552.]

.... Feria quarta ante Nativitatis Domini [1551; 30 decembris]. Solvimus equos duos et duas sellas, egregio Francisco Dob[ok]ay proficiscenti in Moldaviam datas. [2 Ianuar. Menţionat, ca tovarăş de cale, Ioniţă.] Sabbatho post Vincenti [23] misso Mathia Grebani in Moldaviam. [*Pe marg.*: Cuppa una missa cum eodem.] Eodem die pro pare sotularium domĭno Georgio, scribe moldaviensi, dono missum... Eodem die pro vino et piscibus honoris intuitu missis... Eodem die Paulo Pistori pro panibus semellis. [Unuĭ «ludimagister» pentru «pretorii comedia» saŭ «ludus scenicus». — Cal oprit în Moldova. — 15 Maiŭ. Romînuluĭ Cozma, pentru două drumurĭ în Moldova.] Feria quarta ante Pentechosten [1a iunii] pro duobus paribus chyrothecarum Wayvode moldaviensi dono datis... — Feria sexta ante Pentechosten [3] misso Matheo Jöckler in Moldaviam... Pro panibus eidem... Pro cerasis et cultellis dono missis in Moldaviam. [17 Iunie. Spion în Moldova.] Feria secunda ante Petri et Pauli [27] pro duobus pileis Wayvode moldaviensi dono missis... Eodem die Adamo aurifabro ratĭone cuppe ab ipso empte... — Feria sexta post Anne [29 iulii] pro cera in Moldaviam missa, quo eo commodius explorator mitteretur. [2 August. Doĭ Romînĭ în Moldova, pentru ştirĭ.] Feria quinta post Vincula Petri [4 augusti] dono dedimus Iohanni litterato et Waywode Alexandro in Moldaviam

[1] Pentru Francisc Dobokay, trimes de tesaurariŭl Martinuzzi în Moldova, v. *Doc.*, I, p. XLVIII.

deputato... — Feria quarta ante Exaltacionis Crucis [7 septembris] Valacho nunccium adferenti de morte Wayvode moldaviensis pellicium honoris intuitu datum, d. 60... — Feria sexta post Crucis [16] misso nunccio in Moldaviam, expense d. 50... — Feria secunda ante Michaelis [26] duobus Walachis qui in Moldavia fuerant, bibalia... Eodem die misso Nicolao Wermosyensi cum litteris Waywode moldaviensis ad dominum generalem... — Feria secunda ante Simonis et Iude [24 octobris] misso Nicolao Wermesiensi cum nunccio moldaviensis Waywodę ad dominum generalem... — Feria quarta ante Elizabeth [16 novembris] misso domino Gregorio Dawm in Moldaviam; expense... — Sabbatho in die Elizabeth [19] pro cultellis in Moldaviam dono dandis... — Feria quarta ante Catherine [25] pro panibus mellitis in Moldaviam acceptis solvimus... — Feria sexta post Andree [2 decembris] misso Gregorio litterato cum camerario condam rodnensi, ad peticiones Wayvode moldaviensis, ad dominum generalem. [7. Romînĭ întorşĭ din Moldova[1].]

[1569.]
.... 24 maii... Quidam Wallachus missus in Moldaviam indicatum de captivo Waywoda, sumptus[2]....

[1571.]
[12 Mart. Doĭ spionĭ în Moldova. — 9 April. Cheltuielĭ în Moldova. — Şi la 5 Maiŭ.]

[1572.]
.... Octava die maii... Pro lignis cremabilibus, pro candelis, pro honorario et vino adusto in Moldaviam misso simul....

[1574.]
[29 April. Spion în Moldova.] Secunda die maii. . Pro

[1] V. *Doc.*, I, p. XLIX.
[2] V. Hurmuzaki, XI, p. XCII şi nota 1.

sumptibus Albam Iuliam in causa Moldavi. [12 Iulie. Prinsul turc Gh. Palaticzy.]

[1576.]

[11 April. Sol romîn în Moldova, — întors.] 3 die [septembris] cuidam Walacho cum litteris principis Waywodę in Moldaviam[1] misso sumptus et honores... — 16 die eiusdem... In legatos principis... — 21 die eiusdem. Valacho cum litteris domini principis in Moldaviam misso, domum redeunti...

Annus 1576 vergens in annum domini 1577...

19 die septembris circumspectus dominus Georgius Scharser ad Vaivodam moldaviensem cum munere missus; expense... Idem vero, necessitate urgente, ibidem passim hinc inde muneribus distribuendis adhuc exposuit... — 5 die eiusdem [septembris] sumptus in legatum Wayvodę moldaviensis et servitori sumptus ad Nagyfalw, et honores simul[2]....

[1578.]

[6 Ianuar. Sol turc de la regele Poloniei.] 10 die eiusdem [ianuarii] exploratori ex Moldavia reverso dono dati... — 26 die eiusdem [februarii] pro vectura ad Sayo et pellicea veste exploratori in Moldaviam misso... — 10 die eiusdem [maii] Petro Karoly, ad suum stipendium, et exploratori in Moldaviam... — Feria secunda Pentecostes [19] exploratori ex Moldavia redeunti. [20 Iunie. Spion în Moldova.] 14 die [iulii] duobus legatis in Moldaviam expeditis... — 28 die eiusdem... legato nostro ex Moldavia reverso....

[1579.]

.... 4 die [iulii] nuncio ex Moldavia reverso sumptus et honores... Eadem die... servitori in Moldaviam misso sumptus....

[1580.]

[15 April. Spion în Moldova. — 29 Maiŭ. Întors altul. —

[1] La Petru Şchiopul.

[2] V. *Doc.*, I, p. LXXIII.

17 Iunie. Doĭ spionĭ trimeşĭ în Moldova. — 17 Septembre. Un Romîn trimes acolo.] 14 die eiusdem [octobris] pro sublimato vino Vaivode Moldaviensi misso. [25. Servitor trimes în Moldova.] 8 die eiusdem [novembris] cuidam Moldaviensi de Compalung, hospiti ... — Eodem die Thome [21 decembris] pro ocreis cuidam legato moldaviensi ....

[1581.]
.... 17 die eiusdem [martii] expense in Moldaviam et sumptus in pedites nostrorum. [4 April. Spion în Moldova.] 13 die eiusdem [octobris] pro vino sublimato et dulciariis Vaivodę moldaviensi misso ... — 15 die eiusdem [novembris] legato in Moldaviam misso ... — 25 die eiusdem ... pro freno in Moldaviam dono misso ....

[1582.]
[25 Februar. Spion în Moldova.] 7 die eiusdem [septembris] peditibus pixidariis ex iussu principis in Alpes causa Vaivodę Moldaviensis perfugę expeditis ... — 10 die eiusdem peditibus eisdem secundo dati. [17. Cheltuielĭ cu un Ceauş.] 20 die eiusdem pro expensis et sumptibus in Chauzium ac comites ipsius, hac in Moldaviam causa principis moldaviensis profectos, factos ... — Ultima die eiusdem ... peditibus pixidariis ex Moldavia reversis, pro salario ipsorum[1] ....

[1583.]
.... 8 die eiusdem [octobris] legato ex Moldavia reverso dati et honorati ....

[1584.]
[30 Decembre 1583. Spion întors din Moldova. — 4 Ianuar. Altul trimes în Moldova.] Prima die septembris ... pro munere honorando capitaneo moldaviensi misso ... — 22 die eiusdem pro sublimato vino capitaneo moldaviensi misso ....

[1] Pentru acestea (fuga luĭ Iancu Sasul), v. Hurmuzaki, XI, p. 52, nota 6.

[1585.]
... 28 die eiusdem [octobris] pro munere honorando, vino videlicet sublimato et dulciariis, Vaivodę moldaviensi ....

[1586.]
[10 Novembre. Solĭ aĭ principeluĭ în Polonia.]

[1587.]
.... Eodem die [10 die novembris] libertino in Moldaviam ad Vaivodam expedito ....

[1588.
[10 Mart. Ștefan Lazar, întors din Polonia. — April. Sol polon.]

[1589.]
.... 25 [augusti] exploratori nostro altera vice in Moldaviam misso ... 20 [septembris] pro equo empto exploratori nostro in Moldaviam ... — 12 novembris ... libertino valacho Georgio pro comitiva hominis Vaivodę moldaviensis ....

[1590.]
[20 februarii.] Item pro inductione domum a civitate claudiopolitana rhedę civitatis, quę doctori Iohanni Muralto[1] superiore anno subministrata fuerat. [Citat și în Octombre.]

[1591.]
[Iulie. Nunta luĭ Ladislas Giulaffi.]

[1592.]
[4 martii.] Item pro vectura in Dypsa pictoris armeni ad litteras salvi commeatus ....

[1593[2].]
[19 februarii.] Item cziganiis lictoribus qui Valachum Keful,

[1]) V. *Documente relative la Petru Șchiopul și Mihaĭ Viteazul*, pp. 32—3.
[2]) De aicĭ cf., pe lîngă Prefața din *Doc.*, I, și *Scurta istorie a luĭ Mihaĭ Viteazul*, Socec, 1900. — Pentru fratele luĭ Aron-Vodă, *Pretendențĭ domneștĭ*, p. 53.

quem, ad scriptionem et accusationem Vaivodę Moldavię, quod spoliare inivisset monasteria aliqua caloergorum in Moldavia, comprehendi fecimus, palo infixerunt... Item domino Stocklohn pro isto Valacho Redellioni... Item pro vectura in Rodna, qua idem Valachus latro eodem devectus est, quo ostenderet loca in quibus deposuisset et abscondisset pecuniam et bona prędata... — Quinta septembris... Item Valachis nostris, ad investigandum limites versus Moldaviam, sumptus... Item sumptus in Moldaviam ad Vaivodam regni illius... — 8 septembris... Item exploratori misso in Moldaviam; sumptus... — 3 novembris. Data sunt domino Andreae Ahmend porkolabio, legato nostro ad Vaivodam Moldavię, misso honorandum et salutandum civitatis causa Aaronem Vaivodam: clenodium M. 41, piset. 9, f. 58, d. 60. Item clenodium M. 1, piset. 32 fratri germano Vaivodę; 24 f. Item pręterea duo frena proceribus honoranda, f. 3, d. 40... — 15 novembris... Item pro panibus piperatis in Moldavia honoratis per nostros exploratores eo missos. [Decembre. Nunta unuĭ Mihail Wayda, fiul Judeluĭ de Sibiiŭ.]

[1594.]

Expeditiones senatoriae in publicis negotiis reipublicae factę: earundem expensae...

30 iulii. Missus est Albam Iuliam pro informatione accipienda a domino cancellario et Illustrissimo principe tempore adventus Turcorum in Moldaviam.... — 22 februarii. Exploratori misso in Moldaviam... — 21 februarii... Item exploratori in Moldavia, sumptus... — 21 martii... Exploratori in Moldaviam. [Altul la 11 April. — 20. Altul întors din Moldova. — 2 Maiŭ. Un al treilea trimes acolo.] 26 iunii. Item pauperi homini de Magno Demetrio pro expeditis duobus equis ab homine Illustrissimi principis in Moldaviam, missi in refusionem aliquam damni... Exploratori in Moldaviam... — Tertia iulii. Misimus pedites nostros nigros pixidarios in Rodna et Alpes ad aditus regni ex Moldavia, ibi custodiendi, propter Tartarorum in Moldaviam adventum, quibus tum in stipendii ratione dedimus... f. 46... — 8 iulii... Item sumptus in Moldaviam, ad explorandum misso Gregorio per Stephanum

Boër. [11. Spion în Moldova.] 13 iulii. Decumanis civitatis et personis cum Stephano Boër et domino Georgio Bayerdorffer, senatore, capitaneo post Tartaros misso; stipendia data... — 2 septembris. Exploratori in Moldaviam gladium emimus... — 14 septembris... Sumptus Claudiopolim Petro Kys cum legato Moldavię Vaivodę, misso ad Serenissimum principem..., f. 40... — 7 novembris... Item expensę factę in legatos moldavi Waivodę. [20 Octombre. «Explorator» în Moldova. — 5 Decembre. Altul.]

[1595.]

[20 Decembre 1594. «Explorator» în Moldova. — 30. Altul în ţară. — 24 Ianuar 1595. Se trimete altul. — 22 Februar şi 30 Maiŭ. Alţiĭ.] Exploratoribus in Moldaviam... Item domino Caspari Kornys in Moldaviam misimus ad ipsius peticionem acetum, quod cum vasculis emptum. [20 April. «Explorator» în Moldova. — 25 Iulie. Cupă de argint la nunta luĭ Sigismund Báthory. — 31. Spioniĭ în Moldova.] 4 septembris. Misimus cum decumanis civitatis et districtus dominum Simonem Rodelt in castra et bellum turcicum in Valachiam, stipendio dato nostris decumanis, aurigis ipsorum... Capitaneo domino Simoni in sumptus dati sunt f. 40, sed expedit 29. [24 Septembre. Spion în Moldova.] 30 octobris. Misimus in Transalpinam in alterum mensem stipendium decumanis nostris et aurigis ipsorum. Capitanei, domini Simonis Radelt, sumptus, f. 25, una computati... — 3 novembris... Eodem tempore etiam in tertium mensem misimus genti nostrę decumanę în castris in Valachia Transalpina habitis per dominum Andream Nimerkuer (?) stipendia, quod illis dimidium Corronę ibidem obviam habuimus in revertendo e Valachia, fame prope consumtos, reliquum domum reversis dedimus... Item aurigis decumanorum tribus et aurigę opificum... — 7 novembris. Exploratoribus in Moldaviam missis... Item Gregorio Gaal, seorsim in Moldaviam pro exploratore misso, sed, ibidem captus, redire est coactus... — 9 novembris... Item Ioanne Prelagii sumptus, misso a domino iudice in Coronam, in Transalpinam, ad Serenissimum principem, in castra... — 19

novembris. Bibale datum decurionibus et hominibus nostris per quartalia civitatis, qui in Alpes missi erant ad custodiam ad mandatum Serenissimi principis, propter metum Turcarum, qui in Moldaviam venisse perhibebantur... Item bibale his hominibus qui funibus tormenta bellica extraxerunt in canopum displodenda in signum leticiae fugati Sinan Bassę e Transalpina. [27 Novembre. Spion în Moldova.]

[1596.]

.... Expeditiones dominorum senatorum in reipublice negotiis factę eorumdemque expensę et sumptus...

30 martii. Expeditus est Albam ad locumtenentem regni, magnificum dominum Stephanum Boczkai, cum captivo moldavo Niztor, nuncio ad nos Vaivodę Moldavie, dominus Andreas Ahmend; sumptus fecit f. 5, d. 33... — 21 ianuarii... Item honorati sunt capitanei exercitus profugi e Moldavia, qui in nostro saxonicali districtu inhęrebant miseris colonis, quo aversi sunt, tall. 7. [8 Maiŭ. Spionĭ în Moldova menţionaţĭ.] 29 die iunii... Item domino cancellario in Moldavia honorari missum adustum vinum et piper lubeta pro f. 2. [*Pe marg.:* belli expensę. — 22 Iulie. Nunta fiuluĭ luĭ Petru «Huzar».] 22 iulii... Item vasculum pro vino sublimato in Moldaviam deportato ad Wayvodam. [August. Solĭ în Moldova. — Septembre. Alţĭ solĭ. — Octombre şi Decembre. Alţiĭ.]

[1597.]

[11 Iunie. Spion în Moldova. — 21. Luĭ Moise Szekély, care înrolează trupe pentru principesă. — 20 Iulie. Spion în Moldova. — 3 Octombre. Altul. — 10 şi 21 Novembre. Alţiĭ.]

[1598.]

[16 April, 14 Iunie, 3 Iulie. Spionĭ în Moldova. — 19 August. Cheltuielĭ pe socoteala luĭ Ştefan Szuhai. — 4 Septembre. Spion în Moldova. — Octombre, 25 Octombre. Alţiĭ.] [28 octobris.] Evangelium datum servitori iudicis claudiopolitani propter nuncium ocupate Bude a christianis et Germanis, Turcis deletis....

[1599.]
Expeditiones dominorum senatorum. [12 Februar. Nunta luĭ Ştefan Csáky. — 4 Mart. Nunta feteĭ luĭ Baltazar Bornemissa.] 25 iulii. In Sayo, ad magnificum Stephanum Bodony missus est dominus Andreas Ahmęnd...

Expense... 2 iunii... Item expense hospitalitatis in moldaviensi Wornik e Compolong, f. 1, d. 50. [4. Dus la Poartă Nicolae Gaway. — 9 Iunie. Menţiunea luĭ Sigismund Báthory în Sayo. — 28. Acelaşĭ «in Kymlynemeth».] 4 iulii. Sumptus servitoribus Claudiopolim... Sumptus Valacho Triffan, ad Moldavię Vaivodam cum litteris misso... — 4 octobris... Vectura in Zepnyr domini Iacobi Vischer et Danielis Cesser *(sic)* notarii, cum scriba cancellarii, misso a Serenissimo principe ad connumeracionem gentium faciendam... — 21 octobris. Sumptus Salomoni, cum litteris Serenissimi principis ad Moldavię Vaivodam misso... Sumptus explorator is] in Nagy Banya. [Soţia luĭ Nic. Gaway. — Doĭ spionĭ în Moldova.] 23 octobris. Capitaneo Georgio Lynczig primi exercitus nostri, quod ad bellum misimus contra Michaelem Vajvodam Transalpinensem menstruum stipendium, f. 10. Vice capitaneo Georgio Schinckerf. 5. Martino Torneatori f. 2. Vexilliferis sex et totidem tympanistis, per f. 1, f. 12. Georgio Kifner et Martino Garbely, ut exercitui pręirent, sumptus f. 4. Aurigis quatuor euntibus militibus datis, pro f. 6 in singulum currum, dati f. 24. Aurigę Valachorum f. 6. Valachorum tympanistis et vexilliferis f. 3. Capitaneo eorum, Michaeli Teusch, f. 6. [24 Octobre. Provisiĭ.] 27 octobris. Alterum exercitum expedivimus in castra mandato Serenissimi principis, et capitaneo eorum, Valentino Gabt (?), in menstruum stipendium, f. 10. Vicecapitaneo Iohane Kirchner f. 5. Quatuor vexilliferis et quatuor tympanistis et 21 aurigis ad quatuor currus f. 23. Valachorum secundi exercitus capitaneo, Popa Thoder dę Zenthgeorgy, dati in sumptus, et ocreas tympanistis et vexilliferis ipsorum, f. 1. — 29 octobris... Vectura domini Stephani Ihm in Dipsa, eodem cum exercitu melius ordinando emisso, f. — d. 50. [Trimes la Sibiiŭ. Pentru «timpane» nouă şi alte unelte.] 29 novembris... Expensę in duos veredarios Michaelis Wayvodę, f. 1, d. 44. [Curier.] Duobus

nigris peditibus e Ieneo domum missis et in itinere spoliatis omnibus vestibus ab exercitu Stephani Bochkay...— 8 novembris... Expensę in captos Kozakkos suspectos in carcere... Item mandato Illustrissimi principis Albam missi sunt quatuor currifices et quatuor fabri fornarii...— 15 novembris... Ligna in domum relicte Simonis Erdeogh pro boyeronibus...— 21 novembris. Expensę hospitalitatis factę sunt în magnificos Casparum Kornis et Pancratium Zynyey f. 17, d. 42. Item in boyerones apud relictam Symonis Erdeogh, semela...— 22 novembris... Exploratori, sumptus in Moldaviam...— 26 novembris... Sumptus Georgio Schinker cum duobus curribus panni misso in Fogaras, mandato Michaelis Vaivodę, principis regni, f. 5... Sumptus exploratori in Moldaviam...— 6 decembris... Item salsi pisces empti sunt in rationem culine Illustrissimi Michaelis Vajvodę, cum ad nos venturus esse audiretur..., pro f. 34, d. 65. Item apud Valentinum sartorem in milites, equites, servitores capitaneorum equestri[s] exercitus ungarici, Michael Sertoris, f. 2, d. 69.— 13 decembris. Expense hospitalitatis facte sunt in Armas Zawa et Stephanum Bodony, commissarios Illustrissimi principis Michaelis Vaivodę in civitate fidem scribentes, exigende... Item Armas Zawa honoratum clenodium, M. 2, piset. 42, f. 42. Item simul etiam honoratum tall., f. 50. Item servitoribus ipsius intimis honoratum tall., f. 6...— 15 decembris. Vectura census f. 5.000 Albam, f. 5. Item aurigis, qui pannum in Fogaras avexerunt, f. 6...— 20 decembris... Vectura in merces boyarorum satellitum d. 50. Servitori Illustrissimi principis, qui pro lignis ad tormenta bellica huc missus, honorati f. 2.

Nigrorum peditum anno 1599 expeditio. Stipendium. 28 septembris... Ex eo tempore nihil potuit mitti missis propter vię et itinerum in bello isto Michaelis Vaivode, quo transsumpta pręda fuit latronibus et pręde eidem (?), summa discrimina...

Annus Domini millesimus sexcentesimus.

Censuum annuorum series.

Posteriorem partem census regni fl. 6, quem anno precedenti circa 20 novembris Michael Vaivoda Albę Iulię in co-

mitiis inflixerat saxonicę universitati, facientem, cum exemptione combustorum, 124.000 f. Pro portione civitatis duabus vicibus, 19 februarii et 2-a marcii, administrari fecimus magistro civium cibiniensi, videlicet f 2.560. Item de sumptibus universitatis saxonicę anni superioris..., f. 50, d. 44. Censum regni f. 4 de porta, in comitiis particularibus regni Coronę indictum circa festum Gregorii Papę, facientem universitati saxonicę, cum exemptione combustorum: f. 8.000, f. 72.000; quibus etiam additi sunt ab universitate saxonica f. 44.000. Quę summa anno superiore comitio (?) decreverat ab universitate Michaeli Vaivodę *(sic)*, et eidem donata, ut census huius tota summa universitas instituerat, f. 116.000; ad depensionem huius census duobus vicibus, cc[a] die 24 aprilis et 22 *(bis)* die iunii, administravimus magistro civium cibiniensi nostre civitatis portionem, videlicet f. 3.390. Defalcata a tota pecunia f. 5.000, a nobis dati anno superiori. Mense iunio in Moldavia Michael Vaivoda regno indixit censum de portis f. 3 saxonice universitati, cum exemptione combustorum: f. 8.000, facientem f. 56.000. De quo civitatis portionem 30 iunii administravimus cibiniensi magistro civium, f. 2.240. — 20 iuli. Michael Vaivoda Albę in comiciis indixit censum de singulis portis per f. 6 universitati saxonicę, facientem, cum exemptione combustorum: f. 15.000, videlicet f. 111.000. De quo civitatis portionem tribus vicibus misimus Cibinium magistro civium, facientem f. 4.440. 25 octobris. A proceribus nobilium et regni in Siculia, in Leczfalwa, comitia sunt habita, in qua indictus census est de portis per f. 3 universitati saxonicę, faciens 50 000. De quo civitatis portionem duobus vicibus administravimus magistro civium cibiniensi, semel magnifico domino Stephano, videlicet f. 2.000. Arendam vigesime misimus domino Vajvodę Michaeli per dominum Andream Ahm End mense ianuario, f. 158...

Census et expensae in comitatum factae. 16 ianuarii. Alteram partem census regni de f. 6, anno precedenti Albę Iulię indictum, hic Bistritii notario sedis comitatus dependimus, videlicet pro Feyeregyhaz 32 p., f. 96. Pro utroque Borgo: hunc ipsimet solverunt f. 54. Item in sumptus comitatus per d. 9 de singulis portis, f. 4, d. 50. Item, 17 aprilis, solvimus

in comitatum censum regni per f. 4 de singulis portis Corone mense martii in comitiis pr[incip]alibus indicti, videlicet f. 200. Item eodem tempore expedivimus in castra comitatus in expeditionem bellicam in Moldaviam tres equites, menstrua salaria singulis per f. 5, f. 15. Item tres virides pedites, f. 9. Item eisdem peditibus unum vestitum, f. 16. — 26 maii. In alterum stipendium menstruum tribus equitibus, stipendium f. 15. — 9 iunii misimus in comitatum censum regni de singulis portis, per f. 3 indictum in Moldavia, facientem f. 150. — 15 augusti misimus in comitatum censum regni per f. 6 de singulis portis, indictum Albę Iulię die 20 iulii, f. 300 . . . — Item 20 augusti expedivimus in castra comitatus tres equites, stipendio dato f. 15. Item pedites tres, quibus datum stipendium, f. 9. Item pro hastarum labogo et vestitu peditum viridum, f. 5, d. 15. — 29 septembris in alterum mensem Thordę in castris datum stipendium tribus equitibus, f. 15. Item tribus peditibus, f. 9 . . . — 26 novembris in comitatum misimus censum regni per fl. 3 singulis portis, in Leczfalwa indictum, f. 150 . . .

Expeditiones dominorum senatorum in reipublice negotiis factae eorundemque expensae.

26 decembris anno 99 precedenti, P. circumspectus dominus Ahm End Albam ad Illustrissimum dominum Michaelem Vaivodam est missus cum boyeronibus bona egregii domini Nicolai Gaway deferentibus illuc, sumptus, f. 13; vectura, f. 3. — 3 februarii missus rursus Albam ad dominum Vaivodam est missus) prefatus dominus Andreas Ahm End causa arendę telonii et vigesimę nostre aliorumque negotiorum, ut decimarum Petreffalwiensium et domus nostrę Albę; sumptus fecit f. 12, d. 77; vectura, f. 4 . . . — 4 februarii. Missi sunt Cibinium cum censu domini Simon Bodeker et Stephanus Ihm, sumptus, f. 13, d. 77. — 13 februarii. P. C. d. *(sic)* Ioannes Budaky iudex Albam ad dominum Vaivodam, cum vocatus est, profectus, assumpto secum domino Andrea Ahm End, sumptum, f. 19, d. 33 . . . — 25 februarii. Missus est Coronam post dominum Vajvodam dominus Georgius Budaky causa panni quod a nobis Vaivoda per Michaelem Kalmandy tum accipiebat, sumptus fecit f. 10, d. 80. [28 Februar. Solĭ la Sașĭ, în Sibiiŭ: și Ro-

delt.] 3 martii. Dominus Andreas Ephipparius cum certis litteris Sigismundi Bathory missus est Cibinium, inde Coronam, post Vaivodam; sumptus, f. 12, d. 68; fecit vectura f. 10, d. 50 . . . — 9 martii. Missi sunt in partialia regni comitia Coronam domini Simon Rodelt et Georgius Franck, sumptus, f. 29, d. 15. — 29 martii. Domini Georgius Franck et Georgius Budaky missi sunt in Gensdorff ad Magnificum Moisem Zekely, capitaneum regni; sumptus, f. —, d. 94; vectura, f. 1. — 10 aprilis. Dominus Andreas Ahm End missus est Albam ad dominum Vajvodam; sumptus, f. 11, d. 30; vectur[a], f. 4. — 22 aprilis. Mittebatur Albam [dominus Michael Ephipparius; *sus]* causa detenti domini Andreae Ahm End, sed in Kychyd *[şters*: Myhes obviam habuit dominum Andream; reversus est cum illo; sumptus, f. 1, d. 75; vectura. . . *sic.)*— 27 aprilis. P. C. d. Ioannes Budaky iudex, Simon Rodelt, Georgius Franck et Georgius Budaky in Fogaras, ad dominum Michaelem Vajvodam vocati, profecti sunt; sumptus f. 48, d. 66; vectura, f. 6. — 26 aprilis. Dominus Andreas Ahm End profectus est in Segeswar usque; sumptus, vectura, f. 10, d. 31. — 1a iunii. Missi sunt Cibinium cum censu domini Iacobus Vrischer et Stephanus Ihm, simul etiam. [Nunta fiuluĭ Judeluĭ. 19 iunii. Missi sunt itidem Cibinium domini Michael Kraus et Stephanus Ihm, f. 13, d. 8; vectura], f. 4. — 3a iulii. Missus est Coronam dominus Georgius Budaky cum censu regni, f. 9.000, quem magister civium cibiniensis nobis miserat mittendum in Moldaviam in stipendium exercitus Michaelis Vajvodę, sed, cum exercitus Coronam egressus esset, eodem pecunia illa, mandante domino Vaivodę, mittenda fuit; sumptus, f. 20, d. 85; vectura, f. 6. — 9 iulii. Missi sunt Albam ad dominum Vaivodam domini Georgius Franck et Andreas Ephipparius causa Cozakkorum et satellitum Francisci Lugassy; sumptus, f. 14, d. 89; vectura, f. 5. — 20 iulii. Ad comitia regni generalia Albam missi sunt dominus Urbanus Weidner, Georgius Alopeus, Andreas Ahm End et Stephanus Ihm; sumptus, f. 31, d. 78. [30 Iulie. Solĭ la Sibiiŭ. — 14 August. Cens la Sibiiŭ.] 16 augusti. Missi Albam Iuliam ad dominum Vajvodam domini Simon Rodelt et Andreas Ahm Endt, scilicet f. 8, d. 80; vectura, f. 3. — 22 augusti. Pro-

fectus est dominus Ioannes iudex cum domino Georgio Franck et domino Georgio Budaky cum censu, primum Cibinium, inde Albam, eo vocatus a domino Vaivoda; sumptus, f. 58, d. 70; vectura, f. 4 . . . — 5 septembris. Dominus Andreas Ephipparius mittebatŭr Cibinium, sed, propter discrimen itineris, Siculis tumultuantibus, longius Zékely Vasarheli non potuit progredi; sumptus, f. 3, d. 17; vectura, f. 1, d. 50. — 9 septembris. Missi sunt Thordam in castra ad dominos proceres regni domini Georgius Franck et Stephanus Ihm; sumptus, f. 2, d. 66; vectura, f. 4. — 14 septembris. Itidem dominus Georgius Franck missus est cum pecunia f. 3.000 Thordam, ad Magnificum dominum Chyaky et proceres regni, sumptus, f. 4, d. 31. — 19 septembris. Dominus Andreas Ephipparius missus est in castra ad proceres regni circa Cibinium, cum litteris et nuncio de adventu in Moldaviam cum exercitu Sigismundi Bathori; sumptus, vectura, f. 13, d. 94. — 26 septembris. Dominus Georgius Budaker missus est cum centum curribus colonorum, qui vehebant pedites exercitus Moisis Zekely usque in Siculiam; sumptus fecit f. 2, d. 43. [3 Octombre. Censul la Sibiiŭ. — 12. Solĭ la dieta săsească de acolo.] 1[a] decembris. Missi sunt obviam capitaneis Germanorum, equitum silesiorum, ad nos tum venientium. [16 Decembre. Censul la Sibiiŭ.]

Minores expensae anni MDC.

Die iovis ante ferias Nativitatis dominis et boieronibus, qui egregii Nicolai Gaway bona, apud nos inventa, acceperunt mandato Michaelis Vajvodę, emimus quatuor vina, quę pręfuerant Nicolai Gaway, in civitatem introducta pro usu suę familie, pro f. 10 singula, — ne cogeremur ea Albam devehere per nostros miseros homines; faciunt f. 40. Item in eosdem boyerones et in ungaricos equites Michaelis Vayvodę besliak vocatis expendimus f. 18, d. 49 . . . Item Lazaro Valacho, libertino de Ilwa, anno praecedente post dominum iudicem Cibinium misso, in summa difficultate et discrimine itinerationis, ad vestem quę promissa fuerat, dati f. 6 . . . — 26 decembris . . . Expensę in Zenthey Balint, capitaneum ungaricorum satellitum, Lechnitii degentium . . . — Item domino Moisy Zekely aegrotanti in Tek, acceptum in eius munus, camphores et moscum, pro f. 1,

d. 10. . . — Item pro vectura dominorum senatorum in Theka et Magnum Demetrium . . . — 28 decembris. Sumptus in Teke fecerunt, eodem missi ad dominum Moisem Zekeli, domini Stephanus Ihm et Andreas Ephipparius . . . Pro vecturis in Wermes, Lekencze equitibus ungaricis besliak factis et locatione equorum veredariorum in Lekenz , . . Exploratori in Moldaviam . . . — 3 ianuarii. Expensę factę sunt in commissarios domini Michaelis Vaivodę, Dragus Wornik et Stephanum Bodony; item capitaneos Ungarorum et Rascianorum, f. 34, d. 34. Item provisori xenodochii, Gallo sutori, refusum expensę in cursores domini Vajvodę et satellites ungaricos factę . . . Item bibale 33 peditibus nostris opificibus, qui reduxerunt rascianam familiam inutilem e nostro fundo in Regen . . . Vectura Armas Herizan in Dees . . . Item Cziganis qui patibulum in foro civitatis mandato Armas Herizan erexerunt et in eo duos profugos suspenderunt, sustollerunt vicissim et sepelierunt, f. 1. [De-asupra luĭ *patibulum* scris *Gericht.]* Item servitori Armas . . . Vectura Dragus Wornik in Sayo . . . Vectura domini Andreae Sattler in Theka . . . — 7ª ianuarii. Missis Albam mandato domini Vaivodę Michaelis fabris lignariis duobus . . . Item eodem missis quatuor currificibus . . . Item eodem missis quatuor fabris ferrariis . . . Exploratori in Moldaviam . . . — 10 ianuarii. Honorata est boyeroni Dragus Wornik cuppa argentea pro fl. 33. Item equum accepit a domino Simone Kraus, porkalabio, quem oportuit solvere . . . Item capitaneo Rascianorum, Michaeli Racz, honoratum argenteum poculum pro f. 16 . . . Pro filio ipsius scribę Rascianorum equitum honorati duo aurei, faciunt f. 3, d. 60 . . . — 12 ianuarii. Pisces empti sunt, pro boyeronibus e Moldavia allati, quibus cibati tempore eorum ieiunii, pro f. 56. Item similia accepta ab artropoeis, f. 14, d. 75. Item a domini iudicis coniuge aromata et alię res, f. 8, d. 79. Item Taffet ad vestes militares equestres, f. 15, d. 60 . . . — 16 ianuarii . . . Expensę in boyeronem . . . Iacobo muratori pro tribus diariis apud dominum Stephanum Bodony . . . Vectura domini Bodony in Sayo . . . — 18 ianuarii. Expense factę in Armas Herizan apud Paulum corrigiarium et in Stephanum Bodony . . . Item pro quinque ocreis Armas Herizan . . . Item

pro quadragenario vase de Zenthgeorgi pro boyeronibus... — 19 ianuarii. Fabris ferrariis pro hastarum equestrium aciebus 460, f. 37, d. 60. Item pro Tafett domino Vaivodę Michaeli Albam misso, f. 43, d. 21. Item pro similis... — 21 ianuarii... Exploratoribus in Moldaviam. [23. Solie la Alba-Iulia: Ioan Ebel şi Ioan Schultz.] Item expensę factę sunt in hospites apud Ioannem Ebel, item in dominum Stephanum Bodony et boyeronem qui pro bonis nobilis Francisci Buday huc missus fuerat. [26. «Casparus satelles», cu provisiï la Alba-Iulia.] Item Armas Zawę. *Par gulden und silberen Schuer,* f. 2, d. 50. Item in capitaneum Racz Mihaly... — 31 ianuarii. Fabris ferrariis, qui laborarunt boyeronibus mandato domini iudicis... Item Caspari ferrario pro refectione tympanorum militarium equestrium equitibus besliak, f. 5... Item ahenario pro opere in eisdem tympanis, f. 3. [1iü Februar. «Bartholomęus lanio» trimes la Alba-Iulia.] Pro vasculo ad butyrum Albam misso... Honoraria varia... Pro vino Zothyan Moysi Zekely... Item expensę in capitaneum Michaelem Racz... — 4 februarii. Vecturę bonorum nobilium cum tribus currubus in Enyed usque... — 8 februarii. Vectura victualium Albam... Operariis diversis qui iuverunt in culina apud boyerones et domesticos... Item duobus fabris ferrariis Albam missis... — 10 februarii. Magnifico Leka Aga, capitaneo in Nova Arce, honoratum clenodium M. 2, piseta 3; f. 29. Item expensę hospitalitatis in illum factę, f. 22, d. 45. Item coco ipsius et tall., f. 2... — 14 februarii. Mensatoribus, pro hastis equestribus, soluti... Item quatuor currificibus et duobus fabris ferrariis Alba domum reversis, qui ibi domino Vaivodę laborarunt, sed nihil solutum fuit: singulis per f. 2... — 16 februarii. Pisces emppti sunt salsi pro boyeronibus... Item expensę factę sunt in capitaneum Racz Mihaly... Mensatoribus pro opere facto Leca Aga... Vectura in Dipsa hastarum equestrium... Operariis diversis, qui in hospitiis boyeronum fecerunt operas serviles et adiutarunt... Item honoratum est per dominum iudicem Illustrissimo Vaivodę Michaeli in strenum novi anni cupa deaurata, f. 46, d. 50... ‚Item capitaneo in Georgyn, boyeroni Constandjn Stolnyk, clenodium M. 2, piset. 9; f. 29,

d. 52. Item nobili Matthię Fichor, perkolabio in Georgyn, tall. 3, f. 3 ... Item cubiculario domini Michaelis Vajvodę, Andreę Lividario, tall. 2, f. 2, d. 50. Item egregio Michaeli Kalmandy, capitaneo peditum prętorianorum Vajvodę [1], clenodium honoratum, f. 13, d. 75 ... Item Zawae Armas curatum confici stanneos discos cum theca, f. 11, d. 50. Vectura capitanei Michaelis Racz Albam ... — 21 februarii. Vectura Magnifici Aga Lekę in Wywar ... Exploratoribus in Moldaviam ... Expensę factę in boyerones tempore magnę ferie tertie. [Plată «keneziis nostris valachicis».] 25 februarii. Expensę factę sunt in capitaneum Michaelem Racz ... Item duobus aurigis qui pannum Albam devexerunt Michaeli Vajvodę ... — 27 februarii. Expensę factę sunt in capitaneum peditum pretorianorum, Michaelem Kalmandy, et boyerones ... Vectura boyeronis in Borgo ... — 1ª martii. Missi sunt Albam mandato domini Vajvodę Michaelis tres fabri lignarii: singulis dati pres entandum 2, f. 6 ... Expensę in boyerones ... — 3 martii ... Expensę factę in Rascianos ... Vectura in Novam Arcem servitori Aga Leka ... — 10 martii. Altera vice pro hastis equestribus ... Mensatoribus dati, et ex his hastis dati Ungarıs equitibus 82, Rascianis 560 ... Item empta clenodia *zu einem Vorratt* ... — 14 martii ... Expensę in moldavum hominem, qui captivus mittebatur Illustrissimo domino Michaely Vajvode ... — 24 martii. Balthazari servitori sumptus in Gentzdorff, ad magnificum Moisem Zekely ... Item eidem Balthazari sumptus in Moldaviam ... Item honoratum clenodium domino Moısi Zekely ... Item servitori Theodosii Logoffett, valachici cancellarii, donatı tall., f. 2 ... — 5ª aprilis ... Item vectura capitanei Michaelis Racz Albam, Thordam, Colos, Dees et Iadenses, f. 8. — 10 aprilis. Theodosio Logoffet, valachico cancellario, honorandus equus, f. 38. Item duobus boyeronibus honoratę vestes duę Kapenek, f. 8 ... — 14 aprilis. Expensę factę sunt ın commissarios domini Vai vodę, Mattheum Peressith, Armas Mihal, capitaneum in Colos,

[1] Acesta şi restul sînt identificaţĭ în *Documente relative la Petru Şchiopul şi Mihaĭ Viteazul.*

et pedites pixidarios . . . — 16 aprilis. Expensę factę sunt in capitaneum Racz Mihaly apud dominum Georgium Bastam (?), f. 8, d. 85. Item curavimus mandato domini Vajvodę Albam devehi pannum in duobus curribus; vectura . . . Servitoribus una missis . . . Exploratoribus in Moldaviam . . . — 20 aprilis. Expensę factę sunt in Armas Mihal, pedites sclopetarios Vaivodę et Michaelis Raz, f. 21, d. 72. Item expendit in servitores domini Vaivode in xenodochyo Gallus sartor mandato domini iudicis . . . Sumptus servitori ad Benedictum Mindzenthy . . . — 23 aprilis . . . Vectura cursorum et pro ephippio quem nostro homini rascianus satelles vi accepit . . . — 7 may expedivimus in Moldaviam cum boyerone Dragus Wornyk mandato domini Vajvodę exercitum; capitaneo delecto, Georgio Schincker, dedimus menstruum stipendium, f. 10. Vice-capitaneo Andrea Teusch, f. 5. Item tympanistis et vexilliferis et reliquis, f. 28. Item pro tela ad vexilla, f. 13, d. 24 . . . — 9 may. Expensę sunt in capitaneum Siculorum Ioannem Tamasfalwy, f. 3, d. 09. Item in domo xenodochii mandato domini iudicis in hospites per Matthiam olmucensem; expense . . . Item expensę factę sunt in Dragus Wornyk, f. 44, d. 12 . . . — 17. Exploratoribus in Moldaviam . . . Pro sex vecturis in Rodna factis tempore expeditionis in Moldaviam factę . . . — 18 may . . . Cerevisia hospitibus accepta et boyeronibus marsupium aromaticum . . . — 25 may. Albam missi ad laborandum in armamentario principis duo currifices et fabri duo . . . Item fabris fornariis qui laborarunt et octo rotas Dragus Wornyk fecerunt . . . Item corium pro ephipii theca Dragus Wornyk . . . Item serariis et sartoribus qui eidem laborarunt . . . Candelę . . . — 29 may. Reversis militibus in nostris e Moldavia, bibale, f. 10. Item evangelium datum nuntio Michaelis Vaivode de Moldavia subiecta, tal., f. 12. Item boyeroni primario, Kamaras Mihaly[1], similiter evangelium datum, clenodium faciens cum expensis in illum f. 35, d. 9 . . . — 1a iunii. Currificibus pro octo rotis Dragus Wornik . . Item pro fero in octo rotas

[1] Cămăraşul Mihaĭ, pe care partida militară voià să-l facă Domn supt Radu Mihnea în 1612 şi care fu ucis pentru aceasta (Mateĭ al Mirelor, în Papiu, *Tesaur*, I, p. 336; Iorga, *Manuscripte din Biblioteci străine*, II, p. 15).

Dragus Wornik... Item expensę in boierones et cursores Vajvodę... — 3ª iunii... Martino fabro pro operibus factis Dragus Wornick... Item domino Georgio artopoeo pro expensis in Dragus Wornik apud se in hospitio factis... — 7ª iunii ... Item Luce vinctori pro curatione equorum Dragus Wornick et custodia equorum veredariorum... — 16 iunii... Exploratori in Moldaviam... — 19 iunii. Expensę factę sunt in hospites, Magnificum Balthazarum Bornemizzam, Rascianos, boyerones... Vectura Lechnitium dominorum Andree Ephipparii et Georgii Budaky in occursum mille Rascianorum de Dees adventantium, et sumptus... — 29 iunii. Clenodia Cibinii empta... Item honoratum clenodium capitaneo Rascianorum mille, Petko Oda-Bassa, f. 2, d. 86. Item honorati tall vice-capitaneis, f. 4. Item expensę factę sunt in Rascianos capitaneos, Ioannem Pan, Ioannem Nemes, ductores illorum, f. 44, d. 20... — 7ª iulii... Valentino funifici pro funibus Dragus Wornik et aliis servitoribus Wajvodę... Vectura in Lekencze Magnifici Balthazaris Bornemizzę... — 9 iulii. Capitaneo Siculorum Maros sedis, Ioanni Tamasfalwy, honoratum poculum pro f. 12, d. 50. Expensę factę sunt in domo xenodochii in Cozakkos, in capitaneos Siculorum, cursores Vajvodę ... Vectura cursorum... — 12 iulii... Cozakkis Lechnitium laridum datum, f. 4... Item dimisso in captivitate Albam Valacho popa de Teolcz, qui propter litteras contra Michaelem Vejvodam captus fuerat, donati f. 1... — 21 iulii. Expensę factę sunt in Ioannem Fiotta, in Magnificum Moisem Zekely, Gasparum Sibrik, Georgium Farkas et cursores Vajvodę, f. 15, d. 37. Item fabris ferrariis qui Rascianis et Moisi Zekely laborarunt... Item pro vasculis Dragus Wornyk datis, Victori, f. 16, d. 66... — 2 augusti. Boieroni, qui e Moldavia ad 3.000 boum Michaeli Vaivodę adduxerunt *(sic)* et in teritorio civitatis pascebant cum magno damno, dati tall., f. 16, quo impetratum ut citius hinc abduceret... Vectura currus Balthazaris Bornemizza in Dipsa... Expensę in pastores boum Michaelis Vajvodę... Item in ipsos boyerones et servitores... — 7 augusti... Item expensę in varios cursores et boyerones in domo xenodochii... — 10 augusti... Item Francisco

Zabo, ienensi capitaneo uno, qui pro nigris peditibus nostris venerat, missus; donati tall., f. 5 . . . — 12 augusti . . . Pastoribus conductis ad boves Vaivodę hic relictos et claudicantes . . . — 14 augusti . . . Item pro vasculo ad adipes Albam missas . . . Expensę in cursores Vaivodę . . . — 15 augusti. Missi sunt nigri pedites, in militiam et in pręsidium ienensis arcis collocati; datum illis stipendium duorum mensium, f. 3, d. 72 . . . Item pro 18 vexillorum confectione sartori . . . — 24 augusti. Petro Bayerdorff pro equo veredario in Zent Gergii et pro labore Rascianis facto in Felseoderff . . . Item Michaeli Pop, expedito cum octo curribus colonorum ad victualium vecturam in castra . . . — 30 augusti. Petro Eormyn, cubiculario Michaelis Vaivode, honoratum clenodium, f. 44, d. 39. Item expensę hospitalitatis in eundem Petrum Eormyn, Stephanum Bodony et boyerones . . . Item expensę in generosum Ioannem Zelestey . . . Item expensę in capitaneum Kys Gergely et Moldavos . . . — 10 septembris . . . Expensę in boyerones bona nobilium profugorum arrestantium . . . Item curatoribus equorum arrestatorum nobilium Ioannis Nyakazo et Stephani Wkoithyewisch . . . — 4 septembris. Exactoribus victualium a Michaele Vaivoda missis honorati tall., f. 12. Item expensę in illos . . . — 6 septembris solĭ la Cluj. Item servitori sumptus in castra nobilium . . . Item vectura boieronum et hominum Michaelis Vaivodę qui ad] bona nobilium occupatura missi erant . . . Exploratori in Moldaviam . . . — 18 septembris. Exploratori in Moldaviam ablegato . . . — 21 septembris. Evangelium dedimus homini de Zenth Georgii bonum nuncium primum vehenti de victoria nostrorum contra Michaelem Vaivodam tyrannum, tall., f. 2. Rodnensibus exploratoribus in Moldaviam versus, bibale. Oamenĭ în Alba şi la Gherla.] Expensę factę sunt in homines Magnifici domini Stephani Chaky, bona Gręcorum et Rascianorum occupantes, f. 3, d. 52 . . . Expensę dominorum Georgii Franck et Stephani Ihm in occursum missorum domino Moisi Zekely e Moldavia cum exercitu venienti . . . — 25 septembris. Servitoribus ad castra cum litteris ad proceres regni missos, sumptum. [29. Servĭ în lagăr.] Item sumptus Nicolao, iadensi homini, cum litteris ad Moldaviam . . .

Servitori cum litteris post Moisem Zekely ... Item expensę factę sunt in captos homines Michaelis Vaivodę, Ioannem Kapolnay, Ioannem Kazas, duodecim Grecos et boyerones... Item sumptus peditibus pixidariis missis cum captis Claudiopolim ... Item aurigę pro vectione illorum Claudiopolim ... Item sumptus servitori misso in castro cum uno captivorum, Ioanne Kazas ... — 2ª octobris. Exploratori, sumptus in Moldaviam ... — 12 octobris ... Campanatoribus ... Item lanionibus tria quartalia carnis soluta, quę honorata fuerant in castris ante civitatem Moisi Zekelj, capitaneo, et magnatibus polonis ... Sumptus servitoribus in castra. [26. Provisiĭ «in castra». Item reversis domini *(sic)* nostris militibus, quos pene omnes sclopetarios miseramus in castra regni et nobilium et in conflictu bene se gesserant contra Michaelem Vajvodam, stipendium unius mensis datum et relaxatus census; abfuerunt sex hebdomadas. Stipendium in illos erogatum constituit f. 235. [Şi celor trimeşĭ la Inăŭ.] 1ª novembris ... Georgius Radelt expendit in homines Michaelis Vaivodę pro occupatione bonorum nobilium hic missis circa nundinas ... Simila ... Item duo vascula Somlegel, in quo vicino Wornyk in Campolong, in Moldavia, vinum dono missum, d. 36 ... — 10 novembris ... Item expensę in captivos moldavos ... Item duo quadragenaria vasa vini honorata sunt Moisi Zekely, cum exercitu ante civitatem constituto. [17 Novembre. Luĭ Ioan Gyereoffy, «commissarius regni».] 30 novembris ... Item Paulo Smigmatopeo pro duabus expeditionibus: una Coronam aestivo tempore cum domino Georgio Budaky, item altera cum eodem domino Georgio Budaky, cum domino Moyse Zekely et eius exercitu usque ad fluvium Kys Kykelleu. 3 Decembre. Comandantuluĭ «peditum germanorum, qui in saxonicis pagis civitatis hęrebant».] 12 decembris. Tome Krauzener (Kretzener ?) expeditio Claudiopolim cum captivis facta et expensę solute ... Item in pedites prętorianos, qui Moldavos huc deduxerunt, domum dimissos in Moldaviam ... — 13 decembris. Domino Georgio Franck quadragenarium vas vini solutum, quod honoratum fuit Moisi Zekly ... — 15

decembris ... Item quatuor ulne *braun Londes* [1] Aga Lekę, capitaneo Wywariensi ... — 16 decembris. Pro corrigiariis rebus *gemein Weerk* Dragus Wornik ... Item Gregorius Schiltz expensas fecit in alpibus et in exploratores in Moldavia missos ....

[1601.]

Expeditiones dominorum senatorum in reipublice negotiis, horundemque expensae ...

18 die mensis februarii missus est in Moldaviam dominus Andreas Ahmend cum Simone Kraus perkolabio cum legatis regni, Stephano Tholdy, Nicolao Wytes, Ioanne Zentpali et cęteris, pro adducendo inde Serenissimo principe Sigismundo Bathori, electo in regni principem; sumptus fecit f. 33, d. 67 ... — 26 martii domini Andreas Ahmend et Simon Kraus porkalabius cum dictis regni legatis deducere *(sic)*, advenit Claudiopolim usque Serenissimum principem ...

Minorum expensarum series ...

31 decembris [1600] triginta vascula ad pulverem tormentarium Albam, Michaeli Vaivodę, anno superiore missam ... — 8 ianuarii. Lateres 1700 soluti laterariis ... Item pannum persolutum quod superiore anno honoratum servictoribus Michaelis Vaivodę. [15 Ianuar. Spion în Moldova.] 26 ianuarii in Magnificum Damianum Wyssternik, legatum Vaivodę Ieremię Moldavię, expensę factę sunt hospitalitatis ... — 7 februarii. Magnifico domino Damiano Wyzternick, legato moldavi Vajvodę, honoratum clenodia, f. 14, d. 66. Item expensę hospitalitatis in illum et comitatenses ungaros, nobiles et cursores ... — 12 februarii. Nicolao Moldner, Iadensi, pro labore et profectione in Moldaviam, reducendo inde urbanorum hominum equos veredarios eo locatos ... — 18 februarii. Sumptus in Moldaviam Ioanne Tepolt, item Georgio Galaczy et Stephano, servitoribus publicis ... — 26 februarii ... Nobiles reconducendi e Moldavia Serenissimo principe Sigismundo ... — 1a martii. Servitoribus et Ioanne Tepelt ... (?), sumptus in

[1] Postav de Lund.

Moldaviam usque in Iasmarth ...—4 martii. Sumptus tubicini in Moldaviam cum legatis domini principis misso...—9 martii. Sumptus in Moldaviam servitoribus... Vectura in Sayo nostrorum fabrorum ad equos Illustrissimi principis ibidem ferreis soleis muuiendos... Sumptus in Balasfalwa domino Andreae Ephippario et domino Michaeli Kraus; sumptus in alpes, ubi viam purgarunt, per quam Serenissimus princeps Sigismundus adventaret... Locatio equorum cursorum in Dees, Rodna, et potissimum in Moldaviam ... — 14 martii. *Fur Somlegel* vasculis, in quibus legatis et Serenissimo principi in alpes missum vinum...—22 martii. Ioanni Savo, exploratori in Moldaviam... Equi veredarii in Moldaviam...—23 martii venit Serenissimus princeps Sigismundus Bathory e Moldavia, reductus in civitatem, cui munus honoratum duę cuppę M. 10, piset. 42, constituendo f. 150, d. 66... Magnifico Moisy Zekely poculum... Pro egregio Ioanne Bowrkay similiter poculum... Martino Kobory, capitaneo peditum rubeorum... Magistro culinę, *den Kuya Mester*...—26 martii... Vinum... Vinum malvaticum... Item e Moldavia curavimus salsos pisces per dominum Andream Ahm End et Simonem Kraus porkolabium adduci pro hospitibus, pro f. 59, d. 42... Item ad mandatum Serenissimi principis aurigę egregii Nicolai Gaway, qui superioribus annis illum Constantinopolim devexerat, solvimus f. 10... — 30 martii... Exploratoribus in Moldaviam, sumptus...—2a aprilis... Aurigis duobus, qui Illustrissimi principis gentem Claudiopolim devexerunt... Lazaro, libertino Valacho, cum in Moldaviam cum domino Andrea Ahm Endt porkolabio missus, pro ocreae date pro... — 13 aprilis... Vectura bonorum Stephani Bodony in Coloswar, sumptus servitori Claudiopolim... Expensę in Blasium Kamuthy, in Moldaviam missum a Serenissimo principe...—14 aprilis... Expensę factę in Ioannem Racoczy apud Ioanem stannarium et in boyerones, Moldavorum capitaneos...—16 aprilis. Ioanni Iacobino, secretario Serenissimi principis Cancellarię, munus, honoratum clenodium, in nuptiis eius, pro f. 14... In Nicolaum Gaway expensę, cum pararet expeditionem in Turchiam ... — 20 aprilis. Exploratori in Moldaviam, sumptus...

Item prò ephippio cursori in Poloniam . . . — 27 aprilis. Expensę hospitalitatis factę sunt in Ioannem Rakoczy . . . In boyerones moldavios . . . — 29 aprilis . . . Item Laurentio currifici in pretio rhedę moldavo capitaneo Boziok, f. 2, d. 50 . . . — 2ª maii. Expensę factę sunt hospitalitatis in Ioannem Rakoczy et moldavos boyerones, f. 5, d. 68 . . . — 13 may . . . Mattheo Peressit . . . Gregorio Gaal, expedito cum victualibus in castra . . . — 16 may . . . Expensę in hospites et boyerones . . . — 18 may. Martino Stenkelner refusę expensę in milites factę superiore anno, missos ad bellum contra Michaelem Vajvodam ad Myrizlo, f. 8. Valentino Gruba restans stipendium militum eius temporis solutum et expensę factę in militia, ad f. 5. . . — 19 may. Ioanni Saur, in Moldaviam misso cum Serenissimi principis homine, sumptus et merces . . . — 22 may . . . Vectura egregii Ioannis Gyereoffy Claudiopolim et expensę in illum reversum Praga per Poloniam et Moldaviam . . . Vectura Claudiopolim boyeronis Damiany Wizternik . . . Vectura in Rodna ante annum dominorum Georgii Franck et Stephani Ihm in occursum Moisis Zekely . . . — 29 may. Expensę factę sunt in exactorem victualium, in castra Moldavorum ad Colos mittendorum . . Expensę factę in generalem capitaneum Moldavorum Orris Hattman, dum adhuc esset in Valle Valachali, ad fluvium Zamos, in castris, f. 8, d. 60. Item in moldavos boyerones expensę . . . Candelę . . . Vectura vinorum in Colos Moldavis . . — 30 may honoratum clenodium generali capitaneo Orris, Hattman Moldavorum, M. 2, piset. 4; f. 29. Item pro mulsa, aceto et aromate moldavis proceribus, f. 6, d. 20 . . . — 5 iunii. Venit in civitatem Orris Hattman, in quem et reliquos capitaneos Moldavorum et exercitum eius expensę factę sunt, preter vinum, panes, carnem, f. 43, d. 64. In egregium Thomam Chomortany expensę factę sunt, a Serenissimo principe huc missum . . . Eidem honoratum clenodium, f. 15. Item capitaneo Moldavorum Boziok clenodium, f. 14. Item Ioanni Rakoczy pocultum pro f. 13 . . . — 10 iunii . . . Item expensę factę sunt in servitores Magnifici Balthazaris Bornemizza et cursores in Moldaviam, f. 1, d. 54. Equi veredarii in Rodna . . . Valentino Grendler pro equi locatione cursori in Poloniam . . . Sumptus in Moldaviam

ad Vajvodam Ioanni Tipelt et Ioanni servitori... — 13 iunii... Item domino Andreae Ahm End, cui expensę in Valle Valachali, evehendo boves, in castra Moldavorum mittendos... Item in Valachos expensum, qui bovium illorum curam egerunt et in castra abegerunt... — 15 iunii... In castra Moldavorum capitaneis albus panis, mulsa, vinum crematum, sal missa, f. 7, d. 39. Item in boierones in dormitorio xenodochii et egregios Blasium Kamuthy et Balthazarem Zilwasii... Vectura in Rodna Balthazaris Zilwassii... — 17 iunii... Item pro capitaneo Orris Hattman et aliis prefectis Moldavorum, *zum Gezeltguet, Schneyr, Kuczy, Streng*, f. 10, d. 50. Vectura panum Moldavis in castra... Sumptus in castra Moldavorum servitorum nostrorum... — 21 iunii... Hattman Orris vitrea pocula *und Seid*, f. 1, d. 77. Bozeok capitaneo unum panum szak, d. 45... Item ligneae legenę cursoribus in Moldaviam duę... — 27 iunii... Moldavis in castra albi panes, vinum sublimatum et alię res missę pro f. 20, d. 11. Item Andreae Litterato, scribe Moldavorum commendantis, currus quem is retinuit, solutum pro eo, f. 12. Item expensę in illum factę, f. 2, d. 90... — 2ª iulii. Vectura boyeronis moldavi in castra ad Kentelke et Lechnitz; item expensę in illum... — 12 iulii domino Andreae Ahm Endt, obviam missis Kozackkis in Vallem Valachalem, expendit... Panes et vinum Kozakkis... Item victualia comparata fuerunt per dominum iudicem... Ioanni Iacobino, secretario Serenissimi domini principis, pro rosmarino... Item expensę factę sunt in servitores Magnifici domini Stephani Chaky et moldavos cursores... — 20 iulii. Victualia in castra nostri militis penes Villem Valachalem domino Andreae Sattler et egregio Ioanni Gyereoffy... Aromata... Expensę in cursorem Serenissimi principis in Moldaviam, Andream Lividarium... Item aurigę vehenti quinque centenaria pulveris pyry in castra... Iacobo Redi et pixidario una misso... — 26 iulii. Vectura Claudiopolim usque capti Iane gręci et Walachi Teolczyensis, exploratores a Michaele Vajvoda emissi... Peditibus pixidariis una missis in illorum custodiam; sumptus... Michaeli Chek solvimus equum ad vecturam tormentorum bellicorum; ab eo acceptum... — 29 iulii. Sumptus servitori

Claudiopolim ... Expensę in cursores moldavos ... Item expensę factę sunt in castris ad Zaloa positis nostrorum militum, in Ioannem Gyereffy et dominum Andream Ephipparium ... Expensae bellicae et stipendia nigrorum militum huius anni. — 10 die mensis februarii cum capitaneo Georgio Schincker expedivimus in militiam ad oppidum Dees, ad mandatum Spectabilis et Magnifici domini Stephani Chaky, generalis capitanei regni, quibus in unum mensem stipendia data, f. 134 ... — XI die martii in alterum mensem eisdem eodem ... — 9 aprilis in tertium mensem eodem ... — 24 aprilis novos nostros nigros pedites, cum regnicolę saxonicę universitati in hunc annum duplicassent numerum peditum nigrorum, missimus in castra Claudiopolim ... Item capitaneo Georgio Schucker ... — 8 die may in quartum mensem nigris peditibus a Dees Claudiopolim translatis, per dominum Gregorium Schultz et Andream Ephipparium ... — 23 may. Ad secundum mensem alteris nigris peditibus Claudiopolim in castra ... Item eodem tempore primis nigris peditibus dimidii mensis stipendium datum est, quo utrinque, cum in iisdem castris essent sub uno capitaneo, Georgio Schincker, deinceps aequarent tempore menstrui stipendii simul accipiendi ... Item, cum plurimi profugissent e castris, eoacti sumus mandato severo Serenissimi principis, in eorum locum alios mittere, nempe quatuordecim personas ... — 22 iunii. Misimus ... nigris peditibus utrisque simul stipendium in castra claudiopolitana ... Item pro profugis alii missi sunt in castra, utputa viginti sex personas ... — 21 iulii misimus ... stipendium nigris peditibus in castra circa Somlyo existentibus ... Summa stipendiorum eo in bello infeliciter administrato, cum a Germanis nostri profligarentur, tertia augusti, f. 1352 50. Item ad tormentorum vecturam misimus in castra ... Item agazonibus eorum ... Item opifices misimus in castra ... — 30 iunii. Conscripsimus quinum hominem, sexaginta persone, qui primum ad oppidum Dees, inde ad valachalem nostram possessionem Zalwa in castra locavimus sub capitaneis Paulo Sapponario et domino Andrea Ephippario et commissario Serenissimi principis, egregio Ioanne Gyerewffy. [Şi «Valachorum

duces».] 2ª augusti misimus... in castra ad Zalwa... multis profugis... — 24 septembris... Misimus in castra Illustrissimi domini Georgii Bastę nostrorum peditum dimidiam partem, videlicet viginti personas... — Augustus mensis... 1ª augusti... Item pro equis veredariis in Moldaviam usque ad Jasmarck... — 4 augusti. Missus est in excubias alpium Rodnam versus Martinus Dresler; sumptus dati... Expensę in Ioannem Gyereoffy... — 18 augusti sumptus Michaeli litterato Claudiopolim ad Illustrissimum dominum Bastam... — 21 augusti. In Magnificum Pancratium Sennyey expensę... Exploratori in Moldaviam... — 24 augusti. Expensę factę sunt in capitaneum dominum Ioachimum Flans cum 500 germanis equitibus, ab Illustrissimo domino Georgio Basta pro deditione nostri in fidem huc misso... — 28 augusti. Sumptus servitoribus in castra ad Illustrissimum dominum Bastam et alia loca. [Menționațĭ Germanĭ și Senyey.] 25 septembris. Ioanni Tepilt solutę aliquot expeditiones in Moldaviam, Rettek, Claudiopolim... — 5 septembris. Domino Urbano Weidner pro vino veteri moldavis capitaneis circa Penthecostes ferias[1]... Item domino Andreae Ahm End, similiter pro vino eisdem... — 7 septembris... Exploratoribus in Moldaviam. [Și la 10.] 16 septembris... Fabro ferrario *fur Zysma beschlagen* boieroni... — 24 septembris. Vecturę panum creweldinis et aurigis factę Moldavis ad Rodna... Matthię Zaindner pro vectura Claudiopolim capti Iane Gręci. [1iŭ Octombre. Spion în Moldova. — 10. Menționat Frederic, fiul luĭ Mihaĭ Székely.] 16 octobris. Expensę factę sunt in Magnificos Stephanum Bodony, Stephanum Prepostwary et gentem illorum. [Și luĭ Frederic Székely. — 24. Spion în Moldova.] 28 octobris. Expensę hospitalitatis in Generosum dominum Carolum Magnum, commissarium Caesareae Maiestatis, et germanos equites. [4 Novembre. Spion în Moldova. — 14. Valonilor din Gherla și luĭ Ludovic Rákóczy.] 19 novembris ... Item panes et fructus dati Illustrissimo principi Lecze....

[1] Dumineca Mare a căzut în 1601 la 10 Iunie.

[1602.]

Proventus minores...

[20 decembris.] Item Nicolao Moldner, Iadensi, quia, in Moldaviam missus cum litteris Illustrissimi domini Bastę ad Ieremiam Vaivodam, ibi per aliquot menses est detentus; dati in damni reliquam refusionem. [23. Cheltuielĭ cu un curier în Moldova.] 1602. Pacificatione autem inter Illustrissimum dominum Georgium Bastam et Sigismundum Bathory mediante[1], Spectabili et Magnifico domino Nicolao Bogathy, Deo sic volente, in optatum finem traducta, pro redemptione urbis bistriciensis . . . Administravit fisco nostro 32.000/00....

[1607.]

.... 19 Junii... Eadem einem Boern vor Zerung, auff Furstlichen Gnade Befehl... — 31 Augusti. Dem Boërn vor Zehrung ins Stadthauss... — 16 die Septembris... Item Stephano Erdely vor Ehrung und vor Zehrung ins Stadthaus auff Simeon Wayda seine Posten. [31 Septembre. Pentru treĭ Polonĭ, «cum ursibus».] 17 Novembris... Boeroni principis moldaviensis... — 19 Novembris... Dem Posten aus Moldaw, vor Czehrung ins Stadthaus....

[1609.]

.... 18 Augusti. Dem Spey ihn die Molda... — 12 Octobris einem Diener Zehrung ihn die Molda... — 19 Octobris... Eodem dem Janos Deak aus der Rodna, das er des Fursten Brief ihn die Molda gefuhrt... — 17 Decembris... An einen Mönchen auss der Moldau fur zwey Ross, so er dem Fursten hatt geben müssen....

[1610]

.... 3 Februarii. Dem Hans Flescher, alss er mit des Fursten Dienern ihn die Moldau gereiset, Zehrung... Eodem, Ehrung dess Fursten Dienern, f. —, d. 24. Eodem auf dieselben... — 4 Februarii. Ehrung... — 15 May. Einem Spey

[1] V. *Doc.*, I, pp. LXXXVIII—IX.

ihn die Moldau, Zehrung... — 22 May... Dem Spey ihn die Molda. [Şi la 5 Junie.] 25 Juny... Fur Ehrung denn Moldnern... — 4 Julii... Fur ein Post-Ross in die Molda... Ehrung dess Fursten Dienern undt den moldner Legaten. [7, 10, 23 August, 8 Novembre. Spionĭ în Moldova.] 16 Decembris. Auf dess Fursten Pohten, Zerung ... Fur ein Par Handschug dem Pohten. [Spion în Moldova. Şi la 20 Decembre.]

[1611.]

[3, 22 Ianuar. Spionĭ în Moldova.] 22 Januarii... Dem Michel Engetl und Staddiener Zehrung ihn die Valachey, f. 8. *[Şters*: Dem H. H. Mester Zehrung, nachgeschenckt ihn die Valachey. *Tot aşa*: 15 Februarii. Dray Staddienern, welche den Solt ihn die Valachey gefuhrett. — 24 Februar. Doĭ spionĭ în Moldova.] 25 Februarii... Dem Hans Flescher fur Zoll und ein Moldner Reiss. [Maiŭ-April. Spionĭ.] 21 May... Ist auf dem Dezpot Veyda[1], f. —, d. 74. [Iunie, Iulie, Septembre. Spionĭ.] 29 Octobris. Dem Janos Deak ihn die Moldau. [Spion: şi în Novembre.]

[1612.]

[Fără dată de lună.] Zehrungk auf Fürsten Diener undt die Moldner Boieren... Einem Spey ihn die Molda... Dem Bleschen Hauptman....

[1613.]

.... Fur den Brief dess Moldner Weyvoden halben... Zehrungk auf dem Moldner Botten... Ehrungk... Des Fursten Diener ihn die Molda, Zehrungk... Zehrungk auf die Hermansteder Diener, welche ihn die Molda verschickt... Einem Spey ihn die Moldaw... Einem Moldner... Zehrungk auf die Moldner ihn Stadthaus... Dem Moldner Capitan verehrett 12 Takaten, f. 24... Dem Hauptman Zehrungk... Ist auf Moldner....

[1] Pentru acest Iacob Despot, v. Hurmuzaki, IV[1], p. 242, nº CCI. Între copiile mele se află şi aceia a unuĭ document inedit care-l priveşte.

[1614.]

Expeditiones dominorum senatorum. Domino Andreę Amendt in Moldaviam ...

Censuum ordinariorum administratio. [9 April. Dar «turcicis legatis».] Expense ... April. Dem Moldner Hauptman. — [Mai.] Dem Zeigler, der ihn die Molda gereiset. [Spionĭ în această ţară.] Auff den Vornik auss der Molda ... Ahn des Vornik seinem Siln *(sic)* eingebust. [Spion.] Zebrungk auf Moldner ... Dem Cardinal fur Arbeitt ... Dem Hauptman ein Stuck Abba gegeben ... Dem Zeigler, das er ihn der Moldaw gewesen ....

[1615.]

[Spionĭ în Moldova.] Augusti 17. Auf die Moldner vergangen. [13 Novembre. Spion.] Auf das 1616 Jhar gegeben dem Cyonka nach Clausemburch mit dem Bleschen Postern ...

[1616.]

[Januario.] Ihn dem Stadthaus dem Moldner Posten ... — Januarii 5. Gegeben ihn das Stadthauss auff den Boër ... — Januarii 30 ... Eodem die mitt Fürstliger Genaden Posten sein geschicket worden ihn die Moldau drey unsere Diener ... Eadem die einen Wolachen auch auf die Rewse ... — Februarius mensis. Auf Cornis Janos, ihn die Moldau von genedigem Herren gesickt, vergangen f. 61 ... — Februarii 6. Dem Czyoncka, mitt dem Moldner Boden versicket, Czerung ... — Februarii 20. Ihn die Moldau einem Wolachen auff Czerung gegeben ... — Martii 3 ... Den Moldner Wolachen hatht der Her Richter geben d. 24 ... — Marcii 30. Dem Keichler gegeben, ihn die Moldau verschiket ... — Aprilis 14. Einem Wolachen, aus der Moldau kommen ... — Aprilis 26 ... Czerung ihn die Moldau, dem Merten ... Dem Rodner Richter ihn die Moldau, heraus und hinein, f. 5 ... — Aprilis 28 ... Auff die Molner Czerung vergangen ... — Decembris 9. Ihn die Moldau fort geschikt ... Mit den Calugeren fort geschiket ....

[1617.]

.... May 26. Einem Posten gegeben, als in die Moldau verreyset wnd in den ... (?) —Junii 9 ... Dem Sabadasser in die Moldau ... —Julii 2 ... Eadem die ihn die Moldau dem Janos Deak gegeben ... Eodem dem Posten ... — Julii 4. Dem Szabadosi so gefangen war in der Moldau ... —Julii 17 ... Dem Olaz Mihalyen gegeben in die Moldau. [24. Cheltuielĭ cu dînsul.] Augusti 14. Rodner Richteren gegeben, welche ehr verthon auff Boden ihn die Moldau ... — Augusti 16 ... Eynem ihn die Moldau verschikt. [29. Spion. «Thamas» întors de acolo.] Septembris 9 ... Dem Thylman ihn die Moldau. [Spion: şi în August.]

[1618.]

[10 Februar, 16 August. Trimeşĭ în Moldova. — 28 August. Spion. — 2 Septembre. Cheltuielĭ în această ţară.]

[1619.]

[25 Mart, 18 Maiŭ, 29 Iunie, 23 Septembre. Spionĭ.] Item auff eyn Moldnern hergangen. [29 Octombre, 26 Novembre, 2, 9 Decembre. Spionĭ.]

[1620.]

[18 Decembre 1619, 3, 8 Ianuar, 19, 24 Maiŭ, 4, 26 Iulie, 17 August. Spionĭ.] 20 Augusti ... Nagy Janosen auss der Moldau. [24 şi urm., Septembre. Spionĭ. — 21 Septembris.] Eodem dem Moldner Posten ... Auff den Posten auss der Moldau ... — Septembris 26 ... Ittem den Knechten, als sie mitt dem Moldner Posten ankhommen ... Auff den Legathen, welcher in die Moldau fierschiketh. [3 Octombre şi urm. Spionĭ.]

[1621.]

[Februar, Mart. Spion.] Martii 5 ... Als Herr Gubernator in die Mholdau schiket. [April, Maiŭ, Iulie, August, Octombre. Spionĭ. — Octombre. Solie tatară.]

[1622.]
[April, Iunie. Spionĭ.] 20 July. Dess Moldner Weden Abgesantem, einem Boeren verehrett f. 15... — 22 Julii. Auf den Boieren und sein Gesindel aufgangen f. 2, d. 5. [Octombre. Spion.] 25 Octobris... Dem Janos Deak, so in der Molda gewest... Item dem Janos, in die Molda expedirt....

[1623.]
[Fără lună.] Ein Legatt auss der Molda, auf dem ist aufgangen f. 3. ... Item fur Seef so verehrett ist, f. 3, d. 50 ... — May... Her Gubernators Diener, der in die Molda... — 11 May... Her Gubernators Diener, in die Molda verreisetten, gaben ihr Gelt, f. 12. [Şi la 13, 22. — 3 Iunie. Trimes în Moldova.] 21 Juni. Simon Reimer in die Molda geschiket mitt dess Gubernators Diener... — 27 Junii... Simon Reimer fur 1 Pahr Zismen, so er in die Molda geschikett. [August. Spionĭ.] 16 Septembris. Dem Stephan Feurtage in die Moldaw mitt dess Hern Gubernators Briffen und mitt 2 Personen....

[1623.]
[Cheltuelĭ cu Feurtage.]

[1624.]
.... 24 Aprilis... Andreas Deak auf furstlich Befehl bis in die Moldaw und wider zuruk. [Maiŭ. Spionĭ.] 21 May. Dem Andras Deak in die Molda, Zerunk... Item eben dem Andras Deak fir seine Mihe geben, dass er zweimal in die Moldaw verreisett... — 3 Juny. Dem Hans Sadler fir Ros beschlagen, do sie in die Molda sollen... — 25 Julii. Simon Reimer geben, weyl er draymall in die Moldaw verreiset. [15 August. Trimes Feurtage.] 5 Octobris. Auf dess Fürsten Darabanten, so in die Moldaw zogen, aufgangen f. 20, d. 70... Item dem Hauptleutten... Item dem Rimer Mihaly und den Thrabanten, eben mitt diesen Darabanten in die Molda geschikett....

[1625.]

[19 Februar. Luĭ János Deak în Moldova. — 9 April, 24 Iunie. Spionĭ.] 24 Novembris. Stephan Feurtage in die Molda, zum Weden geschikett, Zerung, f. 22. Item dessMoldner Weden Sohn fur Hochzeitt[1], ein Becher, 2 Mark, 24 P., die Mark f. 50, f. 125. Auf Ehrung ausgeben, f. —, d. 50... — 23 Octobris... Im Stadhauss auf dem Wornik auss der Compulonk aufgangen f. 6, d. 54. [30 Octombre, 11, 13 Novembre, 6 Decembre. Spionĭ.]

[1626.]

.... 23 Februarii... Item dem Sultan Georgi, salbtander in die Moldaw, f. 6... — 9 Martii. Item Merten Porkalaben in die Moldaw, Zerung f. 5. Sultan Georgi eben dahin, f. 2. [15 Mart, 30 August, 12 Septembre. Spionĭ.] 15 Septembris ... Auf den Boieren ist aufgangen f. 1, d. 20... — 12 Octobris... Auf den Bassa Thamas, auf die Moldner Kriegsleut, f. 15, d. 93... — 17 Augusti. Dem Gerig Steinkelner, das er des Hauptmans Gezelt gebessert... — Ultima Augusti. Hat der Herr Richter dem Bassa Thamas, als er von dannen gescheiden, vereheret ein Par feine karmasin Czisman, f. 3....

[1627.]

.... 19 Decembris [1626]. Dem Porculab Zergelt in Moldaviam, auff des Vaiden Hochzeit[2], f. 8, d. 50... — Item 23 Septembris zwen Speyen, in Moldaviam geschikt, in Jassvasar; Zerung, f. 6....

[1629.]

.... [22 Juni.] Auff den moldner Bojeren *expense;* in sechs Tagen ist aufgangen... — 23. Auf mancherlei auf den moldauer Legatis. [2 August. Trimes în Moldova, «ney Zeitung halben».] 14 [Octobris.] Denen Spayen in die Puttna Moldaviae nach neyer Mehr. [6 Novembre. Spion.]

[1] V. *Doc.*, I, p. XCIII.
[2] V. *Doc.*, I, p. XCIV.

[1630.]
.... 1 [Aprilis.] Auff die erste Forschung in Moldaviam de Tartaris, Bognero ... Ad apparatum decollationis Galli donariis in Moldaviam. [Şi la Cluj, pentru Tatarĭ. — 4 Iunie. Iar Bogner în Moldova. — 6 Iulie. Spionĭ din Rodna. — Octombre. Spionĭ.]

[1631.]
[Mart. Spionĭ.]

[1632.]
[Maiŭ-Iunie. Spionĭ.]

[1633.]
.... Majus ... Auff die Tatteren, Zerungen, f. 3, d. 65. [Iulie. Spionĭ. Dar «nebuloni monacho». — August. Spionĭ.] 25 [September.] Dem Bogeer in die Moldaw, Tatar und Turken, meher einem armen Betler. [Octombre şi Novembre. Spionĭ.]

[1634.]
[Ianuar. Spionĭ.] 30. Dem Simon Rimer, mit in die Moldaw, mit des Fursten comite ... Auff den Bettlem Janos, da er in die Moldaw reiset ... — Martius ... — Zwei Walachen mit dem Posten in Moldavia ... — 5 [Julii] ... Den Vallachen, so mit Simoni Rimer in Moldavia ... — 7. Auff den Metropoliten seinem Legaten, auss der Moldaw. [2, 21 Octombre. Spionĭ.] 16. Legatis in Moldaviam ....

[1635.]
.... 3 Julii ... Dem Bogner, auff Moldau zu. [Între 13 şi 17.] Dem Mechel Bogner ins Kloster auff die Podna. [Octombre. Spionĭ.]

[1636.]
[Februar, Iunie, Iulie, Octombre. Spionĭ.] Den 15 Octobris han wir Fürstlichen Durchleücht Mandat entfangen, dass

wir mit zweyen seiner Posten auss der Stadt Geferten und Gesellschafft in die Moldaw, zu Weden, schicken und geben solten; denen zur Zehrung geben f. 15... Item zween Posten, so aus der Moldaw kommen. [23, 29. Spionĭ.] Den 3 Novembris mit einem moldner Posten verreiset Hannes Rud auff Weissemburg..., — Den 6 Novembris... Dem Posten so aus der Moldaw kommen, für Ross beschlagen... Dem Kamner und des Popa Andreka seinem Sohn, so mit der Fürstlichen Durchleücht Posten in die Moldaw verreiset, in ihrer Zurückkunfft... Dem Gergeli mit einem moldner Posten auff Enyeten. [Spion.] Den 25 Novembris... Item einem Posten aus der Moldaw kommen. [Decembre. Spion.]

[1637.]

Decembre 1636.] Denen Stadtlewtten, welche mit Fürstlichen Durchleucht Posten in der Moldaw gereiset. Item welche zu der Gebirg Huet gebrauchet worden. [Februar, Iunie. Spionĭ.] Den 3 Julii den Putnaker Kallugeren Gebrent verehrt, welcher Zeügnis unserer Gebürg halben eingenomen, f. 1. Item eben denselben Kallugeren zwo Zinnen Flaschen, f. 4. [August, Septembre, Octombre. Spionĭ.]

[1638.]

Profectiones dominorum senatorum... 20 Julii, als Herr Porcolab in die Moldaw verreiset...—Item 30 Julii ist Herr Georgius Franck mit dem Herrn Porcolaben auch auff Weissemburg zue Seiner Durchlaucht expediret worden, der Moldner Reis wegen...

Quottidianae erogatiunculae: [Februar, Iunie, August, Octombre. Spionĭ.]

[1639.]

[Ianuar. Spionĭ.] 26 Februarii. Dem Lörintz Kanngiesser for zwo Flaschen, so den Kloster Brüdern verehret worden in der Moldaw, f. 4. [Maiŭ. Spionĭ.] 16 Octobris. Dem Mechel Bogyer biss in die Kompolong, Zerung....

[1640.]

[Decembre 1639. Spionĭ.] 1 Augusti. Hat ein Fürweise Rath den Mechel Bogyer, Gerig Kamner undt sonst zwëen andere Knecht mit ihm mit des Molner Weden Leganten in die Moldaw geschickt... Hat ein Fürweise Rath 20 Paàr Czisman fur die Stadt kaufft zu verehren. [8 Octombre şi Novembre. Trimeşĭ în Moldova.]

[1641.]

[Ianuar. Spion.] 27 Junii. Dem Mechel Bogyer in die Moldau, Zerung mit den Zieglern. [Iulie. Spionĭ.] 3 Julii... Item für die zween Falcken, so ein Fürweise Rath dem molner Wäden hat verehren lassen, f. 2... — 12 Decembris... Zwen Speyn in die Moldau, so bei unser Herrn geschicket worden, Zehrung... Item for zwei weisse Brodt, welche den Herren in die Moldaw geschicket worden...

Profectiones dominorum senatorum...

Domini Philippi Melandi legatio moldaviensis milliar.—*(sic)*.

[1642.]

Profectiones dominorum senatorum... Die tertia iunii ist Herr Andreas Zadler mit dem Mathia Aschman mit Schreiben legatweis zum Molner Wäden expedieret worden undt gantz biss auff den Gessmarck hinnab verreiset, undt salb etlichen Personen, *expense,* f. 92, d. 30. [Se menţionează în acest an execuţia hoţuluĭ Pascul.]

[Decembris 1641.] Minora expensa... Dem Mechel Seidel für sein moldawische Reis verehret... — Die 20 Martii... Dem Parthel undt Gerig Czimmerman Zehrung in die Moldaw geben f. 5. [Iulie, Septembre, Octobre. Spionĭ.]

[1643.]

.... Die 6 Martii... Zwën Stadt Knechten, so das Moldner Ross auff Ihr Fürstlichen Durchlaucht Mandat biss in Fogarasch geführet han, Zerung. [Iunie. Spionĭ.] Die 16 [Augusti] hat ein Ew. Rath den Michaël Bogyer mit Ihr Fürstlichen Gnaden Posten in die Moldaw geschicket auff Ihr Fürst-

lichen Gnaden Befehl . . . — Die quinta Septembris. Dem Stephen Borbély Zehrung geben, weil er postweis dem Barczai Ackosch nach in die Moldaw mit Ihr Fürstlichen Gnaden [Briefen?] geschicket worden, f. 6. — Die 6ta Septembris hat ein Fürweiser Rath dem Cancellario in die Moldaw ein übergültes Kop zu verehren geschicket, von M. 3, constantem f. 32. *[Șters în margine:* M.] Die septima Septembris den Trabandten so die gefangne Moldner gegn Neẅ Schloss geführet, Zehrung, f. 1. [Spionĭ.] Die 16 Septembris . . . Dem Szakacz Istvan Zehrung auff Komloden zum Herrn Barczaj, d. 60 . . . — Die 23 Septembris . . . Dem Szakacz Istvan Zehrung auff Weissemburg, undt daher dem Herrn Barczai auff Fogarasch hat er widrumb nachreisen müssen . . . — Die 11 Decembris. Dem Partheyer, dass er ein walachischen Brieff geschrieben, d. 50 . . . .

[1643.]

. . . . Den 20 Februarii. Dem valachischen jungen Czorban Vaida ein Flaschffel *aqua vitę* auff Szent Gyeörgyen geschicket . . . — Die 1 Martii. Dem Posten, so der junge Fürst dess Nachts hiedurch in die Moldaw geschicket, geben f. 2, d. 10 . . . — Die 3 Martii . . . Andern zweën Dienern mit einer Fischehrung zum Herrn Barczai, als er die molnerische Capitan tractieret, Zehrung geben d. 50 . . . — Die quinta Martii . . . Den Phuerleütten, so den Kaptalan forth geführet auff Klausemburg, zu Zehrung . . . — Die 10 Martii ist auff die tatarische Legation, so Ihr Fürstliche Gnade hieher zu nach Hause dirigiert, ahn Wein. . ., Victualen. [Și la 12. Spion.] Die 26 Martii . . . Alss der Kaptalan von Klausemburg in der Stadt gewesen. [Maiŭ. Spionĭ.] Die 14 Junii. Hat mann den 6 Männern, welche mit Ihrer Fürstlichen Gnaden Lovas Mester in die Moldaw verreiset, Ross zu keüffen, Zehrung geben . . . — Die 2 Julii. Dem Wieger mit eines Fürsten Brieff zum Molner Wäden, Zehrung . . . — Die 3 Julii. Dem Michaëli Bogner in die Moldaw postweise, Zehrung . . . — Die 14 Julii. Denen Personis so mit dem Boros Janosch, Ihr Fürstlichen Gnaden Diener, in der Moldaw gewesen, for Huffeisen bezalt . . . —

Die 24 dem Borros Janos, so unsern Leütten in der Moldaw etwa Geldt gelonen. [August. Spionĭ.] Die 29 Augusti. Einem Moldner, Kirucza genandt, für die arm Gebiets-Leütte, dass sie hinnfüro ungehindert in die Moldaw verreisen mögen ... — Die 3 Septembris hat ein Fürweise Rath dem Doczul, Molner Boier, ein Par Pistoln verehret, dass er hinfüro mit seinem Herrn Bruder, welcher über etliche Varmegye zu gebietten hat, mit unsern armen Gebieths Leütten, so auff den Gebürgen Schaden emphäen würden, alles Gutts zu thuen verhelffen möge; welche Pistolln gekostet haben f. 23, d. 40. [Spion. Novembre. Trimes in Moldova.] Die 25 Novembris haben Ihr Fürstliche Gnade den Boiris Janos, Ihren Lovasmester, in die Moldaw geschicket undt mandieret dass wir von dannen auch fünff Männer mit ihnen dahinn schicken solten. [Decembre. Spion.] Die 16 Decembris ... Einem Posten so in die Moldaw verreiset ....

[1645.]

.... Die 21 Januarii ist zur Zehrungk expendiert worden, als Herren Leonardus Henrici undt Johannes Vallendorffius auff die Hochzeit in die Moldaw ferreiset, f. 135. Ittem 2 Becher zur Ferehrungk, der eine fon M. 4, der andere von M. 3 ... — 8 May. Ist Herr Vallendorffius nach Weissenburg geschickt von E. E. W. Rath, wegen des Fihes der Moldner ...

Expensa minora. [Ianuar. Spionĭ.] [Decembris.] Einem jungen Wallachen, so in der Moldaw gewesen mit Ihrer Fürstlichen Gnaden Hoffdiener einem ... — 11 Januarii. Dem Wogner mit dem Boros Janos in die Moldaw, auss Befehl Ihr Fürstlichen Gnaden nachgeschikt, f. 5 ... — 13 [Februarii.] Einem Schnidt geben vür Eisen auff schlan dem Karasstasi undt Baros in die Moldau. [16 Mart. Pentru Bogner, în Moldova.] 18 Martii. Hanss Fleischer, weil er mitt Herrn Leonhardo in der Moldaw gewesen, geben. [17 Maiŭ. «Post» a prinţuluĭ in Moldova. — Iunie. Spion.] 6 Junii. Dem Steffen mit einem Posten in die Moldaw gewesen ... Ittem dem Michell Telman mit einem Brieff bey die Bettlen Ferencen. [14. Menţiunea luĭ «Karastassi».] 27 Junii. Ist dem Steffen

Dorknecht, als er die Meerhasen, so auss der Moldaw gebracht, nach Weissenburg hat geführt. [Septembre. Spion în Cîmpulung] 29 Octobris. Ist der Bogner auf die jungern Herrn Fürsten Befehl mitt dem Boros Janos in die Moldaw abgefertiget....

[1646.]
[26 Maiŭ. Bogner, din ordinul prinţuluĭ, in Moldova. — 26 Iunie. Trimes în Moldova.] 7 Julii... Dem Porkolaben in die Moldaw, Zergelt. [Novembre. Spionĭ.]

[1647.]
.... 1 Aprilis. Ist dem Porkolaben, da in der junge Fürst nach Ross in die Moldau schikt. [April. Călătorie în Moldova.]

[1648.]
[3, 6 Mart, 19 Maiŭ. Spionĭ. — 13 Iunie. Doĭ preoţĭ romînĭ spionĭ. — 10, 13 Iulie. Spionĭ.] 28 Novembris... Dem Mauerer, so in die Moldau verreiset, aus Ferhengnüs unsers Gnädigen Fürsten. [Spionĭ la 29.]

[1649.]
[28 Mart. «Post» în Moldova. — August. Octombre. Spionĭ.]

[1650.]
[Septembre. Spionĭ.] Die 5 Octobris. Hat ein Ew. Rath des Hädw Marton mit einem Brieff, darinn die gutte Bothschafft geschrieben, des Molners Zustanden wegen, kegn Weissemburg geschicket; ihme Zehrung geben *f.* 2. [28. Spionĭ.] Die 20 Novembris. Vor fünffzig tausent Schindelnegel bezalt, welche dem Molner Wäden verehrt worden, f. 25... — Die 18 Decembris... Auff den kozackischen Legaten expensieret worden, f. 80, d. 89....

[1651.]
[Mart-Maiŭ. Spionĭ.] Die 16 Junii hat ein E. W. Rath den Illiesch Szabbadosch spejweiss in die Moldaw geschicket biss auff den Jessmarck... — Die 21 Junii. Hat ein W. Rath auch

dem Kosstantin, welcher in Russien bei der Kozachen Hauptman expedieret worden, Zehrgelt geben f. 17... — Die 5 Julii... Einem Spei, so von der Prutt kommen. [16. Spion.] Die 17 Julii... Vor zwo Pokroczen aussgeben, welche auff ein kozakische Bothschafft exhibieret, f. 2, d. 40. [Iulie. Spionĭ.] Die 6 Septembris. Einem rusnackischen Bischoff ein viaticum geben. als er auss der Moldaw kommen, f. 3. — Die 7 Septembris. Dem Grigasch, so der Illwer Schaff wegen in die Moldaw zu Totul verreiset... — Die 9 Septembris. Auff Ihr Fürstliche Gnade Bejaro ainen, so hieher in die Moldaw verreiset, sindt erogieret d. 45. [Septembre. Spionĭ.]

[1652.]

.... Die 23 Januarii dem Herrn Porkolaben, alss er auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat in die Moldaw verreiset. [Mart, Maiŭ. Spionĭ.] Die 14 Julii. Hat mann ein Majerhöffer aufs Moldner Wädens Tochter Hochzeit speiweis geschicket, Zehrung geben f. 8. Eodem für ein Paar Czismen gemeltem Menschen, f. 1, d. 20... Mit oben gemeltem Spei hat ein E. W. Rath etlichen bekandten Bojeren Pfeffer Kuchen geschicket, f. 1, d. 16. [August, Octobre, Novembre. Spionĭ.] Die 23 Novembris. Zwen Menschen, so mit Ihr Fürstlichen Gnaden Diener in die Moldaw geschicket worden, f. 15, Zehrung. [Decembre. Spionĭ.]

[1653.]

[12, 25 Ianuar, 3 Februar, 7 Mart. Spionĭ.] Die 10 Martii. Ist ein Geschenck in die Moldaw geschicket worden per f. 3. [18. Spionĭ. — Şi la 4, 25 April.] Die 26 Aprilis. Sindt Mechal Wermescher undt Tuader Szabadosch auff Ihr Fürstliche Gnaden Mandat undt Befehl speiweiss in die Moldaw geschicket worden kegn Huttin, für welchen Zehrgelt gegeben f. *[rupt]*. [11 Maiŭ. Spionĭ. — 5 Iunie. Curierĭ.] Die 6 Junii. Zween Speien, welche auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat kegn Huttin undt Kamienitz geschickt sind, Zehrung f. 9. [18, 23, 26, 1ᵗᵃ Iulie. Spionĭ.] Die 15 Augusti. Ist der Königin von Aquavitta bezalt worden, welcher Ihr Fürstlichen Gnaden Capitaneo in die Mol-

daw bei Szoczaw geschicket undt verehret worden, f. 2., d. 95. . .—Die 17 den Schmiden etliche Huffeisen bezalt, welche Ihr Fürstliche Gnaden Feldt Hauptmann in den moldawischen Tabor sindt verehret worden. [18. Spion.] Die 25 Augusti. Hat E. F. W. Rath mit dem Darabanten Mihàli die Pulwer undt Kugeln in die Moldaw biss auff die Szoczava geschicket . . .— Die 27 Augusti. Ein Ew. Rath auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat 268 Gebun *(rupt)* Patron in die Moldaw geschikt; ein Gebundt pro denariis 10, facit, f., 26 f., 80 d. . .—Die 28 Augusti. . . Einem Posten, so mit den Kugeln undt Pulwer in die Molda, f. 1 . . . — Die 30 Augusti . . . Ist einem Diener mit einem moldner Bojern in Geörgéni bei Ihr Fürstlichen Gnaden Zehrgelt, f. —, d. 50 . . .—Die 3 Septembris . . . Eben den Jahrmarck über hat ein F. W. Rath Pullwer undt Patronen auff ein Forrath dieser Kriegeszeitt Gelegenheit nach einkeüffen lassen pro f. . . . (?) 279, d. 26. — Die 4 Septembris. Den zweën Knechten, welche abermal mit den Warmegje in Thabor verreiset sindt, auff ein Par Czisman geben . . .— Die 6 Septembris . . . Vor andere Expensen, bejd in die Moldaw undt Geörgéni. [7. Serv în Moldova.— 16. «Post» din această ţară.] Die 24 Septembris. Dem Mechel Wermescher mit fünffzig Ründt Mehl in die Molda. [10 Octombre. Trimes în Moldova, «mit Hirsch undt Saltz».—20. «Seft» căpitanilor în Moldova. Rachiŭ.—21. Pulbere.—30. Potcoave, «als der Thabor in der Moldaw gewesen».— Novembre-Decembre, Spion.] Die 18 Decembris . . . Endtlich sindt dem Stephan Weissbeck vor Czipo, welche, als der Thabor auss der Moldaw kommen, abgerechnet, f. 2, d. 60. . . .

[1654.]

Senatores: [10 August. Drum la «H. Keméni».—Decembre 1653. Spion.] Die 18 Februarii. Den Kirschner-Herrn ahn die Peltzen, welche sie in die Moldaw geschicket, etwa ein Beystewer geben, f. 52. [8 Mart. Spion. — 16. Menţionat Petru Kemény.] Den 26 Martii. Dem Munkatscher Bischoff, als er auss der Moldaw kommen, ein viaticum, f. 1. [Iunie. Spion.] Die 26 Septembris. Ist der Illjes Szabbadoss mit Ihr Fürstli-

chen Gnaden Hoffdiener Deësi Janos in die Moldaw geschicket worden . . . — Die 4 Octobris. Dem Kis Miháli biss in Fogaras Zehrung nach dem Pulwer, welchen wir fürm Jahr zu lezt in die Moldaw geschicket hatten, f. 2, d. 50 . . . — Die 14 Octobris . . . Vor ein Weka Kösten zu Verehrung in die Moldaw . . . — Die 20 Octobris. Dem Mechel Wermescher in die Moldaw biss auff Szoczava [27. La Kemény Janos, la Eölvös.] Die 10 Novembris . . . Dem Purscha Luka mit den Katnern, den Weg biss in die Molda zu weisen, Zehrgelt . . . — Die 20 Novembris. Den Schmiden for zwei hundert Negel und zwenzig Huff-Eysen bezalt, welche den Katnern gegeben worden, so in die Molda geschicket wurden, f. 2 . . . Eben damals vor Eisen, welche auss der Katner ihrem Eisen gemacht worden . . . .

[1655.]

[Decembris 1654.] Den zween Sabadoschen, welche mit dem Deësi Janosch in die Moldaw verreiseten . . . Item dem Haydw Martton mit den Taters Legaten in die Moldaw . . . Der Schmidt Ciechen, vor 46 Huff Eisen undt Negel bezalt, welche auff ein moldawische Reise mitgenommen worden . . . — Die 10 Martii. Einem Posten ein Geschencklein, welcher eillendt in die Moldaw verreisete, d. 75 . . . Einem Szabadosch, so mit diesem hinnein geschicket worden. 31 Mart. Spion.] Die 1 Aprilis zwen Szoczawitzer Betler, Molner Kalugern, ein Almosen geben, Nachbarschaft wegen, f. 2 . . . — Die 28 Juni. Vor ein exequirten moldner Dieben, der die Jaader Ross hat helffen verstellen . . . — Die 4 August. Hat der Herr Richter undt ein F. W. Rath den Gengkroner selb ander auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat, bejde auff die Moldaw undt Polandt, speiweise geschicket . . . — Dem Mechel Wermescher in die Moldaw . . . Dem Russ Kostantin biss auff Kamnitz. [Septembre. Spion.] Die 6 Septembris. Hat mann auff Ihr Fürstliche Gnaden ernstlig Mann den Russ Kosstantin abermal in die Moldaw auff Hutthin zugeschicktt, den kosachischen undt muhskowitischen Tabor undt ihre Ahnschläg zu erforschen . . . — Die 15 Septembris. Sindt den Herrn Marck Richtern die *expensa*

bezalt worden, welche den Jahrmarck über auff die Pässe, undt auch türckische, tatrische undt pollakische Legation sindt erogieret worden ... — Die 16 Septembris ... Kosstantin kegn Weissemburg....

[1656.]

[Decembris 1655.] Dem Szabados, so mit dem Lutsch István in die Moldaw und Kozaciam verreiset, Zehrung, f. 3. [Doĭ Trimeşĭ la Cîmpulung.] Die 6 Januarii ... Dem Kovacz Peter, einem hayducheschin Hauptman, so mit der taterschen Legation hierzu kommen ...—Die 25 Junii ... Den Moldauern auff Wein, f. 1 ... — Prima die [Augusti] dem Herr Richter auff Wein, als die Bojern auss der Moldaw hie gewesen, f. 3, d. 60. [31 August şi 7 Septembre. Spionĭ.] Die 15 Novembris ... Dem Szabados, so mit dem Deësi Janos in die Moldaw verreiset. [Novembre. Spion.]

[1657.]

[28 Ianuar. Solie turcească.— 28 Februar. Trimes în Moldova cu «eines Czemeres Posten». — Mart, April, Iulie. Spion. Item die 8 Julii. Dem Russ Kosstantin bis in Kozaciam auff Spey Weise verreiset ... — Die 10 Septembris ... Als der Moldauers Bojér hier gewesen....

[1658.]

[31 Ianuar. Soldat venit, despoiat, «auss dem polnischen Thabor.» — 11 Februar. Spion. — 18 April. Patru «Posten» în Moldova. — 22. Present Principeluĭ la Gherla.— April-Maiŭ. Spionĭ.] Ittem 23 Maii. Dem Stadtknecht bis auff Weissemburg, mit moldauischen Brieffen bey Ihr Fürstlichen Gnaden verreiset ... — 3 July. Eine Ehrung in die Moldau geschickt, f. 1, d. 35. [Spionĭ: şi la Cîmpulung.] Ittem die 13 Augusti, dem als abermals böss Bottschafft kommen von Kronen, dass der Feindt sey herein gebrochen, vor Hundertman ruffen undt Leuten ... — Die 3 Octobris ... Einem moldauer Bojërn, welcher auss der Feyndt Thabor gekommen und in die Moldaw verreiset, zwen schön Päar Messer verehret, der

Stadt zum Besten, welche gekostet f. 4. [12. Spion.] Die 2 Novembris. Vor zwey Par Messer, der Vädein in die Moldaw[1] verehret, f. 7. [10. Un husar în Moldova.]

[1659.]

.... 8 Februarii. Einem moldauer Szerdaira zur Versöhnung vor die Metteschdörffer, weiln sie einen moldnér Posten geschlagen hatten, dass er die Sach nicht ahn Ihr Fürstliche Gnade bringe, Duckaten n° 10, welche kosten f. 36 ... — Den 26 Martii ... Für ein klein Becherlein, so dem Kumpulunger Vornik verehret, kostet f. 10. [*Şters, imediat înnainte:* Für 600 Wóka Haber, dem moldauer Szerdarul bezalt, f. 36. Ittem dem gehauenen moldauer Posten, so zu Mettersdorff verwundet, geben leones nro 16, welche kosten f. 25, d 60...— Die 1ma Maii. Seindt dem Szabadasch, so mit dem Deësi Janos in der Moldaw gewesen. [21 Novembre. Informaţiĭ asupra ciumeĭ la Braşov. — Spion în Moldova.]

[1660.]

[3 Iunie. Solie în tabăra turcească.] Quotidiana. [Iunie Spionĭ.] Die 5 Augusti ... Vor zwei Paär Messer, eines einem Türcken, das ander einem moldauer Bojárn verehret; kosten f. 4. [10. Spion.] Die 4 Septembris ... Vor zwei Par Messer, so in die Moldaw verehret worden. [Octombre. Spion.]

[1661.]

[Maiŭ, Iunie. Spionĭ.] Die 28 Junii ... Einem moldauischen. Legaten ein Paär Mutter Perl Messer verehret, kostet f. 2. [16 Iulie. Drum în tabăra de la Mirislăŭ.] Die 26 Julii ... Dem Kis Mihaly undt Szakacsen, weiln sie ein zimlige Weile im Neüschloss mit dem moldauer Bojern sich säumen müssen ...—Die 23 Augusti. Seindt einem moldauer Brieffführer auff ein Huefeysen verehret ....

[1] Probabil Doamna Safta, a învinsuluĭ Gheorghe Ştefan (*Socotelile Braşovuluĭ*, p. 102).

[1663.]
[9 August, 24 Novembre. Informaţiĭ despre Tatarĭ luate la Gherla.]

[1664.]
.... Die 14 Martii ... Dem Kosstin biss in die Moldaw mit Schreiben ....

[1667.]
.... Die 27 Junii seindt dem Szolghe Biro zue einer Inquisition über der Moldauer auff St. Gyeörgyer Hattert verlohrener Ochsen expensiert zur Gerechtigkeit ....

[1668.]
.... 28 Februarii. Dem Simon biss in Fogarasch, Ihr Fürstlichen Gnaden ahnzuzeügen dass ein moldavische Legation keme ... Item auff gemalte *(sic)* Legation expensiert f. 1, d. 60. [19 Iulie. Spion.]

[1672.]
.... 15 die Julii. Hat mann auss der sechzehnjährign Peregrination angelautn Johann Ferdinando Nákull, auss der Moldaw herbürtig, ein viaticum geben, f. 1[1]. [17 Septembre. «Posten» din tabăra turcească.]

[1677.]
.... 5 Aprilis ... Samueli Mautnern Zehrgeldt biss in die Compilunga, als der Vornick Nakul hie gewesen, f. 3 ...— 2 Julii ... Einem Diener mit dem frantzoschischen Legaten biss auff Radnothen, auff den Kossi zu sorgen ... — 8 Julii ... Zweyen Sabadoschen biss in Maramarus mitt dem französischen Legaten .. — 16 Septembris ... Als diess verlauffenen Jahres die edle Her Graffin, Hern Töklly̆i Imréh und Balassi Imréh und Matskássi Boldisar, sampt deren unterschiedlichen dreyen franczösischen Legaten, zu unterschiedlichen Mahlen

[1] V. *Doc.*, II, p. XXIII şi nota.

auff- und niederreiseten, sindt *expensa* verursachet, *vino excepto*, f. 114, d. 13....

[1678.]
.... 9 Aprilis... Vor zwo höltzerne Flaschen, in die Moldaw mitt *aquavita* verehrt, zahlet d. 54... — 14 Aprilis. Der Stadbäckin vor etliche Pfefferkuchen in die Moldaw verehrt; zalt f. 1, d. 84....

[1680.]
.... 5 Septembris. Seindt unterschiedliche Türcken oder Seillträtter angelanget undt zu spielen begehret, aber, wegen vieller Incommoditäten, ihnen solches gewehret, undt mit f. 12 abgewehret undt passieren lassen, f. 12....

[1681.]
.... 7 Februarii. Dem walachischen Bischoff[1], in dem er alss ein newer officialis dass walachische District hat visitieren wollen; ihme verehret imper. 4, f. 8... — 28 Julii. Zwen Rodnern Post zu erkündigen wegen der Moldauer Völcker....

[1683.]
.... 16 May. Einem walachischen Suplicanten, so Willens eine Bibel auf ihre Sprach zu compingieren, zugesteüret Almosen, f. 1. [27 Novembre. Informaţiĭ în Moldova.]

[1684.]
16 Iunie. Unuĭ serv al oraşuluĭ: rest «von seiner moskwitischer Reise». — 1iŭ Septembre. Solemnitate «zur Erhebung des jungen Princzen[2]». — 18. Menţiune «des jungen Prinzen Mih. Apaffi iunioris anorum et aetatis existentis octo [annorum».]

[1688.]
[Misiunĭ ale luĭ Francisc Schobelius.]

[1] Din Ardeal, Iosif al II-lea. Cf. *Doc.*, II, pp. 30—1, nº CCXV.
[2] Pentru alegerea luĭ Mihail Apaffy al II-lea, trăind încă tatăl luĭ, v. Şincai, III, pp. 217—8.

[1689.]
[Maiŭ, Iulie. Spionĭ.]

[1691.]
.... 9 Februarii... Für des Herren Graffen Marsilie Pagage... Denen Knechten, so den Graffen Marsilie begleitet.. — 15 Februarii. Für einen Fliegenwedel, welcher deme Graffen Marsilie verehrt worden[1], aussgezahlt f. 3 ‖ 60... — 4 [Septembris]. Einem Menschen, welcher Brieff nacher Moldau geführet. [Decembre. Spionĭ.]

[1692.]
[1iŭ Ianuar. Plata «arendeĭ» luĭ Apafti. — Misiunĭ ale luĭ Schobelius.] 27 [Januarii]. Einem Wallachen biss Ssotsava. [Maiŭ. Curierĭ în și din Moldova. — Septembre. «Die wallachische Karussen».]

---

[1] V. Iorga, *Manuscripte din bibliotecĭ străine*, II, p. 65.

II.

EXTRASE DIN SOCOTELILE BISERICII CATOLICE DIN IAȘI.

Registrul I.

«Reiestr. Rzeczy residentij w Jassiech Soc. Iesu». [Lista cărților: Cazaniĭ, Lucan, Bielski, «Additamenta ad divinum Officium, Constitutiones synodales, Sermones Nisseni, Biblia Sacra, Concordantia bibliorum, Lux evangelica Engelgrene, accepta a R. P. Sucholdolski, Caelum empyreum eiusdem, accepta a R. P. Suchodolski, Recollectionum duo exemplaria P. Młodzian et Exercitia spiritualia P. Diersius, Observationes liturgicae P. Druzbicki, Eiusdem meditationes, Aphorismi 5[a] *(sic)*, Tamburinus de Confessione, Zodiacus P. Drexelii, Romana Ecclesia P. Morawski, Thesaurus orationum, a P. S. Obs. collectus, Annona Spiritualis seu Meditationes Cveller, Defensio orthodoxae fidei P. Ruska, Meditationes P. Lancicii, Christus rediens P. Staius a Iesu Maria, Pian. resol., Conceptus italici Calama ..... et Dominicale Petri Rossi Casertini, P. Ardechia Theologia tigranica, Apparatus concionum Cabarri, tomus secundus, Thesaurus sacrorum rituum Savanti, Theologia moralis S. Eusebii, Alia theologia Ferd. Ochnidan., Rituale sacramentorum Theologiae universae Theres. Fuliensis, Privilegia omnium religiosorum, Libellus compendiosus casuum, Vita P. Ioannis Caulini Soc. Iesu, De malo et causis mali P. Tylkowski, Vocabularium tuscanum, Index Enapii, Elogia Inglani, Praedicationes variae P. Vieirae, Virorum comparationes Plutarchi, Senecae libellus, Gemmulae quatuor linguarum.» De toate, patru-zecĭ și două de bucățĭ.]

Rationes missionis iassiensis non amplius scribantur in chartis volantibus, sed in libro; saltem vero semel intra biennium exhibeantur Reverendo patri provinciali ad recognoscendum, eo modo quo exhiberi solent in visitatione nostrorum domiciliorum; exhibeantur autem ea occasione quo mittetur pro censibus in Poloniam, vel alia simili. Scribere has rationes immediate debebit pater procurator, qui pecuniam immediate pro more expendet et unam clavem, distinctam a clave superioris, si notabilior summa fuerit, ab ea habebit, examinare singulis mensibus et subscribere reverendus pater superior iuxta ordinationes de rebus temporalibus. Iaroslaviae, 6 Martii 1678. Stanislaus Branickj.

Rationes Residentiae iassiensis Societatis Iesu. In anno 1678. *Februarius*. Percepta. A reverendo patre Stanislao Branicki, Societatis Iesu, provinciali, ex censibus ab Illustrissimo procancellario regni, domino Wielopolski, 2.196 fl. Ex eiusdem assignatione residuum eorundem censuum, a patre Stanislao Iosepho Karnicki recipiendi, recepti 750. Ex hac percepta ante omnia ematur institutum nostrae Societatis. — Stanislaus Branickj. — Expensa. In supellectilem pro equis duobus, f. 205. Pro curru f. 30 || 20. In vestiariam, pro duabus vestibus superioribus seu alamodis, f. 76 || 27. Pro panno nigro pro sotannis f. 125 || 18. Pro velo viridi ad lectum f. 15 || 9°. Pro tela f. 8 || 15. In bibliothecam. Pro Elementariis decem et Synonimis f. 6 || 12. Pro agenda f. 1 || 15. Pro Alvaris cum Epistolis Ciceronis f. 12. Pro Masseni Rhetorica f. 6. Pro compendio Becani f. 1. Poeticus liber P. Dondini f. 1 || 29. Pro Paedagogo Christiano f. 2 || 4. Pro Vitis Sanctorum f. 2. Pro libro rationum f. 1 || 15. Pro hagioph. Batri f. 1. Pro quarta parte aestiva Breviarii f. 1 || 15. In varia: pro papyro f. 4. Pro libra ad ponderandos aureos f. 3. In commutationem aureorum f. 7 || 18. Pro cistula cum lagenis f. 3 || 10. — *[Martius]* Percepta nulla praeter restantia. [Expensa.] Viaticus in Moldaviam;... lorae f. 15; fraena et alia coriacea supellectilia f. 5 || 18. [Opincĭ vizitiuluĭ.] — *[Aprilis.* Percepta.] Percepta extraordinaria. Ratione domus cauponaris conductae 40 || 10... [Expensa.] In vineas. [Grîŭ şi orz de sămănat.] —

[Maius. Percepta eadem. Expensa.] Tributum principi, f. 5. — *[Iunius.* Percepta eadem.] — *[Iulius.]* Percepta extraordinaria in rebus. Ab Illustrissimo cancellario Moldaviae, magnifico domino Miron Kosten, vini kutnariensis dolium. *[Jos semnat:* Paulus Kostanecki.] — *[September.]* Extraordinaria ratione cauponae conductae, f. 10. In varia: Exactori decimarum ab agris f. 3. In redemptionem boum a vectura, f. 22. — *[October.]* Percepta ordinaria. Ex pomario, pro prunis f. 10 27. In varia. Honorarium exactoribus decimarum a vineis f. 6. — *[Ianuarius.]* Ex taberna f. 80 || 6. [În Decembre se luase pentru ea sticlă şi vin.] Pro vase salitae brassicae f. 5. In varia: Pro 'alenda familia Leopoli f. 3 || 6 . . . Item chirurgo ab incisione venae aurigae infirmo || 6. Eidem in medicinalia alia f. 2 . . . .

Rationes universales residentiae iassiensis Societatis Jesu in Moldavia ab anno 1678, mense Februario inclusive, ad anni 1679 mensem Februarium exclusive. Percepta ordinaria, in pecunia. Ex censibus retentis f. 2.946. Ex taberna f. 8 || 6. Ex fructibus pomarii f. 10 || 27. Summa perceptorum ordinariorum 3.037, 3. Percepta extraordinaria in pecunia. Ex domo conducta f. 50 || 10. Summa perceptorum extraordinariorum 50, 10. Summa utriusque percepte 3.087, 13. Percepta ordinaria in rebus: nulla. Percepta extraordinaria in rebus: Ab Illustrissimo cancellario moldavo vini dolium f. 75. Summa totius percepte pecuniarum 3.087, 13. — Expensa: In victum 193 || 29. In vestiariam 287 || 5. In supellectilem oeconomicam 583 || 15. In familiam 112 || 3. In vineas 508. In artifices 50 || 27. In rem familiarem, videlicet seminationem, falcationem, messem 265. In viatica non restituenda 104, 14. In varia 254 || 6. In bibliotheca 37. In sarta tecta 30, 24. Summa universa expensarum 2.427, 3. Restant 660, 10.

[1679.]

[Februarius.] Ex censibus summae in bonis Kock 1.000 . . . Expensa. In tabernam: Pro vino fl. 159. Pro melle f. 75. Pro candelis fl. 3. Pro vinis fl. 4. Pro doliis fl. 18. Pro congiis fl. 1. Pro coctura mulsi fl. 12. Vexatoribus fl. 1. Cauponario

fl. 8. [Călătorie la Lemberg, Lublin, Jaroslaw.] In varia . . . Pro vino in professione R. Patris Malechoski . . . — *Martius*. Ex taberna fl. 100. Pro cera fl. 30. — Percepta extraordinaria . . . In rebus; ab Illustrissimo cancellario boves 2 . . . — Expensa. In tabernam. Pro vino fl. 130. Pro melle 200. Pro candelis fl. 2 || 15. Pro vitro fl. 3. Vigilibus fl. 2. A sigillatione mensurarum fl. 2. Pro coctura mulsi fl. 10. Cauponario fl. 10. In artifices. A reparatione bombardae fl. 3 . . . — *[Aprilis.]* Ex taberna fl. 300 . . . — In tabernam . . . Cauponario . . . Pro alvearibus ad apes . . . Pro viatico ex Polonia in Vallachiam fl. 40 . . . — *[Maius.]* Ex taberna fl. 200. [Împrumut: 200.] — Percepta extraordinaria in rebus. Ex eleemosyna a Magnifico domino Stanislao Kinarski, secretario Illustrissimi principis Moldaviae, apum alvearia 100 . . . — *[Iunius.]* Ex taberna fl. 500. [Împrumut: 50.] In tabernam . . . Viaticum Bajam fl. 6. Viaticum Hussios fl. 5. In varia . . . Pro advecto melle Iassios . . . — *[Iulius.]* Ex taberna fl. 300. Pro cera fl. 45. In falcationem faeni in Horleszte fl. 150 || 13 . . . In varia . . . Pro solutione insequentibus profugum cauponarium . . . — *[Augustus.]* Ex taberna fl. 300 . . . Pro prunis fl. 15 . . . In falcationem faen- Kutinari fl. 20 . . . In varia: pro contentatione famuli Illustrissimi cancellarii Moldaviae ratione libertacionis a decimis apum fl. 1 || 15 . . . — *[September.]* Ex taberna fl. 160. Pro cera fl. 10 . . . Pro duobus bobus fl. 52. [Împrumut: 300.] In tabernam . . . Pro saccis tribus ad exprimendum vinum . . . — *[October.]* Ex taberna fl. 200. Pro cera fl. 85. Pro melle fl. 75. [Împrumut: 250.] In tabernam . . . Pro curru rydwan fl. 140 . . . Pro veste praefecto apisterii fl. 10. Eidem salarii fl. 20. Uxori eiusdem pro cura circa lacticinia et rem familiarem in praediolo salarii fl. 15. Patrifamilias in Horlesste salarii fl. 35. — *[November.]* Ex taberna fl. 150. Pro cera fl. 12 . . . Pro equo vendito fl. 215. [Împrumut: 100.] — *[December.]* Ex taberna fl. 288. Pro cera fl. 75 . . . In tabernam . . . — *[Ianuarius.]* Taberna 358 fl. Cera fl. 136 . . . Pro vino hungarico antiquo patri Wierzchowski infirmo fl. 30 . . . In varia. Pro tractandis vexatoribus || 27 . . . Pro tribus calendariis fl. 3 . . . — *[Februarius.]* Ex taberna 58, 12 . . . In

tabernam : Tributum ab eadem, fl. 25. A revisione mensurarum f. 1 || 12..., Praefecto vinearum kutinariensium... — *[Martius.]* In viatica ... Iassios et Herłovum ... Debitum Soczaviae contractum ... — *[Aprilis.]* In vineas. Pro cultura Iassensium fl. 18 || 5, Kutinariensium fl. 46... Viaticum Bacoviam ad apisteria ibidem habita et supra vendita ... — *[Maius.]* Praefecto apisterii ad Bacoviam... Viatica... Bacoviam et Iassios... Tributum ab apisterio fl. 2 ... Debitum Iudaeo solutum fl.' 3 || 10..., Praefecto gregis equorum... — *[Iunius.]* Viaticum reverendo patri superiori Soczaviam... Eidem Iassios..., Patri Wierzchowski viaticum in Poloniam...— *[Iulius.]* Pro tractandis revisoribus limitum ultra Prutum fl. 7 || 13.—*[September.]* Extraordinaria in rebus. A magnificis dominis Kostyniis[1] ex eleemosyna vas mellis fl. 40. A magnifica domina Wierzchowska vas distillatorium, vulgo alembik, fl. 15 ... A traiectione fluminis Prut || 3 ... — *[October.]* Hordeo in donarium Magno Peharnik[2] fl. 1 || 15. Tractandis famulis eiusdem || 15.— *[November.]* Percepta in rebus. Ex eleemosyna. A Magnifico domino Ioanne Kostyn cancellarida Moldaviae[3] tritici mensuras 8, fl. 8. A dominis Ioanne et Gregorio Alcineriis brassicae capita 100, fl. 3. A domino Andrea Wolff, secretario principis, porcus saginandus, fl. 8 ... Pro exsolvendo debito admodum reverendo domino Ioanni Baptistae Berlincio, parocho kutinariensi, ratione equorum contracto ... Pro tributo ratione apisterii fl. 3 ... — *[December.]* Percepta in rebus ex eleemosyna. A domino Georgio Wolff porcellus ad manducandum || 12. Tributum a taberna fl. 10 ... Iassios et in Horlesste expeditis aliquoties famulis ... — *[Ianuarius.]* Percepta in rebus. Ex eleemosyna. A dominis Ioanne et Gregorio Alcineris pro animabus parentum, fratris et nepotum ipsorum donata pecora varia numero 18. Ab iisdem donata decem alvearia apum. Ab iisdem condonatum debitum supra contractum pro melle, fl. 200. [Fìn adus din Horleştĭ.] — *[Februarius.]* Pro papyro

[1] Miron Costin şi familia luĭ.

[2] Ion Racoviţă, cred (Nicolae Costin, p. 19).

[3] Fiul cel maĭ mare al luĭ Miron. Era treti Postelnic la 1681 (V. A. Urechiă, *Operele luĭ Miron Costin*, I, p. 710). Cf. N. Costin, p. 27.

turcica ad privilegii confirmationem pro fundo domus iassensis | 12. A sigillatione praedictae confirmationis fl. 1 || 15.—*[Aprilis.]* Percepta extraordinaria in rebus. Ab Illustrissimo domino Miron Kostyn, cancellario terrarum Moldaviae, boves duos. A magnifico domino — *(sic)* Nenuł bovem unum. A domino Gregorio Alciner hordei mensuras 10. A domino Georgio Wolff porcellum. A domino Vincentio porcellum... Iassios et trans Prutum. Pro argilla alba ad dealbandum domum. —*[Maius.]* Iassios et Rhetitenum[1] pro alvearibus fl. 3 || 26... Residentia kutinariensis... Defendentibus domum iassensem sub incendium... Pro tractandis revisoribus vinearum fl. 1 || 7½. — *[Iunius.]* Apostolo custodi trans Prutum... Iassios, Retitenum, Soczaviam, trans Prutum, in Horlesste... — *[Augustus.]* Pro honorario ratione decimarum fl. 2 || 15...— *[September.]* In honorarium exactoribus *biru* et cerae. — *[October.]* In honoraria exactoribus *biru* fl. 4 || 21....

[1682.]

[Martius.] Extraordinaria in pecunia. Ex eleemosyna ab Illustrissimo procancellario regni Ioanne Gninski 15... Contentatio militibus extra limites regni deducentibus fl. 6. — *[Aprilis.]* Pro mulso ex melle empto fl. 10. — *[Iunius.]* Pro eleemosyna ex captivitate redeuntibus et aliis pauperibus. — *[September.]* Kalendaria quatuor pro donariis, fl. 3, g. 18. Crematum pro militibus deducentibus per viam fl. 4... In vectigalia per vias, traiectiones, tractationes, ab hospiciis contentationes fl. 10, g. 27. — *[October.]* In telonio ratione vini ducti in Poloniam fl. 12, g. 26. Praedonibus in Bukovina fl. 1, g. 15. Fenum in via pro bobus et equis in Poloniam euntibus ac pro avena et hordeo fl. 70. Vectoribus curruum pro tunc fl. 20. Traiectio fluminum fl. 5, g. 20. — *[November.]* In tabernam. Tributi fl. 52, g. 22....

[1683.]

[Iunius.] Extraordinaria debiti recepti a Magnifico domino Gulczewski fl. 37, g. 20... Famulo Apostoł... — *[September.]*

[1] Răchiteni?

Extraordinaria in rebus a domino Diamandi Sołdziero, Graeco, equa alba senex. — *[December.]* Kalendarium flo. 1....

[1684[1].]

[*Februarius.*] Extraordinaria. Legati a Magnifico domino Błessessynski, commilitone Magnifici domini Bykowski, fl. 20. A vexillo praefati Magnifici domini Bykowski eleemosyna fl. 25. Item eleemosyna a variis militibus, fl. 12. — *[Martius.]* Ex eleemosyna pro anima Magnifici domini Wolski. commilitonis Magnifici domini Bykowski, fl. 10... Pro incitamento diligentiae in itinere diversis vicibus, dum migraremus ex Moldavia, fl. 5 || 12... Pecora constituta prope limites Pocutiae in Koczorow... Ex Moldavia Sniatinum et Colomyiam pro loco providendo ad nostri receptum. Tum retro in Moldaviam; tum Soczava Cotinon. — *[Aprilis.]* Ex eleemosyna a variis militibus fl. 11... Sniatino, in Koczorow, inde Sniatinum, Stanislavoviam... In pecora. A traiectione eorum per fluvios Prut et Czeremusz, dum introducerentur intra limites Pocutiae, ad villam Rudnik... Contentatio conventui sniatinensi pro receptione nostri per septimanas fere quatuor fl. 10. Eleemosyna variis fl. 1 || 11. Variis ad obsequia adhibitis fl. 1 || 13. — *[Maius.]* Percepta extraordinaria. A reverendo patre Stanislao Branicki, praeposito Societatis Iesu, per Poloniam provinciali, eleemosynae fl. 60... In pecora, cum ad literas reverendi patris rectoris leopoliensis, interpretantis mentem reverendi patris provincialis, ducerem ea in Kungury. Postea, dum, ob irruptionem Scytharum in montana, reducerem eadem retro, duceremque Leopolim, tam pro pascuis quam pro traiectione variorum fluminum ad Nadwornam, Chudkow, Stanislavoviam, Haliciam fl. 15 || 21... Homini conducto (cum aufugisset pastor moldavus) ad pellenda pecora Nadworna Leopolim fl. 10. Pascenti puero vitulos Jołsczowiae || 12. Viatica conducto ad devehendum patrem Limamvics Leopolim

[1] La începutul anuluĭ Poloniĭ sînt în Moldova. Petriceicu, Domnul lor, pleacă în Mart din Suceava (N. Costin, p. 31). Apoĭ veniră Tatariĭ.

fl. 6. Eundo Tysmienica Nadvornam, in Rungum et usque Leopolim fl. 15. Varia... Contentacio telonaeriis fl. 1....

Rationes residentiae iassensis Societatis Iesu in Moldavia post annos hostilitatis[1], cum sua residentia, anno Domini 1700, cum Dei gratia reassumptae.

Anno immediate praesenti 1699, in Iulio et Octobre, a reverendo patre provinciali Valentino Quech accepti Crasnostaviae per manus reverendi patris Ioannis Reuth, eiusdem residentiae superioris. fl. 100... — Item Iassiis in Decembri a mercatore leopoliensi accepti mutuo fl. 72. Item Leopoli anno iam 1700, in Februario, accepti ex manu reverendi patris provincialis eiusdem, ut supra, imperiales in specie 335, tymfi 3 currentes, monetae gr. 17... —In primo aditu residentiae per menses Octobrem, Novembrem, Decembrem 1699 et Ianuarium 1700. Calix residentiae cum patena ex argento, oppignoratus olim apud templum Collegii leopoliensis a pie memorie patre Francisco Malechoski, missionario in Moldavia, exemptus florenis 100. Donaria varia, in literis et aliis lata et data in Moldavia, 30, 18... Iura cancellariae pro privilegiis confirmationis iuris nostri in domum et cellarium nostrum iassense iure vindicativi et pro instrumento libertationis a contributionibus publicis eiusdem domus et cellarii, fl. 36...

Victus per dictos menses in via, Cameneci, Iassiis, Cotinari...

Februarius 1700 et Martius, Aprilis et Maius. Expensa in Polonia... Iassiis vero in Moldavia aurei 44, commutati in leoninos, reddiderunt illos leon. (?) 102, konstantes 8, banos 8; imperiales 49 comutati reddiderunt leoninos 51, kon. 12, ban. 8, qui, simul iuncti, efficiunt leoninos 154, konstantes 8, ban. 4. Et hi faciunt hic in Moldavia florenos 773, 6½. — *[August.* Se cumpără Pliniu, Istoria Naturală, «Rhetorica Soarii» şi «libelli polonici». — *October.]* Notario publico pro duobus instrumentis libertationis ad adventum principis[2]... Naulum in Prut et Zyzya. — *[November.]* Percepta in rebus. Ab Illustris-

[1] După încheierea păcii turco-polone, în 1699 (26 Ianuar).
[2] Noul Domn, Constantin Duca.

sima thesauraria Moldaviae[1] aries, konstantes 7; dolum vini, leonini 5... Domino notario ungarico. — *[December.]* Papuszoy, alias triticus turcicus, ex Horlesste....

[1701.]

[Ianuarius.] Percepta in rebus. Ab Illustrissimo domino Nicolao Kostyn, generali exercitus, vervex. A domino Andrea Pawłowski, secretario principis[2], gallus indicus. — *[Februarius.]* Eleemosyna ab Illustrissima thesauraria regni Zamoyska, fl. 100; faciunt leoninos 15, konst. 2... Percepta in rebus. Ab Illustrissima thesauraria regni, Anna Zamoyska, panni boni nigri ulnae septem, telae lineae crassioris volumina duo, vulgo *puttsethi*... Horologium parietinum leones 5, konstantes 8, ban. 8... In Poloniam et retro... Hussios et Berładum. — *[Martius.]* Pro vino hussensi... Eleemosynam captivis et aliis pauperibus... Lopata ban. 6... Cingulus konst. 2, ban. 4. *[Aprilis.]* Pro buta vini berladensis ad rationem leo. 15... Hussios et Berladum pro missione paschali. — *[Iunius.]* Percepta in rebus. Ex eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, thesaurario Moldaviae[3], porci duo ad saginandum. — *[Iulius.]* Pro vino futuro Hussios... Contentacio Turcae konst. 3, b. 3... Calcei leon. 1, ban. 4... Tractacio in festo S. Patris[4] konst. 8, ban. 8. — *[Augusti.]* Messoribus trans Prutum, victualia... Cancellariae a privilegio pro apisterio konst. 3, ban. 3... In restituendo Camenecum pro profess. patre Zielowschi eunti. — *[November.]* Ex legato pie defuncti domini Iosephi Wargalowski, apum alvearia 8... Tabernam: Saponario salarii leon. 1. Mensurae vitreae et argillaceae. — *[December.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Stanislao Iablonowski, castellano cracoviensi, supremo exercituum duce, leon. 62, kos. 4, b. 7....

[1] Soţia luĭ Iordachi Ruset biv vel Vistier, atuncĭ fugar în Polonia (N. Costin, p. 45; Neculce, pp. 268-70; Mustea, p. 28; versiunea Bălcescu, p. 92; Amiras, p. 113).

[2] Atuncĭ Constantin Duca.

[3] Întors acum în ţară, dar încă fără dregătorie (v. N. Costin, p. 45).

[4] Atuncĭ Clement al XIlea.

[1702.]

[*Ianuar*. Legatele Kock şi Wargałowski. — *Februarius*.] Sclopeta duo in donarium principis[1]. — [*Martius*.] Pro patribus nostris Ioanne Reuss et tribus ex litwana provincia, missionariis in Asiam et ultra, hospitalitas. — [*Aprilis*.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Mawrodi thesaurario[2], vini ocae 6, placentae 5, casei patena, agnellus; a variis catholicis placentae sex, ova picta 24. — [*Maius*.] Commissariis revisoribus limitum in fundo nostro trans Prutum leon. 2, tractamentum eorundem konst 9, ban. 6... Smailum ad Danubium, pro missione, kon. 6, ba. 6. — [*Iunius*.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset thesaurario carpiones 3, lucii 2, panes triticei 2, casei ovini patena... Commissariis, etc. Instrumentum authenticum dislimitationis leon. 1, konst. 6, ban. 6. — [*Augustus*.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Mawrodi, thesaurario, panis triticei conditi buccellae 9. — [*September*.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo domino Rosset, thesaurario, vervex 1, bryndzae vasculum, butyri ollae 2. — [*October*.] Ex eleemosyna a Magnifico domino Hormuzaki, praefecto telonii[3], leonini 5... Domino Andreae, secretario ungarico, pro duobus vasis vini minoribus, leon. 12. — [*November*.] Ex fundo seu praediolo trans Prutum... Ex eleemosyna ab Illustrissimo Ioanne Kostyn, generali Moldaviae[4], carpiones 2, tincae 3, lucius 1; ab Illustrissimo Rosset, thesaurario, carpio 1, lucii tres; ab uno paupere catholico panes triticei 3, strophia duo simplicia... Tabernam. Tributum adzae seu gubernatori civitatis iassensis leon. 1, alterum et medium condonavit... Ioannni ex Odobeszte pro vase maiore vini leon. 23, kon. 4, b. 4. Domino Andreae, secretario ungarico, additamenta pro vini duobus vasis minoribus, konst. 6, ban. 6....

[1] Încă tot Constantin Duca.

[2] Nu *Mare*-Vistier.

[3] Vameşul Manolachi Hurmuzaki ajunse în Domnia a doua a lui Nicolae Mavrocordat Mare-Comis (Neculce, p. 341).

[4] Ioan Costin era biv Serdar.

[1703.]

[Ianuarius.] Eleemosyna ab Illustrissimo Iordaki Rosset, thesaurario supremo, vas vini l. 7, porcus l. 1. Ab Illustrissimo Ioanne Kostyn, generali exercitus, puran *(sic)* l. 1. — *[Februarius.]* Percepta rerum. Eleemosyna ab Illustrissimo Nicolae Kostyn, generali, *soli drob* k. 3, *grochu pulmiachi* k. 2, b. 5 ... Cotinum pro festo Purificationis Beate Virginis Marie. — *[Martius.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Nicolao Kostyn, generali exercitus, bos l. 3; a Magnifico domino Hormuzaki agnellus et olla vini, k. 3, b. 3. — *[Aprilis.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Iordaki Rosset, vervex k. 6, b. 6, panes 9, k. 1, ova 20; a catholicis placentae 4, ova 15; a Magnifico domino Hormuzaki cremati quarta assatura. — *[Iunius.]* Eleemosyna ab Illustrissima Palatina Russiae, casula duplicata altrix: ex una parte viridis, ex altera nigra. Antependium vetus, alba vetus, corporalia 3, purificatoria 6. — *[Augustus.]* Mutuo dedi domino Dominico Olechowicz in panno subtili gallico ... 1702 ... — *[September.]* Eleemosyna ab Illustrissima Rossettova, iudicissa generali[1], vasculum bryndzy olla butyri et duo caseoli. — *[October.]* Eleemosyna a perillustri Constantino Gawrylica, Aga[2], vervex ... Ferrum de pługa kon. 5, ban. 4. — *[November.]* Pro donario Celsissimo principi Michaeli leon. 1 ....

[1704.]

[Ianuarius.] Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, iudice magno Moldaviae inferioris, porcus, l. 1. — *[Februarius.]* Fl. 1000 polonicalis monetae, quae, commutata in monetam currentem in Moldavia, effecit leon. 161, kons. 4, banos 4. — *[Aprilis.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice, agnellus konst. 2; ab eodem panis triticei buccellae 12, ova picta 24; a variis catholicis placentae 9,

[1] Iordachi fusese făcut Vornic de Ţara-de-jos (N. Costin, p. 45).

[2] Constantin Costachi, Aga, fiul, nu al luĭ Gavriliţă Vornicul, ci al luĭ *Vasile*, fiul luĭ Gavriliţă (v. Neculce, p. 289).

ova picta 36; a Magnifico domino Hormuzaki, camerario magno[1], agnellus k. 2. — *[Maius.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Nicolao Kostyn[2], *drob soli* k. 3. — *[Iunius.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice Moldaviae inferioris, casei patena, butyri olla. — *[Iulius.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice, *drob soli.* — *[September.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice inferioris Moldaviae, salis frustum 11. — *[October.]* Tabernam. Domino Ioanni Rosset[3] pro vase vini urnarum 100, leonini 23, konst. 3, ban. 3 ....

[1705.]

[Ianuarius.] Eleemosyna ab Illustrissimo domino Rosset, porcus; a Magnifico domino Klitynski Polono pultium milii metreta, 1 capra silvestris; a domino Georgio Alciner farinae triticeae metreta et semis. — *[Februarius.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Rosset, l. 1, k. 8, b. 8. — *[Aprilis.]* Eleemosyna a nobili polono leon. 1 ... Percepta in rebus. Eleemosyna ab Illustrissimo Rosset vini urnae 30; a Magnifico domino Studzinski farinae triticeae metreta et semis; minutiora a variis catholicis in placentis et pane triticeo. — *[Maius.]* Ex eleemosyna a domino Constantino Rosset, agnellus ... Tabernam ... In kamena seu vectigal tabernae, leon. 1, konst. 8, ban. 8 ... Naulum in Prut et Żyźa kons. 1, ban. 2. — *[Iunius.]* Cancellariae pro duobus instrumentis exemptionis seu libertationis, leon. 2, kons. 4. — *[Augustus.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Palladi, thesaurario, vini urnae 30. — *[September.]* Tabernam ... kamena leon. 1, konstan. 8, ban. 8. — *[November.]* Prunorum siccorum ... ex pomario ad Iassios in monte Urszula ....

[1706.]

[Ianuarius.] Ex eleemosyna ... Ab Illustrissima Rossettova fa-

[1] Supt noul Domn, Mihaĭ Racoviţă.
[2] Acum mazil.
[3] Fiul luĭ Iordachi, probabil.

rinae triticeae metreta una et semi. Butyri olla.— *[Martius.]* Ex mutuo. Ex pecunia R. P. rectoris Collegii Camenecensis pro panno collecto accepi in summa 10... Eleemosyna ab Illustrissima Rossettova iudicissa placentae minores 8, ova picta 30, casei recentis patena; a variis catholicis placentae simpliciores 6, ova picta 20. — *[April.* Împrumut «a R. P. Ioanne Reuth». — *Iulius.]* Pro tunna mellis ex anno preterito leon. 14, konst. 9, ban. 9... Ex elocatione domus pro mensibus 6; in summa 2... Ex eleemosyna ab Illustrissimo domino Georgio Rosset, vervex pro messoribus tritici, konst. 8. — *[Augustus.]* Ex venditis. Pro urnis quinque et ocis septem mellis ex anno praesenti leon. 5, konst. 4, b. 4. — *[September.]* Ex eleemosyna a Magnifico domino Rottario, colonello Suae Regiae Maiestatis, farinae sacci 5. A domino Martino catholico vini novi urnae 4... Reparatio horologii residentiae konst. 3, ban 3. — *[December.]* Ex mutuo apud dominum secretarium accepto 10... Ex eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rossetto lucii 2, carpio 1; ab eodem porcus 1....

[1707.]

[Ianuarius.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Nicolao Kostyn, iudice supremo [1], vini urna 1, carnis porcinae frustum, botuli 2. Ab Illustrissimo mareschalco magno cygnus, anser, gallina indica, carnis porcinae frustum. — *[Aprilis.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset iudice [2] agnelli 2, placentulae 12, ova picta 30; a Illustrissimo mareschalco magno [3] vervex 1, placentulae 6, ova picta 15; a variis catholicis placentulae 12, ova 40. — *[Iunius.]* Ex eleemosyna a Magnifico domino Studzinski farinae siligneae saccus... Baiam et Soczaviam pro missione in festo Pentecostes konst. 2, ban. 6. — *[September.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rossett siliginis ad seminandum modii 8, vervex 1. Ab Illustrissimo Elia Katardzien [4] boves 2 iuvenes, aratro apti. — *[Octo-*

[1] Făcut Mare-Vornic de Ţara-de-jos de Antioh Cantemir.

[2] Biv Vornic.

[3] Maxut era Postelnic (Neculce, p. 284).

[4] Ilie Catargiu, alt mazil.

ber.] Fl. 200. Quae summa, commutata in pecuniam in provincia currentem, fécit leoninos 102, konst. 9, ban. 1. Hi vero leonini faciunt polonicales floren. 662 || 7 1/2 ... Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset vervex 1. Pro 30 urnis vini veteris hussensis leon. 10. Pro urnis 212 vini novi Odobestensis leon. 40, konst. 8, ban. 8. — *[December.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset vini urnae 40, porcus saginatus 1; a perillustri filio eius[1] candelae duo ad altare....

[1708.]
[Ianuarius.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rakowica, generalissimo Moldaviae[2], porcus unus.—*[Februarius.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimis Rosettiis pisces aliquot.— *[Martius.]* Praedium zapruthense. — *[Aprilis.]* Ex eleemosyna. Agnellus ab Illustrissimo Rosset, alter a sorore Celsissimi principis[3]. A variis catholicis placentae et lacticinia paschalia. — *[Iunius.]* Eleemosyna ab Illustrissimo castellano cracoviensi imp. 10; faciunt l. 12... Ex eleemosyna a Magnifico domino Borschh butyri vas, casei sexagena. — *[Augustus.]* Eleemosyna. Ab Illustrissimo Nicolao Rosset, marschalco supremo Moldaviae, aliquot okae olei olivorum et oryzi pond. 2; a Magnifica domina Russkowska, butyri vas. — *[October.]* Ex eleemosyna a Celsissimo principe Michaële Rakowica vini nikorestensis urnae 100, sed non redditae a Kluciero Magno nisi 80; ab Illustrissimo Elia Katardzien, thesaurario magno, vini de Floreszte urnae 100; a domino secretario polonico Celsissimi principis, domino Georgio Strachocki, in vim mansionis et mensae vini cotnariensis urnae 54... In Odobeszte sub vindemias emi vini urnas 311, pro quibus dedi leoninos 31, konst. 1, ban. 3... Pro vectura vini donati dedi leon. 16, konst. 6. Honorarium Kluciario Celsissimi principis leon. 1, konst. 2, ban. 2.—*[November.]* Cancellariae principis, kon. 3....

[1] Probabil Nicolae, pe care în curînd Mihaĭ-Racoviță-l făcu Mare-Postelnic (Neculce, p. 289).
[2] Dumitrașco, fratele luĭ Mihaĭ-Vodă.
[3] Poate soția luĭ Vasile Ceaurul.

[1709.]

[Februarius.] Lucii 8, percae 11 a Magnifico domino Ruszkowsski, prunorum siccorum saccus, eorundem massae vas, succi ex illis *barylka*, pultes ex hordeo et panico. — *[Martius.]* A quodam generali medietas porcelli. — *[Aprilis.]* Tributum a vasis, alias *kamena*, l. 1, k. 1, b. 8. — *[Maius.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Constantino Gawrilica, vervex, vini plus quam urna, panes aliquot... Pro scheda liberationis ban. 2. — *[Augustus.]* In eleemosynam R. P. Reuth proficiscenti in Persidem. — *[September.]* Pro melle Turcis vendito l. 20. — *[October.]* Ex eleemosyna: post mortem militis suetici Casimiri l. 9, k. 1, b. 2. — *[November.]* Ex eleemosynis: a Magnifico dominó Graszczynski l. 6, a Magnifico domino Iastrzpolski l. 3, k. 4, b. 4; a Magnifico domino Lomikowski, metatore castrensi zaporoviensi, l. 2, k. 8, b. 8. [Şi în lucrurĭ: de la primul, de la «Barsch», de la Domn: un vas de vin de Nicoreştĭ, 80 de urne.] A domino Constantino Komiss [1] vas vini urnarum 80... A domina Ursula Alcyneroja Cutinari empta vinea contractu more moldavico, l. 50. [Pentru vin: la Odobeştĭ, Nicoreştĭ; cărăuş la Şerbăneştĭ. Vama munteană şi cele de la Trotuş, Roman.] — *[December.]* Ex strenis seu eleemosynis. Ab Illustrissimo Iordaki porcus et farinae triticeae sacci 2. Ab Illustrissimo Nicolao Kostyn [slănină, vin, «worek».] A Magnifico domino Georgio Strachocki, secretario polonico, porcus; a domina Alcynoroja anser... Strena militibus k. 2. Strena spiritualibus moldavicis k. 4....

[1710.]

[Ianuarius.] Pro vino divendito Cutinari per Antiochum l. 8. Pro vino Camenecum deducto, ad Collegium vendito, l. 35, k. 1... Pelles in Odobesst comparatae... Pisorum polonicorum empta mensura l. 1. — *[Februarius.]* Ex vino vendito Cutinari per Porphyrium advexit R. P. socius l. 12. — *[Martius.]* Vectura apum in Kutnar... In lites. Notario Iaxenthi dicto [2] k. 6... Calceamenta patri superiori, l. 168. —

[1] Constantin Costachi. V. şi maĭ sus, p. 64.

[2] Cronicarul Axintie Uricariul.

[Aprilis.] Ex vino Cutinari divendito per Antiochum..., per Porphyrium... Ex eleemosynis. Ab Illustrissimo Palatino Kyoviae, tunc Iassiis Benderum tendente, l. 7; a quodam qui nomen celari voluit, l. 2, k. 2; a iudicio castrensi ratione occisi catholici sveci l. 7, k. 6; ab Illustrissimo Grudzinski l. 1, k. 3... In vineam cutinariensem. Cosacis qui circa illam fossas fecerunt l. 27, k. 8. — *[Maius.]* Integro hoc mense habuimus mensam cum filio Illustrissimi domini Mikiess comitis de Zawola, qui dictum filium suum erudiendum in pietate et literis dederat ad residentiam. — *[Iunius.]* Mensa per totum hunc mensem habebatur ex gratia Illustrissimi Mikiess comitis de Zawola, in residentia manentis et studia tractantis... In praedium. Ob incursiones hospitum a Poltaw et Hungaria et pericula furti, equi et boves alebantur domi... In provisionem et operarios faeni Cosacos l. 3, k. 5; militibus pro vectura foeni l. 1, k. 2. b. 8. — *[Iulius.]* Ex mutuo restituto a Wasilio skutelnicio, qui debebat residentiae iuxta chirographum moldavicum l. 3. Ex eleemosynis. Ab Illustrissimo Michaele Mikiesz, comite de Zawola, qui filium suum educari voluit in residentia cum aliis hungaris iuvenibus, oblati in vim eleemosynae et gratitudinis l. 28. Pro venditis alvaris duobus l. 1, k. 10, b. 8. Ex mutuo restituendo. Accepti ad interim ad usum et necessitates residentiae leonini 50, qui dati sunt a quodam transalpinensi, impendendi in restaurationem templi cutinarensis, l. 50... Ad diem 28 Iulii alebamur mensa Illustrissimi Mikiesz benefactoris... Post abitum Illustrissimi comitis... In missiones obitas, quae frequentissimae erant, ad castra et alio, k. 11, b. 2... In eleemosynam. Mortuo Polono militi, pro sepultura... In aedificatam novam residentiam duorum cubiculorum. Instrumenta comparata l. 2, k. 3, b. 7. Labor circa arbores et convectio ex sylvis l. 11, k. 3, b. 6. Tegularum sex millia l. 6. *Gozdzi zelaznych tysięcy* 18 l., 12. *Deszczki napotapę* l. 2, k. 1, b. 6. Artificibus aedificantibus l. 9, b. 6... In restauratam tabernam nostram, cuius superior pars incendio publico die 5 Martii consumpta est. Laborantibus circa arbores l. 1, k. 7, b. 8. Vectoribus l. 2, k. 4, b. 4. Artificibus pro labore l. 2, k. 2, b. 7. — *[Augustus.]*

Ex eleemosynis. Post mortem domini Zaborowski militis l. 2. Post mortem Magnifici domini Iacobi Mierzeiewski aurei duo; faciunt l. 5. Post mortem d. Zieleznicki, pro equo illius, l. 6. Post mortem domini Dziubinski l. 2. Post mortem domini Casimiri Mieszkowski l. 3. Post mortes variorum l. 6. A variis vivis infirmis, ut a Magnifico domino Owsiany generali, Illustri Magnifico domino Iosepho Sołtyk et pluribus aliis l. 10. — *[September.]* Ex eleemosynis. Post mortem domini Kostecki l. 2, k. 5, b. 6. — *[October.]* Ex eleemosynis. Ab Illustrissimo Grudzinski, capitaneo ravensi, l. 5; a Magnifico domino Sołtyk post mortem servi illius l. 6; a variis l. 3, k. 2. — *[November.]* Ex eleemosynis. A Magnifico domino Sieniawski transeunte a Porta l. 2, k. 8, b. 8. A Magnifico domino Sołtyk l. 2, a Magnifico Owicnny l. 2; post mortem variorum l. 3, k. 6... Frequentissime adfuimus mensis Magnificorum dominorum polonorum militum: carnes in duabus partibus bovis, oblatae a Magnifico domino Juskiewicz, iudice castrensi.—*[December.]* A Magnifico domino Grudzinski aureus, l. 2, ort. 2; a Magnifico domino Duczyminski l. 1, ort. 1; a Magnifico domino Sołtyk l. 1; a variis k. 10. Ex eleemosynis. Post mortem Magnifici domini Stanislai Kaczkowski aurei 2; faciunt l. 5... Ferme toto hoc mense alebamur mensis Magnificorum dominorum polonorum hospitum. A Magnifico domino Szydłowski castellanide oblata quarta pars bovis... Strene variis militibus... Cozaco Misko dicto, pro labore circa currus, ort. 2....

[1711.]

[Aprilis] Cuidam nobili polono indigo k. 8, b. 10. — *[Maius.]* Ex eleemosynis. Post mortem domini Alexandri Konczewicz, aurei 2, imperialis 1, l. 6, k. 5, a dominis polonicis executoribus testamenti; post mortem domini Iacobi Mirzeiewski aurei 15; faciunt in moldavico l. 37, k. 6, b. 0.— *[Iunius.]* Ex eleemosynis. A variis dominis polonis commorantibus intra Moldaviam, L. S. *(sic)* a Magnifico domino Paulo Banul, secretario Illustrissimi Palatini Kyoviae, aurei 10; faciunt l. 24, ort. 2... Improvisissime, ultra omnem spem et metum, facta est revolutio belli moscovitici cum Turcis. Primo

per longius tempus clandestine, tandem aperte rebellisavit Portae princeps Moldaviae, pro tunc Demetrius Cantimir. Consternata improviso principis sui facto Moldavia. Per exercitus moscoviticos repentina facta irruptio in Moldaviam et urbem iassensem. Omnes miseri incolae in sylvas et abdita aufugere coacti sunt. Pericula ab exercitibus, moscoviticis, calmucensibus, kozaticis et latronibus, ab ipsis insolescentibus Moldavis, a grassantibus impune Scythis et cuiusvis generis nequam hominibus, in summum invaluerunt. Horum tempore et quasi sub primos impetus, qui ex contractis cum exercitu polonico amicitiis apud adversam partem erant mihi periculosissimi, similiter cum aliis in sylvis per duas septimanas latere optime consultum erat. Sub istam fugam expensi in miserum illud viaticum et vivendi modum, cum duobus pueris, famulo et bobus ac equis, l. 1, k. 4, in familiam. Quia vero famulus erat ex gente cozatica, nec potuit amplius ob periculum a Moschis ingruens conservari, data est ei merces et per modum eleemosynae l. 2. Ad finem Iunii factus est reditus in domicilium residentiae ex sylvis, in qua, cum aliquot diebus inter medios Moschos et nocturnos praecipue latrones cum summo vitae periculo mansio aegre peracta, gravissima vero mala, tum a Moldavis, tum ab ipso rebelli principe cogitata et iam aliquot factis violentis manifestata era[n]t, praeviderentur et a bonis amicis praecaverentur, susceptum est per fugam iter in Poloniam. In hoc iter expensa sunt: Equus emptus l. 11. Vestis moldavica l. 4, k 6. Inferiora moldavica ex panno eleganti l. 3, k. 2. Calceamenta moldavica l. 1, k. 2. Puero maiori vestis l. 3, k. 1. Alteri puero l. 1, k. 2. Necessitates in viam l. 3, k. 6. Currus duo conducti ad res residentiae asportandas l. 8. Cazacis qui in via comitabant et a periculis defendebant l. 4. In casus varios periculosos qui in via emerserunt l. 3. Transitus per fluvios l. 2. Varia l. 1.

Anno 1712, in Septembri. Percepta.

A Collegio camenecensi per cambium a provincia commutatum, includendo etiam fl. 100 oblatos per modum eleemosynae a Magnifico domino Kopenhaus. Accepti aurei 24, f.

432. A Magnifico domino Georgio Strachocki veniente Camenecum aurei 16, fl. 11. Eiusdem summa expensa 40. 5. Magnifico domino Strachocki, abeunti in Moldaviam Cameneco in necessitates residentiae, aurei 4, fl. 72. Eidem mutuo dati ... varia moneta, aurei 7, fl. 5. In viaticum in Turkiam cum Illustrissimo legato regni accepti et per biennium expensi aurei 29. . . .

Anno 1714. In Octobri.., A Magnifico domino Strachocki pro apibus aurei 18, fl. 6. Pro vino vendito aurei 6, fl. 6—,15. A magnifico domino Andrea Pawlowski pro melle et reliquis, 6 fl., 9... Per manus Magnifici domini Pawlowski, secretarii hungarici, aurei 6, fl. 2—,15. Restantes reddo in manus Reverendi patris Casimiri Twardochlebowich, Societatis Iesu, superioris Residentiae Iassensis. [Semnat acelaşĭ şi, ca martur, Martin Kiernozycki.]

Registrul II.

Libro dell' esito dell' ospizio di Jassi in tempo del padre maestro Giuseppe Carisi, prefetto, l'anno mille settecento sessanta nove, ai 26 giugno stilo vecchio incominciato, in cui si vedono le spese, che cominciano il primo dicembre dello stesso anno.

Pe o foaie adausă: «Nota della spesa fatta della residenza di Jassi da me frà Francesco Chiarolanza, deli 8 de novembre 1769 fino al primo di maggi 1770. Spesa per la nova chiesa. Per farla imbiancare... Per loccheti, ferri per le finestre, smocolatojo, chuchiarino, carta per le finestre.» Pentru a scoate pe ceĭ ce se instalase în «la camera ove si è fatta la chiesa», în calitate de creditorĭ. «Per far lavorare le vigne di Miroslava la prima volta, acciò altri non prendessero il possesso di esse... Per pagare il carcerier dell' arcivescovo, dopo di essere stato tre giorni nelle catene, quindici parà.»]

[Novembre 1768. Preţurĭ: 4 parale oca de vin, 3 de carne, 1 p. «selleni», 3 p. alămîia, 4 p. oca de vin, «per aqua 1 para», «per caviale un parà», «tre galline parà quindici», «2 oche

di carne d' agnello parà 6», «2 oche di carne di vacca parà quattro», «2 carra di legna cinquanta parà», «un' altro carro di legna venti parà», «un' occa di candela parà nove», «un' oca d' aceto 2 parà», «un carro di fieno», 36 p., două găinĭ 10 p., un sac de orz, 26 p., «mezz' oca di oglio dodici parà», «una boccetta di vetro due parà», «tre carre di legna sessanta tre parà», «mezz' oca di riso 5 parà», «due polastri sei parà», «una sanie o sia slitta di fieno», 23 p.; «mezz' oca di caffè una piastra e dieci parà», «un barilotto di uva 2 parà e mezza», «una misura di grano turco per li cavalli... 10 parà», «un' oca di carne di castrato 3 parà», «due oche di vino 5 parà», «sardelle 1 parà», «un' oca di *aquavite* parà 15», «mezz' oca di riso parà cinque», o scîndură de stejar 3 p., «una lingua di bove parà due», «per un porco comprato a 4 piastre e mezza». — 8 decembre; novembre?.] Per questo giorno fù nostro commensale il signor barone de Tott, inviato del rè di Francia al gran Can de Tartari[1]... Per questo tempo nel convento di Iassi erano cinque religiosi, cioè il padre prefetto, che venne per fare li conti al padre maestro [Buonaventura] Giovanninetti, il padre B. Mauro, il padre nostro Giovanninetti sudetto, il padre baccelliere Casoni ed il padre maestro Pirson, allora infermo. Oggi parte il padre prefetto e padre Mauro, e restano tre religiosi... Per cafè al fratelo del principe[2], quale ci onorò in convento 5 parà... — Adi 31 detto venne ad alloggiare nel convento l' Illustrissimo signore conte Potoschi, generalissimo dell' armata polacca...

[Ianuar - Februar 1769. «Due formaggi di peccora venti parà.» «Per far la bucca ad un povero morto 10 parà.» «Ad un Luterano fatto catolico, dati per carità.» «Per far scrivere una lettera in lingua moldova 3 parà.» «Un' oca di pesce morona 12 parà.» «Un' oca di vino coll' absintio tre parà».] «Adì 27 [gennaio]... Circa questo tempo parte il padre maestro Pirson per la parochia della Talpa...

Adì 12 [febbraio]. Circa questo tempo il padre maestro

[1] V. Hurmuzaki, *Supl.* I[1], pp. 769-70, No. 1095.
[2] Domn era atuncĭ Grigore Calimah, iar fratele Alexandru.

Chierolanza viene a Jassi, giacchè i suoi parochiani fuggirono alla selva pel timore de Turchi....

[Mart. «Una lepra 6 parà.» «Un quaterno di carta piastre 1.» Cajoni administrează în lipsa Prefectuluĭ.]

[April.] Adì 27 detto per pullire la residenza, lasciata succida dalli Polacchi, piastre 6.»

[Maiŭ.] Alli 20 maggio il padre Cajoni parte senza obedienza con certi signori e signore polacchi da Jassi fino alla contumaccia di Gymes, dove, trovato dal padre prefetto sudetto, gli si concede l'obedienza per fino a Canta[1], da dove gli viene commandato che dopo cinque o sei giorni ritorni alla missione, lasciate che avrà in deposito nel convento de Minori Conventuali certe cose preziose delli stessi Polacchi. [La 20, Chierolanza administrează. — Cheltuielĭ cu viile de la Miroslava şi Copoŭ.]

[Iunie. Un Iesuit vine să visiteze pe Prefect: se iea o ocă de vin. — 25.] Un' oca di vino per onorare un signor polacco 3 parà. [Menţiunea drumuluĭ făcut de Prefectul Carisi la Faraoanĭ, pentru a acoperi biserica.] Per passare il fiume Sireto ed il fiume Bistrizza, 8 parà ... Un pajo di stivalli per sessanta parà, piastre 1.20 ... Nel ritornare da Cottino fino a Tergo-Furmos, ad un uomo che ci condusse per strade incognite per isfuggire l'incontro delle truppe ottomane[2], sessanta parà ... Al uomo che con proprii cavalli e carroza condusse il bavulle, ove si conteneano le robbe preziose della chiesa di Jassi, oltre il di lui mantenimento da Recchettino fino a Calughera. [Apoĭ la Grozeştĭ şi la «contumaccia.»] E, quantunque non si dovesse spendere tanto, pure, perchè si dovette pagar due volte la condotta, sendochè la prima volta fù rimandato addietro, essendo proibito dal principe il portar cosa alcuna in Ungheria, così la spesa fù magiore. Per estraere lo stesso bavulle dalla contumaccia ... Per mantenimento di due giorni del padre B. Mauro, Rossoli e del dascalo di Grosest, che custodiva li cavalli ... Per maccia alli servi del lazaretto 10 parà ... Per il nostro condut-

[1] Şanta? Conac.

[2] Războiul ruso-turc începuse.

tore da Furmosa a Gymes per istrade ignote, per isfuggire l'incontro de Turchi e de ladri. [Reparaţiĭ la Faraoanĭ. Menţionaţĭ: «il fù padre maestro Codebò», «il fù padre maestro Gavet». «Un oca e mezza di buttiro fresco, 16 parà.»]

[Iunie. «Il sapone per lavare le cose della chiesa piastre 2.»]

[Iulie. «Un' oca di candela di sego 14 parà... Una forbice nova diciasette parà».] Adì 17, la sera, vennero tre signori polacchi ad abitare nel convento... — Adì 20 detto per un oca di pellino, per onorare il superiore de Giesuiti. [Cu care cheltuielĭ şi la 21. — 24. «Un signore polacco.»]

[August. «Per un pezzo grosso di sale, *alias drogh*, 46 parà ... Due libre di rosoglio una piastra.» — 6. «Signore polacco.» — «Un paio di scarpe al servo 19 parà... Per due libre di uva per far onore a certi signori grandi, una piastra. — 25. Per onorare certi signori.» Menţionat «Nicolai Cerajolo, che abita nella bottega a nº 5». — 27. «Più per un' oca di vino 3 parà, avendo con noi il principe Cetvertiski a pranzo.»]

[Septembre.] 2. Certi signori polacchi. — 15. Oggi abbamo avuto commensale il signor dottore del Gran Can de Tartari, col suo console, Monsieur Ruffen[1]... — Adì 21 detto si diedero allo spenditore 35 parà, ma, siccome in questo giorno i Casacci ed Arnauuti invasero la cità e spogliarono noi missionarii, cioè padre prefetto Giuseppe Carisi, padre B. Cajoni e baccelliere Martinotti, e spogliarono del tutto il nostro convento e chiesa, non lasciando nè pure le tavole dei letti, finestre, ecc., spogliarono ancora lo spenditore, e gli levarono li detti parà. Adì 22 detto si prendono ad' imprestito dell' Illustrissimo signor Gian Pietro Nagni[2] cento piastre per sovvenire i bisogni del convento ad alla neccessità de missionarj sudetti, rimasti spogliati e di abiti e di denari, mercè l'incursione de sudetti Casacci ed Arnautti, quali per solo miracolo di Dio lo relasciarono la vita, dopo d'averli condotti legati colle mani all' indietro fuori della città di

[1] Cf. Hurmuzaki *Supl.* I[1], pp. 773 *et pass.* — G. Bianchi, *Notice historique sur M. Ruffin*, în *Journal asiatique*, 1825, t. VI, p. 283 sqq., 335 sqq., VII, p. 90 sqq.

[2] Asupra căruia v. *Literatură şi artă romînă* pe Octombre 1900.

Jassi per tagliar loro la testa. — Ali 22 detto, il padre superiore de Gesuiti non avendo che mangiare, il convento lo sostenta. Adì 22 detto si donano di mancia al uomo che nascose in sua casa li anzidetti padri e li vestì co' proprii abiti, acciò non fosse conosciuti dalli assassini, 60 parà. — Adì 28 detto si donano di mancia al portinaro dell' arcivescovo, quale ci ricevette nel suo palazzo, però in prigione, 60 parà. Più adì detto si dà una piastra alla serva pel suo servizio. — Dalli venti uno detto sino alli vent' otto inclusive si sono spese otto piastre per la cibaria di tre padri, quale non si è scritta a cosa per cosa, stante la mancanza di carta, calamero, penna, comodo e, più per la confusione detto, piastre 8. — Adì 29 detto si comprano diciotto parà di rosoglio per onorare il signore che ci ricevette in casa dopo d'essere con poche belle maniere licenziati li padri dal palazzo dell' arcivescovo sudetto, che vuol dire dalla prigione, ove mi trovava ancor io, padre Martinotti, non contento dai pedocchi ed altre miserie...

[Octombre.] 1. Oggi parte il padre superiore de Gesuiti per Polonia, e restano tre religiosi. — 2. Più si erano comprate due libre di pepe pel convento, e, nell spogliare la residenza, le hanno rubbate li Moldavi, e questo costava tre piastre. — 3. Più si danno 56 parà alli soldati e uomini che per due giorni cercarono le robbe nostre rubbate. — 4. Più si danno alli soldati moscoviti ed alli uomini che cercarono per le case le cose nostre e de Gesuiti, 30 parà. — 5. Più si spendono quattro piastre per comprare un vaso di balsamo della Meccà de regalarsi ad' un collonello moscovita. — 6. Adì detto si spendono settanta cinque parà per comprare rosoglio per fare regalo al colonello moscovita, quale si fece molte polizzie. — 11. Si danno venti parà alla donna che di nascosto si fece il mangiare per otto giorni, quando eravamo appresso il metropolita. — Adì 12 si danno venti parà al servo Giovannizza, che pulì la cantina nostra e condusse il padre prefetto e padre baccellieri Martinotti fino ad un certo luogo fuori di Jassi. Oggi parte da Jassi il padre prefetto ed il padre Martinotti: questi per la sua parochia, quegli ad

altra parochia, ove sarà bisogno; e ciò per non aggravare il convento già dilapidato e per altri mottivi a lui noti, e resta solo il padre baccelliere Cajoni del convento; dalle quali deve riscuottere a tutto settembre circa cento novanta piastre. [La 16, se restituie, prin Mauro, «una poltina di puttiro ed un formaggio de peccora», furat de «predanti».]

III.

[1788.]

Rendimento de' conti dell' amministrazione dei beni del vescovato di Bakò. Vino vedre 65, vendute a ragione di 38 parà la vedra . . ., 61.30.

Pagato pel vedrarit p. 5, parà 10.

Resta 56.20.

La terza parte per l'amministratore $18.33\,{}^{1}/_{3}$.

Restarà per l'Illustrissimo e Reverendissimo vescovo $37.26\,{}^{2}/_{3}$.

Piastre 3 per la compra di un vaso per vescovo.

Per la decima delle case e campi del luogo di Baratz si sono esatte 16.28.

Dalle quali levando il terzo per l'esattore, $5.22\,{}^{2}/_{3}$.

Aspettano al vescovo $11.5\,{}^{1}/_{3}$ . . .

Frater Angelo Cantono, economo vescovile.

III.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARCHIVA BISERICII CATOLICE DIN IAŞI ŞI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN MOLDOVA.

I.

Iaşĭ, 5 Ianuar 1662.

Istrati Dabija-Vodă către «toţĭ slujitoriĭ, cari veţĭ umbla cu toate slujbele Domnii Mele la ţinutul Băcăuluĭ», pentru satul Trebeş, «ce este a baratuluĭ den tîrgul Bacăuluĭ». «Eĭ păn' acum n'aŭ avut val nicĭ de olacarĭ, nicĭ de podvozĭ; nicĭ de lemni, n'aŭ adus, cum aducè ţara». Privilegiul se confirmă, dîndu-se şi ordin către «voĭ pîrcălabi de la ţinutul de la acel ţinut şi brăniştarĭ». — Iaşĭ, 5 Ianuar 7170[1].

II.

Iaşĭ, 6 Iunie 1669.

Noĭ, Duca Voevoda, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn ţereĭ Moldoveĭ.

Dat-am cartea Domnieĭ Mele rugătoruluĭ nostru archiepiscopuluĭ de la episcopia cea ungurească din tîrg din Bacăŭ, ca să fie tare şi puternic cu cartea Domnieĭ Mele a căuta şi a cerca în ţara Domnieĭ Mele după obiceiul lor pre la toţĭ Unguriĭ şi Saşiĭ, cariĭ sînt papistaşĭ, de lege, de cuscrie, şi de cununie, şi de sînge amestecat; cariĭ se vor aduna bărbat cu femeie; şi de şugubină, să n'aibă treabă şugubinariĭ cu

[1] Cu greşelĭ, tipărit întreg în Codrescu, *Uricariul*, V, p. 230, nº 2. — Pentru ortografie, v. nota următoare.

Unguriĭ, nicĭ cu Sașiĭ, ce să aibă treabă numaĭ archiepiscopul lor, ce maĭ sus scriem, și de alte adeturĭ, după cum scrie obiceiul lor de vac; pre uniĭ ca aceia să aibă a-ĭ giudica și a-ĭ globi și a-ĭ certa, carele după deca *(sic)* sa, cum este obicina lor; și nime să nu cuteze... *(sic)* saŭ a opri preste cartea Domnieĭ Mele. — Iașĭ, 7177, Iunie 6[1].

III.

Csik-Somlyó, 14 Iulie 1670.

In conventu Czik, custodiae Transylvaniae, die 14 Iulii 1670. [Generali Minorum.]

.... Illustrissimus et Reverendissimus dominus archiepiscopus marci[an]opolitanus, principatus Moldaviae vicarius apostolicus et ministrator, bacoviense monasterium in Moldavia, quae ad praesens sua residentia est, olim tamen, florente provincia Ungariae Sancti Salvatoris, conventus nostrae religionis custodiae Transylvaniae (prout tunc conventus in custodias distribuebantur) subiectus fuit, nobis consignare restituereque intendit si Sacrae Congregationis de Propaganda (apud quam res ista agitur) et Rss. S. P. consensus accesserit, ea lege ut ipse nobis cohabitet et nos ipsi in cura animarum assistamus et allaboremus. Qua in causa tam salutari assensum praebere Rss. S. P. et apud praefatam Sacram Congregationem partes nostras agere promovereque uno voto

[1] După o copie saŭ o traducere tărzie, a căreĭ ortografie, cu litere latine, am schimbat-o. — În dată nu e nicĭ o greșală. Contrar afirmăriĭ luĭ Nicolae Costin, Duca n'a fost numit în «1669 Noemvre», ci în 1668, ceia ce corespunde de alt-fel cu data de «7177» pe care o dă Neculce și chiar Nicolae Costin, în acelașĭ rînd cu cealaltă. Acest din urmă cronicar pune din greșală în legătură suirea luĭ Duca a doua oară și întoarcerea Viziruluĭ din Creta. Creta fu luată, în adevăr, la 6 Septembre 1669 (Zinkeisen, IV, p. 995), dar Vizirul nu plecă din insulă decît la 26 Maiŭ 1670 (M. Brosch, *Geschichten aus dem Leben dreier Grosswesire*, Gotha, Perthes, 1899, p. 136). — Un document din 15 Iulie 1669 pomenește pe «fratele Mărieĭ Sale Domnul nostru Ducăĭ-Vodă» *(Arch. ist.*, I[1], p. 182, col. 2). — Privilegiul e aproape identic cu cel publicat de Codrescu, *Uricariul*, V, pp. 232—3, la data de 7 Iulie 1665.

humillime obsecramus, non propter multiplicitatem conventuum tantum habendorum, sed propter merum Dei servitium et animas afflictas in fide catholica conservandas et, quantum licet, propagandas. In catalogo conventuum Provinciae Ungariae Sancti Salvatoris ante haereses nominatim post hunc conventum Czik Somlio, quem nos inhabitamus, expresse ponitur: Baco, in Moldavia, etc., qui duorum tantum dierum itinere distat a nobis et eiusdem nobiscum linguae populus catholicus, nimirum ungaricae, non habentes ullum sacerdotem huius idiomatis, cui conscientiam suam ad vota explicare et fidei dogmata edoceri possint; ideo ex nostro conventu suae nationis et linguae ministros idoneos pro satisfactione spirituali expetunt ac profusis lacrimis continuo deprecantur.

Ante annos 76 fratres nostri lachrimis praefatum conventum bacoviensem (sic testantur annales et adhuc homines superstites verum), haeresum furore has regiones penetrante, ubi omnes episcopatus destructi, ecclesiae et monasteria, partim diruta, partim exusta et bellorum tumultibus partes illae oppressae et exinanitae fuerint, fratribus nostris inde recedentibus et deficientibus, successu temporis episcopi vel vicarii apostolici occupaverunt, usque ad praesentem praefatum Illustrissimum dominum, qui ex peculiari devotione ac zelo quo fertur in religionem seraphicam ac animarum salutem sibi commenditarum nobis restituere intendit et offert.

Super quo negotio hac eadem occasione etiam Sacrae Congregationi rescripserunt, quam ex Rss. S. Paternitatis favore(m) et paterna(m) cura(m) pro tot animarum salute et religionis incremento interponi, humiliter sacratissimas manus deosculantes, expetimus et obsecramus, commendareque hoc negotium admodum R. P. procuratori episcopali, reformatori, peculiariter sollicitandum, ubi Religio pro informatione a Sacra Congregatione requisita fuerit . . . .

IV.

Csik-Somlyó, 18 Iulie 1670.

Pro Bacoviensi conventu ad Sacram Congregationem de Propaganda.

Eccellentissimi et reverendissimi domini patroni colendissimi,

His diebus, Illustrissimi et Reverendissimi domini archiepiscopi marti[an]opolitani, vicarii apostolici et administratoris in Moldavia, tanquam veri et zelantissimi pastoris gregis christiani, per mutuam inter nos correspondentiam intentio talis innotuit, eum, ob causam ut saluti animarum consuleret, fidem dilataret atque oviculas sibi concreditas conservaret, ut in residentiam suam bacoviensem in dicta Moldavia (quae olim nostrae religionis conventus et huic custodiae Transylvaniae, dum adhuc ex provincia Ungariae Sancti Salvatoris dependeret, subiectus exstitit, sed, ob bellorum varios tumultus ad tempus inde fratribus recedentibus, in residentiam episcopalem quo pacto transierit nobis non constat), si Sedis Apostolicae consensus et dispositio accederet, religionem nostram et nos maxime fratres sibi proximos ea conditione revocaret, ut et ipse nobis cohabitaret et nos ipsi circa eandem animarum curam assisteremus et collaboraremus, quia alio modo sacerdotes et sibi cooperarios in patria illa penuriosissima non potest providere. Prȩterea, quia nos nationales sumus illi populo christiano catholico et ita vicini ut tempore aestivo equitandi duorum tantum dierum itinere distat conventus noster hic czikiensis a prȩdicta residentia bacoviensi,—nos, tam pio et salutari desiderio prȩfati Illustrissimi domini zelo animarum et seraphicae religionis propagatione stimulati, unanimi voto libenter contenti sumus, si Sedis Apostolicae et superiorum maiorum beneplacito res probetur et confirmetur ac difficultatibus, quȩ in hoc negocio occurrunt, consulatur.

Primo, ne ab illustrissimis dominis episcopis vel vicariis pro futuro exturbemur.

Secundo, in ea patria ex mendicatione ostiaria, ob maximam paupertatem continuasque exactiones principis, non est possibile nobis vivere, quia totus ille populus pane ex millio utitur, sed uno vel altero aratro et bobus pro tritico seminando lignaque convehendo, vineis et mola necesse est; habet etiam locus ille ex antiqua principum concessione aliquot pauperculos colonos; quȩ omnia professioni nostrae alias repugnant, nisi Sedes Apostolica hac in parte dispensare digna-

retur durante schismate et misera conditione patriae, prout et in aliis provinciis Turcarum tyrannidi subiectis propter emolumentum animarum liberalissime religioni nostrae indulget, ut in Bosna, Bulgaria et Transalpina. Quae quidem, etsi magna sit temporalis annonae penuria, multo maior tamen fames spiritualis, quia pauperculorum catholicorum animae undique dispersorum cinguntur, ex eo vel maxime, quia nullus minister et sacerdos naturalis ungarus eis assistit, qui lingua nativa verbi Dei pabulum illis porrigat; populus vero assidue instat, rogat obtestaturque operarios nativos sibi dari, quibus conscientiam ad vota explicare doctrinamque christianam edoceri possit, alias ad principem se ituros toties publice minantur. Quae omnia luculentius ex ipsius Illustrissimi domini nominati literis intelligere Sacra Congregatio potuit. Sancta mater Ecclesia, spiritu sancto directa et inspirata, quicquid nobis faciendum probaverit, indignissimi servi, ad sacratissimos pedes post oscula sacratissimarum vestium procumbentes, promptissimi exequeremur. Quas Deus, etc. *(sic)*.

Datum in conventu fratrum Minorum Strictioris Observantiae czikiensi, custodiae Transilvaniae, anno Domini 1670, die 18 Iulii.

Litterarum copiae circa Baco duplicatae.

EE. et RR. DD. VV.

humillimi servi et filii

Fr. Bonaventura Garefalvi, diffinitor actualis; frater diffinitor actualis; Didacus Coniganus, sacrae militiae servitor; fr. Franciscus Ieghenej, custos provincialis et missionarius, praefectus, m. p.

Digna petitio, quoniam res se ita habet. Frater Casimirus Damokos, vicarius apostolicus, m. p.

Duplicatum pro maiori securitate.

V.

Iașĭ, 27 Februar st. v. 1673.

Ștefan-Vodă Petriceicu dă «boiaruluĭ nostru luĭ Dumitrașco Bonul, Logofăt al doilea, sarcina de a delimita «Trebeșul moldovenesc» de «Trebeșul unguresc».

VI.

Galaţĭ, 19 Ianuar st. v. 1683.

«Adecă noĭ toţ tîrgoveţiĭ de Gălaţĭ, anume Mihaĭ Coţofană, Vasile Pușcă, Mihăilă Zota, Gheorghie Ghizarleŭ, Costin Mîrcuţ, Gheorghiţă Cerguţ, Mitria Podrag, Gheorghie Podrag, Nicula bărbiiar, Istratie Gligorie Zmar, Gavril brat Costin, Costantin Cojoce, Duminecă», scriŭ că un tîrgovăţ, Mihaĭ Cofariul, «aŭ luatu hărtie de la Canti[mi]r[1] și, după ce aŭ luat hărtie, s'aŭ sculatu de aŭ fugitu, și dajde biruluĭ și baniĭ săuluĭ și baniĭ mezelgiuluĭ și baniĭ năpaștilor ce-aŭ venit asupra noastră». Partea luĭ e de 30 de leĭ. «Şi aŭ rămas în spinaria noastră dare luĭ.» I se vinde deci un loc de dugheană, permiţîndu-i-se a plăti baniĭ și a și-l lua innapoĭ în termen de o lună.

Pecete cu doĭ peștĭ și legenda: «IѠ АНТОН ВОЕВОД 1676.» Treĭ marturĭ grecĭ.

VII.

Iașĭ, 7 Februar st. v. 1685.

Act de vînzare. «Şi, cănd s'aŭ făcut acest zapis, s'aŭ prilejit dumnialuĭ părintele piscopul de la Bacăŭ și Socol părcălabul și Nicolae Iurașco», etc.

Semnat: «F. Iacob Dłuski, episcopus Moldavię, m. p. — Fateor ego infrascriptus hoc instrumentum verum et legitimum esse. Franciscus Antonius de Rientiis, missionarius apostolicus, manu propria.» [Acesta semnează și supt un act din Iașĭ, 25 Septembre 1686 și supt altul, din Iașĭ, 13 Mart 1687.]

VIII.

Galaţĭ, 24 Maiŭ st. v. 1690.

Act de vînzare supt care iscălește și, cu litere latine, «Petre Mrto bacału».

[1] Ca Serdar?

IX.

Iaşĭ, 17 Mart st. v. 1691.

Proces înaintea Vornicilor de Poartă. De notat: «cîte un ortŭ vadra.» «Dziace leĭ făr doĭ potronicĭ». «Costin vătavul de botnarĭ». Pecete cu П | P / Г | П.

X.

Iaşĭ, 2 Septembre 1697.

Martin Ungurul şi soţia sa Ana se înţeleg a se moşteni între sine. Actul e scris de «Andreĭ pisariul unguresc[1]». — La urmă, ca marturĭ: «Ita affirmo ego frater Felix Antonius Zauoli, praefectus, m. pr.» şi «Matyasz Zozulinski pisarz polski, m. p.»

XI.

Iaşĭ, 20 Decembre st. v. 1700.

Constantin-Vodă Duca iartă pe «[preotul] unguerescu Filics Antonie Zauli prefectul, ce iaste la bisăreca ungurească aicĭ în tărgu în Iaş, şi doĭ dascalĭ, anume Andriiaş şi Martin, şi doĭ ţircovnicĭ, anume Andon şi Iliaş, şi doĭ argaţĭ» de «dajde, de zloţĭ, de leĭ, de talerĭ, de galbenĭ, de iliş, de sulgŭ, de unt, de miiare, de ialoviţĭ, de boŭ, de sălişte, şi de caĭ, şi de boĭ împărăteştĭ, şi de caĭ de menzil, şi de caĭ de olac, şi de care de branişte, şi de colacĭ, de podvoade şi de alte dărĭ şi angheriĭ, de toate cîte vor hi pre alţĭ, în ţara Domnii Mele»[2].

XII.

Iaşĭ, 29 Mart st. v. 1701.

Acelaşĭ Domn scuteşte de dărĭ pe un emigrat muntean, ce, voind a trece în Polonia, fusese oprit de Iesuiţĭ.

[1] Maĭ găsim la 26 Septembre 1699 un act redactat de «Ursul protopopul ot vraş ot Ias», în presenţa luĭ «Andreĭ pisariul unguerescu».

[2] La 16 Septembre precedent, Domnul acordase scutelnicĭ Iesuiţilor din Iaşĭ. Dar în josul documentuluĭ se adauge: «Însă să fie oamenĭ străinĭ, iar nu de ţară».

XIII.

Iașĭ, 20 Iulie st. v. 1701.

Acelașĭ Domn scutește de desetină cincĭzecĭ de stupĭ și de goștină pe Iesuițiĭ de la «beasericĭ leșăștĭ, la Dumești ce sintu în ținutul Iașilor».

XIV.

Iașĭ, 13 Iunie st. v. 1702.

Bejan Hudicĭ, Vornic de Poartă, delimitează moșia de peste Prut a «preauților Iazoviților leșeștĭ»[1].

XV.

19 Decembre 1702.

Scrisoare părintelui Adam Varălcovicĭ, care s'aŭ aflat aice multă vreme, încă înnainte luatuluĭ Cameniții, și s'au dus de aice în anul 7210, iar ot Hristos 1702, Dechemvrie 19; lăsat părinteluĭ Hristofor Zbirhovschii, Ezovit, și altor superior[ĭ] ezovițĭ pentru ca să știe moșiile sale carele aŭ în Moldova, unde pe unde și păn' unde, fiindu-că țin doveзĭ ce-aŭ avut li s'aŭ prăpădit în Cameneță.

† Facu știre cu această adevărată scrisoare a mè, eŭ maĭ sus numitul, anume Adam Varălcovschi, care știŭ cu sufletul mieŭ pe unde și ce moșiĭ avem și cu ce nume să număscu și de unde, pe unde și păn' unde am stăpănit, facu această scrisoare ca [să] să știe ca în urmă aĭ noștri preoțĭ să urmezea.

† Fiindu toată țara înfricoșată și tulburată la acè vreme împotriva stăpînăriĭ și văzîndu că tot spre răŭ să trage, eŭ am sfătuit răzidenții voastrea de aice den Moldova ca toate dresele, la un locu strănsă și legate, de la Eș să-s tremiță la Cotnar, la egumenul de acolo, care era atunce părintile Franțiscul Tomanovicĭ; ce și el, auzindu că vin Turciĭ, aú dus acele dresurĭ la Camenița, cu alte scrisorĭ a mănăstiriĭ de

[1] În 1766—7, «li padri gesuiti, umili oratori dell' Altezza Vostra», cer Domnuluĭ, Ioan Calimah, o nouă hotărnicie, ultima fiind făcută în 1757—8, supt Scarlat Ghica.

acolo, şi, lăsăndu toate acele la Cameniţă, el sîngur aŭ fugit la Valce şi, cîndu aŭ luat Turciĭ Cameniţa, toate hrisoavele moldoveneştĭ a răzidenţii Eşilor cît şi a mănăstiri de la Cameniţă aŭ perit.

Înştiinţăzu, pentru ctitori noştri, că noi ctitorĭ n'am avut, ce numaĭ de bine voitorĭ, iar den părţile moşiilor lor n'aŭ agiutat şi pe noĭ; pentru care întăĭ aŭ fostu dumnaluĭ Gheorghi Cotnarschi pisariul leaşăscu, care n'au dăruit parte dumisale de moşie peste apa Prutuluĭ; întru acelaş chipu şi dum. Roşciţu, rotmistrul domnescu, parte de moşie a dumisale, alăturĭ cu moşie pisariuluĭ maĭ sus numit, ne-ŭ dăruit; şi am avutu acolo odae şi am stăpînit ca pe moşie noastră, la care de pururĭ am îmblat, şi s'aŭ fostu facutu o besericǎ pe moşie noastră de un boer, la care am mărsu ca s[ǎ] o strice, fiindu că făr de ştire noastră s'a fostu făcut pe moşie noastră, dupe marturĭ; şi am vrut să staŭ cu dănsul la Divan, dar apoĭ m'am lăsat pentru calabalăcul turcescu, trecăndu la Cameniţă (de care locu ne rugăm ca să-l arete megieşiĭ unde să află); şi această moşie a noastră de piste Prut să răspunde cu 2 nume, (adecă) Tocsobeniĭ şi Dumeştiĭ, făcîndu că den amîndoao avem parte.

Altă moşie.

De altă parte a Eşilor avem moşie anume Orleşti, care moşie are cămpu şi codru, şi să află în Cărligătură: acestu loc l-aŭ cumpărat părintele Stanislav Şcetniţchii, superior din Eş, de la moşănĭ drepţĭ, cu ban[i] gata 600 leĭ, banĭ aduşĭ den ţara leşască, din milostenie; această moşie are destule fănaţă, de căţva zăcĭ de stogurĭ, păzind-o ca să nu o strice vitele omeneştĭ; are cămpur[ĭ] de arat de tot feliul de păine, şi locurĭ multe de grădinĭ, păn în şăs. Şi şăsul să întinde păn la părău care vine de la morăşca Boteştilor, care este pe Hăleştenĭ, şi, vin din pădure dela coada hăleşteuluĭ, merge un drumu spre codru, care drumu hotărăşte locul nostru de cătră cel omenescu. Pomăturĭ are 2: unul este despre părăulŭ Boteştilor, altul este la Făntăna Moimascăĭ, şi sănt podobite cu poame de tot feliul. Aşijdere acel locu aŭ avut un havuz, unde să ţin[è] peşte pentru triaba casăĭ; acolo me-

gieşiĭ adăpa vitele şi topiè inurĭ şi cănepĭ, cu scădere noastră şi, cu prepus ca să nu dzică cineva c'ar fi locul luĭ, să poprè; în ograda casăĭ era făntăn[a], de la care şi veciniĭ lua apă, neavăndu eĭ apă bună; aviam şi velniţă de făcut bere, cu toate trebuincioas[e]; alăture cu ograda aveam nişte pomĭ pădureştĭ, miere şi pere, den care s'aŭ şi holtuit căţĭva. De aceştie vă înştiinţăzu deşchis, pecum megieşiĭ noştri de multe orĭ aŭ vrut ca să să ia în parte lor acè moşie Horleşti; căndu s'aŭ hotărăt, s'aŭ hotărăt cu mare cheltuială, dupe cum am citit la însămnările aĭ noştri, alţĭ superiorĭ den Moldova; şi hotarăle aŭ mărsu, dupe cum s'aŭ arătat maĭ sus; şi maĭ gios hotărăşte moşie noastră den satul Boteştenilor un părăŭ, care vine de la Morişca, dupe cum am zis maĭ sus, şi pe şàsul de la părăŭ n'am lăsat nicĭ viţăi Boteştenilor să pască, necum alte vite; iar, căt pentru un om, anume Gaţe, pe cum să răspundea că are moşie, (adecă) neşte pomĭ între pomiĭ noştri den livada despre cămpu, de acestu om nicĭ odinioare n'am auzit, nicĭ ştiŭ, cum nicĭ de alţi. Şi cu bună samă scriŭ şi mărturisăscu că, cat am trăit în ţara Moldoveĭ, în dzilele mele n'am auzit să-s fi răspunsu vre-un neştine să fi avut parte cu noĭ la această moşie; şi cum s'ar fi pus hotarăle 'pen prejur de ar fi fost cineva cu moşie în mijlocu? Care aceste toate mărturisăscu ca un priot la bătrăneţile mele, şi dator să fiŭ cu această driaptă mărturie maĭ sus scrisă a sta înnainte straşniculuĭ dumnăzăescu giudeţu.

† Şi părintele Mafteĭ Superioriul de ac[u]m gata sănt să giur pecum aciastă scrisă sănt adevărate, dupe cum scrie răposatul priot maĭ sus numit.

Şi eŭ Răducan Postelnicul mărturisăscu pecum aşă scrie în scrisoare răposatuluĭ preot maĭ sus numit, şi am scris eŭ dupe cum aŭ scris şi în carte, den cuvăntu în cuvăntu.

Radul Postelnicul.

Informatio de Toxobeny et aliis[1].

[1] În parte, modernisată, şi în *Uricariul*, V, pp. 415 8. — La 6 Maiŭ 1703, Constantin Duca acordă o scutire pentru uniĭ din catoliciĭ din Horleştĭ (treĭ oamenĭ). — La rîndul săŭ, în 1703-4, Mihaĭ Racoviţă confirmă scutirea, — acordată de Antioh-Vodă întăiŭ, — printr'un ordin către dregătoriĭ Cîrligăturiĭ. — La

XVI.

14 Iulie st. v. (?) 1703.

«Compera fatta con le mie elemosine d'una mezza falce di livada con vigna, da me infrascritto; e unica con la possessione della chiesa di 10 luglio 1703. — Io frà Felice Zavoli, Minore Conventuale e prefetto delle Missione cattoliche di Moldavia, Valachia e Transilvania.» În document vînzarea se arată ca făcută «preutuluĭ prefectus Fericĭ Zavul, frățișcan». Ca martur și «Andreas Lukas, ecclesię catholicae cantor».

XVII.

Iașĭ, 3 Novembre st. v. (?) 1708.

Iuridica pretensio ecclesię cattolicę iassensis ad domum a Reverendis Patribus Societatis Iesu occupatam, e regione ecclesię.

Cum, anno Domini 1700, mense aprili, post initam pacem inter Romanum Imperium et Ottomanicam Portam, R. S. P. Christophorus Wierkinschi Societatis Iesu venisset Iassios ad propria possidenda, iam a religiosis eiusdem Societatis Iesu a viginti et plus annis derelicta, prędictus R. S. Pater instituerat me fratrem Fęlice Antonio Zaoli, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, Missionum apostolicarum praefectum, ut pro dilucidatione prędictę prętentionis populum cattolicum congregarem. Die Dominico itaque proximo, post divina absoluta, pręfatus populus sistit se in residentia missionum coram me et prędicto Reverendo Patre ac generoso domino Iosepho Vargaloschi, Illustrissimi domini Georgii Rosset, terrarum Moldavię thęsaurarii, secretario, in hac causa teste ordinato ab eodem Illustrissimo domino. Sub onere igitur

16 Iunie 1705, noŭ privilegiu de la Antioh-Vodă «pentru treĭ oamenĭ ce vor avia Iazovițiĭ, popiĭ ieșești, la Urleștĭ; însă să fie oamianĭ streinĭ și făr' cislă» [ca n° XI]. «Nicea bucatiale lor pentru alțiĭ să nu li se tragă, numaĭ eĭ să fie pentru triaba și slujba acestor Iazovițĭ.» La 1707, alt privilegiu, pentru tot satul (26 Decembre). — Condica satuluĭ cuprinde și privilegiĭ din 3 Mart 1704, 27 Novembre acelașĭ an, 18 Iulie 1707, 10 April 1710 și un altul, întrerupt.

conscientię ego prętactus pręfectus missionum apostolicarum prędictis populis imposui ut, nullo habito respectu, sed veritatem prę oculis habentibus, dicerent et fateantur ad quos vere pertineat dicta domus et a quo et cui legata fuerit. Seniores ex populo, nempe Michael Celross, Uvarova, Martinus Miseryn, Andor Senior, Martinus Tutuka, Michael Sartor, Franciscus Claudus, Andreas Lanio, Petrus Misioz, Valentinus, Andreas Lukas, cantor ecclesię, Ioannes Bukulessa et reliqui omnes cattolici uno ore dixerunt: «Nos sine gravamine nostrarum conscientiarum dicimus et fatemur domum hanc ad ecclesiam nostram cattolicam spectare, et non ad R. R. P. P. Iesuitas, nec ad alios religiosos, et iam alias fuimus propter hoc in iudicio Celsissimi principis Kantimiri senioris, qui RR. PP. Iesuitis, dicentibus se habere chirographum in Polonia, iussit ut adferatur; quod nunquam fuit factum; et post hic decrevit ut ecclesia in pacifica possessione esset et imposterum hęc his amplius non moveretur. At nos pro certo scimus Evam dedisse hunc locum ecclesię antea, et post eius mortem Anzoia, requisita ut cederet RR. PP. Iesuitis, respondit: «Pridem datus est ecclesię. Reverentiis Vestris nolo dare vineam et alvearia», etc. Ad hęc respondit Reverendus Pater Wierkovschi: «Et, si ostenditur chirographum in contrarium, quid erit?» Respondit populus: «Ostendatur.» Sed non fuit ostensum coram populo. Sed privatim Illustrissimo domino Georgio thęsaurario, qui mihi infrascripto non multum post, relatione facta eidem domino Illustrissimo a pręfato domino secretario, dixit: «Vidit Reverentia Vestra chirographum quod est apud Reverendum Patrem Iesuitam?» Respondi: «Non.» Subiunxit: «Videtur mihi subreptitium, nam a quatuor annis tantum est scriptum.» Reverendus Pater Wierkovski itaque, requisito Celsissimo principe Antonio *(sic)*, non vocato populo contradicente, obtinuit pro se litteras protectionales Suę Celsitudinis ut eundem locum possideret. Pro hac igitur illata iniuria populus cattolicus obnixe supplicat Illustrissimo et Reverendissimo domino domino Stanislao Rieganschi, episcopo bachoviensi, tanquam suo iudici ordinario ac competenti. Pro qua gratia dominum Deum ter Optimum Maximum

perpetuo exoraturus. Tenor vero chirographi Andreę Wolfi in favorem Patrum Societatis Iesu est: «Ego Andreas Wolfius, secretarius Celsissimi principis Valachię, testor quod domus cum celario e regione ecclesię iassiensis ac monasterii Trium Sanctorum non spectat ad ecclesiam, nec ad Patres Franciscanos, nec ad alios religiosos, sed ad RR. PP. Iesuitas. Ita propria manu subscribo.» Et hoc chirographum fuit factum sollecitantibus RR. Patribus, sexaginta annis elapsis post mortem dictę feminę purę legatricis; et hoc etiam additur quod ista secunda femina, Anizoia Susanna, quę post mortem dictę legatricis in hanc domum subintravit ex scitu populi, dum illa vero domum voluit Patribus Societatis cedere, tanquam propriam ecclesię, multis minis et terroribus etiam in ecclesiam est affecta et persecuta, populo cattolico coram Patre Merkovschi ac dicto patre Iosepho obiiciente. Ita attestor ego frater Fęlix Antonius Zaoli, qui supra.

Visa hac informatione et auditis partibus, anno Domini 1706, die 20 Septembris, in nostra visitatione episcopali huius dieceseos, Patribus Societatis Iesu iniunximus quatenus domum hanc vel [ad] ecclesiam restituant vel meliora documenta suę possessionis producant, quę quia hucusque non produxerunt, ideo anno Domini 1708vo, die 3 novembris, in repetita nostra visitatione tale decretum fecimus: «Nos Stanislaus, Dei gratia et Sanctę Sedis Apostolicę episcopus bacoviensis per utramque Moldaviam, solum Deum prae oculis habentes, de cuius vultu iuditium nostrum prodeat, prędictam domum e regione ecclesię nostrę catolicę existentem, in qua nunc Patres Societatis Iesu habent propinatorium vini celarium cum omnibus attinentiis, nullo iure pertinere ad Patres Societatis Iesu et male esse ab eisdem possessam cum evidenti pręiuditio et damno huius miserę pauperis ecclesię: ideo ab eis esse restituendam sub pęnis nostro arbitrio subiectis, immo et sub excommunicatione ipso facto incurrenda. Ita decrevimus, promulgavimus, declaravimus, sicut de facto decretamus, promulgamus et declaramus. In quarum fide, sigillo nostro maiori apposito, manu propria hęc scripsimus, et iterum subscribimus. Iassiis, 3. Novembris 1708vo.

Stanislaus de Biegh Bieganski, episcopus baccoviensis, prępositus ostrogensis, brod., gab. *(sic)*.

Frater Albertus Suchorzewski, vicarius generalis baccoviensis et ad hoc notarius, manu propria.»

XVIII.

Iaşĭ, 13 Mart st. v. 1711.

Dimitrie Cantemir dă un privilegiu de scutelnicĭ pentru «preutul unguresc Felicsi Antonie Zaulu, prefectul, carile iaste pitrop peste toate bisăricile ungureştĭ, ce sînt aicia în ţară.»

XIX.

Constantinopol, Septembre 1714.

Interpretatio mandati Turcarum imperatoris ad protegendos religiosos ritus romani.

Electe inter magnates christianos, princeps Moldaviae, Nicolae. Cum ad te pervenerit signum imperatorium ac sublime nostrum, notum sit tibi quod electi christianorum principum, nempe legatus magnus Poloniae, necnon ablegatus eorum (quorum fines felicitate coronentur) hic in Praefulgida Porta mea morantes, libellum supplicem sigillo munitum ad imperiale solium nostrum remiserunt petieruntque ut sacerdotes christiani qui subsunt Papae Romano iuxta pacta conventa, per mandata imperatoria confirmata, quae continent eiusmodi sacerdotes, ubicunque habuerint ecclesias suas in ditionibus nostris, exercere ritus latini religionis suae valeant nemoque obstare possit, imo sua quiete frui debeant. Propterea mandatum hoc editum est ad confirmandas capitulationes imperiales hac de re convenientes; et mandamus tibi ut, non solum permittas ut religiosi christiani Papae subditi Iassiis existentes iuxta antiquam normam in ecclesiis quas possident religionis suae ritus exerceant, verum etiam impedias, siqui velint ipsis impedimentum aut molestias afferre, eo quod dicti legati iterum mandatum ad confirmationem capitulationum rogaverint. Quod,

perquisitis tabulis imperatoriis et re ita contineri cognita, iterum mandamus ut iuxta mandatum nostrum facere debeas te nihil contra capitulationes et mandatum nostrum audeas, neque condescendas. Et hoc mandatum quidem, postquam aspexeris, iterum in manus eorum reddere debeas. Dabitur Constantinopoli, ultimis diebus lunae Saaban, anno Chidzerae 1126.

Vo :] Interpretatio mandati turcici.

XX.

Iașĭ, 1iŭ August 1715.

«Georgius Franciscus Strachocki, notarius Celsissimi principis Moldaviae, domini mei clementissimi», cumpără o casă de la sora sa, Ana, văduva luĭ Martin Tintiusca Ungurul[1].

XXI.

Iașĭ, 28 August st. v. 1715.

Interpretatio literarum quas fecerunt iudices de porta. Ex valachico-moldavico idiomate, ad literam.

Videlicet nos, iudices de porta, notum facimus literis hisce nostris nos ivisse ex mandato Celsissimi principis ad celarium quoddam, quod est in magna platea ante monasterium Trium Hierarcharum Sanctorum, quod celarium acceperat presbyter franciscanus sine ratione. Idcirco nos ex mandato Celsissimi principis ivimus ad plateam superius dictam, congregavimus homines bonos, et ita testati sunt quod illud celarium datum

[1] De la Strachocki a rămas bisericiĭ catolice posesiunea de la Cotnarĭ. V. *Uricariul*, V, pp. 403 și urm. Un memorial al Franciscanilor, «memoria per la mussia di Baklui del monastero cattolico di Jassi», fără dată, cuprinde următoarele lămurirĭ asupra persoaneĭ și donațieĭ luĭ: Strachocki, «pissaro e secretario di molti principi regnanti di Moldavia», iea pe Barbara, fata unuĭ Allinger, care fată moștenise, cu fratele eĭ Iosif, moșia Rădiul luĭ Petre, în ținutul Hîrlăuluĭ. Jumătate i se dă ca zestre; el iea și restul, făcîndu-se tutor al luĭ Iosif, pe care «lo mandò in Polonia agli studj circa 1714». Întors, el cere moșia toată, ca una ce-ĭ venia de la tată. În cursul procesuluĭ moare Barbara și Strachocki apoĭ, fără copiĭ, lăsînd mosia pe care i-o dăruise Domnul «alli gesuiti di Moldavia» (*Uricariul*, V, pp. 403-5, 405-6, 406-9). — La 12 April 1710, el cumpără o casă în Cotnarĭ.

est cum donationalibus Iesuitis polonis ab Anna filia Andrusii. Et nos ita reperimus non habere ius Franciscanum, quemadmodum scribunt literae Antiochii et Nicolai principum, ut teneant Iesuitae celarium, Franciscanus vero privetur, et ut sit semper Iesuitarum; et nos fecimus hanc attestationem cum sigillo Portae. A condito mundo septies millesimo ducentesimo vigesimo tertio, Augusti die vigesima octava.

† Wasili iudex. — † Gligoraszko Koran iudex. — † Ioannes iudex.

† Korbul testis. † Theodorus Sewoor testis.

Ego Georgius Franciscus Xaverius Strachocki, secretarius Altissimorum principum terrarum Moldaviae expeditionum publicarum, vera conscientia catholica testor quod haec de verbo ad verbum fideliter ex moldavico idiomate in latinum interpretatus sum; manu propria.

XXII.

Iașĭ, după 28 August st. v. 1715.

Ego frater Alexander Fischer, Ordinis Minorum Sancti Francisci Conventualium, A. A. L L. et Ss. Theologiae baccalaureus, Missionum apostolicarum per Moldaviam praefectus et ecclesiae iassensis romano catholicae destinatus parochus, notum facio omnibus et singulis quod, cum admodum Reverendus pater Casimirus Twardochlebowicz ex provincia Poloniae contravenerit decreto episcopali, rapiens sibi et usurpans contra iurisdictionem ecclesiae nostrae iassensis cellaria e regione existentia et spectantia, ego (ne mea laedatur conscientia et oneri meo pastorali imponant levitatis aut incuriae notam) robore ac virtute praesentis subducti et de verbo ad verbum redditi et relati decreti praenominatum patrem Casimirum Twardochleboviz Societatis Iesu promulg(e)o, manifesto, intimo universis et singulis excommunicationis sententia fulminatum et declaratum esse. Iassiis, in ecclesia nostra parochiali, anno 1715. — A me, qui supra,

Frater Alexander Fischer, m. p.

Copia decreti. [N° XVI.]

Apud nos est originalis.

XXIII.

Iașĭ, 21 April st. v. 1717.

Într'un proces de familie judecă Mitropolitul Ghedeon, semnînd: «Ghedeon, Mitropolit Moldovlahiscoĭ».

XXIV.

Roma, 25 Ianuar 1718.

Papa Clement al XI-lea «dilecto filio Iosaphat Parysowicz, electo bacchoviensi». «Postmodum vero ecclesia bacchoviensis, cui alias bone memorie Ioannes Damascenus Lubieniecki, olim episcopus bacchoviensis, dum viveret, praesidebat, ex eo quod nos in consistorio nostro, iterato, die vigesima tertia septembris anni Domini millesimi septingentesimi quinti, habito ad eandem ecclesiam, ubi tunc, per obitum dicti Ioannis Damasceni episcopi, qui extra Romanam Curiam debitum nature persolvit, vacantem, personam quondam Adriani Skrzetuski; tempore tamen quo post Adrianus de medio sublatus fuerat, absque eo quod aliqua illius sequti obitus ad dictam Curiam notitia pervenisset, apostolica auctoritate promoveramus, adhuc per obitum dicti Ioannis Damasceni episcopi pastoris solatio destituta, nos, vacatione huiusmodi fidedignis relatibus intellecta, ad provisionem eiusdem ecclesiae bacchoviensis celerem et felicem, in qua nullus praeter nos hac vice se intromittere potuit sive potest», etc., — l-a ales pe el: «te, fratrem Ordinis Fratrum Minorum Conventualium Sancti Francisci, Theologie doctorem laureatum..., in districtu pinscensi, luceoriensis dioceseos ortum, in quadragesimo septimo circiter tue etatis et a pluribus annis in presbiteratus ordine constitutum, qui muneribus commisarii generalis, provincialis, guardiani et concionatoris tui Ordinis, necnon parochi, per plures annos functus fuisti... Pro quo charissimus in Christo filius noster Augustus, Poloniae rex illustris, nobis ad hoc per suas litteras supplicavit quique fidem catholicam iuxta articulos iam pridem a Sede Apostolica propositos expresse professus fuisti», etc. — Într'o a doua scrisoare, i se

acordă o imunitate. — În a treia se anunţă lucrul archiepiscopuluĭ de Lemberg: «Praedictam ecclesiam bacchoviensem, suffraganeam tuam.» — Altele, cu data de 14 Iunie, către rege, «capitulo ecclesie bacchoviensis», «clero civitatis et dioceseos bacchoviensis», «universis vassallis ecclesie bacchoviensis».

XXV.

Iaşĭ, 8 April st. v. 1718.

Testamentul Aneĭ Cartinas. Marturĭ: «Ita est, frater Sylvester de Amelia a Foga *(sic)*, Ordinis Minorum Conventualium Sancti Francisci, Missionum Apostolicarum. G. X. Strachocki, notarius polonicarum expeditionum. Similiter et ego Mattheus Palocsay S. V. testor hoc chirographum factum fuisse praesentibus nobis, m. pr.»

XXVI.

Iaşĭ, 30 Iulie st. v. 1718.

Mihaĭ Racoviţă dă ordine pentru a se scuti de dărĭ pivniţa Iesuiţilor din Iaşĭ, către «ceĭ ce vor fi cu slujba cameniĭ, bezmenul, boorul, braniştea, locul agesc şi alte dărĭ ce săntŭ asupra pivniţilor de aice din Eşĭ[1]».

XXVII.

Cotnarĭ, 21 Maiŭ st. v. 1720.

«Dissilimitatio fundi subkutnariensis a magnifico domino Georgio Strachocki, secretario aulae, residentiae iassensi Patrum Societatis Iesu inscripti». E raportul delegaţilor domneştĭ la Cotnarĭ, «să hotărîm din locul domnescu a tărguluĭ Cotnaruluĭ doodzăcĭ de pămînturĭ în frunte», etc., date [la 24 Decembre 1718[2])] luĭ Strachocki.

[1] La 14 Novembre 1719, Mihaĭ Racoviţă dă un privilegiu pentru preotul din Huşĭ.

[2] V, *Uricariul*, V, pp. 405-6. — Ordinul de delimitare se dă la 9 Novembre 1719. Unul din delegaţĭ, Vornicul Gligoraşco Cucoranul, anunţă lucrul

XXVIII.

Hotin, 15 August 1721.

Traducerea unuĭ firman saŭ ordin dat de către Înnălţimea Sa Abdul-Paşa de Hotin cu privire la Părinţiĭ misionarĭ polonĭ.

Către «prea-inţelepţiĭ judecătorĭ de Hotin şi Tatarbunar şi Han-Cîşla şi Chilia şi Ismail şi cetatea Brăila şi Bender» şi dregătoriĭ lor, precum şi Mihaĭ Racoviţă şi aĭ luĭ. Poarta a îngăduit misionarilor «să ceteăscă evanghelia Latinilor ce locuiesc în pomenitele raiele şi în Moldova», neluîndu-li-se dare sau vamă, «nicĭ să le deschideţĭ lăzile lor». Se menţionează şi buna pace ce durează între Poarta şi Polonia. «S'a dat la anul 1133 al luĭ Mohammed, luna Şaval 21»[1].

XXIX.

Iaşĭ, 7 Maiŭ st. v. 1721.

Judecată a luĭ Mihaĭ Racoviţă. Proces între «servus noster Strachocki scriba polonus, et pater Sylvester, praefectus ecclesiae ungaricae Iassiis, propter unam domum cum cellario, in platea magna in facie, dicens servus noster Georgius Strachocki qualiter illa domus pertinet ad Iesuitas polonos, Iesuitas ... sibi consignasse eandem, ut ille acciperet proventum ex ea, scilicet locationem donec venirent ipsi ex Polonia. Verum pater Sylvester, praefectus, dixit qualiter ea domus cum cellario pertinet ad sanctam ecclesiam, et statim osten-

la 9 August *(sic)* către «cinstiţĭ şi aĭ noştri ca nişte părinţĭ sufleteştĭ Sfinţia Lor Ezoviţiĭ de la biserica den Eşĭ». — La 24 Novembre 1724, contract pentru a face o casă la Cotnarĭ între «Felten Dorcos» şi «părintele Ion Ezuviţul leşesc». — Maĭ avem un act prin care vînd pămînturĭ luĭ «dumnealuĭ Frîncul de Cotnarĭŭ» maĭ mulţĭ răzăşĭ, dintre cari semnează cu litere latine «Petre Kapre», «Metiesz pivniçier», «Ioanes Alner», «Iacobus Galambas». — La 1iŭ Mart 1734 se face o nouă delimitare, cu pămînturile egumenuluĭ de Sf. Spiridon. — Posesia de la Cotnarĭ e confirmată de Ioan Nicolae Mavrocordat la 2 Maiŭ 1746.

[1] După o traducere romănească contemporană. Există şi una latină. «Interpretatio fermani, alias mandati, Celsissimi quondam Abdi Baszae Chotinensis RR. PP. Iesuitis polonis dati; ex turcico idiomate in latinum, ad literam».

dit nobis dictus pater instrumentum defuncti Barnoski Moile Woivode de millesimo ab orbe condito 7136, decima tertia maii, huius tenoris, quod scilicet, misericordia ductus, gratiam fecerit et donaverit sanctae ecclesiae ungaricae illam domum cum cellario, quae domus fuit Michaelis scribae; eo quod reperierit eundem rebellem principi et patriae.., Alias litteras principis Nicolai tempore principatus sui exaratae, de millesimo ab orbe condito 7221. In quibus scribitur qualiter ante principalem conspectum eius comparuerint pater Antonius Faelix, vicarius, et Alexander, praefectus ecclesiae ungaricae Iassiis, et ostenderunt ex uno testamento ecclesiae illorum propter iuditium quod ipsi habuerunt cum Christophoro Iesuita Polono super hanc domum cum cellario in magna platea coram episcopo eorum baccoviensi, nomine Stanislao Bienigi, anno millesimo a Christo nato 1708[1]. Gregorius, filius presbyteri Basilii, secretarius.»

XXX.

Iaşĭ, 4 Mart st. v. 1723.

Grigore Ghica-Vodă scuteşte pe Iesuiţiĭ din Iaşĭ şi «oamenii lor cariĭ sănt aduşĭ din ţ[a]ra leşască» de văcărit, hîrtiĭ şi olăcărit.

XXXI.

Iaşĭ, 12 Octombre st. v. 1724.

Gheorghe şi Elena Strachocki daŭ moşia de la Cotnarĭ şi «moşia cu vad de moară la Dumbrava-Roşie, care vad este pe apa Bahluiuluĭ, la rătul luĭ Petăr», Iesuiţilor, «pentru neîncetată a Svinţiilor Sale apostoliciască trudă, care o fac peste tot locul pentru învăţătura legiĭ svinteĭ catoliceştĭ»[2].

[1] V. nº XVII, pp. 88—91.
[2] Cu modernisărĭ şi greşelĭ, în întregime, la Codrescu, *Uricariul*, V, pp. 406-9.

XXXII.

Iașĭ, 31 Octombre st. v. 1724.

«Compera di una vigna in Copò, fatta da questo ospizio di Jassich». Semnează și «Frater Ioannes Franciscus Bossia Mediolano, Ordinis Minorum Conventualium S. Francisci, S. Missionum Apostolicarum prȩfectus et vicarius episcopalis Illustrissimi ac Reverendissimi episcopi baccoiensis, m. pr.»

XXXIII.

Iașĭ, 27 April st. v. 1725.

Mihaĭ Racoviță ordonă a se scuti de dărĭ preotul catolic din Galațĭ și un poslușnic al luĭ[1].

XXXIV.

1725-40.

Fasciculus scripturarum diversi idiomatis.

L'anno 1725, die 14 decembris, frà Antonio Schimer, custode della provincia di Transilvania, diede supplica a Roma per potere applicare li utensili della chiesa di Moldavia a' conventi delle provincie, per non sapersi a chi si dovevano ristituire. La Sacra Penitenziaria diede riscritto che si distribuissero . . .

L'anno 1740, die 4 Aprilis, admodum R. P. Hyacinthus Lyssa, Missionum Moldavicarum praefectus, Franciscus Maria Madsellj, Ordinis Minorum Conventualium, missionarius apos-

[1] Scutirea o confirmă apoĭ, pentru «preuțiĭ ungureștĭ de la biserica unguriască din tîrgu din Gălațĭ», și Grigore Ghica. În alt act al aceluiașĭ Domn se enumeră ca scutițĭ: douăzecĭ de stupĭ, douăzecĭ de mascurĭ, — de goștină și desetină. — La 20 Mart 1735 se cedează acesteĭ bisericĭ o dugheană (între marturĭ, unul semnează cu litere latine: «Gligoras Ber . . .»). Dedesuptul actuluĭ se cetește: «Ita est. Frater Romualdus Cardi, Missionum Apostolicarum Moldaviȩ et locorum adiacentium praefectus. Datum in nostra residentia iassiensi, die 20 Martii 1735, et pro maiori cautela sigillo officii munivi». — La 4 Mart 1736, se face tocmeala cu «Stan, Ion, i Vasile, i Andreĭ, i Iftimi olar ot Gălațĭ», pentru «biserica unguriască din Galațĭ», ce se clădește.

tolicus, deputati, frater Ludovicus Antonius Grifti, Ordinis Minorum Conventualium, missionarius apostolicus Moldaviae, Lodovici Antoni furono mandati in Claudiopoli dal vicario-generale e, fatta la deputazione e rivedute tutte le cose, e si trova frà le altre memorie la soprascritta. [Manca.]

XXXV.

Iașĭ, 3 Novembre st. v. 1730.

Carte de blestem a Mitropolituluĭ Nichifor pentru marturiĭ ce n'ar spune drept în diferendul «preoților ungureștĭ» cu Costachi Postelnicul la Barațĭ: o ceruse ceĭ d'întăiŭ[1].

XXXVI.

Iașĭ, 17 Ianuar st. v. 1731.

Grigore-Vodă Ghica dă un privilegiu «onuĭ om viiar, az Mihaĭ, cari lucriază viile ce aŭ fost a Tomiĭ Spițeriul și li-am dat Domniia Mè bisericeĭ ungureștĭ».

XXXVII.

Iașĭ, 28 Ianuar st. v. 1737.

Grigore-Vodă Ghica declară că a *tocmit* nouă liuzĭ din satul Trebeș, ținutul Bacăŭ, «cu rupta la Vistierie, ca să dè cîte cincĭsprezece leĭ într'un an..., pe treĭ sferturĭ: cincĭ leĭ să dè la Fevruar, și 15 la Iunii, și 15 la Octomvre; și vor da și răsurĭ pe aceștĭ banĭ, cîte treĭ parale de galbăn, iar cu alta cu nimica să nu fie supărațĭ, nicĭ cu sferturĭ, nicĭ cu hîrtie, nicĭ cu un fel de angarie, ce despre toate să fie apărațĭ și scutițĭ, și eĭ vor fi în sama popilor ungureștĭ, ce sînt la biserica ungurească de aice din Ieșĭ, iar altul nime să nu s'atingă de dînșĭ, și, macar de li-ar fi și fost dare lor cu alte siliște, să n'aibă treabă alte siliște cu dînșiĭ, că eĭ înși vor

[1] În alt loc data pare a fi 1740 (7249). Un proces între Constantin Ruset și «părintele prefectus, preut ungurescº», se menționează la 1737.

da şfertul lor acolò pe moşia unde şed, pe tocmala ce aŭ. Şi, pentru ca să fie cunoscuţĭ dintre alţĭ ţăranĭ, li s'aŭ dat şi rice de rope (?l) pe feţele lor... Şi cine ar fi zlotaş cu baniĭ noĭ, să aibă a li rădica cisla lor di pin satele unde ar fi fost.»

XXXVIII.

Constantinopol, Septembre 1741.

Traduzione d'un fèrmano diretto a Gregorio, principe di Moldavia, l'anno 1741.

Pervenuto che vi sarà il presente commandamento imperiale, siavi noto qualmente, essendo inscritto nelle sacre capitulazioni concesse alla nazione polacca, che, alor quando i religiosi appartenenti al papa di Roma, in virtù delli eccelsi fermani a loro concessi, esercitano il loro rito, secondo l'uso consacrato, nei luoghi dove possedono delle chiese, nessuno abbia da impedirgli, ma ch'abbian da goder la loro quiete e tranquillità; ed, essendo che Sua Maestà il rè di Polonia Augusto III (il di cui fine sia felice) vi hà scritto e notifificato d'aver mandato Stanislao Raimondi come vescovo in Moldavia, acciò che tutti quelli ch'appartengono al papa abbian da esercitar il loro rito nelle chiese che sono *ab antiquo* nel loro possesso, si fece ricorso alle sacre capitulazioni custodite nella sua cancelleria pontificale, dove si trovò il quanto è espresso di sopra.

Avendo anche consultato li registri dei fermani, si trovò registrato, qualmente nell' anno 1112, anno turco, un fermano era stato emanato ed iddirizzato a Antioco, principe di Moldavia, ordinando che, quando il vescovo, li religiosi ed altri appartenenti al papa di Roma, esercitassero il loro rito nelle chiese *ab antiquo* da loro possedute nella città di Bakow, a nessuno fosse permesso d'apportar loro dell' impedimento nè recargli molestia alcuna contro le sacre capitulazioni.

Così pure si trovò inserito d'esser stato dato un eccelso fermano nel 1126, anno turco, indirizzato a Nicolao, principe di Moldavia, accioè che a nessuno s'avesse da permettere d'impedire li religiosi sudetti da fare le loro funzioni nelle

chiese di cui sono in possesso *ab antiquo* nella provincia di Moldavia e nella città di Yassi; doppo di che nell' anno 1145, sotto il mio felice regno, un fermano distinto fù indirizzato pure a voi, ordinando che si dovesse agire in conformità degl'editti ch'eran stati concessi di prima.

Per conseguenza il presente fermano è emanato, e vien ordinato che si abbia da procedere secondo il tenor delle sacre capitulazioni.

Commando dunque ch' al arrivo suo s'abbia da tener una condotta conforme al suo tenore ed a quello delle sacre capitulazioni; prestando fede al nobil segno e non permettendo alcuna cosa contraria al senso del fermano stesso.

Dato l'anno 1154[1].

A. C. 1741.

XXXIX.

2 August 1741.

Anno Domini 1741, die 2 augusti.

Status dioecesis Baccoviensis.

Dioecesis baccoviensis in Valacchia habet in se ecclesias parochiales hinc inde dispersas decem.

Prima est ecclesia baccoviensis, in oppido Baccow sita: in hoc loco fuit quondam ecclesia cathedralis; nunc vero est tantum ecclesia parva lignea, stramine tecta; exstant tamen in ibidem [ruinae] palatii episcopalis murati, ubi solebat residere episcopus baccoviensis, conservando penes se viginti quatuor sacerdotes, duodecim scilicet ex religione S. Dominici, duodecim vero ex religione S. Francisci, et aliquot pro opportunitate temporis et loci mittebat episcopus ad praedicandum, cathechisandum exercendamque curam animarum, sed pro illo tempore habebat episcopus plus quam sufficientes proventus. Sed ex his modernus episcopus Stanislaus Raymundus Jezierski, ex Ordine Praedicatorum, ad episcopatum assumptus

[1] În altă traducere data e maĭ completă: «verso la fine della luna Gemaziul Achir, l'anno dell' Egira 1154, cioè l'anno di nostra salute 1741».

anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo quarto, consecratus autem ab Eminentissimo cardinali Lipski, episcopo cracoviensi, die 4 maii anno millesimo septingentesimo trigesimo octavo, nihil percepit; assignati enim erant proventus pro episcopo ex telonio quod successu temporis diminutum est, et exinde nihil ipsi datur; remansit tantum una villula parva, vocitata Trebes, medio milliari polonico distans ab oppido Bakow, sed ex hac villula nihil percipit episcopus, sed percipiunt missionarii ex Sacra Congregatione deputati.

Secunda ecclesia parochialis, cutnariensis, murata, sed nimis desolata, circa quam exstat residentia parva; in eodem pago reperiebatur quondam monasterium muratum patrum Ordinis Praedicatorum, sed ad praesens videntur tantum rudera.

Tertia ecclesia parochialis, iascensis, pariter lignea, circa quam exstat residentia pro missionariis, satis honesta.

Quarta. Ecclesia socaviensis, murata, parochialis.

Quinta. Ecclesia parochialis faroanensis, lignea; in qua seu ad quam conveniunt catholici ad faciendas solitas devotiones; in eodem loco et pago invenitur altera ecclesia murata, desolata tamen et sine ullo tecto.

Sexta. Ecclesia calarugiensis, prope Baccoviam.

Septima. Ecclesia soboanensis, parochialis, lignea.

Octava. Ecclesia parochialis tomasiensis.

Nona. Ecclesia galacensis, circa flumen Danubium sita.

Decima. Ecclesia tybercinensis in Tartaria[1].

Omnes istae ecclesiae et singulae, utcunque possent habere parochum, sed in rei veritate plures sunt ecclesiae quam sacerdotes ad illas regendas.

In hac tota dioecesi 8.000 catholicorum plus minus reperiuntur, sed omnes fere Hungari ex Transylvania egredientes et successive locati et procreati; pauci inter illos inveniuntur Valachi; inveniuntur tamen; totus autem iste pusillus grex reperitur inter schismaticos.

Ita compertum est quod hic describitur in visitatione episcopali facta per modernum episcopum supra expressum.

Stanislaus Raymundus Iezierski, episcopus baccoviensis.

[1] Din Ciubărciŭ.

XL.

Iaşĭ, 18 Novembre st. v. 1741.

Constantin Mavrocordat scuteşte pivniţa Iesuiţilor din Iaşĭ «de camănă, de bezmăn, de braneşte, de buor, de cupărit şi de toate beilicurile, or-căte ar fi pre alte pivniţĭ»[1].

XLI.

Iaşĭ, 9 Ianuar 1744 (?).

Zapis. Ca marturĭ şi «Wenceslaus Cazimirus Spina, tympanista», şi «frater Romualdus Cordi ab Anglono, Minorum S. Francisci Conventualium apostolicarum Missionum Moldaviç prçfectus, necnon locorum adiacentium». În actul însuşĭ se spune că o vie de la Copoŭ se vinde «Sfinţăi Sale părintialuĭ Romiialto Cardi Damioni, din ţara frănceascǎ, prefectu de la bisiarica ungurească din Iaş».

XLII.

Iaşĭ, 1[iü] Septembre st. v. 1744.

Nicolae Bacalul face un contract pentru un loc cu «priotul Ion Franţăscul Marie Auxiliia, viţă-prefectul de la sfănta mănăstire unguriască den Eş». Acesta semnează: «Ego frater Ioannes Maria Ausilia, vice prçfecto *(sic)* Missionum sacrarum provinciç Moldaviç, testor nos solenniter convenisse». Alţĭ marturĭ: «Frater Basilius Frenk, Minorita Conventualis; Fridericus Christianus Stahl, secretarius».

XLIII.

Iaşĭ, 25 Octombre 1744.

Contract între «Anton Voroavă» (semnează: Sermo) şi soţia luĭ, de o parte, şi Ioan Rengerski şi Francisc Parechowski,

[1] Din acelaşĭ an sînt privilegiul pentru episcopul «Stanislav Ezărschiia» şi pentru via luĭ «Toma spiţăr», publicate, ambele, cu modernisărĭ, în *Uricariul*, V, pp. 418-21.

«superior răzedinţi den Eşĭ», de alta, pentru o casă făcută pe locul Iesuiţilor: Anton va da un leŭ pe an; cu urmaşiĭ luĭ se va face altă învoială[1].

XLIV.

Frînceştĭ, 12 Iunie 1746.

Testament al luĭ «Michael Lukács, incola in Moldavia, habitans in vicinitate, ad Pontem Leloi dictum, natus et educatus in fide romana-catholica». Să fie îngropat «in cemiterio catholico iassiensi». Lasă nişte vite nepotuluĭ Valentin, altele nepotuluĭ Petru (şi «equam quam 14 leoninis emi»). Face şi un dar «admodum Reverendis Patribus iassiensibus, videlicet Reverendissimo patri praefecto Francisco Antonio Manzi et patri Basilio Frenk». «Habuit», scrie el, «meus parens unum locum pro una domo: penes domum Martini Ungari». — «Signatum in pago Frinesesti, ad Pontem Leloi, 1746, die 12 Iunii». Martur: Frenk.

XLV.

Iaşĭ, 12 Septembre st. v. 1746.

Ioan Mavrocordat. Află «precum că, afară din obiceiul cel veachiŭ a ţărăĭ, s'aŭ rănduit să vie la ţara noastră a Moldoviĭ de la ţara unguriască încă doĭ paterĭ ezoviţĭ, piste ceĭ doĭ care este obiceiŭ veachiŭ de să trimit de la ţara leşască, şi, văzindu Domnia Mia precum că acestu lucru pricinueşte tulburare şi netocmire, spre stricăciune obiceiurilor veachĭ», ordonă Prefectuluĭ a nu-ĭ primi. Poruncĭ în acest sens s'aŭ dat şi «străjerilor ce sînt la hotarăle ţărăĭ noastre».

[1] În Iaşĭ, la 11 Februar 1746, se vinde o vie către «părintele Franţiscul Parehovschi, superiorul Ezoviţilor den Eş». — La 4 April 1747, «eŭ Anton Voroavă, împreună cu soţul mieŭ Anna», dă o scrisoare «Sfinţii Sale părintelui Franţăsco Manzi, prefectuluĭ besericilor ungureştĭ den Moldova», pentru via de la Miroslava. Jos, se ceteşte: «Antonius Sermo ku uxure meo Ana mana propria supskripsi» *(sic !)*.

XLVI.

Iaşĭ, 13 Octombre st v. 1746.

Nos Ioannes Mauro Cordatus de Scarlati, Dei gratia terrarum Moldaviae princeps.

Universis ac singulis tenore praesentium notum facimus atque profitemur exhibitorem praesentium, admodum reverendum patrem Basilium Frenk, Ordinis Minorum Conventualium S. Francisci, SS. Missionum apostolicarum per Moldaviam missionarium linguaeque latinae hic Iassiis professorem, pro necessitatibus novae ecclesiae, cuius aedificium concessimus, infinitas provincias regnumque Hungariae excurrere gestire superiorumque ipsius permissu decenter nos sollicitasse ut litteris commeatus veritatisque testimonio quodam ipsum muniremus. Nos, petitis ipsius libenter annuentes, praesentes ipsi concessimus, omnes ac singulos, cuiuscumque Ordinis et status sint, quia par est, humanitate rogantes atque obtestantes ut liberum ipsi transitum et reditum benigne concedere velint; nos gratas vices quavis in occasione exhibere non deerimus. In quorum fidem praesentes subscripsimus et sigillo nostro muniri iussimus. Datum Iassiis, 13 Octobris st. v. 1746.

I. de Scarlati.

XLVII.

Iaşĭ, 30 Mart st. v. 1747.

Ioan Mavrocordat iartă de «camănă, de bejmăn, de său domnescu, de mortăsăpie şi de toate angăriele căte vor fi pe alte trunchiurĭ, orĭ domneştĭ, orĭ a zapciilor», «un trunchiŭ de meserniţă de tăiat carne, ce ar avè aicĭ în tărgu în Eş; agiungăndu la scăpăciune biserica unguriască».

XLVIII.

Iaşĭ, 13 Octombre st. v. 1748.

Constantin Mavrocordat dă un privilegiu «luĭ Anton prefectul biserici frănceştĭ de aice din Iaşĭ», pentru oameniĭ din satele luĭ, cari, încă din întăia Domnie, «prin cărţĭ tipărite cu pecete Domnii Mele, s'aŭ hotărit». Se ordonă din noŭ sătenilor din Trebeş să se ţie de acea orînduială. — «Canta Hatman» [1].

XLIX.

Iaşĭ, 9 Novembre st. v. 1748.

După ordinul luĭ Vodă pentru cele douăsprezece zile [2], oameniĭ din Trebeş vin, cu preuţiĭ, înnaintea luĭ «beizadeà» şi se învoiesc cu «părintele Anton» «să dăm, de tot casariul, de om, cîte şese polturacĭ *(polck)* şi să facem şi o clacă de coasă, *cioè* 6 polturacĭ, 20 banĭ *per polck, cioè una piastra per càsa entru un zi pe an,* şi, cînd ar trebui sfinteĭ bisericĭ să s'acopere, să o coperim, şi toate să dregem ale bisericiĭ». În acest chip se vor ierta cele douăsprezece zile. — Unguriĭ semnează, în cap cu Vornicul; cu eĭ şi «Ivon Vel Logofet şi besedè» [3].

L.

Iaşĭ, 31 Decembre st. v. 1748.

«Anton Niamţul, trămbaciul domnesc», dă un zapis «dumisale Stefan Papadopulu, vtori Armaş», pentru vînzarea a

[1] După o copie cu litere latine şi ortografie fantasistă. — La o dată necunoscută (ortografia copieĭ e aceiaşĭ), «vechilul mănăstiriĭ» [catolice din Iaşĭ] arată Domnuluĭ că la Sf. Gheorghe Unguriĭ din Mărgineni şi posluşniciĭ mănăstiriĭ din Baraţĭ capătă de la Vistierie *carte* «ca cu aceĭ treĭzecĭ posluşnicĭ a mănăstiri să plătească birul capete 190 leĭ, şi de la cinstita isprăvnicie s'aŭ dat o carte Vorniculuĭ către căpitan pre acè somă». Dar se fac abusurĭ: căpitaniĭ cer pe nedrept a li se cắra vin, mîncare şi altele: «şi pentru ciubote eĭ cer zece leĭ la Bărăţenĭ».

[2] V. ordinul tipărit în *Noua revistă romînă* de la 1-iŭ Novembre 1900.

[3] După o copie cu litere latine, în ortografia ştiută.

patru pogoane de vie la Miroslava, «unde să numeaşte Valea luĭ Ştefan-Vodă, pe moşiia răpăosatuluĭ Costandin Rusetu, ce aŭ fost Vornic-Mare». Ca martur, şi «Anton Ungurul cel şchiop, ce-ĭ zic Voroavă». «Frater Basilius Frenk, teştis». Anton Neamţul semnează «Antonj Schmidt, Trompeţer»[1].

LI.

Iaşĭ, 10 April st. v. 1750.

Constantin Racoviţă acordă, pe basa unuĭ raport al luĭ Moise Cocoranul, din 18 Iulie 1749, un privilegiu pentru Horileştĭ luĭ «Mateĭ Ţi...norovicĭ, supe[ri]or de la biserica papistăşască din tărgu din Iaş». Boierĭ: Iordachi Cantacuzino Vel Logofăt, Costachi Razul Vel Vornic de Ţara-de-jos, Ioan Bogdan Vel Vornic de Ţara de-sus, Toader Paladi Hatman, Iordachi Vel Postelnic, Aristarho Hrisosculeo, Vel Spatar, Mihalachi Sturdza Vel Păharnic, Radu Racoviţă Vel Vistiernic, Dumitrachi Calmăşul Vel Ban, Constantin Sturdza Vel Stolnic, Lascarachi Vel Comis.

LII.

Iaşĭ, 10 Decembre st. v. 1752.

Constantin Racoviţă arată că «cinstitul prefectu Clementu Laidetu» se plînge de «Adalbert Sşimanovschi şi Grigorie Bogudanovicĭ, Ezoviţiĭ leşeştĭ», pentru că aŭ încălcat un loc de la Franciscanĭ. Cercetarea o face Iordachi Cantacuzino, Vel Logofăt. «S'aŭ găsit şi o îmblătoare, făcută tocma supt pariĭ garduluĭ Prefectuluĭ, pănă unde şi morţiĭ lor pe lăngă gardu de cătră ţinterimul bisericiĭ să află îngropaţĭ; care pricinuia di nu era cu putinţă să poată suferi când îşĭ făcè slujba morţilor.»

LIII.

Iaşĭ, 18 Septembre st. v. 1753.

Mateĭ Ghica dă un privilegiu pentru biserica de piatră, ce cereaŭ «Franţiscaniĭ». «Ştim că, de când ne-am pomenit, am

[1] La 6 April 1768, «Chepacĭ şi cu femeaia mea Ileana» vînd o vie la Miroslava, «în Valea luĭ Ştefan-Vod», cu «patrudzăĉ de leĭ bătuţĭ, banĭ gata».

apucat avănd eĭ biserică aicĭ în Iaşĭ, şi aŭ tot avut pănă ce, din mulţimea anilor, s'aŭ surpat». Ceruse şi căpătase voia de reclădire de la Grigore-Vodă, care e însă strămutat atuncĭ în Ţara-Romănească. Anaforaua relevează că «încă den descălicătoarea ţăriĭ, din zilele altor luminaţĭ răposaţĭ Domnĭ, aŭ avut eĭ biserică aicĭ în Iaşĭ, şi nu numaĭ aicĭ în Iaşĭ, ci în toată ţara Moldoveĭ, încă pre alocurea aŭ mănăstirĭ marĭ de piatră, cu înnalte zidi[u]rĭ, fiind-că săntu căteva sate marĭ întregĭ tot de Ungurĭ papistaşĭ de aceştea, care toţ daŭ biru la Vistirie, şi ţara noastră are mult folos şi ajutoriŭ de la dînşiĭ». O semnează Vistierul, Mitropolitul, Hatmanul, Vornicul, Logofătul.

LIV.

Iaşĭ, 15 Novembre st. v. 1754.

«Răducanul pisar, împreună cu soţul mieŭ Vărvara», daŭ zapis «la măna dumisale Dicăĭ tipograf[1]» pentru via de la Copoŭ, lîngă a luĭ «Neculaĭ sin Andreĭ pisar ungurescu». Ca martur: «frater Basilius Frenk, Ordinis Minorum Conventualium, missionarius apostolicus, in absentia Reverendissimi patris Praefetti, manu propria».

LV.

Iaşĭ, 1iŭ Februar 1756.

«Adecăte eŭ Ştalŭ pisariulŭ» face un zapis «părinteluĭ Iazuvituluĭ Sfinţii Sale Adalbertu, superior», pentru vînzarea uneĭ viĭ la Miroslava. Semnează «Fridericus Christianus Stahl» şi «Iosephus Michaud, secretarius».

LVI.

Iaşĭ, 6 Maiŭ st. v. 1756.

Constantin Racoviţă ordonă luĭ «Vel Vameşĭ» a face să se observe privilegiul, pe care-l aŭ «preuţiĭ de la bisearica

[1] Ceteşte Duca. E un cunoscut tipograf, de origine Grec.

unguriască de aice din Iaşĭ», «ca să ià cîte una ocă de untu de lemnu pe lună, din vama domniască»[1].

LVII.

176...

«Decreti della Sacra Congregazione contro de' padri gesuiti, che pretendono far chiesa. Questioni per rispondere alla Sacra Congregazione per informarla delle missioni. Queste risposte furono spedite nell' Agosto del 176 *(sic)* col padre M. Sperco, che andò in Roma.» [Numaĭ titlul.]

LVIII.

Horleştĭ, 23 Mart st. v. 1761.

Proces al sătenilor cu preotul iesuit de acolo. Cu predecesorul săŭ, care a murit de ciumă, eĭ aveaŭ învoială «de-ĭ aducè pe an de toată casa căte 2 cară de lemni şi căte 2 găinĭ, şi-ĭ da şi dejma pe obiceiŭ din toate». Cel noŭ cere un leŭ şi «dejma din sămănăturĭ», arătînd că altfel îĭ va goni. Domnul judecă «că el nu poate ca să strămute oamenĭĭ birnicĭ de pe moşie sa, fiind trăitorĭ acolo şi aşedzaţĭ de multă vreme», şi aprobă plata unuĭ singur leŭ pe an.

LIX.

Talpa, 9 Maiŭ 1764.

Atestat, «nomine vadamanorum et aliorum de pago Talpae praecipuorum», de la «ego daschalus illius ecclesiae, Stephanus Bartok», care iea la dînsul clopotul de la Galaţĭ, «quę in domo patris de Faroano stat», pănă ce «ecclesia in Galacsz edificaretur».

[1] Un asemenea privilegiu-l dase întăiŭ Grigore Ghica la 5 Maiŭ 1727. — În 1759 proces al preotuluĭ «Iazoviţilor» cu un salahor, etc. din moşia Horleştĭ: acesta e condamnat a-şĭ «ridica casa» din sat, unde preotul nu voià să-l rabde, oferindu-se a-ĭ scoate lucrurile pe sama sa.

LX.

Iașĭ, 3 August st. v. 1767.

Grigore Ghica arată că «Iazoviţiĭ» s'aŭ plîns că un chiriaş al dughenilor lor a dispărut de maĭ multe lunĭ, lăsîndu-şĭ marfa încuiată. «Poruncim Domniia Mea dumitale Vel Agă ca să mergĭ la acè dugheană şi să aducĭ 2, 3 negustorĭ turcĭ şi căţva din rufetul băcalilor, să descuiaţĭ dugheana aceaia, şi, ce marfă să va găsi într'însa, să o daţĭ toată în măna luĭ Bacalbaşa, ca să fie supt păstrarea luĭ păn ce va veni stăpăni aceĭ marfe; de care marfă să să facă izvod anume, în care să te iscăleştĭ atăt dumneata Vel Agă, cum şi neguţători turcĭ, puindu-şĭ peceţile lor, şi să să iscălească şi băcaliĭ ceĭ ce să vor întămpla faţă; care izvod împreună cu marfa să va da la măna luĭ Băcalbaşa, apoĭ dugheana, deşărtăndu-o, să o daĭ supt stăpănirea maĭ sus numiţilor Iazoviţĭ.»

LXI.

Roma, 18 August 1767.

Dispensă pentru căsătorie, acordată după raportul luĭ «pater Franciscus Rottiglio, Ordinis Minorum Conventualium, in provincia Moldaviȩ apostolicus missionarius»[1].

LXII.

După 1773.

[*Nota.*] Essendo entrate le truppe moscovite in Moldavia l'anno 1769, in settembre, per ordine di quel commandante, dovettero di là partire per la loro patria li due padri, ora de' Gesuiti, missionarii apostolici, pel sospetto chȩ avyessero eglino qualche corrispondenza, perchè Polachi, colli confederati. Ciò eseguito, il Padre Prefetto d'allora di quelle missioni, considerando la grande necessità di là avvere due padri po-

[1] La 9 Novembre 1772, permisie acordată de «frater Emmanuil Panagioia, parochus de Hus».

lacchi, de quali uno almeno sapesse anche la lingua tedesca, scrisse col consentimento della Sacra Congregazione di Propaganda al padre provinciale di Russia, che li mandasse due religiosi minori conventuali; quali arrivati, li presentò a S. E. il feldmarescial Romanzow, di già informato che erano per ordine di Roma là venuti, perchè necessarii; e benignamente permise loro di là restare ed esercitare l' apostolico ministero, e, doppo pochi anni, ricevendo detto padre Prefetto la bolla di soppressione dei padri gesuiti, scrisse a Monsignor Iezzerski, allora vescovo di Baccow, pregandolo s'addoperasse, sì presso Sua Real Majestà, che la Serenissima Repubblica, godendo avventurose delle missioni la loro prottezione, che il censo della somma capitale di 20 mille fiorini, fondato nei beni di chi annualmente pagavassi alli noti due padri gesuiti della somma capitale di 20 mille fiorini polachi, a tal' effetto fondata *(sic)*.

LXIII.

1775.

Col venerato commando del Serenissimo nostro principe Alessandro Ghika, dimostratoci dai signori senatori ordinati per questi affari, che dobbiamo andare a stimare la casa di un Zingaro, che è fabbricata sul luogo de' Gesuiti, siamo stati, ed il prezzo che abbiamo trovato conveniente si dimostra quì basso, essendocchè è di legno, ed il legno vecchio, tolto da altra casa, la quale, ridotta in somma, forma piastre turche 25, e più piastre 23 per le legature e lavori da muratore, essendo fatti da Cristodoro Ciuma. Questa stima hò sottoscritto io Apostolo, capo de' falegnami, nel 1775[1].

LXIV.

Iaşĭ, 8 Decembre st. v. 1776.

Grigore Ghica dă privilegiu pentru zidirea noueĭ bisericĭ catolice. «Ca se să facă zidirĭ de piatră prin oraşe, cunoscut

[1] În 1774 găsim casurĭ supuse Propagandeĭ de Anton Mauro, vice-prefect al Misiunuĭ din Moldova.

iaste, nu numaĭ că aduce aceasta podoabă oraşilor, ce şi obştii folosinţe şi aparare, maĭ ales la o vreme cănd se întămplă foc. De vreme dar că de căţva anĭ maĭ înnainte rămleniasca a catolicilor biserică, ce aŭ fost aice în oraşul Iaşiĭ, s'aŭ tîmplat de s'aŭ aprinsu, fiind de lemnu, dintru care s'aŭ pricinuit nu puţină pagubă şi stricăciune caselor orăşanilor», se dă permisia, «măcar că şi păn' a cere această voe n'aŭ fost oprire de către noĭ pentru un lucru ca acesta, care iaste de apărare foculuĭ, precum şi maĭ sus s'aŭ arătat.»

LXV.

Roma, 10 August 1777.

Se permite de Congregaţie luĭ «frà Giuseppe Martinotti, Minore Conventuale e vice-prefetto delle apostoliche missioni di Moldavia», a vinde «al signor Catargiù, genero del signor principe Gregorio Ghika, attuale regnante di Moldavia, un piccolo pezzo di terreno vicino alla residenza del Prefetto, inculto per altro ed infecondo, quale di più già a poco a poco và perdendosi»[1].

LXVI.

Iaşĭ, după 11 Octombre 1777.

Altezza Serenissima,

Il prefetto de padri e cattolici latini abitanti nella Moldavia sotto il felice governo plenipotenziario di Vostra Altezza, umilmente prostrato al di lei trono, le rappresenta e supplica come segue.

Dopo la cattività della Moldavia sono perseverati ad esservi sempre li vescovi latini di Baccovia per molti lustri, sinchè la Polonia aveva qualche giurisdizione mista sopra la stessa Moldavia. Preso poi che ne ebbe il totale dominio la Porta, il vescovo

[1] Maĭ avem, cu data de 4 Novembre 1777, o listă de casurĭ reservate, trimeasă de Congregaţie luĭ «Reverendo patri magistro Antonio Mariç Mauro, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium et in convento Locarni domino». Pe V° , o cerere de divorţ din partea unuĭ locuitor, care şi-a prins nevasta, «cu nisti Turci curvind» şi «en asternut se piscia».

latino si ritirò nelio Stato di Polonia, governando il suo popolo latino per mezzo de' nostri padri italiani; benchè alle volte hanno tentato di governarli per mezzo de nostri padri germani o polacchi, ma, non riuscendogli, di novo si avvalse de' soli Italiani.

Molto hà procurato Roma assieme co' principi di Moldavia per indurlo ad abitare trà la sua grege, e l'averebbe seguito se non vi fosse stato timore di qualche turbolenza con la Polonia. Finalmente Roma, ad insinuazione delli stessi principi, stabilì in Iassi un prefetto independente dall' vescovo di Baccovia, residente in Polonia, per governare il popolo latino diviso in trenta e più villaggî, con chiamar solo per lo cresimo o altro quel vescovo, che più gli piace, o dalla Polonia, o dal dominio della Turchia.

Questo prefetto, non solo da Roma è arricchito di molti privileggi spirituali, quasi al pari d'un vescovo, ma anche dagli stessi principi, come costa da quaranta e più grisovoli, o siano editti, con tutti i suoi religiosi, e dichiarato immune ed esente da ogni dazio e peso, cioè da *vacarito*, da *vatrarito*, da *fumarito*, da *giutorinza*, e lo stesso privilegio ed immunità fù concesso anche alla servitù de' medesimi padri, anzi a sei altri scutelnici, o sian privilegiati. E questi privileggî gli hanno goduti e gli godono sino all' ultimamente scaduto principe; siccome hanno sempre avuto i prefetti e padri da principi la potestà di carcerare e castigare i sudditi latini deliquenti.

La residenza del prefetto è sempre stata in quella città dove il principe risedeva, et ivi avevano publica chiesa e ospizio, siccome al presente risiedono in Jassi, perchè residenza attuale de' principi.

Per ragione della povertà de latini, non hanno mai potuto edificare chiesa di pietra, siccome per lo stesso motivo i Greci moldavi non l'hanno inalzata di pietra, toltine certi luoghi, dove, non da popoli, ma da principi, ciò si è eseguito.

Tre volte nella città di Jassi anche noi habbiamo preparato il materiale per fabbricare la nostra antichissima chiesa di pietra, ma la prima volta Ioan Voda, posti li fondamenti, la rovinò, faceudogliene però Iddio pagar il fio, come mi pare,

da quel momento[1]. La seconda volta il principe Racovizza mandò il suo Linci a prenderci del nostro terreno il materiale, del valore di 1500 piastre, che ancor ci deve; e questi pure ne hà pagato a Dio il fio[2]. Raccoltone poi sett' altre cento piastre, ce le tolse l'istesso Linci per fabbricare con esse la dogana, che dopo due mesi la divina vendetta consunse da fondamenti. Onde, astretti dalla povertà, l'abbiamo fatta di legno, sin che nel passato ottobre fù consunta dalle fiamme; il che non sarebbe avvenuto, con tanto danno, e nostro e de cittadini di Iassi, se fabbricata si fosse di pietra. E questa nostra chiesa de Jassi questa sol volta si è bruciata, come potiam provare con molti documenti de predecessori di Vostra Altezza ed altri, non già più volte, come senz' alcun fondamento van dicendo alcuni nostri disfavorevoli.

In questa inaspettata calamitosa disgrazia ritrovandosi l'attual prefetto, umilissimo oratore di Vostra Altezza, di essere senza chiesa, con le lagrime agli occhi, prostrato al trono di ei, la supplica a volere condiscendere che detta chiesa incendiata si rialzi, se le pare conveniente, utile e giusto, come è apparso al suo predecessore, acciò il nostro commune Iddio e Gesù Cristo anche da latini sia lodato in Jassi. E, se questa chiesa si permetterà farsi di pietra, benchè ci sarà più dispendiosa, sarà di maggior sicurezza della stessa Altezza Serenissima, che trà latini ancora acquisterà per ciò nome immortale.

Altezza! A me pare che li padri italiani non sieno tanto indegni di questa grazia e non si meritino tanto rammarico, perchè tutti li principi vostri antecessori gli hanno sempre sperimentati e trovati tutti fedeli; non mai avidi de' beni temporali, ma della sola gloria di Gesù Cristo, nemici sempre dell' avidità e richezze. Sempre sono stati zelanti in promovere anche i vantaggi temporali de' Serenissimi principi con predicare a loro parrocchiani la dipendenza, ubbidienza,

[1] Pentru prigonirea catolicilor supt Ioan-Vodă cel Cumplit, v. şi maĭ departe, la data de 13 Ianuar 1806.

[2] Domnul e Constantin Racoviţă, iar ministrul Linchoult l'aîné, tăiat la Constantinopol în 1760.

fedeltà e tributo al loro principe, richiamandoli e riconducendoli nel di lui Stato, quando fuggivano per li troppi aggravj; facendo a gara i padri per più multiplicare e rendere fruttuoso al principe il suo villaggio, con condurvi novi abitatori da Stati vicini, talvolta anche con disgusto dell' Imperatore e de' Polacchi. E questo si è il motivo per cui i nostri padri italiani non possono passare per la Polonia e Germania nel ritornare in Italia.

Moltissimi Greci Moldavi passano a popolare la Transilvania, ma non mai ciò si è permesso a latini da nostri padri, ma bensì anzi moltissimi, e Transilvani, ed Ongari, hanno essi stabilito nella Moldavia con vantaggio de' Serenissimi principi. E simili padri, che per ciò dovrebbero essere graziati e acarezzati da principi, avranno a soffrire il rammarico di star senza chiesa nella città di residenza de' stessi principi? Simili benefattori de' Moldavi, anzi de' principi, si meritano che gli si dica da ministri di sua Corte che lascino e ossa de loro morti e il sacro luogo della chiesa e vadino a fabbricarla altrove, come indegni di coabitare vicino a chi sempre hà rispettato, amato e servito con fideltà e profitto? Un animo grande, un cuor pietoso, grato e benefico, come quello di Vostra Altezza Serenissima, non soffrirà mai tal cosa.

Altezza! Rifletta non solo a questo poco che io hò accennato, ma ad altri magiori utili ancora ed onori che ne derivano a principi dall' avere nella sua capitale una chiesa per commodo di quelli che vengono e stanno nello Stato, non per utile proprio, ma sol per far da pastore alle pecore fruttifere del Gran Signore e del principe, contentandosi essi del solo sostentamento diurno. Tutto il frutto delle pecore latine è del principe, e non avranno neppure, come per capanna, una chiesa quei pastori fedeli che le custodiscono e fan fruttare? Altezza! La giustizia umana, civile, ecclesiastica, divina e naturale, non lo comporta. L'indole benefica, onestissima di Vostra Altezza, veramente degna di un principe, non lo permette. Siamo tutti cristiani; tutti serviamo il medesimo Gesù Cristo. Ci basti il danno che ci fanno, il ben che impediscono a noi cristiani i nemici di Cristo. La

grazia dipende unicamente da Vostra Altezza, perchè plenipotenziaria. Ma, se mai ella approva e giudica spediente e necessario, si facci uso di qualche altro mezzo, non pregiudizievole alla di lei giurisdizione assoluta e al di lei genio, abbi la bontà di suggerirmelo, acciò la grazia le possiamo sempre riconoscere da Vostra Altezza, padrone e benefattore nostro e de' nostri latini. La grazia che chieggo è giusta, di gloria di Gesù Cristo, della sua santissima madre assunta al cielo, di cui la chiesa nostra portava il nome, di onore di Vostra Altezza, e il concederla da lei sola dipende. Laonde spero di ottenerla.

LXVII.

1778.

«*Modus agendi apostolicum ministerium in Moldavia patribus missionariis per epistolam instructivam exhibitus ab eorum patre praefecto anno 1778.*»

Cum să ceară serviciile ţeranilor. Să facă a veni fetele la biserică «velato capite», să oprească scrînciobul: «considerantes quod sit perniciosa animae et corpori machina illa, vulgo *skinciu*, elevari solita tempore pasquali pro lusu publico iuventutis utriusque sexus». Să nu meargă a face slujba la bîlciurĭ, să nu facă negoţ şi să nu poarte arme, maĭ ales ofensive; să nu fumeze «tabacum»: «quia tamen piaculum est grande apud omnes hic in Moldavia, nedum Moldovanos, sed etiam catholicos nostros, fumigatio ante sacram communionem». Ordine pentru «dascalĭ». Să se observe la lucru serbătorile, «nec vulgo *claca* fieri permittant praedictis diebus, tanto minus pro se ipsis». Oprite lăpturile în post, de care se scandalisau «Moldoveniĭ». Dumineca şi serbătorile să se ţie predicĭ[1]. Să deie instrucţie de catechism. Să oprească superstiţiile cu lu-

[1] S'aŭ păstrat, din asemenea predicĭ, toate scrise cu litere latine: o «kasanie pentru sufletele din Purgatorj, kari se spune en zioa den morzi sci la Dumeneka al patrele dupe postul cel mare», un «cuventu despre inaltiare sventei Cruci la 14 Septemvre rostita la Scheja». Într'un caiet de copie, tot în sec. al XVIIIlea, «Alfavita cè sufleteaske», o cunoscută tipăritură din acel timp.

mînările de nuntă şi de botez. «Ad declinandos abusus huius patriae, quos emendare videtur impossibile, se choreas fieri solitas nocte praecedenti ad copulationem.» Măsurĭ pentru comînd: «commendar». Să nu maĭ fie călugărĭ rătăcitorĭ. Fiece familie să dea parochuluĭ, ca «sembria», «duas metretas turcici tritici seu duo *patrar* popuscioi et alterius speciei; sin minus, pretium equivalens, et hoc ad arbitrium parochianorum». La nuntă se va da preotuluĭ 40 de parale şi un car de lemne saŭ alte 10 parale; dascăluluĭ numaĭ 10, iar «comestibilia», dacă vrea mirele. La botez, 7 parale pentru preot, 3 pentru dascăl[1].

LXVIII.

Iaşĭ, 6 August 1778.

«Cu bună sănătate mă 'nchin Domnielor Voastre, tuturor Huşenilor cinstiţĭ.» Îĭ mustră pentru că preotul lor vrea să-ĭ părăsească «de rău tălharilor şi de puţina ominie a voastră». N'are biserica pe altul la îndămînă, şi nicĭ n'ar veni altul la eĭ, cari aŭ faima de «niascultătorĭ, şi uniĭ prê îndrăzniţi din cale afară cu preuţi: căcĭ obiceile voastre cele rele, poprite de Biserică, nu le veţĭ lăsa, căcĭ copiiĭ voştri nu-ĭ stăpîniţĭ, căcĭ de biserică nu prè căutaţĭ şi agiutorinţa căzută preutuluĭ vostru, ca cum să se odihnească, nu o daţĭ. N'am atîta supărare pentru satile toate a Moldoviĭ, cum am de satul vostru singur». Considere urmările plecăriĭ preutuluĭ. «De la Iaşĭ, 6 lunĭ a luĭ August *(sic)* 1778 [confirmat în 1785]. Slugă plecată: Prefectu: Părinte Iosep Martinotti M. C. [părintele Fedel Rocchi, M. C., Prefect].»

LXIX.

Rusciuc, 31 August 1779.

«Paulus Dovanlia, Dei et Sancte Sedis gratia episcopus nicopolitanus», către Fedele Rocchi, «Ordinis S. P. Francisci, Minorum Conventualium et missionarius apostolicus dioceseos

[1] La urmă se adauge o soluţie dată la Roma, 10 Februar 1788, cu titlul: «Din vorba avuta de la Presfinzit Papa».

nostrae nicopolitanae.» Îl trimete la Constantinopol pentru afacerĭ. «Datum Ruscichini, et nostra residentia, die 31 Augusti 1779.»

LXX.

Iașĭ, după 11 Octombre 1779.

[Scrisoare, probabilă către nunciul din Viena, a Prefectuluĭ, care menționează pe «il vescovo di Baccow, Monsignor Iezzerski», și scrisorile luĭ din April 1775.]

.... In secondo luogo le significo che la protezione tedesca è persì necessaria, mentre, se fui fino ad ora, come anche spero in advenire, riguardato da questo Serenissimo principe, Costantino Moruzi, con ochio pietoso, coll' avermi egli perdonato nei due passati anni il tributo del vino che si ricava dalle nostre due vigne, che fù per ciaschedun anno di circa 100 piastrę, quali dovevo infalantemente pagare, come pagai ed io e i miei antecessori nel tempo passato, se in oltre con particolar cura mi hà fatta sempre amministrare la giustizia da questo Divano, per li affari sì spirituali, che temporali, per li quali hò a lui ricorso, e finalmente ora mi graziò della licenza di quì poter edificare la nostra chiesa di pietra a nostro beneplacito, tamen crederio, in grazia d'una lettera di raccomandazione benignamente accordatami da S. E. il generale commandante di Transilvania; e, se li venisse una lettera di ringraziamento per li suditti benefizii da persona in maggior dignità constituita, vie più si animarebbe a beneficarci anche suppongo io, perchè è di natura liberale, quando è stimolato, con qualche limosina per l'edificazione di detta chiesa, quale nella futura estate incominciarò, avvendo piastre mille e ducento a tal' effetto, lasciateci da un nostro cattolico, ed altre piastre 1833, quali, benchè siano fondo per la manutenzione della residenza, non ostante, perchè quì non trovasi persona sicura per darle col prò, si spenderano per la detta chiesa....

LXXI.

Iaşĭ, după 11 Octombre 1779.

[Răspunsul unuĭ Prefect la o scrisoare pentru «i beni quì rimasti dall' estinta società».] Intendo la particolar propensione che mostra l' E. V. a questi poveri cristiani, confirmatami [*şters ca şi:* significatami] anche a voce dal Signor Nagni, qual da quì partì per Boccorest. [Arată că] li padri ex-gesuiti, oltre ai pochi beni immobili essistenti in questo principato, esigevano anche il prò d'una somma capitale fondata nei beni, ora distenti nel cordone tedesco, d'un certo nobile Didinski, qual abita a tre ore circa lontano da Camenicz e, per quanto siami addoperato nel tempo dell' altra mia prefettura, non mi è riuscito di poter avvere il sudetto, però per esser sì fatta detta soma incorporata all' imperial cassa. Eccole, E., quanto mi scrisse spettante al sudetto affare il vescovo di Baccow Monsignor Iezzerski in una sua lettera dal 8° April del 1775. «Bullam suppressionis Societatis Iesu iam transmisi, etc. Bona post patres Societatis relicta in suam recipiat possessionem; invenietur ultra et summa inscripta in Polonia (qual mi assicurano li Armeni cattolici polachi quì mercanti esser di quaranta mille fiorini polachi) pro missionariis Societatis, quae suo tempore potuit recuperari.» Parlando adunque di questo affare col sudetto signor Nagni, mi disse che, essendo l'E. V. amicissimo col ministro plenipotentiario imperiale, Eccelentissimo signor Thuguti, e questo parimenti amico coll' Eccellentissimo signor conte Brigido, governatore generale dei regni di Lodomiria e Galizia, umilmente le supplico ad impiegare il suo potere... Questa residenza, rimasta assai povera per la passata guera e sapendo benissimo questo Serenissimo principe Costantino Morusi le nostre molestie (?), in virtù d'una lettera di raccomandazione benignamente accordatami da S. E. il generale commandante della Transilvania, mi hà sempre con benigno ochio riguardato, coll' avvermi perdonato le circa 65 piastre tributo del vino, che si ricava delle due nostre vigne, l'anno passato tutto il tributo, consistente in piastre circa 125; hò in oltre esperimentato l'effetto di predetta lettera, mentre

mi fecce egli amministrare giustizia in altri affari spirituali, per li quali hò a lui ricorso, et in questi ultimi giorni mi graziò anche con suo diploma della licenza di poter quì fabricare la nostra chiesa di pietra a nostro beneplacito. E direi, E., che per viepiù animarlo a beneficarci, non sarebbe superflua una di lei lettera, o di chi giudicherà a proposito, di ringratiamento. Per la detta chiesa hà lasciato, tempo fà, un nostro cattolico piastre mille, ed abbiamo anche altre piastre 1800, quali, benchè siano fondo per la manutenzione della residenza, non ostante si spenderano per la chiesa, perchè qui non possiamo ove trovare persona sicura per darla col prò, e così non avverà le residenza da quì in avvanti di rendita se non piastre 400, quali si cavano dall' effetto di otto botteghe e l'utile delle sudette due vigne, 50 circa, e dei bani restatici dalli detti Gesuiti.

Si numerano in questo prencipato undeci parochie ed oltra, nel cordone tedesco [1], da circa 13 mille anime cattolice, sette, e siamo in tutto ora tredici padri, e la Sagra Congregazione mi fà pagare annualmente scudi romani 130 per dispensarli ai padri più bisognosi, e con la sudetta entrata si pagano annualmente al padre prefetto piastre 100 per il suo vestiario, al padre paroco 36, oltre alli estraordinarii della parochia quali sono scarsissimi, e questo si ricava di limosina in chiesa, che ascenderà all' anno circa a piastre 40: non basta per li poveri della parochia, quali sono per lo più Tedeschi fugitivi, Polachi ed Ungari, quali al certo ci faranno diventar martiri di pazienza.

Eccole, E., in succinto il stato di queste missioni, e mi creda che in avvenire sarà difficile di trovar chi vogli accettare questa prefettura, sì per la povertà della residenza, quale hà perduto per le distrutte cose nel tempo di guera da circa 300 piastre di rendita, oltre al danno emergente per avver dovuto aver di nuovo, fatta la pace, fabricar la residenza e capella, con debiti quali non sono del tutto estinti, non più nel luogo dove era l'altra, qual costava da circa 1500 piastre, per

[1] Bucovina. Şi azĭ i se zice în Moldova *Cordunul*.

chè era reso là il ricetto delle immondezze della cità, ma nel luogo rimastoci dalli sudetti PP. gesuiti,—che per li affari spirituali d'alcune rignose pecore, che non mancano, quali ci fanno esercitare la pazienza ed odiosità per dover far contra alla dominante religione, e me ne hò ora uno quale non sò qual fine occorrà. [O afacere de căsătorie.] Quanto scrivo in questa mia riverendissima a V. E. è noto pure a S. E. Monsignor Garanpi, nonzio in Vienna, meglio anche informato delle nostre miserie a bocca dal detto maestro Martinotti, mio antecessore, cui scrissi anche esser quì a noi necessaria la protezione tedesca, e ciò le significo acciò col lodato prelato possa intendersela l'E. V.[1].

LXXII.

Iașĭ, 1780-2 ?

Uu necunoscut recomandă Domnuluĭ Moldoveĭ pe «reverendus pater Antonius Mauro, Ordinis patrum Minorum Conventualium, qui, non pridem Roma adveniens, per Transylvaniam in Moldaviam profectus est, ibidem munus praefecti missionum suscepturus». E cunoscut în țară[2].

LXXIII.

Varșovia, 20 Decembre 1780 și 28 Ianuar 1782.

Nunciul apostolic Archetti, archiepiscop de Chalcedonia, dă luĭ Anton-Maria Mauro, Prefect al Misiuniĭ din Moldova, lămuririĭ asupra feluluĭ cum s'ar putea recapăta efectele Iesuiților, lăsate în Polonia de misionariul Iasinowski.

LXXIV.

Iașĭ, 10 Octombre 1781.

Mărturie de bătrînĭ, că n'aŭ auzit «ca să fie fost vre-odată drum prentre zidiul Tresfetitelor și pentre beserica ungu-

[1] În August 1776 un act menționează pe «Dominicus episcopus».

[2] Poate aceasta să fie scrisoarea generaluluĭ din Ardeal, de care se vorbește în n[le] precedente. Acestea ar fi atuncĭ de supt Prefectura luĭ Mauro.— Pentru date, v. n° LXII.

riască». Între alțiĭ, «eŭ Anița Măteiasă, fămei bătrănă, ce țin minte de cînd aŭ venit Cantemir begzadè cu Moscaliĭ în Moldova, cu sufletul meŭ mărturisăsc că n'am apucat drum pintre zidul mănăstireĭ și pintre beserica unguriască». «Susana, jidovcă, fămei ca de 70 anĭ, că aice m'am crescut din copilărie mè, și n'am apucat a fi drum.»

LXXV.

1781-2[1].

[Explicație a unuĭ plan care lipsește.]

La porta della residenza, qual fù distrutta nel tempo della guerra, con quattro botteghe alla destra e quattro alla sinistra... La casa fabricata dal P. abbate de Tre Santi sul muro del di lui monastero, il stilicidio della quale fù tagliato, perchè pregiudizievole ai nostri diritti, per ordine di S. A. Serenissima il prencipe Gregorio Kalimak... Un ciardak alla casa fabricata dal P. abbate de Tre Santi sul muro del di lui monastero, incominciato, ma non finito, per ordine di S. A. Serenissima il prencipe Gregorio *(sic)* Morusi... La chiesa qual s'abbruciò, contigua al muro de Tre Santi... Dove era il cimiterio dei cattolici... La casa fabricata dal padre abbate de' Tre Santi sul nostro fondo nel 1772, contigua al muro di detto monastero... La casa fabricata nel 1781 dal Padre abbate de Tre Santi, non finita, per ordine del Serenissimo prencipe Morusi, perchè fatta sul nostro terreno... La siepe di S. E. il signor Hatman Catargiu....

LXXVI.

Roma, 26 Ianuar 1782.

[Congregația către Rocchi, «Bukureste nella Vallachia».] Dal foglio di Vostra Paternità segnato li 4 decembre dell' anno scorso con piacere si è inteso che Ella per ordine di Monsignor Dovanlia, vescovo di Nicopoli, siasi portata in Bukureste ad effetto d'istruire nella lingua bulgara e nelle

[1] E făcută supt Constantin Moruzi (—8 Iunie 1782). Data de 1781 e cuprinsă în act.

altre cognizioni più necessarie i due religiosi passionisti destinati per quella Missione; onde senza ritardo possano poi accudire alle parti del loro ministero. [Mulţămirĭ şi promisiunĭ de răsplată. Cheltuielile i se vor restitui de Garampi.]

LXXVII.

Iaşĭ, 19 Octombre st. v. 1782.

a) Petiţie către Al. C. Mavrocordat a Prefectuluĭ Mauro, care arătase că predecesoriĭ luĭ, Grigore Ghica şi Constantin Moruzi, i-aŭ permis «di fabbricare in Jassi la chiesa cattolica di pietra», pentru care s'a strîns şi materialul;

b) Resoluţia Domnuluĭ: «Fiind-că voinţa noastră iaste pentru ca se fiţĭ cu toţiĭ odihniţĭ, nu numaĭ la aceasta, ce şi la alte trebuinţe, care veţ avè spre odihna voastră, — iată că vi se dă voe să vă faceţĭ biserică de piatră, după cum veţ vrè, şi nu veţ fi supăraţĭ[1]».

LXXVIII.

1783.

Inventariu al averiĭ bisericiĭ catolice din Iaşĭ.

a) Două viĭ la Copoŭ, de cîte 5 şi 2 1/2 pogoane. [În margine: «Venduta dal Padre prefetto Sassano a 24 marzo 1798, col prezzo di mille trecento e venti piastre al *plus offerenti*, che fù il signor Raducano»]. Le îngrijia «la baba Mathiasoe, con suo figlio Iovanizza, quali godono in città casa gratis; sono liberi del tributo, perchè fatti passare come forestieri scutelnici, e non hà la residenza da loro alcun utile, se non che non si paga loro il *pandarit*»;

b) Două viĭ la Miroslava, de 5 pogoane şi 3 «scirte» şi de 1 pogon 1/2. Vierul, nefiind scutelnic, e plătit pentru pîndărit cu 7 leĭ: «quest'omo si soffre di nevoja»;

c) «Hà la residenza l'osteria, e vi è messo in quest'anno 1783 vino vedre 1100, misurato col *cot della vama*[2], e si è

[1] O ast-fel de hotărîre se dase şi la 11 Maiŭ (supt C. Moruzi).

[2] Această unitate de măsură fusese stabilită de Constantin Racoviţă, în Domnia a doua. V. documentul ce am publicat în *Noua Revistă Romînă* de la 1-iŭ Novembre 1900.

venduto al dascalo attuale, quale però hà messo un huomo al prezzo di una piastra per vedra, restando a lui le *droste*, quali si computano per vino compatto; però che la residenza paghi tutte le *belele*;»

d) «Otto botteghe all' *oliza mare*, le prime due, di *pittaria*, pagano per cadauna piastre 60, danari anticipati per sei mesi; due altre sono affittate all' impresario del tabaco, e paga per cadauna piastre 60, danari antecipati, per sei mesi... Il suddetto impresario, per nome Geremia, è sortito, ed è entrato un altro, col quale non si è fatto zapis alcuno, ma la residenza non avrà alcun danno, mentre pagarà chi è entrato il residuo... Sotto il portone vi stà un Zingaro marescalco... L'affitto è di nove piastre... Le altre due le tiene in affitto un certo Daniil Ebreo, e paga per cadauna piastre 50 all' anno, nel fine di giugno cioè e di decembre. La settima bottegha la gode una vedova ebrea, e paga anticipatamente ogni sei mesi... L'affitto di piastre 50 all' anno... L'ultima la gode un certo Abraam Ebreo, e paga piastre 50 all' anno, danari anticipati... Sono pure sul luogo della residenza due piccole camere restate per miracolo nel tempo della guerra passata;»

e) Cele treĭ odăĭ începute la 1781 pe locul catolicilor, de egumenul de la Treĭ-Ierarchĭ. În una stă «il signor Giovanni Beltrami, che Iddio li dia ogni bene», cu doĭ leĭ lunar. Cer teren pentru o stradă «lli eccellentissimi signori Deliano e logotheti Kostachi, alla presenza anche del signor secretario abbate Marquis[1], per ordine del principe, cioè che la residenza conceda tre *stengini* di lungo e due *palmi* in largo..., ed in longo quanto è longo il luogo della residenza», primind de la egumen 650 de leĭ şi lemnul celor treĭ odăĭ. Dar egumenul îşĭ desaprobă mandatariul. Vrea «discacciarsi dal nostro sito in virtù di una carta di donazione che hà trovato, che dice esser statto regalato al monastero dei Tre Santi da una certa Safta (detta carta è di 112 anni circa) tutto il luogo nostro non solo, ma anche dei es-gesuiti, Catargiu ed altro

[1] V. maĭ sus p. 126, nota 1.

sull' *oliza mare*, come pure tutta la metropolia; in una parola fino alle antiche carceri, che dicesi essersi fatte nel luogo dove ora c'è la scuola; ma detta carta si è letta in publico Divano, ed è statta giudicata di nessun valore e perconseguenza *resuflata*, come vedesi nella *anaforaua* circa detta lite, fatta nel tempo del principe Morusi... L'affare si sà dal signor protomedico Beneveni[1], signor secretario ed altri, e si deve fare ogni sforzo che resista;»

f) «Capitali e crediti della residenza:... Un certo Corini, chirurgo, che stà in Boccorest, in quell' ospitale, deve piastre —. Lo sà Monsieur Fleuri, Francese, maestro di lingua francese in Bocorest[2], e c'è la scrittura del Padre maestro Martinotti, allora Prefetto[3]. — Il boier Spattari de Paste...piastre 11[4]... Il dottore Dorcelli [care încaseazĭ ceva pentru mĭnăstire]. — Zapis di piastre 105, debito di Alessandro pietrar, nostro cattolico... — Doc. Maestro Montaldi... — Zapis di piastre 600 di Monsieur Schabert, fatto li 13 agosto 1776, col censo all' otto per cento... — Zapis di un certo Vasili Churca teslare... — Il signor Giuliani, che stà a Camenize, interprete di Polonia[5], deve piastre tre, residuo delli 300 fiorini polachi, che hà dato per la chiesa la Serenissima Casa elletorale di Sassonia; diede il sudetto ordine al signor secretario abbate Marquis di pagarse, mà non pagò...» — «L'ospizio è debitore al Padre Prefetto Mauro del suo vestiario di tre anni.» [Negocierĭ în Polonia, pentru averea Iesuiţilor. *În margine*: «Nel 1811 il padre prefetto Luigi Landi ricuperò quelle scritture dai Padri Cappucini di Odessa, nel cedere che hanno fatto quella Missione ai nuovi padri Gesuiti.»];

g) Toxobeniĭ. «Un certo Moldovano, per nome Carp, noto al signor Pantasi, cerca di far un cambio, cioè di avvere detta moscia, e lui darà alla residenza una bottega col suo

[1] V. Hurmuzaki, X, pp. 10, 20.

[2] Apoĭ consul.

[3] V. maĭ sus, p. 117, nº LXVIII.

[4] V. *Literaturĭ şi artĭ romînĭ*, art. citat.

[5] Vom publicà în altĭ parte a acesteĭ culegerĭ ceva din corespondenţa luĭ Giuliani.

fondo quì in Iassi.» [Pe margine: «È affittata detta mossia presentemente per tre piastre sole.»];

h) Orleştiĭ, «affittata a S. E. il signor Deliano», care şi el oferă în schimb o prăvălie; pentru care se şi scrie la Roma;

i) «Al Giuseppe, non molto lontano da Gottinara», alt pămînt;

j) Via de la Miroslava.

LXXIX.

1783.

Memoria lasciata dal P. Minore Mauro nel 1783.

Per avere le scritture de beni rimasti in Moldavia dai padri ex-Gesuiti, quali trovansi presso il Padre ex-Gesuita Giuseppe Solimowski, preposito nella città sita in Ocraina, vulgo Tetiow, bisogna scrivere all' Illustrissimo signor Lelevel, cassiere generale della comissione della nazionale educazione di Polonia» [care promisese a le restitui].

LXXX.

Lemberg, pe la 26 Iulie 1783.

Admodum reverende pater magister praefecte, patrone colendissime... Illustrissimus episcopus Bacoviensis in negotio sibi commendato a Paternitate Reverenda Varsaviae nihil hucusque egit, quia sors missionariorum in Moldavia brevi alia esse speratur; melius itaque iudicavit esse expectandum.

Frater Barnabas Kędzierski.

V°: Adresa către Mauro, «praefectus apostolicae missionis Ordinis Minorum[1].»

[1] Pe hîrtie se maĭ află o notă din 1-iŭ Ianuar 1784. — În 1783, Ignatie, egumenul de la Treĭ-Ierarchĭ, interveni (30 August) pe lîngă πανοσιότης της πατὴρ πρεφέκτωρ pentru a-ĭ arăta că în zădar clădeşte pe loc străin. În Octombre însă se face o învoială cu el, la care asistă ca marturĭ «Costaki Logothetti, Giovanni Deliano Cantacuseni ed il reverendissimo abbate Marquis, attuale secretario di Sua Altezza Serenissima». Pentru Kędzierski, v. şi Sulzer, *Gesch. des transalpinischen Daciens*, III, p. 544.

LXXXI.

Oituz, 28 Septembre 1784.

Infrascriptus, secundum fidem Deo debitam, testor homines moldavienses ungaros catholicos exaudivisse multos. Cum non habeant ex patribus missionariis qui linguam ungaricam calleat, ideo pauperculi debent venire ad me et in maximo hyeme. Cuius [in] fidem uberiorem praesentes, manu propria subscriptas et sigillo munitas, extradidi attestatorias. Signatum Ojtoz, die 28 Septembris, anno 1784.

Pater Paulus Hoch,
capellanus caesareus contumatiae ojtoziensis, m. p.

LXXXII.

Sniatyn, 12 Novembre 1784.

«Dominicus, episcopus bacoviensis», către «Prefectul Misiunilor». Cere «connotationem modernarum parochiarum plus quam ab annis tribus mihi non communicatarum, cum nomine et cognomine patrum . . . et hi qualiter ecclesiis suis et officiis incumbant et utrum satisfiat iniunctis . . . Antecessor tuus (mihi quidem perdilectus) e sui rara animi bonitate, nobis nota, raro disordinata corrigebat . Pe margine: «Non excepta quidem *nova Bucovina,* vocitata *cordonata*, ex qua pater Mauritius Martonffi nihil mihi detulit aut supplicavit, per annos undecim circiter». «*P. S.* Valetudini bonae consulens patris M. Adami, per bona verba rogarem ipsum ut mihi insinuatum in ante horologium arenarium 24 horis inserviens apud calugieros procuret.»

LXXXIII.

Varșovia, 30 Novembre 1784.

Archetti către episcopul de Bacăŭ, «consegnata . . . da frà Mauro». — «Post trium mensium moram Varszavia discedit admodum reverendus pater apostolicus Magister Mauro, Missionum moldaviensium praefectus, qui hic summopere adlaboravit ut iisdem Missionibus et ecclesię in civitate Iassii edificandę subsidium aliquid compararet.» Cere scrisorĭ de recomandație pentru el către doĭ nobilĭ polonĭ.

LXXXIV.

Iașĭ, 7 Ianuar st. v. 1785.

Al. C. Mavrocordat dă permisie de visită Prefectuluĭ, «fiind că badri prefectorul de aice din Iaş aŭ cerut voe de la Domnia Mea ca să margă după obiceiŭ la catolici ce să află în ţara aceasta, spre căutare trebuinţiĭ care i se cuvine».

LXXXV.

Roma, 27 August 1785.

Propaganda către Rocchi, răspunzîndu ĭ în privinţa averilor misionarilor morţĭ în misiune. «Intendo poi con dispiacere le angustie nelle quali ritrovasi per supplire alle spese della nuova chiesa di Jassi ed alle altre indigenze degli operaj. Mà quel soccorso che la Sacra Congregazione poteva recarle, già le fù somministrato fin dal mese di luglio *proxime* passato, nella somma di cento scudi da erogarsi per la fabbrica sua. Le gravi stretteze di quest' erario non permettono di potersi estendere più oltre»[1].

LXXXVI.

Iașĭ, 29 Novembre st. v. (?) 1785.

Li 29 novembre 1785, doppo tante suppliche date a S. Altezza Serenissima per il luogo che diceva il padre maestro Mauro ne suoi ricordi occupato da un certo Gregorius Blanaro, nostro vicino, — fatta la visita, şi ritrovò colle scritture del signor Katargi che un stingen e mezzo vi è de differenza, talmente che, invece di guadagnare, dobbiamo tanto restituire.

LXXXVII.

Sniatyn, 22 Maiŭ 1786.

«Dominicus Karnowiecki, episcopus bacoviensis, praepositus sniatinensis», către Prefect. «De me vero, vestrum ordinario, informare te volo, quod sim circa tenuissimos mei proventus,

[1] Pentru averea misionarilor se dăduse acum un răspuns la 22 August precedent. — La 12 Mart 1784, Congregaţia numise pe Rocchi, «Bononiensis, nostrae provinciae..., missionarii munere in Bulgaria laudabiliter functus», «diffinitor perpetuus» în diocesa luĭ.

praesertim in hoc praesenti apud nos calamitoso tempore, vere egens ac miser. Quare rogo te, pater, per omnia, ut vulgo dicitur, sacra, ut me iuvare velis, transmittendo mihi quam citissime, saltim concernens pro aliquot annis, ex Kurbik et Zbaratz, mihi debitum, et per hanc accelerationem indigentiae meae succurere cures... *P. S.* Quare non peccabis, pater, si indigentiae meae adiicies aliquot annorum proventus eiusmodi.»

LXXXVIII.

Iaşĭ, 20 August 1786.

Rocchi, *definitor* şi «Sacrarum Missionum a Sede Apostolica praeses generalis constitutus», trimete la Varşovia pe misionariul din Moldova, Silvestru Malinski[1].

LXXXIX.

Iaşĭ, 10 Decembre st. v. 1786.

Admodum reverende pater Praefecte. Eminentissimus dominus Mitropolita nunc, Deo favente, utcunque valet. Quod vero circa iuvenem praesentem dignabatur interrogare, utrum scilicet possit ipsum ad aliquem Polonum mittere, haec licentia non est penes Eminentissimum dominum Mitropolitam, sed penes Celsissimum principem, nam hi iuvenes ex resolutione principis sunt acceptati; unde sine eius iussu nihil de ipsis statuendum. Caeterum maneo admodum Reverentiae Vostrae ad obsequia paratus. Gabriel archimandrita. — Decembris decima 1786.

[1] Permisia imperială pentru ca să stringă milosteniĭ «ad consummandum sumptibus Romanae Congregationis de Propaganda Fide in Moldavia, signanter in Iassy acceptae ecclesiae structuram», se acordă la 5 Septembre luĭ Şt. Balis, Franciscan, Ungur. — Cancelariul polon permite la 23 Octombre luĭ Malinski să strîngă ofrande «pro construenda ecclesia iassensi in Moldavia». Venit cu Minoritul Inocenţiu Siarkowski, el adună 26 de galbenĭ, dintre cari 2 de la cancelariŭ, iar 15 de la Palatina de Vilna.

XC.

Roma, 14 Iunie 1788.

Reverendo Padre. Le sinistre nuove che sono già giunte ultimamente dalla Moldavia fanno temere qualche grave sciagura per li nostri cristiani, onde non si cessa di pregar Dio che si degni sospendere i flagelli che loro sovrastano. In ogni evento questa Sagra Congregazione confida pienamente nel molto zelo e nella sperimentata prudenza di Vostra Paternità, che saprà adattarsi alle circostanze e trovar modo onde coteste povere anime non restino abbandonate. Rispetto al calendario, quando glie ne venga fatta premura, potrà valersi dell' antico. Ella intanto si uniformi pure all' altro e ne scriva distintamente, che si provvederà. Che è quanto mi occorre . . .

Roma, 14 giugno 1788.

Al piacere di Vostra Paternità,
L., cardinalis Antonelli, Prefetto.
S. Borgia, segretario.

[Către Fedele Rocchi [1].]

XCI.

Roma, 2 Maiŭ 1789.

Reverendo Padre. Questa Sagra Congregatione è così soddisfatta delo zelo e attività, con la quale V. P. compie i doveri dell' affidatole impiego, che non crede spediente nelle attuali circostanze la sua dimissione, ma vuole che, anche terminato il triennio della sua conferma, continui nella prefettura a beneplacito di questa Sagra Congregazione. Non dubito che V. P. sarà per rimettersi di buon grado e con tutta la rassegnazione alle disposizioni di essa e confermarci con una saggia condotta nella buona opinione di lei; niuna pena perdendosi delle contrarietà suscitatele per lo spoglio del P. Zannetti e per le pretensioni del P. Cordiani; giacchè la S.

[1] E vorba de războiul între Ruşĭ şi Germanĭ, de o parte, şi Turcĭ, de alta. La 7/18 August, din Botoşanĭ, Agentul imperial în Moldova, baronul de Metzburg, dă un pas luĭ Alecu, Armean catolic, care merge la Hîrlăŭ, «um sein verlohrenes Vieh zu suchen».

Congregazione è ben persuasa della sua rettitudine in ambedue le parti.

L'arrivo del P. Tommaso Posonyi, speditole a istanza della Sagra Congregazione dal signor cardinal de Battian, spero che riuscirà di grande vantaggio agl' Ungari costì dimoranti e a V. P. di molto sollievo. Godo che anche il P. Bialis co' suoi lodevoli portamenti dia motivo a V. P. di consolazione. Si manderanno poi per mezzo del P. Arbusti, procuratore delle Missioni del suo Ordine, i privilegij richiesti per il P. Maffei, il quale hà terminato con lode il novennio della sua missione. Sarà però bene che questo religioso si trattenga in Moldavia fino all' arrivo di altri operaj.

Attenderò finalmente con piacere la relazione promessa dell' ultima sua visita e, pregandole...

Roma, 2 Maggio 1789.

[Către Fedele Rocchi.]

XCII.

Roma, 20 Iunie 1789.

....È poi stato molto sensibile questa Sagra Congregazione allo zelo col quale V. P. si è interposta presso il commandante dell' armata ottomana, affinchè i cattolici e le loro chiese fossero immuni da ogni invasione e pericolo. Possedendo Ella la gratia dei commandamenti di tutti tre gli esserciti, niuno meglio di lei potrebbe nelle critiche circostanze in cui trovasi esposta codesta Missione invigilare al governo della medesima. [Decĭ, rămîie Prefect.] Corre quì voce che sia morto il vescovo di Bakovv. Io non sò se vi sia il coadjutore, e se la nomina di detta chiesa spetti al rè di Polonia. Ella me ne dia qualche notizia e mi suggerisca ancora se sia opportuno di far qualche maneggio, acciochè non si eccitino le pretensioni del nuovo prelato sulla Missione di Moldavia...

[Către acelaşĭ.]

XCIII.

Iaşĭ, 2 Mart st. v. 1790.

Divanul Cnejieĭ Moldoveĭ către ispravniciĭ de Iaşĭ: «Pre-

fectorul Fedele are la izvodul scutelnicilor zăcĭ liude, lăsaţĭ pentru slujbă[1]».

XCIV.

Roma, 18 Septembre 1790.

Congregaţia Propagandeĭ către Rocchi. — «Rispetto a quei preti uniti di Polonia, quali vogliono stabilire il libero esercizio del proprio rito nei quattro villaggi che gli sono stati aggiudicati da cotesto Divano, quando siano veramente cattolici, V. P. non si opponga. [Să raporteze, pentru a se şti cuĭ să-ĭ subordoneze.] In occasione che deve tenersi il congresso di pace trà la Porta Ottomana ed il rè d'Ungaria nella città di Bukerest, S. S. non hà lasciato di raccomandare gl' interessi della religione ed il sollievo de' cattolici alle due Corti di Vienna e di Berlino. Non dubito dunque che i due ministri plenipotenziarii, il signor Tugut per la prima e il marchese Lucchesini per la seconda, non sieno autorizzati a rendere i servigii possibili alla nostra Santa fede. Io ne scrivo a Monsignor Dovanlia, vescovo di Nicopoli, che si trova in Bukurest, di trattare co' prelodati ministri e d'informarli di tutti quegli aggravj, che soffrono i cattolici, e specialmente i sacerdoti, dalla tirannia de Turchi, contro anche l'articolo 4 del trattato di pace del 1739. Se fosse opportuno, ch' Ella pure andasse a Bukorest, se l'intenda con Monsignor Dovanlia, e vi vada pure, che le ne dò piena licenza, e potrebbe anzi giovare a quel buon prelato, per assisterlo e per supplire alla di lui debole salute nella trattativa di così importante affare[2]....

[1] În acest an maĭ întîlnim şi un proces între preotul catolic Mateĭ şi «Ştefan, săn Costandin Năstase», pentru un loc la Cotnarĭ.

[2] Cu toată dorinţa luĭ Kaunitz, congresul nu se ţinu pe teritoriul muntean (v. *Acte şi fragmente*, II, p. 307), ci la Siştov, ales de Turcĭ în Octombre. — Articolul din tratatul de la Belgrad, care priveşte cultul catolic, e IX, nu IV (Sturdza, *Acte şi documente*, I[2], pp. 52-3).

XCV.

4 Februar 1791.

«Causae secessus de Iassy in fines Poloniae fratris Ambrosii Wolski, Franciscani Poloni, missionarii Sacrae Nunciaturae Apostolicae, per eundem fratrem ad recognitionem porrectae. Die 4 Februarii 1791.»

Prefectul îĭ cere banĭ din Polonia, pentru întreţinere, «licet post dominos patres ex-Iesuitas polonos, missionarios, adiudicata sunt residentiae omnia bona et ultra 20.000 millia *(sic)* proventus habeat ex vineis, domibus, fornicibus, tabernis, tractiernis, praeter armenta, commensales [1] et aliam ecconomiam.» Asistă la certe între Prefect şi Padre Gatti, participînd şi el, nu fără mustrare de cuget. «Desinente me, Reverendissimus Praefectus non desiit, sed indignatione plenis verbis criticabat ad mensam Polonos: quod sint stupidi; nihil boni potest esse de Polonia; quod omnes suspenderet, si in eius potestate esset, etc.» «Contumelia publica, per verba: budziaro, stupidus, quod me in culina ad assandam carnem applicabit semelque ostendebat ad mensam linteolum ex altari, quod, non existente lavatorio, ante missam lavando manus, demaculavi minabatque mihi carcerem, occlusionem in sella et reditum in Poloniam... Semper, ubique et in omnibus me mortificabat... Unus hospitum mihi dixerit tribus vicibus: «Miserrime, pauperrime, bene est quod non intelligis sermones, quia non mortificaris». Alter autem dixit: «Miror tuam indifferentiam ad omnia.» Stă într'o chilie umedă; i se ieaŭ lemnele, încălţămintea; Prefectul vrea să-l trimeată la parochie, înnainte de a fi învăţat limba ţeriĭ. «Intimus cordis mei dolor de miserrimo statu Polonorum, Ruthenorum et Germanorum manentium in Iassi, Botuszany civitate et per totam Moldaviam dispersorum, quod suo pastore sint destituti non suntque confessi per octo, sex, quatuor, plus minusque, annos, ut mihi fassi sunt. Aliqui autem iam schismatici facti sunt, praecipui *(sic)* ex Ruthenis proclives nimis sunt, ut com-

[1] Scutelnicĭ.

peri, propter similes ecclesias et devotiones communionemque, ita ut mihi dixerint: «Nobis non licet polonam et Polonis non licet ruthenam communionem suscipere, omniaque sunt idem apud Moldavos et apud nos.» ... Ad metropolitanam ecclesiam est unus schismaticus factus sacerdos polonus, qui non desinuit pervertere vias Domini debilitatque plurimum, convincit et triumphat, quia non timet ut quis ipsius fraudes aperiat difficultatesque dissolvat, absentibus sacerdotibus propriae nationis et proprii ritus... Omnes vident reverendissimum praefectum non curare salutem ipsorum, non solum curando sacerdotes, sed et amovendo sine causa ipsos, ut P. Adamum e provincia Russiae..., quem dulciter omnes commemorant, a supremo ad infimum, non solum linguam moldavam et germanicam, sed et propter affabilitatem, gravitatem et prudentiam; et, licet ante praeteritum Pascha venit in Iassy ex dispositione episcopi et gubernii caesarei leopoliensis, non eum reverendissimus Praefectus suscepit, rediitque retro, nòn confessis Polonis et Germanis.» Introduce Prefectul obiceiurĭ nouă. «Pro exportatione intra civitatem Iassy discedebat et crucem processionalem post tergum currrus elevatam tenere permisit... Cocum suum... in vestibus sacris pro subdiaconatu servire fecit... Pro tribus aureis praesente cadavere tres tantum psalmos, sine laudıbus, cantavit.. In caemeterium non circumseptum stercora equorum evehere iubet... Pauperes sine pulsu saltim unico et aliqua oratione in terram iniicere facit, insultantibus etiam Moldavis... Ignorans linguam polonicam, confessiones siquis rogat, excipit, dicens: «Licet ego non intelligo, Deus tamen intelligit.» ... Iam sex annis gubernat contra morem et consuetudinem, et non finivit ecclesiam, recipiens eam iam a fundamentis supra terram elevatam et confluentibus subsidiis ex variis fontibus ... His de causis igitur, veniens in Iassy, inveni omnes nimis offensos esse reverendissimo Praefecto, ita ut plurimi ipsum maledicant, sacrum eius audire abhorreant et frequentationem ecclesiae vitent, nec in agone dicunt se ipsum invitaturos.» Credincioşiĭ de orĭ-ce naţie sînt gata a-şĭ plăti preuţiĭ lor. Prefectul nu ajută nicĭ facerea uneĭ bisericĭ la Botoşanĭ, cum dorise «P.

Cajetanus, Polonus, missionarius.» — Scrisoarea e adresată către nunciul din Viena şi gardianul din Varşovia [1].

XCVI.

Bucureştĭ, 7 Septembre 1792 — 1-iŭ April 1793.

Scrisorĭ către Agentul imperial Merkelius ale luĭ «Paolo Dovanlia, vescovo di Nicopoli», date toate «dalla Barazia».

1. 7 Septembre 1791. «Riconoscendo noi Vostra Signoria Illustrissima attualmente officiale del Agenzia di Sua Maestà Regia Apostolica quì in Bukureste, ricoriamo a Vostra Signoria Illustrissima in una azione critica che ci occore, cioè che in questi tempi suspetosi circa la peste, si teme di ogni sorta di malatia.» E bolnav «il padre parocho nostro e superiore dei padri francescani».

2. 9 Septembre. A murit parochul, «circa le 8, oggi». Întreabă unde să-l îngroape: «se nel nostro cemiterio o pure fuori, in altro luogo». Cere şi ca «la camera del defonto Reitter sia sigilatta. Procuri che i officiali vallachi non si mescolino in questo affare».

3. 10 Septembre. «Il padre Adriano lunedì è andato fuor di Bukarest a spasso, per far una buona commozione; nel ritorno è passato alla fontana di Filaret, ed hà beuto aqua fresca. Venendo a casa, si è sentito qualche ribrezzo per la vita. Martedì hà auto la febbre. Mercoledì, cioè jeri, è stato a letto; oggi seguita... Stò presentamente con la podagra mia bene, e non mi dà tanto fastidio; anzi oggi mattina sono riuscito a spasso, e son andato nella casa di Enghiurli, dove l'anno passato habitavo, con intenzione di fermarmi in detta casa per qualche settima[na] e per respirar l'aria più fresca ma, subito che sono entrato in detta casa, sono venuti i popi vallachi vicini e si sono dichiarati che, se non partivo da detta casa, averebbero fatto ricorso al publico; onde io, senza far

[1] La 27 Mart, se decide asupra unuĭ cas de căsătorie mixtă, supus Congregaţieĭ de «P. Georgius Reitter, parochus Bukurestini in Valachia»: se va pronunţa Rocchi, «tanquam praefectus Missionis Moldaviae». — La 25 Septembre, Congregaţia hotăreşte asupra uneĭ întrebărĭ analoge a luĭ Rocchi.

chiasso, me ne sono subito, subito tornato al convento. Certo è, se io potessi trovare qualche luogo per uscir da questo convento ad un altra aria più purgata, lo farei più che volentieri, ma, trovandomi in queste circostanze, che tutti si scanzano e fugon da noi, non è possibile; e però bisogna aver pazienza e rimettersi nelle mani di Dio.»

4. 21 Septembre. Adrian e în agonie (în P. S. se anunţă şi moartea), Cere «qualche disposizione». «L'unico padre Eduardo che resta, Vostra Signoria Illustrissima lo potrebbe far andare fuor di città, in qualche casa separata, per qualche giorno, come ella stima... Per me poi, siccome non mi sono mescolato coi religiosi, non vorrei andar col padre Eduardo fuora.»

5. Fără dată. «In riguardo alla sepoltura del deffonto padre Adriano, prima sono venuti tre officialetti vallachi, i quali hanno voluto vedere il cadavere del deffonto padre, e, visitato che l' ebbero, diedero licenza che si sepeliski nel nostro cimiterio, e così son partiti, e fin ora non hanno posto nemeno la *straxia*, come fecero avanti, per la morte del padre guardiano. Non sò poi in appresso cosa faranno.»

6. 22 Septembre. «Vostra Signoria sà il mio stato fuor della vechiaja: la continua quasi podagra, senza servitore, senza tende, nè hò la possibilità di procurarmele.» Ar merge «alla kuliba miserabile», ce-ĭ propune, dar cu patul, cele necesare şi un servitor (avea înnainte «un giovine vallaco»), precum şi, «qualche libro da leggere». Să încerce Agentul, pentru că «Vostra Signoria Illustrissima è pratica del paese e molto può col suo bel parlare ed amichevole presso li bojari... Io già mi sento soffocato dalla aria... L'uomini quì adesso da noi tutti fugono e ci scanzano... In quanto al unico padre Eduardo, che resta in convento, io, a dir la verità, non potrei prenderlo con me e nella mia koliba, perchè il detto padre Eduardo si è troppo meschiato con li amalati defonti.» Decĭ Eduard să stea la Bărăţie, unde e necesar şi pentru credincioşĭ. «Ed, altro, che, sendo l'obbligo, li corre di non abbandonare le sue pecore. In quanto alla mia parte, quella assistenza che prestavo agli Armeni è cessata, perchè quasi tutti sono usciti colle famiglie fuori della città.»

7. 23 Septembre. Eduard «anche esso non si sente troppo bene; camina ancora, ma, a vederlo in faccia, pare mezzo morto». Facă orĭ-ce cheltuielĭ: le va restitui el şi cardinalul Antonelli. Lasă în odaie «qualche poco di argenteria della chiesa di Nicopoli, riposta in una cassa, come pure apparamenti sacri, appartenenti pure alla diocesi di Nicopoli, un gran baulo pieno di libri per i missionarii..., in caso d'ogni accidente.»

8. 24 Septembre. A găsit un servitor. Eduard «stà male, ed io lo stimo in grave pericolo». Cere grabă.

9. Aceiaşĭ dată. Îĭ mulţumeşte pentru măsurile luate, binecuvîntînd şi pre «vostro amabil figliolo». «Io mi trovo soffocato dalla malinconia; un' ora mi pare un anno per uscir di questo luogo». Sono due giorni che non hò messo boccone in bocca, nè hò bevuto per la malinconia; onde anche partirei di notte, se venisse il caro questa sera... ed un piccolo caretto, per me e per il mio servitore..., un Italiano, cuoco.»

10. 26 Septembre. N'a fost dus ierĭ la «Campo della Sanità», poate fiindcă era Ziua Crucii. Cere iar a fi transportat. Pentru Eduard, e puţină speranţa. Arată în ce sens încredinţase Agentuluĭ grija Bărăţieĭ. Lasă acolo «il cuoco ed un vechio cieco..., un giovine tedesco che hà per mestiere di arrotare li corteli sù la rota... Non hò cuore d'entrare in detta camera del deffonto guardiano, per aprir la cassa». Cere decĭ împrumut, pentru Bărăţie, 50 de leĭ.

11. Fără dată. Anunţă moartea luĭ Eduard şi cere ajutor.

12. 1^iŭ April 1793. Către Niccolò Tabazzi, missionariŭ apostolic în Filipopoli. Scrie «dal mio letto, dove è un mese che la podagra mi tiene». Menţionează pe «il sacerdote don Barozzi», care e «coalunno» al luĭ Tabazzi [1].

[1] În privinţa ciumeĭ, aceiaşĭ corespondenţă austriacă, păstrată la Academia Romînă (hîrtiĭ din Sibiiŭ), maĭ cuprinde următoarele:

1. Raportul, din 2 Iunie 1792, al luĭ «Panaitu, biv Căpitan za lefegiĭ», epistat de mahalà pentru ciumă. Sînt încă sănătoşĭ «toţĭ oameniĭ ce s'aŭ sços din mahalaoa Tabacilor afară la Sfete Pandeleimonu... Doftor ce era acolò orănduit dăn porunca Mării Sale luĭ Vod, i s'aŭ dat voe a veni la Bucureştĭ, însă maĭ întăiŭ să i se trimiţă petice curate şi, scăldăndu-să în apă şi

XCVII.

Roma, 15 Septembre 1792.

Propaganda arată Prefectuluĭ din Iașĭ silințile de îndreptățire făcute de P. Posoni, gonit din Moldova: acest misionariŭ înfățișează în negru situația catolicilor în principat.

Urmează un *Ristretto,* cu acest cuprins:

«Monsignor Ignazio de' conti Batthian, vescovo di Transilvania, riferì a Nostro Signore con lettera dei 6 ottobre 1787 che nel principato della Moldavia si trovano molte famiglie e villaggi interi di cattolici ungheri, oltre i dispersi, che, ignorando totalmente la lingua valachica e quella di nazioni estere, non sono istruiti, nè dommi (?) di religione e, non potendo esprimere i loro concetti ai missionarij italiani che si spediscono nella Moldavia, si astengono dal confessarsi, e vi sono alcuni che fino da vent' anni non si sono accostati al tribunale della penitenza.» Nu primesc nicĭ împărtășenia la moarte,

maĭ pă urmă cu oțet bine, apoĭ să să îmbrace cu cele curate, și cele lepădate să-s pue acolo a să aeresi, și să nu-l îngăduiască purtători de grijă cei dă acolo a luoa doftor dăn cele lepădate după dănsul măcar o basma.» Nu e încă nicĭ un cas noŭ.

2. «De la Cour, ce 28 juillet 1792.» Panait Codrica, «Marele-Secretariŭ» al Domnuluĭ, către Merkelius. Arată ce măsurĭ a luat Domnul pentru ciumă și cum aŭ fost aplicate. Ele sînt generale: «pour tout ce qui est homme dans ce pays». S'a stabilit un comitet de supraveghere, «dirigé par deux des premiers boyards du pays, nommément par les ci-devant Grands-Chancelliers Scarlat Gretzan et le G. *(sic)* Golesko». Se face raport zilnic Domnuluĭ; bolnaviĭ se trimet la «hopital publique», iar rudele «à part, hors de la ville, à l'endroit destiné». Sudițiĭ vreaŭ, «par un caprice malicieux, s'exempter de cet ordre solitaire»; eĭ nu fac raport «aux bas-officiers de surveillance, pour les malades que sont ou qui puissent être dans leurs maisons». Calificînd faptul de «opĭniatreté deraisonable», Codrica arată ce măsurĭ va lua Domnul.

3. «Cour St. Saba», 9/20 Septembre. Același anunță pe «le chirurgien sieur Brukner» că, «ayant fini son mois et n'ayant plus rien à faire, est inviter *(sic)* de venir chez moi prendre ses appointements et son congé»; după «les ordres exprès de Son Altesse Sérénissime». [Brukner era din Brașov, de unde plecase la 13 August. La 22 Septembre el dă chitanță pentru leafă.]

4. 15 Septembre. «Fr. v. Brunn, District-Chyrurgus von Fagaras,» se plînge că e considerat ca «impestirt», pentru că ar fi curat pe parochul catolic. Brunn, care scrie și la 10 și după 25, venise, chemat de Domn, în August de la Făgăraș.

nicĭ chiar botezul. «In alcuni paesi specialmente della Bessarabia [1] e in altre colonie confinanti coll' Ungheria... Per tanto il medesimo vescovo pregò il Santo Padre a volergli concedere il titolo e i diritti di vicario apostolico e la cura di sciegliere idonei operaj, periti nella lingua valachica ed unghera, e quindi stabilirli in Moldavia, nella Bessarabia e nella Crimea, almeno in quei luoghi ove rimangono gli Ungeri; quali missionarj per altro aver dovessero il sostentamento della Propaganda.» Se răspunde printr'un brev din 2 Ianuar 1788 «che fin dal 1625 a beneficio de' Moldavani fù stabilita la Missione in quel principato, ove non sono tanti disordini com' egli crede, essendo ivi in aumento la cattolica religione e per pietà e zelo del prefetto di quella Missione è stata eretta novellamente una chiesa nella città di Jassy, ove è l'esercizio libero di religione. Che ivi si mandano missionarj periti nella lingua volgare della provincia... Che, in quanto ai missionarj periti nella lingua unghera, si sarebbe dato il carico all' Eminentissimo cardinal Batthyan, primate di Ungheria, di scegliere due idonei missionarj, religiosi conventuali di tal nazione. Riguardo poi ai cattolici della Crimea, n'era già dato la cura a Monsignor vescovo di Mohilow, come quello che hà avuto ispezione sopra tutti i cattolici di rito latino, che si trovano nell' impero russo... Ed ai cattolici di Bessarabia si sarebbe dato provvedimento allorchè fossero cessate le guerre delle confinanti potenze. Conchiude finalmente dicendo che per tali riflessi non vi è cagione presentemente di fare innovazione alcuna sopra la Missione di Moldavia.» Se aleg doĭ misionarĭ ungurĭ; vine întăiŭ Toma Posoni, pe care Rocchi-l trimete paroch la Grozeştĭ. Cu prilejul visiteĭ, e singura parochie ce se află în neorînduială: «trovò il padre Posoni servito da due ragazze, una per governante, calvinista e di male vita, che, fattasi greca, abitava con ogni genere di persone; l'altra per cuoca; e, quel che è più, ambedue dormivano nella medesima camera del religioso.» Mustrarea nefolosind, «il padre Bralij, missionario unghero», e pus să gonească în

[1] La Ciubărciŭ.

Ardeal pe cea d'intăiŭ, dar preotul o readuce, «con vesti virili»; P. Cantoni, trimes de Rocchi, îl află bolnav, «assistito dalla nota donna». De unde resultă că săteniĭ zic: «Se il padre nostro vive con una puttana publica, cosa dobbiam fare noi?» Neascultînd de sfaturile trimesuluĭ, Posoni refusă a sluji şi opreşte şi pe dascăl. E înlocuit atuncĭ cu Vignoli. Aflînd, el închide uşa, «e procurò sollevargli il popolo contro, sparlando senza freno contro la Missione e il prefetto». Lua cincĭ leĭ de casă în loc de unul şi jumătate, vindea sare, din care avea o odaie plină; «era altresì negoziante di vino». A pus în fiare o femeie, care trebui să se rĕscumpere, «onde i parenti della medesima voleano brugiar vivo il Posoni». Administraţia imperială ameninţase că ea îl va goni. Rocchi merge la Roman pentru a-ĭ cere decĭ să şi intervie. Atuncĭ Posoni-ĭ scrie «una lettera piena d'infamità, intaccandolo di aver tentato l'onore di una donna chiamata Cattarina Ismel, quella appunto che il Posoni teneva seco con tanto scandalo della provincia». Scrie şi episcopuluĭ de Ardeal în acest sens; dar femeia, întrebată, tăgădueşte. Calomniase Posoni şi Misiunea, pretinzînd că ar fi incapabilă şi zădarnică. Şi totuşĭ la sosire, prin Decembre 1788, declarase cu mirare că observă «il contrario di quello che era imbevuto».

XCVIII.

Roma, 6 Octombre 1792.

Congregaţia către Rocchi. «Rispondo alla sua dei 20 luglio scorso, nella quale avendo rilevati giusti i motivi da non soddisfarle la prefettura di Costantinopoli, potrà trattenersi Vostra Paternità a beneplacito di questa Sacra Congregazione in Moldavia, onde si possa aver campo di pensare a qualche suo nuovo provvedimento[1] »

XCIX.

Iaşĭ, 29 Mart 1794.

«Tacririul martorilor de la biserica papistăsască, cum să arată în gios. 94, Mart 29.» «Catrina Locmăniasă» arată

[1] La 27 April 1793, un privilegiu de benedicţie pontificală după visita

următoarele: «Iar maĭ la urmă s'aŭ făcut nişti case a luĭ State Vistiariul, la colţul zidiuluĭ de la vale, pe locul Treĭsfetitilor, care aŭ stătut multă vreme, păr' când s'aŭ stricat de cătră oştenĭ în vreme oştiriĭ de al doile, când s'aŭ stricat şi casele cele marĭ a preuţilor papistăşăştĭ.» În casele catolicilor, «alăture cu zidiul Tri Sfetitilor», a stat «şi Nani săcritariul, tot cu chirii, şi alţiĭ». «Şi pentru biserica cè vechi de lemnu, iarăş mărturiseşti că aŭ fost făcută tot unde iaste temeliia bisericiĭ, aciia ce-aŭ arsu în vreme Domnii Mării Sale Grigorii-Vodă Ghica. Dar atunce, în vreme Moscalilor celor maĭ de mult, dughenĭ la faţa uliţiĭ marĭ nu era, ci era loc deşchis.» «Catrina ceasornicăriţa, a luĭ Grigorii ceasornicar, mărturiseşti că de 30 anĭ, de când s'aŭ mutat în mahalaoa Feredeilor, ţine minte, etc» [1].

C.

Iaşĭ, 14 April 1794.

«Prottesta fatta alli due Illustrissimi representanti le due Corone imperiali[2]. — Dalla risposta data da Sua Altezza Serenissima il principe regnante di Moldavia alli due signori secretarj de sudetti, che il Padre prefetto è suddito del principato di Moldavia, è in obligo di manifestarsi il Padre Fedele Rocchi nativo modenese, commisario generale della Santa Sede Reverendissima Apostolica quì in Moldavia, costituito sopra i cattolici di rito romano, prottetto dalla Corona di Polonia secondo i trattati di pace colla Fulgida Porta, come costa da fermano che conserva la residenza cattolica. In fede di che confermo quanto sopra colla mia sottoscrizione.

Dato in Iassi, li 14 April 794.

F. Fedele Rocchi, Minore Conventuale, prefetto delle Sacre Missioni di Moldavia e vicario-generale della diocesi di Baccovia».

anuală se dà luĭ Rocchi «eiusque successoribus, pro tempore praefectis Missionis Patrum Minorum Conventualium Moldaviae».

[1] Asupra luĭ Lockmann şi soţieĭ luĭ Mariana, v. *Literatură şi artă romînă* pe Ianuar 1901. Soţia luĭ Grigore Ceasornicarul e menţionată şi în socotelile ce am publicat în *Economia naţională* pe 1900—1 (şi tiragiŭ aparte).

[2] Pentru Rusia Ivan Severin, iar pentru Austria J. von Timoni.

[Vo .] Protesta del R. P. Rocchi, fatta al principe Miai[1], soè nella causa de' Tre Santi, che lo dicevano rajà.»

CI.

Iaşĭ, 26 Iunie st. v. 1795.

«Traduzione della testimonianza del metropolitano arcivescovo.» Cercetînd, din ordinul Domnuluĭ, procesul comunităţiĭ catolice cu mănăstirea Treĭ-Ierarchilor, decide «che, essendosi fatte queste fabbriche, rimanghino così, ed anche il passaggio, come si trova addesso, frà il muro dei Tre Santi ed il muro della chiesa cattolica; ed il prefetto che non alzi altre case sopra alle botteghe, che dal fondamento hà già fatto sopra terra. E con questo si sono contentati, tanto il Padre abate delli Tre Santi, che il prefetto della chiesa cattolica, non rimanendo più questione... 1795, giugno 26.

Di Vostra Altezza Serenissima

oratore all' Altissimo,

Giacomo Metropolita[2].

CII.

Roma, 27 Novembre şi 18 Decembre 1796.

Se permite luĭ «F. Michele Sassano, prefetto delle Missioni in Moldavia, de Minori Conventuali», a vinde: *a)* «una picciola porzion di terreno che, oltre lo scarso frutto, dà anche motivo di perdersi, per essere circondata da poderi di potenti signori, credendo però più vantaggiosa una permuta a tempo con altra terra più conveniente alla sicurezza e al bisogno»;

[1] Suţu.

[2] Urmează sentinţa, din 30, a luĭ Alexandru Calimah, în care semnează, după Domn, Andronachi Donicĭ, Vel Păharnic. — Tot în 1795, Rocchi, «prefetto dei cattolici di Moldavia», arată Domnuluĭ că «ţăraniĭ cotnărenĭ» ridică pretenţiĭ asupra moşieĭ ce stăpînia, de cincĭzecĭ şi cincĭ de anĭ, mănăstirea. Ordinul de cercetare se dă la 10 Iulie. — La 15 Maiŭ 1799, 'Αντώνιος Ζηλωτής Στόλ., decide contra vechiluluĭ Sf. Spiridon la Cotnarĭ, în procesul luĭ cu biserica «papistaşilor» (altă decisie asemenea în 1823).— În 1794 se dăduse o mărturie a bătrînilor, în frunte cu... Simion Minciună şi Sandu Pleşca.

b) o vie, pentru «*il* pagamento, che è costretto fare per ordine pubblico, di 800 zechini[1]».

CIII.

Iașĭ, 25 Decembre 1798.

Circulară latină a luĭ «Pater Vincentius Gatt, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, Sacrarum Missionum in Moldavia praefectus». «Datum Iassiis, ex nostra residentia, VIII Kal. Decembris anno 1799[2].»

[1] La 31 Ianuar 1797, nunciul din Viena arată luĭ Sassano că a transmis scrisorile luĭ Propagandeĭ și menționează pe Severin, «il quale, per la bontà con cui s'interessa in favore di conteste Missioni, merita ogni riguardo».

[2] Cuprinsă în «Libro primo dell' introito ed esito della chiesa di Tamasceno [Tămășenĭ] e di Aggiudeno [Ajudenĭ]. 1801». Barbieri (despre care v. maĭ jos), parochul, scrie la început această notiță: «Avviso. Questi popoli di Tamasceno, unitamente a quelli di Saboàno, dall' anno scorso in quà si sono resi tanto insolenti ed insubordinati alla chiesa, che i rispettivi parochi, per quanto facciano il loro dovere, in niun modo li possono contentare; e con verità si possono chiamare: *Purgatorium missionariorum*. Il Signore dia pazienza a questi e tocchi il cuore a quelli. 1801. Imest.» El menționează două *gloabe*, de 5 și 6 leĭ, un geam pus la un «fenestrino», 30 de parale, «8 Xbris. Spese per pitturare [a Aggiudeno] tutto l'altare e cornice del quadro 20, 19. Alli 16 marzo 1802»; «per un libro nuovo per lo stato dell' anime, ecc. 1, 11 [5 feb. 1805]», o «globba imposta dal villaggio», socotelĭ «per aver ingradito l'ograda del padre...», «per vetri e cercevelle..., per fare un armario» (1808), de un Evreŭ. — În «giusto calcolo, detto cisla, dell' anno 1802, per il popolo di Tamasceno, disposto da frà Gian Francesco Gabriele Barbieri, Minore Conventuale, missionario apostolico, attual paroco, giusta il retroscritto decreto»: total de 2.671 de suflete în toată parochia. — Registrul maĭ conține socotelĭ pe 1820-1, pentru Agiudenĭ, socotelĭ din 1804, pentru Agiudenĭ și Tămășenĭ, circulările din 1778 și 10 Ianuar 1803, facultățile date de Sf. Scaun luĭ Brocani, o stabilire a taxelor pentru Tămășenĭ de acelașĭ. — Maĭ sînt în fine treĭ notițe: una a luĭ Barbieri: «Memoria. Il popolo di Tamasceno, e particolarmente il villagio di Tamasceno, è composto di gente malcontenta, rivoluzionaria a qualunque partito, senza elezione, nè di onore, nè di merito, capace di commettere qualunque eccesso, se si tratta di opprimere il loro paroco. Ingannatrici e falsarj, anche quando parlano in bene, sospettosi e superbi di sostenere le loro capriciose pretensioni. Pochi sono li buoni, e appena vi si distinguono: in somma niente meno che li abitatori di Saboana, dei quali sono discepoli, e quasi tutti facciatamente collegati nelle loro congiure»; — «Memoria del padre missionario Francesco Minotto, Veneziano (vulgo *cel reu* o *jartagan*). Li Micloseni sono, la maggior

CIV.

1800.

Relazione della santa visita fatta nel mese di genaro, febraro e terminata li 6 marzo del anno corrente 1800.

Nell' anno 1800, alli 25 di genaro, avendo incominciato il M. R. P. Prefeto Vincenzo Gatti la s. visita di quest' anno 1800 in questa provincia e Missione di Moldavia, è andato prima in Tottros e Groseste ed hà ritrovato ciò che segue: Famiglie 222... Anime 1144... Il P. M. [Luigi] Maffei, paroco di Groseste e Tottros... Nella parochia di Farroano li 1 febbraro 1800. Famiglie numero 333, anime numero 1554. Nella parochia di Clesia... Famiglie numero 1251... Anime numero 1448... Nella parochia di Vallesacca li 6 febbraro 1800... Famiglie numero 220... Anime numero 1148... Adì 12 febraro 1800... Nella parochia di Calughera. Famiglie numero 539. Anime numero 2347... Febraro li 13, detto 1800. Entrata della chiesa di Trestiana... Entrata della chiesa di Baccò... Somma totale dell' entrata della chiesa e moscia di Baratz... Adì 16 febraro 1800. Nella parochia di Tamasceno, conpreso Aggiudeno e Recheteno... Famiglie numero 486. Anime numero 1807... Entrata della chiesa di Giudeno... Alli 22 di febraro 1800, nella parochia di Sabboano, compreso anche Grieste... Stato di anime non c'è... Adi 24 febbraro 1800. Nella parochia di Allaoceste... Famiglie numero 463... Anime numero 1499... Talpa...

parte, più che cattivi [între şefiĭ răutăţilor şi vătămanul Diac Martin]. Per li Recheteni cativi è Anton Perzak [Pîrţag !], e poi non saprei dire quali sono li buoni... Li popoli tutti danno una baniza de ciocalei, di gran turco; fanno l'aratura per l'ovez, solcano e pagano; li Recheteni il fieno appartenente a questa chiesa, li Micloseni falcano o pagano il fieno che si richiede e che dà sempre il signor Ianacacchi, quallora il padre li dimanda. 1781. — Io frà Francantonio Minotto, veramente più che martire per le cose sofferte in questa parochia, affermo quanto sopra»; — «Memoria del padre missionario Celestino Golini, paroco di Saboano, l'anno 1804.» Vornicul cere banĭ şi, fiind refusat, insultă, opreşte claca; pentru care e scos, de la Iaşĭ. Parochul se plînge de continuă neascultare şi de alte insulte. Aceasta pentru că aŭ cerut credincioşiĭ în zădar un preut ungur, «l'abbate Stefano Boghor».

Il libro de battesimi di Talpa non fù portato dal padre paroco. Intrata della chiesa di Janacaki 1321... Famiglie numero 83... Usci, li 4 marzo 1800. Famiglie numero 126. Anime numero 653... Padre Barbieri paroco[1]... Entrata delle botteghe di Iassi esistenti in Usci, ricevuta dal detto padre Barbieri... Sabboano... Il padre Bialis... Tamas Janos, dascalo di Taslò... Padre Landi, paroco di Rotonda. [Castellani, la Grieştĭ şi Borioli la biserica luĭ Ienaçachi.]

CV.

Iaşĭ, 16 April 1800.

Circulară a Prefectuluĭ Gatti.

«Eŭ pater Vincent Gatt, Prefect catolicilor, care sînt în toată ţara Moldoveĭ, sănătate...» Fiindcă am gîndit ca să întăresc pace şi odihnă întru popoarele cu preuţiĭ mie supuşĭ, am arătat ca să luăm datoriile ce aŭ fost a simbrieĭ, adecă fîn şi păpuşoiŭ şi clăcile, înnainte, rînduind ca să dè fieştecare gospodar preutuluĭ pentru simbrie, adecăte o rublă turcească. Dar, fiind-că uniĭ nu aŭ primit rînduiala aceasta, iar eŭ am întărit şi întăresc că de la Paşte încolò să fie dator fieştecare gospodar a da preutuluĭ pentru datoria simbrieĭ douăzecĭ de parale, dar să nu treacă Sîntă-Măria Mare şi, trecîndu-se şi neplătindu-se, orĭ fîn, orĭ aeste doĭzecĭ de parale, s'aibă a da fieşte-care preţul fînuluĭ, după cum s'a vinde. Iarăş rînduim să aibă a da fieşte-care la Bobotează o dimerlie de popuşoĭ şi, nedînd până a umbla preutul cu crucea, să fie dator fieştecare a plăti cum va fi preţul popuşoiuluĭ. Văduvoĭ

[1] Maĭ avem de la Barbieri (v. şi p. 143, nota 2) o «Descriptio familiarum animarumque parochię Vallesachę, repertarum a fratre Ioanne Francisco Gabriele Barbieri, parocho, tempore benedictionis domorum, anno 1805, die 6 ianuarii»: în «Tronki», «Timarest», «Racouá», «Fondi», «Magazen», «Balzata», «Alben», «Valle», «Bokilla», «Florest». Urmează o altă «descriptio», din 6 Ianuar 1804, şi apoĭ «liber status animarum pro anno 1802», «liber status animarum anno Domini 1781, die prima ianuarii», altele din 1791 şi 1793. — Cărţĭ de botez, de căsătoriĭ şi de morţĭ se află din aniĭ 1780, pentru Iaşĭ.

şi văduve, care vor fi fără agiutor, s'aibă a plăti giumătate den toate, iar care vor avè flăcăĭ într'agiutor, vor plăti deplin. Pentru slugĭ a preutuluĭ, poruncesc s'aibă a da satul unde va şedè preutul două slugĭ însuraţĭ, unul în casă, şi unul să fie lemnar, dar pentru acel din casă să fie dator poporul a plăti patru parale de fieştecare gospodar.

Această rînduială eŭ poftesc şi poruncesc ca să aibă a ţinè fieştecare, şi, aflîndu-se cineva fodul, nemulţămit şi neascultător, să ştie că este minte mè a-ĭ lua îndatăşĭ *(endatez)* preutul, fără nădejde ca să-l aibă, până vor fi supuşĭ.

De la biserica catolicească în Iaşĭ, la 16 zilele luĭ April, 1800[1].»

CVI.

Cluj, 20 Octombre 1800.

Proces-verbal pentru ridicarea a «omnia paramenta moldavica cum literariis instrumentis, rite et effective», de către «pater frater Franciscus Maria Madrelly et pater frater Ludovicus Antonius Grizi, missi a Reverendissimo patre Hyacintho Lysa, eiusdem Ordinis, episcopo bakoviensi, vicario generali per Moldaviam, Missionum apostolicarum praefecto». — Notă: «Detti paramenti furono trasportati l'anno 1665 da Moldavia per liberarli dalle incorsione de Tartari[2]».

CVII.

1801.

Libro della visita dell' anno 1801, cominciando alli 8 di febraro.

[1] Din registrul Tămăşanilor. — O a treia circulară a luĭ e adresată dascălilor, pentru a li fixa contribuţia ce vor plăti residenţiĭ începînd cu luna luĭ Decembre (ce an?). «Dascaliĭ aceĭ cari sînt rînduiţĭ a şedè lîngă preut să aibă a duce la mănăstire din Iaşĭ opt claponĭ: patru la Crăciun şi patru la Paştĭ; dar aceĭ cari sunt maĭ departe de preutu lor vor aduce şese: adecăte treĭ la Crăciun şi treĭ la Paşte.»

[2] Din acest an se păstrează şi maĭ multe predicĭ cu litere latine, cu o ortografie ca aceasta: «Dau de stire tutturora prekum astez jest Dominica acè d'entei de Advent, sci sent pena la Creciun patro Dominicele. Dar dupa cum jest renduit della sfenta biserica nostra cattoliciasca, fisti kare jest dator se postaska Miercur sci Vinere, en tote septimune pena la Creciun».

Il maestro reverendo padre maestro Vincenzo Gatti, prefetto delle sacre Missioni di Moldavia, hà cominciato la sua seconda visita alli 8 di febraro 1801 nella chiesa di Tottros e Groseste, ed hà ritornato cioè che è qui in appresso segnato... Famiglie 320. Anime 1500... Entrata della chiesa figliale di Tottros... Entrata della chiesa di Groseste... Alli 15 febraro dello stesso anno hà fatto la visita in Calughera... Famiglie 568, anime 2.741... Entrata della chiesa di Postiana... Entrata della chiesa di Baratz... Entrata della chiesa di Baccò... Alli 19 febraro hà fatto la visita in Vallesacca... Famiglie 221, anime 1171... Alli 21 di febraro hà fatto la visita in Clesia... Famiglie 286, anime 1422... Alli 24 di febraro hà fatto la visita in Faroana... Famiglie 350, anime 1721... Nel mese di marzo, nella parochia di Tamasceno, Giudeno e Rocheteno... Famiglie 514..., anime 1928... Nella parochia di Allaoceste. Famiglie 492, anime 1887... Nella parochia di Usci. Famiglie 131, anime 687... Nella parochia di Jassi....

CVIII.

Iaşĭ, 13 Mart st. v. 1801.

Anaforà a boierilor Constantin Balş, Vel Logofăt de Ţara-de jos, şi Iordachi Roset, Vel Vistier (întărită de Domn, C. Ipsilanti, la 16).

«Lăcuitori ungurĭ din şeĭsprezece sate ungureştĭ de la Ţinutul Romanuluĭ, anume Săboanĭ, Childeştĭ, Ghirieştĭ, Teţcanĭ, Ciorana, Segna, Burianeştĭ, Tămăşenĭ, Agiudenĭ, Răchitenĭ, Miclăuşenĭ, Căcăcenĭ, Rotunda, Bohonca, Maxineştĭ şi Oţelenĭ», se plîng «asupra prefectuluĭ catolicesc prin strămutare ce s'ar fi făcînd obiceielor vechĭ ce aŭ avut, de havaieturĭ şi alte rînduiele, adăugîndu-ĭ prefector şi preuţiĭ lor cu altă dare noo, asupritoare, făr de rînduială şi pisti putinţă, cum şi gialoba ce prefector aŭ dat Înnălţimi Tale cu aratare împotriva gialobilor». E represintat Prefectul la judecată prin vechil, «preutul Vasili[1], catolic».

[1] Berardi.

«Arătare ce aŭ făcut că den vechĭ aŭ avut obiceiŭ de da preuţilor cîte zece parale pe an, de tot gospodarul ce era la un popor, iar de la o vreme îĭ iè cîte douăzecĭ de parale.» Se admit cele 20 de parale, fiind-că traiul s'a scumpit.

Pentru fîn, «aŭ arătat eĭ că maĭ înnainte eĭ făcè, toţĭ lăcuitoriĭ ce erà la un popor, cu claca den iarba ce avea eĭ de fînaţ, şi, de o parte, şi el stringea, şi el căra la casa preutuluĭ; iar de la o vreme încoace s'aŭ obicĭnuit a le lua cîte o căpiţă de fîn de tot casaşul pe an, iar de la care nu avea fîn, lua cîte un leŭ de căpiţă». Prefectul cerea la Paştĭ 20 de parale. Se decide astfel: «să facă pentru hrana celor caĭ numaĭ zece fălcĭ fîn toţĭ locuitoriĭ satelor ce vor fi cu un preut, din iarba lor de fînaţ, ce vor avè, şi să-l strîngă, să-l care, să-l facă stog saŭ gireadă la casa preutuluĭ, în vremea faceriĭ fînuluĭ, şi nu maĭ mult».

Pentru popuşoĭ, «aŭ arătat că avea obiceiŭ maĭ înnainte de făcea fişticare sat pentru trebuinţa casiĭ preutuluĭ, care iar eĭ şi-ĭ prăşè şi stringè la casele lor. Iar de la o vreme s'aŭ obicĭnuit că le iè cîte o dimerlie popuşoĭ de grăunţe, de douăzecĭ ocà, de casaş». Prefectul cere 20 de leĭ de dimirlie la Bobotează. Se decide «că toţĭ lăcuitori satilor ungureştĭ ce vor fi cu un preut să dè preotuluĭ treizecĭ mierţe de popuşoĭ bătuţĭ pe an, măsurîndu-ĭ cu dimirlia, ce este obicĭnuit de vînd şi cumpără, şi să maĭ dè douăzecĭ mierţe ovăz, pentru hrana cailor».

La îngropărĭ, odată se dădeaŭ 30 de parale, acum se cer 5 leĭ. «Cu aceĭ banĭ ce dă maĭ înnainte», însă, «acum nu este în destul». Decĭ, pentru copil pănă la şepte anĭ se va da un leŭ, pentru alţiĭ, doĭ, «şi, pentru patru lumînărĭ a prohoduluĭ, să nu fie siliţĭ nicĭ întru un chip a le face de o litră de ceară, precum le cerè». Preotul să iea pe mort de acasă, iar nu dascălul singur.

La cununiĭ, odată se dădea 20 de parale, acum se cer treĭ leĭ. Se admit doĭ. Popa să nu topească, nicĭ să vîndă lumînările, ci să le ardă în biserică. Acelaşĭ venit se fixează pentru botezurĭ. Să se aleagă «doĭ oamenĭ fruntaşĭ pentru purtarea de grija celor trebuincioase a bisericiĭ». Gloabele «să se ieì

pentru pricine căzute, care se vor căuta de preot cu fruntaşi poporuluĭ».

«Pentru treĭ oaminĭ scutelnicĭ ce aŭ arătat Săboaniĭ că daŭ preutuluĭ de slujbă şi pentru ca să nu rămîie asupriţĭ cu plata biruluĭ lor, preutul de maĭ înnainte le făcuse rînduiala ca să iè de la celelalte sate a poporuluĭ cîte zece parale de om, iar acum ar fi luînd preutul cîte douăzecĭ de parale de om de la acele sate, şi lor nu li dă nimica, rămîind de scutesc pe oamenĭ numaĭ de la dînşiĭ.» Se decide «ca aceĭ treĭ oamenĭ scutelnicĭ tot să-ĭ dè de la Săboanĭ, dar birul, la cîte ce va ajunge cisla, să dè baniĭ la Vornicul den Săboanĭ, ca să plătească pentru scutelnicĭ. Iar alţĭ scutelnicĭ ce maĭ avè, prin alte sate a poporuluĭ, să lipsască, să nu se maĭ dè, ce să se pui de către sati, ca să poarte bir şi avalele».

«Osăbit aŭ maĭ arătat eĭ cu toţiĭ că de la Crăciun pănă la Bobotează sînt opriţĭ de a nu face giocurĭ cu lăutarĭ nimene; care, fiindcă giocurile se socoteşte că nu pot să pricinuiască, la rînduielile legilor, nicĭ o sminteală, s'aŭ cunoscut că oprire ce le se face este cu totul fără de cuvînt, şi s'aŭ găsit cu cale ca giocurile pe la casele lor să facă într'acele serbătorĭ, iar nunţĭ de la Crăciun pănă la Bobotează să nu le poată face nimene între dînşiĭ[1].»

CIX.

Tămăşenĭ, 14 Mart 1803.

Iosif Berardi, parochul local, scrie, probabil Prefectuluĭ, despre o ceartă cu ispravnicul, care contesta misionarilor

[1] Din registrul Tămăşenilor. — La 25 April 1802, an cînd se fac învoielĭ particulare cu satele, se tocmeşte un vizitiŭ, cu 18 leĭ turceştĭ pe an, «cum de la nişte aĭ s'aŭ obicĭnuit de daŭ preuţi la argaţi lor, două perechĭ de cibote, o părechi de bernevicĭ, o căciulă, un pestiman *(sic)* şi un ştergar», fiind şi scutelnic, — la «părintele Vasili Berardi». — La 9 Sept. 1804 misionariĭ, prin Barbieri, arată Prefectuluĭ că nu li ajunge venitul şi cer «l'aumento della sembria, eguale in tutti i popoli, per 2 piastre per famiglia, e di un giorno di clacca da ogni uomo, per ajuto alla loro casa, e ridurre li soliti scutelnici tributarj in ogni popolo a solo tre, coi bovi», a se creşte taxa pentru «morti piccoli» şi «morti grandi», precum şi a se admite judecata în casurĭ de conştiinţă, fără recurs la ispravnicĭ.

dreptul de a judeca în afacerĭ de moştenire şi altele asemenea. «Li motivi di sì fatti giudizj sono la pochissima cura che hanno li villani ordinariamente per li loro superstiti figli, poichė al più presto dissipano tutta loro eredità, e poi, o non li curano affatto, o li danno figli d'animo a qualche misericordioso per levarseli d'attorno, o li lasciano andare di porta in porta, con notabile danno della loro onestà, se sono femine, a causa delle cattive madregne, come ben sà Vostra Paternità.... Quando gli avvanza qualche cosa dai loro defonti, tutto consumano in vino.»

CX.

Roma, 14 August 1803.

Se permite luĭ Dominic Brocani, Minor Conventual, vicariŭ-general, a ceda o parte din atribuţiile luĭ către «R. D. Stephano Botskor, praesbitero saeculari, missionario apostolico».

CXI.

Roma, 22 April 1804.

Piŭ al VII-lea, după cererea Prefectuluĭ Brocani, declară privilegiat altarul principal al bisericiĭ catolice din Iaşĭ[1].

CXII.

26 Iulie 1805-4 Ianuar 1806.

Mărturiĭ pentru Baraţĭ (Trebeş).

1. «Iosi Lozkén», din Călugăra, vorbeşte de «o piatră pusă în vremea Doamneĭ Eleneĭ..., piat a care tot se zice a Doamneĭ Eleneĭ... Se numeşte Lunca Baraţilor şi merge

[1] În acelaşĭ an, la 25 August, găsim o «testimonianza dalli ispravnici di Bacco» pentru Baraţĭ, în procesul episcopieĭ cu un anume Rugină. Ispravniciĭ eraŭ Ioniţă Vîrnav şi Constantin Mutu, Comis.

pănă în gura apeĭ Nigeluluĭ, şi de acolo p'in pregiur, tot pe acè moşie, era o mănăstire, care mănăstire o aŭ mîncat apa Bistriţeĭ, şi această mănăstire se numia mănăstirea Baraţilor, iar eŭ nu ştiŭ chiar în ce loc ar fi fost mănăstirea... Şi am auzit că această moşie o aŭ stăpînit maĭ înnainte episcopul Baraţilor». Ştefan Roset iea un loc de prisacă şi apoĭ, nefiind episcop, încalcă. «Şi eŭ eram băiat şi păziam oile, cînd Ţiganiĭ dumisale Ştefăniţiĭ ne băteaŭ şi ne înteriaŭ pe noĭ, de nu treceam peste hotarul pus de dumnealuĭ, ca să se vestească cum că-ĭ moşia a dumisale.»

2. Petre Lupu din Sărata. «Am auzit de la moşĭ şi bătrînĭ că din sus de tîrgul Bacăuluĭ aŭ fost o mănăstire a Baraţilor, drept dealul Baraţilor, care mănăstire aŭ surpat-o Bistriţa, şi am auzit că, lîngă mănăstirea den sus, era locul saŭ şi moşia mănăstiriĭ.»

3. Ianoş Bulaĭ cel bătrîn, din Valea-Mare. «Din copchilăria mea am auzit de bătrînĭ c'aŭ fost mănăstirea Baraţilor pe malul Bistriţiĭ, din sus de tîrgul Bacăuluĭ, şi, în vremea turburărilor, toate acele aŭ carat Baraţiĭ în ţara ungurească, ce aŭ fost a mănăstiriĭ, şi pe urmă aŭ mîncat Bistriţa mănăstirea şi clopotniţa, şi clopotele.»

4. «*Martin Gabor depone di aver inteso al leggere una carta d'otarnica della città di Baccò in questi termini:*

Tîrgul Bacăuluĭ n'aŭ fost unde este, ci aŭ fost tîrgul maĭ sus, la gura Nigeluluĭ, şi l-aŭ mîncat Bistriţa. Şi aŭ fost mănăstirea Baraţilor din sus de gura Nigeluluĭ, şi aŭ mîncat Bistriţa şi pe aice... Şi spune că ar fi auzit că şi locul unde acù este Curtea Domniţiĭ era locul Baraţilor.

Note: «Stefaniza Roset, Roset Teskan; Ivanizza, fratello; Costantino, figlio; Maria moglie seconda di Balos. Costantin p.[a] *(sic)* figlie due: 1. figlia hà preso Christoverde; 2 figlia: una morta; 1. moglie di besadè morto di peste, — Domniza sorella —: 2 figlie morte di peste; padrone.»

5. «Vasile, feciorul luĭ Osman botezatul, cel maĭ bătrîn din tîrgoveţiĭ den Bacăŭ... Cum însăş am auzit de la Andreĭ Chirisca şi de la Radul Măcelarul, Moldovenĭ, tîrgoveţĭ, prè bătrînĭ, cum că Constantin Ruset i-aŭ găsit pe dînşiĭ în

lunca Baraţilor la vînat, şi s'aŭ pus, de frică, ca să bată ca cìniĭ, să sghere ca iepuriĭ, să urle ca lupiĭ, ca să pomenească şi să vestească că moşia aceia era a luĭ, nu a Baraţilor... O mănăstire a Baraţilor spre gura Nigeluluĭ am auzit de la toţĭ bătrîniĭ c'aŭ fost, şi atuncĭ în tìrgul Bacăuluĭ era peste 500 de case a Ungurilor... Toţĭ îĭ spunea că Ştefăniţă Ruset aŭ fost om puternic, tirian şi răŭ; pe urmă aŭ murit de ciumă, fiind vădrar *(vedrar)* la Ţara-de-jos; feciorul săŭ Costantin aŭ murit tînăr, şi, cum se vede, n'aŭ prè avut parte nicĭ unul de moşia aceia, care acuma se chiamă Trebeşul-de-sus.»

6. După «documenti di Rugina et altre carte vechie de la moschia di Barazze», — genealogia Ruseteştilor, maĭ mult din spuse de bătrînĭ:

«Osman şi alţĭ bătrînĭ aŭ auzit că în vremea luĭ Mihaĭ Racoviţă, în Domnia acè al treile, adecă *dal* 1716, Tatariĭ aŭ prădat de la Bistriţa pănă în ţara ungurească, şi Ştefăniţă Roset aŭ prins toţĭ ţeraniĭ de pe'mpregiur înnuntru ogrăziĭ luĭ, cu averile lor, şi Tatariĭ nu i-aŭ făcut nimica, fiind-că el luase maĭ înnainte un firman de la Hanul lor; şi zicea oameniĭ că el aŭ fost chemat pe Tatarĭ, fiind ispravnic de Bacăŭ, şi ţeraniĭ era nesupuşĭ, nicĭ vrea să plătească bir, pentru prădăciunile oştilor ungureştĭ. Şi pe urmă Vodă Mihaĭ, împreună cu Turciĭ, aŭ biruit pe Neamţĭ şi aŭ tăiat pe Frenţ, ghineralul lor, la Iaşĭ, şi s'aŭ făcut ciardac, ce se vede şi acmù[1].»

Petiţie a luĭ Landi către Domn pentru Baraţĭ, moşia posedată totdeauna de «Barazzi ossia calugheri ungari». «Di più si rileva dalli privilegj della pia memoria del Serenissimo prencipe Pietro l'anno zec. *(sic)*[2], concessi al vescovo catto-

[1] Pe aceiaşĭ foaie se află actul, din 16 Mart 1792, prin care se dă dreptate luĭ «pater prefector din Iaşĭ», pe care «megieşiĭ, ce se află prin pregiurul moşieĭ Baraţĭ a mănăstiriĭ Baraţiĭ din Bacăŭ», nu-l lasă «a vinde vin saŭ a tăia carne pe moşia sa». — La 28 Iulie 1805, din Bacăŭ, Berardi arată, în privinţa mărturiilor, că «li Moldovani, per gran timore di bojeri, non mi danno quegli attestati che possono», şi cere o copie a cărţiĭ de blestem ce se căpătase.

[2] Ceteşte zce, ҂зче, 7095 = 1587, supt Petru Şchiopul. Pentru progresele catolicismuluĭ supt el, v. Hurmuzaki, XI, p. LXII şi urm.

lico, che detta moscia doveva esser sua, concedendo un vaccar, due pecorari, un moraro ed un pescaro liberi da tributo ... E detti privilegj sono anche nel giorno d'oggi in nostra mano, come pure si comprova dalla risposta dell' istesso signor N., data in Divano, che cioè li Barazi sono rimasti possessori della riva di Trebes in giù.» [De cînd Ştefan Roset a usurpat moşia, cu mărturiĭ stoarse «a forza di bastone»,] da quel tempo in poi si manifesta una bestemia divina sopra la famiglia dei possidenti, a segno tale che non si è mai potuto stabilire una generazione progressiva di padre in figlio, anzi che al presente la possieda una principessa del tutto straniera del sangue dei Rosett e che fino al giorno d'oggi due loro palazzi si sono bruciati, e non si è più potuto continuare di rifabbricarli».

CXIII.

Călugăra, 19 Septembre 1805.

Berardi către Prefect. «Le ragioni della nostra dimora sono: il grisov del prencipe, che ci accorda li privilegj alla moscia di Trebes, che sono incomponibili con quella piccola collina che pretende lasciarci il signor Vornico, di nostra antica possidenza; la firma del Divano e del prencipe, che autorizza la proposizione detta da un an[te]nato della Domnizza ... Questa carta di donazione, che, conosciuta in tempi più addietro legittima, avrebbe chiuso l'addito a questa interminabil lite.»

CXIV.

Csik-Somlyó, 13 Ianuar 1806.

Attestatum venerabilis conventus Csik-Sonlyoviensis fratrum Minorum Ordinis Strictioris Observantiae provinciae S. P. Francisci Transylvanicae.

De initiis et adiunctis possessionibus suppressi antiqui monasterii fratrum Ordinis Minorum Observantiae provinciae Hun-

gariae Sanctissimi Salvatoris requisitus, cum sciam rerum antiquissimarum notitiam certam nonnisi ex antiquis scriptis et seniorum traditionibus posse firmari atque constabiliri, praemitto.

[Originea mănăstiriĭ din Bacăŭ după Bandini, «prout in originali itinerario suo signavit» [1]. Afirmă că «monasterium appellatione provinciali moldaviense, appellatione autem locali bakoviense»: Alexandru-cel-Bun ar fi dat episcopieĭ moşiile.] Hoc ipsum luculentissime demonstrat latifundium illud et posessio, quae a fundatis in principio fratribus religiosis vulgo et vernacula Hungarorum lingua Barati hodiedum iam a 400 annis nomen constanter habet... Nihilominus iura et fundationes huius monasterii tum quoque stetisse constat ex historia authentica Ordinis Minorum Strictioris Observantiae S. Salvatoris, quae de guardianis et de personali statu eiusdem loci ex authenticis domesticis tabulis habet et tradit quod guardiani bakoviensis conventus fuerint:

1531. Pater Franciscus de Somogyvár.
1533. Idem.
1535. Pater Ioannes de Petherd.
1537. Pater Martinus de Enyedino.
1542. Idem cum aliis octo religiosis.
1544. Pater Mathias de Ebretz cum quinque religiosis.
1546. Pater Gasparus de Várallya.
1548. Mathias de Ebretz, sub quo duo sacerdotes et tres laici.
1550. Pater Laurentius de Kolosvár, cum totidem.
1552. Pater Petrus de Sancto Michaele.
1556. Pater Laurentius de Vasárhelly.
1561. Pater Laurentius de Kolosvár cum tribus.
1570. Pater Mathias de Szathmár.
1572. Idem cum uno patre et uno laico.

Hucusque historia provinciae SS. Salvatoris de suo loco bakoviensi; cuius guardianus, priusquam recenseret relatis, praemittit quod moram ibidem absque intercapedine traxe-

[1] Tipărit de V. A. Urechiă, în *An. Ac. Rom.*, seria a 2ª, secţ. ist., XVI. Cf. Iorga, *Călătorĭ, ambasadorĭ şi misionarĭ;* Bucureştĭ, 1899 (extras din «Buletinul Societăţiĭ geografice», sem. II, 1898), p. 68 şi urm.

rint... Ivonia... causa fuerit... ut... Franciscani suam stationem desererent. Viam redeundi, scriptus in tabula anni 1608 guardianus bakoviensis pater Varadius, electus eodem anno minister, munus guardiani patri Stephano Udvarhelly dimisit. Tum senatus idem Provinciae SS. Salvatoris de domo bakoviensi anno 1610 constituit in verbis: «Residentia bakoviensis in Moldavia committitur directioni R. P. ministri et custodis transylvani, etc., atque conformiter ad haec.»

Ex missione R. P. Michaelis Balásfi, olim custodiae hodie provinciae ipsius transylvanicae S. regis Stephani alumni, simplex transumptum lego litterarum, quas minister provincialis ad custodem Transylvaniae de recuperando conventu bakoviensi dedit, in verbis:

«In Christo sibi charissimo patri, fratri Valeriano Lubenetio, Ordinis Minorum Sancti Francisci de Observantia, custodi Transylvaniae, fratér Paulus de Szeleveni, eiusdem Ordinis et Observantiae, necnon Provinciae Hungariae S. Salvatoris minister, licet immeritus, salutem in domino Iesu sempiternam.

«Ad recipiendum bakoviense monasterium, nobis iniusta opera patris Hieronymi, conventualis per Prutum *(sic)*, ante annos quatuordecim ademptum, cum hisce temporibus satis idoneam personam, Tuam Reverendam Paternitatem, cognoverim, hinc est quod tibi hoc onus ad meritum obedientiae salutari iniungo, quatenus, litteris nostris prius principi Moldaviae redditis, in recuperando eodem sedulam operam naves, quo et nos per laborem tuum hisce afflictis temporibus utcunque laboribus ac necessitatibus succurrere possimus. Si que autem in recuperando difficultas emerserit, tibi plenariam authoritatem illa omnia faciendi et exequendi concedimus, quae recuperationi praedicti monasterii serviverint; ut autem commodius hoc opus exequi possis, omnes et singulos Christi fideles, ac praecipue Observantiae Sacrae amatores, in Domino precor ut tibi sint in adiutorio, maximam inde apud Deum recepturi mercedem. Vale in Domino. Datum in monasterio nostro csikiensi, 29 Augusti anno 1594.

Frater N., qui supra.»

[Se expun răscoala și luptele luĭ Sigismund Báthory.]

Mora aliqua recuperationi conventus bakoviensis iniecta est, et interim de provisione Clementis Papae VIII antiqua cathedra episcopalis Milkoviensis, in Szeret subinde translata, in Bako tandem constituta est, et primus omnium hic cathedram, exeunte saeculo XVI, erexit Reverendissimus dominus Bernardinus Quirinus, episcopus prius argensis, obtinuitque pro sede primum monasterium bakoviense, quod tamen fratribus postmodum benevole resignavit, prout palam fit in litteris transactionalibus eiusdem, quae sunt sequentis tenoris:

«Nos, fratres bakoviensis monasterii Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia provinciae Hungariae Sancti Salvatoris, frater videlicet Valerianus, custodiae transylvanicae custos et guardianus loci, frater Ioannes Varadi, praedicator loci, frater Ludovicus de Angyalos, confessor loci, una cum aliis fratribus tum degentibus, tenore praesentium, quibus interfuerit, significamus quod Reverendissimo in Christo patri, fratri Bernardino Quirino, episcopo argensi, in Moldavia et Valachia, ex Ordine nostro, pro illius erga nos benevolentia permisimus e Curia sua ad hortum nostrum (quem quidem Reverendissimus dominus, una cum monasterio, nobis reliquit) ianuam habere recreationis causa, quousque hortus suus, quem prope Curiam suam habiturus est, constiterit. Item duos filios ecclesiae ex numero duodecim, si alios pro servitio Curiae suae a principe non potuerit obtinere, eidem concessimus; quod si impetraverit, salvi duodecim filii ecclesiae nobis remanebunt. Ad quorum fidem has litteras manu nostra subscripsimus et sigillo nostro munivimus. Actum in monasterio bakoviensi, 25 iunii anno 1601.

Frater Valerianus, idem qui supra.
Frater Ioannes, idem qui supra.
Frater Ludovicus, idem qui supra.»

Sed qui ad annum 1580 monasterium bakoviense insederat, frater Hieronymus, Ordinis Minorum Conventualium, olim guardianus et custos leopoliensis, renunciatus anno 1605 episcopus bakoviensis, e monasterio patrum fratres iterum exegit, atque hinc est quod in historia provinciae SS. Salvatoris ad annum

1610 anonymus signetur guardianus loci Bako; caeterum, ut ex temporum serie res bakoviensis monasterii palam fiant.

[Ancheta luĭ Bandini.]

Ad haec Reverendus dominus Petrus Parchevits, pridie nonas martii anno 1655 ab Alexandro Papa VIII per obitum Magnifici Bandini, prout mihi originale pergamenum testatur, renunciatus in munere administratoris moldavicarum ecclesiarum, ut animabus Hungarorum Moldaviae per experientiam propriam desolatis solatium ferret, multa solicitudine cum patribus Transylvaniae custodiae Ordinis Minorum Strictioris Observantiae egit, etiam apud S. Congregationem de Propaganda Fide, subinde monasterium bakoviense iisdem patribus anno 1670 restituit effective, — originales super huius modi restitutione factae litterae transactionales hoc palam faciunt et narrata confirmant in verbis:

«In nomine Domini. Amen.

«Illustrissimus ac Reverendissimus dominus Petrus Parchevits, archiepiscopus marcionopolitanus, vicarius apostolicus et principatus Moldaviae, etc., infrascriptis patribus franciscanis custodiae Transylvaniae. Deo et divis inspirantibus, maiori penso Dei servitio et salute animarum, libere et sponte offert, revocat et introducit ad monasterium bakoviense in dicta Moldavia praefatos patres franciscanos, si tamen Sacrae Sedi apostolicae et aliis superioribus placuerit. Cum ad praesens dictum monasterium sit episcopalis residentia, olim vero conventus Franciscanorum provinciae SS. Salvatoris de Observantia et custodiae transylvanicae, a Margaretha, quondam coniuge principis Moldaviae, catholica, filia principis Transylvaniae, funditus erectus et a praefatis patribus franciscanis a fundatione semper possessus et inhabitatus, prout non modo annales et scripturae, sed adhuc homines superstites bakovienses testantur, se bene recordari quando monasterium illud (hoc enim nomen usque in hodiernum diem retinet) fratres, ligneos calceos gestantes, possederunt et inhabitarunt, verum, ob bellicos tumultus et temporum calamitosorum iniurias fratribus praefatis ad tempus inde Csikium recedentibus, dum desolatum remaneret,— a Sacra Sede Apostolica fuit spon-

taneo iure titulus denominationis episcopalis Serenissimis Poloniae regibus concessus. Quid autem et qualem fructum episcopi poloni a septuaginta annis in dicta provincia fecerint, Reverendissimus dominus Petrus Deodatus Bandinus, archiepiscopus marcianopolitanus et administrator in praefata Moldavia, ac alii, fide dignae personae et missionarii, plenam ac sinceram, tum voce, tum scriptis, Sacrae Congregationi de Fide Propaganda dederunt informationem, imo ipsa provincia, princeps et barones, non alio nisi lupi nomine dictos Polonos vocitant et quodam naturali odio prosequebantur. Praesenti autem tempore, Deo sic disponente et Sacra Sede Romana perbenigne annuente, cum Reverendissimus dictus Petrus Parchevits, archiepiscopus marcianopolitanus, natione Bulgarus, in moldaviensi dioecesi vicarius apostolicus atque administrator sit constitutus, salva antecessorum fratrum venia, in pastorali officio solicitior et industrior esse volens, aptos ministros atque operarios nativos, tanquam zelosiores pro vinea Domini Sabaoth excolenda, providere cupit et meditatur, oportunius remedium non adinvenit quam monasterium bakoviense fratribus franciscanis, ad quos de iure olim pertinebat, consignaret adderetque; quae quidem consignatio et restitutio sequentibus pactis et conditionibus facta est: primo . . . *(sic)*; quarto, bona tum ecclesiae et residentiae manebunt fratribus franciscanis cum vicario apostolico, si ex ordine eorum fuerit assumptus, videlicet domus, fundus, vineae, horti, decimae, molendina et similia.»

Literis apostolicis dato 10 Martii 1673, idem Reverendissimus dominus Petrus Parchevits, contendens venire ad Serenissimum regem Poloniae, votis pluribus exoptatum alumnum transylvanicae custodiae, moldavicis ecclesiis suum vicarium generalem, patrem Stephanum Taplotzai, nominavit et substituit, quem deinde Innocentius Papa XI litteris spiritualibus necessitatibus ecclesiae bakoviensis in principatu Moldaviae 11 ianuarii 1677 vicarium apostolicum constituit, cumque is 9 septembris 1678 ultimum diem obiisset, per mortem eiusdem etiam spes recuperandi monasterii bakoviensis succisa est. Vicarius autem apostolicus alter datus est huic ecclesiae

Illustrissimus dominus Vitus Pilutius, marcianopolitanus archiepiscopus, quem anno 1682 huiatem consecrasse ecclesiam originales testantur litterae consecrationis. Deinceps constanter usque ad nostram aetatem bakoviense monasterium et ecclesiam, una cum suis accessoriis, fundis et possessionibus, Romanam Sedem, cui res sacrae et Deo devotae obnoxiae sunt, per suos vicarios aut missionarios apostolicos, Polonos vel Italos, administrasse, procurasse et possedisse atque actu etiam possidere confirmant actualis usus et seniorum traditio.

Csik Somlyo, die decima tertia ianuarii, anno millesimo octingentesimo sexto.

Pater Frater Leonardus Losteiner, Ordinis Minorum Strictioris Observantiae, SS^tae^ theologiae et SS. canonum lector habitualis, consultor, item habitis et aggregatis provincialibus patribus [1].»

CXV.

Lemberg, 16 Iunie 1806.

Padre Barbieri către Prefect. Venise pentru a căuta documentele episcopatuluĭ de Bacăŭ. «In questo convento hò trovato tre ritratti di tre vescovi di Bacco, colle seguenti iscrizioni: «Patres Adamus Goski et Iacobus Dłuski, episcopi baccovienses, quorum alter, assa[ssin]atus a Valachis, Leopolim conductus, apud fratres suos ad ecclesiam Sanctae Crucis post aliquos dies infirmitatis tumulatus est. Andreas Wasilo, de stemate Iastrzebicius, ex episcopo baccoviensi primus vilnensis anno 1386, apostolicis virtutibus illustris». Hò ac-

[1] La 8 Ianuar, din Cluj, răspunde Prefectuluĭ şi Ladislaŭ Bende, «guardianus et conf. Transylvaniae», dar pentru a-ĭ spune că orĭ-ce cercetărĭ de documente la «capitulare archiv[i]um Albae Carolinense» s'aŭ dovedit zădarnice.— La 5 Iunie, din Bacăŭ, Berardi trimete resultatul ancheteĭ şi expune cum stă afacerea Trebeşuluĭ. El citează şi «la notizia autenticata della cronologia dei vescovi, ricevuta da Claudiopoli, residenti in Baccò, e la perquisizione fatta dai vescovi delegati dalla Santa Sede, ricevuta e legalizzata dal Padre guardiano di Somlyo» (lipsesc). «Il signor Spatar», scrie Berardi, «si trova ancora in Okna, in çerca dei ladri».

cordato il pittore del monastero per far le copie di questi tre vescovi, in un sol quadro, di mediocre grandezza, ma meno di quattro zecchini non vuol farlo[1].»

CXVI.

Iașĭ, 26 Maiŭ st. v. 1808.

Cercetare pentru «pricinile între egumenul sfinteĭ mănăstirĭ Tri Sfetitile și între prefectorul bisăriciĭ catoliceștĭ, pentru binalele de lemn ce începuse a face egumenul innuntru, în ograda mănăstiriĭ, pe zidiŭ, în dreptul bisăriciĭ catoliceștĭ, în locul celor ce aŭ fost, iarăș de lemn, și s'aŭ răsipit la întămplare arderi foculuĭ, eșite fiind acele binale din linie zidirilor vechĭ, ce sînt înnontru în ograda mănăstiriĭ».

CXVII.

Roma, 3 Decembre 1808.

«F. Bon. Carenzi, vescovo», către «il molto reverendo padre domino colendissimo, il padre maestro Landi, prefetto delle apostolice Missioni di Moldavia». «Del Reverendissimo padre procuratore generale delle Missioni avrà intesa la mia esaltazione a codesto vescovato di Bakow; con la presente intendo di confermarle tal notizia, ed a tal effetto lo determino mio vicario generale ... Dopo che sarò consagrato, che spero sarà prima delle prossime feste natalizie ... Roma, 3 decembre 1808, SS. dodici Apostoli. Umillimo e devotissimo servo....

[1] Din acest an avem și cîteva extrase de rapoarte ale luĭ Broccani, fără deosebită importanță istorică. — La această cercetare de documente se referă poate scrisoarea fără dată, pe care o adresează un necunoscut, cerînd informațiĭ, către un «reverendissimo signor don Antonio, provinciale missioni ctinu[ce]», *(sic)*. În ea se spun următoarele, arătîndu-se că s'a scris și prin consulul Pini: «Un certo signore maggiore, di cui non mi soviene il nome, Polacco ed olim impiegato nella Corte del fù rè di Polonia, ci hà dato come sicura notizia di aver letto nell' archivio del regno di Polonia, trasportato in Pietroburgo, la seguente iniziale: *Documenta spectantia ad episcopalem cathedram Bacoviae et ecclesias missionis catholicorum Moldaviae*, sotto numero che non si ricordava, ed asserì di averne ancora osservato li plichi sigillati di detti documenti».

CXVIII.

1809.

Două acte relative la locul din Păcurarĭ pe care Prefectul îl cumpără de la «Elisaveta ce aŭ fost soţiia mortuluĭ Lavrintie Asterliţ, Şfed, cărătaş», — la «rizapazar».

CXIX.

Iaşĭ, 3 Februar 1810.

Prefectul Landi către Domn, anunţînd că a găsit loc pentru cimitirul catolic. «După obştiasca hotărîre ce s'aŭ dat, ca îngropare, atît a pravoslavnicilor, cît şi a altor limbĭ ce să află, să nu maĭ fiia aice în oraş, după cum până acum, de carĭ să pricinuia multe boale noroduluĭ, ce să fiia afară din târgu, la cămpu, precum pentru pravoslavniciĭ creştinĭ s'aŭ şi pus la cale cu locurile ce s'aŭ găsit şi s'aŭ osăbit ca să fiia înnadinsu pentru acè trebuinţi.»

CXX.

Viena, 17 Novembre 1810.

Nunţiul din Viena către Landi. «Mi è piacciuto molto ciò ch' ella mi dice del metropolita greco scismatico[1], e spero ch'egli terrà la sua parola. Sono certo che, alla relazione che ne farò a Sua Santità, il Santo Padre ne sarà soddisfatto. Non sapendo se i Francesi di cui ella mi parla si siano sposati con Greche cattoliche o scismatiche, convengo con lei che sia bene tollerare, sinchè si sappiano gli ordini della Sagra Congregazione.»

CXXI.

Iaşĭ, 5 April 1812.

Circulară a luĭ Bonaventura Berardi, noul Prefect. «Quoniam ex pura et inscrutabili divina providentia hoc factum

[1] Mitropolitul impus de Ruşĭ, Gavriil. Nu ştim ce serviciĭ adusese catolicilor.

putamur ut omnes reconditae extiterint nobis viae ad prosequendum iter nostrum Constantinopolim versus sumendumque munus nobis côncreditum provincialatus et praefecturae illius Missionis nostri Ordinis, donec Sacrae Congregationis antistites in tanto rerum discrimine ad harum Moldaviae Missionum praefecturam nos disposuerint, hinc operae pretium officiique munus duximus hisce circularibus litteris nostras pro temporum locique opportunitate dispositiones insinuare.» Să supravegheze pe cantorĭ, să-ĭ puie a învăţa pe copiĭ, să celebreze personal nunţile, să trăiască decent, să nu lipsească de la reşedinţă maĭ mult de două săptămînĭ, să nu facă slujba la bîlciurĭ. Fixează zilele cu două slujbe pentru parochiĭ din «Gorsofalva», Călugăra, Săbăoanĭ, Agiudenĭ şi Hălăuceştĭ. «Coreae permissis ab ecclesia temporibus, nunquam a iuvenibus in propina fiant, nunquam nocte, multo minus in Sabato ante nuptias, et statim in secundo pulsu, ante vesperas, diebus festivis volvantur. Abusus hac in re omni conatu destruite. 5. Conversationes nocturnas, vulgo *sezator,* inter iuvenes et virgines a vestris pagis omnimode eliminate. Domorum incolas tales conversationes vel in aula, vel in domo permittentes contra nostrum mandatum gravi pena, etiam publica vel pecuniaria, arguite. In vicis autem vel plateis *sezatorium* facientes, si quos invenietis, sine mora punite; patres et matres in nocturno tempore nubiles filias accurate non custodientes, post paternam, sed severam monitionem, pubblica populi prȩsentia ante ecclesiam, si opus est, ad aliorum exemplum sub iugo constringite. 6. Ut quilibet pater familias suas proles statuto tempore ad sacram doctrinae christianae instructionem in ecclesiam, vel apud cantores audiendam, nullo considerato praetextu, nisi infirmitatis causa impeditos, mittere debeat, etiam minis verberum cogite, nec personarum acceptationem facite: praeceptum enim Domini est.» Măsurĭ contra blasfematorilor. Pentru tutele: depositul banilor să se facă la Iaşĭ, cu dobîndă. Să se ćetească la anumite zile anumite puncte din instrucţie, pe româneşte. *Comîndare* («comendar») să nu se facă decît cu voia parochuluĭ şi

în fiinţa cantoruluĭ. «Datum Iassii, ex nostra ressidentia, nonis Aprilis 1812, st. vet.»[1].

CXXII.

Iaşĭ, înnainte de 20 Iulie 1812.

Berardi către Propagandă. «Alli 16 di marzo alla greca, vale a dire alli 28 detto alla latina, mi fù consegnata dal padre Landi la patenta, dopo che egli più di due settimane la teneva, già manifestata a varj secolari; ma, perchè non mi trovava a Jassi, nulla ne seppi da lui, avendomi voluto fare une graziosa improvvisata. Alla consegna che me ne fece, presenti tre altri religiosi, mi dichiarò che cedeva tutte e singole le facoltà che egli aveva fino a quell' epoca esercitato, come era sempre stato uso di cedere un prefetto scadente in Moldavia all' altro entrante, senza far alcuna menzione che si riservava il vicariato generale.» Trăia în Moldova şi «il padre maestro Brocani, ex-prefetto più antico». Apoĭ Landi acusă pe Berardi că-ĭ usurpă funcţiile de vicariŭ-general şi-l dă, printre laicĭ, ca pe «uno scommunicato dai canoni, per usurpazioni di diritto».

CXXIII.

Roma, 20 Iulie 1812.

Propaganda către Berardi. Îl laudă pentru măsurile luate în favoarea disciplineĭ. «Stante la penuria degli operai, si era pensato di far costà rimanere il padre Landi, suo antecessore, ma, dopo che hò inteso le brighe fatte e le insidie tese dal medesimo contro di lei, comprendo benissimo che, stando egli in missione, Vostra Paternità non potrebbe aver quiete. Perciò è nostra mente che Vostra Paternità lo rimuova ben tosto dalla Missione, tanto più che questo è il commun desiderio de' missionarii. Egli intanto fù elletto vicario generale

[1] La 4 Maiŭ următor Berardi e calificat de «praefectus sacrarum Missionum in Moldavia».

di Monsignor Carenzi, vescovo di Bakovv, perchè era rivestito dalla qualità di Prefetto, giacchè la carica di vicario generale è stata sempre unita alla prefettura, come vedrà dalla lettera di Monsignor Carenzi. Cessata adunque la prefettura, cessò nel medesimo anche il vicariato. Ed, affinchè non possa egli più arrogarsi un tal titolo, Monsignor vescovo elegge e costituisce Vostra Paternità in suo vicario generale, come vedrà dalla stessa sua lettera.» Poate înlocui şi pe Padre Cantoni. Luĭ Barbieri nu i s'a permis a reveni. Îl poate pune la Huşĭ, «giacchè per altro Vostra Paternità hà dei motivi per non espellerlo». «Non potendo ancora Monsignor Carenzi ottenere il passaporto per Moldavia», i se daŭ luĭ unele drepturĭ episcopale. Să refacă moralitatea catolicilor şi să caute a stînge datoriile.

CXXIV.

Iaşĭ, 7 April 1813.

Raport al luĭ Berardi către cardinalul-procurator Parini. Resumă un altul, către Propagandă. «Notifico primieramente la restrizione della mia giurisdizione in Moldavia per la divisione del Pruth al Nistro in seguito della pace e, quantunque mi rimanghino alcuni cattolici dispersi al di là, non vi posso provedere anche colli procurati passaporti, perchè a motivo di peste è chiuso totalmente il passo. Secondo, manifesto la pretensione che hanno tutti li consoli esteri di avere ciascuno la protezione della nostra Missione, ma, per non far torto ad nessuno, niuno hò accettato in particolare, e mi trovo di vivere meglio, e spero che la Sagra Congregazione troverà così a proposito.» Ştirĭ despre misionarĭ, parochĭ. «5. Faccio osservare le difficoltà della parocchia di Jassi per le fastidiose persone cattolice d'ogni nazione che vi abitano e per il loro secretto vivere, senza alcuna ubbidienza alli precetti ecclesiastici, a risserva di pochi, e gli abbusi che hò tolti e procurerò a poco a poco di estirpare del tutto, a Dio piacendo.» Cere «almeno due o tre sogetti». «La carestia e povertà de nostri villani, lasciata dalla scorsa guerra, è tale che non si

trovano messe sufficienti per li individui missionarj, non avendo con che pagare i tributi. Quì in Jassi non si trovano tante messe che mi bastino per un mese di un anno... Mi scriva se hà mai avuto lettera del Zabberoni da Ravenna[1], e di qua tenore. Non sò se viva o sia morto».

CXXV.

Iașĭ, 25 April 1813.

Berardi către Propagandă. Anunță asasinatul, de hoțĭ, al misionariuluĭ Silvestri. S'a făcut plîngere la ispravnicĭ, «e sono stati presi varj uomini convinti finora, ma non confessi di questo assassinio». Se denunță purtarea rea a luĭ Barbieri. I-a dat sarcina de a copià într'un registru decretele Propagandeĭ. «Egli protesta che vuol essere vescovo di Moldavia, e ciò dice con li Moldovani, e dice ancora che, o con bene, o con male, assolutamente vi riuscirà... Se vi entra il console francese, addio Missione, addio monastero di Jassi, addio religione; che Dio non voglia.» Menționează pe «Monsignor vescovo di Nicopoli, residente in Bucherest di Valachia»[2].

CXXVI.

Iunie 1813.

Memoria.

Propter metum ne aliquando flumen Seret repenter destruat ecclesiam S. Antonii Recchetteni, ego infrascriptus (ex commissione admodum reverendi patris Iosephi Basilii Berardi, Praefecti Apostolici) die 29 iunii 1813 s. v., hora noctis

[1] Probabiĭ episcopul de Iașĭ de maĭ tărziŭ.

[2] Pentru casuĭ luĭ Silvestri se scrie, la 25 Mart, și nunciuluĭ din Viena. — Vice-consul frances la Iașĭ era Anton Fornetty. — Din 1813 maĭ avem: *a)* «Collecta eleemosinarum a benefactoribus oblatarum pro aedificanda sacrestia ad lapideam ecclesiam iassiensem catholicorum, mense maio incepta 1813» și *b)* o înștiințare, din 15 Iunie, către Prefect în procesul de împresurare, la Barațĭ, cu Anastase Rugină.

media secunda, exhumavi et recognovi exuvias R. P. collegialis Francisci Antonii Tasso, Savonensis, Ordinis Minorum Conventualium, anno 1763 a Sacra Congregatione de Propaganda Fide ad hanc Missionem deputati et circiter in baccanalibus ante Quadragesimam anni 1765 pie sancteque defuncti, iuxta depositiones plurimorum testium occularium fidedignorum, per me quoque supradicta die 29 iunii accurate examinatorum. Idem Pater Tasso ab admodum reverendo patre Prę̨fecto Oviller[1] ad hanc parochiam regendam missus, quamquam linguam moldavicam fere ignarus, omnibus tamen se prębuit exemplum bonorum operum, pręsertim humilitatis, pęnitentie, paupertatis, castimonię et eximię charitatis erga pauperes et ęgrotos, adeo ut usque nunc tanquam venerabilem appellatur. A R. P. missionario Antonio Maria Mauro et a Petro Ioàs, cantore et famulo pie defuncti, in prima recchittensi ecclesiuncula ante altare fuit sepultus.

CXXVII.

Roma, 16 Septembre 1813 (?).

Cardinalul Doria-Pamfili scrie, pentru Propagandă, luĭ Berardi, episcop de Bacăŭ, pentru a-ĭ comunica trimeterea, «per ordine e in nome di Sua Santità», a scrisoriĭ anexate către Domnul Moldoveĭ (lipseşte)[2].

CXXVIII.

Iaşĭ, 23 Decembre st. v. (?) 1813.

Dimitrie Marinovich, negustor dalmatin, supus rus, se plînge luĭ Berardi de Barbieri, care-l acusase că a vorbit de răŭ de consulĭ şi de Doamna Pini, care nu şi-ar plăti furnisoriĭ. Apărîndu-se, negustorul pretinde că Barbieri, «mesi sono, fù da me rimproverato per averlo sentito usare delle confidenze in mia casa con la mia coca e di averla chiamata alla di lui

[1] Huillet. V. articolul citat din *Literatură şi artă romînă.*

[2] Data scrisoriĭ e probabil prin 1814, căcĭ în acest an Berardi deveni episcop, şi trebuiră intervenţiĭ pentru ca el să fie primit a resida. Scrisoarea e atuncĭ n⁰ cea de maĭ departe.

stanza con inviti che ofendevano la onestà di questa ragaza e diffamavano la reputazione che deve avere un religioso.»

CXXIX.

Sfîrşitul luĭ 1813.

Barbieri către Pini, consulul rus. Se desvinovăţeşte de acusările ce i s'aŭ adus de «un certo mercantuccio di Jassy, nominato Demetrio Marincovich», fost «marinajo e facchino di Odessa», într' «un paese nel quale solo chi hà danaro gode tutta la fede e stima del pubblico». În restul scrisoriĭ vorbeşte, într'un limbagiu de o cruditate cu totul intimă, de sosirea-ĭ în Moldova, venind din Italia, la Maiŭ 1812, de «due ragazze», «una certa donna grassa», «la cuoca», şi alte persoane scornite de calomniator. A fost calomniat — în acelaşĭ gen — şi Berardi. Despre partea luĭ n'a făcut nicĭ-odată pe consulĭ «ladri matricolati», nicĭ n'a vorbit de datoriile la croitorĭ ale Doamneĭ Pini.

CXXX.

Iaşĭ, 14 Ianuar st. v. 1814.

Berardi către un «Reverendissimo signor don Filippo». Pentru casul luĭ Barbieri. Ar fi spus «che niuno temeva dal Santo Padre in giù». A spus clevetirĭ în petiţia către Pinĭ. A luat, avînd cheile, lucrurĭ din archive, între care «registri vecchi». «Sui primi del mese venturo ritornerò in visita per la provincia, se mi sarà permesso, avendo in molti luoghi della provincia nostra ancora la peste. Alla parocchia di Husci non potrò certamente andare, avendovi fatta colà gran stragge, sebbene, per special grazia di Dio e di S. Rocco, niun cattolico è stato finora attaccato da questo flagello.» Parochul local e P. Andrea de' Chiari. «La stagione nel più vivo dell' inverno è stata quasi sempre calda, per cui si dubita che alla primavera non scoppj anche nella nostra capitale l'orribile flagello.» Trimete şi plîngerea luĭ Barbieri, ce formează numărul precedent.

CXXXI.

Iașĭ, 16 Ianuar (?) 1814.

Raport al luĭ Berardi. Va trimete un altul după ce va visità și comunitățile din Hușĭ și Galațĭ[1]. Se plînge că nu i se ține samă de silințile ce a făcut până acum. «Che, se la misera circostanza del paese hà defraudato la mia intenzione, Iddio saprà compatire la nostra miseria.» Vorbește de ce se va întîmpla «se Dio farà la grazia al nostro Monsignor vescovo di venire alla sua diocesi[2]». A trebuit ca el, Berardi, să oprească pe misionariĭ ce voiaŭ să plece și să li ceară a se jertfi. Se reclamă îndepărtarea unuĭ «martello», care e «il pur troppo noto P. B.», autor de «bugie» calomnioase. «Feci subito consegnare al Padre Barbieri la lettera che gli hà indirizzata Vostra Eccellenza Reverendissima. Egli aveva già fatto degli impegni presso questo regnante principe per esser tolerato, e con veri pretesti seguita a restarsene in Jassi ed a non fare che dei sussurri e protesti di non volersene andare; dal di lui modo di ubbidire conoscerà Vostra Eccellenza il carattere del soggetto.» Nu e adevărat că n'are cu ce pleca; «e poi egli stesso lo hà assicurato al signor console russo, al quale aveva fatta una supplica per garpire forse un qualche attestato di perdono, ma che fù interpretato per bisogno di denaro, e, dopo avergli dato in eleemosina qualche zecchini, il detto padre li rimandò indispettito, colla risposta che egli non aveva bisogno di denari. Tanto mi hà riferito l'istesso signor general console. Vuole adunque a dispetto di tutti li legittimi superiori restare in Moldavia.» — În alt raport se menționează «il padre Landi, mio antecessore», și daraverile luĭ de banĭ cu negustorul Angelo Coradini, care ținea «vini, rum e tabacco».

CXXXII.

Roma, 17 April 1814.

Propaganda către Berardi. S'aŭ primit nouele știrĭ despre

[1] Raportul asupra visiteĭ vezi-l aicĭ, maĭ departe.

[2] Această mențiune datează întru cîtva raportul. Carenzi și-a părăsit si-

reaua purtare a luĭ Barbieri, «soggetto così pernicioso». Dar «farlo bandire di costà, dove, sospeso com' è, è fuori di residenza, dà molto a temere». Trebuia să i se ceară toate hîrtiile din archive.

CXXXIII.

Iașĭ, 28 Maiŭ 1814.

Raport al luĭ Berardi. Barbieri se susține încă, «col mezzo dei ragiri dell' indicato cattolico rinegato, presso il Maurogeni, ministro degli affari esteri, del figlio del principe Ghica, ed apresso lo stesso metropolita[1]».

CXXXIV.

Iașĭ, 30 Maiŭ st. v. 1814.

.... *Missione di Moldavia* ... *1814*. [Raport.] Sperava dalla pace conchiusa frà li Russi e li Turchi che questa nostra provincia di Moldavia avrebbe dovuto respirare dalle angustie sofferte nella guerra, ma è accaduto tutto al rovescio. Finito il solo flagello della guerra, di cui non abbiamo sofferto che le contribuzioni, sono sopraggiunti tre flagelli assai più penosi e terribili, i quali seguitan tuttora ad atterrirci ed angustiarci. Le aggressioni, la peste e la fame. La aggressione abbiamo interna, dalle turme di ladri che, per trovare questo paese senza sufficienti diffese, scorrono le strade e li boschi a loro talento e sono temerarj nelle loro intraprese, perchè o niun castigo gli si dà, per essere la maggior parte Zingari protetti dai loro padroni, oppure col denaro rubbato si ricattano dalle condanne. Vittima di questi masnadieri fù l'anno passato il povero nostro missionario P. Re. Silvestri, di cui diedi varie relazioni e rinovo[2]... L'apertura ... sul Danubio, e commincia ... [neg]ocio per le con-

tuația înainte de 4 Novembre, cînd în locul luĭ fu numit Berardi (Schmidt, *Res gestae*, p. 136).

[1] Mitropolitul e Veniamin, restabilit în Scaun; Grigore Alexandru Ghica a avut doĭ fiĭ: pe beizadelele Dimitrachi și Aleco, iar Mavrogheni e Petru.

[2] Prin puncte se arată lipsurĭ în hîrtie.

dizioni della sua... hanno introdotta da Costantinopoli... in Vallachia e di là in Moldavia, [che si vo]leva sia stata finora preservata da... lagello la nostra città di Jassi ne sia però molto sofferto la provincia, essendosi detta peste communicata in molte città e villaggi. Frà queste la città di Husci, ove sono circa cento cinquanta famiglie di nostri cattolici, intorno, dentro e fuori di detta città, ne' suborghi, hà sofferto più di tutti gli altri luoghi in Moldavia la strage di questa pestilenza. Ma per speciale divina Providenza o per intercessione del glorioso S. Rocco sono stati preservati dall' infezione, così che dei tanti che sono periti, neppure un solo cattolico si numera frà loro, nè altrove in Moldavia, che abbia sofferto finora questa malattia, da che hà principiato dopo la guerra. Seguita tuttora a sentirsi qualche caso quà e là, ma si spera nella divina misericordia che saremo del tutto purgati.

La fame ossia carestia è quella che ci angustia di più e che si dubita dovremo seguitare a soffrire. La primaria causa di questa si è stato lo smembramento della metà di provincia, e segnatamente della più fertile, al di là del fiume Pruth, sino al Nistro, che hanno preso li Russi nelle condizioni di pace. Da questa parte veniva l'abbondanza dei bestiami di ogni sorta, delle biade, delle cere e miele, e, dall' epoca che se ne sono impossessati li Russi, hanno chiuso il comercio in modo che [nulla] o ben poco lasciano sortire al resto della Moldavia, e quel poco a gravissimo prezzo; per cui le generi sono saliti ad un prezzo esorbitante ed insopportabile nella nostra Moldavia, per mancanza del denaro. Perchè abbiamo una cognizione delli cambiamenti delle cose, basta osservare che li viveri avanti la guerra ultima frà Russi e Turchi erano in questa proporzione. La carne bovina si vendeva quattro fino a sei parà l'oche, la carne d'agnello sei fino a otto, il pane di grano ossia farina quattro parà, farina di grano turco un parà e qualche volta due, il vino tre e quattro parà l'oka, ossia bocale; le ova tre e quattro al parà. Questi generi, che sono in questo paese di prima necessità, ora sono mutati: La carne vaccina, scarsissima ed assai cattiva, a tredici parà, e felice chi la può avere due volte la

settimana! La carne d'agnello venti parà, e non si trova. La farina di grano meschiato con segale a quindici parà l'ocha e quella di grano turco a cinque e sei parà. Il vino venti parà e più ancora l'oka, ossia boccale, e l'ova, ove che è il tempo dell' abbondanza, un parà l'uno, e due, tre parà, l'inverno fino a cinque e dieci parà l'uno. Tutto il resto, che riguarda il vestiario, a proporzioni ancora maggiori è cresciuto. Il denaro è perduto, così che con difficoltà si sà come tirare avanti a chi deve vivere di assegnamenti, come li missionarj alla campagna, che non ricevvono altro che [*șters:* o due piastri] per casa, con tutto, oppure venti parà di denaro, un demerlì, ossia dieci oke, di gran turco ed un picciolo cumulo di fieno da ogni capo di casa,—ma, perchè è più leggiero dare due piastre, pagano le due piastre, e niente altro,—notando però ... per la grande ... paroco ed ... mantenere cavalli e ... villaggi del suo popolo ... deve altrimenti perchè ... co del paese che ogni ... tiene cavalli già l'intendesse ordinar e girare dietro ... agli affari ... la costituzione della provincia a ... ta in modo che, chi non hà cavalli, non ... note alcun rispetto, nè dal popolo, nè dalli nobili, e, di fatti, senza cavalli, niuno può fare qualche cosa; dovendo per ogni picciolo accidente girare le porte, e le giornate intiere. Non ostante che il preffetto di Jassi abbia tutto il mantenimento di bocca dalla residenza, con tutto ciò non può in conto alcuno col misero vestiario di due zecchini vestirsi; quindi, come indicai altre volte alla Sagra Congregazione, non hò potuto fare altrimenti che di riscuotere il doppio di quello era assegnato venticinque o trenta anni fà, giacchè quelli prezzi di allora si racontano solamente per memoria e tradizione; e, perchè il zecchino ogni mese cambia prezzo, sempre aumentando, con notabile danno di chi amministra, si è deciso, con consenso delli religiosi missionarj, che riceva il prefetto, in vece di quatro zecchini, cinquanta piastre al mese, che per certo non ve ne vuole di meno a vestirsi, e però che la Sagra Congregazione non disaproverà questo giusto onorario, considerate le circostanze del luogo dei tempi.

Ad ovviare l'inconveniente che alcuni missionari avessero molto e gli altri assai poco, li miei antecessori hanno introdotto l'uso di pensionare una parocchia grande per ajutare una picciola: essendosi questo considerato più a proposito che da cambiare ogni anno, come facevano prima, li parochi dalla loro parocchia, perchè appena conoscevano le loro pecore, che le abbandonavano, per prendere cura di altre affatto nuove e sconosciute, con danno incalcolabile spirituale delle anime. Ed in questo se ne è conosciuto grandissimo giovamento, specialmente nella instruzione cristiana e nel togliere li abusi, che con più facilità si scoprono in una parocchia, quando il paroco invecchia frà loro e si dà la pena di attendervi. [*Şters:* Sono stati sempre di missionarj *ad novenia,* ed è dolorosa cosa di vederli cangiati ogni anno per dargli un compenso alle loro fatiche, che poi nulla frutta alle anime reccomandate alla loro cura.]

Quindi alla parocchia di Husi, a quella di Grosest, a quella di Recheteno e di Vallesacca, se vi risiedono li padri, è necessario qualche pensione, per non potere questi popoli somministrare abbastanza al loro paroco da vivere. Mi sono dato tanta la pena di corregere questa mancanza, per quanto sia stato possibile, procurando di dare a queste parocchie qualche sussidio di stabile provvedimento. Alla parocchia di Hus si è assegnata la rendita di due botteghe intieramente, che prima non ne aveva che la metà, e queste ora sono duecento piastre; ed, essendo li viveri cresciuti all' eccesso, ora non bastano, e devo dargli qualche altra cosa. O forsi farà specie alla Sagra Congregazione che tanto spendano li missioi narj; ma, se si avverte al modo di vivere del tempo in cusono io entrato in Moldavia, cioè da sedici anni addietro, ed al presente, per certo che non vi sarà alcuna meraviglia. Volevano i villani in quell' epoca portare al paroco ova, buttiro, agnelli, galline e cose simili, e facevano a gara, chi più offriva. In allora queste cose non valevano che pochissimi parà, ed il tributo del più ricco villano in quel tempo non ascendeva a venti piastre in un anno; ora passa le duecento. Compravano in allora un buon cavallo con trenta o quaranta piastre, ora

vale due e trecento piastre. Compravano un pajo di bovi con quaranta o cinquanta piastre, ora appena con duecento; una vacca con dieci o dodici piastre, ora con sessanta e settanta; buttiro con dieci parà l'oka...; gallina... [qua]ranta; servo... villaggio colla m... in un anno per... bato e mangiare quasi tutto... bisogna dargli ottanta e... mantenerlo di tutto. Dal... questo particolare possono... comprendere quale sia la proporzione... d'allora e quella d'adesso nel g... ritto, e questa proporzione cresce... ragione sul vestiario. Così che cento piastre di allora erano quasi nella proporzione di mille. Diffatti anche sulla moneta vi è un diverso notabile, perchè un zecchino valeva in allora sei piastre e mezza, ed ora è cresciuto fino alle quattordici e più piastre.

Riguardo alla parocchia di Grosest, essendo capitato vendibile un fondo in città di Totros, appartenente a quella parocchia, nella valuta di piastre due mila e cento, ed essendo tutta quella, assai dispersa, parocchia difficile di servirsi da un missionario italiano, per essere assai gravoso l'imparare perfettamente la lingua ungara, che sola e strettissima parlano la maggior parte di quei cattolici, il padre Allessandro Popp, Ungaro, già missionario da nove anni in quà, si è esibito con sua elemosina e con ajuto della sua famiglia di comprare quel fondo, applicabile alla antichissima chiesa di Totros, obbligandosi di servire vita sua durante quella parocchia, senza alcuna altra pensione, e di riffabbricare la diroccata chiesa di pietra colla sua industria, se ciò gli viene permesso dal signor console, a titolo di quella chiesa, che rimarrà in perpetuo possesso di questi fondi, dopo la di lui morte,—essendo stato alla detta chiesa ceduti formalmente li diritti di compra e possesso libero, che solo godevano li cittadini di Tottros, sì Moldovani che cattolici, in quella ora quasi distrutta città, per una costituzione del principato, a loro concessa per privilegio. Consistono questi fondi in una vigna di tre pezze di terreno, pronta e fruttifera, con un pomario di eguale grandezza in circa, una buona casa, con tutti li suoi commodi, all' uso del paese, in un molino e due macine, ma che hà bisogno di grande riparazione, in terreno per fare fieno e per arare qualche poco per

la famiglia,—così che detto padre può avere la sua economia di casa mediante un uomo che per lui agisca sopra questi affari, ed egli attendere alla cura delle anime. In questo modo sono tolte le difficoltà che mettevano tutti li missionarj per sgravarsi alla meglio del servizio di quella ben ardua e povera parocchia. Si è cercata la dispensa per la compra. Vallessacca e Recheteno per mancanza di missionarj ora sono servite, quella dal paroco di Faroano, che gli è vicinissimo, e questa dal paroco di Aggiudeno, avendo il paroco tanto l'una che l'altra in distanza di un quarto d'ora.

Sarebbe necessario di darsi un padre in ajuto al paroco di Callughera, che, per la grande dispersione di quella parocchia, mette in continuo pericolo la sua salute, ed un altro missionario forte e zelante, come il padre Domenico Broccani, ex-prefetto, non si troverà facilmente, che possa servire quel popolo, come egli lo serve, essendo sempre in giro, per arrivare a tutti; ma con tutto il suo spirito quasi tutti gli anni soffre malattie mortali. Nella chiesa di Prasest, assai lontana dalle altre chiese . . ., paroco . . . za de que . . . lo zelo di . . . trovano rifabbricate . . . tempj la chiesa di Bacc[ò] . . . l vescovo la chiesa di . . . possessione episcopale . . . piana la chiesa di Prasest . . . a stà per terminare una assai bella (?) chiesuola di pietra sul monte . . . Callughera, avendo trovato un benefattore, che ne fà la spesa. Egli si è dato tutto l'impegno per rendere fruttifero il luogo, che l'episcopato possiede vicino alla sua chiesa, e vi hà fabbricato sette botteghe ed un' osteria, che si vanno pagando dalle loro rendite e dagli avvanzi della possessione di detto Monsignor vescovo, di cui ne è l'amministratore.

Anche il padre Finta, Unghero, nell' anno scorso hà fabbricato di nuovo due chiese: una frà li boschi, nella possessione di Visanta, ed un altra vicina a Totros, così chiamata *in Dial,* ove è un antico cimiterio benedetto da un vescovo, sono più centinaia d'anni che se ne serba la tradizione; ed ora, essendovi sufficiente adunamento di cattolici, in numero di circa a sessanta famiglie, che il più delle volte non possono passar l'acqua del Tatros per andare a quella non dis-

tante chiesa, gli hò concesso il permesso di fabbricare questa nuova e di porvi un cantore per custodia e per insegnare la dottrina alli ragazzi. È stata pure rifabbricata in questi ultimi anni la chiesa di Tronsa (Trosaja). Nella parocchia di Allaocest si sono rifabbricate le chiese di Talpa, di Scheja ed aggiunta una nuova in Farcassano.

Le abitazioni dei parochi in tutti i luoghi secondo l'uso del paese sono buone e bastantemente commode, così che la maggior parte sono migliori della stessa residenza di Jassi.

Le parocchie occupate presentemente dalli parochi missionarj alla campagna sono otto, cioè Grossest, dedicata alla SS. Trinità, Trotos alla L. Assunta, Dial a S. Stefano, rè di Ungaria, e Visanta a S. Antonio di Padova. [*Întâiŭ era scris :* Con le ausiliarie chiese di Totros, Dial e Visanta, ove ora risiede il P. A. Popp.] [1.] La principal chiesa di Grosest è fornita di buone soppelettili, con pisside, calice ed ostensorio d'argento. Le altre sono passabilî. [2.] Numera la parocchia di Klesia famiglie quattro cento sette ed anime 2.020. Chiesa dedicata al P. S. Francesco, con buone suppellettili, pisside, calice ed ostensorio d'argento ; ed ora si stà fabbricando una chiesa nel colle del cemetero per un antico legato, che non era mai stato eseguito dalle famiglie, che possiedono un pezzo di possessione a questa condizione, ed io hò commandata l'esecuzione, e si stà adempiendo. È servita dal Padre Raffaele Maciejenski, Polacco, il quale voleva tornare alla sua patria, per avere ottenuta la secolarizazione col mezzo del P. Narducci, e che io hò trattenuto fino alle nuove disposizioni della Sagra Congregazione. Questa numero 407 famiglie ed anime 1854.

3. La parocchia di Faroano, che hà una ben vecchia chiesa, dedicata a Sant' Antonio di Padova, che però è fornita di buoni suppelettili, quadri buoni ed un altare assai bello e che si stà facendo attualmente la coletta per rifabbricarle ; hà buon calice d'argento, ma che deve essere consegrato, ed intanto servesi dell' imprestato di Valle Sacca ; hà una pisside d'argento ed un bell' ostensorio ; hà pure una antica chiesa nel commun cemeterio, detto di Valle, dedicata a S. Martino. È servita presentemente dal padre Pancrazio Finta, Ungaro,

e numera famiglie 443 ed . . . Il suddetto padre Finta . . . Valle Sacca, lontana . . . strada da Faroana e con popolo . . . alla chiesa od in poca distanza da . . . è stata vacante fino dall' anno . . . la morte accaduta al padre . . . di cui hò dato altre informazioni . . . più sotto. Questa parocchia hà buona chiesa, casa diroccata, che si stà attualmente fabbricando, buone suppellettili, due calici . . . : uno d'argento ed altro di metallo inargentato, che è imprestato alla chiesa di Faroana, una pisside ed ostensorio d'argento e buoni quadri per la chiesa. Essa hà trecento famiglie ed anime 1600.

4. La parocchia di Callughera, con chiesa buona, mà picciola per il popolo, dedicata a Sant' Andrea Apostolo; hà calice, ostensorio e pisside d'argento. La più dispersa di tutte e la più numerosa e faticosissima, per essere divisa in ventisette villaggi. Questa hà altre quattro chiese ausiliari: una detta di Pustiana, dedicata a San Stefano, primo rè d'Ungaria; povera, ma che hà il sufficiente per servizio. Altra in Baraz, possessione della mensa vescovile, dedicata all' Assunta di Maria Vergine: buona chiesa e sufficientemente abbellita e fornita di buone suppellettili, con calice di argento. La terza, in Baccou, cattedrale vescovile; chiesa picciola, ma pulita, con buoni apparati, calice d'argento, ostensorio e pisside e quadri e stendardi. La quarta in Prasest; buona chiesa e grande, ben abbellita con il sufficiente servizio per la chiesa; vi si stà ora fabbricando la casa per comodo del Padre. E finalmente la chiesa che ora stà fabbricando il padre Domenico Broccani, paroco, come si è detto più sopra, sul così detto Caloaria, in Callughera, con Via Crucis per la strada; e che sarà dedicata alla venuta dello Spirito Santo. Questa parocchia hà il giro di due e tre giornate ne'contorni, di sua estensione, e vi vuole un religioso di ferro, e non di carne, per servirla; tiene quattro cavalli, e bene spesso sono rovinati per il gran correre che deve fare il paroco. Questa parochia hà 750 tre famiglie ed anime quattro mila trecento cinquanta quattro, la maggior parte assai miserabili . . . Parocchia di Callughera . . . ripopolata con difficoltà si può . . . rendersi qualunque porzione si faccia in . . . a mantenere un paroco. Ma questo inconve-

niente si potrebbe rimediare avendo soggetti abbastanza per dare due coadjutori a quel parocco, giovani che mandassero di quando in quando; così passerebbero in altre pa[rocchie]... alla vacanza di qualcuna, e... coll' essere mantenuti di tavola et... pensione per vestiario del padre paroco di Callughera. Il quale potrebbe indursi a dargli cento piastre per ciascuno. Ed il presente padre Brocani lo farebbe con tutto il cuore.

5. La parocchia di Saboano, con chiesa vecchia, assai grande, dedicata a S. Michele Arcangelo, con buone suppelettili: calice, pisside ed ostensorio d'argento. Vi è una chiesa nuova e buona, ausiliaria, un quarto d'ora lontano, in Ghiriest, dedicata al Santissimo Sacramento, con calice e buon servizio per la messa. Il popolo di quella parocchia non è molto disperso, ma numeroso di 623 famiglie e 3.270 anime. È servita dal padre Giuseppe Colonna, Napoletano, alquanto infermuccio ed ipocondriaco, che serve con zelo la sua parocchia.

6. La parocchia di Allaocest, con chiesa buona, dedicata alla Natività di Maria Vergine e molto ben fornita di supellettili, con calice, ostensorio e pisside d'argento. Hà tre chiese ausiliarie: una in Talpa, dedicata a S. Pietro, ove anticamente risiedeva il paroco di Allaocest, ma, per essere fuggiti quasi tutti i cattolici di quel villaggio, fù trasmutato di residenza in Allaocest, sono circa trenta anni. Questa chiesa, ora rinnovato tutto il necessario per suo servizio. Altra chiesa in Scheja, villagio ora picciolo, e prima fù città murata; dedicata alla Santa Croce, con il necessario pel servizio. La terza in Farcassani, assai povera, dove quasi tutto si trasporta dalle altre chiese, ogni volta che si dice la messa; ed è dedicata a — *(sic)*. La quarta in Kotnar, fù città di residenza de' principi regnanti. Questa è l'unica chiesa antica di pietra che è rimasta servibile dalle dodici chiese, assai grandi e belle, che fece fabbricare secondo la tradizione di questo paese Elena cattolica, principessa regnante di Moldavia, circa il decimo quarto secolo; ora sussiste perchè fù risarcita nella prefettura del padre Domenico Broccani; assai grande; essa hà il suo necessario al servizio; ed è dedicata alla Santa Croce.

La parocchia di Allaocest... Luigi Landi, ex-Prefetto aven... nata fin dall' anno passato il P.... rattani, dopo aver ricevuto la sua licenza di ripatriare, dalla Sacra Congregazione. Il P.... [ratta]ni hà sofferto molti disturbi per essersi... egnato nella esazione della ora... Hà dovuto rinunciare a chella procura per essere stato ingannato dal suo... vatore, un certo Milo, Piemontese... hà usurpato la maggior parte di essa eredità, ed hà scarricato tutta la broda sopra il nominato padre, che, per la sua troppa bontà, hà creduto alle di lui cavillazioni ed è cascato nella trappola e nel danno di pagare per liberarsi tutto quel poco di elemosina che avel vasi acquistato in diciotto anni di servizio. Ora però si è de- tutto liberato et purgato da qualunque pretesa rifazione, ed io non hò esitato di rimetterlo nella sua parocchia, nella quale aveva servito per varj anni avanti la sua prefettura ed amato dal suo popolo, tanto più che, non avendo chi altro impiegare, hò dovuto anche pregarlo a trattenersi per assistere ancora questa Missione in tempo di tanta scarsezza. Numera questa parochia famiglie 675 ed anime 3.440.

7. La parocchia di Aggiudeno, ora unita a Rechateno; hà buona chiesa, dedicata alla venuta dello Spirito Santo; benchè vecchia, mà fornita di buoni suppellettili, calice di metallo dorato, lasciato da un vescovo; ausiliaria, con buona residenza del paroco, in Damasceno, dedicata a San Giovanni Battista, molto ben ornata e fornita di suppellettili e di calice, ostensorio, pisside d'argento; rissiede il parocco ancora qualche volta a questa chiesa, per essere vicina un quarto d'ora da Giudeno; vi si unisce la chiesa di Rachiteno, dedicata a Sant' Antonio di Padova, la quale in abbondanza di religiosi è ressidenza di paroco, mà, avendo dovuto rimandare il signor don Mattia Rusdillovicz alla sua Missione di Bulgaria, è rimasta vacante e riunita, come prima, ad Aggiudeno e Tamasceno; è lontana mezz'ora da Agiudeno. È servita questa parocchia dal padre Lodovico Scarpati, Napoletano, uomo assai zelante, ma qualche volta focoso, per cui hà bisogno di essere ripresso, e riconosce il suo diffetto. Sono, non ostante, contento delli suoi rigori, perchè vì hò scorso gran profitto

per l'istruzione della dottrina cristiana alli ragazzi e per impedire molti abusi, che si erano abituati in questa ed altre parocchie della Moldavia. Numera in tutto famiglie 612 ed anime 3.178.

8. La parocchia di Husci hà chiesa rinovata in villaggio Korni, ove è la residenza del paroco; dedicata alla Natività di Maria Vergine. Aveva chiesa ausiliaria in città di Husci, ma, dopo essersi bruccíata colla metà della città nel 1795, non si è mai avuta la possibilità di rifabbricarla. Questa è vicina alla Bessarabbia, distante dalle altre parocchie più di due giornate, ed è meschina per il mantenimento del paroco, che deve correre a Barlat e Gallaz, lontani varie giornate. È servita ora del signor canonico padre Andrea de' Chiarì, Siciliano e noto alla Sacra Congregazione, religioso zelante e di buone disposizioni alle Sacre Missioni. Non hà più che circa cento cinquanta famiglie nei contorni e circa a trenta famiglie in Gallaz, Barlat e Vaslui, e mille anime. Anche in questa parocchia, distante dalle altre due e tre giornate, è assolutamente necessario di dare un qualche ajuto. Per il vestiario di quel paroco, non potendo in conto alcuno somministrare il picciolo popolo il necessario sostentamento al suo paroco,—essendo luogo di vigne, hò pensato di comprare una vigna, cambiando una bottega, che con più di denaro che di frutto, essistente in quella città ed appartenente a quella parocchia.

9. Finalmente la pa[rocchia]... chiesa di Ja[ssi]... e di nobili appara[menti]... ricche di tutti li col... in terzo di stoffe d'oro... quattro calici d'argento semplici e due assai grandi... ato, uno dei quali è smaltato e gemmato di buoni rubbini incarnati e smaraldi... nobile ostensorio assai grande... d'argento dorato; altro per le domeniche, tutto d'argento. Varii reliquarii d'argento, sei candellieri d'argento, due pissidi assai nobili, due croci d'argento assai grandi, toribolo e spargolo dall' acqua santa d'argento ed altre cose belle e preziose. Un altare magnifico all' italiana, buoni strati e sedia; decente, di somma, quanto possa essere una chiesa d'Italia, con lampadi d'argento e lampadari, in mezzo ed intorno alla chiesa,

di cristallo; la maggior parte procurato dal mio antecessore, il padre Landi, e da me in questi due anni di Prefettura fornita nobilmente di cera, e rissulta di grande decoro in questa città per il cattolicismo. Vi è ancora in Jassi altra chiesa di pietra, al cemeterio, dedicata al Transito di S. Giuseppe, benedetta da me nel principio della mia Prefettura, e se ne fà la festa il giorno del patrocinio di detto Santo, la terza domenica dopo Pasqua. Ed anche essa assai pulita e fornita del bisognevole per commodo del servizio di chiesa. Questa parocchia numera cento cinquanta famiglie, la maggior parte aventizj ed impiegati; anime circa 400,—non potendosi dare un determinato numero, per essere quando più, quando meno, e quasi tutti avventurieri. Viene servita dal Padre Prefetto e con un qualche cappellano, quando vi sia. Per la diversità però delle lingue, richiede la ressidenza di un Polacco e di un Tedesco, sotto la direzione del Padre Prefetto.

Secondo le instruzioni che aveva ricevuto dalla Sacra Congregazione anche stando in Roma, nel 1809 e 10, riguardo alla Missione di Moldavia e Costantinopoli, mi era raccomandato all' Eccellentissimo Monsignor nunzio di Vienna, e mi aveva proveduto di un giovine sacerdote udinese, che, educato in Vienna e nell' Illirio, sapeva bene queste due lingue, e mi hà servito per cinque o sei mesi, ma, spaventato dalla peste, volle assolutamente partire sulli primi di settembre passato, e, senza aspettare le risposte di quel Monsignore, se ne andò, essendosi provveduto di passaporti prima della mia saputa, così che all' ultimo dovetti lasciarlo in sua libertà. Così è in questo paese con tutta l'autorità: se è secolare sacerdote, se ne và quando gli pare, e, se è regolare, dovendolo mandare, non ubbidisce, se non vuole. Ad una disciplina più stabile sarebbe necessario che almeno il signor Agente imperiale austriaco avesse qualche ordine di non dare passaporti a missionarj, se non coll' intelligenza del Prefetto e, quando un qualche religioso deve essere mandato, con egual intelligenza si spedisce; ed in ciò sono ora convenuto.

Nella città di Jassi sono molte diverse religioni frà li sudditi stranieri, ma niuna molesta di più di quello fanno li Lu-

terani, resi audaci dopo che nelle circostanze delli Russi un capitano, figlio di un generale finlandese[1], hà fatto fabbricare una chiesa per la... prima di... disfà, come gl... sisti con cattolici... [Ca]lvini... su questo proposito... sitato di dimandare un... [de]cisiva alla Sagra Congregazione..., [men]tre succedono frequenti casi.

Trovo[2] decreti nel nostro archivio, della Sagra Congregazione di Propaganda Fide e del Santo Uffizio, nelli quali si commanda alli Prefetti di ricorrere *toties quoties* abbisogna qualche dispensa per un cattolico o cattolica, che dessiderano sposarsi con Luterani o Calvini, e poi trovo negli stessi decreti che si risolve ai personali petenti, che non si concede la dispensa, se prima l'eretico o eretica non hanno dejurato la loro setta. Sembra adunque che in niun conto si concede questa dispensa e che perciò è inutile il fare la petizione. Oltre di che pretende il pastor lutterano che ora si trova in Jassi, che egli debba fare il matrimonio misto, se lo sposo sia lutterano e la sposa cattolica ed, essendo lo sposo cattolico e la sposa lutterana, concede che il matrimonio si faccia alla chiesa cattolica; qualora nel primo e nel secondo caso se ne ottenga la debita dispensa per la parte cattolica. Ma, perchè non vi era per lo passato molta speranza per ottenere questa dispensa o perchè doveva molto ritardare la risposta, il pastor lutterano hà obbligato ed obbliga tutti questi matrimonj a farli alla sua chiesa, e li fà solennemente, nè io posso impedirli. Sono quindi interrogato se questi matrimonj fatti avanti il pastor luterano, o con dispensa o senza, sieno validi per il cattolico o cattolica. [S'a plîns Agentuluĭ, cerînd a nu permite asemenea căsătoriĭ fără ştirea sa.] Il pastore... dipende in tutto e per tutti da quella cancelleria o dal consolato di Francia, se per accidente fossero li contraenti sudditi di quella potenza... Un maestro di cembalo, chiamato Craus. Quelli cattolici che quì si trovano amano piuttosto vivere in

[1] Generalul se numia Johann Georg, iar fiul Johann von Städter. V. Hurmuzaki, X, p. XXXVII, nota 3.
[2] În copia mea stă: *Tro*.

concubinato... In generale parlando, questa parocchia di Jas non è chè un adunamento della feccia di tutte le nazioni, così che, a riserva di alcuni Polacchi e Tedeschi ed alcuni impiegati, il resto dei cattolici non lo sono che di nome, non volendo sentire neppure il nome di precetti ecclesiastici, e, se in occasione di malattia chiamano il confessore, ciò è per pura ceremonia e per il timore che, accadendo la loro morte, gli hò minacciato di non accettarli al nostro cemeterio. Sono concubinari, che pretendono di vivere onestamente, perchè mantengono una donna. Se gli si mostrano i loro doveri, mormorano contro li religiosi a piena bocca e protestano ancora di farsi Moldovani. Con tutto ciò sono in necessità di avere in questa parocchia un religioso almeno, che sappia il tedesco ed il polacco, per essere quì troppo frequenti queste due lingue.

Tre anni scorsi, si estendeva questa parocchia fino al Nistro, e si soleva mandare in visita al di là del fiume Pruth il padre polacco, il quale serviva a ministrare li sagramenti a quelli dispersi cattolici armeni e polacchi, che in quelli vasti campi pascolavano gli armenti degli mercanti di Polonia, che vi crescevano le razze di bovi e cavalli in grandissima quantità. Ma, dopo che quella parte di paese al di là del Pruth per la conchiusa pace è venuta sotto il dominio russo, si è chiuso l'adito al passaggio, e ne hò perduto tutta la giurisdizione. Il prete ruteno che da molti anni abitava in Jassi frà noi, di rito russo-cattolico, passò di là per suoi affari, ma poi non è più tornato, nè io hò potuto provvedere alli bisogni spirituali di quelle anime, che sono circa a tre in quattro cento. Mi hà persuaso a credere questo signor console russo[1] che la direzione di quelle anime ora spetta all' arcivescovo cattolico, che è di residenza in Moilov; con tutto ciò mi è noto che niuno o ben pochissimo servizio hanno quelle anime, e pur troppo hò ricevuto relazione che con detestabile abuso quel prete ruteno hà preso particole consagrate in azimo, portategli dalla Polonia da un cano-

[1] Pini.

nico in latino (?), e le hà conservate, non sò come, per cinque o sei mesi, ed anche più, e con quelle hà seguitato a communicare li cattolici latini. Tanta è la disgrazia di quelli miseri cattolici che hò scritto a quel degnissimo prelato, acciò proveda a così enorme abuso, ma non hò ricevuto nessun riscontro, nè se sia arrivato questa mia lettera al suo destino. Ne dò questa succinta relazione, acciò, se trova il mezzo la Sagra Congregazione, si proveda . . . Veniamo ora allo stato della residenza e dei padri. Hò ritrovato la residenza col debito di piastre trentasei mila e cinquecento piastre, ma, per le circostanze in cui siamo, hò dovuto accrescerne il debito fino a 45.000 piastre. L'entrata però era di nove in dieci mila, e la maggior parte si pendeva nelli fruttati. [A luat măsura ca averile orfanilor să fie puse cu dobîndă la Residenţă. Speră a putea proceda cîndva] alla fabbrica della residenza del Prefetto e dei padri, assolutamente necessaria, perchè ora non abbiamo che poche camere, assai vecchie, tutte di legno e senza alcun ordine e senza alcuna sicurezza, nè da fuoco, nè da ladri, per cui siamo spesissimo soggetti a temere e tremare, essendo esposti alla volontà di qualunque mal vivente. [Alte mănăstirĭ împrumută cu 10—12%, ca în Turcia; «li mercanti poi e li nobili danno di frutto quindici fino a venti per cento». Menţionează procesul, ce durează de peste patruzecĭ de anĭ, «con un monastero vicino». Va face un zid despărţitor. Pomeneşte şi «la mia general relazione, che spedii l'anno passato, diretta al Reverendissimo Monsignor nunzio di Vienna». Vorbeşte despre uciderea de hoţĭ a luĭ padre Remigio Silvestri, la Valea-Sacă, în April 1813. Merge să vadă pe mort, «prendendo dal principe regnante scorta per salvezza nella strada». Proces pentru aceasta. «L'insaziabile padre Giann-Francesco Barbieri, accerrimo nemico della religione e di tutti li superiori che la costituiscono. . . In quell' epoca ero stato io graziato della Prefettura della nostra Missione di Costantinopoli.» Barbieri fusese găzduit în Iaşĭ, în calea luĭ către Locurile Sfinte; el fură din archive «la corrispondenza passata frà la Congregazione e li Prefetti ed il padre

procuratore delle Missioni». Vorbeşte şi de Marincovich[1]. Ar trebui 15—16 religioşĭ, cuprinzîndu-se şi Prefectul, şi anume: doĭ Ungurĭ, «che abbiamo», un Polon, care să ştie şi nemţeşte, pentru Iaşĭ, şi, «se fosse possibile», şi un Rutean. «Mi sono spogliato fin dell' ultimo parà... Lo spazio di sedici in diciasette anni che mi trovo esservi stato indegnamente destinato a servire in qualità di missionario, ed ora di superiore.»

CXXXV.

Iaşĭ, 7 August 1814.

Raport al luĭ Berardi. Aminteşte darea de samă de visită din 30 Maiŭ[2]. «Il Barbieri, ora esigliato da questa Missione», prin ajutorul Curţiĭ din Viena. Vorbeşte de multele procese dăunătoare, de planul ce are de a reface Residenţa, de clădirile luĭ Broccani: «varie case e botteghe», de locul ce cumpărase acesta în Iaşĭ[3].

CXXXVI.

Iaşĭ, 14 August 1814.

a) Raport al luĭ Berardi către Propagandă. «Avendo avuto la ufficiale notizia dall' Illustrissimo signor Agente austriaco che la Corte di Vienna hà benignamente accudito di accordare la immediata protezione alla nostra Missione e religiosi di Moldavia... Fui ancora presentato [al principe] dal signor Agente con la dichiarazione di detta protezione. [Domnul primeşte bine înştiinţarea. Berardi are intenţie a cere reînnoirea firmanelor din vremea polonă, cu clause nouă, care să împiedece vexaţiile.] Sento ancora dallo stesso Agente che sia stata decisa la venuta di Monsignor vescovo di Baccò. [Află că i-ar da pensie Austria, poate cît odinioară Polonia.] Questa è troppo necessaria al decoro di un vescovo cattolico, che

[1] V. pp. 166-7, n⁰ CXXVIII.
[2] V. p. 169 şi urm., n⁰ CXXXIV.
[3] V. maĭ sus, p. 183. — La 10 Iunie, Prefectul scrisese despre misionariul Radilovich, trimes la episcopul de Nicopol pentru «li Armeni di Corte», despre reclădirea bisericilor din Iaşĭ (în piatră) şi Huşĭ.

hà in questa provincia sopra venticinque mila anime di cattolici.» *b)* Raport al aceluiaşĭ către Cardinalul procurator. Trimete atestatul, cerut de misionariĭ Colonna şi Scarpati, cari aŭ învăţat *perfect* limba ţeriĭ. Apoĭ vin ştirile din raportul precedent. «Il signor Agente hà havuto ancora la notizia del ministro di Stato che partirà quanto prima Monsignor vescovo di Baccov. Zelante detto signore che il vescovo della religione protetta da Sua Maestà Imperiale viva con decoro convenevole al suo carattere, hà dimandato quale sia la di lui mesusa *(sic)* e quanto possa egli ottenere dalla Moldavia. Gli hò detto che per diritto di decime riceve, con privilegio anche accordato dalli principi, dieci parà all' anno per famiglia, e faranno circa 7.000 famiglie. Si darà [a] la residenza di Jassi il mantenimento di due cavalli, la tavola, l'alloggio e 4 o 500 piastre di denaro. A questo hà risposto che è molto poco, come lo è veramente, se deve vivere con decoro, ed in faccia di altri vescovi. Per ciò egli ne hà scritto al ministro, che si trovi il mezzo di ajutarlo. Io hò scritto all' Eccellentissimo cardinal Prefetto che la Sagra Congregazione potrebbe dimandare dalla Corte di Vienna quel sussidio che dava al vescovo di Baccò la Corte di Polonia, di cui è rimasta frà noi la tradizione, cioè 100, cento zecchini . . . Dessidero ancora che S. P. Rma specialmente mi dia qual[ch]e sua instruzione, come dovrò comportarmi all' arrivo di Monsignore.»

CXXXVII.

Iaşĭ, 28 August-24 Septembre 1814.

Raport al luĭ Berardi: pentru afacerea stradeĭ[1], pentru plecarea luĭ Barbieri, care, trimes în Italia, se opreşte, cu paşaport engles din Bucureştĭ, la Constantinopol (28 August). — La 24 Septembre, Berardi vorbeşte de nişte banĭ, de procesul cu Treĭ-Ierarchiĭ.

[1] Între biserică şi mănăstirea Treĭ-Ierarchilor.

CXXXVIII.

Iașĭ, 21 Septembre 1814.

Raport al luĭ Berardi. Pentru acelaș proces, început în 1770. După arderea bisericiĭ, «ed insieme tutti li documenti di detta chiesa», se decide strada, în paguba catolicilor, «sul appoggio di alcune sentenze, non si sà come emanate dalli principi Murosi e Michele Succiu». «Le nostre ragioni attuali sono: primo, la costante tradizione di più di quattrocento anni di possidenza di detto luogo avanti l'ultimo abbrucciamento della nostra chiesa, che era fabbricata nella vicinanza di detto muro, senza alcun pubblico passaggio; secondo, il decreto e giudizio di Alessandro Ghica, principe fin dal 1752[1], per un luogo accordato dal Padre Prefetto auxiliar ad un certo Nicola, fabricatore di candele...; varie testimonianze di Moldovani, cattolici ed Ebrei presentate fino dal 1773 in nostro favore[2]; quarto, la riffabbricazione di dette botteghe e case e chiesa sull' istesso sito, fatte con saputa del Divano e del principato, anzi con firmani del Gran Signore; quinto, l'ordine di Sua Altezza il principe Gregorio Giovanni Calimachi di apprezzare una casa di un Zingaro, fatta fabbricare, lungo quel muro dalla nostra parte, dal padre abbate de Tre Santi e dopo il prezzo fatto data nuova instanza e levata la detta bottega dal luogo della chiesa[3]; sesto, la carta di misurazione del signor Cattargio, nostro latterale vicino dalla parte di dietro...; settimo, testimonio giurato dal signor Giovanni Pietro Nagni, del 1775, in allora ispravnico in Suciava, per S. M. I. et R., il quale attesta che, quando era segretario del fù principe Giovanni Gregorio Calimacchi, mosse la lite il padre egumeno delli Tre Santi, per guastare le botteghe ora pretese e farvi una strada; fù eliminata dalli bojeri la causa e, dopo aver trovato il possesso di più di trenta anni su quelle botteghe, fù rigettata la instanza e lasciato il libero possesso

[1] *Mateĭ*, Domn de la 1753.
[2] V. pp. 121-2, nº LXXIV; pp. 140-1, nº XCIX.
[3] Cf. p. 111, nº LXIII.

alla chiesa cattolica, essendo stato fin d'allora giudicata una impostura la pretesa strada[1]; 8. La rivocazione dell' ordine del principe Mihale Succio sopra la strada ordinata..., con togliere le pietre piantatevi di confine ed ordinare che convenga di darsi un passaggio a piedi di tre palmi e tre polici e nella tale distanza fabbriccarvi un muro di confine, come fù fatto ed esiste tuttora; 9⁰, ma, perchè quest' ordine di rivocazione lo annullano presentemente, per non averlo la chiesa in iscritto, si produce l'esame fatto nel 1795 per ordine del principe Allessandro Calimachi, nel quale li signori mandati contestano la ragione del P. Prefetto ed il metropolitano arcivescovo Giacomo di pia memoria dà la sua testimonianza in iscritto che per ordine del principe Michele Succio si è fabbricato il muro che tuttora si trova esistente e che trova giusto di non distruggere l'accordato[2]. [Confirmă Al. Calimah, la 30 Iunie 1795.] 10. Essendosi abbrucciato li magazeni e boteghe del monastero delli Tre Santi di là del muro citato, aveva principiato l'abbate a fabbricare delle case sopra al detto muro. [Oprit de Landi, «mio antecessore», prin ordin al Divanuluĭ, din 26 Maiŭ 1808; apròbat la 8 Iunie.] [Il] tempo della soldatescha russa, che non attendeva tanti diritti di possidenza. [Anul trecut, Vodă-ĭ dă dreptate «con darmisi ordini dal signor Gran Logotteti Pascan, presente il signor segretario della Cancelleria austriaca[3], che facessi il muro che desideravo di fare, per finir ogni lite». Oprit; nouă plîngerĭ şi ordine. Dar, «non volendo più sentire altre ragioni, tanto il principe, che li bojeri nobili, altro non rispondono fuorchè: ora è necessaria la strada e, non avendo la chiesa li suoi antichi documenti in misura, non si ascoltano nè tradizioni, nè testimonj; si vuole la strada, e la strada si deve fare. Dicono che daranno per gratificazione due mila piastre. Rigettano tutte le passate decisioni, e vogliono guastare una bottega

[1] Am publicat în articolul citat din *Literatură şi artă romînă* această mărturie.

[2] V. maĭ sus, p. 142, nº CI.

[3] Ioan de Cantemir.

che ne frutta 500 all' anno, e vogliono secondo le pretensioni prendere 70 canne quadrate di terreno. . .» Protestă el şi Agentul[1], spuind că aşteaptă ordine de la Curte şi Congregaţie. Măcar să se ceară o delimitare în presenţa funcţionarilor Agenţieĭ. «Altrimenti, se l'affare si lascia in questi termini, bel bello saremo discacciati fuori della città.» E «la prima occasione in cui dobbiamo sperimentare l'autorità della nostra protezione». Cel puţin să se recunoască că deposedarea se face «per un ben pubblico e con una convenienza amichevole».]

CXXXIX.

Iaşĭ, 3 Octombre 1814.

Raport al luĭ Berardi. I se cetesc scrisorile. Un bilet de la Padre Pieri, Prefect al Misiunilor franciscane la Constantinopol, «mi è stato truffato e letto nelle publiche botteghe di caffè di Jassi, nè coll' autorità dell' I. e R. Agenzia austriaca non hò potuto ancora scoprire la persona, ma solamente la sicurezza che ciò sia accaduto». Menţionează procesul cu «gli accaniti nostri vicini». «Questo regnante principe, ora informato sinistramente, aveva deciso di toglierci affatto (senza quasi alcun compenso) una linea di luogo.» Agentul însă face «le più solenni proteste». «Sia noto alla Sagra Congregazione che noi siamo ora aperti peggio che in mezzo al campo e che siamo in estrema necessità di chiuderci con un muro, che ci costerà più di due mila piastre . . . La residenza cattolica, che fù fin ora sempre come una spelonca[2].»

CXL.

Iaşĭ, 10 Decembre st. v. 1814.

Raport al luĭ Mihail Hrisoverghi, ce a fost însărcinat, «atît ca să statornicesc uliţa ungurească ce den noŭ cu hotărîrea

[1] Iosif von Raab.

[2] La 12 Octombre, Berardi scrie: «Mi è dispiacciuto di sentire gli incomodi del Magnifico monsignor vescovo, per cui non abbia potuto intraprendere il viaggio per la sua diocesi.»

giudecăţiĭ Înnălţimiĭ Sale s'aŭ deşchis acum pe drept locu bisericiĭ catoliceştĭ, unde şi maĭ înnainte aŭ fost o hudiţă de şasă palme, dar acum s'aŭ deschis cu lărgime de doĭ stănjănĭ domneştĭ în curmezîş, în linie driaptă, den faţa uliţiĭ marĭ şi spre Bahluiŭ, pănă în dreptul colţuluĭ zădiuluĭ mănăstiriĭ, acel de spre Bahluiŭ, cît şi ca să hotărăsc împregiur tot locul bisericiĭ catoliceştĭ, ce aŭ maĭ rămas, afară din uliţa unguriască». Cercetează de faţă cu veciniĭ, pune *un stîlp de piatră* «în colţul dughenilor bisericiĭ catoliceştĭ», «însemnat cu doî boore marĭ», etc.[1].

CXLI.

Iaşĭ, 4-6 Iunie 1815.

La 4 Iunie, Berardi scrie cardinaluluĭ di Petro: «apostolico delegato». «La mia elezione a questo vescovato di Baccow... Una chiesa di tanto peso e che da più di un secolo non vede il suo residente pastore.» — La 6 Iunie, scrisoare analogă, către alt prelat. «Per rimpiazzare il nostro translatato vescovo alla diocesi di Città delle Pieve.» Cere o mulţămire pentru Calimah, care a sprijinit biserica în proces.

CXLII.

Iaşĭ, 11 August 1815.

Berardi mulţămeşte unuĭ cardinal pentru alegerea sa ca episcop. «Vostra Eminenza Reverendissima ben sà che non v'è alcuna orma di vescovato in questa chiesa e diocesi. Tutto bisogna principiare da capo.» I se permisese a fi consacrat de cel maĭ apropiat episcop, cu doĭ preoţĭ, «anche regolari»; dar nu vede unde s'ar putea, afară de Viena.

[1] Maĭ avem şi o petiţie către Domn în afacerea stradeĭ, semnată «frà Giuseppe Berardi, prefetto de' cattolici». — La 16 Maiŭ 1815, Domnul dă un hrisov pentru fixarea uliţiĭ şi hotărnicia loculuĭ bisericiĭ «Apusenilor» saŭ «ungureştĭ».

CXLIII.

Roma, 26 August 1815.

Propaganda către Berardi. «Dovendo poi Vostra Signoria risiedere per ora in Jassi, per non esservi ancora, com' ella dice, una decente residenza in Bakow, non dissento che continui a ritenere provvisoriamente il peso della Prefettura, sino a nuove disposizioni.» S'a cerut Curţiĭ din Viena vechia pensiune ce dădeaŭ Poloniĭ. Îĭ atrage atenţia asupra afacerilor ce fac misionariĭ şi asprimiĭ lor în culegerea taxelor, asupra disposiţieĭ lor la ceartă şi faptuluĭ că ţin «al loro servizio le femmine, e queste di un' età non sinodale».

CXLIV.

Iaşĭ, 13 Septembre-22 Octombre 1815

La 13 Septembre, Berardi scrie Propagandeĭ despre zăbava consacrăriĭ sale. «Il primo si è che si fà sentire la peste nella provincia di Moldavia, ed hanno chiuso i cordoni, avendo messo una quarantana di ventun giorni, assai penosa per il luogo e circostanze de' tempi, che gia avvanzano all' inverno in queste parti.» Se adauge lipsa de banĭ. — La 26 Septembre, el adauge: «La peste dura e cresce nella Moldavia, e le rigori della quarantana sono ancora maggiori, e per questo, non ostante il cortese invito dell' Eccellentissimo Monsignor nunzio . . ., ancora perplesso a rendermi verso Vienna»[1].

CXLV.

Roma, 16 Septembre 1815.

Copia di lettera scritta dalla Sagra Congregazione di Propaganda Fide a Sua Altezza Serenissima Carlo Alessandro Calimacchi, principe regnante di Moldavia, in data dei 16 settembre 1815.

Monsignor Berardi, eletto vescovo di Bakow, hà partecipato

[1] Urmează scrisoarea din 22 Octombre. V. p. 191, nº CXLVI.

alla Santità di Nostro Signore Papa Pio VII l'esito favorevole della lite vertente frà il convento cattolico di Jassi e confinanti, rilevando con sentimenti di rispettosa gratitudine la cura speciale che Vostra Altezza Serenissima si è benignamente dato di far valere, conforme alle regole della giustizia, le ragioni di quei religiosi, indennizzati dei danni ricevuti, e munire il loro convento di un suo sovrano chirografo, che lo ponesse al coperto da ogni ulteriore molestia in avvenire. Un tratto così singulare della sua bontà hà risvegliato i sensi della più viva riconoscenza nell' animo del S. Padre, il quale per ciò mi hà ordinato di passarne all' Altezza Vostra Serenissima distinte azioni di grazia.

Nell' eseguire la mente di Sua Santità, non manco al tempo stesso di pregare l'Altezza Vostra Serenissima voler continuare il potente suo patrocinio a prò dei nostri cattolici, e specialmente del mentovato monsignor Berardi, eletto loro vescovo, quale non dubito che manterrà nei medesimi la dovuta soggezione e fedeltà all' Altezza Vostra Serenissima, che con tanta benignità li governa. Ed, implorandole dal Signore la grazia di suoi santi lumi, le baccio devotissimamente le mani.

CXLVI.

Iașĭ, 26 Septembre-22 Octombre 1815.

După un raport al luĭ Berardi, cu data de 26 Septembre, aproape în toate asemenea cu cel ce poartă n° CXLIV (2) [1], alt raport (22 Octombre). Domnul a fost încîntat de scrisoarea Congregațieĭ și a declarat că are gata răspunsul. — În scrisoare Calimah vorbește de «la buona opinione che hò di questi religiosi, che... attendono al loro gregge, e del loro eletto vescovo; per cui non mancherò, per quanto dipenderà da me, di assisterli in ogni loro occorrenza».

[1] P. 190.

CXLVII.

Iașĭ, 19 Novembre st. v. 1815.

Raport al luĭ Berardi. Din causa ciumeĭ, nu poate face o vînzare la Hușĭ. Contestă că Biserica Moldoveĭ ar fi un izvor de îmbogățire. Vorbește de un călugăr, care dă banĭ cu dobîndă pentru susținerea familieĭ sale și de «il defonto Monsignor Francesco Ferreri, vescovo di Nicopoli». Pentru Barbieri: «tutti li consolati lo temevano, per le tante aderenze che vantava di avere alle Corti». La Hușĭ se plînge de «il popolo molto bisbetico». Despre datoriĭ: «Chi non hà fatto debiti, dal Rochi in quà? Egli ne fece dodici mila. Il Sassano, per pagarne 5.000, vendette li migliori beni della ressidenza: una vigna in Copò, una ràzza di cavalli, una possesione al Pruth... Il Gatt accrebbe il debito fino 18 mila, per fare la locanda, che ora è il miglior mobile della residenza... Il Brocani aggiunse fino a 32.000 per rifare la chiesa rovinata dal terremoto e fabbricare di pietre le botteghe brucciate in tempo del Sassano. Il Landi accrebbe fino a 36.000, per comprare, forzato dal governo, il terreno del cemeterio, e fabbricarvi la chiesa, ed altre spese. Io hò fabbricato una cantina e varie case di pietra... Li calamitosissimi tempi che ci angustiano da tutte le parti dopo la guerra, colla fuga e colla peste[1].»

CXLVIII.

Viena, pe la 15 Maiŭ 1816.

Berardi către...

«Illustrissimo e Reverendissimo signore,

Sarà noto a Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima... affare... lla trattativa frà la Corte d'Austria e cotesta Porta ottomana... al vescovo cattolico latino di Baccò in Moldavia...; avrà ancora inteso quali sieno le opposizioni

[1] În altă scrisoare, cu aceiașĭ dată, Berardi spune că va pleca săptămîna viitoare pentru a fi consacrat, lăsînd în loc pe fostul Prefect Landi. «Qualche sorpresa (che pur troppo si dubita) di nuova guerra» e menționată.

in . . . in accettarlo portando i loro riclami col mezzo . . . codesto Supremo Divano. Può sembrare . . . ina del presente vescovo nella per . . . abbia tentato una qualche innovazione . . . uto o no difficoltà per . . . diocesi di Baccov. Ma riffe . . . una del homina svanirà del . . . costa già antica instituzione . . . [resid]enza del vescovo cattolico, prima in Sereth . . . Moldavia fino dal secolo decimo quarto, e poi . . . decimo quinto. Questa residenza in Baccov per tre intieri [secoli] . . . di detti vescovi essistente anche nell' archivio della . . . he presentemente posseduta possessione di Trebes, vicino alla città di Baccov donata . . . nte che sul principio di detto secolo decimo quinto dimandò al pontefice romano . . . della cattedra dalla città di Sereth a quella di Baccow e conservata alla . . . vescovile, come chiaramente dimostrano i varj privilegj di successori principi, dati ai vescovi di spediti in . . . al prelodato signor internunzio. Sulla fine del secolo XVII o sul principio del secolo XVIII fù abbandonata quella residenza dal vescovo cattolico latino, non per altro motivo che per l'orribile incursione de Tatari e per una accanita peste e fame che successe[1], e per la inondazione del vicino fiume Bistrizza, quale rovinò quella in allora assai popolata città e diroccò la grande chiesa e residenza di pietra dei vescovi cattolici di Baccov, rifugiandosi in tanto i poveri vescovi appresso il lor protettore, il rè di Polonia, il quale acordò in seguito a detti vescovi una residenza ed un sussidio nel suo regno nei confini della Moldavia. La Santa Sede non hà mai interrotta la successione dei vescovi di Baccò, i quali hanno governato sempre la loro chiesa col mezzo del Padre Prefetto *pro tempore*, come loro vicario generale, facendovi di quando in quando la loro personale visita, con esservi accettati da quei principi con onori dovuti al loro carattere. L'ultimo vescovo che visitò in persona la sua diocesi, l'anno 1776, fù Monsignor Domenico Karvosiecki, Minore Conventuale, morto dal 7 di questo secolo, in allora coadjutore di Monsignor Raimondi Jesierski, Minore Conventuale.

[1] Supt Dumitraşco Cantacuzino.

Nel 1809 fù consecrato in Roma vescovo di Baccow il padre Bonaventura Caranzi, Minore Conventuale e già vice-prefetto delle Missioni di Moldavia, poi paroco in Roma del loro Convento de' SS. XII Apostoli. Doveva partire il detto Monsignor Caranzi coll' attuale vescovo, in allora in Roma e destinato Prefetto e provinciale di cotesta Missione di Sant' Antonio in Pisa. Ma le disgrazie accadute alla misera Roma trattenero il vescovo di Baccow in Italia, partendo intanto per la sua Missione il Padre Giuseppe Bonaventura Berardi. Nel 1814 doveva partire il vescovo Caranzi per Moldavia, e ne fù avvisato... il padre Berardi, confermato già Prefetto in Moldavia, per non aver potuto duran[te la guerra arrivar alla volta] di Costantinopoli, sua prima destinazione. Avvisato il Prefe[tto della] venuta del vescovo, ne diede parte al signor Agente imperiale [ed a] Sua Altezza il regnante principe; il quale... venuta di detto vescovo; ma dimandando di... nuove vigne del monastero di Jassi, fù raccomandato... allora gran tesoriere della provincia, che... principe anche in vista delle maggiori spese... del vescovo fù accordato... non sia nominato il vescovo... [Pre]fettura di Jassi. In vista poi... Carenzi fù translatato... e la Sacra Congregazione non tardò... del detto padre Giuseppe Bonaventura Berardi... fermò la detta nomina con suo breve... in Moldavia nella fine di aprile detto anno che il padre... anno per la provincia. Si sparse immediatamente... la soprascritta della lettera arrivata per il solito... Cancelleria dell' Agenzia austriaca. Il signor Agente lo palesò... Altezza Serenissima. Tornato poi il Prefetto alla città, fù presentato del detto... primi di maggio, come detto vescovo, anche per avviso della Corte... principe gradì con molta soddisfazione la detta nomina protestando... nque bisogno la sua assistenza... seguito... officiato Sua Altezza dalla Sacra Congregazione per ordine di Sua Santità con una lettera di... alla felicemente terminata lite, che da quaranta anni essisteva frà il monastero greco detto dei Tre Santi e la residenza cattolica, con assegnare confini di convenienze frà li cattolici padri e li greci monaci, dando quelli giusti compensi che si convenivano

al luogo ceduto dai cattolici al pubblico bene; nella qual lettera si raccomandava la Missione ed il nuovo eletto vescovo, e Sua Altezza si degnò di rispondere una lettera onorevole, tanto alla Missione quanto al vescovo, communicando li sentimenti della sua lettera al signor Agente Imperiale et Reale austriaco. Ricevette il padre Prefetto le congratulazioni della sua elezione da molti signori del Divano moldavo, e solo alla fine di novembre si dispose al viaggio verso Vienna, per la sua consecrazione e, dopo essersi onorevolmente licenziato da Sua Altezza e felicitato per il suo prospero ritorno e, senza aspettare la minima ombra di opposizione, partì per Vienna. Quà solamente arrivato, trovò lettere che indicavano le finora duranti opposizioni. Da questa genuina relazione conoscerà Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima che la Santa Sede non hà fatto nè pretende alcuna innovazione nella elezione del vescovo di Baccou, mà solamente che ora il vescovo risieda alla sua diocesi, nella quale riconosce necessaria la presenza del pastore alla direzione di quelle anime; la protezione, ben nota alla Santa Sede, che si è degnato di accordare S. M. I. e R. d' Austria specialmente alli cattolici di Moldavia, fà costantamente sperare che sarà conservato il vescovo di Baccoo nelli suoi ordinari diritti, non contrattati in Moldavia che dopo la metà del decembre, contra ogni aspettativa. Lo zelo di Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima per la cattolica religione, assai abbondante in cotesto vasto imperio, mi dà tutto il coraggio a sperare che non mancherà appresso suo nipote l'internuncio[1] di usare di tutti quei mezzi che crederà opportuni persuaderlo e nella giustizia della dimanda e nella gloria che ne risulterà alla nuova protezione, se['l] vescovo otterrà col di lei mezzo di ritornare alle sue pecorelle abbandonate sotto la buona fede per la sua necessità di conseguire la consecrazione. Questo non preveduto ritardo cagiona un immenso danno, e spirituale e temporale, a quella povera Missione. Sarà eternamente memore la Santa Sede per i prestati uffizî alla cattolicità di Moldavia, anche a S.

[1] Baronul de Stürmer.

E. il signor internunzio, dalla di cui attività specialmente dipende il trionfo della santa cattolica religione in Moldavia. Confermandosi in questo esito favorevole la grande potenza della ottenuta protezione. Intanto... *(sic)*.

CXLIX.

Iașĭ, 18 Ianuar st. v. 1816.

Berardi către Congregație. «La mia entrata in Jassi come vescovo de' cattolici e del modo con cui finora mi trovo mediante la special protezione di S. M. I. e R. Apostolica.» Stabilirea și-o datorește luĭ Raab. «Col decorso di tempo si spera che svanirà anche l'ombra che hanno questi signori sopra al titolo di vescovo di Baccow.»

CL.

Viena, 25 Maiŭ 1816.

Cardinalul Severoli, nunciu, către Scarlat Calimah. A transmis scrisoarea luĭ către cardinalul Litta. Berardi, «jadis préfet de cette mission..., se trouve à présent dans la consternation la plus grande. On lui empêche le retour à sa résidence, où il se trouve, en partant, d'avoir laissé ses affaires spirituelles et économiques dérangées. Il est si persuadé de l'agrément sincère que Votre Altesse lui a témoigné à l'occasion de sa *(sic)* élévation à la dignité d'évêque, qu'il sait positivement que la contrariété qu'il rencontre malheureusement à présent, ne peut pas lui venir de la part de Votre Altesse... Dans la suite de dix-sept années où il a été dans le cas de connoitre la Moldavie, il n'a jamais rencontré la plus petite contrariété de la part de ces seigneurs.»

[1] La 14 Septembre, cardinalul Quarantotti mulțămește luĭ Iosif Bonaventura Berardi pentru felicitărĭ cu ocasia promoțieĭ sale la cardinalat. — La 25 Octombre se menționează «frà Domenico Brocani, Minore Conventuale, vicario generale». — La 27 Iunie precedent Aloisiu Landi, fostul Prefect, fusese numit «minister provincialis provinciç Orientis». — La 23 April 1817, se redactează la Roma o «istruzione per Monsignor Giuseppe Berardi, vescovo di Bachow

CLI.

1817 (1812?).

Raport al luï Berardi.

«Fino dalli 2 ottobre, come hò altra volta indicato, si è ristretta la giurisdizione di questa Prefettura o diocesi collo smembramento fatto dalli Russi allo stato di Turchia della Bessarabia e delli distretti di Moldavia al di là del fiume Pruth fino alle rive del Nistro, quantunque in questo tratto di paese non vi fosse alcun paroco stabile, ma solamente un visitatore due o tre volte l'anno per li cattolici polacchi e ruteni che si trovano al servizio di Armeni e Greci patroni di armenti, che vi tengono per le razze in quelli vasti campi, e ben poche famiglie, quà e là disperse, che montavano al numero circa di trenta. Ora il cattolicismo in quelle parti unite all' impero russo per li trattati di pace è alquanto aumentato... L'impedimento di passagio per li sospetti di peste, che dicono tuttora serpeggiare a Costantinopoli, è fuori. [Cere lămurirï asupra intenţiilor Propagandeï relativ la Basarabia.] Essendovi molti cattolici che altre lingue non conoscono che la turca, anche per questi Monsignor vescovo di Nicopoli, residente a Bucherest, mi hà spedito un provetto missionario bulgaro, che hà servito venticinque anni in quella provincia, chiamato don Matteo Rasdilovich... Egli fece già li suoi studj nel Collegio della Propaganda a Roma; di là fù spedito alla sua nativa provincia di Bulgaria, ma, essendo ora quei cattolici passati in Vallacchia e correndo sospetto presso li Turchi che ciò sia accaduto coll' insinuazione delli missionarj, perciò don Mattia non può più per ora colà servire.

Nella visita della provincia hò trovato 23.000 anime in circa, divisi in 5.000 famiglie circa, oltre ad alcune famiglie disperse, che di quando in quando vengono alle chiese. Le parocchie sono: di Grosest, sul confine della Transilvania, Clesia, Vallesacca, Faroano, Callughera, alle rive della Bistriccia, Giudeno, Saboana, Allaocest, sulle rive del Sireth, Husci, alle rive del Pruth, e Jassi, capitale della Moldavia.

e Prefetto delle Missioni in Jassi di Moldavia», cuprinzînd răspunsul la îndoielï cu privire la «matrimonj promiscui».

La prima, di Grosest, numerosa di 400 famiglie, in varj villaggi, è amministrata dal padre Pancrazio Finta, zeloso missionario ungaro, molto addattato per quei monti.

La seconda, di Clesia, numerosa pure di sopra 400 famiglie, doveva dalla Pasqua in avanti essere amministrata dal padre Remigio Silvestri, di Pianoro, sul Bolognese[1]». [Întrerupt.]

CLII.

Iașĭ, după 13/25 August 1817.

Berardi către Propagandă (?). Mulțămită nunciuluĭ din Viena, e pe deplin recunoscut, și e ajutat în visitele sale. Anexează scrisorile domneștĭ de recomandație:

«Noi Carlo Alessandro Calimaki, per la grazia di Dio principe regnante nella provincia di Moldavia.

«Onorati e fedeli nobili del mio principato, a voi specialmente, governatori del distretto N. N., salute. Essendo che il vescovo de' cattolici viene per girare nel vostro distretto ad esaminare le cose spirituali appartenenti alla loro religione, di quei cattolici costà habitanti, per dare gli ordini necessarj e per sottoporre li traviati alle leggi della chiesa, — vi ordiniamo con questa nostra che non solo non sia impedito alla sua visita, ma ancora gli si dia tutto il braccio necessario a facilitarlo nella sua giurisdizione.

«1817, Agosto li 13[2].»

Dar Domnul însușĭ îĭ sfătuește a nu căuta «molta pubblicità di onori... In Jassi però e negli affari pubblici sono considerato come Prefetto della chiesa cattolica e con tale aspetto mi posso presentare; in altro aspetto non mi riconoscono e non mi danno altro titolo che il mio semplice nome conosciuto in Moldavia, cioè chiamandomi il padre Basilio, o il padre Prefetto.» Cere un ajutor. «La Prefettura di Jassi è un cattivo gatto a scorticare, e chi vi mette le mani, se non

[1] Dar raportul pare a fi anterior morțiĭ acestuia. V. maĭ sus, p. 165.

[2] S'a păstrat și în romănește o asemenea recomandație către «episcopul catolicesc», adresată Vornicilor din Botoșanĭ.

hà più che lo spirito del defonto padre Rocchi, non vi riesce». Nicĭ n'are unde sta, «perchè quella [residenza] che vi è, miserabile, di legno, casca a pezzi». Trebuie vre-un an de aşteptare pănă se vor deprinde Moldoveniĭ. «Padre Reverendissimo, parliamocí chiaro. Il signor internunzio hà bastantemente dimostrato l'impossibilità di ottenere un firmano per la permanenza in Moldavia del vescovo, come vescovo, e, se vi rimango, è tutta forza di cavillazioni del signor Raab, con dimostrare al principe ed ai signori che non possono impedire a Roma che il Prefetto sia vescovo di dignità ecclesiastica, quando in foro non comparisce che Prefetto. La mia cautela in non aver preteso nè titoli, nè distinzioni in foro mi hà sostenuto, e poco a poco dimenticava le loro opposizioni. Se il padre Scarpati principierà a darsi titolo di Prefetto ed a pretendere (come gli si converrebbe) il diritto di agire, sottoscrivere e contrattare, ritornarebbe il metropolita a suscitare la questione, e si guastarebbe ben presto la nostra ordita, ma non tessuta tela. Il metropolita, come hò altra volta indicato, hà già protestato che non conosce in Moldavia altra superiorità alla Missione cattolica che il Prefetto; se gli facciamo comparire un Prefetto, farà subito il diavolo a quattro per discacciare il vescovo.» Acestea însă nu le spune din dorinţa de a se perpetuà în Prefectură.

CLIII.

Iaşĭ, 3 Septembre 1817.

Berardi către Propagandă. «Ora posso assicurare l'Eminenza Vostra Reverendissima e cotesta Congregazione che Sua Altezza il principe regnante si è compiacciuto accordarmi la licenza di andare in visita per la provincia, sebbene con privata sua lettera di racommandazione a ciascun governatore di varj distretti della provincia, nominandomi il vescovo de' cattolici, senza alcun altro titolo. Egli non mi puote dare pubblica, ostensiva e permanente raccomandazione per non contravenire apertamente alle istruzioni della Sublime Porta, la quale, avendo aderito alle querele che l'anno scorso furono presentate dal clero e nobiltà della Moldavia, non accetta di residenza

in Moldavia il vescovo di Baccov. Con tutto ciò nel Divano di Jassi sono riconosciuto negli atti pubblici come Prefetto superiore della Missione e chiesa cattolica di Jassi, col titolo di vescovo de' cattolici, e con tale titolo mi sottoscrivo nelle note che mi occorrono per gli affari di questa residenza. Tutto ciò lo devo al signor cavalliere consigliere de Raab, Agente austriaco, senza la di cui sollecitudine nulla s'avrebbe ottenuto.

Con tale licenza hò principiato la sacra visita dalla parochia di Husci, distretto al Pruth, vicino alla Bessarabia russa. Colà sono stato dalli signori governatori accettato con tutte le convenienze. Hò fatto visita di complimento a quel vescovo scismatico, terrestre padrone del villagio, ove esiste la chiesa parocchiale de' cattolici, benchè sia uno dei vescovi sottoscritti contro alla residenza del vescovo di Baccov in Moldavia; pure mi hà ricevuto con piena accoglienza, riconoscendomi come superiore della Missione, senza però darmi alcun titolo. Hò fatto con tanta libertà la mia visita, rimanendo otto giorni frà quel popolo, quanto cioè è stato necessario nelle circostanze. Hò cresimati in quella, benchè picciola, parocchia, 385 persone, che si sono presentate a ricevere questo Santissimo Sacramento. Ivi al presente è parocco il signor don Mattia Rasdillovichj, di Bulgaria, già alunno di cotesta Sacra Congregazione, applicato a quella parocchia, ove sono anche Bulgari. Il popolo ne è contento, ma la parocchia è assai povera, e nelle presenti circostanze di massima carestia è necessario un qualche sussidio alle spese quotidiane del parocco. Fatta questa visita, sono ritornato a Jassi per mettermi dopo dimani di nuovo . . . [R]omano. In Jassi non hò di presente che Denes, sacerdote ungarese di Cinque Chiese, il quale hà preso sopra di se la educazione de' fanciulli poveri di questa città, insegnando a leggere e scrivere in lingua tedesca e latina, come desiderano i loro genitori, ed insegnando loro la dottrina cristiana in lingua tedesca, moldava ed ungara. Anche a questo religioso è necessario qualche sussidio, acciò possa restare in un impiego veramente laborioso ed assolutamente necessario in questa città, non trovandosi frà li nostri religiosi italiani chi possa supplire a tale instruzione. Egli desidera l'approvazione da cotesta Sacra

Congregazione, ed io con tutto il fervore prego perchè sia riconosciuto in tale impiego, essendomi ancora di massima utilità in questa capitale, ove la maggior parte de' cattolici sanno quelle lingue che sono a padre Emerico nazionali.» Promite alte rapoarte pentru restul visiteĭ.

CLIV.

Toamna anuluĭ 1817.

Caiet cu acte româneştĭ şi italieneştĭ privitoare probabil la visita luĭ Berardi. «Inoltre si è ordinato che nella chiesa di Saboano si recitino le solite orazioni una volta in ungaro ed un' altra volta in lingua patria moldovana, in tutte le domeniche ed altre feste... Ogni casa darà un demerli di popusciojo in granelle, della misura giusta del principato. Ed al paroco pagherà in denari per la così detta *sembria*, per li quattro parà dovuti già anticamente per il servo di casa e per la capezza di fieno, già solita a darsi, in tutti i popoli, da ciascuna famiglia al paroco, non avendo tutta la parochia per loro dichiarazione fieno da dare in effetto — in tutto parà, 60... Riguardo ai dascali, daranno i soliti quindici parà, distinti dalla sopra indicata *sembria*, dovuta al paroco.»

CLV.

Iaşĭ, 22 Decembre [1817].

Raport al luĭ Berardi către cardinalul Severoli. Dare de samă despre visită. «Ora provo con fatti che li Moldavi vanno perdendo quell' astio che avevano concepito al nome di vescovo cattolico. Hò visitato la metà della diocesi con somma soddisfazione. Li governatori delli distretti, ai quali occorre presentarmi, si prestano ad ogni mio desiderio, acciò possa esercitare tutta la giurisdizione, che è propria di un vescovo in sua diocesi, tal chè non potrei desiderare di più in paes pienamente cattolici. Procuro però di non abusarmi della loro indulgenza, non volendo accettare le pubbliche pompe ed incontri, che pure furtivamente vanno.» Cere «un altra decina

di simili padri, ubbidienti e zelanti». «Il solo pastor luterano quì in Jassi è un lupo, che molto inquieta le mie povere pecorelle.»

CLVI.

Iașĭ, aceiașĭ dată?

Raport saŭ rapoarte ale luĭ Berardi către Propagandă. «Il pastore è suddito austriaco . . . Sua Maestà Imperiale e Reale si è compiacciuto benignamente di accordare special protezione alla cattolica Missione e religione di Moldavia.» Certe cu pastorul luteran. «[La Congregazione] si è compiacciuta di assegnare cinquanta scudi per la scuola, già numerosa di sopra a trenta scolari, che con grande profitto, anche spirituale, si tiene nella nostra residenza di Jassi per li poveri; quale scuola frequentano anche i figli dei Luterani; ove s'insegnano le lingue tedesca, latina e moldava, ed in queste tre lingue il cattechismo . . . Colla grazia dell' Altissimo hò visitato con mia piena soddisfazione nello scorso novembre e metà del corrente decembre tre altre parocchie della mia diocesi, ed hò provato con fatti che in Moldavia a poco a poco tutto si ottiene senza molto pretendere. Li governatori delli distretti si prestano con tutto piacere (mediante anche le raccomandazioni che in iscritto hò ottenuto ai medesimi, dal regnante principe) a qualunche mio desiderio. Li popoli mi accettano con sommo giubilo, per vedere di nuovo frà loro il vescovo, di cui avevano presso che perduta la memoria. Hò cresimato sopra a tre mila persone. Non ostanti gli aggravj, per lli quali sono continuamente esausti, concorrono i poveretti spontaneamente ad ajutarmi nelle spese, che montano assai grandi.» Amestecul pastoruluĭ din Iașĭ la căsătoriĭ mixte. Se va plînge de aceasta și Domnuluĭ. «Mi è riuscito di discacciare un altro predicante, calvino, che con passaporto del governo di Transilvania erasi introdotto in Moldavia, in un villaggio della parocchia di Grosest, ed ivi tentava di fare dei proseliti degli stessi nostri cattolici . . . In seguito della reverenda lettera scrittami da cotesta Sacra Congregazione, in data delli 10 agosto 1816, giuntami in Vienna, di visitare anche quelle parti di Mol-

davia, in diocesi di Baccò, che chiamasi Bessarabia, frà li fiumi Nistro e Pruth, ora appartemente all' Imperio russo, dall' ultima pace in quà,—ne scrissi al vescovo di Camenicz, per informazione; mi rispose essere per ordini sovrane quella parte... sotto la di lui amministrazione e che già ne aveva informazione....

CLVII.

Iaşĭ, 12/24 Iunie 1819.

Scrisoare a unuĭ necunoscut.

«Cu multă plecăciune închinîndu-mă, sărut mîna dumitale... Pentru ciuma, veĭ şti che s'aŭ sculat Tetereşeniĭ dăn preună cu sudiţiĭ şi aŭ stră̆cat toate chelătirurile, toate, viind şi la Curti cu zurbà asupra Marie Sa; şi acum nu esti ciumă şi poţĭ ca să viĭ; pentru carte de la Postelnicul, am fost, şi m'aŭ zis că acum nu să poate, păn nu s'a puni la cali cu zurbazii, fiindcă în toate zilele pră... şi în înc... la başcihodar; pentru bani cea m'aĭ lesat ca să-ĭ scot, nu am scoş nicĭ un ban; cel cu 45 leĭ nu aŭ maĭ venit; încă di la băbăeo(?) nu am luat, că aŭ fuzit, fiindcă şi el aŭ fost amestecat la zorbalic; pentru volnicii, am fost la Sărdar... Călătirurile s'aŭ stricat, şi nedejduim că piste triĭ zile să va dischide şi Curte, fiind că tot esti închis, şi pezescu şi beşliĭ, dinpreună cu Arnăuţiĭ Curţiĭ, pentru zorbaziĭ[1]...»

CLVIII.

Iaşĭ, 9 Decembre st. v. 1821.

Caimacamul confirmă stăpînirea bisericiĭ catolice asupra moriĭ de lîngă Cepleniţa.

CLIX.

1821-1823.

«Nos infrascripti, ex mandato Illustrissimi ac Reverendis-

[1] Din acelaşĭ an avem următoarea chitanţă cu litere latine: «Adiweres cu aczasta skrisore me prekum ke am primit diela kamara gospoda kertie. W. Lukasiewicz, dię 19 Apr. 1819.»

simi domini I. Philippi Paroni, episcopi Iloan, visitatoris et praefecti apostolici huius Sacrę Missionis Moldavię, ad hoc ut videre, cognoscere et iudicium nostrum pronunciare supra administrationem huius monasterii peractam a R. P. C. Francisco Fabri, a mense aprilis 1820 usque ad pręsens, testamur. [Socotelile-s încurcate; se constată risipă. Fabri dăduse vina pe Inocenţiu Pamfili. În locul luĭ, se numeşte Brocani. Semnaţĭ: «Frater Alexander Popp, M. C.; frater Stephanus Jannucci, M. C.; frater Raphael Maciejowski, M. C.; frater Dominicus Brocani, M. C.»]

CLX.

1821-1823.

Paroni verifică administraţia financiară a bisericiĭ în preseuţa Prefectuluĭ Ludovic Scarpati, a luĭ Brocani, fost Prefect «e convisitatore nostro eletto», a luĭ Ştefan Jannucci, Francisc Fabri şi Inocenţiu Pamfili, «segretario della Sacra Visita». Decide ca administraţia să o facă de azĭ înainte, nu Prefectul singur, ci şi Capitolul; ca să se ţie condicĭ de socotelĭ amănunţite şi să se verifice conturile, de revisorĭ.

CLXI.

1821-6.

«Memoria data al consol francese.» Istoria episcopatuluĭ. Berardi «non ebbe quiete e non fù mai riconosciuto, mà li fù lassato libero esercizio della sua carica. Morto questi dopo tre anni, per evitare le liti, fù nominato dalla Sacra Congregazione l'attual vescovo Gian-Filippo Paroni, con titolo di vescovo di Trolan *(sic)* e visitatore apostolico di Moldavia; con tutto questo, molte opposizioni ebbe per due anni, avanti la rivoluzione, non volendolo permanente, ma che, finita la visita, partisse. Ora poi lo lasciano in quiete... La popolazione cattolica ora ascende a 35 mila in circa.»

CLXII.

Pe la 1823[1].

Instrucţiĭ ale luĭ I.-Filip Paroni, episcop de Iloan, visitator apostolic, către «vos, missionarii apostolici» din diocesa Băcăuluĭ. Diocesa «diu, viduata pastore, mansit sub praefectorum directione, qui, ad plurimum solummodo ad triennium in officio manentes, non potuerunt providere et ordinare uti episcopus, cui data est gratia specialis regere Ecclesiam Dei». După visită, dă recomandaţiĭ în privinţa abusurilor comise in cause matrimoniale. Afară de vicariul din Iaşĭ, a maĭ pus doĭ: «unum videlicet in provincia Sireti, cum residentia Saboani, alterum in provincia Bistricie, cum residentia Faroani». Eĭ vor ţinea registre, toţĭ, de învoielĭ, judecăţĭ, etc.

CLXIII.

Iaşĭ, «2 . . .» 1823.

Paroni către Împărat. «Le rivoluzioni insorte e la stazione dell' armata turca in questo principato di Moldavia ridussero il monastero cattolico di Jassi, che hà la sorte di essere sotto la protezione dell' Imperiale Cesarea Apostolica Vostra Maestà, all' evidente pericolo di andare perduto.» Cere despăgubirĭ de la Turcĭ saŭ mila împărătească. Căcĭ creditoriĭ s'aŭ întors şi cer dobînda pe doĭ anĭ[2].

CLXIV.

Cluj, 20 Octombre 1823.

Copia.

Sacratissima, Caesarea, Regia et Apostolica Maiestas, domine, domine clementissime,

Dignata est M. V. Sacratissima modo benigni decreti regii, dato 11ª iulii a. c. sub numero aulico 2401 emanati, fideli

[1] Se ceteşte şi «anno igitur sequenti, 1822».

[2] La 16 Iannar, Ioniţă Sturdza confirmă catolicilor vechile privilegiĭ, scutind la fie-care biserică cincĭ-zecĭ de stupĭ, zece porcĭ, o sută de vedre de vin.

huic gubernio regio clementer iniungere ut documenta episcopatum bacovensem in Moldavia respicientia et praetensive in archivo Conventus Patrum Franciscanorum Csik-Somlyoensium praeexistentia in orignine *(sic)* eidem Altefatae substernat.

In homagiale obsequium benigni huius decreti regii, non defuimus episcopo transilvanensi in commissione dare ut desiderata documenta in archivo praefati conventus perquiri tibique in origine exhibere curet, horsum submittenda et, si memorata conventus desideraret eidem authenticum transumtum extradendum, procuret. Quando autem, iuxta declarationem patris Chrysologi Szaz, guardiani Csik-Somlyoensis, ad antelatum episcopum directam et per eundem horsum exhibitam, in archivo eiatis conventus nullum desideratorum documentorum vestigium reperiatur, verum ex archivo provinciae plura de praememorato episcopatu resciri posse innuetur, ministro provinciali Patrum Franciscanorum Strictioris Observantiae sub hodierno in commissione dedimus ut, excussis archivi provincialis actis, documenta, superius mentionatum episcopatum respicientia, solicite perquiri curet illaque, si adinvenirentur, in origine horsum exhibeat, authentico eorundem transumto, si necessarium videbitur, pro usu archivi retento; si vero nulla adinveniri possent documenta, circumstantias saltem quae de saepiusfato episcopatu rescire posset, repraesentet.

Quod ipsum Maiestati Vostrae Sacratissimae ea cum humillima declaratione referre sustinemus, quod, accepta praememorati ministri provincialis relatione, adaequatam in substrato relationem substernere non erimus defuturi. Fide nunquam violabili perennantes

Sacratissimae Maiestatis Vestrae

E regio Magni Principatus Transylvaniae gubernio. Claudiopoli, 20a octobris 1823.

humillimi perpetuoque fideles subditi ac servi
B. Ioannes Iosika, m. p.

CLXV.

Roma, 14 Iunie-19 Iulie 1825.

La 14 Iunie Propaganda anunţă luĭ Bonaventura Zabberoni, Ravenat, Minor, episcop-ales de Helenopolis şi visitator apostolic în diocesa Bacăuluĭ, că Papa l-a numit, la 12 ale luniĭ, în această din urmă calitate, «con carattere vescovile». — La 19 Iulie, se comunică de cancelaria pontificală numirea: «Quum post obitum clarae memoriae Iosephi Berardi, dum viverete piscopi bakoviensis in Moldavia, Missio illa quę fratrum Ordinis Minorum Conventualium nuncupatur, curę alias tradita fuit, magna in perturbatione versaretur, venerabili fratri I. Francisco (Philippo) Paroni, episcopo Iloan, auctoritate apostolica, tamquam apostolico Missionis illius visitatori, commissę *(sic)* reperiatur, quumque praefatus Paroni iustis de causis in urbem redire postulaverit». — În aceiaşĭ zi, i se comunică numirea la Iloan.

CLXVI.

Iaşĭ, 27 Iunie st. v. 1825.

«Vechilul mănăstiriĭ», Domenico Brocani[1], scrie episcopuluĭ pentru treĭzecĭ şi doĭ de locuitorĭ din Baraţĭ, posluşnicĭ catolicĭ, cari, pentru a fi ast-fel scutiţĭ de havalèle, vor da 800 de leĭ, în patru rate, în banĭ saŭ în lucru; iar pentru havalèle nouă eĭ se vor înţelege, ca şi ceĭalţĭ scutelnicĭ. Lucrul pe moşie îl vor face însă separat de acela care răscumpără birul, «nefiendo entro aciasta compreso» *(sic!)*[2].

[1] La o dată necunoscută, «Patăr Duminică, vechilul mănăstiriĭ biserici ungureştĭ din Iaşĭ», arată că din vechiŭ eraŭ scutiţĭ de birurĭ şi angăriĭ saŭ havalèle dascăliĭ, pe cari-ĭ ţineaŭ şi sate fără biserică, pentru a învăţa pe copiĭ. Acum, maĭ ales în Ţinutul Bacăŭ li se iea contribuţie, pe temeiŭ «că sînt scrişĭ în catagrafie». El cere a se întări scutirea.

[2] Urmează această socoteală: «Birro de Barazzeni sci Cosbicieni, 32 numi pe feste siave sferto (!). 212.35. Bagni sorogiilor la ce dare... 68. in un anno de doo ore... Sfertori incepe la entei a lui Januari. 2° la entei a lui Aprile, 3° la entei a lui iulii, 4° la entei a lui 8bre. Bagni a poste [pe Ianuar-Iunie şi Iulie-Decembre].»

CLXVII.

După 30 Iulie 1826.

«Illustrissimus ac Reverendissimus episcopus Bonaventura Zabaroni sepultus est circa annum 1827 in ecclesia iassensi in Moldavia, infra scamna ad dextrum, intrando ad ecclesiam, versus imaginem Sancti Rochi; sepultus autem cum cruce aurea et annulo aureo non parvi pretii.

Adnotatum pro memoria ab eo qui rem scivit, eo quia praesens fuit ad sepulturam praedicti Reverendissimi.»

CLXVIII.

Roma, 24 Decembre 1826.

Cardinalul Joanşoni, Prefectul Propagandeĭ, către Paolo Sardi, episcop de Vera, visitator apostolic în Moldova, menţionînd şi «i libri inviati alla Moldavia»[1].

CLXIX.

După Iulie 1827.

«Spese occorse per riedificare dopo il focco. Luglio 1827:» Mia de şindile, 2 leĭ şi 2.30. 6 leĭ merţa de var fin. Nuiele *(noielle), tavole di brat* (şi *brad), amnar*. În acelaşĭ caiet, «introito per le spese occorenti per la chiesa, casa, osteria e purgare la piazza». Se primesc darurĭ: de la văduva Răzoaia, de la «signor Postaka, Post-Maister», de la consulul frances, de la doctorul Perez, de la «Madame Prevost», de la avocatul Adami, de la dr. Viola, de la Felice Barla, de la «Minciacchi», de la ceasornicarul Mayer, de la Antonachi Raimondi, dragoman frances, de la «Ieni speziale»[2].

[1] În 1826 maĭ găsim o afacere de hotare între Broştenĭ şi Baraţĭ. Maĭ tărziŭ, inginerul Leon von Praun, «geometr.», cumpără ultima moşie de la vechilul «prefectoruluĭ Gvalteri».

[2] La 2 August, biserica cere, după focul cel mare, prin Agenţie, creditorilor săĭ «di voler ridurre li loro crediti ad una metà, pagabile senza usura dopo il lasso di anni sei». Garantează cu Horleştiĭ, via de la Miroslava, grădina din Păcurarĭ, localul Residenţiĭ. Se conservă şi «collecta benefactorum

CLXX.

Iașĭ, 24 Decembre 1827.

Aloisiu Landi, «parochus sanctae ecclesiae iassensis in Moldavia et totius Missionis catholicae in spiritualibus superior, delegatus commissarius generalis, etc., etc.», dă un atestat că «reverendus dominus Emericus Déénes, diocesis quinque ecclesiensis presbyter, per annos duodecim huic sacrae Missioni fuisse addictum» pe lîngă «defunctum episcopum Berardi, tanquam assistentem et parochum iassensem». Apoĭ e paroch la Prăjeștĭ și Călugăra. «Quamvis et ipse, tempore praesertim revolutionis, innumerosas calamitates perpessus, pluribus vicibus depraedatus et saepius ad mortem quaesitus, omnia quae circa se habuit perdidisset; tamen, posteaquam diro incendio, die 31° iulii anni currentis, monasterium iassense cum omnibus adpertinentibus usque ad fundamentum conflagrasset, ex uno suo credito 216 aureos, ex alio vero 184 leoninos turcicos magnanimiter huic monasterio condonaverit.» — Pecetea poartă vulturul cu două capete avînd crucea pe piept și legenda: «Sigillum resident. Sacra. Mis. in Moldavia.»

CLXXI.

Miskolcz, 11 Ianuar 1830.

Rudolf Studer, Ministrul provincial minorit al Ungarieĭ, către pro-Prefectul din Iașĭ. Răspunde în privința stipendiuluĭ ce cerea Misiunea ungurească, anexînd scrisorĭ din 1826 ale generaluluĭ Ordinuluĭ.

pro subsidio in construenda ecclesia coemeterii catholicorum in suburbio iassiensi Pecorar», cu socotelile anexate. O altă socoteală, datată 1-iŭ Decembre 1827, cuprinde un «Dettaglio della spesa che si hà fatta per la riparazione delle botteghe a canto del monastero cattolico». «Johann Vasilio pharm.» se îndatorește a le drege în sama chirieĭ. Menționăm în fine: «Cartello dela fabrica, chiesa e case nuove 1828 e 29; nel principio dell' amministrazione fatta dal padre M. Stefano Jannucci, commissario generale de' Minori Conventuali, a Jassy, capitale della Moldavia, il primo luglio 1828». — La 21 April 1827, privilegiu de la Ion Sandu Sturdza, iar, la 15 Maiŭ, act de judecată semnat de Andronachi Doniciĭ. — În 1829 proces cu Domnița Hangerlĭ.

Episcopul Ioan Paroni plătise o sută de scuzĭ. Ordine dăduse şi pro-Prefectul Iosif Gualtieri, dar ele nu fusese îndeplinite. «Contractum cum Illustrissimo domino episcopo Ioanne Philippo Paroni Claudiopoli in Transylvania die 6ta iulii, anno 1825, initum fuisse ea lege ut quotannis céntum taleri provinciae hungaricae numerarentur.» Vorbeşte, promiţînd a trimete misionarĭ, şi de «par incendii calamitas, quae urbem Iassy residentiamque vestram funesta clade affecit, nos quoque magno luctu involuit, siquidem, etc.»[1].

CLXXII.

Cernăuţĭ, 19 Februar 1830.

Agentul austriac Lippe către Prefectul Pamfili, vicariŭ apostolic în Moldova. Pentru «l'affronto che ebbe da soffrire la Missione dell' insolenza dei sbirri dell' ispravnicato di codesta capitale moldava». Îl desaprobă că a «avvuto ricorso ad una minaccia, la quale, come mi sembra, puotrebbe sommamente compromettere la carica di cui si trova V. S. R. rivestita. Un insulto ossia affronto diretto, non propriamente contra la religione cattolica, ossia contro il di lei libero esercizio e culto, ma benchè contro li missionarii stessi, e per affari ed oggetti seculari, — secondo la mia convizione non potrebbe mai autorizzare il pastore di abbandonare la sua greggia e di privarla, rinchiudendo le chiese e sacri luoghi, del culto e delle consolazioni della loro santa religione. Quanto gravi sarrebbero stati li incalcolabili conseguenze di tal abbandono dell' peccorelle fedeli cattoliche al lupo vorace moldovano!!! L'affronto che una autorità moldava ebbe l'ardire di fare alli missionari sarebbe stato vendicato sopra una popolazione innocente di 50.000 anime catoliche![2].»

[1] Despre acest incendiu se ceteşte într'un raport fără dată: «La chiesa vecchia abbrucciata dall' invidia de mali contenti, per essere principiato il fuoco dal tetto di detta chiesa; per il quale incendio la povera città di Jassi ne sofferse la pena, — che la metà in poco tempo fù incenerita.»

[2] Într'o a doua scrisoare, cu data de 2 Mart, Lippe scrie luĭ Pamfili despre moartea misionariuluĭ Janucci. «Il trionfo ch' ebbe conseguito», adauge

CLXXIII.

Corespondenţa luĭ Anton Grigorovicĭ, îngrijitor la Moara-Prefectuluĭ, cu «vechilul» Angeloni.

Moara-Prefectuluĭ, 25 Mart-31 Decembre 1831.

1. Scrisoarea din 25 Mart.

P. S.

«Aice norodu s'aŭ zurbuluit tare pentru oamini aceĭ de oaste, cari cer boeriĭ, şi pe scutelnicĭ i-aŭ fostu poprit norodu în drum, nu-ĭ lasă să margă la Eş; aice i-am scos pe scutelnicĭ din mîna noroduluĭ, şi li-aŭ dat drumu să margă la Eş; şi pe un ocolaş şi 2 vornicĭ i-aŭ bătut la Belceştĭ, de maĭ i-aŭ omorît.»

2. Scrisoarea din 17 April.

«.... Dar frică ce am tras noĭ, numaĭ Dumnezeŭ ştie, din pricina revoluţii aceştia, ci era 'pin Hîrlăŭ şi prin Delenĭ; şi acum, cînd aŭ venit Cazaciĭ, şi maĭ mari frică era, pănă ce aŭ dat Dumnezăŭ că acum, Marţĭ, i-aŭ prinsu pe zurbagiĭ acei, şi s'aŭ stricat toată revoluţie; 37 di zurbagiĭ aŭ prins, ţăranĭ, şi un Jidovu, carile era tovarăş cu dînşiĭ, şi aŭ găsit multi armì; erĭ i-aŭ pornit la Eş cu Cazaci; slava luĭ Dumnezăŭ, s'aŭ maĭ liniştit puţintel; nu este aşa frică. Mă rog Sfinţii Tale să-ĭ spuĭ părinteluĭ Duminic, dacă esti la Eş şi nu s'aŭ dus afară, să nu bănuiască asupra mè, pentru că nu i-am trimis brişca, după cum mi-aŭ scris, din pricina că era frică foarti mari; şi să auză că vin Cazaci, şi nu să ştiè ce a fi; iar, după sărbătorĭ, dacă vroeşti, oĭ trimeti brişca, dacă a voi, şi a veni la noĭ....»

el, «col suo ricorso contro l'insulto sofferto da la autorità moldava estravagante.» — În 1825, Lippe fusese împăcat de visitatorul apostolic cu soţia sa, născută de Chrzanowska. — Şi în 1830 se făcu o listă de subscripţie pentru biserică. Se ceteşte în explicaţiĭ: «I danni che hà cagionato il terribile incendio dell' anno 1827 a questa nostra residenza cattolica di Jassi sono incalcolabili; frà i quali si è perduta colla minore e mezzana campana anche la grande, del peso di oke 400 circa, di una voce la più sonora.»

3. Scrisoarea din 24 April.

«Aş fi venit şi acum, dar nu pot, din pricina că cer oamini de oaste numaĭ de căt, şi aŭ lipit Hodora şi Moara-Prefectuluĭ la un loc, şi trebui să-s dei 2 oameni; şi aŭ hotărăt ispravnicu ca Hodora să dei amăndoĭ oameni şi Moara-Prefectuluĭ să dei 60 leĭ; şi Hodora nu primeşte: zăce să dăm un om pentru pricina aceasta; pe mine m'aŭ purtat şi în zioa de Paştĭ şi a dăoa zi şi astăz la Hîrlău, pentru pricina aceasta... Apoĭ satu Hodora îm scoate sufletu cu păcatu acesta a oştenilor, şi pentru aceste pricinĭ carele arăt Sfinţii Tale mă închedică pe mine de nu pot vini la Eş; doară mă voi putè lineşti ceva şi să-m puĭ şi vitele la cale, după cum arăt Sfinţii Tale... Pe aice, pe la noĭ, mişălie foarte mare: Căzacii umblă pin sate, de prind la oaste; norodu s'aŭ spăimîntat; fugu oameni pe toati dalurile de frica Căzacilor, şi să ascund cheţiĭ oamenĭ, şi or să rămîe mulţĭ oamenĭ fără arătură dintr(a) această pricină; s'aŭ dat un om la oaste şi de aice de la Moara Prefectuluĭ, că n'am putut scăpa păr ce n'am dat om; pothoadă trimăt....»

4. Scrisoarea din 31 Decembre.

«.... Reglementu biruluĭ aŭ eşit prin ţară şi oamini mărmărăescu, că n'aŭ fostu învăţat cu biru păn acum, şi vinu 2 oamenĭ la Sfinţie Ta, carile i-au trimes cielalţĭ oaminĭ ca să vorbască cu Sfinţie Ta pentru această pricină, să vadă la ci cale iĭ viĭ pune....»

CLXXIV.

Viena, 2 Iulie 1833.

Nunciul din Viena, archiepiscopul de Tars, către visitatorul de Iaşĭ. «Monsignor Molajoni, vescovo di Nicopoli e amministratore della Vallachia, mi scrisse che per provvedere ai bisogni spirituali de' cattolici italiani, i quali dimorano ed approdano in Ibraila, gli era stato richiesto un qualche missionario, a cui quei fedeli medesimi assicurerebbero un congruo onorario.» «Gli Armeni cattolici, che senza chiesa e senza sacerdoti si trovano in Galatz», aveaŭ nevoie de preot. Con-

gregaţia trimete pe «il sacerdote armeno don Paolo Malachian, col sacerdote compagno, don Paolo Pooten... Pregài il detto signor Agente a dirmi se avesse riscontrato difficoltà il ripristinamento della Sede vescovile di Bacov, col nominarci un soggetto per vescovo[1].»

CLXXV.

Viena, 2 Decembre 1834.

Nunciul către visitator. Mulţămeşte pentru explicaţiile asupra dioceseĭ de Bacăŭ. «Dal tutto insieme si rileva che la successione de' vescovi di Bacov è stata spesso interrotta, e, quando la detta Sede non è stata vacante, la residenza in essa de' rispettivi vescovi neppur sempre è stata pacifica e costante. Quindi poco valido appoggio può dal tempo scorso risultare per ristabilire e sostenere al presente ed in futuro un vescovo nel possesso di detta Sede... Mi rammento che il signor Agente imperiale de Wallenburg mi disse nella sua dimora in Vienna che codesto metropolita greco, non solo gli era amico, ma che per particolari circostanze gli professava delle obbligazioni.» Prin eĭ doĭ s'ar putea face ceva. Agentul ar trebui să stăruie şi pe lîngă Domn, «essendovi ora il principe costì[2]».

CLXXVI.

Roma, 1836.

După cererea luĭ «Gioan Carlo Magni, Prefetto della Mis-

[1] Avem o scrisoare, din Bucureştĭ, 8 Februar st. v. 1836, de la «Carolus Pooten, missionarius apostolicus ac vicarius generalis Valachiae». Iată locurile maĭ importante: «Litteras a Reverendissima Paternitate Vostra ad Illustrissimum ac Reverendissimum episcopum nostrum Molajoni directas, pro ea, quae mihi ab illo concessa est, facultate, aperui, cum idem Illustrissimus noster episcopus iam inde a sedecim mensibus sedem suam in Bulgaria fixerit... Ego vero cum habitem in pago quodam (Ciopple vocant) prope Bukurestinum... Illustrissimus episcopus noster, qui eodem tempore... in conventu Baraziae moratus est... Lingua... latina mihi, utpote Germano, facilior est italica, quam multo minus calleo.»

[2] În 1835, proces al bisericiĭ cu «prè-luminata Domniţă Elenco Hangerli, supusă Împărăţii Rosieĭ», pentru Horleştĭ, unde eraŭ vecinĭ. V. şi p. 209, nota.

sione de' Minori Conventuali di Moldavia», Congregaţia decide «la ricostruzione della chiesa di Bacov, la quale è di legno troppo vecchio e cadente, anzi ruinosa, e perciò conviene ricostruirla di pietra e mattoni».

CLXXVII.

Roma, 17 Maiŭ 1838.

Generalul Minorilor face «visitatorem et commissarium nostrum in tota Moldavia» pe Prefectul Rafael Arduini.

CLXXVIII.

Roma, 9 Octombre 1838.

Congregaţia către visitatorul Arduini. «Dopo essere stata assicurata la Sagra Congregazione di Propaganda, col mezzo del signor cavalliere di Wallenburg, residente imperiale di Yassi, a cui venne affidata la delicata commisione da Monsignor nunzio apostolico di Vienna, che sarebbonsi ora facilmente superati gli ostacoli a Vostra Signoria ben noti sulla dimora di un vescovo latino nel principato di Moldavia, — nella generale adunanza dei 10 decorso settembre gli Eminentissimi Padri giudicarono non doversi più oltre differire tale salutevole misura, che non dubitano tornar debba al maggior bene della Missione. Per le cause per altro egualmente cognite a Vostra Signoria determinossi nel fregiare del carattere vescovile il superiore della Missione dovesse essere di un vescovato *in partibus*, colle facoltà e titolo di visitatore apostolico, come lo fù in passato. Venendo quindi alla elezione del soggetto, gli Eminentissimi porporati non furono punto dubbiosi, ma tosto rivolsero lo sguardo sulla persona di Vostra Signoria, già incaricata della visita straordinaria et particolare della stessa Missione, onde impedire i maggiori disordini dai quali era minacciata[1].»

[1] În 1838 se face «le rétablissement du culte catholique à Galatz». În adresa credincioşilor către consulul austriac, semnează, la 28 Iunie 1840, G. Manzoli, Garsoni, Giurovich, H. Martin, medic, Castaing, Guirard, Fr. Martin, etc.

CLXXIX.

Roma, 12 Ianuar 1839.

Propaganda către Arduini, menţionînd «la episcopale sua consagrazione, avvenuta il dì 20 novembre in Bellina»[1].

CLXXX.

Viena, 12 Mart 1839.

Nunciul, archiepiscop de Efes, către Arduini. «Non sò se sarà pervenuta anche alle orrechie di Nostro Signore la notizia di una falsa e ributtante relazione di coteste Missioni apparsa in due giornali ungheresi: *Szion* ed *Hirnok*, relazione che, sebbene d'autore anonimo, pure avremmo noi dei dati certissimi per individuarlo.» S'aŭ făcut plîngerĭ la guvern şi rectificarea ce urmează:

«La esposizione dello stato de' missionarj cattolici ungaresi nella Moldavia, riportata nel nº 27 del giornale *Szion*, sotto la data 23 novembre 1838, non può essere più evidentemente dettata da parziale livore e da vera malignità priva di conseglio. La Moldavia non è in capo al mondo, e chiunque viene di là, sia di qualsivoglia nazione, può convincere di falsità il signor parocco NN. Noi abbiamo troppo buona opinione de' veri cattolici ungaresi per non crederli sì facili a farsi sedurre da un linguaggio apertamente sedizioso ed ipocrita. La lode attribuita al visitatore apostolico Monsignor Arduini da tutte le superiorità estere e locali, pel riordinamento di quella sconcertata Missione, operato con giustizia e mansuetudine, dovrebbe avver più fede presso gli uomini di buon senso che lo stridore di uno il quale, se ci fosse le-

[1] În Bulgaria.—În 1840, se acordă Misiuniĭ din Iaşĭ o subvenţie anuală de 11.300 leĭ din partea a «l'Oeuvre de la propagation de la foi en faveur des missions étrangères des deux Mondes». — În 1841 se tipăreşte, cu chirilice, un «Abeţedar pentru învăţătura pruncilor catolicĭ din prinţipatul Moldavieĭ», in 12⁰. — La 27 April din acest an, Congregaţia, înştiinţată de Arduini că vrea să se retragă din causă de boală, îl roagă să rămîie pentru lipsa de înlocuitorĭ şi trecerea de care se bucură pe lîngă guvernul local.

cito di nominare, ci somministrerebbe con pochi fatti di sua vita una trionfante confutazione. D' altronde una cristiana carità, non simulata, ma vera, ci proibisce dall' accennare alcuni, come orribili in ultimo grado; ci consiglia anzi ad invitare questi stessi connazionali, cui egli appella con frode e menzogna, a pregar per esso, affinchè Dio benedetto lo dimentichi nella sua giustizia e lo recordi nella sua immensa pietà[1].»

CLXXXI.

1840.

Socotelĭ. Se pomenesc dascălĭ la Iaşĭ, Săbăoanĭ, Călugăra, Huşĭ, Valea-Sacă. «Si fecero stampare mille alfabeti moldovani, altrettanti ungari, altrettanti latini; si comprorono grammatiche ungare, valacche e latine ed altri libri ad ogni scuola; si fece provisione di carta per scrivere.»

CLXXXII.

Miskolcz, 10 April 1841.

Roman Szabó, provincialul, către Arduini. Afacerea stipendiuluĭ. «Pientissimus Moldaviae episcopus Philippus Baroni, cum dolore animi observans idoneos in sua diocesi deesse pastores, salutis sibi divinitus creditarum ovium desiderio ardens, anno 1825 in Transilvaniam Claudiopolim usque peregrinatus, convenit ibidem meum praedecessorem patrem Rudolphum Studer et cum eodem contractum iniit, vi cuius provincia haec hungarica teneatur sex sacerdotes in eandem Domini vineam mittere. Missio autem fine parandae succrescen-

[1] La 2 April următor, nunciul vorbeşte de intervenţia pe lîngă el a Ungurilor în favoarea renegaţilor Lukotya şi Konya, rechemaţĭ în mănăstirea Kant, şi pentru plata subsidiuluĭ rămas în urmă de şese anĭ. — La 30 Iulie, el anunţă trecerea apropiată prin Moldova, la întorsul din Galiţia, a generaluluĭ Minorilor, pentru a se informa «sulle infelici vertenze frà cotesti religiosi ungari e italiani, prima di entrar nell' Ungheria e sentire le relazioni di quel Padre Provinciale». Arduini e invitat a-ĭ ieşi înnainte la Lemberg. — La 21 Septembre, din Miskolcz, Ministrul provincial Szabó cere iarăşĭ răspuns cu privire la nişte întrebărĭ, «ne scopo istius Romae molestus esse cogar».

tiae miserae huic provinciae obligatur annuatim centum scutata romana pendere; miserae inquam provinciae: haec enim, in medio haereticorum situata, tanta cum paupertate colluctatur, ut nec pro se sufficientia individua religiosa educanda sit.» Contractul fusese aprobat şi de Propagandă şi observat de Paroni, ca şi, în 1834-7, de Carol Magni. Arduini însuşĭ făcuse promisiunĭ în 1838.

CLXXXIII.

Viena, 2 August 1841.

Gaetano Bedini, nunciu apostolic, recomandă lui Arduini cererea făcută de Bonaventura Hadsia, misionar în Bulgaria, care voià să fie trimes în Moldova. — În petiţie, Hadsia arată că s'a născut în Banat, la Teresiopol, în 1807, din părinţĭ bulgarĭ. A învăţat gimnasiul la Aradul-Vechiŭ şi a devenit la 1827 Franciscan «provinciae Bulgariae et Valachiae». Urmează cursurĭ de filosofie şi teologie «in lyceo episcopali Albae Carolinensis». Chemat la 1833 în Bucureştĭ «pro cooperatore ac concionatore hungarico et valachico..., quo munere iam in Valachia, iam in Transylvania omni cum solatio fungebar. Professionem etiam per triennium egi... Linguas calleo: bulgaricam, hungaricam, valachicam, illiricam seu slavonicam et germanicam».

CLXXXIV.

Roma, 20 Octombre 1841.

Generalul Minorilor, F. A. Bigoni, către Arduini. «Mi affligge assai la condotta degli Ungari, ma, come i domanda che vengano suppliti da altri, ci persiste la questione? I due Moldavi che sono in noviziato danno buone speranze, ma sono giovanetti ancora, o devono fare i loro studj. Converrebbe sempre spedirne alcuni che conoscano l'ungaro, per potere a tempo sostituirli a quelli che venissero licenziati ed averne sempre pronti pei bisogni futuri. Il mio progetto di trarre dalla Moldavia i missionarj ungari fù approvato dalla Congregazione e dal Santo Padre, ma non piacque al P.

maestro Gualerni. Nondimeno Ella li mandi quando ne hà, perchè il Santo Padre commanda più che qualche frate[1].»

CLXXXV.

184...

«Genuine notizie della Missione di Moldavia, date dal Monsignor Arduini per sola norma del suo successore.»

A venit la 23 Iunie 1838, ca visitator apostolic şi Prefect, precedat de Magni, trimes în Decembre 1831, în aceiaşĭ calitate. «Abbandonò nel 1833 la città di Jassi e si ritirò nella parocchia di Saboano, luogo ameno, commodissimo, e il popolo più agiato di tutta la provincia.» De mult nu se maĭ predicà nicăirĭ la venirea luĭ. «La scandalosa famigliarità che avevano i missionarj colle persone di sesso diverso, e hò ordinato la proibizione delle serve. Nel 1829 hò veduto che ogni missionario aveva una serva giovane, ed alcuni due.» Mulţime de amănunte scabroase în această privinţă, relative la misionariĭ Rossi, Pellegrini, Zamoiski, Corneliu Konja, Orsini, Ceraulo, Mansuet Lukotya. «Questa è la radice di tutt' i mali.» Alegerea cu scopurĭ rele a «le così dette vatavizze, cioè le direttrici delle ragazze nubili». După focul din 1827, «hò trovato la chiesa di Jassi coi muri tutti screpolati, neriti, coi quadri guasti e bruti, col pavimento tutto sfossato, cogli arredi sacri tutti rovinati». În 1839, prăvăliile eraŭ în ruină: Guvernul cere ca ele să fie reparate saŭ le va dărîma. «Il cimitero senza cintura nè porta.»

[1] La 9 April 1842, Congregaţia arată că, în urma unor nouă reclamaţiĭ ungureştĭ, misiunea de împăcare a fost dată nunciuluĭ din Viena. — La 31 Maiŭ, acesta cere contractul pentru a vedea dacă Arduini are dreptate să refuse plata anuală. — La 3 Iulie 1843, nunciul cere nouluĭ episcop, Sardi, a face o înţelegere cu Ungurii, declarînd contractul ca provisoriu, sfărămîndu-l, dar oferind o compensaţie bănească. — La 22 Septembre, Szabó dă o chitanţă pentru o parte din restul pe 1834-6. — La 18 Novembre, Congregaţia aprobă «l'equo accomodamento della disgustosa vertenza col provinciale di Ungheria», care va fi, se speră, mulţămit. — Dar la 28, nunciul stăruie a se încheia o nouă convenţie. — La 22 Iunie 1844, Propaganda scrie luĭ Sardi şi despre «il padre Francesco Cagni, Moldavo, dimorante in Spello, che appunto fù promosso al sacerdozio nel Natale dello scorso anno».

CLXXXVI.

Alghero, 24 Octombre 1843.

Episcopul de Alghero, Rafael Arduini, către episcopul de Iaşĭ, Paul Sardi. «I scismatici sono circa 300/m; cattolici 50/m; luterani 500 e calvinisti pochissime famiglie, che non arrivano a cinquanta. Io hò fatto il diavolo a quattro perchè tutti predicassero, facessero il catechismo tutte le domeniche e tutt' i giorni d'Avvento e di Quaresima; aveva impedito il giro da una Missione all' altra, il cacciare, lo spogliare l'abito religioso, l'aver donne, etc., etc. Per conseguenza poteva dire qualche cosa di bene. Io a dispetto del Diavolo e dei missionari hò sostenuto le scuole in Jassi, in Saboana, in Calughera, in Fokscian, in Galatz; e l'aveva aperta a mie spese (cioè di Francia) in Husc e nella parocchia di Grozest.» Se laudă cu noua situaţie: a avut de oaspete şi pe regele Sardinieĭ, cu care a vorbit şi despre Moldova. Califică pe un nerecunoscător, pe care-l iartă, de «la più solenne bestia che esista in carne umana in questo mondo... Confidate ch'è arrivato a scrivere in Roma ch' era mia amica una tale Smaragdizza Sturza; ora che voi siete in Jassi, potrete chiedere quante volte io sia stato in sua casa, e vi risponderanno tre volte, nella mia residenza mai, in altro luogo mai l' hò veduta; essa è di circa settanta anni, — e poi soggiungeva ch'essa era l'amante del principe regnante, e io mi serviva di essa per far la spia del governo austriaco. Considerate a qual grado di cecità l'avea trasportato la malignità! Orrori, fratello! Io non sono mai uscito solo, ma sempre col sacerdote e col servo, e non hò ricevuto mai veruno che alla presenza di un sacerdote e del cameriere; e ciò era non solo noto ai missionarj, ma notissimo agli estranei.» Trimete complimente «ai principi Suzzo, al signor Alecco Ghika[1]».

[1] La 17 April 1843, Congregaţia anunţă luĭ Sardi numirea ca episcop şi-ĭ dă instrucţiĭ.—La 19 Iunie, el dă ştire Propagandeĭ despre instalarea sa.—La o dată necunoscută, Sardi adresează Papeĭ următorul raport: «Beatissimo padre. Frà Paolo Sardi vescovo verense, visitatore apostolico di Moldavia, umilmente espone alla Santità Vostra che, nella visita fatta sui colli e rovine dell' anti-

CLXXXVII.

Pera, 4 Novembre 1843.

«Frà G. C. Magni, ministro provinciale e Prefetto apostolico», către Sardi, probabil. «Mi piace ch' Ella si occupa nell' imparare la lingua moldavana; ad impossessarsene bene, le suggerisco che, oltre la grammatica dell' Alexis[1], la miglior grammatica è forse quella dell' Eliadi di Bucareste, che trovasi vendibile in Jassi. In Bucareste hanno pure stampato un buon dizionario francese-vallaco e vallaco-francese; ne faccia acquisto[2].»

CLXXXVIII.

Roma, 15 Mart 1845.

Iacint Gualerni către Sardi, visitator apostolic «della Missione di Moldavia». «Riguardo all' affare dell' Ungheria, rapporto a codesta Missione, io penso di parlarne nel prossimo futuro capitole generale. Io non spero che venga il provinciale di Ungheria, mà ne parlerò in modo che il definitorio commetta al suo commissario di venire a qualche conciliazione pacifica e di levare via il padre Konya[3].»

chissimo vescovado di Milkovia, una volta cattolico, vi hà ritrovato una sola famiglia cattolica, i di cui genitori disgraziatamente vivono incestuosamente da circa venti anni, ed hanno generato tre figli. Li sudetti sono Stefano Zakoveski e Cunegonda Zakoveski.»

[1] Apărută la 1826.

[2] E al luĭ Vaillant. La 7 Februar 1846, episcopul scrie că a fost la Botoşanĭ unde voiaŭ să împiedece construirea bisericiĭ catolice. A făcut procesie şi consacrare. Convinge pe treĭ popĭ armenĭ ce asistaŭ la procesie: eĭ promit a-şĭ trimete copiiĭ la Roma. Merge la Fălticenĭ apoĭ. «Quatre-vingt trois familles polonaises vinrent chercher dans ces lieux boisés un abrit contre la violence, l'exil ou la mort et s'occupent du déboisement des forêts, pour gagner leur vie.» În 1847, el cere medaliĭ pentru «il signore principe Alessandro Ghyka e signore Sebastiano Calcagni», consulul frances: ele se acordă. La 2 August, se anunţă trimeterea în Moldova a luĭ «P. Malachia Samuel» pentru convertirea Armenilor schismaticĭ.

[3] La 1-iŭ April, nunciul din Viena scrie luĭ Sardi că în afacerea Ungurilor s'a vorbit luĭ Metternich.

CLXXXIX.

Esztergom, 1iŭ August 1845.

Iosif Kopácsy, archiepiscop de Esztergom, către Sardi. I-a părut bine văzînd din răspuns că n'are intenția ce i se atribuia: «linguam hungaricam ibi supprimere, imo sensim eliminare. Nihil sane ad invidiam Sedi Apostolicae et Sacrae Propagandae apud gentem nostram conflandam accusatione hac magis opportunum esse potuisset, ingemuimusque omnes super his nunciis, non tantum ob reverentiam et sincerum adfectum erga Sedem Apostolicam..., sed etiam ob pericula defectionis a fide catholica et transitus ad schisma Graecorum, quibus Hungari hi, linguae suae cognitione exuendi, certioribus exponerentur, cum constat omnibus, idipsum etiam Illustrissimae Dominationi Vostrae persuasum esse videatur, Hungaros in Moldavia degentes, quo in gradu linguae hungaricae expertes fuerint, eodem etiam ad amplectendum schisma proniores faciliores que fore. Quare, ut conservatio linguae nativae apud Hungaros moldavienses certior, ex hoc modo fides catholica etiam firmior sit.» A îndemnat pe Szabó a trimete misionarĭ, promițîndu-ĭ un ajutor de banĭ «ultra subsidium a Societate Lugdunensi». Îl roagă «dignetur in directione Missionis sapienti moderationi suae concredita id prae oculis habere ut nativa lingua hungarica apud catholicos in Moldavia degentes, non tantum conservetur, sed, quantum fieri potest, firmetur etiam et propagetur.» Să se poarte așa cu misionariĭ «ut inde intelligant se nationalemque suum characterem non despici, sed potius pro studio illo quo Sacra Propaganda gentem quamlibet suo idiomate institutam esse cupit, iusto in pretio haberi.» Termină, cerînd informațiĭ.

CXC.

Esztergom, 3 Octombre 1845.

Acelașĭ către acelașĭ. Szabó iĭ scrisese că a trimis misionarĭ și le va crește numărul pănă la nouă saŭ zece. «Relatio haec, sicut me magno adfecit solatio, cum inde sperare liceat

popularium nostrorum salutem aeternam et cum conservatione catholicae religionis arctissime nexam nationalitatem tutiori loco consistere, ita illa pergrata est etiam gubernio nostro cum taliter infinitis quaerelis, quae ob Hungaros neglectum habitos ad Sacratissimam Maiestatem Caesareo-Regiam perferebantur, opportunissime obvietur.» Nu va plăti Propaganda, ci Provincia Minoriţilor. Îl roagă să observe «ne in hac Missione discordiae illis similes quae in Bosnia catholicam rem adfligunt, irrepant» Va căuta a trimete oamenĭ virtuoşĭ.

CXCI.

Iaşĭ, 24 Octombre 1845.

Sardi către Kopácsy. Răspuns la precedenta. «Eminentissimus cardinalis, Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Romanae Praefectus (quem unicum mihi immediate superiorem agnosco atque debita prosequor veneratione).» Se plînge de misionariul ce a venit, fără înştiinţare şi fără paşaport, la Galaţĭ, «bene vero quadam foemina, quam modo sororem, modo neptem appellabat, comitatus.» «Sacerdotem nomine Godefridum Rosen se esse dixit atque ab hungarico Minoritarum provinciali quadam littera missa se missionarium pro Moldavia constitutum autumabat.» Îl dă în sama vicariuluĭ de Trotuş. «Postquam enim ex illis [hungaris sacerdotibus] nonnuli, caeco nationalitatis fanatismo abrepti, una cum quodam domino Jerni, qui ex Hungaria, antiquitatum conquirendarum praetextu, ad discordias disseminandas huc venerat, causam communem fecerunt, omnes hungaricos missionarios locali gubernio eiusque protectoribus suspectos reddiderunt atque odiosos. Quapropter decretum erat constitutum, quo omnes supradicti sacerdotes e Moldavia pellebantur.» Abia a putut, cu Eisenbach, opri publicarea decretuluĭ. Misionariĭ ungurĭ n'aŭ nicĭ o instrucţie. Fiind el episcop în Moldova, nu se va petrece ca în Bosnia. «Ego debeo animarum mihi commissarum reddere rationem, non hungarico Minoritarum provinciali.»

CXCII.

Esztergom, 19 Novembre 1845.

Kopácsy către Sardi. «Regnum Hungariae, recentiori aetate de Hungaris in Moldavia degentibus uberius informatum, innocuo illo desiderio teneri coepit ut hi sui contribules necessitati non exponantur iacturam linguae suae nativae seu hungaricae patiendi, quod evitari non posse videbatur, si sufficientes animarum curatores, notitia linguae hungaricae imbuti, illis deessent. Eodem tempore episcopos Hungariae sollicitudo incessit ne Hungari hi periculum subeant a religione catholica desciscendi, ad quod praepediendum rursus in animarum curatoribus linguae hungaricae gnaris efficacissimum adesse medium putabatur, cum Hungaros, Valachorum lingua et moribus nefors imbuendos, ad schisma quoque proniores fore nemini sit dubium.» A fost rugat de maĭ multe comitate şi de maĭ mulţĭ episcopĭ şi s'a adresat decĭ provincialuluĭ minorit. N'a voit să usurpe drepturile luĭ Sardi, ci s'a gîndit la norma naţională după care se îndreaptă Propaganda şi la felul cum o urmează episcopiĭ din America. «Si dominus Jerney negotio huic se miscuit, mihi nihil commune est cum illo. Si e Hungaris non omnis ex asse respondet sanctae vocationi, nullusne prorsus defectus in Italis observatur?» Dacă n'aŭ ţinut postul, e poate din neştiinţă; restul e afacere de stăruinţă şi răbdare. «Est autem summae considerationis res propensum Hungarorum (inter quos octo milliones catholicorum censentur) in Sedem Apostolicam animum commovere, ab ea avertere et alienum reddere, quod tamen ex his quae in respectu Hungarorum ab Illustritate Vestra fiunt indubie sequetur.» De aceia nicĭ nu merg tinerĭ ungurĭ să se pregătească la Roma, cum se făcuse planul. Va scrie la Propagandă, la nunciatura din Viena, Ministeriuluĭ, «ut ei constet nullos hic obtutus politicos, sed rem innocuam et eo directam ut animarum salus penes innoxiam conservandae linguae hungaricae curam vehiculo huius tamquam aptissimo medio promoveatur.»

CXCIII.

Iaşĭ, 30 Novembre 1845.

Sardi către Propagandă. Trimete scrisoarea luĭ Kopácsy. «Un' amalgama di fanatismo e di contradizioni siffatte..., un' affare di mala fede... Che, se ciò non fosse, non mi avrebbero quà mandato il padre Rosen, miscredente di massima, e, mediante quella donna, che seco indivisibilmente conduce, da tutti giudicato concubinario... Come se fosse bagatelle d'essere un missionario di poca fede e concubinario! Forse in Ungheria sanno queste cose *minoris indaginis*... Eppure Monsignor primate vorrebbe far credere che la fede cattolica è attacatta alla lingua ungara! Nè intendo io con ciò dire che i missionarii italiani non debbano apprendere una lingua necessarissima in questa Missione, ma solo intendo significare non esistere nella lingua moldavana, *ab antiquo* usata in questa Missione, quell' imminente pericolo di sovversione ch' egli sogna.» Primeşte ca afacerea să fie judecată de nunciul din Viena[1].

CXCIV.

1847.

Prefectul Misiunilor din Moldova expune Papeĭ că «i coloni cattolici di quelle parti sono continuamente oppressi dalla ingordigia generale dei feudatarj, per lo che non rimane lor libero il tempo di potersi confessare, ricevere la S. Communione, se non che nel tempo dell' Avvento fino alla metà della Quaresima, e qualche volta anche fino alla fine della medesima, ma il più delle volte nemmeno questo rimane libero, e ciò a proporzione della precoce primavera, in cui devono

[1] La 9 Decembre, Szabó scrie luĭ Sardi că, fiindcă vrea numărul de misionarĭ prevăzut în contract, rechiamă doĭ dintre ceĭ trimeşĭ. — La 14 Iunie 1847, gardianul Francisc Körösi dă chitanţă pentru 200 de florinĭ. — Propaganda intervenise pentru plată, care nu se făcuse din 1845, în April al aceluiaşĭ an. — La 30 Iulie, nunciul comunică luĭ Sardi propunerile de împăcare făcute de Szabó. — Totuşĭ vedem pe acesta cerînd şi la 24 Maiŭ 1848 plata stipendiuluĭ.

attendere indispensabilmente ai lavori della campagna e quindi appena possono adempire al precetto di ascoltare la Santa Messa nei giorni festivi, nei quali sono quasi sempre violentati a lavorare, non ostanti le tante leggi emanate, ma non mai adempite.»

CXCV.

Viena, 10 Iulie 1847.

Agentul austriac, A. Eisenbach, către episcopul de Iașĭ. Îĭ mulțămește pentru distincția din partea Papeĭ. «Le tableau aussi déplorable que véridique du misérable état des choses en Moldavie et du martyre résultant par là-même *pour nous*, qui *devons* vivre dans un pareil pays. Je puis le dire à Votre Grandeur, dans la plus intime confidence, que j'ai acquis la ferme conviction des bonnes intentions du gouvernement impérial royal afin de rémédier autant que possible aux maux divers et nombreux avec lesquels nous devons lutter et épuiser nos faibles forces.»

IV.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARCHIVA ARCHIEPISCOPIEI CATOLICE DIN BUCUREŞTI ŞI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN ŢARA-ROMANEASCA

I.

Tîrgovişte, 21 Octombre st. v. 1692.

«Despa, împreună cu frate-mieŭ Sima, feciorii Mihuluĭ Coj[o]cariul, nepoţiĭ luĭ Iane neguţtoriul den Tărgovişte», dă un zapis «la măna Sfinţii Sale părinteluĭ Pavel Băratul de la sfînta bisearică den Bucureştĭ, unde să prăznuiaşte sfăntul hram Uspeniia БДЦЬ, cum să-s ştie că, avăndu noĭ o vie în dealul Seteanilor, den sus de Tărgovişte, cu livade şi cu pomet şi cu dealniţ[ă], în sat în Seteanĭ, şi cu locurĭ în cămpu şi în pădure şi în apă, de moşie încă maĭ denainte vreame; care vie şi moşiĭ le-aŭ fostu cumpărat moşu nostru Iane neguţtoriul de la Calen Tabără postelnicul ot Seteanĭ, şi el încă aŭ cumpărat această vie..., încă den zilele luĭ Leon-Vod, de la Gherghe şi de la un fecioru vitreg a luĭ, anume Mihaĭ Şoimariul[1], precum scrie şi cartea răposatuluĭ Leon.

[1] E păstrat actul luĭ Mihaĭ, care are cuprinsul următor: «† Scris-am eŭ Mihaĭ Şoimar acest al nostru zapis la măna lu Calin Post., cum să se ştie că am văndut eŭ Mihaĭ ocina de la Sătenĭ, cu vie, cu livăz, cu pomet, cu ce se va alege, cu tot, parte a luĭ Mihaĭ, cu ştire a tuturor megieşilor, şi de în sus şi de în jos, şi împrejurul loculuĭ, şi i-am văndut de a luĭ bună voe, şi am luat de la Cal[i]nŭ banĭ gata 40.000 (de miĭ) aspri gata. Marturiĭ: jup Iorga i Efrem i Dumitru Post. i Dumitru Starostele i Gherghe Facle i Gherghe Starostele. Şi s'aŭ văndut de în zilele Raduluĭ Voevod [1610-6], şi aŭ adus baniĭ în măna luĭ Mihaĭ Opri de Sătenĭ şi Hirizan de Bărbăteştĭ. — Az Prăvul gramatic.»

Vod[1] şi cartea răposatuluĭ Mateĭ Voevod[2] şi zapisul luĭ Calen postelnicul[3] şi cartea luĭ Lazar judeţul cu 12 pârgarĭ, ce aŭ fostu aič în oraş în Târgovişt[e][4]... Întâmplându-s[e] dă ne a perit părinţiĭ şe rămăindu noĭ copiĭ micĭ şi necăpuiţĭ şi ajungăndu la lipsă şi la săr[ă]cie şi neputând noĭ lucra în ceastă vie», o vînd, «cu ştirea tuturor vecinilor, din sus şi din jos, şi a tut[u]ror rudeniilor noastre», adăugîndu-şĭ «peceţile şi numele». 21 Octombre 7201.

[1] «Cu mila luĭ Dumnezeŭ, Ion Leon Voevoda şi Domn a toată Ţara-Românească, feciorul mareluĭ şi prea-bunuluĭ răposatuluĭ Ion Stefan Voevod, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domnieĭ Mele Mihuluĭ de la Şolînga... ca să fie în pace... de rumînie... de către sluga Domnii Mele Hrinzan Postelnicul din Bărbăteşiĭ, şi de către fraţiĭ luĭ, etc. Cînd aŭ fost în zilele răposatuluĭ Raduluĭ Voevod, feciorul Mihneĭ Voevod, în Domnia a doua în Ţara-Romînească, iară Hrinzan... aŭ dat slobozenie Mihuluĭ... Bucureştĭ, 7138, Iunie 14» (traducere, din slavoneşte, de «Lupu dascalul slovenesc la şcoala domnească în Bucureştĭ»). Acesta e documentul citat, dar, cum se vede, el priveşte altă afacere şi alte persoane.

[2] «Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Mateĭ Basarab Voevod şi Domnu a toată Ţara-Românească şi a părţilor de preste câmpurĭ dat-am Domniia Mea această poruncă a Domnieĭ Meale acestuĭ neguţătoriŭ anume Avraam de la varoş a Domnieĭ Meale din Târgovişte, şi feciorilor luĭ..., ca să fie luĭ o parte la Izvoranĭ..., fiind că această maĭ sus numită dealniţă aŭ fost a Raduluĭ Streinul de la Izvoranĭ,... iar Radul... aŭ fost... vecin... cu Vasilie Spatariul, feciorul Vistiiariuluĭ Muşat», etc. Aceiaşĭ observaţie asupra cuprinsuluĭ ca şi pentru documentul din nota precedentă. — E o traducere făcută în 1777, la episcopia Rîmniculuĭ.

[3] 7138, Bucureştĭ, «în luna luĭ Aprilie în 23 dni, în zioa Sf[ă]ntuluĭ Gheorghii». «Adecă eŭ Calin Post. din Săteanĭ scris-am acesta al mieŭ zapis, să fie de mare credinţa la mîna jupînuluĭ Iane neguţătoriul, ca să să ştie că am fost cumpărat o vie în dealul Săteanilor, cu livezĭ, etc. de la Gherghe a Buneĭ şi de la Mihaiŭ Şoimariul..., în zilele Raduluĭ Voevod, feciorul Mihniĭ Voevod, în Domnia d'întîiŭ, iar după aceaia, cînd aŭ fost acum..., eŭ Calin Postealnicul, şi cu feciorii mieĭ Costea şi Iurga, ajuns-am vreame de nevoe şi de lipsă şi am căzut în datorie; decĭ am vîndut viia din dealul Săteanilor..., jupînuluĭ Iane neguţătoriul, drept 170 de galbenĭ gata... Marturiĭ anume Ghinea neguţitoriul şi Ianoş Sârbul şi Duşca neguţătoriul şi Miho neguţătoriul şi Cara Iane.» (Copie a luĭ Lupu dascălul; 7251.)

[4] «Scris-am eŭ Lazar judeţul cu 12 pârgarĭ dă oraş dă Trăg[o]vişt[e] aceast[ă] a noastră carte acestuĭ neguţtorĭ pre num[e] Iane Iatro, ca să-ĭ fie luĭ în sat în Săteanĭ ocin[ă], cu vie, cu livăzĭ, cu pomet, cu casa, cu pimniţ[ă] la vie, cu tot cătu se va aleage, căt aŭ ţinut Calin Tabăr[ă], pântru

II.

Tîrgovişte, 21 Iunie st. v. 1694.

Mateĭ Logofătul dă un zapis «jupănuluĭ Drăgoiŭ coj[o]carul», prin care-ĭ vinde «o vie care o-mŭ cumpărat de la veriĭ mieĭ Ianachie Logofătul, de la Alicsandru, de la Mihaĭ снъ Nichiĭ căp[i]tanul de Săteanĭ,... în dealul Săteanilor, dupre valea Cioniĭ; care vie iaste pre lăngă părintile băratul..., însă viia cu pămăntul eĭ, făr de vinăriciŭ, şi cu livadea eĭ». 21 Iunie 7202. Marturĭ: «ego frater Paulus» şi «az Drăgoiŭ părcălabul ot Tărăgovi. *(sic)*», etc.

III.

Tîrgovişte, 22 Mart st. v. 1703.

«Costandin feciorul Fotiĭ Păharnicul, den Săteanĭ, dat-am zapisul mieŭ ca s[ă] fiie de bună credinţă la măna părinteluĭ popiĭ luĭ Pavel, care să află acum stăpănitor pă viia jupănuluĭ Mihul Nartiĭ, precum să s[ă] ştie că ne-am tocmitŭ de i-am văndutŭ un loc de viie», lîngă al preotuluĭ pomenit, «alăturea cu viia Sfinţii Sale», cu cincĭsprezece talerĭ. Semnează «Costandin Fotescul» şi marturĭ[1].

IV.

Bucureştĭ, 8 Mart st. v. 1717.

Ioan-Vodă Mavrocordat «preoţilor baraţĭ den oraşul Domnii Meale den Bucureştĭ, ca să aibă a-ş scutirea o pimniţă ce aŭ în oraşu Bucureştilor, în mahalao luĭ Sfeti Ghiorghe

c'aŭ cumpărat... şi aŭ cheltuit la ad[a]lmaş ban[ĭ] 2.000 şi aŭ văndut Calin dă a luĭ bun[ă] voe, aşijderea şi jupănul Iane aŭ cumpărat cu ştirea a tuturor rudeniilor luĭ Calin, şi cu ştirea a tuturor megiiaşilor şi a vecinilor..., şi dănaintea a mulţĭ oamen[ĭ] bunĭ, megiiaş[ĭ], şi tinerĭ şi bătrănĭ, or[ă]şanĭ, şi aŭ dat aĭ luĭ banĭ direpţĭ, gata, căţĭ sănt maĭ sus scriş.» Marturĭ: Popa Ivan, de la Sf. Petru, Teofil, egumen de Tismana, Ghinea negustorul, Ianăş Sîrbul, Duşca negustorul, Miho negustorul, Cara Iane şi Ivaşco. — 1iŭ Maiŭ 7139. — Pecete cu Maica Domnuluĭ.

[1] Există şi o copie, cu ortografie latină, asemenea cu cea ungurească.

cel Vechiŭ, de cămănărit, de fumărit, şi de vinurile domneştĭ, ce să înparte în tărgu pre la cărciume. De nicĭ unile nicĭ un val şi nicĭ o băntuială să n'aibă, pentru că le-am ertat Domniia Mea această pimniţă, ca să fie numaĭ de treaaba vănzăriĭ vinurilor lor». Ordin «căminarilor şi fumarilor şi voao care umblaţĭ de împărţiţĭ vin domnescu acolo în tărgu»[1].

V.

20 Mart st. v. 1718.

«† Barbul Brăiloiul biv Sărdariŭ. Dat-am cartea noastră de judecată părinteluĭ popa Antonie, baratul de la Rămnic, pentru că aicĭ înnainte noastră aŭ avut întrebăciune de faţ[ă] cu Chirca Ceauşul şi cu fraţiĭ luĭ, anume Mihaĭ, Voico, feciorıĭ luĭ Pătru Hulubescul din Rămnic, pentru o vie dăn dealul Troianuluĭ şi pentru o cas[ă] cu pivniţă şi cu partea eĭ de silişte, din oraş din Rămnicu, care i le-aŭ fost pus zălog Tudosie Logofătul Olănescul drept 250 [tal.], cu zapis de la măna luĭ şi cu zi; scriind în zapis, de nu va da Tudosie Logofătul baniĭ la zi, să fie şi viia şi casa stătătoare; şi aŭ fost trecut ziao şi Tudosie Logofătul bani n'aŭ fost dat.» Hulubeştiĭ oferă eĭ preţul, ca uniĭ ce vînduse eĭ acea vie luĭ Tudose. «Decĭ, adăvărănd noĭ foarte bine că viia aŭ fost de la eĭ», li-o dă. «Iar, cănd ar vrea eĭ să vănză viia asta cuiva, niminea să nu fie volnicĭ a o cumpăra, ci iar părintele popa Antonie Baratul să dea bani şi să o cumpere ... Şi, căt pentru cas[ă] şi pimniţa cu siliştea eĭ, zicănd părintele popa Antonie că i să cade Sfinţieĭ Sale a o stăpăni, şi noĭ

[1] Vin de la viile domneştĭ impus cu preţ arbitrar, cu *nart* oficial, neguştorilor. Poate că această sarcină se datoreşte luĭ Brîncoveanu, căcĭ un cronicar îl acusă că «aducè rachiŭ şi vinurĭ stricate den venitul casıĭ luĭ şi împărţà pe la neguţtorĭ şi pe la ţară cu preţĭ mare, şi punè de plătè în silă» (Iorga, *Cronicele muntene*, p. 106).

iar aşa am zis; numaĭ, neştiindu-i-să preţul căt iaste, fiind preţul caseĭ cu al vieĭ dat de Tudosie Logofătul, am judecat ca să fac casa cu pimniţa vănzătoare şi, pe căt vor da alţi, atăta să dea şi părintele popa Antonie Baratul, şi atuncea să o stăpănească cu pace; pentru că această casă aŭ fost a luĭ Tudosie Logofătul maĭ nainte vreame, iar n'aŭ fost a Chircăĭ Ceauşul. Aceasta scriem. Barbul Brăiloiul, biv Vel Sărdar[1].»

VI.

Tîrgovişte, 4 Iunie st. v. 1719.

«Eŭ Oprea, împreună cu fămeia mea, anume Stoică, i cu copii mieĭ», şi un frate, dă zapis «Sfinţieĭ Sale părinteluĭ popeĭ Ghiurie, egumenul de la mănăstirea ot Tărgovişte», pentru că i-a vîndut «partea mea de moşie ot Tărgovişte, de pre cum scrie zapisul cel vechiŭ: stăj. ме, 45». Iar, în cas de contestaţie, «să aibu a trage eŭ toată gălceava şi toată cheltuiala ce s'ar face». Scrie «Neagul Logofătul, cu zisa şi învăţătura Opreĭ».

VII.

Şotînga, 23 Iunie st. v. 1719.

Zapis al luĭ «Vladul Balica, împreună cu frate-mieŭ Milea», către «părintele popa Giura, egumenul de la sfînta mănăstire

[1] Barbu Brăiloiŭ e şeful boierilor iubitorĭ de Nemţĭ. Îl vedem chemînd catanele în 1716 (Hurmuzaki, VI, pp. 168-9, n° XCVII). El le conduse la Bucureştĭ şi întovărăşi la Sibiiŭ, ca paznic, pe Nicolae Mavrocordat prins (Cronica oficială a luĭ Radu Popescu, în *Magazin,* IV, pp. 57-9). În 1717 avem un raport de la dînsul (Hurmuzaki, VI, pp. 185-6, n° CXVIII). Fu numit Ban al Olteniei ajunse în stăpînirea nemţească *(ibid.,* p. 410, n° CCXLVII) şi muri pe la 1720, cu un an înnainte de generalul Stainville pe care-l ajutase *(ibid.,* p. 306; Popescu, pp. 109-10). Cronicarul luĭ Nicolae-Vodă descrie în colorĭ întunecate boala şi moartea («aŭ crepat şi s'aŭ dus la dracul») «tălhariuluĭ celuĭ mare» ce adusese prinderea Domnuluĭ său (pp. 55, 109-10). Cf. Ştefulescu, *Tismana,* pp. 104-5. — Maĭ avem un act, fără dată, prin care nişte locuitorĭ din Corcolaţĭ vînd «dumnealuĭ Vel Comisarĭ Costandin Obedeanul»

a Băraților», căruia-ĭ vinde «un loc pe lăngă încărligătur[ă] pe lăngă Marin, și alte 2 locurĭ de supra, dă vin de daŭ capul in cărligătur[ă] și cu cela cap daŭ în părul cel pădureț», cu prețul de $4^{1}/_{2}$ talerĭ «și o ciosvărte de grău i pol». «Am scris eŭ, popa Ion.» Se menționează și «Vlad părcălab»[1].

VIII.

Bucureștĭ, 19 Novembre st. v. 1726.

Nicolae Mavrocordat dă un privilegiu «părinților barat de la bisearica catolică den Tărgoviște, ca să aibă a ținea 4 slugĭ ca să le fie de treaba și ajutoriul lor», fiind aceste slugĭ libere «de toate șferturile ruptorilor și de toate alte orănduiale, verĭ căte ar eși de la Visteriia Domnieĭ Meale peste an în țară». Se dă, decĭ, de știre, «dumnivoastră boiari cariĭ veț fi cislaș și voao altor zapciĭ, care veț umbla cu slujbe și orănduiale într'acea parte de loc».

Ἰω Νικολάε Βωεβωδα

IX.

Tîrgoviște (?), 18 Iulie st. v. 1731.

Izvodul unuĭ zapis ce s'aŭ scos după sîrbie.

† Ca să-s știe cum eŭ Pătru Păchiru am luat de la jup. Luca Bibir cu știrea părinteluĭ popeĭ Antonie Ghighenoniru și cu știrea popeĭ Ghiuriĭ i popeĭ Lucăĭ florințĭ nemțeștĭ 400 de acum în patru lunĭ; iar, neavănd baniĭ aceștea păn în patru lunĭ, să fie volnicĭ preoțiĭ să-mĭ ià moara îm-

(asupra altuĭ Obedeanu: Petru, Vel Serdar, v. Hurmuzaki, VI, pp. 168-9, nº XCVII și Radu Popescu, p. 47) o moșie vecină cu a luĭ, *mărgenită* «cu doĭsprezece boerĭ» și prețuită cu 66 banĭ stînjenul (decĭ «stănjănĭ 98 fac flor. 80»). — Un act anterior, relativ la catoliciĭ din Rîmnic, supt data de 18 Dec. 1833, maĭ departe. Tot acolo altele din 1718.

[1] Cf. nota 1 la nº XVII.

preună cu grădina, carea iaste împrejurul moriĭ, preţuindu-o cu neguţătoriĭ şi, trecăndu atuncea preţul moriĭ maĭ mult de aceştĭ banĭ ce am luat, să-m maĭ dea ce mi s'ar maĭ face... Iulie 18 ДН. 1731 [1].

X.

Craiova, 4 Iunie st. v. 1734.

«Ştefan săn Statei» dă un zapis «Sfinţii Sal[e] părinteluĭ Serafin, gvardiianul de la sfănta mănăstire a părinţilor frănceşcanĭ de aicea den Craiova, pentru că, avăndŭ noĭ o casă alăturea cu mănăstirea şi, fiindu-le de trebuinţa sfinteĭ mănăstirĭ, aŭ poruncitŭ cinstita cămară [2] ca să ià casa şi locul pentru treaba sfinteĭ mănăstirĭ; la care aŭ venit Măriia Sa işpictoriul de Ohneritŭ şi cu alţiĭ neguţtorĭ, de aŭ preţuitŭ casa şi locul în zloţĭ optŭ-zăcĭ; şi eŭ, după această preţuială, am văndut şi am luat aceştĭ banĭ toţŭ în mănile meale. Pentru credinţa, întărescŭ cu iscălitura mea.» Semnează şi von Hochenried, «cameralium inspector».

XI.

Bucureştĭ, 21 Decembre st. v. 1752.

Mateĭ Ghica dă un zapis «bisearciĭ băraţilor din oraşul Domnieĭ Meale din Tărgovişte, ca să aibă a scuti ale bisearicii drepte viĭ de pogonărit, pogoane doaozecĭ şi cincĭ, şi de vinăriciŭ tot vinul ce va face într'aceste viĭ; pentru că această bisearică, neavăndu altă milă şi chiverniseală de nicĭ o parte, aŭ avut această milă şi de la alţĭ răposaţĭ ferici̦ţĭ Domnĭ, precum şi de la răposatul întru fericire părintele Domnieĭ Meale, Io Grigorie Ghica Vod, dupre cum am văzut Domniia Mea şi hrisovul Domnieĭ Sale, întru a doao Domnie, dă la leat 7257 [3]. Întru aceaia dar învrednicindu-ne Domnul Dum-

[1] Un act din 1737, altul din 1740, un al treilea din 1757, al patrulea din 1759, maĭ jos, la data de 18 Decembre st. v. 1833.

[2] Camera, administraţia financiară a Olteniеĭ supt Germanĭ.

[3] Documentul pare să fie fals, fiind în el prea multe inconsecvenţe crono-

nezeŭ şi pă noĭ cu Domniia ţăriĭ aceştiia, a Ţăriĭ-Rumăneştĭ, iarăş în strămoşăsc şi părintesc Domnieĭ Meale Scaun», — confirmă zisul privilegiu. Dă ordinele necesare «dumneavoastră boiarĭ pogonarĭ şi voao vinăricerilor». Marturĭ: Barbul Văcărescu biv Ban, C. Dudescu Vornic, Ioan Roset Ban, Şt. Văcărescu Logofăt, C. Creţulescu Spătar, Mateĭ Roset Vistier, Toma Creţulescu, Clucer, Al. Suţu Postelnic, Mateĭ Cantacuzino Paharnic, Radu Văcărescu Stolnic, Dumitrachi Ghica Comis, C. Zaguriiannò Pitariŭ. Iordachi logofăt de Divan. 7257, 1722 *(sic)*, Decembre 21. — Semnează Domnul, Logofătul şi vtori logofătul [1].

XII.

Şotînga, 20 Octombre st. v. 1754 [2].

«Noĭ 24 de boerĭ, pă anume Con[stan]din Catargiu, biv Vel Sărdar, ispravnic Dămboviţiĭ, drept 12 boerĭ, Ioni Foeri, năstavnic sfinteĭ mănăstirĭ Dealul, drept 6 boerĭ, dinpreună şi cu alţĭ şase boerinaşĭ, anume Constandin polcovnicul Lipoveanul i Andreiŭ Căpitanul Stănescu, i Anghelache logofătul i Şărban cupeţ i Dima stegar i Radu vnuc Chiriţă, ce săntem orănduiţĭ hotarnicĭ peste alţĭ 24 dă boeri, ce aŭ fost orănduiţĭ maĭ nainte noastră, din prea-luminată porunca Mării Sale Domnuluĭ nostru Ion Costandin Mihaiŭ Racoviţă Voevod, şi cu sluga Mării Sale Dragomir vtori portărel, ca să

logice, căcĭ, maĭ la urmă, maĭ toate datele sînt falşe. Grigore-Vodă a murit la 1752, 26 August st. v., cum se vede din inscripţia, în versurĭ româneştĭ, de pe mormîntul săŭ, în mănăstirea Panteleimon, înnălţată de dînsul (Al G. Găleşescu, *Eforia spitalelor civile din Bucureştĭ*, Bucureştĭ, 1900, p. 632). Mateĭ-Vodă fu numit pe la mijlocul luĭ Septembre st. n. 1752 (Hurmuzaki, IX[1], pp. 3-4, n° v; *Supl.* I[1], p. 621, n° DCCCXCVII). La 12 Septembre st. n. 1753, Ghica fu strămutat în Moldova *(ibid., Supl.* I[1], p. 632).

[1] Menţiune de acte din 1762-79, relative la Bărăţia din Rîmnic, maĭ jos, la data de: 18 Decembre st. v. 1833.

[2] Anul e în document însemnat numaĭ astfel: ‚ζψ', dar se ceteşte în acel pe care-l analisăm maĭ departe, supt n° XV: «o hotărnicie a 24 boerĭ hotarnicĭ 8 leat *1754*, a răposatuluĭ Stolniculuĭ Petre, ce aŭ arătat Postelnicul Costandin Cioran, ce aŭ fost a răposatuluĭ Slugeruluĭ Iordache Văcărescu, unchiu-săŭ».

alegem şi să hotărăm moşiia Şotănga sud Dămboviţa, partea dumnealuĭ Iordachi Postelnic Văcărescu, dă către moşnenĭ şi dă către pateri baraţĭ, şi partea moşnenilor şi a paterilor baraţĭ dă către dumnealuĭ, dat-am cartea noastră dă adeverinţă şi dă hotărăre luĭ Marin Bălicescu şi vără-său Vladuluĭ ca să le fiie lor moşie în Şotănga . . . Dumnealuĭ Post. Iordachi . . ., fiind-că-ĭ are, după cum adeverescŭ al luĭ Alexandru Voevod i leat 7079, pentru că acest Marin Balica cu vără-săŭ Vlad, dinpreună cu Iancul Mosor i cu Costandin Pipoiu i cu vără-săŭ Mateĭ, avănd moşie de moştenire i de cumpărătoare într'acest hotar al Şotăngăĭ, după cum adeverează hrisoavele Domnilor şi alte scrisorĭ ce sănt pă la mănile lor, şi văzănd moşiĭ şi părinţiĭ lor, a dumnealuĭ Ivan vătaf Văcărescu şi văruluĭ dumnealuĭ Constandin Bărbătescul, şi a paterilor băraţĭ şi maĭ nainte neamuluĭ dumnealuĭ Iordache Văcărescu. . .» După prima delimitare protestează moşeniĭ, ca uniĭ ce ar maĭ fi avînd *cărţĭ*. Decĭ, li se daŭ locurĭ în hotar. — Urmează semnăturile boierilor.

XIII.

Bucureştĭ, 15 Mart st. v. 1759.

Raport către Domn al boerilor C Dudescu, Vel Vornic, al Mareluĭ-Ban şi al Vel Logofătuluĭ C. Brîncoveanu.

«Baraţiĭ franţişcanĭ de la Rămnic» se înfăţişează la judecată «cu Macarie călugărul, ce i să zicea pe mirenie popa Manta, pentru 15 răzoare de vie din dealul Tatomiruluĭ ot Rămnic, sud Vălcea». Macarie arăta un act de zestre, întărit de Domnie la 1751-2 (7260). «Dar acum, în trecutul an, tot cu acea foae umblănd să ia şi nişte locurĭ ale unor preoţĭ mireneştĭ de la Rămnic, aŭ dovedit Sfinţiia Sa părintele episcop Rămniculuĭ, chir Grigorie, acea foae mincinoasă. Care foae, ca să nu o maĭ schimbe popa Manta, aŭ însemnat-o cu pecetea Sfinţii Sale, şi dovada aceĭ foĭ ne-aŭ spus Sfinţiia Sa ce iaste: într'acea foae scrie viile (?) că s'aŭ dat zestre casile cu pivniţa de piiatră, care părintele episcopul, om pămăntean de acea parte de loc fiind, precum şi alţĭ bătrănĭ, a-

vănd Sfinţiia Sa alăturea şi viĭ, cu aceste viĭ care le-aŭ fost făcut popa Manta că sănt de zestre, cu acea foae, că, cănd le-aŭ cumpărat baraţiĭ acela viĭ de la un . . . *(sic)* Stoicean ot sud Argeş, unchiul preotesiĭ a popi Mantiĭ, vie aŭ fost maĭ puţină, şi case şi pivniţă de piiatră n'aŭ fost, ce eĭ aŭ făcut acele temeiurĭ de piiatră şi aŭ maĭ şi înmulţit viia, care să vede puse în foae, pecum să află astăz, cu adăoşagul ce aŭ făcut baraţiĭ. Şi după aceasta aŭ dovedit Sfinţiia Sa foia mincinoasă, căcĭ trebuia după cum era viile atuncĭ, până nu le luase baraţiĭ, fiind zestrea popiĭ Mantiĭ maĭ veche decăt luarea viilor de baraţ, cu vre-o 15 anĭ... Şi răŭ aŭ fost jurat popa Manta de aŭ înşălat judecata, şi cu greşală i s'aŭ fost dat supt stăpănirea popiĭ Mantiĭ; care foae cerăndu-să acum popi Manteĭ ca să o arate la judecată, el o aŭ tăgăduit, zicănd că s'aŭ prăpădit; dar, necrezăndu-l, s'aŭ trimis la mitropolie de s'aŭ închis; decĭ, până a eşi şi foaia de faţă, ca să ia săvărşită hotărăre pricina aceştiĭ judecăţĭ, fiindcă acum iaste vremea lucruluĭ viilor, găsim cu cale baraţiĭ să pue să o lucreze, că a lor iaste să rămăe, după acea foae dovedindu-se mincinoasă. Iar hotărărea rămăne la Măriia Ta.»

XIV.

Bucureştĭ, 29 Ianuar-7 Februar st. v. 1780.

La 29 Ianuar st. v., «vătaful dă păharnicĭ» aduce la judecată pe o Zamfira cu «Ludovic igumenul Franţişcanilor, ce esti epitrop Lucăĭ Ogaz, Armean, ce aŭ murit».—La 7 Februar, Al. Ipsilanti întăreşte anaforaua boierilor[1].

XV.

Bucureştĭ, 29 Ianuar-12 Mart st. v. 1784.

La 29 Ianuar st. v., se presintă Domnuluĭ o anaforà din partea boierilor delegaţĭ pentru procesul intentat din noŭ de

[1] La 10 Iunie st. v. 1784 zapis al egumenuluĭ de la Radu-Vodă pentru o pivniţă în dosul Bărăţieĭ. Semnează: ἡγούμενος Ῥαδουλιώτης Χρυσάνθος.

moşneniĭ din Şotînga Postelniculuĭ Constantin Cioran şi «baraţilor dă la Tărgovişte», în urma uneĭ cercetărĭ făcute supt Domnia luĭ Alexandru Ipsilanti. Se presintă moşneniĭ, Cioran şi «Enupere diiacon, vechilu fiind şi celorlalţĭ paterĭ franţişcanĭ dă la mănăstirea lor dă acolo dăn Tărgovişte». Acesta din urmă expune, în memoriul său, «că aŭ moşie în Şotănga sud Dămboviţa, dată dă danie dă răposatul Mihnea-Vodă[1] şi dăosebit aŭ şi cumpărătoare tot acolo». Ordonîndu-se înnainte delimitarea, porunca domnească nu fusese ascultată, ci se admisese hotărnicia din 1754. În 1783, se schimbă iarăşi hotarele, la 1iŭ Iunie, prin Paharnicul Radu Golescu şi Grigore eclesiarchul de la Mitropolia Tîrgoviştei. Moşneniĭ nu-s mulţămiţĭ niciĭ cu aceasta. Eĭ căpătase *căminurĭ* şi *livezĭ înfundate* la *doĭ moşĭ:* Pipoeştiĭ şi Baliceştiĭ, dar pretind că aŭ drept şi la un al treilea «moş, epuresc»: Epureştiĭ ar fi fost însă Rumînĭ aĭ bisericiĭ catolice şi s'ar fi răscumpărat. O nouă cercetare (după cea din 1754) e încredinţată Agăĭ Constantin Catargiu. Cu aceasta nu se mulţămeşte Iordachi Văcărescu, pe care-l moşteni apoĭ Cioran. Înnainte de 1774 se maĭ face o cercetare, de Iordachi Colfoc şi Păharnicul Sandu Bucşănescu, dar nu la faţa loculuĭ. Apoĭ se numesc «24 dă boerĭ hotarnicĭ, adecă dumnealuĭ Ban Ianacache, drept 12 boerĭ, dumnealuĭ Medelnicerul Grigoraşco Greceanu, drept 6 şi Cărstica Voinescu, biv treti logofăt, drept treĭ şi Mateiŭ Fundăţeanu, biv treti Vistier, iar drept treĭ», în Decembre 1781. Aceştia nu se duc nicĭ eĭ la Şotinga. Domnul trimete apoĭ pe Golescu, ispravnic de Dîmboviţă şi pe Grigore, menţionaţĭ maĭ sus. Nemergînd nicĭ aceştia, moşneniĭ aleg pe C. Cocorăscu, biv Vel Păharnic, Cioran pe Radu Golescu, iar baraţiĭ pe Slugerul Barbu Ciorogîrleanu, cărora li se dă de toţĭ, ca informator, Cărstica Voinescu. Pe aceştia iĭ recomandă Domnuluĭ ceĭ ce iscălesc anaforaua. — Acesta admite la 12 Mart st. v.

[1] Cel d'intăiŭ privilegiu cunoscut ce s'ar fi dat catolicilor din Tîrgovişte fiind de la Radu Şerban, ar trebui să se vadă, în acest «Mihnea», *Radu* Mihnea. V. *Acte şi fragmente*, I, p. 66. Însă dintr'un număr următor se deduce că Mihnea nu e altul decît Mihnea Turcitul, donaţia luĭ fiind veche de 210 anĭ prin 1796-7.

XVI.

Tîrgovişte, 22 Maiŭ st. v. 1785.

Raport al luĭ Iordachi (?) biv Vel Stolnic, ispravnic de Dîmboviţa. «Ioniper paterul, ce este iconom la bărăţiia de aicĭ din Tărgovişte», dăduse în judecată pe Lazăr Chiaşca, din Tîrgovişte, pentru «un coprins de grădină cu pomĭ, care este pe lăngă grădina Bărăţii, fiind pămănt domnesc, ce l-aŭ avut întru stăp[ă]nire paterií dinnaintea răzmiriţ[i] ceĭ vechĭ[1] păn acum la răzmiriţa Muscalilor, iar de atuncĭ încoace l-aŭ cuprins părăt[ul] Chiaşca... El zice cum că cererea paterului este adev[ă]rată, dar de atuncĭ încoace, ca un loc domnesc ce este slobod, şi maĭ vărtos fiind şi el cu casa luĭ vecin, cere şi el să-l aibă întru stăpănire, şi de aceia l-aŭ şi îngrădit în zilele Mării Sale Alecxandru-Vod... Am cercetat prin vecinĭ şi oamenĭ bătrănĭ împrejurenĭ, anume unchiaş Nicolae Botezat i Gheorghe брат єг şi Rizea, oamenĭ bătrănĭ ca de opt-zecĭ de anĭ», cari spun «cum că pămăntul este domnesc, dar din vechime aŭ fost coprins de epitropi Bărăţii; şi, măcar că d'intăiŭ tăgăduia maĭ sus numiţiĭ mărturiĭ, zicănd că n'aŭ fost coprins de pateri băraţĭ, ci numaĭ loc domnesc slobod, pentru care orănduindu-ĭ pă numiţ[i] mărturiĭ către Sfinţia Sa părintele eclisearh chir popa Grigorie, protopop judeţuluĭ, ca prin jurămănt să ne arate adev[ă]rul, eĭ n'aŭ tăgăduit, ce aŭ arătat cu frica luĭ Dumnezeŭ cum că este moşie domnească şi coprinsă din vechime aŭ fost de paterĭĭ băraţĭ şi l-aŭ stăpănit păn la vremea Moscalilor.» Decĭ, se dă grădina Bărăţieĭ, care cedează de bună voie un număr de pomĭ usurpatoruluĭ.

XVII.

1iŭ Ianuar st. v. 1787.

Zapis al luĭ Constantin Postelnicul Cioranu către «moşneniĭ Baliceştĭ, Epureştĭ, Pipoeştĭ şi Belceştĭ[2]», pentru moşia

[1] Războiul terminat prin pacea de la Belgrad.

[2] Pe nişte foĭ se înseamnă documentele răzăşilor acestora. 1. «Hrisoave şi alte scrisorĭ ale luĭ Costandin Pipoescu, ce să trage din Neagoe i Hristea, Pi-

Şotînga, pe care o *mărgenise* boieriĭ Pah. Radu Golescu şi Pah. Ioan Florescu şi Cărstica Voinescu, biv treti Logofăt. Moşneniĭ fac apel contra hotărniciei, apoĭ, temîndu-se de zăbavă, cer împăcare; Postelnicul maĭ dă ceva peste hotărnicie «neamurilor» citate, care promit a nu maĭ stîrni gîlceavă. «Şi, orĭ care din eĭ să va maĭ scula, nu numaĭ să nu fie priimitu la judecată, ci încă să-s şi pedepsască cu bătae la scara domnească, iar alte neamurĭ, de să vor maĭ scula, să aibă a-ş căuta cu maĭ susu numiţi judecată, eĭ între eĭ, iar nu cu mine[1].»

XVIII.

Tîrgovişte, 11 Iunie st. v. 1790.

Raport al ispravnicilor de Dîmboviţa către «luminatu Divan al prinţipat[u]luĭ Ţăriĭ-Rumăneştĭ». «Pateriĭ baraţĭ» se plîng de «un Dobre a Vladi tot de aicĭ» şi de «Ion Rotopan de la Şotănga... cum că, în vremea cănd s'aŭ început răzmiriţa aceasta, pentru multa temere a Domnuluĭ Mavrogheni, carele îĭ căuta spre primejdie, lipsind de aicĭ în Trasilvaniia, tot avutul le-aŭ rămas aicea, supt păstrarea oamenilor ce i-aŭ avut; iar astă vară, la leat 89, maĭ sus părăţiĭ, de sineş mergănd la un Mustaf[à]-Aga, ce s'aŭ afla[t] beşleaagă aicĭ, aŭ luat colac talerĭ 10 şi aŭ părăt toate avuturile ce aŭ fost supt păstrarea acelor oamenĭ, pe careĭ şi puindu-ĭ la opreală cu bătăĭ i cazne,

poeştĭ» : între altele, un act din 1617, 8 Oct., de la Al. Iliaş, prin care dă celor doĭ din urmă «moşie la Şotănga». «Hrisoave, zapise, alte scrisorĭ ale luĭ Ion ce să trage din neam[ul] Pelciuluĭ» : act de la Mihnea-Vodă, din 10 Ianuar 1588, pentru moşia la Şotînga a Pelciuluĭ; «carele Pelciu aŭ fost Rumăn al Miliĭ din Şotănga; feciori Mili, Stoica şi Gherghina, vrănd să-l vănză, el s'aŭ răscump[ă]rat drept 1.500 aspri». «Hrisoave i alte zapise şi scrisorĭ ale luĭ Vişan, ce-s trage din neamul Baliceştilor» : act din 26 April 1643, de la Mateĭ Basarab, «dat la măna Neag[u]luĭ sin Balica, cu fraţiĭ luĭ şi fecio̊ri lor, şi Oaneĭ, fecicrul luĭ Voico, ... şi Stanciuluĭ al luĭ Bărcă», pentru moşie la Şotînga; 2 Februar 1782: «zapis al luĭ Mihaiŭ Balică, sin Milea Bălica din Şotănga», etc. Între alte acte ale luĭ Vişan, e unul de la Şerban Cantacuzino.

[1] La 31, şi Divanul confirmă acest «zapisu de aşăzămănt».

le-aŭ mărturisit toate, şi le-aŭ luat numitu beşleagă, însă: 4 boĭ de jug, 16 mătcĭ de stupĭ, 2 răritorĭ marĭ, o păreche hamurĭ cu tacămul lor, hiară de la 2 casă, cu lanţurile lor, 1 cazan de rachiŭ cu ţevile luĭ, 3 căldărĭ, un her de plug, aşternuturile casiĭ, tacămurile mesiĭ i cărţĭ de talerĭ 40, sculele bisericiĭ, 2.000 ocă porumb, 350 vedre de vin, 2 buţĭ cu tescovină, 30 cară de făn şi alte lucrurĭ trebuincioase, cum şi dijma i claca dup[a] moşiia Şotînga». Pîrîţiĭ contestă că ar fi spus ceva şi cer dovezĭ. «Aduse pe dumnealuĭ Panait polcovnicul za Tărgovişte, carele dete mărturie înnaintea noastră... cum că, şi în vremea aceia aflăndu-s[e] tot polcovniç de tărg, adesea orĭ mergea la beşleaga drept datorie, ca la un zabit, şi Dobre a Vladiĭ, fiind dărvar[1] al beşleagăĭ, a pururea să afla şi el în curtea zabituluĭ, şi că întru una de zile, şăzănd la vorbă, i-ar fi spus beşleaga cum că dărvarul ce-l are i-ar fi arătat multe lucrurĭ de ale baraţilor, tăinuite pe la uniĭ, alţiĭ, de la care poate să căştige o sumă bună de banĭ, şi aşa peste căteva zile aŭ şi început beşleaga a apuca pe aceĭ oamenĭ şi a lua supt zaptul săŭ cele ce s'aŭ aflat pe la dănşiĭ, după care, găsind însuş pe Dobre în tărg, l'aŭ dojinit cu cuvinte, căcĭ aŭ arătat beşleagăĭ avuturile baraţilor, şi el pe loc aŭ mersu de aŭ spus beşleagăĭ zisele polcovniculuĭ; din care aŭ vrut să-l ia în puşce.» Şi acum Dobre cere marturĭ. Se menţionează în această calitate «pe odobaş[a] al beşleagă[ĭ] i pe uniĭ din neferĭ, careĭ, fiindu-ĭ prietenĭ, îĭ şi spunea că Dobre merge pin taină şi arată beşleagăĭ multe lucrurĭ; dar atăt odobaş[a], căt şi neferiĭ aceia s'aŭ dus împreun[ă] cu beşleaga[2]». Contra luĭ Rotopan depune «un Ioniţă ce aŭ fost în acea vreme polcovnic de judeţ şi acum să află cu şăderea în Bucureştĭ; carele aŭ dat mărturie cum că însuş aŭ văzut pe numitu Rotopan umblănd şi arătănd Turcilor hotarăle moşii Baraţilor». El tăgădueşte tot, afară de aceia că a cosit cincĭ care de fîn pe moşia mănăstiriĭ. Ceĭ ce vînduse vinul şi tes-

[1] Care avea grija făcutuluĭ focurilor (Hurmuzaki, X, p. 531).
[2] Nemţiĭ principeluĭ Coburg intrase în Bucureştĭ la 10 Novembre 1789 (*Acte şi fragmente*, II, p. 289 şi nota 1).

covina, spun că plătise luĭ Mustafà, «care cu silnicie le-aŭ aruncat vinurile asupră-le, şi le-aŭ luat pe vadră căte talerĭ unul, şi maĭ mult nu sănt vinovaţĭ a plăti». Împăciuirea fiind imposibilă, părţile se trimet înnaintea Divanuluĭ.

XIX.

Bucureştĭ, 10-11 April st. v. 1793.

Anaforà, din 10 April st. v., a boierilor. «După jalba ce aŭ dat Mării Tale pateriĭ catolicĭ de aice din Bucureştĭ pentru ceĭ ce aŭ casă împrejurul biserecii lor, zicănd că, avănd de umblătorĭ şi binale împrejurul biserecii şi al zidulul curţiĭ bisericiĭ, nesuferite, vătămătoare şi de multă stricăciune, aŭ rămas de nu pot a-şi săvărşi rugăciunea cea după legea lor, avănd mare stenahorie.» Numiţĭ pentru a cerceta, Vornicul Ianachi Moruzi şi [N.] Filipescu, biv Vel Vistier, epistatul Agieĭ, raportează următoarele:

«1. La altarul bisericiĭ sănt nişte odăĭ cu pivniţă dedesupt, unde este şi cărciumă, ale răposatuluĭ Costandin Căldărarul, care odăĭ aŭ doao umblătorĭ alăturea cu zidul altaruluĭ bisericiĭ şi dintr'acea umezeală a umblătorilor oareşcum măncăndu-să zidul, răzbeşte udătura prin zid şi întră în lăuntru în biserică; care aceasta fiind lucru înpotrivă şi făr de orănduială, am găsit cu cale ca să strice acele doao umblătorĭ... şi să-s facă la loc maĭ depărtat..., adecă din zidul odăilor... de stănjenĭ doĭ...

2. Din josul bisericiĭ sănt alte odăĭ, ale unuĭ Vartan Armeanul, care odăĭ lipite fiind cu zidul grădiniĭ bisericiĭ, straşina, cănd ploaoă, pică pă zidu, din care picătură măncăndu-să zidul, va să-s dărăme... Să pice... în grădina bisericiĭ, iar nu asupra ziduluĭ...

3. Maĭ din jos de odăile maĭ sus numituluĭ Vartan Armeanul este grădina unde-ş îngroapă morţi lor, şi alăturea cu zidul grădiniĭ este grajdul şi umblătorile hanuluĭ luĭ Dumitrache Papazooglu capanlău, lipit de zid, şi din umezeală s'aŭ măncat zidul, de răzbeşte udătura înlăuntru grădiniĭ, şi deosebit este şi o gaură în zidu, pă unde ceĭ ce să află cu şăderea în han

varsă lăturile şi alte calabalăcurĭ în numita grădină, asupra mormănturilor.» Papazoglu e îndatorit acum a face un canal de scurgere pănă la «groapa mare boltită» din mijlocul hanuluĭ; «Neamţul meşter» al luĭ promite că va face.

«4. Maĭ din jos de han..., este o prăvălie şi, deosebit, o pereche de casă cu cărciumă dedesupt, ale Sfinteĭ Mitropoliĭ, care aŭ doao umblătorĭ alăturea tot cu zidul grădiniĭ unde îngroapă morţiĭ». Se decide depărtarea lor.

Domnul aprobă la 11 April.

XX.

Iulie st. v. 1794.

Petiţie a luĭ pater franţişcan de la Tărgovişte» către Domn. «Pentru o moşie ce are mănăstirea dă danie şi dă cumpărătoare în sat[ul] Şotănga, împreună cu postelnicul Costandin Cioran, care parte de moşie iaste rămasă dă danie de la un unchiŭ al dumnealuĭ[1], şi împreună şi cu alţĭ moşnenĭ ot Şotănga, fiindcă în trecuta răzmiriţă a Ruşilor, rămăind mănăstirea pustie, s'aŭ împresurat acea moşie dă Rumănĭ, care aŭ fost supuşĭ la noĭ, adecă grădinarí, stuparĭ şi purcarĭ aĭ mănăstiriĭ. La leat 1781 am avut judecată la luminat[ul] Divan, la dumnealor veliţi boerĭ, cu numit[ul] postelnic Cioranul, pentru acestă moşie[2].» Se dă ordin şi se scoate carte de blestem pentru ca bătrîniĭ să mărturisească unde e moşia. «Şi, mergănd în faţa loculuĭ, aŭ arătat oameni, tot aceĭ care aŭ fost supuşĭ la noĭ, nicĭ a patra parte din moşiia mănăstiri, şi la locurile cele maĭ proaste, iar cea maĭ multă şi maĭ bună moşie aŭ împresurat-o eĭ, făcăndu-să stăpănitorĭ şi moştenĭ.» Se face o nouă plîngere, către Alexandru Ipsilanti. Cioran invoacă o hotărnicie din 1754 şi cere toată moşia, pe care însă n'o posedase astfel nicĭ unchiul săŭ. Se numesc boierĭ pentru a vedea actele. Dar eĭ nu cercetează «căţĭ moşĭ sănt peste toată moşiia şi căte căţ stănjenĭ vin la un moş», ci repetă hotărnicia din 1754. Contra acesteĭ procedărĭ se face plîngere

[1] Iordachi Văcărescu.

[2] V. maĭ sus, n⁰ XV.

la Mihaĭ Suţu: hotărîrea se sfarmă la Divan. Adversariĭ cer a fi chemaţĭ înnaintea Domnuluĭ. «Şi asupra jălbi ce didesem s'aŭ întămplat dă s'aŭ mazălit Măriia Sa.» O nouă jalbă o presintă Cioran la Mavrogheni. Se numesc Scarlat Greceanu şi biv Vel Clucerul Dimitrachi[1] «ca să ne cerceteze scrisorile în Buc[u]reştĭ». Eĭ însă sînt prea mult ocupaţĭ; Cioran cere «ca să punem un soroc... Şi, punănd soroc ca să venim iarăşĭ a ne căuta judecata, s'aŭ început răzmiriţă[2] şi, începăndu-să răzmiriţa, eŭ am fugit la alte ţărĭ, şi numit[ul] Cioran aŭ luat tot venit[ul] aceĭ moşiĭ, vrănd să stăpănească toată moşiia cu silnicie, împreună cu săteni om: *(sic)*. În vreme cănd să afla Nemţiĭ aicea, am avut întrebăciune înnaintea dumnealor boerilor ispravnicĭ pentru această hotărnicie, care s'aŭ făcut pă urmă, şi aşa aŭ hotărăt dumnealor din gură ca să stăpănească fieşte-carele dup[ă] scrisorĭ, fiind hotărniciia neîntărită dă Domn. Şi de atuncea am stăpănit moşiia pănă acum, la luna aceasta a luĭ Iulie. Acum s'aŭ sculat numit[ul] postelnic Cioran cu Rumăni în silnicie şi mi-i-aŭ luat oameni ce şăd cu căminurile pe moşiia mănăstiri şi-m coseşte livezile dă făn.» Nu se supune ispravnicilor, cari ordonă a nu se face împresurare pănă la sentinţă. «Prea-luminate Doamne. Sănt 13 anĭ dă cănd trag judecată cu moşiia aceasta, şi din pricina scrisorilor celor mincinoase ce are postelnicul Cioran, ce sănt băgate în hotărniciia luĭ Petre Stolnicul, nu poate să să hotărească pricina aceasta.» Cere a se cerceta la Bucureştĭ şi a se decide potrivit cu anaforaua din 1784[3].

XXI.

Începutul luĭ 1796-1798.

«Copie după apelaţia ce s'aŭ datu.» Ieniper se plînge că în

[1] Poate cronicarul, care e numit atuncĭ după o demnitate, pe care de mult timp n'o maĭ ocupa.

[2] Războiul turco-german.

[3] V. maĭ sus, n⁰ XV. — La 3 August se redactează ordinul domnesc, iar la 5 se daŭ ispravnicilor de Dîmboviţă instrucţiĭ pentru cercetare. — La 26 Iulie se vorbeşte de locuitoriĭ ce cosesc pe pămîntul mănăstiriĭ. Ispravniciĭ opresc ridicarea fînuluĭ.

hotărnicia din urmă, a ispravnicilor, s'a ţinut sama numaĭ de a luĭ Petre Stolnicul. În 1794 încă se făcuse o plîngere către noul Domn, Alexandru Moruzi. Se ascultă patru marturĭ. Dar Cioran, nemulţămit, face apel la Divan şi obţine a se strica hotărîrea. Sînt totuşĭ «78 de anĭ» de cînd mănăstirea are acele pămînturĭ. «Iar, pentru un zapisu a luĭ pater Iacovu, ce aŭ fost igumen după vremĭ, care îl arată dumnealuĭ Clucer Cioranu, cu coprindere a nu maĭ avea mănăstirea voe să cumpere moşie, fiind-că acel zapisu veleat şi lună nu are, cunoscut este că s'aŭ făcut în urma cumpărătoari, şi de atuncĭ n'aŭ maĭ cumpăratu mănăstirea nimic; că, de era făcut înnaintea cumpărători, putea cu protimisis să o fi luat de atuncĭ.» Ieniper protestă şi contra măsurătoriĭ de «astă vară» a VorniculuĭGolescu. «Pentru danie, cere mănăstirea ca să stăpânească chear aceiaş danie unde să află dată de doăo sute şi zece anĭ[1], iar nu cu alte hotărniciĭ să scoaţă pă mănăstire din veche stăpănire aceĭ daniĭ, să ià siliştea, livezile dă fănu, şi să dea crăngu şi locu fără nicĭ un venitu, — că moşiile căndu să hotărăscu, pănă nu să învoesc cu locurĭ de o potrivă şi cu priimirea tutulor părţilor, nu poate de a scoate unul pă altul din stăpănire.» Decĭ cere a se face cercetare la Divan pentru «a să vedea năpăstuirea ce s'aŭ făcut mănăstiri în zilele Mării Sale Muruz-Vodă»[2].

XXII.

Tîrgovişte, 1[iŭ] Iunie st. v. 1797.

De la judeţul Dîmboviţa. «Enuper Franţişcan, economul mănăstiriĭ catoliceştĭ ot Tărgovişte», s'a plîns luĭ Vodă Alexandru Ipsilanti că s'a dat prea puţin bisericiĭ la hotărnicia Şotîngăĭ, de Vornicul Radu Golescu. Menţionează măsurătoarea de supt Moruzi (August 1796), care, cu toată opunerea luĭ

[1] V. maĭ sus, nota la n[0] XV.

[2] Domn până în Septembre al anuluĭ 1796. Petiţia trebuie decĭ să fi fost redactată supt succesorul luĭ Moruzi, Alexandru Ipsilanti, care domneşte pănă în 1797. — Se menţionează şi hotărnicia din 1784 (v. n[0] XV).

Cioran, hotărîse în favoarea mănăstiriĭ. — «Trecut în condica judeţuluĭ.»

XXIII.

Bucureştĭ, 23 Octombre st. v. 1797.

Милостію божію іѡ Alexandru Ioan Ipsilant Voevod и господар земли Влахіскоє. Fiind-că în oraş[ul] Domnii Mele Tărgoviştea, sud. Dămboviţa, din vechime Domniĭ şi oblăduitoriĭ ţăriĭ aceştiia au dat voe şi slobozenie la căţĭ din ritul catolicilor să află lăcuindu şi adăpostindu-să acolo cu dreaptă muncă şi hrană a neguţătorilor de ş'aŭ făcut un lăcaş de închinăciune, care s'aŭ aflat şi să află supt protecsiia Domnii, iar nu supt altă streină stăpănire, şi pă Domnul ţăriĭ cunosc dă protector întru rugăciunile şi pomenirile ce fac către mĭlostivul Dumnezeŭ la slujbele lor; care lăcaş, cu această orănduială fiindu supt a Domnii ocrotire şi protecsie, aŭ avut şi cărţĭ domneştĭ vechĭ cu oareşcare milă domnească; de care cărţĭ, viindu băraţiĭ de acolo cu smerenie şi plecăciune la Domniia Mea, încă din ceilaltă Domnie[1], şi, după ce ne-am pliroforisit Domniia Mea întăiŭ de această orănduială şi am văzut înşine şi cărţile domneştĭ ce aŭ avut, ne-am milostivit şi le-am înnoit milile ce aŭ avut, pe care şi fraţiĭ Domnĭ din urmă le-aŭ întărit. Decĭ şi acum, întru a doa Domnie a Domnii Mele, arătăndu-să cu jalbă de rugăciune, ca să le înnoim acest privileghiu, am binevoit dă ne-am milostivit asupră-le, pentru ca să fie rugătorĭ către milostivul Dumnezeŭ pentru viiaţa şi bună starea Domnii Mele şi a fraţilor Domnĭ din urma noastră, oblăduitorĭ aĭ ţăriĭ, şi pentru îndestularea şi fericirea acestuĭ pămănt, în care trăesc şi să ocrotesc; şi le-am înnoit mila ce aŭ avut, ca să aibă a lua de la ocniţa ce este din jos[ul] tărguluĭ Tărgoveştiĭ cincĭ-zecĭ bolovanĭ sare pe tot anul; pentru care să aibă a merge părinţiĭ băraţĭ la cămăraşiĭ de acolo, să-ş ià această milă de sare, toată pe deplin, nezmintit, în toţĭ aniĭ. De care poruncim, cămăra-

[1] De la 1774 pănă la 1782.

şilor ce veţĭ fi la această ocniţă, întocmaĭ să fiţĭ următorĭ, că aşa este porunca Domnii Mele. И исалм рєчєх господмн. 1797, Octomvre 23. Pecete; semnătură cu chinovar.

Contrasemnează Marele-Logofăt şi se arată că măsura s'a luat «după cea veche».

XXIV.

Tîrgovişte, Septembre st. v. 1799.

«Pater Ainer, Franţişcan ot Tărgovişte, sud. Dămboviţa», se plînge Domnuluĭ contra «dumnei cocoana Zoiţa Cantacozini,» că, în lipsa luĭ la Bucureştĭ, pentru procesul cu Cioran, a cumpărat pămînt de la megiaşĭ şi a făcut moară, pe cînd dreptul de a avea vad de moară e cuprins «în luminat[ul] hrisov de anĭ 200, ce are mănăstirea». De altmintrelea, după lege şi obiceiŭ, trebuie, la facerea uneĭ morĭ nouă, a se întreba veciniĭ. Cere o cercetare din partea luĭ Ioan Bălăceanu, biv Vel Şătrar[1].

XXV.

Tîrgovişte, April st. v. 1801.

Petiţie către Domn a luĭ «Iuniper, pateru franţişcan i Tărgovişte». «Biserica catolicească are cătevaş grădinĭ ce sănt închise şi sănt prin pregiuru biserici.» Cere ca ele să fie *stînjenite*. — Ordinul pentru aceasta se dă la 5 April[2].

XXVI.

Tîrgovişte, 10 April st. v. 1801.

Raport al unuĭ delegat domnesc. După plîngerea luĭ «pater Ienupere, baratul i Tărgovişte», contra luĭ Cioran, care

[1] Petiţia e luată în samă la 26 Septembre, iar la 13 Novembre se dă delegaţia luĭ Bălăceanu. — În 1801 apoĭ vedem pe «Pate Ienuper, baratu ot Tărgovişte», petiţionînd pentru moară: Bălăceanu făcuse măsurătoarea de faţă cu Panait Matraca, ginerele Zoiţiĭ, care pretextează pe urmă că nu e «deplin vechil». Noul ordin domnesc pentru înfăţişare se dă la 3 Maiŭ.

[2] La o dată necunoscută, «Ienuper Franţiscan i Tărgovişte» cere Domnuluĭ *masă* pentru stînjeniĭ sporiţĭ la o nouă măsurătoare, după a luĭ Golescu.

păzia linia căutări pietrilor după hotărnicia Cluceruluĭ Cocorăscu, a mers la Șotînga, unde a luat patru marturĭ: «Marin Furnică, isprăvnicelul dumnealuĭ Cluceruluĭ Cioranu i Duțu, isprăvnicelul pateruluĭ», și doĭ moșnenĭ, pe cari întrebîndu-ĭ, *a pus semne.*

XXVII.

Tîrgoviște, Novembre 1801.

«Pater Iuniperus, œconomus», se plînge Domnuluĭ de «dumnei Mariia Zădăriceanca, că, avănd biserica catolicească din Bucureștĭ niște viĭ în dealul Tărgovești, ce să numește Cornetul, în poalele vii, — osebit den livede de pomĭ, aŭ maĭ avut loc cu mărăcinĭ; care, curățindu-l, s'aŭ deșchis livedea de făn, de o cosea pentru trebuința biserici; iar, după vreme, sforăndu-să moșiia, săteni fiind a Mitropolii din Tărgoviște, aŭ căzut această livede pe partea Mitropolii și, învoindu-să cel după atuncea iconom al Bărății cu Mitropoliia, aŭ rămas numita livede de seama Bărății, și să plătească dijmă de caru de făn po pr *(sic)* zece.» Pe urmă moșia e dată «în stăpînirea» Zădăricenciĭ. «Apoĭ, într'aceste zile întămplăndu-mă la numita viie, aflăndu-mă ipistat aceștiĭ viĭ, m'am pomenit cu numita Zădăriceancă viind cu Țigani ce avea și cu cară, și nu numaĭ că în silnicie aŭ rădicat o copită *(sic)* din patru pentru dijma loc[u]luĭ și, încă, m'aŭ și necinstit cu vorbe netrepnice, puind Țigani de m'aŭ tras de piept și m'aŭ îmbrăncit, cum și o slugă ce aveam cu mine mi-aŭ bătut-o, precum și mărturiĭ am la aceasta.» Ispravniciĭ aŭ chemat-o să-șĭ dea samă, dar ea «aŭ dosit». «Iar la leat 89 aŭ luat cincĭ buțĭ de la crama noastră fără știrea nimăruiŭ.» Se maĭ menționează un abus din 1798. Preotul cere un mumbașir, pentru cercetare[1].

[1] La 5 Novembre, Domnul ordonă să se aducă pîrîta cu de-a sila la udecată.

XXVIII.

Tîrgovişte, 15 Novembre st. v. 1801.

Raport al postelniculuĭ Toma, căruia i se dăduse, la 13, misiunea de a *stînjeni*, după cererea «Sfinţieĭ Sale părinteluĭ Iiunuper, egumenu biserici catoliceştĭ de aicĭ din Tărgovişte», «treĭ locurĭ împrejuru biserici, ştiute şi îngrădite», în presenţa a «toţĭ vecini împrejurenĭ». Se vorbeşte de «acele treĭ grădinĭ ale biserici catoliceştĭ.... ştiute din vechime», de veciniĭ lor: biserica Buzinca, «drumul Bărăţii» saŭ «uliţa Bărăţii», «locu Văcărescululuĭ», «Sfeti Neculae cel vechiŭ», «drumul Buldumeştilor». Grădina era «îngrădită, atăt cu zid, căt şi cu parmaci». — Măsurătoarea luĭ e confirmată de Domn la 16 ale luniĭ.

XXIX.

Tîrgovişte, Novembre st. v. 1807.

«Iuniperus D:» către caimacamĭ. Menţionează certele pentrn Şotînga şi judecata finală. Se credea astfel «izbrănitu de moşneni de acolo a nu maĭ călca hotarăle. Acum, del[a] răzvrătirile vremilor acestora, s'aŭ scosu unile din pietrile hotaruluĭ şi moşneni s'aŭ întinsu, de calcă moşiia mănăstiri.» Cere a se pune pietrele la loc şi *a se trage* «şi căminurile moşnenilor, ce aŭ în moşiia mănăstiri, fiindcă den hotărnicie încoaci s'aŭ maĭ întinsu»[1].

XXX.

25 Novembre st. v. 1808.

«Răd... (?) Slugerul» dă unuĭ necunoscut lămurirĭ asupra feluluĭ cum trebuie să se poarte «părintele barat» în procesul ce are pentru Şotînga.

[1] Ordinul de cercetare se dă la 29 Novembre. Se maĭ adauge şi un raport al luĭ Iancu Ralet, Vel Logofăt (4 Decembre).

XXXI.

Şotînga, 8 Iunie st. v. 1810.

Zapis al locuitorilor din Şotînga către «Sfinţia Sa părintele Ioaniperi, egumenul mănăstiriĭ catoliceştĭ ot Tîrgovişte». Avuse proces «d'avalma» cu Post. Cioran şi cu mănăstirea; apoĭ se face *alegere* prin *hotărnicie*. Cu douăzecĭ şi patru de anĭ în urmă, partea unde li se aflaŭ casele, era a luĭ Cioran, apoĭ, în urma unuĭ proces, o cîştigă mănăstirea. Cu Cioran se făcuse învoială, pentru ca eĭ să nu ajungă clăcaşĭ, să li rămîie casele «cu locurĭ înfundate», în care locurĭ şi supt stăpînirea cea nouă, urmează «a face vînzare de vin i rachiŭ». Dar aceasta păgubeşte mănăstirea, precum i se aduc daune «şi cu călcarea ce facem moşii făr de a avea vre-un folos de clacă de la noĭ (fiind de toate părţile împregiuraţ de clăcaşiĭ mănăstiriĭ)». Preoţiĭ fac decĭ proces, «ca să ne scoaţă dintr'acele locurĭ şi să ne dea pămînt pentru pămînt lîngă moşiia noastră, ca să ne părăsim de vînzarea vinuluĭ şi a rachiuluĭ şi să nu pricinuim nicĭ cu altele pagubă». Li se arată la Divan «că cererea Sfinţii Sale părinteluĭ igumenuluĭ este dreaptă şi după obiceiul pămîntuluĭ», şi se stabileşte o împăcare. Moşneniĭ îşĭ păstrează locurile *impietrite*, dar «vînzarea vinuluĭ şi a rachiuluĭ să fie numaĭ a mănăstiriĭ». În cas contrar, eĭ vor datori o despăgubire şi o *gloabă*. «Iar rachiul ce obicĭnuim toamna de îl facem din prune saŭ din alte poame pe la casele noastre, să nu fim nicĭ de acum înnainte popriţ a face, ci, făcîndu-l, să-l şi vindem cu rădicata, orĭ la stăpînul moşii saŭ orĭ unde vom găsi preţ maĭ bun, făr de a fi volnicĭ să-l ţinem la casele noastre şi să-l vindem printr'ascuns întru vreme îndelungată; cîrciumă de vom voi şi noĭ să facem, avem voe să facem pe moşiia noastră, departe de satul mănăstiriĭ, în capul funii moşii noastre, la drumul cel mare, a nu să da zăticnire şi pagubă mănăstiriĭ; cum şi pădurea mănăstiriĭ cea păzită iarăş să nu îndrăznim făr de voe şi slobozenie a tăia măcar un lemn, iar, prinzîndu-se vre unul făcînd stricăciune, să plătească paguba şi să să şi pedepsească, cum şi clăcaşi mănăstiriĭ să nu fie slobozĭ a face pe moşiia noastră

cîtuş de puţină stricăciune, nicĭ la pădure, nicĭ la altele, afară din păşunea vitelor, care nu să poate popri nicĭ de la o parte, nicĭ de la alta... De la varniţile ce le avem pe moşiia mănăstiriĭ ne legăm ca, de fieşte care groapă ce vom scoate var, să dăm cîte treĭzecĭ ocă var în toată vremea (după cererea Sfinţii Sale).» Semnează: «Marin din neamul Epureştilor», «Stanciu Balicescul» şi doĭ «Pipoeştĭ».

XXXII.

Rîmnic, 15 Maiŭ st. v. 1811.

«Radu Budur, boiangiŭ», dă *adeverinţă* «părinteluĭ Vasilie, egumenu Franţişcanilor de aicea din Rămnic», care i-a dat loc pentru a face o prăvălie. «Adam doh., martor. Mateĭ Popovicĭ, martor.»

XXXIII.

1812.

Inscripţia de la Bărăţia din Bucureştĭ, de-asupra uşiĭ de intrare din stînga, în interior:

«Erecta in honorem Nativitatis gloriosae beatae Mariae semper Virginis anno 1812. Sub Praefectura Ambrosii Babich.

Exstructa a patribus franciscanis provinciae Bulgariae, anno Domini 1666.

Ingenti exorto anno 1804, die 28 augusti, incendio, redactoque in cineres conventu, sequenti reaedificatus anno, sub praefectura Reverendi patris Ambrosii Babich.»

XXXIV.

Bucureştĭ, 1iŭ Iulie st. v. 1818.

«Ambrozie Babic, igumenul Bărăţii de aicĭ din Bucureştĭ», dă un sinet pentru 2.000 de leĭ, împrumutaţĭ «cu dobăndă pă lună la pungă căte talerĭ cincĭ şi cu soroc dă cincĭ lunĭ». Jos semnează: «Pater Ambrosius Babick, gvardianus et parochiae administrator, manu propria»[1].

[1] Dobînzile se plătesc pănă la 1821.

XXXV.

Rîmnic, 20 Februar st. v. 1819.

Zapis al uneĭ anume Balaşa către «Sfinţia Sa părintele Vasile Lodorman, egumenul sfinteĭ mănăstirĭ Franţişcanilor dă aicĭ din Rămnic», pentru un loc «la poarta Orezuluĭ».

XXXVI.

Cioplea[1], 10 Novembre 1823.

«*Avvertimenti necessarj per i padri missionarj di Bulgaria.* È stato sempre a cuore ai due vicarj di Nicopoli e Vallachia mettere un qualche ordine ad alcuni inconvenienti occorsi nelle due medesime diocesi, tanto per quello riguarda il ben del popolo, quanto quello de' missionarj; ma, siccome per tre anni, tanto l'una che l'altra sono state in sollevazione, così mai è stato permesso ai medesimi vicarj unirsi insieme e di proposito combinare quello che più espediente sarebbe stato al fine premeditato; ora però che si vedono le cose prendere una piega più mite e pacifica, hanno procurato indagare l'origine dei sudetti inconvenienti, il quale tutto s'aggira nel non esser conformità d'ordine nei pubblici esercizj di devozione. L'altro inconveniente si è che i missionarj non sono uniformi nel vestire: chi veste alla greca, chi alla turca, chi alla latina; chi porta la barba, chi i soli muştacçi, etc. Che perciò, volendo remediare, per quanto le circostanze lo permettono, a questi ed altri piccioli inconvenienti, i quali son communi in Vallachia, nel villaggio bulgaro[2], i due vicarj di commun consenso hanno stabilito quanto siegue, pregando la Sagra Congregazione,» etc.

Privesc măsurile pe Bulgarĭ. Se vorbeşte de datina răpiriĭ, fiind puţine fete şi părinţiĭ măritîndu-le tărziŭ, pentru a fi ajutaţĭ de ele la lucrul cîmpuluĭ; de «l'altro [costume] chiamato fuga». Se citează «quel cattechismo che già ognuno possiede

[1] Aicĭ a fost pănă foarte tărziŭ reşedinţa munteană a episcopuluĭ de Nicopol, administratorul «Valachieĭ».

[2] Adecă Cioplea.

a memoria, composto dalla felice memoria di Monsignore Dovanlia, come lo stesso osserveranno nelle orazioni e canzoni dal medesimo composte ed introdotte». Se adoptă îmbrăcămintea *grecească*, anteriŭ, scurteică, şubă, calpac saŭ fes. Se făgădueşte «un' altro nostro scritto, di maggior volume». — Semnează: «Luigi Bonauguri, vicario generale di Bulgaria; Giuseppe Maria Molajoni, missionario di Bulgaria e vicario-generale di Vallachia».

XXXVII.

Bucureştĭ, 1iŭ Maiŭ st. v. 1825.

Listă grecească a posesiilor „ἀπὸ τὸ μετόχη τοῦ Τηργοβεστίου τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς Παρατζῆας". Semnată de Babick. Se înşiră: o casă cu patru odăĭ jos, pivniţă, beciŭ, etc.

XXXVIII.

Rîmnic, Maiŭ 1825.

«Părintele Iosif Bordiiacul, igumenul Bărăţii din oraşu Rămnicul, sud Vîlcea», arată Domnuluĭ că la 14 Maiŭ 1811 «un Ilie Hangiul» cere «un loc al sfinteĭ mănăstiri noastri Franţişcani de aicĭ, din oraşul Rîmniculuĭ, ca să-ş facă o prăvălie cu odae», pe care o va stăpîni şese anĭ, pentru a-şĭ scoate cheltuielile. Apoĭ, «de va voi să o maĭ ţii, să aibă a plăti chirie ca şi ceĭlalţĭ negustorĭ vecinĭ, ce ţin prăvăliĭ cu chirie, de ale mănăstiriĭ; însă, de să va purta bine, să aibă protimisis, iar, de nu, să punem noĭ pe cine vom voi». El rămîne decĭ chiriaş «pînă în vremea răzvrătiri; apoĭ a lăsat-o, şi aŭ fugit cu zavera.» În loc se aşază «un Obrat Sîrbul... Este legătură şi poprit de a nu vinde niminĭ vin, din cîţ şed cu chirie prin prăvăliile noastre, fără numaĭ cîrciuma mănăstiriĭ.» Exemplul răŭ al luĭ Obrat e urmat de alţĭ chiriaşĭ, cari «şi aŭ pusără şi aceia să vînză». Decĭ, după «obiceiul ce din vechimea l-aŭ avut mănăstirea», sînt scoşĭ cu toţiĭ, şi în loc se stabileşte «omul nostru». Singur Obrat refusă să plece, şi dobîndeşte sprijin de la ispravnicĭ. «Eŭ socotesc, prea-lumi-

nate Doamne, că nicĭ un chiriaş nu are protimis cînd stăpînul nu-l va îngădui, căcĭ eŭ vre un deosibit contract nu am cu numitu[1].»

XXXIX.

Iaşĭ, 12 Iunie 1827.

Consultaţie a luĭ «Ioseph Maria Adami, iurisconsultus romanus[2]».

XL.

Bucureştĭ, 13 Iunie st. v. 1830.

Se închiriază, de Babick, «prăvăliia sfinteĭ mănăstirĭ, cărciuma cu pivniţa eĭ», cu voie a descărca buţile în curtea mănăstiriĭ, care va face «meremetu din pricina cutremuruluĭ... Şi, orĭ cîndu să va face podul de piiatră, să fie cu cheltuiala sfinteĭ mănăstirĭ, însă prăvăliia să aibă a o scuti mănăstirea de toate dările, cîtu şi de cămănăritu şi fumăritu, după cum s'aŭ scutitu şi pînă acum.»

XLI.

Bucureştĭ, 4 Februar st. v. — April 1832.

1. 4 Februar st. v. Secretariatul de Stat muntean către consulatul Rusieĭ, însărcinat provisoriu cu grija intereselor austriace, — pentru «la plainte portée par le père R. Ambrosius Babich, relative à un emplacement sis à Crajova», loc pe care-l considerau orăşeniĭ ca al lor. Nu ştie nimenĭ «l'époque où ces murailles en ruines furent élevées, ni par qui; on pourrait pourtant penser qu'elles furent élevées durant la domination autrichienne dans la Petite-Valachie et, en les examinant attentivement, on aurait tout lieu de croire

[1] Cercetarea se ordonă de Domn la 30 Maiŭ 1825. Pe dosul documentuluĭ e visa luĭ Hakenau.

[2] Pentru Adami, v. Hurmuzaki, X, p. 414. — La 1830 (23 Sept. st. v.), Iordachi Oteteleşanu măsură «cu stînjinul luĭ Şărban-Vodă partea de spre Apus a caselor dumnealuĭ doftoruluĭ Ferar, în lung, pe din lăuntru..., apoĭ şi în lat».

qu'elles sont telles qu'elles sortirent des mains des ouvriers, c'est-à-dire qu'elles n'ont jamais été achevées». Locul, privit «comme libre et sans maître, a été occupé par des Bohémiens des différens propriétaires, sans aucune rétribution; ils ont même déclaré [les anciens de la ville] que ces murailles auraient été destinées au tems des guerres et des troubles à servir de magasins, d'écuries et d'autres, personne ne se rappelant que cet emplacement ait jamais eu des privilèges ou des droits. A l'heure qu'il est, il se trouve sur ce terrain des masures de Bohémiens et des boutiques de maréchaux ferrans». — Semnat Ştirbeĭ.

2. Ofisul luĭ Chiselev către consulat (8 April st. v.). A luat cunoştinţă de cererea luĭ Babick, transmisă prin nota din 18 Mart, «relativement à la demande de pouvoir construire une chapelle dans le cimetière catholique». Măsura de a îngropa morţiĭ afară din oraş, prevăzută în noul Regulament, comunicată şi parochuluĭ, se opune la clădirea capeleĭ «sur l'emplacement actuellement destiné à la sépulture des catholiques».

3. Ofisul luĭ Ştirbeĭ către consulat, «l'église catholique étant placée sous la protection de l'Agence I. Autrichienne et provisoirement sous celle du consulat-général de Russie» (5 April st. v.). Anexează un raport către Chiselev al Consiliuluĭ administrativ muntean «relativement à la requête du révérend père Babich, curé de la susdite église, et s'empresse de porter à la connaissance du consulat que, si la souscription venait à s'ouvrir, le gouvernement souscrirait lui-même pour deux mille piastres et adresserait des invitations à tous les sujets valaques suivant le rite catholique pour les engager à souscrire chacun selon ce que ses moyens pourraient lui permettre».

4. La 12 April st. v. consulatul trimete luĭ Babich cele treĭ acte de maĭ sus.

XLII.

Roma, 28 August 1832.

Propaganda către «Monsignor Giuseppe Maria Molajoni, vescovo di Nicopoli, Bukarest». «La partenza dei cattolici

bulgari dal villaggio di Ciopple, avvenuta il primo dello scorso luglio, in numero di 55 case[1], ben comprendo essere riuscita a V. S. di sorpresa insieme e rammarico, non potendo più Ella dimorare in un luogo privo di cattolici. In seguito di questa emigrazione mi partecipa di aver contrattato e comprato altro locale per fissare la residenza in Bukarest, obbligandosi di pagare la somma di scudi 2.000 sulla fiducia che la Sagra Congregazione se ne caricherebbe. Con dispiacere però debbo notificarle che gli Emmi padri non han potuto approvare ch' Ella, senza previa istruzione e facoltà, si autorizzi di far spese straordinarie ed esorbitanti, in un tempo particolarmente, in cui le finanze dell' erario di Propaganda, per le calamitose vicende, sono sì esauste che appena si puo supplire alle indispensabili e più urgenti giornaliere occorrenze. Potrà quindi Ella appigliarsi ad altro partito e colla vendita dell' antica residenza, o in altro modo, soddisfare alla contratta obbligazione, che la Sagra Congregazione non può assolutamente prendere a suo carico. Non mancherà per altro di ajutarla colle elemosine di messe, tosto che se ne avranno.»

XLIII.

1833-5.

Corespondenţă între provincialul din Deva şi parochul (gardian) din Rîmnic, Emeric Klempay (Klempais).

1. Deva, 2 Novembre 1833. Provincialul către Klempay. «Illustrissimus dominus episcopus nicopolitanus et pater Ambrosius, quibus, 22a eiusdem horsum pervenientibus et abhinc 29a ad Valachiam redeuntibus, Hatzegium comitivam, una cum patre Floriano, dare debui ... Klempais, ... qui votum obedientiae una mecum aliquando Rimnikii degente nuncupavit.» Descrisese luĭ Metternich, după cerere, «omnium confratrum valachanorum qualitates, characteres et in agendis negotiis spiritualibus activitatem».

[1] Poate fusese reclamaţĭ de Turcĭ, cari vedeaŭ în eĭ emigraţĭ din 1830 v. Iorga, *Acte şi fragmente*, II, p. 730).

2. Deva, 16 Februar 1834. Provincialul către un membru al Misiuniĭ muntene. Provincialul, Gabriel Gyurma, fusese gardian la Tîrgovişte. Această parochie fusese supusă douăzecĭ şi doĭ de anĭ celeĭ din Bucureştĭ.

3. Bucureştĭ, 23 Iulie 1834. Raport al luĭ «Ambrosius Bogdánfi, praesidens et parochiae administrator».

4. Deva, 27 Novembre 1834. Florian Dörre către Klempay. «P. Kristof von Vinga nach Bukarest als *concionator* disponieret.»

5. Deva, 15 Februar 1835. Gyurma către Klempay. Nu înţelege cum «sana mente» a putut arendà pe nouă anĭ presidentuluĭ tribunaluluĭ local veniturile Tîrgovişteĭ; e decis a se adresà, pentru a se sfărîma contractul, la «rege» şi la Domn[1].

6. «Admodum reverendo patri magistro Proli Bukurestino, die 21ª ianuarii, 2ª februarii 1835 de Tergovisto relatio.»

7. Deva, 10 April 1835. Gyurma scrie luĭ Klempay că ar fi consimţit la contract dacă terminul ar fi fost de treĭ anĭ. Se ceruse intervenţia luĭ Ignaz Gottwald, starostele austriac din Tîrgovişte.

8. Deva, 10 Maiŭ 1835. Provincialul către Klempay. Îĭ anunţă numirea luĭ Cristofor Magyar ca «socius presbyter», «conventus vicarius», «concionator» şi «docens» la Rîmnic. Cere iar a se scurta la treĭ anĭ termenul contractuluĭ. «Ceterum in sequelam remonstrationis patris missionarii Ludovici Dodor, mihi relatum fuit quod R. D. Vestra, occasione suae in Crajova commorationis, ecclesiam ibidem non frequentaverit, in Quadragesima carnes manducaverit, apud seculares in hospitio existendo, pro pecunia cum iisdem cartipholiis luserit et fors nec breviarium secum habuerit.»

9. Rîmnic, 26 Iulie 1836. Klempay către provincial. În Capitolul din 1833 Tîrgoviştea, deslipită de Bucureştĭ, fusese supusă Rîmniculuĭ. Merge pentru a ordona reparaţiĭ: află o ruină[2].

[1] Se menţionează şi răposatul Babick. Despre el se spune în altă scrisoare că avea autoritate, în adevăr, dar era bătrîn şi slab.

[2] Poate din aceste timpurĭ de ruină să fie următoarea nedatată «însemnare de lucrurĭ ce sînt stricate din coprinsurile Bărăţiĭ ot Tărgovişte, i la viile

Sfătuindu-se cu Agentul şi «plures tergovestienses mercatores», încheie contractul cu presidentul tribunaluluĭ local, Ioan Tolea, care-şĭ iea îndatorirea de a aduce în acel timp toate în bună stare.

10. Petiţie, din 1837, a «părinteluĭ Amvrosilie, gvardianul Bărăţii din Bucureştĭ, vechilu mînăstiri catoliceştĭ». Arată cum s'a încheiat de «egumenul catolicesc, părintele Emeric Clempais», contractul din Ianuar 1835, pe care nu-l admite «părintele provinţial, de la care spănzură orănduirea igumenilor catoliceştĭ dă aice din prinţipat».

11. Tribunalul din Dîmboviţa citează la 10 Decembre st. v. 1837 pe «părintele Emerih Clempai, egumenu catolicescu şi secritar al provinţii», în procesul cu Ianache Tolea.

12. Tîrgovişte, 11 Februar st. v. 1838. Citaţie de la tribunalul de Dîmboviţa către Klempay pentru procesul dintre «părintele Amvrosilie, gvardianul Bărăţieĭ din Bucureştĭ, vechilul mănastiri catoliceştĭ», şi Ianache Tolea.

amăndoao, de cănd o ţine în arenda Sfinţiia Sa parintele Hrisantu, cum în jos să arată anume (?) :

Gardul curţiĭ celeĭ marĭ este peste tot dărăpănat şi gardul gradiniĭ asemenea, încăt peste jumătate trebue făcute de iznoava, iar ceialalta parte meremetisita.

Curtea biserici, gardul despre dumnealuĭ (?) Cioran, nu este de loc.

La spital, ulucile din faţa uliţiĭ nu sănt de loc, cum şi doao uş, una al casi şi una al pivniţiĭ.

Toata podoaba de florĭ al gradiniĭ celi marĭ s'aŭ răpus, şi prin gradina umbla vitele.

Boĭ patru şi carul nu sănt.

La viia din Cornet gardul de la porta şi pana la viia luĭ Filip nu este de loc, cum şi gardul din casa ce este cea vierul *(sic)*...

La viia din Valea Sasuluĭ, despre pogonu luĭ Dombrava, lipseşte gardul; rachieriia ce aŭ fostu, nu este; o suma de prunĭ roditorĭ s'aŭ tăiat de parintele Hrisantu, şi aŭ făcut rachiŭ, — cum şi un nuc şi un măr domnescu din gradina curţiĭ biserici, ce, tăindu-l, aŭ făcut ce i-aŭ tot trebuit la moara luĭ Caname, ce o ţine în arendă.

La amăndoao pogoneie ce să lucreaza în banĭ, în aştĭ treĭ anĭ, haragĭ, butaş şi gonoiŭ nu aŭ vazut.»

XLIV.

Bucureştĭ, 1[iu] Iulie st. v. 1833.

Secretariul de Stat Gh. Bibescu către Agenţie. La 3 Iulie st. n. i se scrisese, anexîndu-se «une requête du R. P. Babic, sollicitant la faveur de pouvoir continuer, sur les anciens fondements, la reconstruction d'un mur dépendant de l'église catholique, vu qu'en reculant le mur de 4 palmes, on s'exposait à laisser le chœur de l'église en dehors de l'enceinte de l'établissement, et même des tombes où reposent les ossements des catholiques décédés». Cu toate că retragerea e impusă tuturor prin lege, pentru a se lărgi stradele şi că i se supun şi bisericile ortodoxe, se tolerează ca aicĭ ea să se facă numaĭ pentru două palme şi jumătate. «L'architecte Hartel a reçu ordre d'aller, pour le surplus, s'entendre avec le R. père Babic, pour la reprise des travaux interrompus.»

XLV.

Rîmnic, 18 Decembre st. v. 1833.

Proces între «paterul Florian, igumenu mănăstiri Franţişcanilor de aicĭ din Rămnic» şi «Dumitrache Braşoveanu, tot de aicĭ».

Se presintă o listă de acte, şi anume:

«Leat 7212 [1704], Avgust 20... Zapis a luĭ Radu şi cu brat Dima luĭ Algam (?), pentru o casă cu pivniţă şi siliştea eĭ, ce aŭ vîndut-o preoţilor Bărăţii în talerĭ doĭsprezece, banĭ şaizăcĭ, cu semne din hotarăle silişti pă lîngă... unchi săŭ şi pănă lăngă Stana Iglătoaia; în care loc este acum temeliia biserici Bărăţii.» — Act din 28 Nov. 1715. — Actul de supt n° v. — Act din 20 Mart 1718 al luĭ «Antonie băratu».— Zapis; 24 Mart 1718. — Vînzare de loc, 1737. — «1740, Dechemvre 15... O carte dă danii a luĭ Antonie Maşteleri pentru o casă şi o groapă cu var, ce le-aŭ dat biserici Bărăţii spre pomenire.» — 1757... O carte, în copie, a preosfinţituluĭ episcop Rîmnicul chir Damaschin, pentru o casă cu pivniţa, ce aŭ fost început-o episcopul chir Anthim pă

locul Bărăţii şi aŭ dăruit-o.» — «1759... O carte a preaosfinţituluĭ episcop Rîmniculuĭ chir Grigore pentru o pivniţă dă piatră a sfinti episcopiĭ, ce aŭ dat-o schimb Bărăţii pentru alt loc în potrivă.» — Act din 7271 (1762-3) pentru un loc cumpărat de «preoţiĭ Bărăţii». — Cumpărătură din 1772. — Hotărîre judecătorească din 27 August 1779.

XLVI.

Rîmnic, 10 August st. v. 1834.

«Prigonire de judecată» pentru «un codru de loc din uliţa tărguluĭ oraşuluĭ Rămnicu din Vălcea», în care se amestecă «mănăstirea băraţilor Franţişcanĭ», prin «Hemeric, egumen Franţişcanilor de la această mănăstire». Semnează şi «Şfab, kk. Aghenţii starostea».

XLVII.

Craiova, 20 August 1837-15 Maiŭ 1839.

Acte relative la revendicarea loculuĭ vechiĭ bisericĭ catolice din Craiova.

1. Memoriu către tribunalul din Craiova al luĭ «Ludovicus Dodor, missionarius apostolicus et parochus» (20 August 1837). «Est omnibus notum quod hic Craiovae fuerit ecclesia catholica quae anno 1720, post pacem inter Caesarem et Portam Ottomanicam in Passarovich anno 1717⁰ factam, fundata in loco pecunia empto, uti hic adnexae litterae emptionis sub litteris *a* et *b* liquide demonstrant[1].

Haec ecclesia (cuius muri adhuc alte stant et nominantur muri ecclesiae catholicae) est aedificata anno 1734, uti adnexa inscriptio lapidis fundamentalis monstrat, fuit in flore et multis sacerdotibus ornata et nominabatur ecclesia collegiata secundum Caesareum decretum anni 1734 usque ad annum 1766, quando ecclesia et maxima pars civitatis fuit per Turcas combusta[2], regebaturque postea tantum ab uno sacerdote usque

[1] Lipsesc.

[2] Probabil 1769.

ad annum 1782, quando sacerdos propter continuas irruptiones Turcorum subtraxit se Rimnicium, unde veniebat Craiovam omni mense ter, quater vel quoties necessitas optabat, suas functiones finiendi causa.

Hoc tempore, hoc est anno 1781, aedificavit sibi domum cum scitu et licentia sacerdotis et Caesareae Starostiae penes turrim ecclesiae, in parte orientali, Radu Olariu, et solvebat pro loco (ut hic moris est) mediam ocam cerae, sed, sublatus peste anno 1794, mansit domus vacua usque ad annum 1801, quando incepit in hac domo habitare Marin, servus dominae Kornicianae; hic nollebat solvere consultum annuum censum, dicendo quod emisset locum a supra nominato Radu Olariu, sed, adveniente patre Honorato Craiovam anno 1804, qui hoc mandato fuerat missus ut tegat muros ecclesiae et aedificet domum pro sacerdote, citavit nominatum Marin coram inclyta kaimakamia, ubi evidenter comprobatum est quod omnia illius dicta tantum ficticia essent et novisse Radu Olariu minime; quare condemnatus fuit, vel exire a domo, vel solvere censum annuum; quem etiam solvit usque ad annum 1806; hoc est usque ad adventum Russorum. Pater Honoratus habitavit interia apud dominum starost austriacum, comparando necessaria materialia ut possit tegere muros et aedificare domum, sed anno 1806, ante adventum Russorum, e contagiosa infirmitate mortuus. Alia domus erat in ianua ecclesiae, versus plateam, in qua habitabat sacerdos; incepit habitari a Stephano Pitariu, iterum ex permissione sacerdotis et scitu starostiae austriacae, anno 1782, et solvit censum annuum, mediam ocam cerae; sed, et iste mortuus peste anno 1796, mansit domus vacua usque ad annum 1802, quando incepit in illa habitare Stan auriga domini boieronis Breiloi solvitque consultum annuum censum, mediam ocam cerae, usque ad annum 1806; hoc est usque ad adventum Russorum.

Ab omnibus Craiovae habitantibus, patriae filiis et alienigenis, scitur et uno ore cantatur testaturque quod nostri catholici semper penes Ruinam habuerint caemeterium usque ad annum 1806, hoc est usque ad adventum Russorum.

Anno 1806, adveniendo Russi, ipsimet cum scitu Agenciae

Caesareae cooperuerunt muros et fecerunt depositorium *magazin* et penes Ruinam stabula, monstrando catholicis alium locum pro sepultura, et sic possederunt Russi hunc locum octo annis, hoc est usque ad annum 1812, quum discesserunt, et locus remansit vacuus...

Omnes Craiovae habitantes uno ore confitentur quod Zingari tantum ab anno 1812 inceperint in loco nostro habitare[1], quorum dominos per supplices adnexas cum honore convoco coram inclyto tribunali ... Dominus Alexandru, staros austrianus[2], videns quod Zingari in nostro loco habitacula figant, nunciavit sacerdotibus, et venit pater Matheus Csabraski, qui protestationem fecit scripto tenus ..., quam inclytae Kaimakaniae porrexit, quae est et legi potest in archivo patriae ... Anno 1828 venit Craiovam Illustrissimus dominus episcopus Iosephus Molajoni et supplicans Russis accepit adiutorium, et inclyta kaimakania non tantum non contradixit, imo promisit necessaria materialia ut possit Ruina cooperiri et domus aedificari. Anno 1831 voluit magistratus civilis ex Ruina stabulum facere, nos autem contradiximus, porrigendo supplicam inclyto Divan. Unde venit mandatum ut interrogemur quisnam fundaverit hanc ecclesiam ac aedificaverit. (Li se cer acte; nu le aŭ preoțiĭ atuncĭ [3].) Ab omnibus nominantur ruina ecclesiae catholicae. Quod autem fuerit caemeterium demonstratur per hoc (si nullus esset qui diceret), et enim Zingari, aedificando suas domus, infinita ossa cadaverum invenerunt et inveniunt, imo cadavera nec quidem resoluta fuerunt, et sunt Zingaris ludibrio.»

[1] În notă se vorbeşte de cele treĭ reclamațiĭ: la prima, în 1837 (dar v. şi maĭ sus, pp. 252-3, se răspunde că locul e al altora, la a doua, că Țiganiĭ sînt boiereştĭ, în a treia se citează boieriĭ ce-ĭ posedă: Bibeasca, pentru şeĭsprezece familiĭ, Vlădoianu pentru cincĭ, C. Dima pentru una, «domina Zinka» pentru una, etc.

[2] Parte dintr'o scrisoare a acestuĭ «Frid. Allexander, Agentie-Substitut», s'a tipărit în Hurmuzaki, X, pp. 645-6, n⁰ XV.

[3] În notă se observă, după o citație din *Corpus iuris*: «Quamquam maxima dissolutio morum regnet inter illos, tamen quoad loca sacra conscienciosiores apparent —, et ius iustinianum videtur apud illos plus valere».

2. Craiova, 15 Maiŭ 1839. Al doilea memoriu. Se admisese prescripţia, de la 1806. Dar în acest an, «Agencia mandavit domino Alexandru, starost austriano, ut demoliat sepulchra ossaque ad fossam ad hoc determinatam componat». Se opreşte chiria, «quia conquesti sunt non habere pacem et quietem in suis domibus quae diu noctuque plena erant militibus... Adveniendo P. Matheus Crajovam anno 1813, 15 iunii, invenerit Ruinam coopertam et, volens ecclesiam ordinare et sacerdotem, quem secum tullerat, hic relinquere, incepit grassari pestis et aliud quid haud potuit finire... Anno 1830, videndo quod ruina ecclesiae nostrae inserviat Zingaris pro locis secretis, fecimus portam et ianuas obturavimus dedimusque cuidam fabriferrario nomine Mathias Mors, cum censu, ut solvat 22 leoninos annuatim curamque habeat; qui fecit sibi sub turri laboratorium et in alia parte cameras ad suum opificium necessarias; qui ibidem habitavit usque ad annum 1836, quando mortuus est.» Prescripţia apoĭ nu se poate admite, pentru că «inveniemus quod ab anno 1774 usque ad annum 1830 neque quatuor annis in uno continuo habuerit pacem haec provincia ... Omnes annales et historiae, tam huius provinciae, quam externarum gentium testantur quod ab anno 1774 usque ad annum 1789 continuis incendiis, tiraniis, irruptionibus vexata fuit haec provincia; quare intravit exercitus imperatoris Romani et bellum gessit cum Turcis hic in provincia usque ad annum 1793. Sequenti anno statim incepit revolutio cum Pascha vidinensi[1] et terribilis pestis, in tantum quod etiam filii patriae debuerint aufugere, et haec omnia mala durarunt usque ad annum 1802. Anno 1806 venerunt Russi et bellarunt hic in provincia cum Turcis usque ad annum 1812. Anno 1820 incepit revolutio illius Thodor et, intrantes Turcae, fuerunt usque ad annum 1824. Anno 1827 venerunt Russi, qui, mitius agentes, et nos conavimus locum nostrum curare; quare, anno 1828, octava septembris, venit Crajovam Illustrissimus dominus episcopus Iosephus Molajoni et adiutorio russici exercitus fuit determi-

[1] Pasvantoglu.

natum ut Ruina cooperiatur et domus aedificetur, et inclyta kaimakania, non tantum non contradicit, sed insuper promisit necessaria materialia. Si hoc non crederetur, vivit Illustrissimus dominus episcopus, vivunt excellentissimi domini Kaimakan, generalis Geismark, Aisymont[1] et alii, ac sic fuit conclusum ut anno sequenti, hoc est anno 1829, in vere mittatur unus sacerdotum Bucuresto Kraiovam ut incipiat definitum opus, sed, quia in toto exercitu russico nec unus sacerdos catholicus fuit, sacĕrdotes bucurestienses debuerunt curam infirmorum habere, qui erant in hospitalibus, et] non potuit mitti anno 1829°, sed tantum anno 1830, quando omnia mutata erant.» Apoĭ, expunere istorică a vicisitudinilor bisericiĭ, ca în primul Memoriu. «Quando supranominatus pater Honoratus] Crajovam venit, habitabant in loco nostro Marin..., Stan..., et in parte septentrionali Zingarus Frunza, musicus, qui cum scitu et licentia domini starost fecerat sibi subterraneam habitationem. Dein pater Honoratus concessit adhuc duobus Zingaris fabriferrariis, Stephano et Nicolao, ut facerent sibi subterranea habitacula (uti consuetudinis est).» Goniţĭ de Ruşĭ; la 1813 erau «in parte orientali, penes Marin, Demetrius Muskalagiu, Petrus Muskalagiu et Ioan Kruitoriu, Zingari domini Stribe[2]; in parte septentrionali Stan Zingarus domini Vladujanu, Frunza, Stephanus et Nicolaus: alii non fuerunt. Sed postea inceperunt, et praesertim post revolutionem Thodor, ut omnes crajovenses, cives et advenae, uno ore cantant et testantur... Hodie nominatur ruina muri ecclesiae catholicae.»

XLVIII.

Craiova, 1839-29 Maiŭ 1839.

Documente relative la noul cimitir catolic din Craiova. Două rapoarte ale luĭ P. Bodor.

1. În 1827, scrie el, Ruşiĭ aleg un cimitir şi-l şănţuiesc

[1] Numele sînt desfigurate. Cel d'intăiŭ dintre aceştĭ şefĭ ruşĭ e generalul-maior Geismar. V. şi Hurmuzaki, X, p. 623, nota 1.

[2] Ştirbeĭ.

împrejur. În 1831, plecînd divisia a XVIIa și ortodocșiĭ refusînd a îngriji gratuit de acest cimitir, îl ea el, Bodor, asupră-șĭ, ca unul ce datorià Rușilor clădirea unuĭ «Beth-Haus» in oraș. Vrînd a-l face cimitir catolic, el se obligă «es auf eine europischen Art zieren». La 28 Maiŭ, după ce i-l încredințase, pleacă Rușiĭ; în două lunĭ, cimitirul ajunge a fi eine Weide der Stadt-Kühe: Schlösser, Thüre, Thor, theils gestohlen, theils zerbrochen; die Schanzen verdorben». Divisia făcînd plîngerĭ la Silistra, Bodor e chemat de Caimacam, i se acordă protecția consulatuluĭ rusesc și, cu produsul unei colecte, se fac reparațiĭ. Se acordă și un paznic, «frey von Bier und andere Beschwerden des Landes». Apoĭ dreptul de proprietate se contestă din noŭ, de presidentul provinciei, Chinezu. Acesta peroreazǎ: «Die Russen haben hier nicht zu befehlen; sie waren hier, aber jetzt sind sie weg; das russische General-Consulat hat nichts zu befehlen; ja selbst der Fürst kann nicht so etwas thun.» Plîngîndu-se corespondentuluĭ săŭ, probabil un mare personagiu rus, Bodor reclamă măcar restituția cheltuielilor sale, scoase din was ich mir durch Unterricht der fremden Kinder so sauer verdienet habe.

2. Craiova, 29 Maiŭ 1839. Acelașĭ către episcopul săŭ (?).

Anno 1830, 14a septembris, ego ipsemet, in praesentia excellentissimorum dominorum generalium et integrae divisionis 17ae exercitus russici, necnon domini caimacani tunc temporis hic residentis ac plurimorum bojeronum (obtenta prius hac in re licentia ab Illustrissimo domino episcopo), magna et solenni ceremonia secundum rituale romanum benedixi, et ab illo tempore nullus haereticus est ibidem sepultus, sed lutherani vel calvinistae aut alterius sectae, vel antea, vel in ultima infirmitate facti catholici et omnibus sacramentis provisi defuncti et sepulti.» Așa se întîmplă acum cu «dominus Dahln, qui erat maximus lutheranus et mihi infinitas miserias ac dolores causavit a quo tempore iste praedicantius est hic Craiovae; erat enim cum isto, non homine, sed incarnato diabolo, Vasarhelly, altero calvino, intime coniunctus... Iste fuit caput haereticorum hic Crajovae.» Rușiĭ n'aŭ lăsat locul decît cu condiție a se sluji liturghiĭ, pe care nu le pot da Lute-

raniĭ; actul de donaţie «fortassis non periit in combustione domus Illustrissimi domini episcopi». «Si totus mundus ad versus me praeliabitur, lutheranus vel calvinista non sepelietur in nostro caemeterio.

XLIX.

Cioplea, 8 April 1841.

Molajoni către «il signor don Giorgio Caragé, missionario apostolico, Tulcia».

La vostra carissima, in data li 25 marzo, l'hò ricevuta; la quale mi hà trovato in somma afflizione; ed eccovi l'istoria. Il giorno santo di Pasqua 30 marzo, doppo aver io terminato il ponteficale alla Barazia, sono andato a casa mia a prender il caffè; doppo questo è cominciato il fuoco di la dalla Puscheria, quindi la Barazia, Lipiskania, sino che è arrivato alla mia casa, dalla parte dell'orto; si è abbrucciata la casa della scuola. [Arde şi casa.] La Barazzia, la quale è arsa tutta, chiesa, monastero, campanile, ed ora si dice la messa nella Agenzia... Un ragazzo hà sparato una pistola vicino al fieno, e la stoppa hà acceso il fuoco; due mila case sono arse, circa quindici persone sono morte, e la cuoca della Barazzia. Il principe hà determinato quattro milioni per i poveri; di poi hanno carcerato cinquanta birbanti, che hanno trovato con il fuoco in mano per ardere tutta la città. Io partirò al primo vapore per Vienna, per sentire dal nunzio cosa hò da fare; quindi tornero... Io solo frà tutto hò avuto un danno di 6.000 zecchini... Tutti i calici miei, specialmente il bello, tutti quelli della Barazia, messali, libri di chiesa, di casa, — tutto è arso.»

L.

Din obituariul Franciscanilor redactat supt Gyurma[1].

«1690, 6 septembris. Ad Valachiam, tempore revolutionis cum

[1] La început se ceteşte următoarea introducere a luĭ: «Christianae pietatis ac fraternae charitatis postulat ratio ut patrum ac fratrum, qui nos prae-

Bulgaris per montes fugiens ac thaumaturgam imaginem secum deferens, e Bulgaria ab impiis schismaticis occiditur A. R. P. Radoich, actualis minister provincialis, vir doctus, pius ac mirae in omnes affabilitatis.

1698, 6a ianuarii. Sutestini[1] in Valachia, A. R. P. I. Deanovich, minister provincialis, Illustrissimi domini archiepiscopi sardinensis[2] in spiritualibus vicarius generalis.

1699, 4a ianuarii. Campolongi. R. P. Lucas a Cyprovacio, conventus gvardianus.

1699, 11 septembris. Tergovestini. R. P. Marcus Iakovich, gvardianus.

1701, 8 aprilis. Rimnikii. R. P. Petrus Prisch, ex-deffinitor.

1705, 15 ianuarii. Campolongi. R. P. Daniel a Cyprovacio, gvardianus conventus.

1712, 2a octobris. Campolongi. Rl. Fr. Petrus Petzalovits, clericus professus.

1713, 9a ianuarii. Campolongi. M. N. P. Stephanus a Campolongo, concionator.

1713, 2a septembris. Campolongi. M. V. P. Stephanus a Campolongo.

1713, 8 octobris. Campolongi. Rl. Fr. Franciscus Lanko, laicus professus, plusquam centum annorum.

Die 3a ianuarii 1714°. Tergovestini. A. R. P. Marcus a Cyprovacio, cognomine Pejacsvich, ex-minister provincialis; hic pro populo bulgarico constituit primum parochum Cibinii in Transylvania, anno 1693.

Eodem die. Crajovae. R. Fr. I. Volf, laicus professus.

cesserunt cum signo fidei et dormiunt in somno pacis, memoria semper peragenda sit, quapropter librum defunctorum confratrum huius provinciae Bulgariae et Valachiae Ordinis Minorum S. Francisci Regularis Observantiae, incuria nonnullorum localium superiorum iamdudum a omnibus fere domiciliis eliminatum ac deperditum, presentem, in quantum fieri potuit, denuo concinnatum, omnium huius provinciae individuorum conspectui exhibemus... Frater Gabriel Gyurma, m. p., minister provincialis.» — O copie se află la Bărăţia din Bucureştĭ şi alta la mănăstirea din Cîmpulung.

[1] Suteştĭ, în jud. Vîlcea.

[2] *Sardicensis* (v. şi maĭ departe): de Sofia.

1714, 7a ianuarii. Rimnikii. R. P. Petrus Prijich, ex-definitor provinciae.

1714, 8a ianuarii. Bukurestini. R. P. Franciscus Pestin, definitor.

1714, 16 augusti. R. P. Philippus Paulichan, missionarius apostolicus, aetatis 89, religionis 46o anno.

1715, 11a ianuarii. *Tergovestini. R. P. Gabriel ManKich,* gvardianus actualis.

1715, 7 octobris. *Tergovestini. Rl.* Fr. *Gregorius Udvar*helyi, laicus professus.

1716, 15 ianuarii. *Tergovistini.* R. P. *Nicolaus Komich.*

1717, 15 iulii. Bukurestini. A. R. P. *Paulus Nikolántin,* ex-minister provincialis et quondam Illustrissimi domini archiepiscopi sardicensis secretarius et theologus.

1718, 13 ianuarii. Bukurestini. R. P. Michael Stanich.

1718, 1a iunii. Bukurestini. R. P. Michael Javin, deffinitor.

1719, 3a aprilis. Tergovestini. Rl. Fr. Gregorius Urgár, laicus professus.

1720, 14 martii. Rimnikii, ac Campolongi sepultus est, R. P. Georgius Nikolántin, ex-deffinitor.

1720, 7 aprilis. Campolongi. A. R. P. Deodatus Nikolantin, ex-minister provincialis.

1723, 11 iunii. Crajovae. A. R. P. Blasius Marinovich, minister provincialis, restaurator indefessus provinciae.

1723, 12 iulii. Crajovae. M. V. P. *sic),* concionator et missionarius e provincia Bosniae.

1723, 16 septembris. *Braditseni.* Rl. Fr. *Benedictus Tor*nyai, laicus professus.

1724, 10 octobris. *Braditseni.* R. *P.* Georg*ius Duralin,* ex-deffinitor provinciae.

1726, 27 ianuarii. Rimnikii. M. V. Michael a Ragusio, missionarius apostolicus.

1728, 12 iunii. Crajovae. M. V. P. Magnus Dinczendorf, concionator et missionarius.

1728, 12 septembris. Rimnikii. A. R. P. Antonius Gungich, ex-minister provincialis.

1729, 23 februarii. Braditseni. Rl. Fr. Christophorus Graffinger, laicus professus, claviger, hortulanus.

1729, 7 novembris. Bukurestini ab improviso obiit Rl. Fr. Didacus Dedul, laicus professus, sacristanus.

1729, 13 decembris. Rimnikii. V. P. Franciscus Dudin.

1730, 11 aprilis. Craiovae. V. B. Georgius Müller, concionator.

1730, 2 iunii. Rimnikii. M. V. P. Georgius Volf, concionator.

1732, 16 aprilis. Rimnikii. R. P. Moyses Babich, ex-deffinitor, gvardianus et parochiae administrator.

1733, 3ª ianuarii. Crajovae. R. P. Iosephus Matyás, gvardianus.

1733, 4 aprilis. Rimnikii. M. V. P. Antonius Czungin, concionator.

1734, 3 martii. Bradicseni. Rl. Fr. Thomas Ivandeolin, tertiarius.

1734, 7 iunii. Rimnikii. Rl. Fr. Alexander Müller, clericus studens.

1735, 9 februarii. Tergovestini. R. P. Athanasius Kröskorszky, ex-deffinitor.

1735, 27 februarii. Bukurestini. Rl. Fr. Casparus Prachner, laicus.

1735, 15 augusti. Rimnikii. Rl. Fr. Paschalis Binder, laicus professus.

1735, 9 decembris. Crajovae. P. Sebastianus Pruziska.

1736, 2ª februarii. Crajovae. Rl. Fr. Moyses Petter, clericus professus.

1736, 17 februarii. Cserneczii. Rl. Fr. Felix Lippes, laicus professus, coquus.

1736, 30 martii. Crajovae. M. V. P. Guido Schmaus, concionator.

1736, 8ª augusti. Bukurestini. V. P. Carolus Bibich.

1737, 12 aprilis. Campolongi. M. V. P. Laurentius Both, vicarius conventus.

1737, 23 maii. Crajovae. M. V. P. Athanasius Schmidt, lector philosophiae.

1737, 24 novembris. Braditseni. A Turcis occisus est M. V. P. Patritius Schlatz, sacerdos iubilarius.

1738, 19 ianuarii. Cibinii, apud R. P. P. provinciae S. Stephani R. Stric. Obs. tempore disturbii cum Turcis fugiens ex Valachia, obiit R. P. I. Nikolich, deffinitor actualis ac dioeceseos nicopolitani vicarius generalis.

1738, 2 martii. Arxaviae[1], tempore belli turcici militibus caesareis inserviens, R. P. Leo Schulcz.

1738, 4 martii. Circa civitatem Coronam, tempore belli turcici latens, M. V. P. I. Desbich, pluries vicarius.

1738, 11 aprilis. Ad Bradicsenum in Runk. Rl. Fr. Christophorus Castelli, laicus professus.

1738, 10 augusti. Tergovestini. Peste sublatus R. P. Stephanus Kajtár, ex-deffinitor, gvardianus et parochiae administrator.

1739, 22 iulii. In itinere ex Valachia Transylvaniam versus, propter Turcas fugiens, ab huszaro calvinista regiminis pivodiani[2] prius in dorso graviter vulneratus, dein capite plexus est R. P. Iacobus Sándor, deffinitor aggregatus.

1740, 3 martii. Bukurestini. M. V. P. Gregorius Peffdin, missionarius et praesidens.

1743, 26 februarii. Rimnikii. R. P. Capistranus Dervodelin, ex-deffinitor et actualis praesidens bukurestiensis.

1744, 16 decembris. Bukurestini. M. V. P. Demetrius Zaininger, concionator.

1750, 26 aprilis. Temesvarini in Banatu, omnibus praevie sacramentis munitus, pie in Domino obiit Illustrissimus ac Reverendissimus d. P. Fr. Nicolaus Stánislovich[3], quondam huius provinciae deffinitor et ad comitia generalia pro-minister, prius nicopolitanae, dein csanadiensis dioceseos episcopus, in ecclesia catholicali sepultus.

1756, 28 iunii. Rimnikii. R. P. Leopoldus Veniger, deffinitor habitualis ac actualis gvardianus.

[1] Cîneniĭ.

[2] Regimentul luĭ Pivoda; acel ce prinsese în 1716 pe Nicolae Mavrocordat.

[3] Stanislavich. V. prefaţa.

1757, 4 iunii. Rimnikii. M. V. P. Argentinus Krassula, conventus vicarius.

1757, 6a decembris. Campolongi. V. P. Dionysius Zewisch.

1758, 20 iunii. Campolongi. Rl. Fr. Nicolaus Moldován, laicus professus.

1761, 29 iulii. Bukurestini. Rl. Fr. Paschalis Schüler, laicus professus, coquus.

1762, 5 februarii. Rimnikii. M. V. P. Crysostomus O-csovszky, conventus vicarius.

1762, 18 novembris. Campolongi. Rl. Fr. Carolus Stiffter, laicus professus.

1763, 24 novembris. Bukurestini. Rl. Fr. Malachias Gruber, laicus professus.

1764, 16 augusti. Rimnikii. R. P. Lazarus Zich, gvardianus et parochiae administrator.

1765, 20 septembris. Bukurestini. Peste obiit R. P. Donulus Reszler, gvardianus et parochiae administrator.

1769, 23 aprilis. Rimnikii. In tussi catharali Rl. Fr. Didacus Polieri, laicus professus, natione Venetus, aetatis 75, religionis vero 50 anno.

1770, 7a ianuarii. Campolongi. R. Fr. Urbanus Scheiner, laicus professus, arcularius.

1770, 11a ianuarii. In contumacia Turris Rubrae Fr. Rudolphus Ertl, laicus professus, sacramentis munitus, obiit, annum aetatis —, beatae Religionis vero quintum agens; qui tempore belli turcico-moskovitici in disturbio a tumultuantibus Valachiae Arnautis schismaticis, conventum rimnikiensem 24a novembris anno 1769 horis vespertinis irruentibus, in brachio et capite ipsius graviter vulneratus, dein ternis vicibus in fugam conversus, sed semper in via a tumultuante plebe interceptus ac ligatus, terna vice decapitationi deputatus fuit, evasit tamen, timore conculsus, horum manus et sic, ad contumaciam perveniendo, supremum diem clausit, ibidemque sepultus est.

1770, 3 februarii. Campolongi. V. P. Thadaeus Balás.

1770, 26 augusti. Campolongi. Peste sublatus R. P. Ivo

Burczval, gvardianus et parochiae administrator, aetatis 32, religionis 14 anno.

1770, 4 septembris. Bukurestini in Valachia, tempore revolutionis turcico moscoviticae, in peste obiit M. V. P. Bernardus Donnerlein, concionator, aetatis 32, religionis 12 anno.

1770, 4 septembris. Eodem die obiit Rl. Fr. Bonifacius Volf, laicus professus, sutor.

1770, 8 septembris. Campolongi in Valachia, tempore revolutionis moscovitico-turcicae peste obiit M. V. P. Ladislaus Levak, vicarius conventus et concionator, aetatis 29°, religionis vero 7° anno.

1771, 28 iunii. Bukurestini. Peste correptus M. V. P. Gregorius Agoncz, concionator, aetatis 44, religionis 6° anno.

1774, 25 maii. Bukurestini. Rl. Fr. Martinus Schmidt, laicus professus, sutor.

1775, 2ª maii. Rimnikii. R. P. Fulgentius Beck, gvardianus actualis et administrator provinciae.

1776, 13 februarii. Campolongi. M. V. P. Mathaeus Ehrlacher, concionator et cathecheta.

1776, 14 septembris. Rimnikii. Rl. Fr. Henricus Schiger, laicus professus, coquus.

1788, 29 februarii. Bukurestini. A. V. P. Archangelus Deig, concionator.

1788, 9 maii. Rimnikii. M. V. P. Martinus Nikolik, concionator.

1790, 9ª ianuarii. Bukurestini. R. P. Stephanus Kubik, gvardianus et deffinitor aggregatus.

1790, 8 martii. Rimnikii. V. P Athanasius Mergens.

1790, 23 martii. Rimnikii. Rl. Fr. Leo Greisel, laicus professus, coquus.

1791, 19 maii. Campolongi. Tabe hectica R. P. Aldephonsus Seel, pluribus annis superior et concionator.

1792, 29 augusti. Bukurestini. R. P. Georgius Reiter, exdeffinitor et gvardianus.

1792, 21 septembris. Bukurestini. S. P. Adrianus Einmer, concionator.

1792, 26 septembris. Bukurestini. Obiit peste M. V. P. Eduardus Romleiter, vicarius conventus et concionator[1].

1794, 28 ianuarii. Rimnikii. R. P. Iosephus Vikauer, gvardianus et parochiae administrator.

1794, 1 martii. Campolongi. Rl. Fr. Malachias Löhr, laicus professus, sutor.

1794, 5 septembris. Rimnikii. R. P. Ludovicus Kiss, gvardianus et parochiae administrator.

1794, 29 novembris. Rimnikii. R. P. Alexander Szangel, vicarius conventus et concionator.

1795, 15 iulii. Campolongi. Rl. Fr. Cyprianus Graff, laicus professus, oeconomus.

1796, 26 februarii. Rimnikii. Rl. Fr. Homobonus Nies, laicus professus; in febri putrida.

1802, 26 septembris. Rimnikii. R. P. Victor Peller, gvardianus et parochiae administrator.

1808, 27 septembris. Rimnikii. Rl. Fr. Andreas Dobai, laicus professus.

1810, 15 augusti. Campolongi. Rl. Fr. Tobias Vermuth, laicus professus, victor[2].

1810, 3 novembris. Tergovestini. Rl. Fr. Iuniperus Donischula, laicus professus, chyrurgus eximius, ac conventus bukurestiensis oeconomus.

1811, 8 februarii. Campolongi. Apoplexia tactus, obdormivit M. V. P. Honoratus Stirba, eiusdem conventus vicarius.

1813, 9 iunii. Bukurestini. In peste, V. P. Bonaventura Lajós, zelosus animarum curator.

1818, 13 iunii. Bukurestini. In peste, M. V. P. Simeon Papp, conventus vicarius et concionator.

1822, 20 novembris. Campolongi. R. P. Paulus Balás, conventus vicarius, aetatis 50, religionis vero 27 anno.

1826, 25 ianuarii. Campolongi. A. R. P. Antonius Bartalis, ex-minister provincialis, morte improvisa decessit.

[1] Pentru moartea de ciumă a acestor treĭ clericĭ, v. maĭ sus, pp. 135-37, nº xcvi.

[2] Probabil: *vector*.

1829, 4 iulii. Rimnikii. R. P. Basilius Lodormanyi, ex-consultor, gvardianus et parochiae administrator [1].

1830, 26 ianuarii. Campolongi. Hectica consumptus, R. Fr. Gervasius Nagy, laicus professus, pellio.

1831, 3 septembris. Campolongi. Rl. Fr. David Szügyi, cantor, claviger et oeconomus conventus, aetatis 72, religionis 15 anno.

1831, 19 octobris. Rimnikii. V. P. Elias Podlusányi, aetatis 62, religionis 16 anno.

1831, 7 novembris. Campolongi. In amentiam lapsus, R. P. Iosephus Pako, guardianus.

1832, 7 maii. Bukurestini. R. P. Augustinus Kecskéméthi, pluribus annis in cura animarum parochiae administrator, dein conventus gvardianus ac provinciae secretarius emeritus; aetatis 57, religionis 34 anno.

1833, 21 iulii. Campolongi. M. V. P. Gregorius Novak, vicarius conventus, aetatis 56°, religionis 29° anno.

1834, 20 martii. Bukurestini. Anno aetatis suae 68°, religionis vero 43°, ex podagrae et chyragrae doloribus multis annis laborans, pie vitam cum morte commutavit A. R. P. Ambrosius Babich, ex-consultor, continuis quadraginta annis gvardianus zelosus ac parochiae administrator.

1835, 1ª aprilis. Rimnikii. V. P. Henricus Sperleck.»

[1] În reproducerea menţiunilor, am schimbat ordinea după zilele luniĭ în aceia după anĭ.

V.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARCHIVA MANASTIRII CATOLICE DIN CIMPULUNG SI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN ŢARA-ROMANEASCA.

I.

1300.

+ Anno Domini M° | CCC° + — hic sepultus est | comes Laurenc ius de Longo Campo pie memorie[1].

(Din ruinele vechiĭ mănăstirĭ; strămutată azĭ înnaintea altaruluĭ bisericiĭ.)

II.

1602-1610.

Radu-Vodă Şerban acordă un privilegiu slavon «popilor saşĭ din oraşul Domnieĭ Mele din Cîmpulung», scutind pe grămătic şi un vecin, Petre Ţirvişul, de bir, de vinăriciŭ, de găleată, de fîn, de dijma de albine, de goştină, de sare, de caiĭ de olac, de robotă şi de orĭ-ce alte dăjdĭ, precum asemenea scutire fusese orînduită şi de alţĭ Domnĭ. Judeţul şi ceĭ doĭsprezece pîrgarĭ primesc ordin să execute măsura. Scrie Ştefan, la 3 Novembre (fără an).

Monogramă cu roşu şi pecete ruptă. Pe dos, de o mînă contemporană: «Serban vel Aradul Woda».

III.

1612-19.

Privilegium principis Radul vinerits et dismerit, ut accipia-

[1] S'a tipărit şi în Tocilescu, *Manual de istoria Romînilor*, 1900, p. 132.

tur a duobus hominibus; illyrice scriptum, anno 1612, 12a ianuarii.

Litterae de origine provinciae Bulgariae et Valachiae sonantes.

Privilegium illyrice scriptum sine notatione anni, Alexandri Vojvodae [1].

Privilegium principis Alexandri de liberis hominibus; 1618.

Protectionales litterae principis Gabriel Vajvoda Mogilla de hominibus qui fuerunt sub monasterio; anno 1619.

(*Series privilegiorum et instrumentorum litteralium in conventu Campolongensi reperibilium;* documente pierdute.)

IV.

Cîmpulung, 10 Decembre st. v. 1630.

«Gherghe, feciorul luĭ Broz Sasul, şi cu văru-mieŭ Petru, fecior luĭ Dumitru lu Dumitru *(sic)*, frate lu Broz», daŭ zapis «la măna Oanceĭ Logofătul de Lereştĭ», pentru a-ĭ vinde «dentru vadu de moar[ă], însă vadul de moar[ă] de doo roate, treĭ părţĭ ... Şi, cănd l-am făcut aceast vadu vănzătoriŭ, noĭ am pus pristavĭ la tărgu de aŭ strigat cine să va afla să cumpere acel vadu, şi neminele de în oraş nu s'aŭ aflat să-l cumpere. Atuncĭ am trimes la Oancea Logofătul de-ŭ venit de ne-am tocmit cu vadul, căce am ştiutu că iaste al lor de moşie», cu 135 «de galbenĭ, banĭ gata». Marturiĭ sînt: «părintele Aganton călugărul, i pop Negre, şi uncheaşul Gaspar goţman, şi Iacov Sasul i Neculcea i Petru al Ţuseie, i Iane Postelnicul den Cămpulungu, i Dumitru Strechea, i Gherghe a luĭ Scărla[t]», etc.

V.

12 Iulie st. v. 1632.

Leon-Vodă confirmă luĭ Oancea Logofătul din Lereştĭ o roată de moară cumpărată de dînsul şi de fratele luĭ, Preda Postelnicul. «Iar apoĭ oraşaniĭ den Cămpulungu n'aŭ suferit

[1] Alexandru Iliaş.

pă Preda Postelnicul, ci i-aŭ lepădat baniĭ îndărăt». Proces înnaintea Domnuluĭ cu «Stan Focan şi cu alalţĭ oraşanĭ, şi zicea cum sănt eĭ maĭ volnicĭ să cumpăre acele morĭ, iar Preda Postelnicul şi cu frate-săŭ Oancea Logofătul eĭ aşa aŭ spus naintea Domnii Meale cum sănt eĭ maĭ volnicĭ, că aŭ ale lor de moşie». Aşa se şi dovedeşte. Se adauge că fraţiĭ făcuse înţelegere pentru cumpărătoare, dar Preda cumpărase apoĭ fără ştirea frăţine-săŭ a doua jumătate de moară de la Cîmpulungeanul *Pătru Sasul*. Oancea nesuferind «să între în morile luĭ», hotărîrea domnească se pronunţă în favoarea luĭ [1].

VI.

Cîmpulung, 1637.

«Eŭ judeţul Gherghe cu 12 pârgarĭ şi preoţiĭ şi toţĭ bătrâniĭ oroşanĭ, de la mare păn la mic», daŭ o carte luĭ Oancea Lerescu, în pîra ce a avut acesta cu Stan al luĭ Focan şi alţiĭ, la Mateĭ-Vodă, «în Marele Divan», pentru morile pomenite în n[1] precedent: «Într'aceaia Domnu nostru nu ne-aŭ tocmit de acolo, ci ne-aŭ dat pe măna boiarenuluĭ dumneluĭ jupan Socol Cluceariul [2] să ne judece şi să ne tocmească, iară după aceae, deca aŭ venit dumneluĭ jupan Socol Clucerul în oraş ispravnic după lucrul sfinteĭ besearecĭ, şi pre această judecată strâns'aaŭ toţĭ preoţiĭ şi toţĭ bătrâniĭ oroşanĭ, şi aŭ socotit dumneluĭ foarte bine, cu noĭ cu toţĭ depreună, şi aŭ judecat pre dereptaate, şi aŭ tocmit şi aŭ împăcat cum să-s ştie Log[o]fătul Oancea morile cu vadul şi cu apa păn unde-ĭ va fi şi cu venitul vaduluĭ cu bun[ă] pace, şi să avem noĭ

[1] La 1634, Mateĭ Basarab întăreşte luĭ Preda Lerescu un vad de moară «şi alte moşiĭ». În archiva mănăstiriĭ nu se păstrează decît partea actuluĭ ce priveşte vadul — fireşte, în copie.

[2] Pentru Socol, v. Iorga, *Socotelile Braşovuluĭ*, p. 88. Inscripţia pe care o reproduce Aricescu, în *Istoria Cîmpulunguluĭ*, I, p. 183, nu se referă la execuţia luĭ Socol, mort aiurea şi în alte împrejurărĭ, ci la o execuţie presidată de el, în 1636, cînd era ispravnic pentru refacerea mănăstirii locale (*ibid.*, p. 159 şi documentul nostru). Pentru egumenul acesteia, Melhisedec, *Soc. Braş.*, p. 96. Amintim că Condica mănăstiriĭ e păstrată, într'o copie contemporană, la Bibl. Ac. Rom.

de acum înnainte priitenie şi bună pace uniĭ cu alalţĭ; iar cine se va maĭ scula de acum înnainte de va maĭ scorni pără şi va maĭ face val şi gălceavă, peste această tocmeală, acela să fie închinat la Domnie ughĭ 100, şi să fie şi moara domnească. Vlto 7145.» Pecete cu o pasere[1].

VII.

Cîmpulung, 20 Ianuar st. v. 1639.

«Scris-am eŭ Socol Cluceriul acest al meŭ zapis» în casul luĭ Oancea cu «Stan Focan şi judeţul Stan şi alţĭ oroşanĭ... Şi nu le-ŭ rumtŭ Domnu nostru judecat[ă], ci i-aŭ datŭ pre măna mè să mărgu în Cămpu-lungŭ să adeverez... Decĭ am pus de aŭ bătut clopotul şi s'aŭ strănsŭ şi tinerĭ şi bătrănĭ, şi le-mŭ pus zi oroşanilor ca să lepede baniĭ acestor boiarĭ, eră eĭ n'aŭ putut căpăta baniĭ, să-ĭ dè de pre acele vadurĭ, ci s'aŭ împăcat şi s'aŭ tocmit.» Boieriĭ Lereştĭ vor păstra decĭ moara, «iară oroşaniĭ să aibă a strănii (?) în pădure lorŭ, cum şi maĭ nainte». — Semnătura şi pecetea luĭ Socol.

VIII.

Cîmpulung, 7 Mart st. v. 1639.

[După invocarea Treimiĭ, în slavoneşte.] Scris-am eŭ Mihaĭ al Pauluĭ acesta al mieŭ zapis, să fie la măna a popeĭ luĭ Dimitrie, de mare credinţă, cum ca să-s ştie că i-am văndut 2 rozoare de vie în dealul Topolovea nilor] şi desupra viiĭ loc de cas[ă]; căt voĭ ţinea eŭ de supra viiĭ, atăt să ţie şi el; şi i-am văndut de bun ă] voe a luĭ, cu ştirea nepoţilor mieĭ şi cu ştirea a tuturur rudelor meale, şi cu ştirea a tuturor vecinilor, şi den sus şi den jos, derept aspri 3.300 gotovi; şi popa Dimitrie încă aŭ cumpărat de bun[ă] voe a luĭ, cu ştirea a tuturor rudelor meale, şi cu ştirea a tuturor vecinilor, şi de în sus şi de în jos, ca să-ĭ fie luĭ moşie, şi luĭ şi feciorilor luĭ, căt milostivul Dumnedzăŭ i va lăsa în veac. Şi măr-

[1] Vezi-o în Aricescu, *Istoria Cîmpulunguluĭ*, I, Bucureştĭ, 1855, p. 138.

turie: întăĭ, pop Ananie, i Gherghe goţmanul, i Gherghe al Fiicăĭ[1], i Gherghe nepot u]-mieŭ, i Andre nepotu-mieŭ, i Pătru al Marinţiĭ, i Orban i Blaj i Mărtin goţman, i Andri i Gherghe al Gherghe Robul, i Tudoran Săpunariul, i Jicmon, i Pătru al Gaşpar.» Între marturĭ semnează *cu litere latine:* «Martúrie Ananÿa kú to tenoria. Anno Di. 1639.»

IX.

19 Maiu st. v. 1640.

Act al luĭ Mateĭ Basarab în afacerea moriĭ. Iazul de lîngă dînsa fusese «a luĭ Gherghe şi al lu Pătru Sasiĭ de moşie». «De la aceĭ Sasĭ» îl cumpără Oancea, cum se vede şi din cartea oraşuluĭ (n° VI) «şi cum aŭ mărturisit înnainte Domnieĭ Meal e] şi părintele ig[u]menul şi judeţul cu mulţĭ or[ă]şanì ot Cămpulungu» şi, în fine, cum se vede şi din documentul dat de Socol (n° VII), «că aŭ fost acol[o' la această tocmeal[ă] ce s[e scrie maĭ sus». Acum Oancea se plînge că-ĭ «strică iazul» nepoţiĭ săĭ, fiiĭ Predeĭ, «şi cu Stanciul». Vodă, întărind stăpînirea, ordonă acestora să n'o tulbure, «că trebui să fie eĭ şi de prad ă], iar, de acum de-ĭ vor maĭ strica iazul şi va maĭ veni jalbă la Domnia Mea, voĭ trimite Domnia Mea de-ĭ va şi prăda». — Pecete şi monogramă roşiĭ. Semnătura Domnuluĭ.

[1] Printr'un act fără dată, cred, «Postelnicul Dragomir» cu cumnată-sa Rada din Stîlpenĭ dă un zapis către «dumnealuĭ judeţul Andreĭ ot Cămpulungŭ», prin care pune zălog, pentru 30 de ughĭ, «den moară, dentr'o roată jumătaate», cu drept de protimisis la cumpărare. N'a vrut să-l împrumute nimenĭ, nicĭ «den veriĭ miaĭ, nicĭ den alte rude... la nevoia noastră, la biriul haraciuluĭ,» ci singur Andreĭ, care «ne-aŭ scos capetile den nevoe». Marturĭ sînt: «Gherghi al Fiicăĭ, care aŭ fost moşnean în moară, Pătru al Marinţi... i Lucacĭ goţman». Se vede pe hîrtie şi o artistică pecete, cu vulturul bizantin, avînd crucea între cele două capete şi o legendă ce nu se înţelege. — La 26 Ianuar 1660, Dragomir zălogeşte iarăşĭ jumătate de roată luĭ Andreĭ («judeţuluĭ Andri»), care-ĭ dase «ughĭ 6, parte de bir a frăţine-meŭ Onci».

X.

1643-60.

Decretum principis Georgii Gika eximens ab omni tributo homines servientes patribus franciscanis; 1642 *(sic!)*[1]

Decretum Mathaei Voda de liberis hominibus; datum 1643.

Privilegium I. C. Serbán Voda[2], illyrice; 1655.

Kniga od Kloszter gospodana 1655. Sententia seu iudicium factum a principe Valachiae Constantino seniore super locum Kloszter, adiudicatumque est pro patribus franciscanis.

Litterae principis, ruthenica lingua conscriptae et datae civitati anno 1656, die 20ª maii, in gratiam patrum chyprovacensium Ordinis Minorum de Observantia de loco Kloszter, qui proprie spectat ad Franciscanos et quem principissa Nyegrul Voda[3] donavit.

Privilegium *pe pelle de kinye* Michaelis Radul Voda, 1657[4].

Rovasul domnyeszk principis Georgii Gyka ratione exemptionis ab omnibus daciis, signatum 1660.

(Inventariul din 1836; documente pierdute.)

XI.

1647.

... o spiritum...t et quod mor... erat in hoc tumulo.., rti an: 647... anso... ce| Sofia de Borkis Taer[govisti]....

(Fragment de piatră sepulcrală, în curtea caseĭ parochiale catolice din Tîrgoviște.)

XII.

25 Ianuar st. v. 1657.

✝ Adecă eŭ Mariia, s[o]țiia Vlaiculuĭ Căl[ă]rașul ot N[e]goieșt[ĭ] și cu fecioriĭ miaĭ, anume Mihne i Ghinea, scris-am și mărturisim cu ac[e]sta al nostru zapis ca s[ă] fie de mar[e] cre-

[1] Cetește: *1662* și *Grigore* Ghica.

[2] *Constantin* Șerban.

[3] Pentru tradiția aceasta, v. Prefața.

[4] Mihnea al III[lea]. Anul trebuia să fie între 1658 și 1659.

dinţă şi stăt[ă tor la măna preoţilor den Cămpulungŭ, anume popa Grigorie i popa Iosif, car[i păzescŭ la bisearica băraţilor, pentru ca să-s ştie că le-am văndut viia care am avut în dealul Topolovenilor, şi o am văndut tot[ă] cătă am avut, cu casa, cu slonul, cu teascul, cu jgheabul, şi li-o-m văndut dereptu ughĭ 43 i pol, şi o am văndut lor, căce s'aŭ tras aciale viĭ de moşie de la Sasiĭ lor; într' aceia li o am văndut lor de bun[ă] voe a noastră şi cu ştirea rudelor noastre şi a vecinilor, şi den sus şi den jos, ca să le fie moşie lor în veac. Mărturie: pop Gavriil ot Trăgovişt[e] i Andrea goţman i Gherghi al Balinteasi i Pătru Tămaş i Patru Marinţăĭ i Hanţul Şodiĭ i Pătru B a lin i Iacov Lungul. Şi pentru maĭ mar[e] credinţa pus-am şi deagetil[e], ca să crează. Eŭ Marie. Eŭ Mihne. Eŭ Ghinea. Пис ген. 25, вл. 7165. Eŭ popa Trandafir am scris, şi mărturiseascŭ.

XIII.

1661-80.

Diploma principis Gregorii] Ghika ut duo homines sint exempti, et conventus ab ipsis vinaritz, ojerit et dismerit accipiet; datum 1661, die 19 ianuarii.

Kartea luj Radul Voda [1], eximens duos homines et eorum filios a contributione; 1665.

Diploma principis Antonii tenoris praecedentis, emanatum 1670, die 14ª ianuarii.

Litterae Serenissimi principis Antonii intuitu duorum hominum conventus, ut hi non inquietentur ab opidanis; 1671.

Privilegium principis Duka Vojvoda ut 32 homines habeat conventus exemptos a daciis omnibus, ab ojerit, diszmarit et vinerits; decimam conventui dent; 1674.

Privilegium principis Serbán Vojvodae; 1680 [2].

(Inventariul din 1836; documente pierdute.)

[1] Radu Leon.

[2] Iar un al doilea din 1687 *(ibid.)*. — În 7170, doĭsprezece boierĭ, «ce am fost luaţĭ prin răvaş domnesc de boerĭĭ Lereştĭ şi de boeriĭ Băneştĭ», văzînd «răvaşul Mării Sale Domnul nostru Grigoraşcu Voevod şi cu boer al doilea Calotă Portar», fac o hotărnicie. — La 8 August 1678. «Fota sin Vîntilă ... ot Băloteştĭ», eu familia, vinde o moşie în Lereştĭ unchiuluĭ săŭ Dragomir.

XIV.

Cîmpulung, 15 Octombre st. v. 1679.

«Antoe, împreună cu fămeaia mea Gherda» și cu fiiĭ, dă un zapis «jupănuluĭ Antonie», căruia-ĭ vinde o casă. Semnează, ca martur, cu litere latine: «Ieu Jacob gozmanu, frate cu Dumitru și cu Antoie[1]».

XV.

Cîmpulung, 9 Ianuar st. v. 1681.

Document scris în întregime cu litere latine.

«+ Adeche ieu Gherghi depreune cu soziia me Catrina scrisam aciesta zapis la mina gozmanului Paul sci la tozi noriiasij, ca se fiie de bune chredinza aciesta zapis, cum sesė stye che iam vindut vija de la tei, din nuch pen in cale ai carului, si de laturi, din Tudor pene in Paul. Sci om vindut bisericij a lu Sfete Iacob Apostolu, cha se fije stetetore in uach, si om vindut dirept bani gata lei 20, si la aciaste tocmele fostau mulzi omen buni, anume Popa Mertin i Andrei xudezu i Paul gozmanu i Jacob gozmanu i Gaspar i Antoniie i Neagoie Godianu i Iacob Gaparoiu i Andrei Barburoiu i Hanzu Soda i Macu Orban. Si pintru credinza pusam degetu ca *(bis)* se criaze.

Ieu Ghiorghi; ie Catrina.

Anu Domnului 1681, in luna lu Ienari la 9 zile.»

XVI.

20 Februar st. v. 1681.

Privilegium principis Serban Vojvodae praecedentis tenoris[2]; anno 1681, die 20 februarii emanatum[3].

(Inventariul citat; documente pierdute.)

[1] La 14 Decembre următor, «Despa, fămeaia luĭ Pătru Lerescul», pune zălog «goțmanuluĭ Iacov și a toat[ă] norini» «levadea del[a] Voineștĭ», pentru o datorie de șeptesprezece leĭ «de la soțiia mea».

[2] Ca al luĭ Duca (v. n⁰ XIII).

[3] Se maĭ menționează, tot în inventariu, un zapis pentru vie, din 1681, care pare a fi n⁰ XV. — La 17 Mart st. v. 1685, «Zanfira» cu fiiĭ zălogește o parte din moară «cumnatu-miŭ Tudoran».

XVII.

Cîmpulung, April 1688.

Litterae de domo quam a Radu Andrej emit P. I. Deanovich leoninis 225, anno 1688°, die aprilis, penes monasterium, cum horto usque ad fluvium; quae spectat ad conventum campolongensem.

(Inventariul citat; documente pierdute.)

XVIII.

Cîmpulung, 27 Maiŭ st. v. 1691.

«Tudor», cu soţia Mariica şi copiiĭ, Mareş, Mateĭ «şi cu alanţ cu toţ», vinde «popeĭ luĭ Martin... în dealul Top o]loveanilor 3 rozoare de vie, care vie iaste pe lăngă viia besearici şi pentre viia luĭ Antonie», pentru 50 de talerĭ; se va hotărî via «precum mergu şi alte rozoare, den poale păn în vărfŭ». Actul e scris cu mîna luĭ «Dumitru diiacon», şi figurează ca marturĭ «Spirea Diiacon», «Radul Vălcean», «Pop Sava», «Andrea Tocmală», «Pătru Şodmarĭ».

XIX.

Nucet, 1[iu] Octombre st. v. 1691.

«Ὁ ἡγούμενος ἀπὸ τοῦ Νουτζέτου, παπὰ Ἰγνάτιος, vinde luĭ Gh. Bucur din Braşov, Şcheiŭ, două răzoare de vie, cumpărate de la chir Partenie, egumen de Cotrocenĭ. — Pecete cu un leŭ şi legenda: ІГНАТІЪ. ІЕРОМОН...[1].

XX.

20 August st. v. 1694.

Constantin Brîncoveanu scrie «ţie —, care eştĭ goţman la Şcheaiĭ de la Braşov. Către aceasta-ţ fac Domnia Mea în

[1] La 7200 (1691-2), «eŭ Manole sud.» («eŭ Manolie judeţ» în semnătură) vinde o parte din moară luĭ «Logofătul Arsenie ot Stălp[e]nĭ». — În Inventariu se pomeneşte din acest an şi un act pentru o vie.

ştire că aicĭ înnaintea Domnieĭ Meal[e] la Divan avut-am întrebăciune de faţ[ă] părintele Daniil baratul şi popa Martin de la Câmpulungu, cu Tudor ot —, care ţe-aŭ fostu văndut nişte viĭ în dealul Topoloveanilor, şi cu aceale viĭ ţe-aŭ fostu văndut şi un locu de casă; care loc zic băraţiĭ cum că iaste în capul viilor ce aŭ fostu cumpărat eĭ maĭ înnainte, iar de la acestu Tudor, şi locul acesta ţine de viile ce aŭ fostu cumpărat eĭ maĭ înnainte, iar nu de viile ce-aĭ cumparat tu, şi ţi l-aŭ fostu văndut făr de ştire şi făr de întrebăciunea popilor băraţ. Pentru care lucru cu bună adeverinţă s'aŭ dovedit cum că acel loc de casă iaste şi ţine de viile ce aŭ fost cumpărat eĭ, numaĭ Tudor aŭ fostu făcut miştişugurĭ; de care lucru judecata Divanuluĭ aŭ ajunsu cum să-ţ iaĭ baniĭ ce aĭ dat pre acel locu de casă înnapoĭ şi să rămăe locul pre seaama mănăstiriĭ băraţilor, să-l ţie împreună cu viile, precum aŭ fostu şi maĭ dinainte vream[e]. Decĭ iacă-ţ poruncescu Domnia Mea, în vreame ce veĭ vedea această carte a Domnii Meal[e], iar tu să cauţĭ să socoteştĭ căţ banĭ va fi preţul acestuĭ loc de casă, să ţi-ĭ iaĭ înnapoĭ de la părintele Daniil băratul, şi să ţie eĭ acel loc de casă, după cum aŭ ajunsu judecata Divanuluĭ. Într'alt chip să nu facĭ. Că aşa iaste porunca Domnii Meal[e][1].» — Pecete mică. Semnătura cu roşu.

XXI.

Cîmpulung, 19 Iunie st. v. 1696.

«Şerban biv vtori Comis» cedează «părinteluĭ popeĭ Danael baratul şi luĭ goţmanu, împreună cu toţ norieşiĭ aĭ sfinţiĭ biserícea a baraţilor», «muntele carele să cheama Între Răurea[1] ot sud. —», pe care, acum «33 de anĭ» (în 7174), vechiĭ proprietarĭ, Lereştiĭ, îl zălogise, cu dobînda de «zeacea doĭ»[2].

[1] Probabil *Între Rîurĭ*.

[2] La 1[iu] Maiŭ 1701, «Pandi Iacov син Tuduran Focan din Câmpulungŭ» dă o parte de moară luĭ Arsenie Stîlpeanu.

XXII.

4 Novembre st. v. 1697-31 Ianuar st. v. 1698.

Confirmatio contractus domus emptae penes monasterium, et quidem cum subscriptione undecim bojeronum; anno 1697, die 4a novembris.

Maledictio propter Campolongenses qui impediunt possessionem fundi Kloszter; ab episcopo bukurestensi; anno 1698, die 31a ianuarii[1].

(Inventariul citat; documente pierdute.)

XXIII.

Cîmpulung. 27 Decembre st. v. 1701.

Chera, împreună cu fie-mieŭ Jănga de la Voineştĭ», dă voie «părinteluĭ popeĭ Lucăĭ băratul», de la care împrumutase 29 de lei, să cosească pe moşia eĭ până la restituţia banilor[2].

XXIV.

Tîrgovişte, 18 Iunie 1704.

Provincialul Bulgarieĭ ordonă călugărilor catolicĭ din Cîmpulung să se roage pentru «d. Antonius Gruich, Scopiensis , care li-a dat cincĭ răzoare de vie. «Datum Torgovistii, 18 iunii 1704. Fr. Marcus Ceiacer, minister provincialis. Sigillum Revv. Prov. Bulgariae», represintînd pe Maica Domnuluĭ cu Isus în braţe.

[1] Şi la 1694, inventariul pomeneşte un document pentru vie.

[2] La 8 Mart 1702, morariĭ se învoesc cu Arsenie Stîlpeanu: «precum să-s ştie că, avăndu noĭ tocmeal[à] cu dumnealuĭ să-ĭ facem moara de la Cămpul Lungu, noĭ să tăem lemnele, noĭ să facem zăgazul, iar dumnealor să-ş care leamnele... pariĭ moriĭ toţ şi 8 temeae ale grătariuluĭ, şi sănt 15 leamne, să le cară oameniĭ mănăstireĭ... Şi de afar[ă] şi din casa moriĭ, şi jgheaburĭ şi căprioriĭ şi laţiĭ, verghiile, babele, covăţ, lăturoĭ, toate noĭ să le cărăm... Iar fiarăle şi pietrile să fie toate ale dumnealor... Noao fiindu-ne nevoe de birul nostru...» — Există şi un alt contract între Arsenie Stîlpeanu şi Miriţa, de o parte, şi nişte «morarĭ», de alta, pentru a se face moara celor d'intăiŭ. «Şi sa avem a darea moara pe făină păr la Săpt[ă] Mărie Mare», după care dată vor plăti şi eĭ pentru măcinat.

XXV.

Cîmpulung, 1705.

«Campolongi. Ego Iacobus cum mea uxore Alexandra relinquo ecclesiae S. Iacobi partem vineae quae est penes Vala[1] usque calfa; in quorum fide relinquimus manus nostras. Die 25 Februarii a. D. 1705. — Ego frater Daniel conffirmo. Ego frater Stephanus affirmo ut supra. Io Matthei gocman martur. Io Andrei al Paual. Io Paual Tomachoiul. Io Michaicul Orbanus martur» (cu litere latine semnăturile romăneştĭ).

XXVI.

Cîmpulung, 16 April st. v. 1705.

Maĭ mulţĭ locuitorĭ îşĭ cedează viile către «generosus dominus Matthias Germanus et sponsa eius Stanka, filia Andreae Tocheie». Semnează, cu litere latine: «Antun Gruich, martur. Io Paual Tomaschuiul. Io Anna fata a lu Grigori Sarbului dam de buna voia vije mumi mele. Fr. Daniel, superior loci, conffirmo. Ion Andri zudecul marturissek. Matthei gocman marturissesk. Andrei Paulului marturisesk. Andrei Tokeia marturisesk.»

XXVII.

Cîmpulung, 16... 1707.

Cu litere latine.

«Anno Domini 1707, die 16 *(sic)*. Se se sctie cum ieu Antony Gruich am lasat biserici Suintului Jacob din Campulung catholicilor doi pogoni din Bran sus pe länga Diacon Spiri... Marturi mai zost iskaliti: Fr. Nicolaus Kornich, Franciscanus. Ieu Antoni Gruich manu propria digiti (!)... Matthei Blaxescu gozman. Ieu Ion al Andrii zud: Andra Tokai. Ieu Antoni Tokay. Χριστὸς μάρτου: Petru Bortiscoi.»

[1] Vale se chema o parte din vechiul Cîmpulung (Aricescu, I, p. 161).

XXVIII.

Cîmpulung, 10 Ianuar 1707.

Cu litere latine.

«Ieu Osana Leseroja las un rezor de viae Sventuluj Jakob Apostol; kare jeste pe lenge Dumitraskul; sci cine saa skula ku galciava, se fie anatima; sci noj kare neam afflat de faça marturisim prekum ieste scris de supra, adike bisericii.»

XXIX.

7 Octombre st. v. 1707.

Constantin Brîncoveanu. «Sfinteĭ şi dumnezeeştiĭ mănăstirĭ a baraţilor den oraşul Domnii Meale den Cămpulungu, unde iaste hramul luĭ Sfeti Iacobu Apostolul, şi părinteluĭ popeĭ Neculiĭ şi altor călugărĭ cariĭ vor fi lăcuitorĭ acolo la mănăstire, ca să fie volnicĭ cu această carte a Domnieĭ Meale de să aibă a ţinea şi a stăpăni 7 răzoare de vie den dealul Topoloveanilor, însă mănăstirea 2 şi părinţiĭ călugărĭ 5; car eĭ viĭ, murind Antonie Sărbul şi nerămăindu-ĭ în urmă fomeae, copiĭ, nimic, s'aŭ ìngropat acolo la mănăstire, şi le-aŭ lăsat mănăstiriĭ şi călugărilor, ca să-ĭ fie de pomenire luĭ şi a tot neamul luĭ. Drept aceaia Domnia Mea încă le-am dat această carte a Domnii Meale, ca să aibă a ţinea şi a stapăni aceaste viĭ cu bun[ă] paace. Aşijderea şi vinul sf[i]nteĭ besearič şi al sfinteĭ mănăstirĭ, ce s'ar face într'aceaste viĭ, şi l-ar pune să să vănză la aceale 2 case ale lor, care sănt acolò în oraş, încă să fie în pace şi ertat de cămănărie de acolò den tărgu. Că aşa iaste porunca Domnii Meale.» — Pecete mică, purtînd data de 1689. Semnătură şi monogramă cu chinovar.

XXX.

13 Iunie st. v. 1708.

Cu litere latine.

«Gsineri unkjaschuluj Nikoare» zălogesc moşia Livadea «perinteluj Pavel jegumenul de Bereczie dela Kempulung[1]».

[1] E cuprinsă într'un caiet, la sfîrşitul căruia se ceteşte: «N. B. Anno 1745, die 7 iunii, ritu veteri, in recuperatione prati, dedimus recuperatoribus supra-

XXXI.

După 1714.

[Pe V⁰:] «Iudicium domini Mikolaj Wollf pisarul[1] cum Costandin Miksunasku et Csokanyell la Brassovu propter debita contracta a Constantino Wayvoda, et erat incarceratus donec solvat totum debitum septem milium florenorum. Nil ad culinam nostram.»

Cuprinde: 1. «Cartea ghenaraluluĭ de la Sibiiŭ, scrisă de la Carolina, pentru Mănuleasă.» În procesul dintre Costandin Micşănescul şi «văduva Mănuleas[a]», în care cel d'intâiŭ adusese scrisorĭ de la Domn (Nicolae Mavrocordat poate), cea de-a doua cere a se face judecata în ţară.

2. «Izvodul cărţiĭ de judecată, scos de la Sfatul ot Braşov, ce aŭ avut Costandin Micşănescul cu Stoica Ciocănel pentru nişte scule.» Acesta din urmă le vînduse saŭ zălogise; Constantin cerea «aŭ sculele aŭ 6.000 de florinţĭ», şi-l pune şi la închisoare. Sfatul decide saŭ închisoarea, saŭ baniĭ, saŭ şi o garanţie.

3. «Altă carte de mărturie de la Vd Negţ *(sic)* de la Braşov, cariĭ aŭ mărturisit către Sfat.» Stoica oferise a da jumătate din sumă, şi numaĭ jumătate şi din această parte în banĭ, dînd pentru rest un zapis.

XXXII.

24 Decembre st. v. 1714.

Ştefan Cantacuzino confirmă privilegiul de supt n⁰ XXVI «sfinteĭ dumnezeeştiĭ mănăstirĭ a băraţilor den oraşul Domnii

scriptos zapisones iuxta contentum nostri proprii zapisonis.» — E şi originalul cirilic. — În inventariu găsim: «Sententia principis Constantini, confirmata a principe Serbano 1708: spectat ad litteralia vinearum.» — La 1710, se menţionează tot acolo un act relativ la casa din Cîmpulung.

[1] Asupra luĭ, v. Prefaţa şi documentele următoare.

[2] Mănuleasa e probabil văduva luĭ Apostolo Mano, omul de afacerĭ al Brîncoveanuluĭ. O chema Zamfira, şi o plîngere a eĭ către Braşovenĭ, cu data de 19 August 1728, ni s'a păstrat (v. Iorga, *Socotelile Braşovuluĭ*, p. 152, nota 1). El, Mano, e pomenit adesea în actele tipărite în Hurmuzaki, VI.

Mele den Cămpulungu . . . şi părinteluĭ popeĭ Bogdan egumenul şi altor călugărĭ cariĭ vor fi lăcuitorĭ acolò la mănăstire». — Pecete, semnătura şi monogramă cu chinovar[1].

XXXIII.

Cîmpulung, 29 Iulie st. v. 1715.

«Stanca Grasa» dă un zapis «Sfinţii Sale părinteluĭ popiĭ Tomiĭ de la Sfeti Iacovu»: îĭ era datoare cu patru talerĭ «ruc.», şi «m'aŭ închis în puşcărie ca să daŭ bani»; cere *zi* «păn la culesul viilor».

XXXIV.

2-15 April st. v. 1717.

Ioan Mavrocordat scuteşte, la 2 April st. v., mănăstirea catolică din Cîmpulung de cort şi de vinăriciŭ. — La 15, confirmă posesiunea răzoarelor de vie aceleiaşĭ mănăstirĭ «şi părinteluĭ popiĭ luĭ Pavel egumenul» şi altor călugărĭ.

(Cel d'intăiŭ în Inventariul citat; document pierdut.)

XXXV.

30 August st. v. 1720.

Nicolae Mavrocordat «tuturor catolicilor căţ să află cu săzământul lor în oraşul Domnii Meale în Cămpulungu». Îĭ scuteşte «de toate alte dăjdĭ şi cheltuiale, căte vor fi acolo în Cămpul Lungu, de podvoade, de mertice, de caĭ de olac, de cară de oaste . . . Ruptoarea ce le-am făcut Domnia Mea într'un an de 5 orĭ: însă la haracĭ ughĭ 20 şi la lipsa haraciuluĭ ughĭ 20 şi la Vel Seamă ughĭ 20 şi la seama a treia ughĭ 20 şi la pocloanele bairamuluĭ ughĭ 20 . . . Încă şi cănd să va maĭ adaoge ruptoarea Cămpulunguluĭ din căt iaste, iar aceştĭ catolicĭ să nu să maĭ adaog[e] nicĭ odat[ă] la nicĭ unele.» Pentru care se daŭ ordine judeţuluĭ şi «oroşanilor». — Pecete, semnătură şi monogramă cu chinovar.

[1] Inventariul citează un act al luĭ Ştefan Cantacuzino, prin care se scuteşte mănăstirea de căminărit şi dijmărit (1715).

XXXVI.

2S Novembre st. v. 1720.

Nicolae Mavrocordat mănăstiriĭ catolice din Cîmpulung «şi perinteluĭ popiĭ luĭ — *(sic)* egumenul» şi altor călugărĭ, pentru răzoarele de vie (v. n⁰ XXIX).

XXXVII.

Cîmpulung, 20 April st. v. 1723.

«Enoriiaşiĭ» semnaţĭ daŭ un zapis «cestor doĭ noriiaş care sănt rănduiţ pentru ajutoriul moşioarilor, viişoarilor sfinteĭ biserici luĭ Sfeti Iacov din Cămpulungu, pecum să-s ştie că maĭ denainte vreame dup' obiceaĭ puindu-să din an în an gocĭmanĭ din norie şi purtănd grija biseariciĭ din toate, cu baniĭ aĭ biseariciĭ, fiind atuncĭ şi vremĭ maĭ bune, iar acum, de la o seaamă de vreame, întămplăndu-să întămplărĭ maĭ proaste, de nu s'aŭ făcut vin din viĭ şi pogănăriturĭ, şi rămăind bisearica în lipsă şi nicĭ oamenĭ a să îndrăzni ca să s pue gocĭmanĭ, neavănd cu ce să chivernisească toate lucrurile pecum să cade, şi neavănd cum face într' alt chip, ca să nu rămăe viişoare nelucrate şi ca să nu s pustiiască, neavănd bisearica alte veniturĭ, acum, luăndu-să seaama gocĭmanuluĭ, fiind noĭ toţĭ noriiaşi adunaţĭ în un loc, luatu-ne-am seaama noĭ toţ, împreună cu părintele, şi ne-am vorbit de am rănduit pe aceşte oamenĭ din norie ca să lucreaze viile împreună cu părintele, care să va întămpla; însă viile care sănt ale bisearriceĭ, afară din viile preoţilor; şi, căt pentru alte cheltuial[e] ce s'ar întămpla peste an, orĭ la lucrul viilor, orĭ la ceară, pentru bisearică, orĭ ce cheltuială ar trebui, tot părintele să aibă a purta grij[ă] de banĭ să-s afle cănd vor trebui, şi bucate, ce ar da Dumnezăŭ să-s facă, să-s pue în pivniţ[ă] la părintele, şi, orĭ la vănzarea bucatelor, orĭ la ce lucrul, unul făr de altul să nu facă, ci prea cu credinţă şi cu dreptate să fie unul cu altul la orce, — că Sfinţiia Sa părintele aşa aŭ voit, dintru bună voia Sfinţii Sale, pentru poman[a] sfinteĭ bisearicĭ, ca-s nu rămăe viile pustiĭ păn cănd va milui

Dumnezăŭ de să [va] putea chivernisi dintr' al bisearicĭĭ. Şi pentru credinţă am iscălit noĭ maĭ jos. April 20 dni, 7231.

Ita est, frater Moyses Babick, parochus ac gvardianus pro hoc tempore.

Antonie Tocăia martur, etc.

Toate ceale ce sănt ale bisearicĭĭ precum arată în jos:

+ 2 buţĭ: una zdravnă, alta doage.

+ 1 jgheabu.

+ 1 hărdăŭ.

+ 1 vadră.»

XXXVIII.

Roma, 7-18 Iunie 1723.

Papa acordă treĭ felurĭ de indulgenţe pentru «ecclesia conventus fratrum Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia, nunc[upa]torum loci campilongensis, baccoviensis seu alterius dioceseos, in Valachia [1]».

XXXIX.

Cîmpulung, 25 Novembre st. v. 1727.

«Prioteasa Ancuţa» vinde «părinteluĭ pop luĭ Iacov» viile «care sănt pe lăngă părintele . . . Ita est: frater Paulus Feyer. Gheorghie Volf martur [2]».

XL.

10 Februar st. v. 1731.

Mihaĭ Racoviţă dă un privilegiu «acestor 34 de catolicĭ care şăd cu şăzămăntul lor în oraşul Domnieĭ Meale în Cămpul Lung», scutindu-ĭ de orĭce dărĭ: podvoade, olac, etc., în schimb pentru 137 de ughĭ pe an; «şi aceştĭ banĭ să-ĭ dea la patru şferturĭ, însă la harač ughĭ 34, şi la Vel Seamă ughĭ 34, şi la pocloanele bairamuluĭ ughĭ 34, şi la lipsa haraciuluĭ ughĭ 34; şi aceştĭ banĭ să aibă a-ĭ darea cu zeciuiala lor la rup-

[1] La 27 Mart 1726, «Năstasie Budişteanul» vinde o vie «jupănuluĭ Mihaiŭ Pupistanul».

[2] În 1730, N. Wolf face de piatră clopotniţa bisericiĭ (după Aricescu, I, p. 80; azĭ, după focul din 1885, inscripţia nu maĭ este).

toarea Câmpulunguluĭ».—Pecete şi semnătură; monogramă cu chinovar [1].

XLI.

Cîmpulung, 10 Septembre st. v. 1731.

«Gheorghie Piroşcoiul, catolicul, den Câmpulung», dă un zapis «Sfinţiilor Sale preoţilor franţiscanĭ de la bisearica luĭ Sfeti Iacov Apostolul den Câmpulung», pentru a li ceda, în schimbul uneĭ sume de banĭ şi pentru rugăciunĭ, «locul nostru care iaste alăturea cu grădina preoţilor».

XLII.

1732.

«Privilegium Serenissimorum Ioannis, item *(sic)* Constantini Nicolai Vajvodae, eximens catholicos Georgium Volf et Sztan Szerbul ab omnibus daciis; 1732». — Tot Constantin-Vodă acordă mănăstiriĭ catolice din Cîmpulung două liude şi scutirĭ.
(Inventariul citat; documente perdute.)

XLIII.

18 Iunie st. v. 1734.

În frunte: «Stefan, mitropolitul Ungrovlahieĭ, adeverez». «Ştefan снь răposatuluĭ Balotă căpitanul», cu familia, dă un zapis către «dumnealuĭ jupan Necolae Volf pisariul», prin care-ĭ vinde «un vad de moară dă 2 rote şi un vad dă pio în apa dăn oraşul Câmpulunguluĭ, ce iaste în faţa târguluĭ», care a fost «maĭ dănnainte vreame vechiŭ şi bătrân a unor catolicĭ dă la mănăstirea catolicească den oraşul Câmpulunguluĭ, însă al Marinţiĭ fata luĭ Pătru Sasul, ce aŭ fost judeţ, снь luĭ Cirviş Sasul, şi al luĭ Gaşpar Sasul şi al Chiricăĭ neguţtoriul dăn Călineştĭ». Îl vînduse «dumnealuĭ Prediĭ postealnicul dăn Lereştĭ», supt Mateĭ-Vodă, la 7142 (cf. nº V). După aceia se face o răscumpărare, după care cumpără din noŭ

[1] Inventariul menţionează un privilegiu din 8 Februar şi un altul pentru scutire de căminărit, vinăriciŭ şi cort.

Oancea Lerescu, precum se vede din «cartea luĭ Gherghie judeţul şi cu 12 părgarĭ şi cu alţĭ bătrânĭ aĭ oraşuluĭ» (v. nº VI). De la Oancea trece la unchiul celor doĭ Lereştĭ, Arsenie Stîlpeanul. De la acesta-l cumpără Wolf, pentru ca, după moartea luĭ, să rămîie la «mănăstirea catolicească dăn Câmpulungu . . ., ca părinţilor călugăraş ce să vor afla lăcuitorĭ la această zisă mănăstire să le fie dă hrană şi de chivernisire». Semnează încă: Iordachi Creţulescul V. Vornic, Manolachi Lambrinò V. Ban, C. Brăiloĭ V. Stol., Constantin V. Comis, Mateĭ Cantacuzino V. Armaş, C. Dudescul V. Logofăt, Grigore Greceanu, V. Vistier, Constantin V. Clucer, Constantin Creţulescul V. Logofăt, Greceanu vtori Armaş.

XLIV.

Cîmpulung, 1734 (7243).

«Stanca, soţiia dumnealuĭ răposatuluĭ Ianachie Stălpeanul», vinde «dumnealuĭ jupănul Nicolae Pisariul» vadul de moară ce are «pe den jos de moara Băjesculuĭ, alăturea cu moşiia mănăstiri catoliceştĭ».

XLV.

1iŭ Septembre-1iŭ Octombre st. v. 1734.

Diploma principis Gregorii Gyka propter pogonerit, ojierit, dismerit et duos homines; 1734, die 1a septembris.

Privilegium principis Vajvodae Georgii *(sic)* propter kort et caminerit; 1734, die 1a octobris.

(Inventariul citat; documente pierdute.)

XLVI.

Cîmpulung, 3 Februar st. v. 1735.

Gheorghe Teodoru, nepot al luĭ Bucur Gheorghe, care semnează în greceşte, recunoaşte că «dumnealuĭ jupan Necolae Vălh pisariul» i-a dat cu împrumut «banĭ gata talerĭ o sută, noĭ, cu dobânda lor într'un an; care fac, capetile şi cu dobânda, talerĭ 120», pentru care pune zălog un «pogon de vie la To-

polovenĭ... Dă nu-ĭ voĭ da [la] zi toţ baniĭ cu dobănda lor, să fie volnic cu acesta al mieŭ zapis să fie la mijlocul nostru şase oamenĭ dă folos, să-mĭ preţuiască viile pă dreptate şi, orĭ căţĭ banĭ ar maĭ treace peste talerĭ 120, ce am luat, să mi-ĭ dea şi aceia... Căcĭ la păsul şi greul mieŭ alţiĭ dăn neamul mieŭ nu m'aŭ căutat, făr dă căt numaĭ dumnealuĭ... Fr. pater Bernardinus a Rusci [1], Ordinis Minorum de Observantia, affirmo ut supra. Francesco Marini testimonio.» — Se maĭ adauge apoĭ un împrumut.

XLVII.

Cîmpulung, 25 Februar st. v. 1735.

† Iorga, judeţul oraşuluĭ Cămpulunguluĭ, denpreună cu toţĭ oroşaniĭ, dat-am şi mărturisim cu această a noastră credincioasă şi adevărată carte la măna preoţilor franţiscanĭ de la bisearica Sfăntuluĭ Iacov Apostolul de aicĭ den Cămpulungu pentru ca să să ştie că den vechile obiceaiurĭ ce aŭ avut acest oraş de la toţ răposaţiĭ creştinĭ Domnĭ cu hrisoave domneştĭ, precum să văd, fost-aŭ de început a fi aceaste hrisoave supt paza acestiĭ mănăstirĭ ce scriem maĭ sus, iar, cănd aŭ fost maĭ în trecuţiĭ anĭ, în zilele popi luĭ Bogdan, fiind egumen la această zisă sfăntă mănăstire, şi Laţcul judeţul fiind judeţ pe aceale vremĭ, aŭ fost mersu cu rugăciune la părintele pop[a] Bogdan, de i-aŭ dat căteva hrisoave, zicănd să ştie lucrurile şi obiceaiurile oraşuluĭ; care hrisoave nu i-aŭ maĭ întorsu înnapoĭ, ce pan astăzĭ sănt în măinele noastre, fiind de folosul şi trebuinţa a oraşuluĭ, şi pe aceaste hrisoave s'aŭ păzit acest oraş de alte orănduiale ce aŭ fost pentr' alte părţĭ. Iar acum, în zilele prea-luminatuluĭ nostru Domnu Ion Grigorie Ghica Voevod, auzind şi noĭ că den porunca Mării Sale pe ţară să să facă alte rănduelĭ, şi ca să nu cază oraşul acesta întru rănduiala ţărăĭ, am mersu la preoţiĭ ce scriem maĭ sus, întrebăndu-ĭ, pe lănga hrisoave ce sănt la noĭ, dar de aŭ maĭ rămas şi alte hrisoave în

[1] Ruşĭ, Rusciuc.

urmă, la mănăstire. Decï, într'această vreame, fiind egumen părintele L[aurentie] împreună cu părintele Ştefan definitor, văzănd că să pricinuiaşte pagubă oraşuluï şi noriiaşilor catolicï, fiind hamnicï oraşanï de aicï, aŭ căutat întru toate cărţile ce sănt la mănăstire, şi s'a aflat 6 hrisoave de milostivï răposaţï Domnï: Io Leon Voevod, leat 1630; i Radul Voevod, leat 7123; i Mateï Voevod, leat 7143; i Mihaï Voevod, leat 7167; i Antonie Voevod, leat 7178; i Mircea Voevod, leat 7067[1]. Care aceste hrisoave le-am luat în măinele noastre, de le-am alăturat lăngă celealalte hrisoave. Pentru carele şi noï adev[ă]răm cu această carte a noastră cum că toate hrisoavele, şi ceale de întăiŭ şi aceste de acum, încă şi peceatea oraşuluï, păn la seaam ă] de vreame fost-aŭ întru buna paza a preoţălor baraţ, precum le-aŭ şi fost obiceaiŭ, iar acum toate acestea ce scriem maï sus sănt şi să află în măinele noastre, şi de cătră nimenï preoţiï baraţ învăluial[ă] să nu aibă. Întărind şi noï această carte cu peceatea oraşuluï şi cu iscălitura noastră, ca să-s crează. Fevruar 25 dni, 7243.

XLVIII.

Cîmpulung, 15 April st. v. 1735.

Costandin şi familia sa, avînd nevoie de banï într'un proces, îï iea de la mănăstirea catolică şi dă un zălog «Sfinţiia Loru preoţilor franţiscanï de la mănăstirea Sfăntuluï Iacov Apostolul de aicï den Cămpulung». Actul e scris cu mîna luï «Antonie Tocăia catolicul».

XLIX.

Cîmpulung, 1iŭ August st. v. 1735.

† Datu-ne-aŭ părintele Laurentie gvardiianul de la sfănta mănăstire a Sfăntuluï Iacov ot Dălgopol, împreună şi cu

[1] Afară de al luï Antonie, al luï Mircea şi poate al luï Mateï-Vodă, aceste documente, păstrate într'o copie în formă de sul, aşa numita «pînză a oraşuluï», s'aŭ tipărit în *Magazinul istoric*, V, p. 331 şi urm. După Aricescu (I, pp. 175-6), primul e asemenea cu cel din 3 Maiŭ 1646 al luï Mateï (*Mag. ist.*, *l. c.*, pp. 343-7, iar al doilea ar cuprinde «scutirea oroşanilor de lemne de Crăciun şi de fîn, ce se dideaŭ funcţionarilor Domnuluï şi aï Vistieriei».

popa Ştefan definitor, 6 hrisoave vechĭ, care sănt făcute pentru tocmealele oraşuluĭ. [Urmează lista lor, ca la no XLVII, cu deosebire că se începe cu al luĭ Mircea.]... Ca să căutăm cu dănsile obiceaiurile oraşuluĭ; şi, pentru ca să-s ştie că le-am luat, am dat acest răvaş să-ĭ vie de seaam[ă]. Avgust I dni, 7243.

Costandin Judeţu. Iorga Judeţu martur
ot Dolgopol
Pană judeţ[ul] martur.

[Pe V°:] Anno 1734, die prima augusti, dederunt attestationem civitatenses quod acceperunt sex diplomata principum ex nostro monasterio, quae conservabantur apud nos.

L.

7 Octombre st. v. 1735.

Grigore Ghica dă un privilegiu «dumisale Nicolae Volfu, pisariul Domnii Meale», pentru vadul de moară cunoscut. De oarece însă actul ce-ĭ dase Ştefan Balotă se referia şi la alte lucrurĭ, i se restituie; «numaĭ acolo unde coprinde pentru pricina moriĭ şi a pioăĭ, am scos Domniia Mea cu chinovar, şi s'aŭ scris pe de margine, iar cu chinovar, pricina». Wolf cumpărase şi «partea Stancăĭ, mătuşa luĭ Ştefan şi a Saftiĭ, soţii luĭ». — Pecete şi iscălitură, monogramă cu chinovar.

LI.

Bucureştĭ, 25 Mart 1736.

Aflînd că Franciscaniĭ din Cîmpulung «elemosynis carere atque sufficienti ad subsistendum proventu esse destitutos, iisdem RR. PP. mihi proponentibus et flagitantibus», Wolf, «Nicolaus Folos de Wolf», cumpără un loc lîngă biserică şi face o moară, pe care după moarte o va lăsa mănăstiriĭ, împreună şi cu locul; «in meditullio Campolongi sitam». Dar se va servi o liturghie pe săptămînă pentru sufletul luĭ, iar, la aniversara morţiĭ, «sacrum cantatum cum exequiis et officio defunctorum». — Se adauge: «Ita et ego, filius ac haeres legitimus, cedo totum, uti supra est positum. Scripsi Campo-

longi, die 10 octobris 742. Nicolaus Wolff.» — Pecete neagră, cu un vultur.

LII.

1iŭ Maiŭ st. v. 1736.

Constantin Mavrocordat «catolicilor ce săntu şăzători cu şăzămăntul lor la oraşul Cămpulungul, liude treïzecï, dupre cum scriŭ anume în foaia Domnii Meale pecetluită; care, fiind oamenï streinï, catolicï, şi avănd cărţï de ruptoare ale răposaţilor Domnï de maï nainte vreame, Domniia Mea încă le-aam făcut aşăzămăntu şi ruptoare ca să aibă a da osăbit la Visterie Domnii Meale pe an ughï o sută cinzecï, dăndu-li-să şi pecetluiturï roşăï pe numele şi chipul lor. Şi aceştï banï să-ï dea într'un an la 3 cïverturï: la cïvertul de'ntăï, de una luï Maiŭ, i Iunie, i Iulie, i Avgust, ughï cinzecï; la al doilea cïvert, de luna luï Septemvre, i Octomvre, i Noemvre, i Dechemvre, ughï cinzecï; i la al treilea cïvert, de luna luï Ghenar, i Fevruar, i Mart, i April, ughï cinzecï. Iar de alte dăjdï şi orănduiale, orcăte ar eşi pe ţară şi pe tărgu, să aibă de toate bună pace. Aşăjderea şi de cheltuialile oraşuluï, şi de pedvoade, şi de conace, şi de olăcăriï, să fie nesupăraţï şi nebăntuiţï, şi Judeţul din Cămpul Lungu şi cu oroşani de acolo nicï un fel de amestecătură cu dănşiï de acum înnainte să n'aibă, afară din ruptoarea lor, ce arată maï sus; niminï supărare de nimic să nu le facă.» Se daŭ ordine către «cislaş şi zapciï, orï cu ce dăjdiï viţï fi orunduiţï la acea parte de loc, şi altor slugï domneştï i boereştï», precum şi judeţuluï şi orăşanilor. Semnătura.—Pecete şi monogramă cu chinovar.

LIII.

Cîmpulung, 1iu Septembre st. v. 1736.

«Lazăr Şodea catolicul, fratele luï Dumitru răposatul», dă un zapis «preoţilor franţiscanï de Cămpulung», cedîndu-li via frateluï săŭ Dimitrie. Acesta lăsase un răzor preoţilor, prin

testament, pentru un sărindar, şi eĭ cheltuise banĭ şi pentru îngroparea luĭ: zece talerĭ şi jumătate[1].

LIV.

Cîmpulung, 16 Septembre st. v. 1736.

«Dumitraşco, feciorul dumisale răposatuluĭ Tudor Sanfagiu», arată într'un zapis către «dumnealuĭ jupănul Nicolae pisariul» că fratele săŭ Gheorghe luase de la Nicolae împrumut 180 de leĭ. «Fiind maĭ volnic», el iea asupră-şĭ datoria, fără «să mă iscălescu la zapis». — Semnătură greacă[2].

LV.

Cîmpulung, 15 Iulie st. v. 1737.

«Costandin Slujitoriul ot Jugur», cu familia sa, după repetate împrumuturĭ de la «Sfinţiia Sa părintele egumen de la Bărăţie ot Cămpulung, anume Franţiscus Crombauer», îĭ vinde «moşie la Poenarĭ..., care moşie să chiamă Sălciile». Actul î scrie «Gheorghie Volf catolicul», şi între marturĭ semnează cu litere latine: «Ieu Antonie al Andriĭ[3]».

LVI.

Cîmpulung, 2 Ianuar st. v. 1738.

«Laudetur Iesus Christus. Adecăte eŭ Gheorghie Volf, снъ răposatuluĭ Gheorghie Volf Moldoveanul şi al soţii dumnealuĭ Catrina Găşpăroae dăn Cămpulung», face testamentul săŭ, lăsînd legate către «soţia sa Mărgărita şi preoţiĭ franţiscanĭ de la bisearica luĭ Sfeti Iacov din Cămpulung». Mănăstiriĭ îĭ lasă «10 mătcĭ de stupĭ» pentru făcliĭ, «iar 10 mătcĭ,

[1] Într'un act fără dată, «Catrina, fămeaia Dumitru Şodiĭ catolicu», vinde cu «banĭ noĭ» o vie «luĭ Gheorghie снъ Lazăr Şodi i Petru Botezatu».

[2] Inventariul menţionează un zapis relativ la pisarul Nicolae Wolf: «hic continentur vineae, molae et vestimenta post eius mortem relicta».

[3] În 1737, Domnia reînnoieşte, după Inventariu, scutirea celor două liude ale mănăstiriĭ.

deosepĭ, aĭ preoţilor». Alte legaturĭ pentru cumnaţĭ, pentru fiŭ, pentru fiica luĭ, Catrina. «Măcar soţia mea Mărgărita premenindu-să cu alt cununat, copila să nu fie urgisită, că unul ca acela să fie depărtat de moşioarele meale.» Logofătu înşiră apoĭ lista proprietăţilor sale, în care se scrie şi cu litere latine: «Wolff». Se menţionează pe rînd: moşiĭ, grădinĭ, «moşiĭ de grădinĭ», «livezĭ de fân şi locurĭ de arătură»; între altele: «moşia de casă de la Răŭ, care maĭ denainte fost-aŭ a unuĭ Andrea Bărburoiul catolicul; la moartea luĭ aŭ lăsat acest loc biseariciĭ luĭ Sfeti Iacov; care după multă vreame aŭ fost cumpărat acest loc Ion, feciorul luĭ Mateĭ Blaj, de aŭ făcut casă».

LVII.

9 Mart st. v. 1739.

Constantin Mavrocordat «părinteluĭ Vasilie proegumenul ot Câmpulungu, ca să aibă a să apăra cu cartea Domnii Meale de către un Turc neguţtor, care l-ar fi apucând pentru nişte catastişă ce le-aŭ luat catanele; nicĭ un fel de supărare să nu-ĭ facă pentru aceale catană, până nu va veni să-ş caute aič la Divan; pentru care poruncim Domnia Mea şi ţie, căpitane Savo de acolo, văzând cartea Domnieĭ Meale, să nu îngădueştĭ pe acel neguţtor a-ĭ face supărare făr de judecată şi făr de Divanul Domnii Meale, fiind şi ferman împărătescu ca să nu să supere niminĭ de ceale ce le-aŭ prăpădit catanele. Într'alt chip să nu fie. Că aşa iaste porunca Domnieĭ Meale». — Pecete şi monogramă cu chinovar[1].

LVIII.

10 August st. v. 1740.

«Şerban сив Menuluĭ Lerescul» numeşte doĭ oamenĭ aĭ săĭ, dintre cari unul e un Ţigan, «ca să umble piste toate

[1] La 12 Maiŭ st. v. 1739, «Tânas fecior luĭ Tănas zaraf» vinde moşie la Topolovenĭ «Măriĭ Sale Vornic Filişştehihoe» (!).

moşiile mele ce săn[t] aice în partea loculuĭ, în siliştea Le-reştilorŭ». Vorbeşte de *funiile* şi *munţiĭ* săĭ, de doĭsprezece boierĭ ce i-aŭ împietrit pămînturile. Li dă voie, acelor oamenĭ aĭ săĭ, «să ià dijmă ce s'ar afla, orĭ făn, i cănep[ă], i pomele să le străngă, i orzŭ, i rişcă, i inŭ, i păine, i suhatul munţilor noştri ce s'ar afla, mult, puţăn, din toate, să nu aibă opreală dă neimene după moşiele mele, şi, oruşani dăndu-şĭ suhatul ce aŭ obiceĭ dă vite lor ce umblă pe moşie, să-ĭ lase... Iar care ar sta împotriv[ă] dup[ă] moşie, a nu-ş da dijma, suhatul ce ar fi, aŭ omini să ş fac[ă] clacă, să aibă omul nostru să meargă la dumnealuĭ ispravnic ca să-ĭ spue să-ĭ globească.»

[Pe V° :] Zabis quod dedit bojar a quo emimit *(sic)* ecclesia prata et montes in Vonjest.

LIX.

21 April st. v. 1742.

+ Jupan Dumitru Dudescul velichii dvornic scris-am aceasta a noastră carte popilor de la beseareca săsească ot Cămpul Lungu cum aŭ avut pără înnaintea noastră cu preoteasa popeĭ luĭ Gherghe Sasul, care aŭ fostu la beseareca săsească, pentru că aŭ fostu dat un om un rozor de vie, iar dup[ă] moartea luĭ să fie al besearecei săseştĭ, iar, deaca aŭ murit popa Gherghe, iar preoteasa luĭ se-a botezat şi n'aŭ maĭ datu acel rozor de vie besearecei, ce l-aŭ tot ţinut ia, făr treabă şi neavănd nimica treab[ă], pănă aŭ murit şi preoteasa popeĭ lu Gherghe; iar dup[ă] moartea eĭ, iar popiĭ de la beseareca săsească eĭ aŭ mersu ca să ià şi să ţie viia, care aŭ fostu lasată besearecii, iar Mihaĭ, bărbatul eĭ, care aŭ luat după moartea popeĭ luĭ Gherghe, deaca s'aŭ botezat, el n'aŭ vrut să-l dea, ci aŭ venit popa del[a] besăreca săsească cu jalba înnaintea noastră de a spus cum nu-ĭ daŭ rozorul de vie, car[e] iaste al bisearecii; deč noĭ într'alt chip n'am putut adevăra, ci am trimis la judeţul den Cămpullungŭ şi la toţ bătrăniĭ oraşuluĭ, cum vor şti eĭ cu sufletele lor, să mărturisească, pentru acel rozor de vie. Decĭ eĭ aŭ trimis a lor scrisoar[e] cum mărturisescu cu sufletel[e] lor că iaste adevărat

al beseareciĭ săseştĭ. Într' aceaia şi noĭ am judecat şi am dat aceasta carte a noastră la măna popilor de la beseareca săsească, cum să ţie acel rozor de vie de acum nainte cu bun[ă] pace şi să se hrănească cu dinsul, şi să aibă păc[e de către toate rudeniele popeĭ luĭ Gherghe Sasul. — Pecete verde, ruptă.

LX.

Cîmpulung, 21 April st. v. 1742.

«Andreĭ catolicul sin Lazar Todea den Cămpulungŭ» dă «preoţilor noştri franţiscanĭ de la sf[ă nta bisearică a noastră dă aicea dăn Cămpulungŭ, ce iaste hramul sf[i ntuluĭ Iacov apostolul», «un rozor de vie pentru viia sf[i nteĭ bisearicĭ ce să zice la Teĭ; şi, preoţiĭ avăndu iar un rozor de vie alăturea cu viia Albuluĭ Logofăt pisarĭ (?), dat danie sf i nteĭ bisearicĭ de Iacov catolicul şi de soţiia luĭ Alixandra, de la cursul anilor 7213, aşa m'am învoit eŭ cu preoţiĭ... de am făcut schimbu eŭ cu preoţiĭ».

LXI.

13 Iulie st. v. 1742.

Mihaĭ Racoviţă «sfinteĭ şi dumnezeeştiĭ mănăstirĭ a băraţilor dăl[a] oraşul Domnii Meale dăn Cămpul lungu, unde iaste hramul Sfeteĭ Iacov Apostolul, şi părinteluĭ egumenul, împreună cu alţĭ călugărĭ, căţ vor fi lăcuitorĭ la această sfăntă mănăstire, ca să fie viia sfinteĭ mănăstirĭ şi viia care iaste pre seama bisericeĭ pentru cheltuiala ce trebue sfinteĭ bisericĭ, care viĭ sănt în dealul Topoloveanilor, — în pace dă vinăriciŭ domnescŭ şi dă perperit şi de poclon, şi să aibă pace de către vinăricearíĭ domneştĭ, nicĭ un val să n'aibă; şi vinul, căt s'ar face într' aceste 2 viĭ a mănăstiriĭ şi a bisericiĭ, să fie volnič părinţiĭ băraţ să-l rădice tot după ce să va găti, de acolo, dăn deal, şi să-l ducă la mănăstire, şi, de către vinăricearíĭ ce vor fi în dealul Piteaştilor, nicĭ o oprealǎ să n'aibă. Aşăjderea şi vinul sfintiĭ bisericĭ şi a sfinteĭ mănăstirĭ ce s'ar vinde la cele 2 case ale lor care sănt acolo în oraş date şi miluite, pre

seama sfintiĭ mănăstirĭ, şi vinul ce ar fi al acestor 2 case, încă să fie în pace dă cămănărie, de acolo dăn tărgu, pentru că aŭ venit părintele — egumenul, şi împreună cu alţĭ părinţĭ de la această mănăstire, cu jalbă la Domnia Mea, zicănd că eĭ sănt oamenĭ striinĭ şi această sfăntă mănăstire iaste la loc cu nevoe şi iaste lipsită şi făr dă nicĭ un venit, fără dă căt hrana lor iaste aceste 2 viişoare, care sănt date de pomană la sfănta mănăstire încă maĭ dănainte vreame şi aŭ fost în pace şi ertat[e] dă vinăricĭ de către toţĭ răposaţiĭ Domnĭ, iar dă la o seamă de vreame încoace călugăriĭ de la mănăstirea Nucea. tuluĭ aŭ făcut val pentru vinărič, ca să le ia dăn viia bisericiĭ, şi părpărit şi pocloane; într'aceia Domnia Mea m'am milostivit de am ertat aceste viĭ ale mănăstiriĭ şi ale bisericiĭ, să fie în pace de vinăriciul domnescu şi de părpărit şi de poclon, numaĭ să aibă a-ş da vinăriciul pămîntuluĭ, ce ar fi cu dreptate, la mănăstirea Nucetul, şi cu vadră dreaptă, după obiceaĭ; însă dăn ce ar fi vinul dăn viele mănăstiriĭ; iar vinul ce-l străng părinţiĭ băraţĭ de la noriiaşăĭ lor, acela călugăriĭ de la Nucet să nu-l vinăricească. Aşăjderea şi voao, vinăricearilor domneştĭ, i voao, părinţilor călugărĭ care veţ fi ispravnicĭ acolo la vinărič, voĭ însă, dup[ă] ce să vor găti părinţiĭ băraţ, să-ĭ lăsaţ să-ş rădice vinuri lor ce vor avea dăn viile lor şi să-l ducă la mănăstire, dup[ă] cum vă poruncesc Domnia Mea; că cine să va ispiti a face într' alt chip, a-ĭ învălui saŭ a-ĭ opri, uneĭ ca aceia vor avea certare de la Domnia Mea. Că aşa iaste porunca Domnieĭ Meale. — Pecete mică şi semnătură. Monogramă cu chinovar.

LXII.

Cîmpulung, 30 Mart st. v. 1743.

Nişte meşterĭ daŭ zapis «coconuluĭ Nicolae, feciorul dumisale răposatul Nicolae pisarul, împreună cu părinţiĭ sfinteĭ bésericiĭ a Stăntuluĭ Iacov Apostol», cărora li se îndatoresc a li face o moară cu treĭ roate, «adică moara sfinteĭ besericiĭ». Li se vor da 45 de talerĭ, mîncare, vin, «baniţe de porumbu 20 şi venitul de la o roată de moară în 4 zile şi 3 vedre de

vin . . . Să teem toate lemnile din codru, afară din părețĭ, cu înveliș cu tot, cu roat[e] de afară și din lăuntru, și cu toate trebuințile de 3 roat[e] de moară, din lăuntru și din afară». Dar părețiĭ de zid îĭ va face Wolf. Li se dă înnainte ceva, în galbenĭ: «galbănul de căte talerĭ 3, banĭ 80».

LXIII.

8 April st. v. 1743.

Mihaĭ Racoviță confirmă județuluĭ Iorga vadul de moară. Istoria acesteĭ proprietățĭ. «Iar dupe aceaia, cănd aŭ fost vreamea răzmiriți, în Domnia Domnieĭ Sale Ion Costandin Nicolae Voevod, întămplăndu-se de aŭ arsu orașul Cămpulungul de oștile împărăteștĭ, aŭ arsu și această moară; iar, dupe ce s'aŭ liniștit și s'aŭ făcut pace», se repară moara, de cătră călugărĭ. «[Iorga] i-aŭ întrebat cu ce socoteală să apucă să prefacă moară, și eĭ atuncĭ aŭ răspunsu adevărul.» Se judecă procesul; orășeniĭ arată hrisoave prin care se interzice străinilor stabilirea, prin cumpărare de imobile, în orașul lor, așa în cît vadul a fost cumpărat numaĭ «cu meșteșug». Domnul decide *a se întoarce baniĭ* și a se cerceta prin ispravnic cît a cheltuit Nicolae Wolf cu moara. — Pecete și semnătură Monogramă cu chinovar.

LXIV.

Cîmpulung, 11 April st. v. 1743.

«Costandin Brăiloĭ Banul, biv Vel Armaș (?)», arată că a făcut «întrebăciune» în afacerea luĭ Iorga cu «părințiĭ barați... Văzăndu-l noĭ că nu iaste iscălit nicĭ un oroșan în zapis, am judecat să întoarcă oroșaniĭ baniĭ ce aŭ dat Nicolae pisariul.» Barațiĭ neînvoindu-se, părțile merg la Vodă, Mihaĭ Racoviță, de se judecă. «Și din Divan aŭ rămas părințiĭ bărațĭ de judecată, și le-aŭ întorsu orașaniĭ toț bani, căț aŭ zis eĭ că aŭ datu, și 249 pe acel vad de moară și de pio, luîndu-se aceșt[ĭ] banĭ cu dobăndă den Bucureștĭ.» Viind acum sorocul de plată, «aŭ pus județul de aŭ strigat pristavul în tărgu întru auzu

tuturor, fiind zi de tărgu, ca, or-care din oroşanĭ ar vrea să ţie parte dintr' acel vad de moare şi de pio, să dea banĭ ca să plătească de unde s'aŭ luat baniĭ împrumut; şi nicĭ unul din oroşanĭ n'aŭ vrut să dea nicĭ un ban, numaĭ Iorga judeţul, fiind baniĭ luaţ asupra capuluĭ luĭ, dennaintea noastră aŭ numărat talerĭ 249 şi dobănda lor, talerĭ 5». I se dă luĭ în întregime proprietatea.

LXV.

3 Maiŭ st. v. 1744.

Mihaĭ Racoviţă confirmă moara luĭ Iorga singur. Acesta se judecase la Divan cu «părintele Eronim definitoriul, baratul, şi cu alţĭ paterĭ baraţĭ dăn Cămpulungu». Wolf fusese întrebat de *socoteală* încă pe cînd făcea moara şi pretinsese că este învoială «să facă Nicolae pisariul moara şi venitul să-l împarţă cu Ştefan Căpitanul». Apoĭ «în scurtă vreame» arde oraşul; în timpul «răzmeriţiĭ» moare Wolf. Urmează procesul şi sentinţa de supt nº LXIII. Acum Ieronim arată că primul proprietar fusese un catolic, «şi zicea că şi bisearica lor iaste volnică a cumpăra, arătănd şi o carte a răposatuluĭ Ducăĭ-Vod, de la leat 7187, întru care scriia că aŭ dat voe bisearici lor de a cumpărat casa unuĭ Balint papistaşul». Domnul socoate însă că ar fi aşa numaĭ dacă ar fi vorba de o casă, lîngă vre-un catolic, care casă ar fi fost cumpărată cu voia orăşenilor. În hrisoave «scriia că nicĭ Domnia, nicĭ mănăstirea cea domnească dăn Cămpulungu, nicĭ boiar mare, nicĭ altŭ om strein să nu fie volnic a cumpăra loc saŭ moşie în Cămpulungu, fără numaĭ oroşani de la oroşanĭ». Boieriĭ maĭ observă «că cu ficleşug aŭ umblat Nicolae pisar de s'aŭ iscălit marturiĭ, neştiind dumnealor legătura ce aŭ oroşani cămpulungeanĭ, şi nu iaste cu cale să să calce atăta hrisoave vechĭ ce aŭ, de la începutul ţărăĭ». Orăşeniĭ arată, «că, de ar fi avut voe streiniĭ să între cumpărătorĭ în Cămpulungu, ar fi venit mulţĭ, cu sume marĭ de banĭ şi, fiind eĭ supuşĭ dăjdilor Vistierii, pănă acum s'ar fi coprinsu acel oraş de streinĭ». Decĭ, Domnul, cu Mitropolitul Neofit şi cu Divanul, confirmă proprietatea luĭ Iorga, «fiind vechiŭ oroşan . . .

Iar paterii baraţi, văzănd că rămăn de leage şi de judecată, aŭ răspunsu cuvănt spre necinstea lor, şi s'aŭ scos cu mare ruşine dela Divan.» Pecete şi semnătura. Monogramă cu chinovar.

Din notiţa latină de pe V°, se văd numele de familie ale litiganţilor: Iorga «Kucsur» şi Ieronim «Csubrin»[1].

LXVI.

15 Februar st. v. 1745.

Boierii fac raport Domnuluĭ pentru stăpînirea moriĭ «de la Iorga Cluceariul», pe care biserica o stapînise numaĭ doĭ anĭ. Iorga, pentru a arăta care a fost vechiul obiceiŭ, aduce «2 hrisoave: unul al luĭ Mateĭ-Vodă Basarab, de la leat 7154, şi altul al luĭ Gheorghie Ghica-Vod, de la leat 7168, în care adeverează aceştĭ răposaţĭ Domnĭ că, văzănd alte hrisoave maĭ vechĭ pentru obiceaiul Cămpulunguluĭ, adecă din dăscălecătoarea Ţăriĭ-Rumăneştĭ, aŭ întărit...» Şi boieriĭ recunosc decĭ dreptatea Cluceruluĭ.

LXVII.

5 Maiŭ st. v. 1745.

Constantin Mavrocordat se ocupă de procesul între «pater Franţiscan i papistaşi den Cămpul Lungu, anume Iacov Tode i Paulu Tămşoĭ, fiind epitropĭ puşĭ despre partea tuturor celorlalţĭ papistaşĭ, căţ să află lăcuitorĭ în oraşul Cămpulunguluĭ, cu Iorga judeţ de acolo i cu alţĭ 5 oroşanĭ rumănĭ den Cămpulungu, anume Tudoran, Stamate, Vladul Fieroiul i Dumitru —». La 1742 se apucase «pater să prefacă moara, pentru c'arsease den pricina oştilor»; ceia ce Iorga nu permite. Se arată cele ce urmează, argumentele şi actele aduse de părţĭ: biserica înfăţişează, despre partea eĭ, actul de confirmare din 1734. Constantin-Vodă vede însă din toate hrisoavele «că nu oprea pe oroşani papistaşĭ a nu cumpăra şi eĭ împreună cu oroşani rumăni, ci daŭ voe atăt la o parte,

[1] Din 1744, Inventariul menţionează privilegiul domnesc pentru scutelnicĭ.

căt şi la alta, a cumpăra deavalma». Apoĭ aceste privilegiĭ fusese confirmate pentru ultima oară supt Grigore Ghica, la 7180, de cînd aŭ rămas *neînnoite*. Pentru a se împăca toată lumea, se fac treĭzecĭ şi şese de părţĭ în vad, din care 30 vor fi ale bisericiĭ, iar restul al orăşanilor, «Iorga şi cu cetaşiĭ». Dintre aceştia papistaşĭ sînt, în adevăr, «treĭzecĭ de oamenĭ casnicĭ». — Pecete şi semnătură. Monogramă cu chinovar. — Un act asemenea se dă şi de membriĭ Divanuluĭ, cari-l întăresc cu iscăliturile lor. Cuprinsul e analog, şi se declară că actul de cumpărătură al luĭ Wolf s'a făcut «foarte aevea şi înfăţişat».

LXVIII.

7 Iunie st. v. 1745.

«Neacşu părcălabu din Măţăŭ» pune zălog o moşie la «popa Ilie, egumenu dinŭ Cămpulung[1]».

LXIX.

21 Maiŭ st. v. 1748.

Grigore Ghica. «Credincios boiariul Domnieĭ Meale Iane biv Vel Pitar, ispravnicul ot sud Muşcel, i cuvioase egumene de la mănăstirea Cămpulungul, sănătate. Vă facem Domnia Mea în ştire că aicĭ la Domnia Mea aŭ dat jalbă egumenul de la mănăstirea letenească den Cămpul Lungu pentru uniĭ den lăcuitoriĭ de acolo den Cămpul Lungu, zicănd că aŭ împresurat nişte locurĭ ale beseareciĭ, din oraş şi de dup' afară; pentru care în multe rândurĭ zice că s'ar fi jăluit, şi dreptate n'aŭ aflat; de care iată că vă scriem Domnia Mea, viind aicĭ cu cartea Domnieĭ Mele, să trimiteţ să chiiame pe aceĭ de care să jăluiaşte, şi, puindu-ĭ de faţă cu egumenul, să le

[1] Cel catolic? La 25 Novembre st.v. 1745, «jupăn Mihaĭ ot Cămpulung» dă un zapis pentru o datorie «Sfinţii Sale părinteluĭ pop Nechită ot Broşteni». — La 23 Novembre st. v. 1746, «Bucur Fuşte ot Şcheaiĭ Braşovuluĭ» îşĭ vinde via de la Topolovenĭ «dumisale Ivan părgariŭ ot Cămpulungŭ». — La 9 Octombre st. v. 1748, ispravnicul local iea măsurĭ contra familieĭ luĭ Bucur care, neţiind samă de vînzare, «s'aŭ sculat... ca să maĭ ia din viĭ».

luaţ seama cu amăruntul şi să-ĭ faceţĭ dreptate, alegăndu-ĭ şi locurile, să daţ carte de judecată la măna cuĭ să va cădea. Iar, neodihnindu-să vre-o parte şi maĭ avănd cevaş a răspunde, cu soroc să-ĭ trimiteţ aicĭ la Domniia Mea, ca să li să hotărască judecata. Că aşa iaste porunca Domnieĭ Meale.» Pecete şi monogramă cu chinovar.

LXX.

28 August st. v. 1749.

Grigore Ghica. În Mart s'a deschis iarăşĭ procesul între Iorga Clucerul şi baraţĭ pentru moară; îĭ reface istoria. Se aduce acum din noŭ argumentul că din vechĭ locul fusese al catolicilor. Iorga răspunde însă «că acel vad de moară aŭ fost vechiŭ al oroşanilor pravoslavnicĭ». Se cer probe, pentru a se desluşi a căruĭ rit stăpînire e maĭ îndepărtată. «Paterïĭ baraţĭ» presintă *cartea* luĭ Mateĭ-Vodă din 7145 şi a luĭ Leon-Vodă, din care se vede că locul a fost cîndva al luĭ «Gherghe şi al luĭ Pătru Saşiĭ». Neputînd aduce ceva în potrivă, Iorga pierde judecata, şi catoliciĭ recapătă moara. Boierĭ: Grigore Greceanu Vel Vornic, C. Dudescu Vel Spatar, Ianache Hrisosculeul Vel Ban, C. Brîncoveanu Vel Logofăt, Barbu Văcărescu Vel Vistier, Ştefan Văcărescu Vel Clucer, Nicolachi Roset Vel Postelnic, Toma Guliano Vel Paharnic, Grigore Topliceanul Vel Comis, Grigoraşco Ghica Vel Comis, Ianachi Vel Sluger, Stavro Vel Pitar. — Pecete şi iscălitura. Monogramă cu chinovar.

LXXI.

După 28 August st. v. 1749.

«Iorga biv vtori Clucer de la Cămpul Lungu, vechil fiind şi despre partea tuturor oroşanilor de ac[ol]ò din Cămpulungu», dă un zapis «părinţilor franţeşcanĭ dela bisearica catolicească din Cămpul Lungu» pentru moară. Supt Constantin Mavrocordat se evaluase la 600 de talerĭ cheltuielile de reparaţie făcute de Iorga. Acum se numeşte Nicolae Roset biv Vel Logofăt pentru socotirea şi întoarcerea acestor cheltuielĭ; se

dă suma de 414 numaĭ. «Decĭ pateriĭ n'aŭ vrut să ne dea şi noao venit din moară, a şeasea parte, precum ni să făcuse hotărărea; ce aŭ luat eĭ singurĭ tot venitul moreĭ, de sănt 4 anĭ.» Noŭ proces supt Ghica. Se decide ca totul să rămîie catolicilor, dînd însă eĭ şi restul banilor şi venitul pe ceĭ patru anĭ. C. Brîncoveanu Vel Logofăt e pus ca să socoată «şi să ne aşaze». Ceia ce se face, şi se primeşte plata. Semnează şi «noĭ toţĭ oroşani cu pecetea noastră», puindu-şĭ şi pecetea.

LXXII.

Cîmpulung, 6 Septembre 1749.

Testamentul Aneĭ Tomaşoaia, care pomeneşte şi pe «duhovnicul mieŭ, părintele popa Ilie egumenul». Semnează: «Ita testor: frater Elias Gryffski, pro tempore guardianus et parochus loci, m. p.[1].»

LXXIII.

1753.

Privilegiu de la Mateĭ Ghica, «concernens pogonerit, vinerits, plokon et alia sub gvardianatu patris Dyonisii; 1753».
(Inventariu; document pierdut.)

LXXIV.

Braşov, 26 Mart st. v. 1755.

«Monahiia Ecasiiana» vinde «o viişoară a mea de la răposatul părinte Nicolae, în dealul Topoloveanilor, ce iaste pe din jos alăturea cu viia băraţilor, iar pe din sus vecin[ă] cu

[1] În inventariu se vorbeşte de o scutire de dărĭ, afară de otaştina ce se cuvine Nucetuluĭ, cu data de 1749, «aut potius 1761». — Din 1754, 28 Septembre st. v. avem următorul act, care se raportă numaĭ indirect la subiectul nostru: «Avînd sfînta besearică din Şcheai Braşovuluĭ o vie la Piteştĭ, în dealul Topoloveanilor, şi, văzînd ţercovniciĭ că nu pot căuta de dînsa pentru pricina lazaretuluĭ, aŭ socotit cu toţiĭ, împreună cu gocĭmaniĭ şi cu juraţiĭ, ca să vinde», pentru 150 de talerĭ, pe cari «i-am pus în vistiiariul sfinteĭ bisearicĭ». Scrie «ierodiacon Stefan», şi semnează: «Iconomul i protopop eŭ Statie Vasilie, Gocĭman Dimitre Hărsă am voit», etc.

viia sfinteĭ biseariciĭ Braşovuluĭ», «jupănuluĭ hotnogiuluĭ Dimiĭ» pentru 90 de talerĭ, în parte plătibilĭ «la tărgul slobod de toamnă, cu dobănda lor, cum umblă aciĭ la Braşov». Via fusese cumpărată de la «Fuştoae»: baraţiĭ o cumpărară apoĭ, după o notă pe V°, la 18 Octombre 1757. — Actul îl scrie «pop[a] Dimitrie».

LXXV.

Braşov, 17 Octombre st. v. 1757.

«Eŭ jupan Gheorghie Hotnogiu ot Braşov, ginerile jupănuluĭ Bucur Fuşte», cu femeia şi copiiĭ, dă un zapis «la măna Sfinţii Sale părinteluĭ egumenu Dionisie, pateru ot Cămpulungu», prin care-ĭ vinde viile de familie din Topolovenĭ, care «să hotăraşte pe din jos cu viile mănăstiri a Sfinţiilor Sale, iară pe den sus să hotăraşte cu Andreĭ catolnic..., însă rozoare 8, cu casa, cu pimniţa, i cu dichisile ce să află la pimniţă, şi cu livadea», pentru 70 de tal.; «pentru căcĭ li s'aŭ maĭ căzut Sfinţiilor Sale, fiind vecin i] alăturea». Semnează şi «Anghel Fiica, catolicu», alăturĭ de acel ce dă zapisul: «eŭ Gheorghe Otnogiu». «Die 17 octobris 1757.»

LXXVI.

Braşov, 4 Ianuar st. v. 1758.

«Soţiia dumnealuĭ jupăn Hotnoč [Gherghie] Dima» dă un zapis «Sfinţii Sal[e] părinteluĭ Lazar i la părintele Ioniche», pentru a li vinde via Topolovenilor vecină cu ale bisericiĭ. Pe dos semnează: «frater Lazarus Zich, pro tempore gvardianus».

LXXVII.

1761-9.

«Privilegium principis Constantini Vojvodae: datur facultas domum vehendi vasa sine vinerits post vinearum omnium colectionem; 1761.» — Scutire de la Ştefan Racoviţă, 1765, de vinăriciŭ şi pogonărit, «post exolutionem vinerits anni praeteriti».

Privilegiu al luĭ Alexandru Ghica, pentru vinăriciŭ; 1767. — Al luĭ Grigore Ghica pentru vinăriciŭ şi dijmărit; 1769.
(Inventariul citat; documente pierdute.)

LXXVIII.

Cîmpulung, 21 Ianuar st. v. 1764.

Ivan, cu familia, dă «un loc dă casă» «părinteluĭ egumenu pater Ilie Frujic». «Et ego acceptavi donationem. Pater Elias Fruzik, pro tempore gvardianus loci.»

LXXIX.

Cîmpulung, 22 Iulie st. v. 1764.

«Anghilina Guroae» dă un zapis «părinţilor franţişcanĭ carì s'or afla aice la mănăstirea la Cămpulungu, ce este hramu luĭ Sfeti Iacov», cărora li vinde «un rozor de vie ce este pă lăngă Sfinţiia Lor»: «partea mea, ales de fecior şi de fete», pentru 309 talerĭ.

Actul îl scrie «Costea Logofăt».

LXXX.

Cîmpulung, 20 August st. v. 1765.

«Orban, împreună cu feciorii mieĭ», dă «Hanţuluĭ al Todeĭ... locul cel sterpŭ de l[a] viĭ în sus, pentru să-ş fac[ă] cas[ă], să-mĭ fie mie pomean[ă] şi părinţilor mieĭ, iar frăţine-săŭ luĭ Martin soseascä-ĭ căt aŭ întrat cu viţa în loc; maĭ mult treab[ă] să n'aibă saŭ să-s maĭ cearte, că a mea moşie iaste, iar [cine] i să va [încume]ta această scrisoare a mea, să-s spargă pomeana, acel om să fie afurisit anaftima», etc. [1].

[1] Lîngă zidul actualeĭ bisericĭ se află piatra mormîntală, din 1770, a luĭ Fika şi familieĭ luĭ. Între pietre de acest fel, maĭ menţionăm pe a luĭ «Bamkhes, k. k. Sdarosd».

LXXXI.

1773-4.

Carte de formulare:

1. C. 1773. «Formulare XXIX conficiendi instrumenta, ad generale capitulum, per ministrum seu per custodem vel per alium in casu obtentae dispensationis, mittenda...

Provincia Bulgariae Immaculatae Conceptionis Beatae Virginis Mariae, sita in principatu Valachiae, magno item principatu Transylvaniae et in Banatu Temesiensi, sequentes conventus, residentias et parochias habet.

Primo conventum et ecclesiam Campolongi in Valachia sub titulo S. Iacobi Apostoli, imperio Turcarum et temporaneo principatui Vajvodae seu principis haeretico-schismatici subiectum. Hic conventus cum ecclesia anno Domini 1738, bello inter Augustissimum Imperatorem Carolum Sextum et Portam Ottomanicam furente, in cineres pene redactus; redita tandem pace, fratrum industria ita sensim est restauratus, ut duodécim fratribus habitandi praebeat commoditatem. Huius porro conventus religiosi, uti a primordio, ita usque ad presentía tempora sub moderatione Reverendissimi dioceseos nicopolitanae episcopi, velut administratoris Valachiae, a Sacra Congregatione de Propaganda Fide in spiritualibus deputati, fidelem romano-catholicum populum in fide conservant et parochialia munia exercent ac iuventutem mysteriis fidei et literis imbuunt. Quamvis autem in hoc conventu pro duodecim fratribus habitandi habeatur commoditas, nihilominus ob paupertatem et gravem pressuram catholici status, magna cum difficultate quinque aut sex fratres degunt et intertenentur pro spirituali obsequio.

Secundo conventum sub titulo sanctorum stigmatum S. patris nostri Francisci, Tergovestini in Valachia... Hic conventus primas partes, quondam in provincia tenebat et divinis officiis ac animarum cura florebat; in praesentiarum vero, ab anno 1738, ob belli flebiles eventus ecclesiae et conventus potiori ex parte rudera duntaxat cernuntur, paucis restauratis cubiculis pro temporanea fratrum subinde inhabitatione. Et,

quia nullus catholicorum incolatum ibi trahet, nulla pariter animarum cura exercetur.

Tertio conventum Rimnicii in Valachia et ecclesiam sub titulo S. Antonii de Padua... Iste conventus una cum ecclesia anno 1738 Turcarum furore et Valachorum haeretico-schismaticorum invidia, licet ad extremas ruinas sit redactus, successu tamen temporis ex collectis eleemosynis adeo est restauratus, ut viginti etiam religiosis commodam posset praebere habitationem. Quia tamen adeo exiguus est hic catholicorum pauperum et pressorum numerus, cui a religiosis nostris parochialia munia sub iurisdictione episcopi nicopolitani velut administratoris Valachiae in spiritualibus administrantur, ut non nisi sex religiosi ob defectum eleemosynarum interteneri possunt.

Quarto residentiam Bukurestini in Valachia sub titulo S. Mariae Gratiarum, pariter..., in quo Vajvodae suam figunt sedem, uti haeretico schimaticis Valachis, Grecis, Turcis, Iudaeis, Lutheranis, Calvinianis, Armenis, Nestorianis aliisque sectariis est admodum copiosus, ita catholicorum numero valde est exiguus; his tamen romano-catholicis, utut graecis, diversis idiomatibus, pro nationum diversitate, ut in vera et salvifica manuteneantur religione, sub praelibati episcopi nicopolitani iurisdictione parochialia munia administrantur.

2. C. 1773. «Diffinitor et custos» către provincial. «Afflictus rerum nostrarum status cogit nos expectatam, sed nondum obtentam petitae dispensationis paternam pietatem Reverendissimae Paternitatis Vestrae interpellare; ut enim ea non repetamus detrimenta quae modica isthaec provincia in quartum iam annum seu subiit seu de facto sustinet a flagrando in Valachia etiamnum Turcas inter ac Russos bello, praeterimus etiam notabile illud temporalium adminiculorum decrementum provinciae abinde enatum, quod, latius serpente regularium constrictione, hoc anno amiserimus Slatinae in Banatu parochiam.» Foametea din Ardeal face imposibilă cerșirea în această provincie. Se cumpără grîŭ din Ungaria. «Nisi Deus subsequis annis et uberiorem benedictionem largiatur et pacem restituat Moldaviae et Valachiae, circumiacentibus ditionibus,

quae, durante bello non modo nil suppeditant Transilvaniae, sed augent potius caristiam, eo quod profugos a facie belli Valachos etiamnum Transylvania alere debeat.» Cere a i se îngăduí să nu vie la Capitol.

3. Deva, 12 Decembre 1773. Petiție a provincialuluĭ către superiorĭ. Și în timpurĭ obișnuite e greŭ pentru provincial a merge la Capitolul general, cu atît maĭ mult acum. Menționează războaiele din 1687, 1716, 1738, cel de față. «Flagitante moderno in Valachia bello, gravia damna, expilationes, iniuriasque reales et personales sustinuimus a seditiosis Valachis schismaticis.»

4. Roma, 19 Iulie 1777. Generalul Minorilor «patri ministro nostrae observantis provinciae Bulgariae et Valachiae... Vinczii, ad SS. Petrum et Paulum». Din causa motivelor ce a expus, i se permite a trimete la Viena numaĭ delegațiĭ provincieĭ luĭ, cari nu vor fi reținuțĭ.

LXXXII.

Bucureștĭ, 14 Ianuar st. v. 1773.

Divanul iea în samă «cartea Domnii Sale Costandin-Vodă Brăncoveanul din anul 7219, Dechemvre 3, i a Domnii Sale Ștefan-Vodă Cantacozinò din anul *7228 (sic)*, Iulie 12, i a Domnii Sale Ioan-Vodă, din anul 7226, Mart 20, i a Domnii Sale Necolae-Vodă, din anul 7228, Avgust 30, i a Domnii Sale Mihaiŭ-Vodă Racoviță din anul 7239, Fevruar 10[1]», pentru *ruptoarea* a treĭzecĭ și patru catolicĭ din Cîmpulung. Acum aŭ rămas numaĭ șese familiĭ, «și daŭ zaherele și podvoade împreună cu oroșaniĭ, peste putința lor». «Măcar că acum birurĭ în țară nu sănt, dar eĭ, în Divan aducăndu-se, s'aŭ așăzat și aŭ priimit ca să aibă a da într'un an de om p° talerĭ doĭsprezece, care fac peste tot, etc., în doaă rândurĭ, adică la Sfeti Gheorghe... și la Sfeti Dimitrie...; și cu aceștĭ banĭ să va cumpăra proviiant și furaj de treaba oștilor.» Se daŭ decĭ ordine județuluĭ și orășanilor. Semnează boieriĭ și guvernatorul rus.

[1] V. maĭ sus, n^le XXXV, XL, pp. 287, 289-90.

LXXXIII.

Bucureştĭ, 8 Iulie st. v. 1773.

Divanul acordă băraţilor din Cîmpulung «patru oamenĭ fără pricină şi nelegaţĭ, la sate», ca scutelnicĭ.

LXXXIV.

Bucureştĭ, 21 Mart st. v. 1775.

Alexandru Ipsilanti dă un privilegiu pentru «liude 6 catolicí, ce sănt şăzătorĭ la oraş[ul] Cămpulung» : cel din urmă privilegiu anterior ar fi cel de la Constantin Mavrocordat. Se vor da 12 tal. pe an, la Sf. Gheorghe şi la Sf. Dumitru. «Iar maĭ mulťe podvăzĭ şi angariĭ ale oraşuluĭ şi ale ţăriĭ să fie nesupăraţĭ şi nebăntuiţĭ.» Se daŭ ordine judeţuluĭ şi orăşenilor. — Pecete roşie, semnătură.

LXXXV.

August 1779.

1. Printr'o petiţie greacă, fără dată, «τάξεως Φραντζισκάνων ἀδελφοὶ μοναστηρίου τοῦ Καμπολουγγίου» cer Domnuluĭ a reface prăvăliile clădite acum doĭ anĭ în zidul mănăstiriĭ. Negustoriĭ localĭ arătase că aceste prăvăliĭ sînt deschise către altă piaţă decît «ἡ κοινή, ἡ ὁποῖα περνᾷ διὰ μέσου ὅλου τοῦ παζαρίου». Alta nu-ĭ, «πάρεξ μία ὀρθὴ διαβαίνουσα κοντὰ εἰς τὸ μοναστῆρι μας, καὶ εἶναι μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων πραγματευτῶν ὁποῦ γίνεται παζάρι πάντοτε».

2. Hotărîre a luĭ Alexandru Ipsilanti (25 August st. v.). «Fiindcă oroşaniĭ Cămpulunguluĭ aŭ acest priveleghiu, atăt vechiŭ, de maĭ nainte vreme, de la toţĭ fraţiĭ Domnĭ, căt şi de la Domniia Mea, spre a nu întra streinĭ să dăşchiză prăvălie şi să facă neguţătorie în oraş, ci numaĭ eĭ pămănteni să ţie prăvăliĭ şi să-şĭ facă alişverişul lor, acest priveleghiŭ are a mi să urma, şi alţiĭ streinĭ nu pot a dăşchide şi a ţinea prăvălie; dar, de vreme ce aţĭ apucat de v'aţĭ făcut aceste doaă prăvăliĭ, ca să nu le păgubiţĭ, învoiţĭ-vă şi vă aşăzaţ cu oroşaniĭ pămăntenĭ, şi le daţĭ lor în chirie, şi aşa

va avea biserica venitul chirii de la oroşanĭ; însă strein iaste oprit de a le ţinea.» Pecete roşie.

LXXXVI.

Cîmpulung, 16 Mart 1782.

Cu litere latine. — Învoială între fraţiĭ Kiss, de faţă fiind şi «padre Antonio Csubrin, pro tempore gvardianus[1]».

LXXXVII.

Cîmpulung, 7 April st. v. 1786.

«Badea Băncilă» dă un zapis către «părintele pop Antonie, egumenul de la Bărăţie», care i-a dat «un loc de dărstă şi de pio, pe moşiia Sfinţiia Luĭ, ca să pot şi una şi alăta a face», pentru un venit. «De s'o porni dărsta maĭ curănd, să am a da 12 leĭ pe an, iarăş de s'o porni pio maĭ curănd..., leĭ 8; iarăş daca amăndoo odată s'ar porni, să am a da avaetul moşii pentru amăndoo, tal. 20, adică leĭ doozecĭ.» Dar nu va face «vre-o firoseală, aŭ la iaz, aŭ la grădinile oamenilor». Pune «degetul în loç de pecetie»[2].

LXXXVIII.

Roma, 4 Februar 1787.

«Festa de praecepto» (decret al Propagandeĭ). «Cum, ob varias, illasque legitimas causas, Illustrissimus ac Reverendis-

[1] La 16 Octombre st. v. 1783, Mihaĭ Suţu dă un privilegiu «ratione duorum vasorum vehendorum ad opidum». — Înnaintea luĭ acelaşĭ inventariu pomeneşte privilegiĭ de la Nicolae Carageà, din 1[iu] şi 2 Iulie 1782. — De la Suţu se maĭ înseamnă, tot acolo, două documente fără dată. — Pentru vase, acordase scutire şi Al. Ipsilanti la 1780 *(ibid)*. — Din 1782, maĭ avem şi un zapĭs în presenţa luĭ Anton Csubrin.

[2] «Copia privilegii per N. Maurogenii de anno 1786, die 4 septembris, in rationem patrum Franciscanorum» (inventariul citat). — La 4 Iulie, Zamfira Rumănescu, văduvă, vinde un răzor de vie, după ce «s'aŭ judecat maĭ nainte înnaintea protopopilorŭ şi înnainte parintelui afimandritu Dorofteŭ». Ca marturĭ: «pop Grigorie ot Smie *(sic)*, popi Şai o tam», «popa Manole ot Mucenina Marina».

simus condam dominus Paulus Dovanlia, nicopolitanae dioeceseos episcopus et utriusque Valachiae administrator apostolicus, apud SS. D. N. PIUM divina providentia Papam VI humillime institerit ut benigne dignaretur ab observantia variorum sacrorum festorum de praecepto per decursum totius anni occurrentium fideles in utraque Valachia degentes dispensare vel etiam festa abrogare», — se admite.

LXXXIX.

Cîmpulung, 5 Februar st. v. 1787.

Copie zapisuluĭ munteluĭ Între Răurĭ al Bărăţii.

Adeverez cu acest zapis al mieŭ la m[ă]na dumisale jup[ă - nuluĭ Nicolae cupeţ, pentru să-s ştie că, avănd sfănta mănăstire un munte ce-s chiiam[ă] Între Răurĭ, i-am văndut dumisale iarba, paşunea de estimpŭ, s'o pască cu oile dirept banĭ gata tl. 28, iar, maĭ trebuindu şi la anul viitor, tot dumnealuĭ să-l daŭ, iar altuia nu, tot cu acest preţ. Şi pentru credinţa am iscălit. Fevruar 5, 1787.

Iosif, egumenul sfinteĭ măn[ă stirĭ.

XC.

Cîmpulung (?), 20 Septembre st. v. 1787.

«O Νουτζεζάνος Εὐγένιος» vinde o livadă la Cucuriţa către «τὸν ἡγούμενον Παρατζήα ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ Κουνμπουλούνκι, κὺρ Ἀντόνιον».

XCI.

Bucureştĭ, 28 Iunie st. v. 1790.

«Dela Comisiia Visterii.» S'a făcut plîngere de către băraţĭ «Mării Sale prea-înnaltuluĭ prinţip[1]» că li se supără ceĭ zece scutelnicĭ. Se dă ordin ispravnicilor de Muscel să constate dacă aŭ maĭ rămas atîţia.

[1] De Coburg. V. maĭ sus, p. 239, nota 2.

XCII.

Bucureştĭ, 15 Iunie-12 Novembre st. v. 1792.

1. La 15 Iunie st. v. anaforà. Ignatie, egumen de la Radu-Vodă, proprietar la Vălenĭ, are proces cu orăşeniĭ din Cîmpulung, cari aŭ de demult «oareşcare privelegiurĭ», dintre care unul a fost confirmat şi de Mihaĭ Suţu[1]. În el se cuprinde: «Aşijderea şi pentru oroşaniĭ Cămpulungeniĭ cariĭ aŭ viĭ în dealu Piteştiuluĭ, pe moşia Raduluĭ-Vodă, i pe moşia mănăstiriĭ Nucetuluĭ, în dealu Ciocăneştilor, să aibă a plăti oroşaniĭ vinăricĭ domnesc, din 10 vedre o vadră, şi otaştina pămîntuluĭ, după obiceĭ şi, dupe ce să va scoate vinăriciul domnesc în ţară, apoĭ să le ia otaştina, şi pentru perper să aibă a da de cramă 20 banĭ doĭsprezece *(sic)*, iar, pentru putinile de strugurĭ ce vor face pentru treaba caselor lor, să nu se supere, nicĭ alte zeciuelĭ din livezile de pomĭ ce vor avea pe la viile lor să nu le ia, şi să nu aibă voe slugile saŭ Ţiganiĭ acestor mănăstirĭ să măsoare vinul ce vor lua de vinăricĭ şi otaştină, cu măna lor, fără numaĭ aceia cu bucatele să aibă a-şĭ măsura vinul ce vor fi să dea, cu mîna lor şi cu vadra dreaptă de 10 oca, şi să aibă volnicie oroşaniĭ cîmpulungenĭ să-şĭ vănză vinurile lor în deal pe la crămile lor, precum aŭ avut obiceĭ şi maĭ nainte.» Urmează plîngerile egumenuluĭ.

2. Decisia domnească din 12 Novembre st. v. «Oroşaniĭ să vănză vinurile în crămile lor, toamna, de la Septemvrie 15 zile pănă la sfărşitu luĭ Octomvrie, şi primăvara, de la Martie în cincĭsprezece zile numaĭ pănă la Maiŭ 15; pentru care această vănzare ce vor face, într'aceste doă numite soroace, nicĭ o supărare de leŭ saŭ de vadră de vin să nu aibă, iar maĭ mult peste anu să nu fie volnicĭ a vinde, fără numaĭ stăpăniĭ de moşiĭ să-ş vănză vinurile şi rachiurile pe numitele moşiile sale. Aşişderea şi pentru ceĭ ce să află cu şederea şi cu casele lor prin crămĭ, poruncim să nu să socotească de

[1] Inventariul citează un privilegiu al luĭ Mihaĭ Suţu, din 1792, şi altul, din 1798, al luĭ Al. Hangerlì. — La 3 April st. v. 1791 se încheie, după un proces, contract între preotul Antonie şi «Căpitan Sandu», pentru livedea Cucuruza.

oroşanĭ priveleghiaţĭ, ci, căţĭ sănt şezătorĭ afară din oraşĭ, toţĭ să fie supuşĭ şi următorĭ la obiceiurile moşiilor care sănt datorĭ locuitoriĭ de opşte... Şi, pentru livezile de pomĭ, iarăş cu socoteala de opşte orănduim şi hotărăm ca, de căte pogoane îĭ va fi viia, pe giumătatea vii numaĭ să aibă livede apărată, iar, cătă livede va avea maĭ mult, pentru aceia să plătească zeciuiala poamelor dupe obiceĭ; cum şi unde nu va avea vie de loc, ci va fi fiind numaĭ livezĭ de pometurĭ pentru neguţătorie[1].»

XCIII.

Cîmpulung, 24 Iunie st. v. 1794.

Andreĭ Rotaru dă zapis pentru un loc de casă, înnaintea «părinţilor Franţişcanilor, anume pop Antonie şi pop Barnaba». Scrie «logofătul Ioniţă Volf, catolic[2]».

XCIV.

Cîmpulung, 1iŭ Decembre st. v. 1796.

Contract latin între mănăstirea catolică şi Iacob «Serbu» pentru un loc pe care-şĭ va face casă acesta, dînd pe an zece leĭ; fără de care i se va lua casa, restituindu-i-se cheltuielile. Semnează şi «pater Antonius Csubrin, pro tempore consultor provinciae Bulgariae Valachiaeque, gvardianus et parochiae administrator». — Contractul se întăreşte la Deva, 19 Ianuar 1797, de Gavriel Zsebra, actualis minister provincialis provinciae Bulgariae et Valachiae[3]».

[1] Am analisat acest document pentru importanţa luĭ economică, deşi se raportă şi la alţĭ producătorĭ de vin decît mănăstirea catolică din Cîmpulung.

[2] La 29 Iulie st. v. 1795, Antonie cumpără o moşie de la «Mariia Trandafiroae, sora dumnealuĭ săpunar Trandafiroĭ ot Cămpulung»; semnează şi «popa Gheorghe ot Sf. Vinerĭ Mare».

[3] La 8 Novembre st. v. 1799, «dascălul Vlaicu, zugrav», cu aĭ săĭ, vinde «un petic de moşie» «jupănuluĭ Necolae i jupănuluĭ Grigorie catolnicul». — La 7 Septembre st. v. 1802, «Brînduşa, soţiia răposatu Simion Turbatul ot Lereştĭ», îşĭ vinde «casa şi dărsta, în tal. 80», luĭ Antonie egumenul. Ca martur e şi «Iosephus Zigler, chyrurgus». — La 7 Maiŭ st. v. 1800, se vinde un loc «ce este în fundu grădini Sfinţi Sale».

XCV.

Lereştiĭ-de-jos, 8 April st. v. 1803.

«Noĭ săteni Lereşti-de jos» daŭ zapis «la cistita măna St[in]ţi Sale părinteluĭ egumenuluĭ Antonie Cămpulunguluĭ... Avăndu noĭ doĭ omenĭ birnicĭ aĭ noştri la Mal, anume Ionu i Sandu, şi pe Ionu ni cere, ca să ne scoţă o jumă[ta]te de lude, noĭ săntemu mulţămiţĭ; dar, de nu s'o scote jumătate de lude la dajdia viitor[e], apoĭ noĭ ĭĭ apucămu şi de dajdiia aceasta de totŭ; dar, pentru Sandu, săntemu mulţămiţĭ, ca din anu în anu să ne dia căte talere doozecĭ tocma şi, cătu l-o putia ţinia, bine; dar, căndu nu l-o ţinia, noĭ l-omu pune la cislă.» Semnează şi «eŭ Iosiv părcălabul, din preună cu tot satul mieŭ». Scrie un fecior de popă.

XCVI.

Cîmpulung, 14 August st. v. 1804.

Ghiurca Băncilă şi Ana soţia luĭ daŭ un zapis, cu litere latine, «là munâ parintîluj parochiiluj nostru pâtêr Antonie jègumenuluj de la Bratzii» pentru două răzoare de vie în Topolovenĭ, «kâre â foszt a rêpuszâtuluj Andrê Kotolikulûj . Eraŭ sudiţĭ.

XCVII.

Cîmpulung, 20 Octombre st. v. 1804.

Enache Guroiul vinde nişte răzoare de vie la Glîmbocel «părinteluĭ pop Antonie, egumenul Băraţii» printr'un act pe care-l scrie «Ioniţă Bărbieriu».

XCVIII.

Cîmpulung, 25 August 1807.

«Franciscus Fererius, Dei et apostolicae Sedis gratia episcopus nicopolitanus et Valachiae in spiritualibus administrator», dă, împreună cu Antonie şi vicariul Iordan, tonsura luĭ Elias Podlusani şi Anton Bartalis.

XCIX.

1810-37.

Diferite acte relative la administrația și averea bisericiĭ catolice din Cîmpulung.

În 1810, într'o cumpărătoare de case a unuĭ Kiss semnează și P. Antonie. — La 28 August st. v. 1811 testamentul Caterineĭ Ziegler, văduva «doftoruluĭ» Anton Ziegler, redactat de «P. Nasarie Szabo», de față cu Antonie; se adaug clause, de față cu eĭ doĭ, în 1814. — La 10 Ianuar st. v. 1812, ordin «de la ispravnicul rusesc» către niște sătenĭ și pîrcălabul lor pentru a prinde un hoț. — La 4 Mart st. v. 1813, Antonie cumpără o moșie. — La 17 Novembre st. v. 1814, se cer de la el «cincĭzecĭ scăndurĭ împrumut, de cele de rănd, fiindcă cum *(sic)* ajunsu la poditu casilor și nu pot meșteri să capriorească, nefiind podit». — La 9 Maiŭ st. v. 1815, popa Neagoe și fratele luĭ, Ghinea, daŭ, ca dobîndă pentru banĭ împrumutațĭ, luĭ P. Antonie, «iconomu mănăstiri Bărății», dreptul «să aibă voe a-șĭ căra lemne dîn pădurea nostră: parĭ, nuele, orĭ ce va trebui». — La 27 Septembre st. v., P. Antonie mijlocește pentru un debitor. — La 1[iu] Septembre st. v. 1816, schimb făcut de P. Antonie. — La 19 Novembre st. v., Stoica Moloiŭ cu aĭ săĭ vinde «Prea Sfinți sale părinteluĭ Antonie Ciubrin, iegumenuluĭ de la Sfăntul Iacov, i altor preoțĭ, și călugărĭ franțiscanĭ», o vie «asupra vii numiților sfinților părințĭ franțișcanĭ», cu casă și pivniță «șindrilite», în mărime, via, «de 25 de omenĭ de sapă»; «împreună cu polele vii, de prunĭ, ce este din chiotoarea casi maĭ sus numită pănă în drum, alăturea cu polile părinților franțiscanĭ»; prețul e de 700 tal. — La 4 Ianuar st. v. 1817, se dă o hotărîre în profitul luĭ Antonie, represintat prin «vechil, pater Nazarie»: reclamase embaticul pentru o casă făcută pe locul mănăstiriĭ, prin 1766. — La 10, Agenția dă instrucțiĭ, într'o afacere de sudițĭ, către «Sfinția Ta părinte Antonie băratu din Cămpulungu, staroste de sudițĭ ch. c. din sud. Mușcel». — La 9 Maiŭ st. v., Agenția ordonă supușilor imperialĭ «venițĭ din pricina răzvrătirilor aci la Cămpulungu»

să se poarte bine de acum înnainte[1]. — La 3 Novembre st. v. schimb de case între P. Antonie şi «György Köpetz», dogar. — La 6 Iulie st. v. 1819, «pater Antonius» anulează un contract. — La 1[iŭ] Decembre st. v. 1821, se dă baraţilor un scutelnic pentru jumătate de lude; săteniĭ se învoiesc «ca să răspundem noĭ satul de valma toţ bani poluşanii pe la hotărîtele soroace pentru numitul» (v. n° xcv). — La 22 August st. v. 1822, se menţionează egumenul «Vasilie». — La 5 Novembre st. v., ispravniciĭ de Muscel scriu către «dumneavoastră zapcii den plaiu Cărcicovuluĭ» pentru a li anunţa plîngerile făcute de acesta pentru «stricăciunĭ» la Topolovenĭ, contra «straşnicelor poruncĭ gospod», care se amintesc; «căcĭ, neurmănd, să va da voe stăpănilor viilor a-ĭ împuşca, şi nicĭ o judecată nu vor avea». — La 3 August st. v. 1824, sinet al luĭ Scarlat Vatavul către P. Vasile. — La 3 Februar st. v. 1817, proces al acestuia pentru un loc care încurca întorsul carelor pe «uliţa tărguluĭ» şi din care se voià a se face *binà*. — La 19 Iulie st. v. 1829, maĭ mulţĭ «meşterĭ dulgherĭ şi zidarĭ» preţuesc o veche casă a mănăstiriĭ. — În această lună, apel pentru procesul din 1817 al embaticuluĭ. — Supt *năstavnicul* Iacob, proces, în 1831, pentru o usurpare a oraşuluĭ pe moşia Bughea, de pe timpul luĭ P. Antonie.

C.

Bucureştĭ, 22 Februar st. v. 1815.

Ioan Gheorghe Caragea. «Fiind că dumnealuĭ cinstitul Aghient al chesaro-crăeştiĭ Curţĭ aŭ arătat Domnii Mele pentru biserica catolicească din Cămpulung, că este fără de nicĭ un fel de ajutor şi aŭ făcut rugăciune Domnii Mele a i să

[1] Avem, fără dată, o jalbă către o Excelenţă contra «unuĭ Nicolae Zefter ce să află staroste sudiţilor chesariceştĭ», din partea «militarilor chesariceştĭ [ce], por[ni]ţĭ spre a noastră hrană, am eşit în ţară cu ştirea şi voia stăpăniri de acolo, avănd şi dreptăţĭ la mănă, de sănt acum 3 anĭ, şi avănd ştiinţă de tăerea scăndurilor la cherăstrae». Nicolae lua şi scîndurĭ şi bir, ba chiar şi... zahăr, «împotrivă auzuluĭ Exelenţii Tale şi cu totu apărător de regulamenturile Evropeĭ».

hărăzi şase oamenĭ streinĭ pentru posluşaniia biserici, fiind întrebuinţată; — drept aceia, milostivire făcând Domniia Mea printr'această carte Domnii Mele iĭ hărăzim ca să ţiie lude şase, oamenĭ streinĭ, neîntraţĭ la vreo orănduială, să fie scutiţĭ şi apăraţĭ cu pecetluiturĭ domneştĭ, ca să-ĭ aibă biserica aceasta întru cele de trebuinţă aj[u]toară.» — Monogramă şi pecete roşiĭ.

(Arch. archiepiscopatuluĭ catolic din Bucureştĭ.)

CI.

Bucureştĭ, 25 August st. v. 1825.

Privilegiu al luĭ Grigore-Vodă Ghica. «Să aibă a ţinea şi scuti lude doĭ cu pecetluiturĭ, după orănduiala Visterii Domnii Mele; care iĭ are a le fi dă posluşanie şi ajutor. Aşăjdere să aibă a scuti şi ale biserici drepte bucate de oerit: oĭ una sută, dijmărit: litre una sută, şi dă pogonărit: pogoane dooăsprezece, ce le are biserica în dealul Topolovenilor, cum şi de vinăriciŭ: vinul ce să va face într'aceste viĭ, i un vier, iarăş după orănduiala Visterii Domnieĭ Mele; care şi acela să fiie nedajnic întru nimic. Aşăjdere şi pentru dooă buţi cu vin ce aŭ trebuinţă a-şĭ aduce în oraşul Cămpu Lung, să fie sloboz şi nesupăraţ în toţĭ aniĭ de către vinăriceri domneştĭ a le coboră din deal şi a le aduce în Cămpulung, îndată ce să vor găti; însă din drepte viile lor, făr de nicĭ o poprire; de vreme ce eĭ n'aŭ a plăti vinăriciu pă drepte bucatele lor, ce vor face în viile biserici.» Se pomenesc şi privilegiĭ anterioare: ultimul, din 1819, de la Al. Suţu. — Copie.

CII.

Cîmpulung, 23 Ianuar 1827.

Decreta occasione sacrae visitationis canonicae, omnino observanda a religiosis franciscanis B. P. in opido campolongense degentibus pro edificatione et bono animarum, ad concilium tridentinum analoga, necnon pontificalium constitutionibus excerpta, videlicet:

Primo. Ut semper die festivo fiat contio valaca lingua, et non aliter.

2°. Ut pariter diebus festivis post prandium ante vesperas sit in eclesia instructio puerorum, ne non et catechismum cum pixidis benedictionis adiecta . . .

4°. Ut cemeterium sit circumseptum ex quacunque materia ad hoc ut non intrent belluae, praesertim porci, de quo etiam catholici male sentiunt.»

Să se dreagă biserica, să se curăţe curtea, să se aibă grijă de morală, «nequis ex diverso, id est schismatici, habeant aliquid dicere de vobis».

«9°. Habebit curam pater administrator aliquando visitare catholicos Tergovestini degentes.»

Semnează Molajoni.

CIII.

Cîmpulung, 6 Iulie 1829.

«Iosephus Maria Molajoni, Dei et apostolicae Sedis gratia episcopus nicopolitanus et utriusque Valachiae in spiritualibus administrator, habita canonica visitatione in ecclesia parochiali fratrum Franciscanorum provinciae Bulgariae campolo[n giensi ad S. Iacobum Maiorem . . ., statuit, decrevit et mandavit:

1°. Ut sacerdos Gregorius Novak, provinciae Bulgariae, a conventu campolongiensi Tergovestinum pro parochiae administratore se conferat, atque etiam Plojestiensium et apud fabricam vitriariam existentium catholicorum curam gerat, neminique episcopo et provinciali subiectus.

2°. Ut de salario suae sustentationi adiudicato soli ministro provinciali reddat . . .

5to. Stricte prohibetur sepultura mortuorum non catholicorum cum assistentia alicuius religiosi; ad summum poterit permitti ut huiusmodi cadaver in aliquo angulo caemeterii terrae condatur, sed, ut dictum, sine ulla assistentia religiosi.»

Lasă grijă pentru aceasta luĭ P. Iosif Pakó.]

CIV.

Tîrgovişte, 17 Mart 1831.

Act pentru arendarea posesiilor mănăstiriĭ catolice din Tîrgovişte către Ioan Tolea. Semnează: «pater Nazarius Szabo,

praesidens et administrator parochiae catholicae tergovistiensis... Ἰωάννης Τόλιας... Ignatzius Gottwald, pharmacopoeus».

CV.

1832-7.

La 1832 petiţie a luĭ Nazarie Szabó pentru dreptul de a tăia lemne în pădurea oraşuluĭ, drept ce i se contesta. — La 9 Ianuar st. v. 1834, schimb de răzoare cu mănăstirea din Cîmpulung şi «Sfinţia Sa părintele igumenul Nazarie Savu din Cămpul Lungu». Semnează şi «Johan Binder, kk. Starost». — La 29 Septembre st. v. 1837, se dă un atestat de orăşenĭ pentru moartea egumenuluĭ Iosif, care «ne-am pomenit... că-ş iase din minţĭ, încăt umbla tot uimu, fără a şti ce face, petrecănd în această lipsire a minţiĭ sale peste şapte săptămănĭ dă zile». Se spînzură în sufragerie la 26 Octombre 1831 st. v.

CVI.

C. 1834.

Jalbă către «Marea-Dvornicie a trebilor din lăuntru» de la «Simon Zeifert, igumenu mănăstiri catoliceştĭ din oraşul Cămpulung», pentru «o moşioară într' acest judeţ Muşcel, anume Lereşti-de-gios». În anul trecut, cîrmuirea ordonă a se stabili «locurile unde aŭ de a-ş pune casile, adecă în uliţa satuluĭ»; casele vechĭ se vor dărîma, strămutîndu-se cheresteaua. Sînt însă şi clăcaşĭ cari «şed şi pănă acum acolo în acele viĭ, atăt păn acele coşarurĭ, cum şi păn căte o surlă saŭ bordeĭ», păgubind mănăstirea «cu stricăciunea ce face la un petec de pădure oprită» şi la sămănăturile celorlalţĭ şi «închisorilor lor..., dă să află totdeauna isterisiţĭ de legumi, loc de munte aflăndu-să». Cere a se da ordine «straşnice» către neascultătorĭ: «de a-ĭ dăscuiba din acele locurĭ unde să află şi pănă astăz şăzătorĭ».

CVII.

1742-1831.

Extrase şi note din registrul botezaţilor, confirmaţilor, căsătoriţilor şi morţilor, redactat de «pater fr. Ambrosius Symko, provin-

ciae Bulgariae Observantium, diffinitor hablis *(sic)* et guardianus actualis procuratus pro conventu campolongensi», în 1746.

a. Botezurĭ. 1742. Menţionaţĭ: Margareta, văduva luĭ Gheorghe Wolf, preotul Leopold Vienninger, «Helena Wolffıana, pie defuncti secretarii Nicolai Wolff coniunx», gardianul Paul Paulityanich. «Die 8 decembris baptizavi infantem Catharinam Barbaram ex legitimo thoro domini Georgii Vodopich, apothecarii bukurestiensis, et Helenae Tokain ... Patrini Franciscus Raguseus et Catharina Fieskiana.» — 1743. Gardianul Ilie Griffski, «Margarita vidua a Logofetuluj», Elena Wolf şi fratele Sigismund Ledermiller. — 1745. Ilie Griffski, Ambrosie Symko «a Prividia, ex-diffinitor et gvardianus», vicariul Martin Nikolik. — 1748. Fratele Angel Franich. — 1749-51. Griffski şi Elena Wolf. — 1751. Caterina Wolf. — 1752. Parochul Dionisie Zerwisch. — 1753. Preotul Augustin Kraszula şi Ilie.— 1754. Margareta Wolf. — 1756. Vicariul Ladislaŭ Klucha. — 1757. Fr. Lazăr Zich. — 1760 Ştefan «a Tyrnavia», gardian şi paroch. — 1762. Ştefan Kulik, gardian. — 1767. Bernard Dornbein, vicariŭ, fr. Ladislaŭ Zevack. — 1775. Vicariul Paulin Rajkovich. — 1778. Bonaventura Andreini, vicariŭ. — 1779. Vicariul Alexandru Szang. — 1781. Caterina Wolf. Anton Csubin, gardian şi paroch. — 1795. Se botează «Iacobus, filius Iohannis Wolff et Mariannae uxoris». — 1796. Fr. Honorat Stierba «a Richnovio». Botezul luĭ Iosif Wolf. — 1807. Nazarie Szabó. — 1818. Anton Bartolics. Administratorul Venanţiu Botos. — 1819. Henric Sperlak. — 1822. Vasile Bodor. «Datum Campolongi, tempore S. Visitationis, hac die 11ª iulii 1823. Aloysius Bonauguri, vicarius nicopolitanus», şi Ambrosie Babick, «convisitator». — 1823. Podluzsani şi administratorul Vasile Lodormany. — 1824. Grigore Novak, vicariŭ. «Datum Campolongi tempore visitationis, 31 iulii 1824. Iosephus Maria Molajoni, generalis vicarius», şi Babick. — «Datum Campolongi, tempore visitationis, 24 ianuarii 1827. Iosephus Maria Molajoni, episcopus nicopolitanus et administrator Valachię.» Administratorul Iosif Pakó. — 1828. Cooperatorul Alexie Iakobffi. — 1829. Visita luĭ Molajoni cu Bogdánfi. — 1830, 9 Ianuar. Botezul luĭ Frederic-Carol fiul luĭ Carol-Au-

gust «de Carimani, eques, et Amaliae Berárd consortis». Naşĭ: «d. Dudesko Vorniko et comite et Catharinae Odemsskovstki». Botezul luĭ Ioan al luĭ Ioan Wolf şi al Antonieĭ. — 1831. Menţionată o Maria Wolf. — 1831. Vicariul Mihalyak.

b. Confirmaţiĭ. «Anno 1786, die 5ª martii, confirmati sunt sequentes per Illustrissimum dominum praesulem Paulum a Donvallia, episcopum nicopolitanum...

Anno 1806, die 9 ianuarii... Per Illustrissimum dominum praesulem Franciscum Ferereum, episcopum nicopolitanum...

Confirmati fuerunt per Illustrissimum ac Reverendissimum dominum episcopum Fortunatum anno 1817, die 15 iulii.»

c. Căsătoriĭ. 1756. Paul al luĭ Iacob al Sandeĭ cu Margareta luĭ Gheorghe Logofătul. — 1785. Ioan Wolf cu Maria Mozerin.

d. Morţĭ. 17 Decembre 1757. Dionisie Zevich, timp de şese anĭ paroch. «1789... Die 18 iunii in bello turcico in Domino obiit Hossanna, sepulta per poponem valachicum. In iunio decapitatus est a Turcis Michael Szuts in horto conventus et per catholicos caemeterio sepultus.» — 1790. Soldaţĭ imperialĭ. — 1811, 11 Septembre. «Catharina Zigler, doctorissa». — 1812. Caterina luĭ Paul Wolf.

CVIII.

1765-88.

Extrase din registrele de socotelĭ ale mănăstiriĭ.

Ca probă, dăm «Introitus et exitus anni 1765. September. Ab offertorio... A tribus missis... A divendito dolio vini 43 l., 20 p.... A cremato... A farina... A vino absynthiaco. *Exitus*. Ad victum, 4, 39. Pro scaphiis, ollis et directione sec. *(sic)*. Pro cumulatione foeni in Zugur... Famulis et barbitonsori... Pro occasione fratrum clericorum pro diversis circa currum reparationibus, pro candelis, cornu cervi, etc. Pro attramento et reparatione molae, pro quatuor rotis novis... Pro 104 occis ferri et obductione rotarum, etc.... Octobris... Pro restantia vini in confiniis coronensibus divenditi.»

1766. April. «Pro viatico clericorum Bukurestinum pro ordinatione missorum.» — Iunie. «Pro tabaco, 24 par.» ½ ocă

de ceară, 28 par. — August. «A censu domus pro residuo anno dimidio, 3 l.» «Pro quadrante piperis», 27 p. — Septembre. «A baptismate, 4 par.» «Pro oleo olivarum ad lampadem.»

1768. Februar. «Pro extractione dentis, consutione habituum, funibus et asseribus, 2, 16.»

1769. Decembre. «Pro vesticulis valachicis in quibus profugi Bukureschtino, 9, 20.»

1770. Ianuar. «Bakschis pro liberatione e carceribus Bukureschtini tempore Moskhovitarum, 1, 32.» — Maiŭ. «Pro tabaco pestiensi, 4, 20.»

1774. Septembre. Începe a purta socotelile gardianul Ştefan Kubik, care nu le ţine în scris, «vel ob astutiam sibi ingenitam, vel ob negligentiam aquisitam». Notiţa o semnează Gh. Reitter.

1776. Socotitor Iosif Morg.

1777. «Pro 12 sedilibus coronensibus», 11 l.

1778. 12 ocă de morun, 3 l.; 26 ocă linte, 3; 4 lumînărĭ, 36 p. «Pro crepidis et papucis patris vicarii, 3, 28.»

1788. «Iulius. Hoc mense profugimus et uno anno et medio in fuga eramus. 29 februarii redii Allvinczio Campolongum 1800. In conventu summa summarum nihil inveni; debui et vinum et panem mendicare ad annum 1801.»

CIX.

1781-1820.

Numirĭ în provincia Valachieĭ, făcute în Capitolele din Deva.

1781. *Cîmpulung:* Anton Csubrin, concionator, administrator. Al. Szangel, vicariŭ, concionator. Eduard Romlaidner, «catechista et instructor iuventutis». — *Rîmnic:* Ludovic Kis, gardian. Martin Nikolik, definitor, catechet. Şt. Kubik, definitor, concionator. Bernard Kronholcz, profesor.

1783. Aceiaşĭ la Cìmpulung, dar se adauge şi Bernard. La Rîmnic, Ludovic şi Sterba, profesor acolo. În Capitol (Alvincz, 17 Novembre) se decide a se preda limba românească în şcolile din Alvincz, Deva, Caransebeş, Teresiopol.

1784. *Cîmpulung:* Paulin Rajkovics, Csubrin, Romlaidner, Victor Peller, profesor. — *Rîmnic:* Ildefons Sal, Nikolik, Kubik, Sterba.

1816. *Bucureştĭ:* Babick, Aug. Kecskemeti, «R. P. Franciscus Vezei, contionator valachicus, catecheta et organista».

1819. *Cîmpulung:* Lodormányi, Sperlak, Bodor. — *Bucureştĭ:* Babick, Kecskemeti, Al. Jung, Ioachim Babick. — *Rîmnic:* Gyurma, Isidor Panyák, profesor.

Se maĭ cuprind: instrucţiĭ ale luĭ Dovanlia (Bucureştĭ, 10 Decembre 1785), o scrisoare către Cîmpulungenĭ a aceluiaşĭ *(ibid.*, 28 Decembre 1786) şi o însemnare de visită a luĭ Bonauguri, 31 Maiŭ 1820, în Cîmpulung.

VI.

EXTRASE DIN CORESPONDENŢA CONSULARA AUSTRIACA, PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN PRINCIPATE[1].

I.

Bucureştĭ, 16 August 1782.

Raport al luĭ Raicevich. «In presenza degli altri cadde il discorso sopra un certo Emanuele d'Arrieta y Berrio, ex-gesuita spagnolo, ed il principe disse che si maravigliava come il suo predecessore aveva fatto venire quì per maestro de' suoi figli un uomo così pessimo, che ora li dava noja, e del quale si sarebbe disfatto dal molto, se non fosse protetto del console russo[2] . . .»

II.

Iaşĭ, 8 Ianuar 1785.

Raport al aceluiaşĭ. «Assisterò con li miei buoni offizi il padre Fedele Rocchi per l'adempimento delle sue funzioni, come già l'hò assicurato; ma, in quanto poi al suo personale, Vostra Altezza mi permeterà di astenermi a trattarlo, avendo dei saggi troppo spiacevoli del suo carattere.

[1] Am întrebuinţat copiile ce se află la Academia Romînă.

[2] La 3 Iulie 1783, într'un raport al uneĭ călătoriĭ făcute în Moldova, cancelistul Oechsner vorbeşte şi de asigurările ce i-a făcut Domnul că abatele n'a avut nicĭ o misiune oficială la Viena. Arrieta se găsia oprit la Iaşĭ până ce însuşĭ va arăta în scris aceasta. Fostul Iesuit, care se visa *chargé d'affaires* la Viena, se plînsese luĭ Oechsner, spuindu-ĭ şi «dass Comando der Auskundtschafter des Fürsten in Wien seyn solle, dass sie sich einverstanden hätten, ihre Correspondenz in spanischer Sprache geschrieben mit häbraischen Buchstaben zu führen».

Io pure, credendolo uomo probo, l'avevo accolto anni sono in Bucoreste, e lasciato alla custodia della mia casa in tempo che ero costì, e certo che senza il mio ritorno andavo a rischio di perdere f. 5 m d'argenti ed effetti lasciati in sua mano, come hò già perduto più centinaja di fiorini. Mi ricordo che già hò parlato di questo soggetto all'occasione di una querela fattami dal signor Lascaroff[1], alla quale costui aveva dato il principale motivo.»

III.

Cernăuţĭ, 23 Mart 1788.

Raport al luĭ von Metzburg. «Vor drey Tagen kam der E. Durchl. bekannte, in der Moldau stehende Praefectus der katholischen Missionen, P. Fedele Rochi, von Jassy hieher zu mir, und zwar zu meiner Verwunderung mit einem geheimen Auftrage von dem Fürsten Ypsilanti. Dieser hatte ihn nämlich bey der Nacht heimlich zu sich rufen lassen, und sagte ihm, er habe keinen einzigen Menschen dem er das Herz habe sich anzuvertrauen, er habe ihn (den P. Fedele) schon in der Wallachey als einen ehrlichen Mann gekannt, und er wisse dass die Priester unserer Religion die ihnen anvertraute Geheimnisse verschweigen müssen, er bitte ihn dahero also gleich zu mir anhero zu reisen und mir auf das Dringendste vorzustellen [că de la numirea unuĭ Serascher nu se maĭ simte sigur şi că e pentru dînsul o mîntuire să fie «prins» de Nemţĭ; îĭ asigură şi fuga Turcilor din Iaşĭ.] Ich führte den P. Fedele zu den H. Prinzen von Coburg und liess ihn diesem selbst Alles wiederholen. Dieser Geistliche ist auch sonst von Allem gut unterrichtet, und die Nachrichten die er dem Prinzen gab, trafen genau mit der letzten von dem Herrn Metropoliten [Leon] anhero geschickten Relation überein; nebstdem konnte er die ungemeine Furcht der Türken, von welcher er einige Beweise mit Augen gesehen hat, nicht genug schildern. [Deosebite casurĭ de panică şi

[1] Consulul rus.

fugă din partea lor. — Se judecă imposibil.] Um jedoch zufolge der allerhöchsten Willens-Meynung Seiner Kais. Mayt. dem H. Fürsten so viel möglich zu helfen, wurde nach langen Berathschlagungen entschlossen dass der P. Fedele sogleich wieder zurück reisen und ihm die erwähnte Unmöglichkeit vorstellen und dafür folgenden Vorschlag machen sollte. [E planul care a fost executat.] Mit dieser Antwort ist der P. Fedele vorgestern von hier wiederum abgereiset, und der Prinz hat ihm zugleich den Befehl an den H. Obristen Fabri von dem Erdödischen Hussaren Regiment mitgegeben und ihm aufgetragen diesem H. Obristen alle dahin einschlagende Umstände mündlich und ausführlich zu erzählen, damit er sodann alle nöthigen Dispositionen darnach zu machen wisse[1].»

IV.

Cernăuțĭ, 9 April 1788.

Raport al aceluiașĭ. «Auch von dem anhero und wieder zurückegesandten P. Fidele ist noch keine Antwort eingetroffen, denn, eben als selber auf seiner Rückreise nach Botoschany kam, ward der Ibraim-Pacha von dem H. Obristen Fabri zurückgeschlagen und blieb mit seinem Corps bey Schippote stehen. Der P. Fidele fürchtete mit Recht seine Reise fortzusetzen und schickte erst einen heimlichen Boten nach Jassy und bat dass ihm der Fürst einige Arnauten zur Bedeckung entgegen senden möchte. Indessen blieb er 12 Tage zu Botuschany und ist von dort erst am 2 dieses abgefahren. Nun warten wir also was er oder der Fürst selbst weiters berichten und an Hand geben werden.»

V.

Cernăuțĭ, 13 April 1788.

Raport al aceluiașĭ. Prințul de Coburg se așază cu tabăra «bey Barenza, gegen die Raya von Chotym . . . Am Abend

[1] Pentru toată această intrigă a luĭ Alexandru Ipsilanti, v. Hurmuzaki, X, p. XLII, unde se întrebuințează tocmaĭ aceste rapoarte austriace.

vorhero, als er dahin abreiste, erhielt er noch einen Bericht von dem H. Obristen Fabri aus Botuschany, welcher anzeigte, dass ihm ein Arnauten-Capitaine aus Jassy einen Brief in lateinischer Sprache von dem P. Fedele überbracht habe, des Inhaltes: «Der Fürst könne unmöglich den ihm gemachten Antrag, aus Yassy gegen unsere Truppen auszumarschieren, vollziehen, ohne sich bey denen Türken, und selbst bey denen Bojaren, höchst verdächtig zu machen; der Ibraim Pacha habe nur ein kleines und schwaches Corps, welches denen Kaiserlichen nicht widerstehen könne; wenn ihn der Obrîste angreifen wollte, würde der Sieg leicht seyn, und sodann möchte der Obriste nur ein oder zwo Escadrons Hussaren nach Yassy schicken und ihn (den Fürsten) mit seinen Leuten dort aufheben und fortführen lassen.» [Fabri răspunde direct Domnuluĭ că va face cum e maĭ bine.]

VI.

Iașĭ, 26 Decembre 1792.

Raport al luĭ Schilling. «Endlich gelang es mir den warschauer Correspondenten des Fürstens zu entdecken: es ist der Abee Anton Lochmann, von hier gebürtig, alt 26 Jahr, welcher vor 10 Jahren nach Rom in das Collegium der Missionen geschickt worden, um alda seine Studia zu absolvieren. Verflossenes Jahr wurde er hieher in die Missionen geschickt, allein er nahm die von dem Praefect öfters angetragene Seelsorge nicht an, mit der Einwendung, er seye zu jung und müsse sich durch einige Jahre in der deutsch und pohlnischen Sprache üben, um der Seelsorge in diesen Ländern nützlicher zu seyn.

Nun reiste dieser Abée verflossenen Monat September zu seinem Bruder nach Warschau, welcher bey dem Prälaten Ghigiotti in Diensten stehet, ab; nach seiner Ankunft langten wöchentlich 3 auch 4-fache Briefe an seinen Bruder Stephan, so bey dem Fürsten in Diensten stehet, an; dieser ordentliche Briefwechsel erregte in mir Argwohn: nun eröfnete mit der vorgestrigen Post das an seinen Bruder Stephan gestellte Paquet, so drey Briefe enthilt.

Der erste war in italianischer Sprache sub n° 13 Wa-. Dieser Brief, 4 Seiten stark, enthilt ausser den allgemeinen Nachrichten, so in allen Zeitungen zu finden, keine wichtige Stelle. Der zweyte, ohne Nro und Datum, war halb mit italienischen Wörten, halb mit zusammengesetzten Buchstaben, Z. B.: «potete asicurare il nostro principale ch'il nostro comminciato commercio avrà mmmppprrr. Accio chè il commercio fooriisce *(sic)*, com' egli desidera, non pasteranno i denari assignati. Intanto vi faccio sapere che hò fatto con l'ajuto del nostro fratello con i primi negozianti l'amicizia dagnali. Sepero di rilevare rrrooo. aapppmmm.»

Der dritte Brief war in deutscher Sprache und lautete:

«Lieber Bruder,

Du wirst aus den bereits Eingeschickten gesehen haben dass ich und der Bruder uns alle Mühe geben unseren neu angefangenen Handl gewiss zur höchsten Zufriedenheit unseres Principalen zu führen. Da dieser wochentliche Briefwechsel bey H. Schilling Argwohn erregen könte, so habe die Anstalt getröfen, unsere Geschäfts-Briefe nach Kaminiek an den Major Zeliborski zu schicken, von da sie wochentlich der in Suroka stehende moldauer Ispravnick durch einen eigenen Bothen abhollen und unseren Principalen einhändigen werde[1]».»

VII.

Iașĭ, 28 Decembre 1794.

Raport al aceluiașĭ. «Der fürstliche Secretair Codrika[2], soviel ich versichert werde, soll seinen zweyten Correspondenten in Warschau, den Abbé Pierre Lochmann, so sich vor der Einnahme dieser Stadt nach Lublin begeben, aufgetragen haben, sich nach Lemberg zu verfügen und von da die gewöhnliche Correspondenz führen.»

[1] V., pentru Lockmann și Ghigiotti, articolul citat din *Literaturĕ și artĕ romînĕ*.

[2] Și pentru Panaioti Kodrikas, v. articolul citat.

VIII.

Iaşĭ, 22 Septembre 1795.

Raport al luĭ Timoni. «Les maladies inflammatoires qui regnent en cè moment à Jassy nous enleverent aussi le R. Pere Prefet Fedele Rocchi, qui deceda le 19 de ce mois. Sa vie exemplaire, les secours qu'il prétoit aux pauvres et sa bonhomie l'ont fait regreter de tout le public.

M'étant trouvé par hasard à la residence, au moment de la mort du Pere Prefet, qui n'avoit pas eû le tems de faire venir le Pere Michel du Siret, destiné pour son successeur, j'ai crû, dans la considération que son second, le Pere Louis, est aussi alité, devoir mettre en sureté les papiers et autres effets précieux de l'Eglise, en faisant sceller le tout sans formalité jusqu'à l'arrivée du dit Pere Michel[1], tant pour empêcher que rien ne s'egare que pour prévenir les fouilles de la police du païs, qui, à la verité, ne s'en est pas mêlée, dans les archives de notre eglise catholique romaine.

L'eglise a des dettes, mais tout ce qui me conste c'est qu'elles ne sont pas considerables et, moyenant les revenus que le defunt a seu augmenter, elles peuvent être acquittées, quoi qu'en même tems l'eglise soit encore à achever et son clocher à construire.

De plus, la Cour imperiale de Russie vient de lui accorder une pension de 3.000 roubles, que Monsieur le colonel Barozzi[2] lui a obtenu, mais le consul de Russie, Monsieur de Severin, qui vient de me faire la confidence, ignore encore si cette pension est viagere ou attachée à l'eglise; en ce dernier cas, ce seroit un bien pour les créanciers.

Le defunt Pere Préfêt avoit une estime et amitié particulieres pour le Père Michel, homme digne de le remplacer, et, l'ayant proposé par le passé pour son successeur à la Cour de Rome, et en [a] obtenu l'approbation, il doit natu-

[1] Sassano.

[2] Pentru care, v. *Acte şi fragmente*, II, p. 346.

rellement l'avoir mis au fait de toutes ses affaires, dont la gestion demande des connoissances locales.»

IX.

Iaşĭ, 31 Maiŭ 1796.

Raport al aceluiaşĭ. *P. S.* «Venant d'apprendre par un canal véridique que le feu Prefêt Fedele Rocchi travaillait par le moyen de Monsieur de Severin, et probablement par celui de Monsieur le colonel Barozzi, auprès de la Cour impériale de Russie de devenir eveque de Bakau en Moldavie, il est de mon devoir d'observer à V. Ex. qu'il n'y a pas à douter qu'après le partage deja consommé de la Pologne, la Cour impériale de Russie tachera de s'approprier le droit de nomination qu'avoit le ci-devant roi de Pologne à cet eveché, dont l'eveque d'aujourd'hui, elû, mais pas encore sacré, doit être un certain Schanoviky.

La Cour impériale et royale ayant aussi participé au partage de la Pologne et possedant de plus une partie du dit eveché de Bakau, qui est la Bucovine, auroit, à ce qu'il me semble respectueusement, assés de raisons de prétendre au droit de la dite nomination; les motifs politiques d'avoir en Moldavie un eveque nommé par la Cour impériale et royale sont trop connus à V. Ex. pour en oser faire une mention détaillée.»

X.

Iaşĭ, 26 August 1796.

Raport al aceluiaşĭ. «La Cour de Rome vient à la fin de confirmer dans la prefecture de Jassy le R. P. Michel Sasano; ce délai de onze mois paroit avoir été causé par les intrigues des deux factions parmi les missionaires de la Moldavie.»

XI.

Bucureştĭ, 11 Iulie 1804.

Raport al luĭ Merkelius. «Mit der heutigen Post unterfange ich

mich E. Ex.... zu berichten, dass, den 6ten dieses, Vormittag, gegen 11 Uhr, Seine Eminenz der hochwürdige H. Bischof Paul Dovanglia, welcher seinen Sitz, in Betref der langjährigen gehabten Gliederkrankheit und seit so vielen Jahren herrschenden Unruhen in Bulgarien, von Nicopel nach Bukurest versetzet hat, wo sich zuletzt diese Materie auf die Eingeweyde gesetzt hatte, das Zeitliche durch eine entstandene Entzündung mit dem ewigen Leben verwechselt hat, woran wegen seinem geführten beyspiellosen Lebenswandel jeder gutdenkende Christ, welcher diesen würdigen Oberhirten gekennet hat, auch den wahren Antheil deutlich zu erkennen gab und den Verlust mit Empfindung bedauert. Dieser Todesfall ergab sich hier eben nach altem Styl in dem Feiertage Johannes des Täufers und wo also keine öffentliche Geschäfte bey dem Lande verhandelt werden.

Ich ging mit meiner Familie an diesem Tage in meinem Garten in die Vorstadt ober Bukurest, welcher 1/4 Stunde von meinem Quartier entfernet ist, um daselbst der eingetrettenen drükenden Hitze bey meinen geschwächten Gesundheits-Umständen einige Ruhe zu geniessen; und gleich nach dem Ableben des seligen Bischofs wurde H. Gaudi durch die russ. und engl. Herren Consuls in das Convent berufen und über die zu erfolgende Beerdigung die Verabredung gehalten. Ohne dass mir hievon H. Gaudi etwas mitgetheilet hätte, hat selbiger auch das Ansuchen dieserwegen an H. Fürsten laut beyliegender Copie gestellet und mich in selbigem als abwesend von hier erkläret. [Iea măsurĭ la întors.] Und ich machte alsogleich den folgenden Tag die nöthige Vorkehrungen dass das Requiem mit allen Aufstand, und dann Abends nach Sonnen-Untergang die Beerdigung hierlandes mit auffallender Zufriedenheit erfolgte, da ich hiezu die vorfindige 6 Post-Janitscharen und 4 Unter-Officiers bey der grossen Volksmenge die beste Ordnung halten liess; wobey auch der russische und englische Consul[1], als der katholischen Religion zugethan, mit aller Bereitwilligkeit und Theil-

[1] Consulul rusesc era Bolcunov, iar cel engles Summerer.

nahme mit ihrem Personale dieser Function beywohnten; und auf solche Art ist diese Beerdigung, ein unvergessliches Andenken, mit Geläute der Glocken von der metropolitan und den zwei nachbarlichen Kirchen, öffentlich durch die Herumtragung des Leichnams über den halben Platz bis zu seiner Grabstätte in die Kirche, vollzogen worden. Der H. Fürst[1] hat auf des H. Gaudi sein officielles Ansuchen einiges Misfallen zu erkennen gegeben und sich hernach gegen mich geäussert, dass er den höchstseligen Bischof nur in Nicopel, aber nicht auch hier als das Oberhaupt der katholischen Kirche betrachten könne, sonst aber wäre Alles sehr anständig bey des Seligen Beerdigung zu seiner Zufriedenheit vollzogen worden, obwohl der H. Fürst aus der angeführten Ursache keinen Allai vom Spatar und Aga etc., etc. hätte anordnen können. Überhaupt hat sich der englische Consul hiebey sehr eifrig, als ein junger, noch nicht genugsam erfahrener Mann, in diesem Fach betragen und dem hier einstweilen von dem hochseligen Bischof bestellten Vicarius Pater Anton laut beyliegender Copia angetragen, selbst dessen Anbringen und Bericht nach Rom zu besorgen; welches ich aber von dem englischen H. Consul habe zurücknehmen lassen und E. Exc. zur weiteren Beförderung hiemit in tiefester Unterthänigkeit beyschliesse.

Bey meinen mehrmaligen Besuchen kam ich vor kurzer Zeit mit dem hochseligen Bischof auch auf die Rede wegen den fortwährenden Verweigerungen der Copulationen von zweyerley Religionen, weil hiedurch verschiedene Gehässigkeiten entstünden, ob dieses alhier nicht gleich wie in den k. k. Staaten der Toleranz angemessen vollzogen werden könnte. Worauf ich die Antwort erhielt, dass hochselbiger dieses ohne Auftrag Seiner Excellenz des päpstlichen Herrn Nuntius in Wien nicht gestatten könnte, obwohl dieses selbst der griechischen Religion, wohin sich zuletzt ausser dem protestantischen Prediger einige in derley Fällen wegen ihrer Copulation verwendeten, etwas auffallend sey....»

[1] Constantin Ipsilanti.

XII.

Bucureştĭ, 12 Septembre 1804.

Raport al aceluiaşĭ. [Focul din Şelarĭ, la 9 Septembre, între 3 şi 4 după amiazi.] Das katholische Convent und das in Erbauung erhaltene Quartier des Herrn Gaudi liegen in Asche, und bitten durch mich um gnädige Hülfe bei E. Excellenz.»

XIII.

Bucureştĭ, 9 Octombre 1804.

Raport al aceluiaşĭ. «Da, den 9ten September, durch die grausame Feuersbrunst die hiesige katholische Kirche nebst mehr denn 1000 Buden und bey 200 Bujarenhäuser, dem Kloster St Georg und 2 anderen Kirchen in die Asche verlegt worden sind, so habe ich dem wohlehrwürdigen Herrn Pfarrer den Auftrag gegeben mit Beyhülfe eines Beamten und rechtschaffenen Meistern einen Überschlag auf das Wirthschaftlichste hierüber zu machen und, sobald überkommen, so bin ich besorgt denselben Euer Excellenz ... einzusenden.»

XIV.

Bucureştĭ, 13 Octombre 1804.

Raport al aceluiaşĭ. «Vermög meinem letzten ... Bericht, unterfange ich mich Euer Excellenz sowohl den Grundriss zur Erbauung der hiesigen katholischen Kirche, als auch den gemachten Überschlag für die höchst erforderliche Bau-Materialien hiezu, ohne hiebey der inneren Einrichtung der Kirche und der Wohnung der Herren Geistlichen zu gedenken, zur gnädigen Einsicht und Beherzigung ... zu unterlegen. Der hiezu noch erforderliche fremde Terrain zur Erweiterung des Convents kann, gering gerechnet, mit 4.000 Piaster nicht erkaufet werden, welcher in dem Grundriss abgesondert angemerket worden ist. [Cere sprijin şi restituirea anexelor.]

Urmează «Bau-Überschlag und Berechnung derer Erfordernisse welche zu der Aufbauung der bis in Grund ab-

gebrannten römisch-katholischen Kirche zu Bukurest, nach mitfolgendem Plan auszugeben und herbeyzuschaffen erforderlich sind.

Die katholische Gemeinde zu Bukurest bestehet dermalen aus k. k. österreichischen Unterthanen, Zahl 194 Pfamil. *(sic)*

Russ. kay. Unterthanen	13
Französischer	52
K. preussischer	1
K. englischer	3
Türkischer	77
Zusammen:	340.

[Apoĭ socotelile architectuluĭ.

Şi planul colorat, între terenul Raduluĭ-Vodă şi al luĭ Papazoglu.]

XV.

Bucureştĭ, 16 Novembre 1804.

Raport al aceluiaşĭ. «Die huldreiche Theilnahme Euer Excellenz von dem unangenehmen Vorfall mit dem apostolischen General-Vicarius von Nicopel, so in spiritualibus auch hier die General-Vicarius-Stelle in der Walachey vertritt, habe ich wohldemselben einstweilen bekannt gemacht; welcher alhier dermalen bey dem russischen Herrn Consul die Hauspriester-Stelle angenommen hat, bis selbiger vom Heiligen Stuhl die weitere Disposition erhalten wird.»

XVI.

Iaşĭ, 23 August 1805.

Raport al luĭ Schilling. «Euer Excellenz gnädige Zuschrift vom 26 Julius habe den 7ten des Monats zu empfangen die Ehre gehabt und gehorsamst zu unterlegen, dass ich noch unterm 17ten vorigen Monats Julius wegen dem Missionär Stephan Boskor und am 25ten ebendesselben Monats wegen dem anwesenden Priester Raphael Maciowsky meine Berichte eingesendet, und bis nun Euer Excellenz zugekommen seyn werden[1].»

[1] Rapoartele citate lipsesc din copiile ce am întrebuinţat.

XVII.

Iașĭ, 17 August 1806.

Raport al luĭ Hammer. «Die hiesige, vormals den Polen gehörige katholische Kirche ist seit dem Sistover Frieden unter k. k. Schutze gestanden. Die Depeschen der hohen geheimen Hof- und Staatskanzley enthalten selbst mehrere Beweise hievon.

Als im Jahre 1795 der Präfekt der katholischen Mission mit Tod abging [1], nahm H. Timoni, laut umständlichem Bericht desselben vom 22. September desselben Jahres, die Verlassenschaftshandlung vor, und die hierauf erlassene Antwort billigte ganz sein Benehmen.

Im Jahre 1803 erst ward dieser katholischen Mission aus allerhöchster Gnade ein milder Beitrag von 500 Piaster bewilliget und durch die hohe Depesche vom 1. Februar desselben Jahres dem Vicepräfekten Domenico Brocani der fernere allerhöchste Schutz zugesichert. Nun aber tergiversiret dieser Vicepräfekt auf eine gegen die genossenen allerhöchsten Gnaden sehr undankbare Weise, indem er gegen mich erkläret hat, dass er selbst noch nicht wisse unter welchem Schutze er zu stehen habe, dass die Kirche dem Lande angehöre und dass er die weiteren Befehle seiner Oberen erwarte. Alles in der Absicht um sich und die Kirche unter französischen Schutz zu begeben. Da der H. Resident bisher davon noch keine Erwähnung gethan, so habe auch ich alles Gespräch hierüber mit Fleiss beseitiget, trage mich aber unterthänigst hiemit an, ob der allerhöchste Hof sich vielleicht seines bisher ausgeübten Patronatrechtes begeben oder sich wie bisher der Kirche und der Mission anzunehmen gesonnen sey, und in dem letzten Falle bitte ich Euer Excellenz dem Vicepräfekten Domenico Brocani durch den Herrn Nuntius die gehörigen Weisungen zur Richtschnur seines Benehmens zugehen zu lassen.»

[1] V. maĭ sus, pp. 332-3, nº VIII.

XVIII.

Iașĭ, 28 Septembre 1806.

Raport al aceluiașĭ. «Als Nachtrag zu meinem unterthänigsten P. S. II No. 6, habe ich die Ehre zu melden, dass der neue Präfekt der katholischen Mission in der Moldau[1] bei seinem ersten Besuche mir sagte, die Heilige Congregation habe in ihrem letzten Schreiben ihm noch keinen bestimmten Befehl ertheilet, unter welchem Schutz diese Mission eigentlich zu stehen habe.

Von Reinhard[2] erfuhr ich auf der andern Seite blos gelegentlich dass er den Auftrag gehabt einzuberichten ob die Ertheilung des Schutzes an die katholische Mission einigen Schwierigkeiten oder *inconveniens* ausgesetzet sey und dass er geantwortet habe, es scheine ihm natürlich dass diese Geistlichen als geborene Unterthanen des Königs von Italien des französischen Schutzes genössen. Da ich mit Fleiss bis zur Ankunft der Befehle Euer Excellenz hierüber alles Gespräch vermeiden wollte, so erwähnte ich auch bey dieser Gelegenheit mit keinem Wort der Kirche, die ehemals unter polnischen, dann nach der Theilung unter österreichisch kaiserlichem Schutze stand und die mit dem Königreich Italien nicht das Geringste gemein hat. Übrigens bin ich überzeugt dass Reinhard persönlich auf diesen Schutz gar keinen Werth setzet und dass dieser Zweifel der Heiligen Congregation und das hier daraus entstandene Schwanken der Mission blos der Tergiversazion des nun abgesetzten Präfekten zuzuschreiben ist. Dass es aber nichts weniger als gleichgültig sey dieses seit der Theilung Polens ausgeübte Schutzrecht aufzugeben umsonst und um Nichts, bedarf erst nicht meiner unterthänigsten Bemerkung.»

[1] Giovanni Maffei, cred. V. Schmidt, *o. c.*, p. 134 și nota 3 (dar nu poate fi un act de la el cu data de *Ianuar* 1806, cum pretinde autorul).

[2] Comisariul frances.

XIX.

Iașĭ, 15 Mart 1807.

Raport al aceluiașĭ. [Nu i s'a răspuns în afacerea catolicilor], wiewohl derselbe [Gegenstand] meines Ermessens nach nichts weniger als unter die unbedeutenden gehört. [Cearta pentru patronat cu Franța. Observațiĭ. Biserica era supt scut polon, pentru că Polonia îĭ căpătase «Fermane von der Pforte und Chrisove von den Fürsten . . . Der ehemalige Bischof in der Moldau war ein Suffragan des Erzbischofs zu Lemberg.» Succede Austria în aceste drepturĭ, «wie mehrere andere in den osmanischen Staaten».] In den letzten Jahren wollte der französische Consul sich das Protekzionsrecht über die Geistlichen anmassen, denen die Heilige Congregation jüngst gar keine bestimmte Weisung ertheilt, an wessen Schutz sie sich halten sollen, sondern dieselbe ans Land selbst angewiesen hat. Nun ist es aber doch unläugbar dass die Geistlichen, sie seyen übrigens wessen Nation sie wollen, unter denselben Schutz gehören als ihre Kirche. Die von der Pforte eingesetzte Fürsten können niemals auslangen den Schutz der Kirche für sich zu behaupten, denn nach den Traktaten der europäischen Mächte mit der Pforte stehen die katholischen Kirchen in den osmanischen Staaten entweder unter französischen, spanischen oder österreichischen Schutz, und die von Jassy stand immer, eh unter polischen, hernach unter österreichischem.

Ich sehe nicht mit welchem Grunde Rom seinen Missionarien einen andern Schutz zuwenden will als den unter dem die Kirche steht und wie es sich weigern kann, die Mission der Moldau, deren Bischof sonst nur ein Suffragan des Lemberger Erzbischofs war, ausschliesslich an die k. k. Agenzie anzuweisen.

Itzt, in diesem Augenblick, wo kein französischer Consul gegenwärtig, ist meines Erachtens gerade der wahre Zeitpunkt mit positivem Tone aufzutreten und Wahrheit und Recht, so hier als in Rom geltend zu machen, damit die Mission angewiesen werde, sich ausschliesslich an der k. k.

Agenzie zu halten und nicht zwischen dem österreichischen, französischen und Landesschutze zu tergieversiren. Daran ist aber dermalen nicht der itzige Präfekt, dem ich alles Gute nachrühmen muss, sondern der Mangel der Weisungen aus Rom Schuld, denn wider die Mission selbst habe ich keine Einwendung zu machen.

Da ich nicht zweifle, dass der Ränkeschmied Bocskor, um die Veränderung der Mission zu bewirken, versucht haben wird die Sache unter einem dem Interesse des allerhöchsten Hofes vortheilhaften Lichte darzustellen, so halte ich es auch für meine Pflicht hier im Vorbeygehen zu bemerken, dass, den einzigen Fall ausgenommen *wo der k. k. Hof unmittelbare politische Bearbeitung der im Lande angesiedelten Unguränen zum Zwecke hätte*, nichts weniger politisch und dem mir bekannten Staatssystem und Staatsinteresse des allerhöchsten Hofes mehr zuwider wäre, als die Hereinsendung von ungarischen Priestern, weil hiedurch nichts als die Auswanderung befördert wurde; denn das Interesse der Geistlichen, die nur von Parochialeinkünfte leben, wäre es die Zahl ihrer Pfarrkinder nach Kräften zu vermehren; und für die Ungarn, welche wussten dass sie hier Seelenhirten ihrer Nation anträfen, wäre dies ein Beweggrund mehr zum Herüberziehen. Doch, gesetzt auch dass der obgedachte Fall von politischen Bearbeitungen in die dermaligen Absichten des k. k. Hofes einschlüge, so müssten hiezu vor Allem ehrliche und wackere Seelsorger gewählt werden, und nicht solche Spitzbuben und Betrüger wie Bocskor und Consorten, welche eine wahre Pest ihrer Heerden wären und, statt dem Interesse des k. k. Hofes in der Hand, demselben, um ihr eigenes zu befördern, aus allen Kräften entgegen arbeiten und nicht kleines Unheil stiften würden.»

XX.

Iașĭ, 14 Maiu 1807.

Raport al aceluiașĭ. «Auf die von Euer Excellenz unter dem 22tem April an mich gestellten Fragen in Betref des ungarischen Volkes in der Moldau, habe ich die Ehre für die

allerhöchste Kenntniss Seiner Majestät folgende Auskunft vorzulegen:

Die Zahl der moldauischen Unterthanen welche ungarischen Ursprungs und katholischer Religion sind, beläuft sich auf 4.182 Familien, welche 21.319 Seelen ausmachen und in folgenden zehn Pfarreyen eingetheilt sind:

	Familien	Seelen
Faraoni	350	1935
Clesia	380	1928
Grosescht	310	1581
Valesacca	278	1365
Kalughera	762	3647
Temascheni	450	2370
Reketeni	340	1874
Allaucesti	460	2367
Saboani	680	3448
Husch	172	792
	4182	21319.

Die Seelsorger derselben sind Italiener aus dem Orden der Minoriten, von der Propaganda geschickt und dem zu Jassy residierenden Präfekten untergeordnet.

Ausser einigen achtzig Piastern welche dieselben jährlich von der Propaganda erhalten und ausser den Stallgebühren, bekommen dieselben von jeder Familie einen halben Piaster jährlich.

Die Sprache in welcher sie predigen ist die moldauische, was schon desshalb nothwendig, weil nur der kleinste Theil der oben aufgezählten Familien (nämlich die später Eingewanderten) noch ungarisch verstehen, die ältesten Einwohner aber, zwar ihre Religion, nicht aber ihre Sprache beybehalten haben.

Diese verlässliche Auskunft habe ich ohne das mindeste Aufsehen, und unter dem Vorwand zur Ergänzung der statistischen data welche ich über die Moldau sammle, eingeholt.

Ich nehme mir nur noch die Freyheit hier die schon in einem meiner vorigen ... Berichte [n° XII] gemachte unmassgeblichste

Bemerkung zu wiederholen, dass (die Einwilligung der Propaganda vorausgesetzt) die Aufstellung ungarischer Seelsorger in der Moldau dem k. k. Hofe nur dann vortheilhaft seyn könnte, wenn es in desselben System läge zur Erreichung eines nicht entfernten ausserordentlichen Zweckes die gedachten ungarischen Abkömmlinge politisch zu bearbeiten, dass aber, wenn die Moldau auch künftig unter türkischer Bothmässigkeit und alles im Alten zu verbleiben hat, die Einführung ungarischer Seelsorger in der Moldau die Auswanderung aus Ungarn und den Szeklerstühlen ungemein begünstigen würde.»

XXI.

Iașĭ, 17 April 1808.

Raport al luĭ Duldner. [O candelă aprinsă la icoane de un Lipovan negustor, care ţinea cu chirie o prăvălie a Treĭ-Ierarhilor, dă foc întreguluĭ rînd de dughene precum şi mănăstiriĭ chiar.] Auch die Buden des katholischen Klosters schon Feuer fingen und die Kirche bedrohet wurde. [Feldmareşalul rus [1], care era «in der Kirche», dă ordin trupelor să intervie pentru a stînge; ceia ce ce se şi face, dărîmîndu-se casele vecine.] Acht Gemeine vom neun und zwanzigsten Jägerregiment waren auf das Dach der katholischen Kirche hinaufgegangen, besprizten dasselbe anhaltend mit Wasser, und so wurde solche gerettet. [Noroc că a stat vîntul şi că Treĭ-Ierarhiĭ eraŭ încunjuraţĭ cu zid. Auch das katholische Kloster wird durch Abtragung der auf seinem Grunde befindlich gewesenen Gebäude einige tausend Piaster verlohren haben [2].»

XXII.

Bucureştĭ, 12 April 1810.

Von der Rennen către vice-preşedintele Divanuluĭ, general Engelhardt. Îĭ cere: «8⁰ Endlich möchten auch dem k. k.

[1] Cneazul Alexandru Prozorovschi, care se afla încă în acest oraş.
[2] V., pentru acest foc, maĭ sus, p. 160, nº CXVI.

Agentie-Personale und der katolisch und evangelischen Geistlichkeit ihre zugetheilte Bauren alle ihre bishere genossene Freyheiten, durch die Saptschis im Mindensten nicht angetastet werden.»

XXIII.

Bucureștĭ, 1tă April 1812.

Raport al luĭ Fleischhakl. «Die hiesige katholische Kirche ist, sammt dem daran stossenden Kloster der Franziskaner, welche allhier, unter Oberaufsicht des Herrn Bischof von Nicopol Ferery, die Seelsorge ausüben und den Gottesdienst versehen, seit mehreren Jahren, nemlich seit dem 3ten August 1805 [1], ein Raub der Flammen geworden.

Einige mildthätige Beyträge reichten kaum hin, auf der Brandstätte nach und nach einige wenige Wohnzimmer zur Unterkunft für die Geistlichkeit zu erbauen und den vor jenen Zimmern befindlichen engen Corridor dergestalt einzurichten, dass man in selben zum Nothfall den Gottesdienst abhalten konnte; welches auch aus Mangel eines bessern Locale bis jetzt geschah, obgleich dieser Platz zum Gottesdienst weder schicklich, noch hinreichend ist um auch nur den kleinern Theil der katholischen Gemeinde in sich fassen zu können.

Der vorigen Winter aus Jassy anhero gekommene Architect Freywald [2] nahm den zu der neuen katholischen Kirche bestimmten Platz genau auf und verfertigte einen Plan, der, seiner einfachen Zierlichkeit wegen, sowohl als der dabey genommenen hauptsächlichen Rücksicht auf die genaueste Ersparung, allgemeinen Beyfall erhielt und nach welchen man dieses von allen Katholiken so sehnlichst gewunschene Gebäude unter dem Schutze des Allmächtigen nächstens zu beginnen hofft; welches jedoch ohngeachtet aller nur möglichen Oeconomie gegen 40.000 Piaster zu stehen kommen wird.

Die Haupt-Schwierigkeit selbes zu vollenden bestand immer in der Unzulänglichkeit, wo nicht gar in dem gänzlichen

[1] Cf. maĭ sus, p. 336, n⁰ XII.

[2] Pentru care, v. Hurmuzaki, X, p. 666.

Mangel der nöthigen Fonds. Um diese zum Theil herbeyzuschaffen, schritt das Kloster zur Veräusserung einiger ihm gehörigen, im Tirgovister Bezirke gelegener Grundstücke; das Übrige sollte durch eine öffentliche Kollekte allhier zusammengebracht werden. Seine Excellenz der en Chef kommandierende General Graf Kutusoff, welchen die Geistlichkeit am Ersten um die Erlaubniss eine derley Kolekte machen zu dürfen, anging, unterschrieb sich am Ersten mit 50 Dukaten oder 600 Piaster, die er auf der Stelle dem Geistlichen übergab, und zugleich durch den Vice-Praesidenten an den Divan den Befehl ergehen liess, die zum Bau nöthigen Materialien um den wohlfeilsten Preis der Kirche zu verschaffen. Diesem schönen Beyspiele folgten mehrere andere russische Generäle und Beamte; so gab der Herr Consul Kirico 2.000 Piaster, Herr Consul Ledoulx ebenfalls 50 Dukaten oder 600 Piaster und, da die hiesige Kirche von jeher unter k. k. Schutz stehet, so konnte ich auch nicht weniger beitragen als 50 Dukaten oder 600 Piaster.

Selbst mehrere hiesige Bojaren zeichnen sich durch namhafte Beiträge in Geld uud durch Versprechungen von Beyhilfe an unterschiedlichen Materialien aus.

Jedoch würde allen diesen wohlthätigen Beyträgen nur dadurch die Krone aufgesetzt, wenn Seine Majestät unser allergnädigste Monarch, durch Euer Excellenz Fürsprache bewogen, Seine allermildreichste Hand aufthun und als erster Beschützer der Kirche und der Geistlichkeit durch eine milde Gabe den Bau der katholischen Kirche seiner Vollendung nahe zu führen geruhen wollten.»

XXIV.

Bucureştĭ, 6 Ianuar 1813.

Raport al aceluiaşĭ. «In der Nacht vom 2ten auf den 3ten erhielt ich die zweyte gnädige Depesche vom 18ten Dezember, in welcher mich Euer Excellenz zu unterrichten die Gnade hatten, dass Seine Majestät unser ... Kaiser zum Behufe der Wiedererbauung der katholischen Kirche eine Beyhilfe von vier tausend Gulden v.v.... zu bewilligen geruhten. Ich habe

geeilt, dieses Zeichen der allerhöchsten Grossmuth und Frömmigkeit, sowohl der hiesigen katholischen Geistlichkeit, als auch dem Publikum bekannt zu machen. Erstere behält sich vor, ihre... Danksagung selbst abzustatten.

Die Kirche ist bereits seit Anfang vorigen Frühjahrs bis zum Dach solid aufgebauet, die Arbeiten aber im Herbst aus Mangel an hiezu erforderlichem Gelde eingestellt worden.»

XXV.

Bucureștĭ, 13 Octombre 1813.

Raport al aceluiașĭ. Va negocia o scrisoare de schimb, dessen Betrag dem gegenwärtigen, aus Furcht vor der Pest in Tirgovischt befindlichen Klostervorsteher Herrn Pater Ambrosius Babich, zum Behufe des Baues der hiesigen katholischen Kirche, zu übergeben, und Euer Excellenz dessen Quittung seiner Zeit zu übersenden bemüht sein [werde].»

XXVI.

Bucureștĭ, 17 Novembre 1813.

Raport al aceluiașĭ. «Der hier wohnhafte Herr Bischof von Nicopoli, Monsignor Francesco Ferrari, ist gestern abends, in dem von katholischen Bulgaren bewohnten, unweit Bukarest gelegenen Dorfe Ciopli, allwo demselben auf mein Einschreiten bey dem regierenden Fürsten eine kleine katholische Kirche nebst Wohngebäude für die katholischen Seelsorger zu erbauen gestattet wurde und wohin er sich, nach oftmals gewechselten Wohnorten, der Pestseuche wegen geflüchtet hatte, gestorben. Der einzige, mit Ausnahme des Kirchenvorstehers Pater Ambrosius Babich, von der Seuche noch verschont gebliebene hiesige katholische Geistliche, Padre Fortunato, wurde zwei Tage bevor ebenfalls von diesem Übel, in gedachtem Dorfe Ciopli, wo er mit dem Herrn Bischofe unter einem Dache lebte, befallen, woran er noch krank darnieder liegt, und hatte Sonntag am 14ten seine Krankheit dem Herrn Bischofe entdeckt.

Diese Entdeckung hatte so nachtheilige Folgen auf die Gesundheit des alten schwächlichen Monsignore Ferrari, dass er nach einem Krankenlager von 3 Tagen seinen Geist aufgab. Ich wage es indessen nicht zu entscheiden, ob der Schrecken allein, oder vielleicht die Ansteckung durch Padre Fortunato, die Ursache seines Todes gewesen sey und, da ich vermuthe, dass der Herr Bischof der Propaganda von Rom unterstand, so halte ich es für meine Pflicht Euer Durchlaucht diese . . . Anzeige zu machen.»

XXVII.

Bucureştĭ, 8 Ianuar 1814.

Raport al aceluiaşĭ. «Da der hochwürdige Herr Pfarrer Pater Ambrosius Babich von Tergovischt nach Bukarest zurückgekehrt ist, um während der eingetrettenen Weihnachtsfeyertage den Gottesdienst allhier abzuhalten, so habe ich ihm die aus allerhöchsten Gnade erhaltene zweyte Rate des allergnädigsten Beytrages zum Bau der neuen katholischen Kirche, bestehend in 1.666 Piaster, 26 Para, übergeben, und unterlege die eigenhändige Quittung.»

XXVIII.

Bucureştĭ, 6 April 1814.

Raport al aceluiaşĭ. «Da sich seit geraumer Zeit ein zu Kimpolung befindlicher wallachischer Bischof [1], durch einen blinden Fanatismus geleitet, Eingriffe in die Rechte der dortigen katholischen Kirche erlaubt und ihre seit den ältesten Zeiten bestehenden und aufrecht erhaltenen Freyheiten zu schmälern trachtet, ein Verfahren das, wenn es länger geduldet würde, zu den unangenehmsten Folgen führen könnte, so habe ich auf die erste Anzeige davon, alsogleich vom hiesigen Herrn Metropoliten Nectarius die nöthigen, kräftig-

[1] Al Argeşuluĭ, de sigur. Dacă nu egumenul de la mănăstirea domnească a Cîmpulunguluĭ.

sten Befehle an gedachten Bischof begehrt, die, wie ich hoffe, seinen Anmassungen und zugleich allen ferneren Scandal erweckenden Streitigkeiten zwischen beyden Kirchen ein Ende machen sollten. Um jedoch das Übel aus der Wurzel zu heben und zugleich für die Zukunft ähnlichen Misshelligkeiten vorzubeugen, glaube ich die Ferien der Ostertage nicht besser und zweckmässiger verwenden zu können, als wann ich mich selbst an Ort und Stelle verfügte und die Sache auf eine gütliche Art beylege [1].»

XXIX.

Bucureştĭ, 4 Maiŭ 1814.

La 1iŭ, după cererea Agentuluĭ, «der Vorsteher der hiesigen katholischen Kirche», Babick, a celebrat un serviciu pentru liberarea Papeĭ. Asistă şi consulul rus Chirico. Dar Ledoulx, consulul frances, face să se cheme acasă Madame Ledoulx, «eine sehr gute Christin», şi cumnata eĭ.

XXX.

Iaşĭ, 20 Maiŭ 1814.

Raport al luĭ Raab. [După ordinul din 7 Maiŭ, a învitat pe Barbieri să plece imediat în Italia saŭ la Constantinopol. Cere paşaport prin Bucureştĭ, voind să meargă la Roma. I l-a dat, dar va atrage atenţia asupra luĭ şi la Agenţia munteană. Baniĭ pe cari-ĭ avea călugărul la starostele din Galaţĭ, Manzoli [2].] Bey dieser Gelegenheit kann ich nicht umhin den heissesten Wunsch zu äussern, damit die hiesige katholische Mission mit untadelhaften Religions-Vorstehern einmal versehen und ordentlich geschützt werde, um der öffentlichen Schau, da wo die griechische Religion die dominante ist, nicht ausgesetzt zu werden. Die Mission überhaupt und die Kirche selbst ist nicht unter dem Schutz einer fremden Macht; der

[1] Nu ştim nimic despre această visită proiectată.

[2] Dar Barbieri nu plecă îndată. V. maĭ sus, p. 169, n° CXXXIII.

Vorsteher bedienet sich in Vorfallenheiten des Schutzes eines fremden Agenten nach seinem eigenen Belieben, verhandelt die Geschäfte selbst mit den Landesfürsten und, da die in der Türkey sich befindenden Missionen und Kirchen ihren eigenen Schutz haben, so macht dieses grosse Ungelegenheiten, giebt zu vielen .Ränken Ursache, versetzt auch die Landes-Obrigkeiten in Verlegenheit, so dass der Fürst mich fragen liess, warum die Kirche und die Geistlichen nicht unter einem Schutz ständen, so wie es insgesammt in der Türkey der Gebrauch ist und dass er sich füglich in solche Geschäfte nicht zu mischen glaube.»

XXXI.

Iașĭ, 26 August 1814.

Raport al aceluiașĭ. «Den 24ten dieses habe ich die Ehre gehabt, das hohe und gnädige Befehlschreiben Euer Durchlaucht vom 10ten August zu empfangen, und habe nicht ermangelt, den Herrn Präfekten dieser Mission anzuzeigen, dass Seine Majestät der Mission in der Moldau insgesammt ihren Schutz angedeihen lasse. Diese Mission, von so einem hohen Grade durchdrungen, dankt ehrerbietigst und bat mich den ehrfurchtsvollsten Dank hierüber vor die Füsse Seiner Majestät zu bringen.

Ich stellte obgedachten Präfekten dem Herrn Fürsten vor, allein dieser glaubt der Mission nicht ehevor öffentlich des k. k. Schutzes *(sic)* Österreichs geniessen zu lassen, als bis ihm der dazu nöthige Ferman von der Pforte zugekommen seyn wird, dass er aber den provisorischen Schutz Seiner Majestät bis dahin anerkenne.

[S'a cerut firmanul, după modelul celor polone, de la Internunțiu, trimețîndu-i-se și «die Denkschrift des apostolischen Herrn Nuntius» și declarația Domnuluĭ.] Auch wird Herr Internuntius selbst wissen, ob für den nun hier zu residirenden Herrn Bischof aus Bacao ein Ferman ebenfalls nothwendig seye oder nicht. Ich habe desshalben mit dem Herrn Fürsten nicht gesprochen, erwarte die Ankunft dieses Kirchenvorste-

hers, um dann auf eine schickliche Art diese Neuerung von dem Herrn Fürsten annehmen zu machen.

[Dar nu-şĭ dă samă cu ce va trăi episcopul,] da die Mission arm ist und für den Bischof keine Mensa existirt, wo hingegen die moldauischen Bischöfe Staat und Ansehen machen und dass so ein armer, kümmerlich lebender katholischer Bischof nur zum Gelächter der andern werden könnte, wenn der römische Hof diesem Bischof nicht eine ausgiebige Zulage bey den dermalen so theuern Zeitumständen geben wird, denn es scheint mir unmassgeblichst der Ehre der heiligen Religion und des römischen Hofes nicht angemessen zu seyn, dass ein katholischer Bischof in der Stille und in Geheim zu Hause darbe.

Ich meinerseits werde mir anbefohlenermassen das Wohl und das Ansehen der heiligen Religion in dieser abkatholischen, fanatischen Gegend zum Gegenstand der schuldigsten Aufmerksamkeit machen und mit Rath und That dem Herrn Bischof, sowohl als den Missionairen überhaupt, an die Hand gehen[1].»

XXXII.

Iaşĭ, 9 Septembre 1814.

Raport al aceluiaşĭ. Răspuns la un ordin din 24 August, în afacerea stradeĭ. A ajutat Misiunea în acest punct chiar şi înnainte de acordarea protecţieĭ şi a obţinut să se dea o compensaţie bisericiĭ catolice. Expune afacerea: «Neben der katholischen Kirche und jener der Drey Heiligen besteht ein kleines Gäschen, kaum für eine Person gangbar. Die rückwärts dieser Kirche wohnenden haben keinen Ausgang und sind bey Feuer-Entstehung dem grössten Unglück ausgesetzt. Diese Einwohner wollen nun behaupten dass zu allen Zeiten diese Strasse fahrbar war und dass das katholische Kloster sich der Strasse bemächtiget hatte, und verlangen die Strasse zum allgemeinen Wohl und Besten. Die beyderseits vorgewiesenen

[1] Cf. raportul, pe care, din partea luĭ, îl face Berardi, Prefectul, maĭ sus, pp. 184-5, n⁰ CXXXVI.

Dokumente sind Zweifeln unterworfen. Der Herr Fürst und der Divan bestehen nun darauf, zum allgemeinen Wohl und zur Sicherheit der Stadt, dem katholischen Kloster einen Kaufmannsladen zur öffentlichen Strasse abzunehmen und wollen das Kloster auf eine andere Art entschädigen.» Nu se poate opune, lipsind acte indubitabile [1].

XXXIII.

Iașĭ, 14 Octombre 1814.

Protest al Agentuluĭ către Domnie, în afacerea stradeĭ. Află că Domnul ar fi dispus a confirma decisia Departamentuluĭ Afacerilor-Străine, care refusa indemnisarea de 2.800 l. și afirma că a fost cîndva o stradă pe acel loc. Anunță ca va raporta lucrul și cere a nu se atinge până atuncĭ clădirile bisericiĭ.

XXXIV.

Iașĭ, 14 Octombre 1814.

Raab către internunțiul Stürmer, în aceiașĭ afacere, pentru care-ĭ maĭ scrisese. Face istoricul. Legătura Misiuniĭ de Polonia: «auch führt diese Mission noch heutigen Tags das pollnisch-königliche Wappen. Nach Abtrettung Galiziens im Jahre 1772 war selbe aber, auf die der Heiligen Congregation von Seiten der verschiedenen Präfekten gemachten Anzeigen, dass sie von den moldauischen Fürsten stets gut behandelt und geschützt werde, ohne allen Schutz belassen; doch hat sie in vorkommenden einzelnen Fällen bald den österreichischen k. k., bald den russischen k. Schutz in Anspruch genommen». Va lua ce cale va crede, dar «auch ich bin der Meinung dass durch ein einfaches Begehren eines gewöhnlichen Pforten-Fermans der beabsichtigte Zweck erreicht werden kann[2]».

[1] Cf. spusele Prefectuluĭ, maĭ sus, pp. 185 și urm.
[2] Cf. p. 188, nº CXXXIX.

XXXV.

Iașĭ, 10 Februar 1815.

Raport al luĭ Raab. La reclamația nunciuluĭ, asigură iarășĭ că se va acorda despăgubirea, pe care i-a promis-o din noŭ, verbal, Domnul. Comisia numită, după intervenirea luĭ, se pronunțase pentru biserică. S'a ordonat și măsurătoarea loculuĭ[1]. Aceasta ar fi trebuit de mult s'o ceară misionariĭ.

XXXVI.

Iașĭ, 2 Iunie 1815.

Raport al aceluiașĭ. «Das gnädig reservirte Befehlschreiben Euer Durchlaucht vom 10ten May und das auf dieses Bezug habende vom 20ten May habe ich unter einem den 31ten May zu erhalten die Ehre gehabt.

Das Seiner Majestät in ungarischer Sprache überreichte und im Nahmen der in Moldau und Wallachey zerstreuten Katholiken gestellte Gesuch scheint mir nichts anderes zu sein als eine Erdichtung des berüchtigen Geistlichen Stephan Botskor[2], denn ich glaube nicht dass in der Moldau solche Leute werden vorfindig seyn, noch dass sie zu so einem Schritt selbst gekommen wären, indem ich hieher weiss dass die hierländigen äusserst beschränkten Katholiken mit ihren Seelsorgern zufrieden, bis dato hier noch nicht Klage geführt haben, besonders da ich mit dem hochwürdigen Herrn Prefecten voriges Jahr die Einleitung getroffen habe, an einem Ort wo kein Seelsorger war, Jemanden zu stellen und auf diese Art ist diesem abgeholfen worden.» Va cerceta această intrigă.

«Die gegen Baco aufgestellten Residenzen sind nur zu Calugera, eigentlich die Baccoer Pfarre, eine halbe Stunde von Bacau entfernt; hat einen der würdigsten Seelsorger in der Person des Pater Domenico Brocani, einen Römer, der in der ungarischen Sprache mächtig, allgemein geliebt und geschätzt

[1] Vezĭ-o maĭ sus, pp. 188-9, no CXL.
[2] Vezĭ maĭ sus, pp. 340-1, no XIX.

ist. In Faraoan ist Pater Pancratio Finta, ein Ungar, in Clegia Raphael Magejowskij, ein Pole, in Groseschtie Pater Alexander Popp, ein Ungar...

In der ganzen Moldau rechnet man höchstens 24 tausend katholische Seelen, und alle diese sprechen die moldauische Sprache und haben der ungarischen gar nicht nöthig. Dass diese Bittschrift daher nur den unruhigen Boczkor zum Urheber haben muss, scheint um so gewisser zu seyn, als er schon nach dem im Jahre 1808 misslungenen Versuch sich der hiesigen Prefectur zu bemeistern, aus dem Czernowitzer Arreste manche derartige Gesuche und Verläumdungen der hiesigen Missionarien an die russischen Befelshaber gelangen zu lassen wusste.

Was den zur bessern Pflege der Seelsorge nach der Moldau abzuschickenden ungarischen Priester betrift, so werde ich Sorge tragen damit er in jene Gegenden komme, wo er mit der ungarischen Gränze nicht zu nahe ist, denn ich richte mein Augenmerk immer dahin, damit dadurch der Auswanderung gesteuert werde, und glaube zu behaupten dass durch die Anstellung solcher ungarischen Geistlichen die Auswanderung nur befördert wird und wäre sicher besser wenn diese Pfarrer der Landsprache mächtig, aber keine Ungarn wären.

P. Berardi hat mir das eigenhändige Schreiben des päpstlichen Herrn Nuntius vom 15ten May lesen lassen, vermöge er ihm ämtlich anzeigt, dass er zum Bischof in Bacau von Seiner päpstlichen Heiligkeit ernannt seye[1]. Da nun die Ernennung vor sich gegangen und nicht mehr zu ändern ist, so ist zu hoffen dass die guten Absichten Seiner Heiligkeit dadurch erfüllt seyn werden; nur wäre es zu wünschen dass der würdige P. Landi, ehemaliger Präfect, wenigsten die Praefectur wieder erhalte.»

[1] V. maï sus, p. 189, nle CXLI-II.

XXXVII.

Bucureştĭ, 28 Novembre 1815.

Raport al luĭ Fleischhakl. «Der Herr Bischof von Nicopoli, Monsignor Fortunato Ercolani, ist vor etlichen Tagen in Begleitung seines Bruders und noch etlicher Missionarien von Wien hier zurück eingetrofen und hat am vorgestrigen Tage in der hiesigen katholischen Kirche, unter dem Zuströmen aller hier befindlichen Katholiken, sein erstes bischöfliches Hochamt feyerlichst abgehalten. Eben heute habe ich ihn dem regierenden Herrn Fürsten und dem hierortigen wallachischen Herrn Erzbischof[1] vorgestellt, und er wurde von Fürst Caradgea, sowohl als von benanntem Prälaten, auf das Freundschaftlichste und Zuvorkommendste empfangen. Nun werde ich mein vorzüglichstes Augenmerk darauf richten, die Einigkeit unter der hiesigen Geistlichkeit zu erhalten, was auch bisher jederzeit meine angelegentichste Sorge gewesen ist.»

XXXVIII.

Bucureştĭ, 31 Decembre 1815.

«Ambrosius Babich, administrator parochiae», dă chitanţă luĭ Fleischhakl pentru a treia rată din suma de 4.000 de florinĭ, dăruită de Împărat.

XXXIX.

Iaşĭ, 19 Februar 1816.

Raport al luĭ Raab. «Die hohe ottomanische Pforte hat dem Herrn Fürsten, auf die ihr von ihm gemachte Anzeige wegen der Hieherschickung eines römisch-katholischen Bischofs unter der Benennung eines Bischofs von Bacau, geantwortet dass sie, nach eingesehener Vorstellung der Landes-Bojaren insgesammt, ebenfalls diese Anerkenung nicht zugeben wolle und dass sie bereit seye dem k. k. Herrn Internuntius, wenn

[1] Era atuncĭ Nectarie.

er sich deshalben an sie wenden werde, eine ähnliche Antwort zu geben.

Um, in Ermanglung der hohen und gnädigen Verhaltungsbefehle Eurer Durchlaucht, die Sache jedoch nicht bey dem bewenden zu lassen, glaubte ich gehorsamst unterthänigst, dass ich einstweilen nichts besseres thun könne als mir zugestehen machen zu lassen dass wir befugt seyen einen Bischof, wie es ehevor der Gebrauch war, als Visitator in die Moldau zu schicken, dass er seinem Rang gemäss empfangen und auf die Zeit seiner Visitation geduldet werde.

Nach einem langweiligen Für- und Dagegen, wo ich gegen eine eingebildete Vermuthung zu kämpfen hatte, als sehe man in der Ernennung des Bischofs einen geheimen Antrag die katholische Religion zu Nachtheil der herrschenden griechischen allgemein einzuführen, hat mir der Herr Fürst versprochen, dass, wenn ein Bischof für die Katholiken in der Moldau, unter einer ändern Benennung als jener eines Bischofs von Bacau, unter dem Vorwand eines Visitators hieher kommen würde, er ihn gleich seinen Vorfahrern standesgemäss empfangen und ruhig sein Amt auf eine übereinzukommende Zeit werde führen lassen, dass er auch bereit seye ihme eine grössere Verlängerung nach Umständen zu geben, damit es nicht heisse als habe er seinen permanenten Sitz im Lande.

Ich entstehe nicht Euer Durchlaucht dieses vorläufige Übereinkommen als Nachtrag zu meinem Berichte von 29ten December 815[1]... zu unterlegen und bitte Euer Durchlaucht gehorsamst um die hohe und gnädige Weisung[2].»

XL.

Iaşĭ, 19 April 1816.

Raport al aceluiaşĭ. «Das hohe und gnädige Befehlschreiben Euer Durchlaucht vom 3ten April habe ich den 14ten des Mo-

[1] Lipseşte.

[2] Cf. maĭ sus, p. 192 şi urm. Din corespondenţa austriacă se vede că raportul nº CXLIX, de pe p 196. trebuie datat 1817, nu 1816. De altmintrelea, în original nu era anul, ci numaĭ luna.

nats unterthänigst zu empfangen die Ehre gehabt. Ich ersehe daraus, dass Euer Durchlaucht gewunschen, dass ich mich vor Einlangung bestimmter höherer Weisungen mit dem Herrn Fürsten in keine weitere Unterhandlungen des Bischofs von Bacou wegen, einlassen, viel weniger einen Anwurf zur Annahme des Monsignor Berardj als blossen Visitator hätte machen sollen.

Ich kann Euer Durchlaucht versichern dass ich dem Herrn Fürsten hierüber keinen Vorschlag gemacht habe, dass ich nur die Gelegenheit ergriffen um mir von dem Herrn Fürsten versprechen zu machen, gegen die etwaige Ankunft eines Visitators nichts einzuwenden, und diess umso mehr weil es der erste war, welcher mir sagte dass man höchstens unter Bedingnissen einen Visitator annehmen konnte, wie es ehevor der Gebrauch war, dass er aber auch darzu keinen bestimmten Befehl habe, dass er aber doch etwas auf sich nehmen wolle. Ich hatte bey dem keine andere Absicht als das von den Ständen in der Moldau selbst anerkannte Recht der Katholiken zu realisiren, ohne desshalb wegen Anerkennung eines permanenten Bischofs von Bacau das Recht zu vergeben, oder aber gar die ämtlichen Schritte Seiner Excellenz des k. k. Herrn Internuntius beschränken zu wollen; denn ich glaubte dass, wenn der Bischof einmal unter so einem Namen hier erschiene, die Stände durch dessen Hierseyn sich nach und nach an ihn gewöhnten und mit der Zeit durch längeren Aufenthalt dessen Existenz begründet, die Anerkennung selbst bewirkt werden könnte. Da dieses alles in einer freundschaftlichen Unterredung mit dem Herrn Fürsten gepflogen wurde und ich es Euer Durchlaucht gehorsamst unterthänigst unterlegt hatte, so glaube ich dadurch die in Frage stehende Anerkennung des Bischofs von Bacou nicht verruckt zu haben. Allein, soviel ich in Erfahrung habe bringen können, so wird die Anerkennung eines permanenten katholischen Bischofs von Bacou vielen Schwierigkeiten unterliegen, weil die Frage in Constantinopel im vollen Staatsrathe, wie mir der Herr Fürst sagt, abgeschlagen und dem Grossherrn selbst die Entscheidung darüber unterlegt worden seye.

Diese dem Fürsten erst kürzlich zugekommene Entscheidung mag ihn auch bewogen haben auf meinen ihm vertraulich gemachten Antrag, gegen die Rückkehr jenes geistlichen Oberhirten in derselben Eigenschaft, welche dieser bey seiner Abreise von Yassy begleitete, nichts einzuwenden, mir eine abschlägige Antwort zu geben und sich zu erklären, dass er dieses darum nicht zulassen könne, weil Monsignor Berardj bereits als Bischof von Bacou durch ihn selbst in dem Lande unter den Katholiken promulgirt worden, auch zu diesem Zwecken von dem Landvolk Gelder eingehoben habe, dahero befürchten müsse, dass man ihn, Monsignor Berardj, als eine Maske und den Fürsten als Werkzeug betrachten werde um wider die Willensmeynung des Grossherrn einen permanenten Bacouer Bischof allhier einzuführen und dass er mich eben aus diesem Grunde ersuchen müsse zu vermitteln dass die Anherokunft dieses neuen Bischofs bis zu Einlangung der definitiven Entscheidung aus Constantinopel verschoben werden, indem er Fürst im entgegengesetzten Falle für nichts mir gut stehen könne.

Aus allen Reden des Herrn Fürsten habe ich deutlich ersehen dass er auch die mir früher ohne höhere Bewilligung freywillig zugestandene Anerkennung des Monsignor Berardj als Visitator beanstände.»

XLI.

Bucureştĭ, 8 Iunie 1816.

Raport al luĭ Fleischhakl. «Ich befinde mich in der Lage Euer Durchlaucht unterthänigst um eine gnädige Weisung bitten zu müssen, wie ich mein Benehmen einrichten müsse um nicht in Ausübung der politischen Gerichtsbarkeit mit dem hochwürdigen Bischof von Nicopel, Monsignor Fortunato Ercolani, der sich eine ihm eigene Gerichsbarkeit anmasst, in Collision zu kommen [Evreul Wolf Tetelbaum, din Cernăuţĭ, era să provoace, în August 1815, o mişcare populară prin reaua-ĭ purtare şi bănuiala că a vrut să ţăpească un copil de creştin. Îl dă peste graniţă, pentru a-ĭ scăpa viaţa.

Dar revine şi deschide «ein öffentliches, allen Auschschweifungen gewidmetes Haus». Iar se face vrednic de pedeapsă, şi, înnaintea urmăririlor Agenţieĭ, se adăposteşte «in das hiesige catholische Kloster, unter dem Vorwande dass er zu unserer heiligen Religion übertretten wolle und die heiligste Taufe verlange. Machte zugleich dem hochwürdigen Herrn Bischofe, der sich durch Zufall eben dort befand, glauben dass er von den Juden aus dem Grunde verfolgt werde und mit Tode bedroht sey, weil er seine Religion abschwören solle.» Agenţia-l reclamă. *Feldwebelul* află pe cale «den geistlichen Herrn Missionarius Pater Joseph», care aducea pe Evreŭ la Fleischhakl, pentru a-ĭ cere să-l apere de ceĭlalţĭ Evreĭ. Îĭ arată Agentul cum stă lucrul şi-l convinge, aşa că lasă pe Evreŭ la caporaliĭ Agenţieĭ. Dar Iosif revine cu Padre Matteo, pentru a se plînge, în numele episcopuluĭ, că i s'a călcat jurisprudenţa. Se daŭ explicaţiĭ. Apoĭ vine chiar episcopul, pentru a se tîngui, «mit mehr Heftigkeit». Reclamă dreptul de asil: «So sey es in Rom, so in ganz Italien und so soll es auch in seiner Diözöse seyn.» Agentul răspunde că «die hiesige catholische Kirche unter dem Schutze Seiner Majestät des allerhöchsten Kaysers von Österreich und Apostolischen Königs steht» şi că obiceiul nu e şi în Imperiu. Episcopul persistînd, i se recomandă a se adresa nunciuluĭ. Scrie deci cardinaluluĭ Severoli, dar «ganz anders als es sich zutrug». Cetindu-i se scrisoarea, Agentul îl face atent asupra greşelilor. Îşĭ retrage apoĭ raportul, scris «in der ersten Hitze» şi trimete anexatul. «Ich werde sorgfältig gewiss jede Gelegenheit um mit dem Herrn Bischof von Nicopel, dessen hitziger und unruhiger Charakter noch viele und grössere Unannehmlichkeiten in diesem Lande verursachen wird, auch nur von Weitem in irgend eine Collision zu kommen, habe vielmehr viele seiner gethanen Missgriffe zu verbessern gesucht, stehe ihm immer mit Rath und That bey und schweige über so manches, aber in diesem gegenwärtigen Fall halte ich es für meine Pflicht Euer Durchlaucht Bericht zu erstatten, da ähnliche Anmassungen sehr grosse Unziemlichkeiten nach sich ziehen könnten.»

XLII.

Bucureştĭ, 19 Iunie 1816.

Raport al aceluiaşĭ. «Da ich mich nicht getraute über die in eben jener obgedachten gnädigsten Weisung an mich gnädigst gestellten Frage hinsichtlich der Summe, die für den jährlichen Unterhalt allhier eines Priesters des griechisch-unirten Ritus erforderlich wäre, allein zu entscheiden, so habe ich darüber auch mit dem hier befindlichen Herrn Bischof von Nicopel, Monsignor Ercolani, Rüksprache gepflogen und kam mit demselben dahin überein, dass die geringste Summe die für einen solchen Priester auszuwerfen wäre, rücksichtlich der ausnehmend grossen Theuerung in diesem Fürstenthume, sich wenigstens auf hundert Thaler oder sechshundert türkische Piaster belaufen müsse.

Übrigens ist hier der Ort meine Besorgnisse hier gehorsamst darüber zu äussern ob nicht die Versammlung aller in der Wallachey befindlichen Uniten in einem Dorfe und die Erbauung für selbe einer eigenen Kirche auf dem Gute eines hiesigen Grundbesitzers, obgleich mit dessen Willen, wie es der Herr Bischof zu veranlassen im Sinne hat, wo nicht Hindernisse von der hiesigen Regierung, doch aber Verfolgungen von Seite des wallachischen, höchst fanatischen und unwissenden Clerus um so mehr nach sich ziehen könnte, als es den Anschein hätte, die catholische Geistlichkeit allhier wolle dadurch Proselyten unter den nicht unirten Landesbewohnern machen; welches sehr unangenehme Folgen haben würde.»

XLIII.

Bucureştĭ, 10 August 1816.

Raport al aceluiaşĭ. «Der regierende Herr Fürst hat unlängst durch seinen Bestellten in Wien ein diesem von Seiner Eminenz dem apostolischen Herrn Nuntius zur Bestellung übergebenes Schreiben des Herrn Cardinal Litta erhalten, in welchem ihm, im Nahmen Seiner Heiligkeit, für allen der catholischen Kirche und Geistlichkeit in der Wallachey erwiesenen Beystand und Unterstützung gedankt und selbe, insbesondere

aber der Herr Bischof von Nicopel, seiner ferneren Huld und Protection anempfohlen wird.

Da Monsignor Ercolani durch den Herrn Nuntius eine Abschrift dieses Briefes erhalten hatte, so ersuchte er mich mit ihm einen Besuch bey dem Herrn Fürsten abzustatten, welches ich auch diesmal, so wie öfters worden, mit Vergnügen that. Der Herr Bischof wurde, wie gewöhnlich, auf die höflichste und ausgezeichneteste Weise empfangen und erhielt neuerlich alle nur mögliche Zusicherung von Willfährigkeit in allen die catholische Kirche und Gemeinde betreffenden Angelegenheiten. Den Brief Seiner Eminenz des Cardinals Litta hatte der Herr Fürst bereits beantwortet und seinem Bestellten Rasti in Wien zur Übergabe an den apostolischen Herrn Nuntius zugesendet.

Ich benützte diese Gelegenheit um die Beylegung eines zwischen den catholischen in Tschoplu, dem dermaligen Wohnort des Monsignor Ercolani, wohnenden Bulgaren und ihrem Grundeigenthümer Vestier Hadgi Mosco seit geraumer Zeit obwaltenden Streits, der noch höchst unangenehme Folgen nach sich hätte ziehen können, zu bewirken. Domnul, care decisese defavorabil, încredinţează afacerea ispravniculuĭ de Ilfov şi Agentuluĭ, pentru cercetare locală şi împăciuire. Se şi face, şi resultatul se aprobă.] Die Beylegung dieses Streites ist für mich um so angenehmer und ehrenvoller, als Herr von Chirico seit langer Zeit diese Sache ohne mein Vorwissen betrieben oder vielmehr verdorben und, erst nachdem er die Fruchtlosigkeit seiner falschen Schritte einsah, mir aufgebürdet hat; der Gegenstand aber eigentlich gar nicht unter die Gerichtsbarkeit der k. k. Agentie gehört, da die Bulgaren hiesige Landesunterthanen und nur insofern sie Katholiken sind von dem Herrn Bischof beschützt werden; ich folglich einzig und allein als Protector unsrer heiligen Religion in der Wallachey mich der Sache als Bittwerber und Vermittler bey dem Herrn Fürsten annehmen durfte.

Ich zweifle nicht dass der Herr Bischof von Nicopel von dieser Angelegenheit Meldung gegen Seine Eminenz den Herrn Nuntius machen werde.»

XLIV.

Bucureştĭ, 20 August 1816.

Raport al aceluiaşĭ. «Der Herr Bischof von Nicopoli Monsignor Fortunato Ercolani hat mir vertraulich mitgetheilt dass er von dem apostolischen Herrn Nuntius Cardinalen Severoli angegangen worden sey mich zu ersuchen bey Euer Durchlaucht neuerliche unterthänigste Vorstellungen zu machen, wie nothwendig die Sendung eines Geistlichen des griechisch-unirten Ritus nach der Wallachey sey. Ob ich ihm gleich begreiflich machte dass dieser Gegenstand bereits von Euer Durchlaucht in gnädige Erwägung gezogen worden und wahrscheinlich schon Anstalten getroffen worden seyen, womit seinen religiösen Wünschen willfahrt werde, folglich eine neuerliche Anregung von meiner Seite nur den Schein einer unnöthigen Zudringlichkeit haben würde, so ging er doch von seinem Begehren nicht ab und versicherte mich dass die Überkommung eines solchen Geistlichen von grösster Wichtigkeit sey, indem sich bey zwölftausend unirter Griechen in der Wallachey befänden, die sich aus Siebenbürgen anhero übersiedelt haben.

Ich muss es Euer Durchlaucht aufrichtig gestehen dass mich diese Entdeckung nicht nur in Erstaunen und Schrecken setzte, sondern mich auch veranlasste den Herrn Bischof anzurathen, allen seinen Missionären den schärfsten Auftrag zu ertheilen, jene Emigranten bey jeder Gelegenheit hauptsächlich die Pflichten gegen ihren Monarchen, gegen den sie schwer dadurch gesündigt haben, dass sie sich durch die Flucht von dem jeden getreuen Unterthan obligenden Leistungen entzogen, einzuprägen und sie zur Rückkehr in ihr Vaterland zu ermahnen; welches für sie um so rathsamer wäre, als sie bey längeren Verweilen in der Wallachey der ganzen Schwere der hiesigen Regierung unterworfen seye und auch nicht von Weitem auf irgend einen Schutz der k. k. Agentie zu rechnen haben würden.

[Episcopul vrea să-ĭ adune «in zwey Dörfer», cu biserică. Ar da naştere la dificultăţĭ, ca pentru Cioplea. Aminteşte ce

resultate desastroase ar putea să aibă pentru populaţia Ardealuluĭ şi a Banatuluĭ.] Die Bekehrungs- und Neuerungssucht und der übertriebene Eifer von welchem der Herr Bischof beseelt ist, zwischen jenen Unirten und den hiesigen Griechen, zum grössten Nachtheil der catholischen Geistlichkeit und Religion, grosse Unruhen, ja selbst Verfolgungen hervorbringen werde; denn schon öfters wurde von der hiesigen wallachischen Geistlichkeit Klage bey dem regierenden Fürsten geführt, die ich nur mit äusserster Anstrengung bis jetzt unterdrücken konnte, und welches ich vielleicht nicht immer zu bewirken im Stande seyn dürfte, besonders wenn der Gegenstand von grösserer Erheblichkeit wäre.

[Şi preotul unit, de se va trimete, să îndemne la reemigrare pe credincioşĭ, und übrigens sich mit möglichster Vorsicht und ohne vieles Aufsehen auf die Erfüllung seines Hirtenamtes zu beschränken».

XLV.

Iaşĭ, 29 Novembre 1816.

Raport al luĭ Raab. «Monsignor Berardj hat mir ganz unverhofft den 25ten November das hohe Befehlsschreiben einer hochlöblichen k. k. geheimen Hof- und Staatskanzley eigenhändig übergeben und mir die zwey Priester für diese Mission vorgestellt.

Der regierende Herr Fürst, welcher gleich von der Ankunft dieses Prälaten verständigt wurde, liess mich um die Ursache dieser raschen Erscheinung befragen; ich verfügte mich zu ihm und sagte demselben dass der ehemalige Präfekt dieser Mission Monsignor Berardj auf seinen Posten zurückgekommen seye und dass ich nicht zweyfle dass ihm der Ausübung seiner Geschäfte nichts in Weg gelegt werden würde.

Dieses befremdete ihn sehr und ersuchte mich E. Hoch. k. k. geh. Hof- und Staats-Kanzley sein Befremden darüber umsomehr darzuthun als die Erkennung eines römisch-katholischen Bischofs für die Moldau in Constantinopel abgeschla-

gen und ihm verbothen wurde so einen hier anzuerkennen. Dass dieses nun in seiner Macht nicht mehr stände und vielleicht gestanden wäre, bevor diese Sache am türkischen Hofe wäre anhängig gemacht worden, und dass er nun nichts anderes thun könne als dieses in Constantinopel anzuzeigen und das es ganz von dem k. k. Herrn Internonce Exzellenz abhange die Pforte zur Anerkennung dieses Prälaten zu stimmen.

Übrigens hat Herr Fürst gegen Monsignor Berardj nichts, will ihn ruhig hier belassen bis ihm das Nöthige von Constantinopel hierüber zukommen wird.

Da es mir nun am Meisten daran gelegen den Herrn Fürsten dahin zu bewegen diesen Prälaten ruhig hier zu belassen, und es auch bereits durchgesetzt habe, so glaube ich dass das Übrige vielleicht nicht mehr vielen Anständen unterliegen dürfte. Indessen werde ich dem Monsignor Berardj den nöthigen Schutz und Unterstützung in allen seinen Angelegenheiten wie ehevor bestens angedeihen lassen und genau darauf sehen dass er einstweilen das anempfohlene compromettirende Aufsehen vermeide und dasjenige abwarte was Seine Excellenz der k. k. Herr Internonce hierüber zu Nachachtung für gut erachten wird.»

XLVI.

Iașĭ, 14 Iulie 1817.

Raport al aceluiașĭ. «Der päbstliche Herr Nuntius klagt in seiner unterm 30ten May d. J. eingereichten und in der Anlage gehorsamst rückgehenden Note gegen Eingriffe und Intriguen des hiesigen evangelischen Pastors in die Rechte des römisch-katholischen Bischofs bey gemischten Ehen, etc. [I se ordonase de Cancelarie la 4 Iunie a cerceta lucrul și a lua măsurĭ,] da der evangelische Pastor wahrscheinlich dem Schutze der k. k. Agentie unterstehet.

H. Pastor Harte hat zwar für seine Person, als k. preussischer Unterthan, den Schutz dieser Agentie, welchen alle diese Gemeinde-Vorsteher immerhin hier genossen, allein die Kirche stehet unter dem Schutz des Landesfürsten. [Harte răspunde că era o înțelegere tăcută, între clericĭ, ca și peste

Milcov. Berardi stăruind a i se lăsa numaĭ luĭ căsătoriile mixte, Agentul crede că nu e mijloc de a se înțelege. Nu e nimic de făcut decĭ: s'ar putea opri numaĭ căsătoriile supușilor austriacĭ, dar, până la răspunsul de la Roma, părțile ar trece la ortodoxie. Maĭ bine să se dea instrucțiĭ episcopuluĭ a se înțelege amical «mit den hier unter den Superintendenten von Bucarest stehenden evangelischen Pastor» saŭ să se îndrepte după legile civile austriace.]

XLVII.

Iașĭ, 3 Novembre 1817.

Raport al aceluiașĭ. «Vor zwey Jahren hatte ich schon wegen eines reformirten Predigers in Visanta, Bacuuer Distrikte, einige Ungelegenheiten, ich wusste aber ihn von dort abgehen zu machen und so die Ruhe in jenen katholischen Dörfern wieder herzustellen.

Allein das königliche Siebenbürger Gubernium schickte, laut der in der Nebenlage, etc., auf Veranlassung der helvetischen Confession, einen andern, in der Person des Theologie-Candidaten Herrn Beniamin Beder nach der Moldau, um 4 Jahre daselbst in seiner Eigenschaft zu verweilen, und verlangte für ihn den Schutz.

Aus meinen... Antwort vom 17ten Hornung... konnte diese Landes-Stelle sattsam entnehmen dass ich wohl den Schutz Seiner Majestät diesem... nicht versagen könnte, dass es aber besser gewesen wäre wenn man so einen Seelsorger nicht dahin geschickt hätte.

Ich beschränkte mich also lediglich darauf die Sache einstweilen so beruhen zu lassen bis allenfalls Klagen gegen ihn einlaufen würden.

Diese sind mündlich wirklich eingegangen; auf den Befehl seiner Landesstelle sich stützend, trotzt er jedweden, und es könnten Verhältnisse noch eintretten, wodurch diese Agentie in nicht geringe Verlegenheiten seinetwegen versetzt werden könnte, wozu der hochwürdige katholische Herr Bischof Berardj in seiner geh. nebenfolgenden Eingabe schon den ersten Schritt gemacht hat.

Da Monsignor Berardj nun auf die Wegschaffung dieses... dringt, ich so was aber... nicht von mir selbst thun kann, so nehme ich mir die unterthänigste Freyheit den Hergang der Sache einer Staatskanzley gehorsamst zu unterlegen...»

XLVIII.

Bucureştĭ, 20 Novembre 1817.

Raport al luĭ Fleischhakl. [Îşĭ permite a raporta «die Seiner Majestät vorgetragenen Beschwerden des Minoriten Provinzialen Anton Bartalis gegen den Bischof Ercolani von Nicopolis».] Allbekannt ist es, dass die Ordens-Geistlichen der bulgarischen Provinz seit undenklichen Zeiten in ihren hierlandes eigenthümlichen Klöstern zu Rimnic, Kimpolung, Tirgowist und Bukurest die Seelsorge versehen und der allgemeinen Verehrung und Achtung der katholischen Gemeinde, sowohl als der hierländigen Einwohner genossen haben. Ebenso allbekannt ist es dass die Bischöfe von Nicopolis nie ihren Sitz in der Wallachey, sondern jederzeit in Bulgarien, und insbesondere der vorletzte Herr Bischof Monsignor Dovaglia den seinen in Nicopol selbst gehabt habe, welcher jedoch krankheitshalber nach Bukarest kam und von gedachten Ordensgeistlichen, nahmentlich vom Pater Ambrosius Babich, in dem hiesigen Kloster mit aller Gastfreyheit aufgenohmen und bis an sein seliges End, welches im Jahre 1804 erfolgte[1], gepflegt und verpflegt worden ist. Der Nachfolger desselben, Monsignor Ferrari, ein alter und heiliger Mann, genoss in dem nehmlichen Kloster fortwährend der nehmlichen Pflege und wusste sich gleichfalls durch seinen exemplarischen Lebenswandel die allgemeine Verehrung, Ehrfurcht und Liebe zu erwerben, bis er uns im Jahr 1813 von der Pest in Csiöpli entrissen wurde[2], wo er vor seinem Ende, in Mangel eines andern Geistlichen, den damaligen Missionair Frà Fortunato Ercolani zu seinem General-Vikar bestellte; welcher dann auch

[1] V. p. 334 şi urm., n⁰ XI.
[2] V. pp. 346-7, n⁰ XXVI.

späterhin von dem apostolischen Stuhl zum Bischof von Nicopolis und Administrator der Wallachey ernannt wurde.

Monsignor Ercolani, seit beynahe 18 Jahren Missionar in Bulgarien, wusste zur Zeit der Anwesenheit der russischen Armeen in dieser Gegend eine grosse Menge katholischer Bulgaren vom jenseitigen Donau-Ufer nach der Wallachey herüber zu bringen und einen Theil derselben in dem nahe bey Bukerest gelegenen obgenannten Dorfe Csiöpli anzusiedeln, wo er auch durch selbe eine katholische Kirche erbauen liess und diesen Ort zu seiner Residenz erwählte, Verzicht leistend auf die Gastfreundschaft des katholischen Klosters in Bukarest, wo er nur als Gast handeln und wirken konnte,— sich aber immer eine Wohnung in selbem vorbehaltend, von der er jedoch, ohne sie zu bewohnen, dennoch stets den Schlüssel bey sich bewahret.

Bey seiner Rückkehr von Wien brachte er sechs Geistliche mit sich, von denen drey Italiener und drey Deutsche; letztere aus dem neuen Orden der Ligurianer; zwey von diesen wurden durch ihn erst hier zu Priestern geweiht. Vor Allem fing Monsignore Ercolani an, den hiesigen würdigen Pfarrer und Kloster-Vorsteher Ambrosius Babich, über welchen hier Landes nur eine Stimme herrscht, dass er nehmlich ein heiliger und würdiger Seelsorger seye, unter verschiedenen nichtigen Vorwänden auf alle nur mögliche Weise zu verfolgen und zu versuchen ob er ihn von hier entfernen könne, um einen seiner jungen Geistlichen — die weder der nöthigen Sprache kundig, noch sonst dazu geeignet sind, das Seelsorgeramt mit Würde zu versehen, — an dessen Stelle zu setzen...Die sich durch weiter nichts, als einen alle Gränzen überschreitenden fanatischen Bekehrungseifer auszeichnen, der in diesem Lande nicht am rechten Orte ist. Selbst die von selben hier neu errichtete Schule, welche gewiss eine sehr löbliche Einrichtung wäre, zu welcher sie ein eigenes Haus gemiethet und es zu einem ligoriner Kloster umgestaltet haben, wo sie auch ihren Gottesdienst verrichten, giebt wegen der darin herrschenden Unreinlichkeit und Unordnung mehr zum Gespott Anlass, als dass selbe Lob verdiente, und erregt

zu deme noch die Schellsucht des wallachischen Klerus, der heute oder morgen dieser Neuerung halber zum Ausbruch kommen dürfte.

Da Monsignor Ercolani durch diess Benehmen nicht zu seinem Zweck kommen konnte, schloss er mit gedachtem Pfarrer Friede und Freundschaft... Voriges Jahr der Provinzial Anton Bartalis zur gewöhnlichen Visitirung der unter ihm stehenden Klöster der Wallachey nach Bukarest kam und sich höchlich verwunderte, dass der Bischof von Nicopolis sich in die oeconomische Verwaltung der Klöster menge, indem er dem Vorsteher des hiesigen Kloster die Rechnungen desselben unter Androhung der Interdicirung abforderte, und sich eine für den Provincialen bestimmte Wohnung im Kloster selbst, ohne selbe zu benützen, zueigne. Damals schon verklagte Monsignor Ercolani diesen Provinzialen bey der Heiligen Congregation in Rom und beschuldigte ihn unanständige Reden gegen ihn ausgestossen zu haben. Erklärte dabey dass sämmtliche Geistliche jenes Minoriten-Ordens der bulgarischen Provinz unwissende und untaugliche Menschen seyen und dass er entschlossen sey die Wallachey gänzlich von jenem Orden zu reinigen.

Diese so wie nachstehende Umstände habe ich aus dem Munde des Monsignor Ercolani selbst, mit dem ich stets im besten Einvernehmen zu leben trachte, vernohmen.

Bey seiner vergangenes Frühjahr vorgenohmenen Visitation sämmtlicher katholischer Klöster in der Wallachey, um die heilige Firmung auszutheilen, war es hauptsächlich in Kimpolung, wo er, wie er mir vertraute, an den dortigen Klostervorsteher Antonius Csubrin, einem mehr als siebenzigjährigen Greis, der beynahe fünfzig Jahre Priester und über dreissig Jahre mit Ehre und Ruhm, vom ganzen Land geschätzt, in Kimpolung Seelsorger ist, und an seinem Caplan, Mängel, Fehler und Gebrechen gefunden haben soll, die ich mir hier niederzuschreiben nicht unterfangen darf. Monsignor Ercolani fand für gut jenen Greis nebst seinem Vikar nicht ferner in der Wallachey zu belassen und, auf meine freundschaftlich gemachte Vorstellung dass diess ohne ein für unsre

heilige Religion höchst nachtheiliges Aufsehen unmöglich allsogleich geschehen könne, beredete er den hiesigen Pfarrer Ambrosius Babich nach Siebenbürgen zu reisen und bei dem dortigen Ordenskapitel die Sache in seinem Nahmen dahin einzuleiten dass von dort aus zwey andere Geistliche nach Kimpolung gesendet und die obgedachten zurückberufen würden. Dieser ist von seiner Reise noch nicht zurück, und Monsignor Ercolani hat sich, über diess lange Ausbleiben höchlich aufgebracht, gegen mich geäussert, dass er entschlossen seye alle in der Wallachey befindlichen Klöster der bulgarischen Provinz von Siebenbürgen an sich zu ziehen und selbe mit Geistlichen von seiner Wahl zu besetzen, weil er wohl wisse, dass jener Orten keine geschickten und zur Seelsorge tauglichen Individuen besitze; dass er hiezu bereits die Erlaubniss der Heiligen Congregation habe, daher selbst nach Wien reisen wolle, um Seiner Majestät unserm allergnädigsten Monarchen als apostolischen König diese Angelegenheit in Vorschlag zu bringen; die er sicher durchzusetzen hoffe.

Meine ihm dagegen gemachten Einwendungen könnten hinreichend seyn, um ihn jenen Plan aufgeben zu machen; jedoch zweifle ich sehr daran, indem er sich weit mehr mit der Wallachey als mit seinem eigentlichen Bisthum in Nicopolis beschäftiget, letzteres seit seiner Ernennung zum dortigen Bischof noch gar nicht besucht hat, obgleich es höchst nothwendig gewesen wäre, und ganz deutlich die Absicht zu erkennen gibt, sich des Bukurester Klosters und der Kirche zu [bemächtigen], um daselbst eine bequeme Residenz zu haben.

Da die von Siebenbürgen abhangenden katholischen Klöster der Wallachey, solang selbe mit siebenbürgischer Geistlichkeit besetzt sind, ihre Ersparnisse stets nach den k. k. Staaten hineinzusenden besorgt sind, diese Ersparnisse aber, sobald sie durch von Rom abhängige Geistlichkeit verwaltet werden sollten, natürlich einen ganz anderen Weg nehmen würden, und endlich das unserm allerhöchsten Hofe zustehende Patronats-Recht gänzlich aufgehoben werden dürfte, so ist es einleuchtend dass der zu grosse Einfluss des mit Leib und Seele

dem römischen Stuhl ergebenen Monsignor Ercolani auf jene Klöster zu nahmhaften Nachtheil gereichen müsse.

Es wäre daher höchst heilsam, wenn einerseits gedachtem Prälaten kräftig aufgetragen würde sich aller Einmengung in die Angelegenheiten der hiesigen von Siebenbürgen abhängigen Klöster zu enthalten, andererseits aber mehrere tüchtige Priester, gegen welche Monsignor Ercolani gar keine Einwendungen machen könnte, indem er jeden anhero kommenden Priester vielfältig examiniert und, seiner Überzeugung nach, soviel mir bekannt ist, noch keinen würdig gefunden hat, aus Siebenbürgen in die hiesigen Klöster, und hauptsächlich nach Bukarest, wo man deren sehr benöthiget, gesendet werden möchten, durch welche die römischen Geistlichen, die im Gefolge des Bischofs von Nicopolis sind und blos auf die Verdrängung der andern hinarbeiten, ganz entbehrlich und überflüssig gemacht werden würden.

Übrigens muss ich auch unterthänigst bemerken dass Monsignor Ercolani durch seine Verbindung mit den Bulgaren in Csiopli, über welche er auch weltliche Gerichtsbarkeit ausübt, die in stätem Streit mit ihrem Grundherrn sind und deren er sich oft wider alles Recht und Billigkeit annimmt, die k. k. Agentie in mannigfaltige Unannehmlichkeiten verwickle, aus welchen sie sich und ihn bis jetzt nur durch besondere Rücksichten mit Ehren zu ziehen im Stande gewesen ist.

Aus allem Obangeführten geht als sichere Schlussfolge hervor, dass unter dem Bisthum des Monsignor Ercolani sich die hiesige katholische Gemeinde wohl nie einer dauerhaften geistlichen Ruhe werde zu erfreuen haben.»

XLIX.

Bucureştĭ, 5 Decembre 1817.

«Abschrift eines von der römisch-katholischen Gemeinde aus Bukarest dem Provintialen der bulgarischen Provinz Pater Bartalits gegebenen Attestates.

Wir Endesunterzeichnete bekennen hiemit im Nahmen der ganzen zu Bukarest befindlichen römisch-katholischen Gemeinde,

dass der hochwürdige Pater Provintial der bulgarischen Provinz, Herr Bartalits, uns in dem hiesigen Pfarrhofe versammelt habe und, nachdem er uns einen von dem Herrn nicopolitanischen Bischof Monsignor Fortunato Erculani an Seine Eminenz den zu Wien befindlichen apostolischen Nuntius eingeschickten Brief, worin neun Anklage-Punkte wider die hierlandes befindlichen Franciscaner-Ordens Geistliche enthalten sind, vorlas, so forderte uns gedachter Provintial im Nahmen Seiner Excellenz des Herrn Bischofs von Siebenbürgen Monsignor Alexandre von Rüdnay auf, nach unserm besten Wissen..., alles dasjenige was wir Übles wider gedachte Ordensgeistliche wissen sollten, ihm zu offenbaren...

Der Inhalt der Anklagepunkte ist nicht nur ganz falsch, aber so verläumderisch und boshaft, dass selber unsre Gemüther empörte, und wir gestehen müssen, dass wir dadurch gegen die Person des Klägers gänzlich die gebührende Achtung hindansetzen würden, wenn wir nicht als gute und wahre Christen in ihr das dermalige Oberhaupt unserer Kirche verehrten.

Es wäre uns ein Leichtes diesen Prälaten und seinen theils mitgebrachten, theils hierlands creirten Missionairs und Anhänger (jedoch nicht im Allgemeinen) wesentliche Fehler an's Licht zu setzen, [dar se mărgenesc a răspinge învinuirile.

1) La spusa «als wären die in der Wallachey befindlichen bulgarischen Franciscaner öffentlich ärgerlich», arată că Babick, Csubrin şi Lodormani (din Rîmnic) sînt modele de clericĭ;]

2) «Dass sie keine Hirten der Schaafe, wohl aber Räuber und Diebe genannt zu werden verdienten, ist eine boshafte, lügenhafte und verläumderische Anklage... Man kann bestimmt angeben, dass bey Erbauung der zu Bukarest im Jahre 1804 abgebrannten katholischen Pfarr-Kirche und des Franziskaner-Klosters fremde Religions-Genosse blos aus persönlicher Verehrung des sanftmüthigen und frömmigen Pater Quardians Ambrosius Babich über zehn tausend Piaster beygesteuert haben, welche Kirche auch blos durch rastlose Bemühung dieses belobten Quardians... für uns und unsere spâthesten Nachkommen fest und wohlgebaut über alle griechischen Kirchen

hervorsprengt und durch Reinlichkeit zur Andacht einladet. Diese Kirche kostet gegen 120.000 Piaster und ist ohne bestimmte Einkünfte des Klosters, blos durch milde, dem Pater Ambrosius Babich verabreichte, Gaben und durch ihn auf seinen persönlichen Credit gemachte, noch ungetilgte Schulden erzweckt worden.»

3) «Dass die Geistlichen ihre Zeit im Spielen, Gastmählern und verdächtigen Gesellschaften zubringen.» Nu ştiŭ nicĭ un cas.

4) «Dass sie den Predigen nicht obliegen, ist auch unwahr, denn wir hören ziemlich oft in wallachischer und ungarischer Sprache die heilsamsten Predigten.» Dar trebuie şi un predicator neamţ, căcĭ al luĭ Ercolani «unsern Ungeduld erweckt».

5) «Dass sie nicht die heiligen Sakramente gehörig versorgen.» Se aminteşte că episcopul nu şi-a visitat încă diocesa;

6) «Dass die Franzischkaner Geistlichen denen Messverbindungen nicht genüge thun.»

7) «Dass diese Franzischkaner Geistlichen in Pfarrpflichten höchst unwissend sind.» Amintesc că eĭ şi-aŭ făcut studiile în ţerĭ stăpînite saŭ patronate de Împărat şi că aŭ fost examinaţĭ de Capitol şi de episcopul din Ardeal;

8-9) «Dass wegen dem verdorbenen Lebenswandel der Franzischkaner Geistlichkeit viele Katholiken abtrünnig wurden und zu befürchten stehe, dass nicht die ganze Schaar der Katholiken zu Grunde gehe.» Dar de douăzecĭ de anĭ abia patru casurĭ! Şi acestea din interese private. În schimb, peste şeĭzecĭ de casurĭ de trecere la catolicism, «blos aus wahrer Überzeugung» (de la luteranism, calvinism şi iudaism). Dacă episcopul nu conteneşte intrigile, i se va retrage obedienţa, pe care aŭ păstrat-o «unter denen zwey frühern Bischöfen, die freylich nicht so jung an Jahren waren und daher auch nicht so hitzig wie Monsignore Erculani gewesen sind». Cer ca declaraţia lor să fie supusă şi Papeĭ. Pun în vedere casul cînd creditoriĭ, ceĭ maĭ mulţĭ de alt rit, ar sechestra biserica.]

L.

Bucureştĭ, 23 Decembre 1817.

Raport al luĭ Fleischhakl. «Am 20ten dieses erhielt ich zu meiner nicht geringen Verwunderung die in Urschrift gehorsamst beygebogene Note von Seiten des regierenden Fürsten, durch welche der Agentie mitgetheilt wird, dass die katholischen Gläubiger unserer Kirche, welche Unterthanen der Pforte sind, indem sie vernehmen, dass die Pater Franziskaner durch andere Geistliche sollen ersetzt werden, besorgt um ihre Forderungen, von dem regierenden Fürsten, zur Sicherstellung derselben, das Kloster, die Kirche und die dazu gehörigen Gebäude als Pfand an sich zu ziehen und bis zur Tilgung der Schulden zu verwalten begehren. Der Herr Fürst belobt übrigens in jener Note das Betragen der Klostergeistlichen, und vorzüglich der Pater Antonius von Kimpulung und des Pater Ambrosius «Bahik» (soll wohl Babich heissen) von Bukarest; findet jede diessfällige Veränderung unnöthig und ersucht die Agentie, die gehörigen Massregeln zur Aufrechterhaltung der Ruhe unter den Katholiken, die durch die gedachten Neuerungen ernstlich gestört wird, zu ergreifen.

Da ich die Absicht des regierenden Fürsten, was er mit dieser Note bezwecken wolle, nicht begreifen konnte, so begab ich mich selbst zu ihm, und, mich blos auf das Schuldenwesen der Kirche beschränkend, theilte ich ihm jene höchsten Verordnungen mit, die ich rücksichtlich der Tilgung der Kirchenschulden von Euer Durchlaucht vorlängst erhalten hatte, und versicherte ihn, dass, wo nicht sämmtliche, doch die meisten jener Gläubiger nächstens befriediget werden sollen und ich hiebey gewiss ein vorzügliches Augenmerk auf die Unterthanen der Pforte richten werde. «Und sie sagen mir nichts von all den Neuerungen und Veränderungen die ihr Bischof hier in der Wallachey vornehmen will?» erwiederte er mit seinem gewöhnlichen Eifer. «Alles Volk, und selbst die vornehmsten Boyaren, sind wider ihn aufgebracht und beklagen sich über ihn. Wenn ich nicht Rücksichten für den österreichischen Hof hätte, so würde ich diesen Bischof gewiss

schon längst aus meinem Fürstenthum entfernt und ihn nach Nicopolis geschickt haben, wohin er eigentlich gehört.» Des Herrn Fürsten Hitze liess hier nach, und ich gab ihm sodann die Versicherung, dass der Herr Bischof gewiss keine Neuerungen, die ihm missfallen könnten, vornehmen und zugleich auch unser allerhöchster Hof nie Eingriffe in seine Patronats-Rechte gestatten werde. Da der Herr Fürst eine schriftliche Antwort von mir verlangte, so überschickte ich ihm gestern die hier in Abschrift gehorsamst nebenfolgende Note[1], welche ganz in dem Sinne meiner mündlichen Äusserungen gegen ihn abgefasst ist.

Ich kann hier nicht unterlassen das Betragen] des Herrn Fürsten in der Angelegenheit der katholischen Kirche in der Wallachey und den vorzüglichen Schutz, den er unserer heiligen Religion, weit entfernt von allem Partheygeist, angedeihen lässt, Euer Durchlaucht besonders anzurühmen. Ausser mehreren anderen Wohlthaten, hat er vor Kurzem dem hiesigen Pfarrer Ambrosius Babich dreytausend Piaster übergeben, um eine Orgel in unsrer Kirche bauen zu lassen, die auch wirklich schön verfertigt und mit dem Nahmenschiffre des Fürsten Caradgea geziert worden ist. Ob es ihm gleich ein leichtes wäre, sein Recht auf das katholische Kloster in Kimpulung, welches von einer regierenden Fürstin der Wallachey, die katholischer Religion und die Gemahlin des berühmten Negru Voda war, wo ich nicht irre, in den Jahren 1215 oder 16 erbaut und dotirt worden ist, geltend zu machen, so hat er doch nie auch nicht von Weitem einen Anspruch darauf gemacht, und die siebenbürgische Franziskaner der bulgarischen Provinz sind unter österreichischem Schutz im ungestörten Genuss der dazu gehörigen Gründe. Eine Begünstigung, die wahrscheinlich ein Ende nehmen würde, wenn man andere Geistliche an die Stelle der Franziskaner, die dort wie hier allgemein geschätzt und verehrt sind, dahin setzen wollte.

Mit dem Herrn Bischof Monsignor Ercolani habe ich über diesen Gegenstand noch nicht sprechen können, weil er der

[1] Lipsește și aceasta.

grundlosen Wege halber seit einigen Wochen nicht von Tsöplu nach der Stadt kommen konnte, werde ihm aber bey erster Gelegenheit wieder freundschaftlich anrathen, sich eines gemässigteren Betragens zu befleissen und nicht durch übertriebene Anmassungen und unnöthige Neuerungen den allgemeinen Hass auf sich zu laden.»

LI.

Bucureştĭ, 3 Ianuar 1818.

Raport al aceluiaşĭ. «Um auf die gnädigste Anfrage vom 16ten v. M., wer eigentlich die Stifter der Franziskaner-Klöster und Kirchen in der Wallachey seyen, wie und durch wen ihre dermalige Besitzungen an sie gelanget seyen, endlich ob und bis auf welchen Grad die Propaganda zu dem Bau oder zur Dotirung derselben beygetragen habe oder nicht, — standhaft antworten zu können, habe ich unverzüglich an die Klostervorsteher von Rimnik und Kimpolung das Ansuchen gemacht, mir ihre sämmtliche Stiftsbriefe und auf gedachte Klöster Bezug habende Dokumente und Urkunden anhero zu senden, nach deren genommener Einsicht ich erst wurde in den Stand gesetzt werden, erschöpfend Bericht zu erstatten.

Indess habe ich aus verlässlichen Quellen in Erfahrung gebracht dass das Rimniker Kloster sammt der Kirche nach dem Passarovitzer Frieden, wo Österreich im Besitz der Kleinen Wallachey war, von Seiner Majestät Kaiser Carl VI. erbauet worden seye, dass jenes von Kimpolung, wie ich bereits in meinem, etc., von der Gemahlin des regierenden Fürsten Negro Voda, die nach einigen Anna, nach andern Margaritha hiess[1], in Jahr 1215 erbauet und dotirt worden seye, dass der Grund auf welchem das hiesige Kloster und die Kirche dermahlen steht, von den Franziskanern der bulgarischen Provinz selbst erkauft, und die Gebäude nach und nach theils von ihren Ersparnissen, theils von frommen Beyträgen erbaut worden und von dem regierenden Fürsten mit Privilegien versehen worden seye, dass jenes von Tirgovischt einen gleichen Ursprung habe, dass sämmtliche jene Klöster

[1] V. Sulzer, III, p. 627 şi urm.

nach und nach theils Vermächtnisse, theils durch Ankauf aus eigenen zum Besitz mehrerer Weingärten, Felder und anderer liegender Gründe gelanget seyen, in deren Besitz sie stäts durch fürstliche Chrisovs oder Diplome bestättiget wurden; welche Chrisovs bey jedesmaliger Ernennung eines neuen Fürsten erneuert zu werden pflegen, so wie ich bey Ankunft des Fürsten Caradgia diese Diplome der Rimniker, Kimpolunger, Tirgovister und Bukurester Klöster habe erneuern lassen; dass die Propaganda niemals auch nicht einen Asper zur Erbauung oder Dotirung jener Klöster und Kirchen beygetragen habe; dass der vorletzte und letzte Bischof, Monseigneurs Dovanlia und Ferari, welche krankheit und altershalber in dem hiesigen Franziskaner Kloster aufgenohmen wurden und wohnten, eine jährliche Miethe von 60 Piasters bezahlten ... Endlich dass die wallachische Regierung in dem Besitz dieser Klöster blos jene siebenbürgischen Franziskaner anerkannte und bestättigte, die damals wie jetzt Barats und die Klöster derselben Baratsien genannt wurden, weil jene Franziskaner noch zur Zeit, wo ein grosser Theil Ungarns und das Temesvarer Banat unter der Bothmässigkeit der Pforte stand, mit grossherrlichen Diplomen (Berats) versehen waren, die ihnen die ungehinderte Ausübung des katholischen Gottesdienstes und den ungestörten Besitz ihrer Klöster und Kirchen im Banat, in Siebenbürgen und in der Wallachey zusicherten und bestättigten.

Die Kaufbriefe des Grundes auf welchem sich dermalen das hiesige Kloster und die Kirche befinden, von den Jahren 1693 und 1698, so wie andere Kaufbriefe von Weingärten, Feldern und Wiesen dem Tirgovister Kloster gehörig, vom Jahre 1693, nebst vielen Chrisoven, von 1622, 1702 (unter Regierung des Fürsten Johann Constantin Bassaraba), 1732..., 1752 (vom Fürsten Mathei Ghika), 1752 (vom Fürsten Constantin Rakovitza) und mehreren bis auf unsere Zeiten sind im Originale, theils in sirbischer, theils in alt- und neu-wallachischer Sprache im hiesigen Kloster aufbewahrt, und könnten jederzeit, wenn es Euer Durchlaucht befehlen sollten, zur Einsicht eingesendet werden. Mehrere dieser Dokumente sind

durch Feuersbrünste und bey vielfältigen Umsiedelungen in bedrängten Zeiten in Verlust gerathen.

Wenn nicht schon der 13te Artikl des Karlowitzer, der 11te des Passarowitzer, der 9te des Belgrader und der 12te des Systower Friedenstraktates, in welch allen Seine Majestät der Kaiser als Patron und Schutzherr aller in den ottomanischen Staaten befindlichen katholichen Klöster, Kirchen und Geistlichen erscheint, das dem k. k. Hofe zustehende Schutz und Patronatsrecht auch über die in der Wallachey befindlichen Klöster hinlänglich bekräftigten, so wäre doch die in diesen Provinzen ununterbrochene Ausübung dieses Rechtes ein hinreichender Beweis dass allerhöchst demselben dies Recht zustehe, und ich vermuthe dass vor wenigen Jahren, kraft dieses Rechtes, die Religionsfonds-Güter in der Moldau veräussert werden konnten, ungeachtet aller Widersetzlichkeit von Seite der dortigen Regierung und der Bojarn.

[Veniturile merg la Casa provincieĭ; dar cele din Bucureştĭ şi Tîrgovişte servesc dobînzile pentru clădirea bisericiĭ din primul oraş. Poate trimete însă mănăstirea din Cîmpulung, «welches weit mehr Einkünfte bezieht, aber dem hiesigen Kloster nur wenig zum Bau beygetragen hat». Promite însă provincialul a da prisosul tot pentru datoriile pomenite. Dar nu se va face aceasta pentru «der Überschuss von den für heilige Messen eingehenden Geldern».] Die Einkünfte des Rimniker Kloster sind unbedeutend und können nur durch Almosen vermehrt hinreichen um das Nöthige zur Verrichtung des Gottesdienstes und zur Ernährung der dortigen Geistlichen anzuschaffen.

Sobald mir übrigens die Dokumente dieses und des Kimpolunger Klosters zugekommen seyn werden, werde ich nicht ermangeln das an diesem unterthänigen Bericht etwa fehlende zu ergänzen oder zu berichtigen.»

LII.

Bucureştĭ, 16 Iunie 1818.

Raport al aceluiaşĭ. Va urmà ordinele relative la catolicĭ. «Auch darf ich Euer Durchlaucht versichern, dass es mir

bis nun zu immer gelungen ist, die obwaltenden Misshelligkeiten zwischen dem Herrn Bischof von Nicopolis und den hiesigen Franziskaner auf eine gütliche Weise und mit Vermeidung alles Aufsehens beizulegen, so dass, dermalen, die beste Eintracht, wenigstens in Äusserlichen, zwischen denselben herrscht.»

Dar trebuie să recunoască lipsa de «taugliche Individuen». Decĭ, dacă provincia rămîne Franciscanilor, să trimeată, «nicht nur sprachkundige, sondern auch zur Ausübung des Seelsorger-Amts geschickte und würdige Priester; dass aber der Pater Provinzial Antonius Bartalis seit einiger Zeit mehrere Individuen nach Bukarest gesendet habe, deren moralisches Betragen nur allgemeines Ärgerniss verursachen konnte und die dahero wieder nach Siebenbürgen zurück geschickt werden mussten», că nu ajunge Babich şi un singur Franciscan, că Csubrin e «ein zwar braver und geschätzter Mann, aber altershalben zum Kind geworden», aşa că într'un sens are dreptate episcopul să introducă pe Ligorianiĭ săĭ. Noiĭ trimeşĭ să fie, «wo nicht Geistliche des Ordens der bulgarischen Provinz, doch welche eines andern Ordens, an deren Moralität und Kenntnissen aber von dem hiesigen Bischof keine Ausstellung gemacht werden könnte».

LIII.

Bucureştĭ, 14 Iulie 1818.

Raport al aceluiaşĭ. A primit, între alte hîrtiĭ, «eine vom 25ten Juny, in Folge deren ich nicht ermangeln werde dem griechisch-unirten Seelsorger Gregor Major den von Seiner Majestät ihm allergnädigst angewiesenen Gehalt von jährlicher 100 Fl. c: m: vom 1ten Jänner d. J. in halbjährigen Raten auszuzahlen».

LIV.

Bucureştĭ, 25 August 1818.

Raport al aceluiaşĭ. Major a fost trimes de episcop «öfters auf die Dörfer der Wallachey herum» pentru a sfătui

pe uniţĭ a se aduna într'o conună «unter der Aufsicht ihres Geistlichen». Nu poate să se ţie secret. Vor fi nemulţămiţĭ boieriĭ şi preoţiĭ, «welche, bey dem Umstand, wo der grösste Theil jener Unirten während ihrem vieljährigen Aufenthalt in diesem Lande gewöhnlich sich auf griechisch nicht unirte Weise umtaufen liessen und diesem Ritus folgten», profită; acum se vor întoarce la Unire şi vor aduce pagube cleruluĭ ortodox. «Der Metropolit, von diesen Umtrieben durch seine Poppen unterrichtet, liess gedachten unirten Geistlichen, als er sich eben in dem Dorfe Galbinaschi, wo sich mehrere Unirte versammeln sollten, befand, auffangen und nach der Metropolie bringen, und, da ich unverzüglich Nachricht davon erhielt, sendete ich ohne Verzug den Agentie-Dollmetsch Emanuel Furka dahin, um jenen Geistlichen zu reclamiren; der mir auch alsobald, jedoch mit der Erklärung des Metropoliten übergeben wurde, dass, wenn sich Pater Gregor Major nochmal in ähnlichen Angelegenheiten auf das Land begeben würde, man ihn übler behandeln und der Metropolit nie eine Proselytenmacherey in der Wallachey gestatten werde; dass sich jene Uniten die sich in der Wallachey befinden sollen, nach Rimnik, Kimpolung oder Bucarest begeben können, wo sich privilegirte katholische Klöster und Kirchen befinden, in denen jener Priester nach seinem Belieben den Gottesdienst ausüben kann, nicht aber auf den Dörfern seiner Diözese, wo es keinem Bischof, geschweige einem Priester, ohne seiner Erlaubniss den Kirchendienst des griechischen Ritus zu verrichten gestattet ist; vielweniger dürfe ein Priester eines fremden Ritus diess zu thun sich unterfangen.

Der Metropolit behalte es sich endlich vor, in einer eigenen Anafora die Missbräuche und Eingriffe, die sich der katholische Bischof von Nicopolis hierlandes erlaube, näher zu berichten, indem er gegen den Patriarchen von Constantinopel bey längerem Stillschweigen verantwortlich wäre.

Monsignor Ercolani ging mich zwar mit grosser Hitze an, ihme Genugthung für diese, wie er vermeint, ihm angethane Beleidigung zu verschaffen; so scheint es mir doch nicht thunlich, desswegen ämtliche Schritte zu thun und das Feuer

der Zwietracht dadurch noch mehr anzufachen. Ich hoffe Euer Durchlaucht Billigung mit deme was ich gethan habe zu erhalten.

Ich habe nemlich heute die ganze Sache vertraulich und auf freundschaftlichem Wege dem regierenden Fürsten vorgetragen und ihn ersucht den Metropoliten, im Fall er klagen sollte, dahin zu bringen, den ganzen Vorfall zu unterdrücken, indem jemehr darüber gesprochen würde, und je weiter man sich in Discussionen einlassen wollte, die Erbitterung vermehrt, und, ich muss gestehen, das Unrecht immer auf die Seite des Herrn Bischof von Nicopolis fallen müsste. Der Herr Fürst versprach mir mit seiner gewöhnlichen Bereitwilligkeit ganz nach meinem Wunsche zu handeln, bath mich aber zugleich dem Monsignore Ercolani grössere Vorsicht anzuempfehlen, indem nicht jeder regierende Fürst so liberale Gesinungen haben und ihn ruhig in Besitz seines jetzigen Aufenthaltes in Csople lassen dürfte, wo er gegen den Willen der hiesigen geistlichen Stände eine sehr grosse katholische Kirche erbaut hat, und er leicht nach seinem Bisthum von Nicopolis könnte gewiesen werden.

Ob ich gleich den letzten Punkt dem regierenden Fürsten nicht eingestand, so bin ich doch in meinem Innern fest überzeugt, dass wir nach ihm gewiss keinen so gütigen Beschützer unserer Kirche erhalten werden, sondern vielmehr so manche Verfolgungen zu erwarten haben, besonders wenn die vielen jungen Geistlichen die der Herr Bischof anhero gezogen und die er zu Bucarest in einem eigenen neuerrichteten Kloster, welches über kurz oder lang die Aufmerksamkeit der hiesigen Regierung und der wallachischen Geistlichkeit auf sich ziehen muss, sich nicht eines gemässigteren Betragens befleissen.

Übrigens ist Pater Gregor Major, durch bemeldeten Vorfall in Furcht gesetzt, entschlossen die Wallachey zu verlassen und wieder nach Siebenbürgen zurückzukehren.»

LV.

Bucureştĭ, 25 August 1818.

«Übersetzung eines vom Nektarius Erzbischof der Walachey an den regierenden Fürsten gemachten Berichtes...

Ein Priester von einem fremden Glauben, der abtrünnigen Uniten, Namens Gregorius Major, nach deme er allhier mit Zeugnissen von lateinischen Bischof und dem Gubernium in Siebenbürgen ankam, um jene seines Glaubens zu besuchen, — hat sich in mehreren Ortschaften Bucarest's eingeschlichen und hat auch in dem Dorfe Rasa des Herrn Caminar Mano Bondi, unter der Maske eines griechisch-orientalischen Priesters, die heilige Messe in wallachischer Sprache gelesen und, in der Kirche des oberwähnten Dorfes predigend, hat er im Geheim versucht, Schafe der mir rechtmässig zugehörigen Heerde zu seinem Glauben zu bekehren.

Auf den sich gründend, beschloss gedachter Priester dort seine Residenz aufzuschlagen, um alle in umliegender Gegend befindlichen Ungarn irre zu leiten; zu welchem Entzweck er auch mit erwähnten Bojern (der ihm auch in seiner Wohnung Unterkunft gab) einen schriftlichen Contract verfasste, der ihm eingehändigt und dessen Original auch nach Siebenbürgen eingeschickt wurde, um zu beweisen dass seine Dienste Vorschritte machen; so wie dies die von ihm angeeiferten Rechtgläubigen selbst bezeugten. Dieser Bojer gab ihm auch die Erlaubniss auf seinem Gut eine eigene Dorfstädte von Unirten zu errichten, wie auch da eine Kirche zu erbauen, wobey noch Herr Caminar Manu Bondi sich anheischig machte, die fürstlichen Steuern für jene selbst zu zahlen, die auf obige Art auf seinem Gute sich anssäsig machen werden; wofür sie ihm dasjenige zahlen sollen was auf denen Güter gebräuchlich ist.

Ein Vertrag dem ein ähnlicher nicht besteht, dass sich ein eingeborner oder ein fremder hier ansässiger Bojer unterstanden hätte einen gleichen Contract abzuschliessen, da dessen Inhalt die Zerstreuung der Rechtgläubigen beabsichtet.

Diesen fremden Priester haben die Aufsicht habenden Pro-

topopen unseres Glaubens bey ihrer Visitirung eingefangen und auf meinen Befehl in der Metropolie eingespert. Als aber der Agentie-Dragoman kam und ihn als einen kaiserlichen Unterthan reclamirte und übernehmen wollte, so habe ich selben vor Meine Demuth bringen lassen und bei der mit ihm vorgenohmenen Untersuchung hat er eingestanden dass er nach dem Ritus der orientalisch-christlichen Kirche mit gesäuertem Brode die Messe im Dorfe Rassa gelesen habe, wo er die Unirten versammelte, um der Messe beizuwohnen; aber dieser in walachischer Sprache wohnten auch die übrigen rechtgläubigen Christen jenes Dorfes bey.

Als man ihn ferner fragte mit wessen Bewilligung oder Erlaubniss er dies unternahm, so zeigte er die in seinen Händen befindlichen, aus Siebenbürgen dieser Dienstleistung halber erhaltenen Empfehlungsschreiben und bekannte endlich, dass er ein Anhänger des Pabstes sey.

Durchlauchtigster Fürst! Ein solcher in diesem Lande von Verehrern des Pabsten noch nie unternohmener Schritt kann auch der Grossen Kirche [1] zu Ohren kommen und mir nicht nur Unannehmlichkeiten verursachen, sondern ich laufe Gefahr sogar durch einen Synod, ebenso als einer der diesen wider die Kirchengesetze begangenen Unfug mit Stillschweigen übergeht, in den Kirchenbann gelegt zu werden, wie es dem Clementius Bischof von Rimnik [2] geschah, dessen Strafschriften in den Archiven der Metropolie verwahret sind. Ich unterlasse daher nicht pflichtgemässig dies Euer Durchlaucht als dem wahren und lebendigen Vorbilde des christlichen Glaubens anzuzeigen, da ich weiss dass Euer Durchlaucht die Rechte der angränzenden Höfe wohl bekannt sind und Höchstdieselben wissen werden, was selbe unternehmen dürfen und dahero besorgt seyn werden dieses Beginnen aus seiner Urquelle auszuwurzeln, da selbes auch in politischer, als auch in kirchlicher Hinsicht das Zertrümmern des Volkes herbeyführen kann. Übrigens sind diese Fremden befugt, ihre

[1] Din Constantinopol.
[2] 1735-48.

Predigten und andere Religionsübungen nur in denen von jeher bestimmten Häusern zu halten, wohin sie ihre Glaubensgenossen versammeln können, aher nicht befugt sich zu erweitern, und in andern Gegenden des Landes Kirchen zu bauen, wo selbe vor Altersher nicht existirten, oder ohne Scheu Messen in den Kirchen der Rechtgläubigen zu lesen und ihnen dasjenige Gift beyzubringen, durch welches sie mit Beyhilfe von Geldspenden und Heucheleyen zum päbstlichen Anhange bewogen würden.

Desshalb zeige ich dies Euer Durchlaucht pflichtmässig an, bittend es so einzuleiten wie es Euer Durchlaucht nach hochdero Einsicht für billig erachten werden.»

LVI.

Bucureştĭ, 25 August 1818.

«Übersetzung einer vom hiesigen griechischen Clerus an den Erzbischof der Walachey gemachten Anaphora.»

[Întăiŭ, plîngerĭ contra Evreilor.]

«An ihrer Seiten haben sich auch andere Nationen Beyspiel genommen, die sowohl dem Vaterlande als auch dem Glauben ganz fremd sind, und erdreisteten sich Bethäuser zu errichten, und zwar die Pavlikaner errichteten ein solches Bethaus ohne Eurer Heiligkeit Einwilligung, abwärts von Bucarest, nechst der Mahala Witan, welches Csople genannt wird und wo ihr Bischof auch wohnhaft ist. Dort hat sich eine Sekte ohne Wissen unserer hiesigen heiligen Kirche versammelt und sich da eingewurzelt, welche nicht nur dahin abzielt, um allda ihre Gebeter zu verrichten, sondern ihre Hauptabsicht scheint zu seyn das gemeine Volk unsers wahren Glaubens an sich zu ziehen und durch Versprechungen und Zureden an ihre Sekte zu locken und dadurch sich und ihren ansteckenden Pestsammen zu verbreiten. [Citaţie din Apostolul Pavel. Menţionează casul uneĭ femeĭ de acolo care s'a «botezat» şi «von dem Vorsteher obiger Sekte eingefangen und gegeisselt worden», nefiind liberată decît după o notă a archimandrituluĭ Iosif.]

Ausser obigen Missbräuchen dieser Sekte, sind andere ihrer Vorbereitungen und Unternehmungen weit gefährlich giftiger und verderblicher; und zwar am alten Fürstenhofe ist eine Schule errichtet worden, die durch fremde Lehrer besetzt, welche, so wie sie sich äussern, blos aus Menschenliebe die Kinder in fremden Sprachen unterrichten sollen; derer Bücher werden ohne Zweifel nicht frey seyn von Saamen des Unglaubens. Diese Lehrer haben auch ihre Correspondenz mit dem Bethause von Csople. Dies Unternehmen hat ein Anschein als wenn in unserem Lande keine gemeinschaftliche Schulen vorhanden wären oder Lehrer fremder Sprachen, besonders jetzt in denen Tagen unsres durchlauchtigsten Fürsten, der so viel väterliche Geneigtheit gegen unser Vaterland äussert, der Schulen festsetzte, selbe mit so vielen Einkünften bereicherte und darin Lehrer, sowohl von elenischen, walachischen, als auch von fremden Sprachen vermehrte.

[Venirea luĭ] Gregorius, unter der Angabe eines rechtgläubigen Seelsorgers, im Geheim aber ein Unirter, der vom Metropoliten der Unirten aus Blasendorf in dieses Land geschickt ist. Dieser wandelt in Dörfern dieses Landes und übt den Gottesdienst auf Feldern, unterm Zelte; er hat auch seinen Wagen mit denen nöthigen Büchern und alle übrigen geistlichen Geräthschaften; er zeigt sich vor dem Volke, dass er aus Dörfern lockt, als seye er ein Rechtsgläubiger und Anhänger der Kirche Orients; er versucht durch Predigten ohne Zweifel auch die Heucheleyen des Unglaubens anzubenen *(sic)*. Er machte auch mittels eines italienischen Contractes Convention, dass er eine grosse Kirche der Unirten erbaue, wie ihn dessen dieser Contract deutlich und ausführlicher überweiset. In Geheim waren aber seine Versammlungen wieder in Csople, allwo er auch Gottesdienst gehalten hat.

[La cercetare, a căutat să înşele şi pe Mitropolit, spuind,] er seye ein Priester des griechischen Glaubens; aus denen bey ihm gefundenen Schriften aber hat es sich erwiesen, dass er ein Unirter, vom Blasendorfer Bischof anhero geschickter Priester seye.

Ihr geheimer Vorsatz dabei ist nichts anderes, als die aus Siebenbürgen anhero gewanderten Unirten dabey zu erhalten dass sie sich nicht taufen lassen, so auch jene, die sich bereits haben taufen lassen, dahin zu bewegen dass selbe zum unirten Glauben zurücktretten . . .

Heiligster Vater. Uns ist es wohl bekannt dass in älteren Zeiten nicht nur alle durch die Abendländer gemachten kleinsten Versuche hinsichtlich der Religion durch die durchlauchtigsten und rechtgläubigen Fürsten und heutigen Bischöfe unterdruckt und ausgerottet wurden, sondern dass auch die jenseits gedruckten Kirchenbücher hierlandes zu verkaufen nicht erlaubt waren, mit dem Verdachte dass selbe mangelhaft seyen,—da überdies der Hass der Abendländer wider uns Rechtgläubigen wohl bekannt; aus welchem Hasse viele Neckereyen sich ergeben, die aus denen Schriften der heiligen Väter ersichtlich sind.

[De nu se ieaŭ măsurĭ de Domn, contra Evreilor şi catolicilor, va fi maĭ răŭ,] denn, wenn das Volk die Augen öffnen und die betrügerische und heuchlerische Absicht solcher Unternehmen einsehen wird, kann ein allgemeiner Tumult entstehen, der nicht nur dem Allgemeinen und denen Vorgesetzten, sondern auch Eurer Heiligkeit zum Schaden gereichen kann; sowie dies zu anderen Zeiten geschah. Ja selbst von der Grossen Heiligen Kirche können Euer Heiligkeit wegen Fahrlässigkeit dieser Pflicht geahndet werden.»

LVII.

Iaşĭ, 9 Novembre 1818.

Raport al luĭ Raab. «Das hohe und gnädige Befehlsschreiben vom 27ten Oktober wegen der Ernennung eines apostolischen Vikars für die Moldau in der Person des Herrn Bischofs in partibus Monsignor Paroni habe ich den 8ten November unterthänigst zu erhalten die Ehre gehabt, und werde nicht ermangeln einvernehmlich mit dem Herrn Internuntius das Zweckdienliche zu seiner Anerkennung als Visitator, was

der hiesige Fürst schon bey der ersten Erscheinung des verstorbenen Bischofs annehmen wollte, vorzubereiten.

Unterm 3ten April, n° 12b, hatte ich schon die Ehre, nach dem Tode des Monsignor Berardi die Gesinnungen des Herrn Fürsten über die Hiehersendung eines neuen Bischofs unterth. geh. zu unterlegen und, da Monsignore Paroni selbst nach Constantinopel zur Erwirkung eines Fermans abgegangen ist, so wird diese seine Anerkennung, in der Eigenschaft als er ist, gar keinem Anstande mehr unterliegen.

Ich werde indessen, dem hohen Befehl gemäss, die Gemüther der Moldauer unter der Hand zu Gunsten des neuen Bischofs zu stimmen, die Schwierigkeiten so viel möglich zu beseitigen trachten, mich aber genau nach jenem halten, was mir der Herr Internuntius hierüber an Hand zu geben für nöthig finden wird.»

LVIII.

Bucureştĭ, 16 Ianuar 1819.

Raport al luĭ Fleischhakl. A primit nota nunciuluĭ cu plîngerĭ contra pastoruluĭ luteran, care face căsatoriĭ mixte. Se poate opri, dar şi episcopul, care să se îndrepte după legea austriacă, să nu refuse a celebra căsătoriĭ mixte, de acestea. De altfel, va ţinea de acum în frîŭ pe pastor, «über welchen seit einiger Zeit ohnehin mehrere Klagen einlaufen, deren eine ich selbst Euer Durchlaucht nächstens zu unterlegen bemüssiget seyn werde».

LIX.

Bucureştĭ, 5 Februar 1819.

Raport al aceluiaşĭ. «Den 3ten begab ich mich auf eben die Art in Begleytung des Agentie-Personals, des Herrn Bischof von Nicopolis und des katholischen Herrn Pfarrers zum Fürsten, wo wir mit den grössten Ehrenbezeugungen nach orientalischer Weise empfangen wurden.»

LX.

Iașĭ, 18 Iunie 1819.

Raport al luĭ Raab. «In Gemässheit des... Auftrags... vom 27ten Oktober 1818, habe ich nicht ermangelt, mit dem Herrn k. k. Internuntius in Constantinopel einvernehmlich alles jene hier vorzubereiten, was zur Erscheinung eines römisch-katholischen Bischofs in der Moldau zweckdienlich seyn könnte; allein meine Mühe, mein Bestreben ist durch die Einstreuungen des hiesigen fanatischen griechischen Klerus vereitelt; der Metropolit hat Alles aufgeboten, was hinderlich seyn kann, und der Bischof Monsignor Paroni, dieser Tage aus Constantinopel über Galaz hier angekommen, scheint in keiner bessern Lage zu seyn, als der verstorbene Bischof Berardi.

Ich habe ihn doch dem Herrn Fürsten in einer Privat-Audienz als Bischof in partibus vorgestellt und, da Monsignor Paroni ein einsichtsvoller Prälat ist, so ward er sehr gut aufgenommen und ihm gestattet, seine Besuche bey ihm zu wiederholen. Der Herr Fürst ersuchte mich, die Sachen so einzuleiten, damit durch die Gegenwart des Bischofs kein Aufsehen geschehen und, da eben die Jassyer Stadt mit Pest behaftet ist, so wurde auch die gestrige Function des Corpus Domini eingestellt.

Heute, als ich eben bey dem Herrn Fürsten war, kam die Sprache auf den Bischof, und der Fürst sagte mir, dass der Metropolit bey ihm war, um zu fragen, warum der katholische Bischof nach Jassi gekommen wäre, da doch ein neuer Ferman der Pforte hier ist, vermög welchem kein beständiger Bischof, nicht einmal ein Visitator, kommen könne; der Herr Fürst bekannte mir, dass er hierauf nichts zu antworten wusste, in dem der neue Ferman in den Metropolitan-Archiven vorfindig seye und dass er ebenfalls nicht wisse, wie er die Sache nach Constantinopel zu berichten habe. Ich berief mich in meiner Antwort auf das, was Monsignor Paroni ihm selbst sagte, dass er nemlich kein Bischof in der Moldau, sondern ein blos durchreisender Bischof wäre, der sich in geistlichen Geschäften hier

einige Zeit aufzuhalten gedenke, und so wurde ich auch trachten, auch weiters zu benehmen.»

De i se vor maĭ face dificultăţĭ, va raporta Cancelarieĭ şi Internunciuluĭ, aşa că va zăbovi până la sosirea nouluĭ Domn, «die nach der Sage in 15 Tagen geschehen soll... Aus Allem geht es auf eine unbezweifelbare Art hervor, dass man hierlandes einen römisch katholischen Bischof nicht dulden wolle.»

LXI.

Bucureştĭ, 3 Iulie 1819.

Raport al luĭ Solignac. După neizbutirea silinţilor luĭ Ercolani contra Franciscanilor, «so sucht er die Erstere nach und nach einzeln aufzureiben und von hier zu entfernen». Acum ţinteşte pe aproape octogenarul fost gardian Csubrin. La o nouă plîngere a episcopuluĭ, Agenţia trimete la Cîmpulung pe Udritzki (28 Mart), împreună cu Babick, pentru a face anchetă «und nach Befund diesen Greis, auch wider seinen Willen, nach Siebenbürgen abgehen zu machen». Nu află îndreptăţire pentru episcop, dar Anton Csubrin promite a pleca, în Maiŭ, în Ardeal.

«Mittlerweile geschah es, dass der Bischof Dionisius zum hiesigen Metropoliten ernannt wurde. Derselbe war mit dem Pater Antonio Csubrin wohl bekannt und benutzte in bedrängtem Zustand durch längere Zeit die Hospitalität des letzteren. Der Metropolit, welcher schon länger allhier in Bukarest wohnte und alle Verhältnisse der katholischen Kirche wohl kannte, wollte nun diesem Pater Antonio seinen Dank bezeugen, und forderte ihn auf, nach Bucarest zu kommen. Er kam auch hieher, und Cancelliere Udrizky erinnerte ihn auf seine versprochene Abreise. Antonius Csubrin erklärte, dass der griechische Metropolit ihn eingeladen habe hieher zu kommen und ihm versprochen habe, ihn vor aller Verfolgung zu schützen; übrigens wolle er um so weniger abreisen, als er keine geistlichen Functionen mehr übe.

Cancelliere Udrizky bath den Herrn Metropoliten, bey Gelegenheit eines ihm gemachten Besuches, sich in die Angele-

genheiten der katholischen Kirche nicht zu mengen. Herr Metropolit versicherte ihn seiner Achtung für diese Kirche, sagte, er wisse wohl wie weit seine Rechte gingen, er würde Alles für den kaiserlichen Hof als Protektor der römischen Glaubenslehre thun; indess erkenne er die Intriguen des Monsignor Ercolani, seine Bekehrungswuth, seinen Wunsch die Franziskaner von hier zu vertreiben, und dergleichen mehr. Er wolle allem diesem entgegenwirken, ohne die nachbarliche Freundschaft zn verletzen.

Nach einigen Tagen schickte der hiesige Metropolit einen Protopopen, um anzuzeigen, er habe sich überzeugt, dass Bischof Ercolani in einer entfernten Vorstadt ein Haus erkauft habe, worin geistliche Functionen ausgeübt und Messe gelesen wurde. Dass man ferners Willens sey, daselbst eine katholische Kirche zu erbauen, welches er keineswegs zulassen könne. Ich theilte diesen Umstand an Monsignor Ercolani mit, und er antwortete, dass er es bereits wisse und nichts von Allem geschehen sollte.

Unser Bischof kam Tags darauf, um selbst zum Metropoliten zu gehen und bath Herrn Cancelliere Udrizky, ihn dahin zu begleiten. Sie verfügten sich dahin, und wurden sehr artig aufgenommen. Als die Rede auf obigen Gegenstand kam, sagte unser Bischof, dass daselbst eine Schule sey, welche dem Lande zum Vortheil diene. Der Metropolit erwiederte, dass er dies als Neuerung ansehe, die er nicht gestatten könne, dass man vor Alters nur Franziskaner in der Wallachey geduldet habe und dass man alle übrigen Geistlichen, wenn selbe sich nicht ordentlich betrügen, abschaffen wolle. Übrigens versichere er den Herrn Erzbischof seiner persönlichen Hochachtung und ersuche ihn nun durch Neuerungen keinen Anlass zu Missverständnissen zu geben. Bischof Ercolani erwiederte, dass er das Messelesen in gedachtem Haus einstellen und alle Ordnung wieder herstellen wolle.

Indess war Monsignor Ercolani nicht zu beruhigen und schrieb das Ganze dem Besuche Antonios bey dem Metropoliten.» Îĭ ordonă prin Babick să plece imediat din Cîmpulung; ceia ce face. Bartalis, viind, îĭ iea apărarea și zice că nu e

momentul să plece acest prelat iubit de Mitropolit. «Monsignore verfiel hierüber in grossen Zorn und beschuldigte sämmtliche Franziskaner einer Apostasie. Er begab sich darauf zu Herrn von Pini, bath um seinen Schutz, klagte den Metropoliten an und verlangte, dass ein sicherer Petraki Serafin, ein Katholik und russischer Unterthan, welcher diesen Pater Antonius verleitet, des Metropoliten Schutz anzusprechen, bestrafet werde. Herr von Pini versprach Genugthuung, verwies aber den Bischof für alles Übrige an die k. k. Agentie. Eben mit diesem aufgebrauseten Gemüthe kam Monsignor Ercolani zu mir, klagte mir und Herrn Udrizky die ganze Sache und verlangte, dass dem Metropoliten und den Franziskanern der Prozess gemacht werde.

Wir machten ihm die Bemerkung, dass es uns wundere, ihn noch so aufgebracht zu sehen, da er sich doch im russischen Consulate, wohin er gar nicht gehöre, hätte abkühlen können; dass die Agentie ihm alle Hülfe leisten wolle, die in seinem Wirkungskreise liege, dass sie aber den Metropoliten allhier ohne höhere Weisung nicht belangen könne.»

[I se recomandă a cere în scris. În petiția anexată, se mulțămeşte a cere îndepărtarea luĭ Csubrin. Provincialul consimte, şi se daŭ ordine luĭ Anton şi staroste luĭ.]

LXII.

Bucureştĭ, înnainte de 5/17 Septembre 1819.

Mitropolitul către Fleischhakl. Crede necesar a-ĭ expune «ce qui se passe en Valachie entre l'Église de l'Orient et celle de l'Occident, que la suite des tems nous a fait considérer comme légitime, d'après la coutume de notre pays», — pe care o arată deci.

«L'histoire de notre pays nous apprend qu'anciennement il y avoit quelques princesses régnantes du rit catholique, qui ont bâti des eglises à Rimnico dant le district de Voultza, à Kimpolong et à Tirgovist et qui les ont soumis à la protection immédiate du consistoire de Transilvanie. Longtems après nous voyons dans l'histoire qu'un de boyards du même

rit a fait bâtir aussi à Boucareste une chapelle dans sa cour, qui subsistoit encore jusqu'à l'incendie de la ville arrivé sous le prince Ipsilanty. C'est après cet accident facheux que cette chapelle a été reconstruite dans l'état qu'elle se trouve maintenant, comme vous le savez, assez grande, dont l'espace ne se remplissoit pas auparavant par l'assemblée de ses paroissiens et la plupart en restait vide.

Dès les anciens tems le susdit consistoire envoyoit toujours à ces couvents des moin[e]s qui étaient de l'Ordre de[s] Franciscains bulgares, mais natifs allemands de Transylvanie. Jamais on ne connoit pas s'il a éxisté en Valachie quelqu' evéque des même rit; c'est seulement depuis une vingtaine d'années que le prédécesseur de l'actuel a paru ici. Mais très rarement pour y rester et sans droit de gouverner et de paroître à Boucareste, étant ordinairement de l'autre coté du Danube, ou se trouvoit sa diocèse de Nicopoli; car sous cette dénomination il a été connû ici comme actuel, quoique ses prédécesseurs étoient toujours allemands. Puisqu'une fois, se trouvant à Boucareste, il est tombé malade souffrant de la goutte, il est resté dans le pays, ayant sa demeure au couvant, se payant le loyer comme particulier, mais non comme gouverneur. C'étoit d'ailleurs un homme très-honnète et tranquille, vivant dans la retraite et inconnu dans le monde s'il étoit ou non à Boucareste.

Dès le commencement nous avons toujours été en bon harmonie avec les catholiques, nous avons vecû et nous passons encore amicalement avec les individus du rit. Mais, depuis que l'êveque actuel, d'origine italienne, apartenant à je ne sais quel Ordre, s'est introduit peu à peu ici, il a établi encore une eglise à Doudesty, qu'il a appélé Tsoplia, contre la coutume du pays, et sans prémission, sous prétéxte de necessité pour les Serviens paulicains qui y ont été transplantés par les Russes de l'autre coté du Danube.

Il paroit avoir agi ainsi provisoirement, sachant qu'il ne devoit rester ici, ou peut-être par ignorance, ne connoissant pas les usages du pays, ou enfin par obstination, ne voulant se conformer au passé et usité par son prédécesseur. L'homme

est d'ailleurs très intriguant et dangereux, car, après avoir troublé les ecclésiastiques et les supérieurs des autres églises catholiques, il a conçu le projet pernicieux de troubler aussi mes ouailles par les manières dont il a été convaincû.

Les différens princes d'heureuse mémoire ont gratifié ces eglises catholiques de tant de priviléges et d'autres donations à cause de la bonne conduit des supérieurs et des moines catholiques dans le pays. Mais l'eveque actuel nous force de prendre des mesures éfficaces sur sa manière d'agir et de demander son éxpulsion du pays et son départ pour sa diocése, n'étant pas fait pour être vû ici, et cette diocèse etant d'ailleurs de l'autre coté du Danube.

C'est par devoir amical que vous avons pris la liberté de vous en avertir, Monsieur, espérant que la lettre vous trouvera encore à Vienne, afin que vous apportiez du remède à cet inconvénient par le renvoi de cet êveque dans sa diocèse[1] ....»

LXIII.

Bucureştĭ, 26 Octombre 1819.

Raport al luĭ Fleischhakl. Era de aşteptat că Dionisie, un om activ, va supraveghia maĭ de aproape pe adeseorĭ imprudentul Ercolani, decît neactivul său predecesor, Nectarie. Conflictul se întîmplă şi în lipsa luĭ; acum primeşte scrisorile Mitropolituluĭ şi Domnuluĭ, la Sibiiŭ. Anexează còpiĭ. «Ich sehe wohl ein dass, so lange Monsignor Fortunato Ercolani Bischof von Nicopolis und Administrator der Wallachey seyn wird, nie Ruhe und Ordnung zwischen der katholischen Geistlichkeit und eine wahre Eintracht zwischen der orientalischen und occidentalischen Kirche in diesem Fürstenthum erzielt werden könne. Ebenso wenig ist es aber zulässig zu gestatten dass der hiesige Mitropolit sich die Freiheit herausnehme, auf die Entfernung eines oder des anderen geistlichen Ober-

[1] Domnul trimete Agentuluĭ această plîngere la 5/17 Septembre, cu o scrisoare din partea luĭ, în care-l roagă să iea, cu spiritul luĭ conciliator, înnainte de a pleca din Viena, «toutes les mesures qui pourront vous mettre à même de mettre la tournure la plus convenable à l'objet dont il est question».

hauptes, das nicht unter seiner Jurisdiction steht, anzutragen. Ich habe daher vor Allem den regierenden Fürsten zu gewinnen gesucht und ihm vorgestellt dass er durch die Unterstützung der von dem Metropoliten vorgeschlagenen Massregel unsern allerh. Hof beleidigen würde, unter dessen Schutz die katholische Kirchen und deren Geistlichkeit in der Levante sich befinden und allerhöchst welchem es zusteht die nöthigen Veranlassungen zu treffen, womit Ordnung, Eintracht und Ruhe erhalten werden. Ich versprach ihm den Herrn Bischof von Nicopolis dahin zu verhalten, dass er nie die Schranken seiner Obliegenheiten überschreite, sich künftighin nie in Angelegenheiten menge die nicht in seinen Wirkungskreis gehören und sich genau in seinem Betragen nach jenem seiner Vorfahren richte. Der regierende Fürst gestand dass er nur blos auf Zudringen des Metropoliten geschrieben habe, ersuchte mich mit diesem die Sache auf freundschaftlichem Wege auszugleichen und überliess es mir ganz, alle jene Mittel zu ergreifen die ich am Angemessensten finden würde, um ferneren Klagen und Streitigkeiten vorzubeugen.» Viind Mitropolitul, i-a dat sfatul de a-şĭ retrage pripita cerere. Acesta mărturiseşte că e supărat maĭ ales pentru înlăturarea din ţară a luĭ Csubrin, «sein vieljähriger Freund, der von allen Bojaren der Wallachey geschätzte und geliebte», precum şi pentru continua ceartă cu Franciscaniĭ. Tot aşa nu poate permite ridicarea la Bucureştĭ de biserică nouă, ca aşa zisă şcoală a Ligorienilor. A obţinut ca acolo să nu se maĭ servească liturghia. «Endlich wolle er auch nie zulassen dass sich der Herr Bischof in Heuraths-Angelegenheiten zwischen Katholiken und Griechen menge und letztere zur Annahme unserer Religion berede, wie er es oft zu thun pflege.» De şi nu poate combate toate punctele, îl aduce la sentimente maĭ blînde. «Endlich belehrte ich den Herrn Bischof Ercolani dass er von seinem übertriebenen und in diesem Lande, wo unsere Religion nur geduldet ist, aber dennoch so vieler Privilegien geniesst, nur schädlichen Eifer etwas nachlassen, sich mit mehr Umsicht benehmen, von aller Einmengung in Angelegenheiten die ausser seiner Sphäre liegen, sich enthalten

und ein zurückgezogenes Leben führen solle, damit er nicht sich und endlich allen Katholiken Verfolgungen zuziehe und der Religion mehr schade als nütze.» A promis, dar Agentul nu se prea încrede. Zilnic plîngerĭ contra luĭ. «Es wäre daher zum Besten der Religion recht sehr zu wünschen, dass Monsignor Ercolani nach einem andern Bisthum übersetzt, für Nicopolis und die Wallachey aber ein bejahrter, erfahrener, verträglicher und duldsamerer Bischof ernannt und anhero gesendet werde.» Să se stăruie prin legaţie la Roma. «Ich von vertrauter Hand versichert worden bin dass der regierende Fürst, vereinigt mit dem Metropoliten der Wallachey, sich gerade an den römischen Hof gewendet haben, um Monsignor Ercolani von hier abrufen zu machen, worüber der Inhalt des nebenfolgenden Paquets an Charles Hayard in Rom näheren Aufschluss wird geben können.»

LXIV.

Iaşĭ, 14 Februar 1820.

Raport al luĭ Raab. «Monsignor Paroni, damaliger apostolischer Visitator in der Moldau, ein seinem Amt sehr gewachsener, äusserst bescheidener Prälat, dem das Wohl der hier sich aufhaltenden Katholiken sehr zu Herzen geht, gegen den Fanatismus des moldauischen Klerus nur zu sehr zu kämpfen hat und sich wegen des Elendes der Mission in einer misslichen Lage befindet, hat mir die in der Nebenlage geh. beygebogene Bitte[1] für allerh. Seine Majestät eingereicht, um solche zu den Füssen des besten der Monarchen durch eine Kanzley gelangen zu machen.

Es handelt sich darin um eine gnädige Unterstützung Seiner Majestät zur Erbauung eines Missions-Hauses für den Unterkunft des zeitlichen Vorstehers und der Geistlichkeit, dann um die Bewilligung in den benachbarten k. k. Staaten eine Sammlung zur Tilgung der Missions-Schulden durch zwey abgeschickte Priester vornehmen zu können.

[Explică, din parte-ĭ, că, în adevăr, residenţa e maĭ rea

[1] Lipseşte.

decît locuința «celuĭ maĭ de jos dintre boeriĭ moldovenĭ» și că, dacă s'ar vinde imobilele pentru a se plăti ceĭ 80.000 leĭ de datorie, întreținerea ar deveni foarte grea.]

Des Bischofs Anerkennungs-Geschäft ist bis zur Stunde von jenem des verblichenen Bischofs nicht um vieles gebessert. Der regierende Herr Fürst suchte mit Sorgfalt immer zu vermeiden, dass der Bischof ihm nicht durch mich vorgestellt werde und, da er ihm aus Constantinopel von dem russischen Dragoman Franchini, intimen Freunde des Fürsten, auf das Wärmste anempfohlen wurde, so gab er ihm schon drey Abend-Visiten, wo er ihn bestens empfing, Vieles versprach, lobte dass er bis itzt keine öffentliche Kirchen-Funktionen gemacht habe, hat ihm aber die angesuchte Erlaubniss die Visitation im Lande vorzunehmen noch nicht gegeben, obschon ich selbst tagtäglich darauf dringe.

Der Bischof, welcher die Griechen und ihre Kniffe nicht kennt, sich von den übertriebenen Höflichkeiten und Zuvorkommenheiten dieser, auch durch die Überreichung eines von dem Fürsten von Monsignor Paroni abverlangtes und bundig abgefasstes Promemoria des ganzen Herganges des Bisthums in der Moldau, einschläfern lässt, immer das Beste hofft, sagte mir heute dass ihm aus guter Quelle zugekommen sey, der Fürst wolle das Promemoria mit allen Documenten nach Constantinopel senden, sey überdiess mit dem Rechte des katholischen Bischofs einverstanden und finde dass der Metropolit allein unnütze Hindernisse in Weg lege. So was habe ich aus dem Munde des Herr Fürsten nicht gehört, wohl aber sagte er mir dass er dem Bischof nichts versprechen könne, bis er nicht höheren Orts Befehle erhalten werde.

[A comunicat afacerea Internunciuluĭ și lucrează și direct, pe căĭ laturalnice. Dar nu e sigur de succes, «obschon auch der Herr Bischof rastlos und bescheiden der Sache nachgeht».]

LXV.

Bucureștĭ, 29 Februar 1820.

Raport al luĭ Fleischhakl. «Der Herr Bischof von Nicopolis, Monsignor Fortunato M. Ercolani, hat mir nunmehr

das aus Rom erhaltene Schreiben, in welchem ihm die angesuchte Erlaubniss sich Seiner Heiligkeit zu Füssen legen zu dürfen ertheilet wird, mitgetheilt und bereitet sich um in einigen Tagen seine Reise antreten zu können.

[N'a spus pe cine va lăsa în loc, dar va stărui să nu fie unul din Ligorianĭ, «die junge unerfahrene Fanatiker sind». Domnul a restituit, după cererea Agenţieĭ, ceĭ douăzecĭ şi doĭ de posluşnicĭ, daţĭ de Carageà[1] şi reluaţĭ de el, Suţu. «Wobey mir aber der Fürst ausdrücklich erklärte dass er jene Leute nicht als dem Bischof von Nicopolis, sondern als der k. k. Agentie gehörig in die diesfällige Liste eintragen lassen müsse, weil er sich sonst den Neckereyen des hiesigen Metropoliten und der dem Bischof eben so abgeneigten Bojaren aussetzen würde.»]

Da mich übrigens Baron George Sakellario soeben unterrichtet dass er ein Schreiben aus Rom an den regierenden Fürsten erhalten habe, welches die Antwort auf jenes des gedachten Fürsten seyn dürfte, so habe ich ihn ersucht diess Schreiben erst nach erfolgter Abreise des Bischofs, die für künftige Woche bestimmt zu seyn scheint, an seine Adresse abzugeben.»

LXVI.

Iaşĭ, 9 Octombre 1820.

Raport al luĭ Raab. «Monsignor Paroni befindet sich noch immer auf dem Dorfe Saboana . . ., wo er bis itzt ruhig belassen wurde, auch seine apostolische Visite unter der Hand gemacht, sich über die Lage der Dinge der Mission in Kenntniss gesetzt und, so zu sagen, sein ihm aufgetragenes Amt beendigt zu haben scheint. Er begab sich dorthin aus Mangel einer Wohnung in der Stadt, um alldort das Ende seiner Anerkennung abzuwarten, in der Hoffnung dass ihm durch seine Canäle aus Constantinopel oder durch die von ihm hier eingeschlagenen Wege ein günstiger Ausschlag zukommen

[1] V. maĭ sus, pp. 319-20, n⁰ c.

würde. [Maĭ ales că zicea că i-ar fi promis Domnul. Nu ştia cine-s Greciĭ. Ortodocşiĭ aŭ învins.]

Als Herr von Pini in Jassy war, kam Monsignor Paroni auf seine Einladung in die Stadt, indem er ihm von Herrn Baron Strogonoff aus Constantinopel mittelst Schreibens bestens empfohlen wurde und er seine Bekanntschaft machen wollte, ein Umstand der dem Herrn Bischof um so angenehmer war, als er mit Herrn von Pini ohnehin seiner Angelegenheiten wegen sich zu besprechen suchte. Herr von Pini empfing Monsignor Paroni sehr gut, versprach demselben Beystand, um, wie er sagte, zu beweisen dass Russland wegen die Anerkennung des Bischofs und seines auszuübenden Amtes nichts einwende, auch dass er den Herrn Fürsten dahin vermögen wolle diese Sache, um welche es sich schon so lange handle, zu beschleunigen. Niemand war damit zufriedener als der Bischof, meinerseits aber glaubte ich all diesem sehr wenig. [Domnul răspunde că afacerea-ĭ «sehr heglich», că îĭ e oprit prin firman a primi pe episcop, şi chiar pe visitator, că până acum a tolerat din bunătate, dar că Internunciul trebuie să-ĭ capete ordine pentru a putea admite pe Paroni în prima saŭ a doua calitate. Episcopul cere audienţă. I se spune] dass er ihm die apostolische Visite, die zu ertheilende Firmung, ja selbst die Ablesung der Pontifikalien des Aufstehens wegen nicht gestatten könne; und, als der Bischof beyfügte dass er als Präfekt über die Mission ohne bischöflichen Karakter hierzubleiben gedenke, entliess ihn der Fürst, zwar freundschaftlich, jedoch mit dem Beysatze dass dies nicht angehen könne und dass es für die Zukunft wie ehevor nur bei einem Präfekt zu verbleiben habe.

[Episcopul cere oficial intervenţia Agentuluĭ pentru a i se permite, conform firmanuluĭ săŭ, exerciţiul fincţiilor ce i s'aŭ încredinţat. Convins că nu e de nicĭ un folos, o face pentru a nu fi pîrit. Declară Domnuluĭ] dass es mich wundere wie man sich in das Nähere, und namentlich in das Innere unserer Kirchen mengen könne, da doch die römisch-katholische Kirche im ottomanischen Reiche tolerirt ist, wie man ferners dem Monsignor Paroni die Ausübung der römisch-katholischen

Funktionen darin verbiethen könne, wenn sein Vorfahrer, Monsignor Berardi, alle Kirchenfunktionen verrichtet und nie darin beanstandet wurde. [Prinţul răspunde că supt Calimah s'a dat un firman de oprire, dar că de hatîrul Agentuluĭ va consulta clerul şi boierii.] «In Bukarest», sagte er, «seye der Bischof aus ähnlichen Ursachen entfernt worden, ein Präfekt sey dort wie ehevor eingesetzt worden, Alles sey in der Ordnung; wie wolle man daher hier den Bischof als Präfekten, in seiner Eigenschaft wie er bekannt ist, gegen den Sinn des Fermans aufdringen? Man verlanget», fuhr er fort, «die Abstellung dieses, und man hofft erhört zu werden, womit das ehevor hier Bestandene in Ausübung gebracht werde.» Herr Fürst versprach übrigens die freye Ausübung der katholischen Religion bestens zu schützen.

[Dă o notă] und, da ich den Schimpf bey unserer Kirche nicht bestehen lassen wollte, dass der Bischof als Visitator nicht auch ein Pontifikale absingen könnte, so liess ich am Marientage, wie gewöhnlich, als Patronat der Kirchen, ein solennes Amt abhalten, wozu aber die zwey russischen Herren Consulen von Pini und Pisani, obschon Katholiken und eingeladen, nicht erschienen. Niemand hatte weiters eine Einwendung dagegen gemacht.

[După zvon şi spusa chiar a Domnuluĭ, răspunsul cleruluĭ şi Divanuluĭ a fost negativ, «und man dringt auf die Abreise des Bischofs». Aşteaptă să se spuie oficial pentru a comunica şi luĭ Paroni, tot oficial. — A lucrat tot cu permisia Internunciuluĭ, care a răspuns «dass er es mir es ganz überlasse was zu thun sey, indem er dort nicht auslangen könne». Aceasta o ştia toată lumea.]

Die Wohnung der katholischen Residenz ist äusserst schlecht, durch Beysteuer der Katholiken sind die Geistlichen mit der Aufbauung eines kleinen Hauses von Backsteinen beschäftigt; auch dieses will man ihnen einstellen, weil man vermuthet es sey zu einer Wohnung für den Bischof bestimmt, und, da der ehemalige Präfekt P. Ludwig Scarpati wegen Überwerfung mit dem Bischof von hier auch ausgegangen ist und der Bischof gegen den Fürsten sich geäussert hat als

Präfekt bleiben zu wollen, ja sein Patent hiezu aus Rom wirklich erhalten hat, so hat all' dieses zusammengenommen für den Bischof keinen günstigen Ausschlag hervorgebracht.»

LXVII.

Iaşĭ, 29 Mart 1821.

Raport al aceluiaşĭ. «Einen katholischen Geistlichen brannte man mit glühenden Eisen um von ihm Geld zu bekommen.»

LXVIII.

Iaşĭ, 20 Maiŭ 1821.

Raport al luĭ Cantemir. [Ieşirea eteriştilor din oraş.] «Der Metropolit durchzog in Gesellschaft römisch-katholischer Missionaires in Jassy, des Peter Bamfil und P. Francesko[1], begleitet von einer Menge Menschen, gleich nach dem Abzuge der Eteristen die Gassen, ermahnte das noch übrig gebliebene Volk zur Ruhe, und besuchte auch mich.»

LXIX.

Viena, 18 Iunie 1822.

Raport al luĭ Fleischhakl. «Allgemeine Bemerkungen über die innere Verwaltung der Wallachei unter den letzten zwey Hospodaren, Janco Caradgea und Aleko Suzzo, vom J. 1812 bis 1821.»

Desiderate: «Die freye Ausübung unserer heiligen Religion in der Wallachey, der Schutz der katholischen Seelenhirten, ihrer Kirchen und Klöster.» Guvernul muntean a observat totdeauna tratatele şi a recunoscut patronatul Împăratuluĭ. Bisericile şi mănăstirile aŭ şi privilegiĭ domneştĭ. Situaţia lor. Franciscaniĭ «in der Wallachey in grossem Ansehen stehen, weil sie mit der Sprache und den Gebräuchen des Landes wohl bekannt sind». Domniĭ confirmă regulat privilegiile şi

[1] Pamfili şi Fabri. V. p. 204, nº CLX.

sînt totdeauna gata să ajute pe catolicĭ, «wie die durch mich vom Fürsten Caradgea erwirkte Erlaubniss zur Erbauung einer neuen katholischen Kirche in Csoplu ein sprechender Beweis ist». S'a tolerat şi presenţa episcopilor de Nicopol pănă la «der letzte Herr Bischof, Monsignor Fortunato Ercolani . . . Durch seine Entfernung sind diese Misshelligkeiten ganz beseitiget worden und, sobald Rom einen verständigen, mit den gehörigen Lokal-, Menschen- und Sprachkenntnissen ausgerüsteten gemässigten Mann, wie die dermalen für die Bulgarey bestimmten Missionaire wirklich sind, zum Bischof von Nicopolis ernennen wird, so getraue ich mich zu verbürgen, dass ich selben eine freundschaftliche Aufnahme und ruhigen Aufenthalt in Bukarest werde verschaffen können.» Maĭ greŭ sprijinul pentru misionariĭ ce lucrează în Bulgaria chiar. Afacerea bisericiĭ din Craiova, expusă în liniĭ generale: există «noch vor der Epoche des Belgrader Friedens». S'ar fi putut face ceva în ocupaţia austriacă din 1790. A stăruit el în zădar supt Carageà şi supt Suţu, şi e gata a maĭ stărui.

LXX.

Cernăuţĭ, 10 Iulie 1822.

Raport al luĭ Raab. I se ceruse, la 14 Iunie, a arăta drepturile căzute în desuetudine ale Curţiĭ. Dreptul de liberă credinţă asigurat prin tratate, şi catolicilor carĭ nu-s sudiţĭ. «Dieser Schutz aber (wird) von der moldauischen Regierung, unter dem Vorwande, dass kein Ferman der Pforte für Österreich vorzuweisen sey, der diesen Schutz sanktionirte, beanstandet wird; ja Fürst Mihai Suzzo ging soweit, dass er durch das Departement der Auswärtigen Angelegenheiten förmlich erklären liess, keine Bittschrift dieser Geistlichen mit dem gewöhnlichen Visa der k. k. Agenten in ihren Angelegenheiten für die Gerichtstellen anzunehmen, sondern dieselben in ihren Rechtshändeln für Rayas, nicht aber für k. k. Unterthanen anzusehen . . . Da die Zahl der Bekenner der römisch-katholischen Religion in der Moldau sich über 40/m Seelen beläuft, so erfordert die Regel dieses Ritus, dass zur Aufrechthaltung der Kirchen-

disciplin, dann Spendung einiger vorbehaltenen hl. Sakramente, als jenes der Priesterweihe und Krisamsweihe, dieser Mission wieder ein Bischof, so wie es in früheren Zeiten üblich war, vorgesetzt werde.»

După Berardi, «der, wie bekannt, aus Gram, weil man ihn nicht als Bischof anerkennen wollte, starb», numit Paroni: nerecunoscut. Din motivele arătate şi din acela că orĭ unde în Turcia episcopiĭ catolicĭ sînt toleraţĭ (acum in urmă s'a constatat la Smirna), trebuie redeşteptată cererea, «mit Auslassung des ehemaligen Titels *Bacoviensis*, der den Fanatismus des dortigen moldauischen Diocesan-Bischofs nur anflammt und ihn zu desto grösserem Widerstand anspornt». Să se ceară şi asimilarea cleruluĭ cu sudiţiĭ. Nu e lucru noŭ şi nu se atacă drepturile episcopilor ortodocşĭ.

LXXI.

Cernăuţĭ, 7 August 1822.

Raport al aceluiaşĭ. «Das königlich-siebenbürgische Landesgubernium schickt seit einigen Jahren nach Visant in die Moldau einen evangelischen Pfarrer Namens Beniamin Béder de Bárotos» şi-ĭ cere sprijinul, ca şi acum, la 22 Iulie. Situaţia reformaţilor în Moldova. «Vermöge der den römisch-katholischen Bischöfen in der Moldau zugestandenen Privilegien, sind die Sachsen (so wurden sie ehedem genannt) dem römisch-katholischen Bischofe ebenfalls untergeordnet, dieselben waren von diesem allein in ihren Funktionen abhängend; der katholische Bischof hatte allein hierüber zu richten.» Béder a recrutat adepţĭ şi a intervenit în căsătoriĭ mixte. S'a plîns episcopul. Să fie ţinut Béder «in die gehörigen Schranken[1]».

LXXII.

Bucureştĭ, 1iŭ Februar 1823.

Raport al luĭ Fleischhakl. A fost întrebat la 17 Ianuar asupra cererilor vicariuluĭ Iosif-Maria Molajoni către Împărat

[1] V. maĭ sus, pp. 364-5, nº XLVII.

«rücksichtlich der Errichtung einer Schule in Bukarest und einer zu diesem Endzweck von allerh. Orten zu bewilligenden Unterstützung, dann der von der wallachischen Regierung zu erwirkenden Zulassung eines griechisch-katholischen oder unierten Priesters». Şcoala era de mult necesară: «die Kinder der hier zahlreich sich befindenden deutschen, ungarischen und siebenburgischen Handwerker in roher Unwissenheit aufwachsen.» «Die kaum errichteten Schulen gingen wieder nach kurzer Zeit zurück.» Lipsia un profesor moral şi cu cunoştinţa limbilor trebuitoare. Franciscaniĭ aŭ scăzut aşa de mult, că abia sînt de ajuns pentru biserică. Profesoriĭ laicĭ se cred prea puţin plătiţĭ. Se maĭ adaug şi turburările. Molajoni a făcut însă la Sibiiŭ cunoştinţa luĭ Lud. Bodor, «welcher Kaplan der dortigen Pfarrkirche und Katechet ist gemacht, indem er alle nöthigen Eigenschaften, und besonders auch Kenntnisse der ungarischen, wallachischen und deutschen Sprache, vereint findet». L-a cerut Agentul episcopuluĭ. De vine, va avea «im hiesigen Kloster, nebst Wohnung und Kost, einen jährlichen Gehalt von 200 Piaster . . ., welchen wohlthätige Menschen zusammenlegen werden». Guvernul n'are nimic de obiectat. Contrariul pentru preotul unit, care poate stîrni neplăcerĭ.

LXXIII.

Bucureştĭ, 12 April 1823.

Raport al aceluiaşĭ. După ordinul din 18 Februar, a vorbit cu Molajoni, întors de cîteva zile din Bulgaria. Află «dass der Pfarrer Pater Ambrosius Babich bereits im Hof des Klosters ein hinlänglich geräumiges Zimmer zur Schule habe zurichten und mit den nöthigen Bänken und Tischen versehen lassen, wovon die Ausgaben durch milde Beyträge beynahe gedeckt sind». Se aşteaptă profesorul. I se va da locuinţa, întreţinere şi 200 de leĭ pe an. Cere de la Împărat 150-200 fl.

LXXIV.

Bucureştĭ, 30 August 1823.

Raport al aceluiaşĭ. Căpătase de la Domn, pentru Molajoni, permisia «die in dem Dorfe Ciopli durch den Orkan vom Jahre 1821 verwüstete katholische Kirche der dort ansässigen Missionare wieder aufzubauen»; dar nu-s banĭ. Se deschide subscripţie; cel dintăiŭ, subscrie Domnul pentru 500 de leĭ, «und das Versprechen hinzufügte, sobald die dermalige beschränkte Lage der hiesigen Finanzen sich bessern würde, noch mehr nachzutragen». Şi Gavanos-Oglu subscrie 500, «und diese Summe allsogleich dem Herrn General-Vicar übergab. Ein Beweis wie vorurtheilsfrey und wohlthätig dieser vortreffliche Mann sey und ein Zug der wirklich verdiente öffentlich bekannt gemacht zu werden. Ausser diesem wurden noch mehrere Beyträge, theils hier, theils anderwärts gesammelt, und die gedachte Kirche, sammt der Residenz der römischen Missionare, sind ihrer Vollendung nahe.»

LXXV.

Bucureştĭ, 1ĭŭ Iunie 1824.

Raport al aceluiaşĭ. Instituţia de învăţămînt a fost deschisă solemn la 21 Mart *(sic)*, cu un *Te Deum*, «wobey das Hochlied «Gott erhalte Franz den Kaiser» mit sichtbarer Rührung von der segnenden Menge gesungen wurde... Unabsehbar sind die wohlthätigen Folgen dieser im ganzen Fürstenthume jetzt wirklich *einzig* und *allein* bestehenden öffentlichen Lehranstalt.» Pănă acum aproape optzecĭ de şcolarĭ. «Selbst mehrere der hiesigen Bojaren haben mich ersucht ihren Söhnen den Zutritt in diese Schule zu gestatten, da durch die hier vor drey Jahren ausgebrochene Revolution *alle* öffentliche Lehranstalten aufgelöset und bisher nicht *eine einzige* derselben hergestellt, und die so ansehnlichen hiezu bestimmten Fonds zu *andern* Zwecken verwendet werden.» Dar n'a primit eterodocşĭ. Bodor e «ein im Lehrfach äusserst erfahrener, höchst emsiger Mann»: predă nemţeşte, latineşte, ungureşte, romăneşte şi «ilirica»; e un om de o

severă moralitate. Sala a fost pregătită şi pentru maĭ mulţĭ şcolarĭ. A cerut, după instrucţiĭ, de la mănăstirile din Rîmnic şi Cîmpulung, un subsidiu de 150 de leĭ pe fie-ce semestru. Împăratul dase 200[1].

LXXVI.

Bucureştĭ, 18 Septembre 1824.

Raport al aceluiaşĭ. I se scrisese la 3 despre cererea nunciuluĭ în privinţa trimeteriĭ unuĭ preot unit în Ţara-Românească. Nu poate admite că ar fi în ţară o populaţie de 20.000 de emigraţĭ uniţĭ, din Ardeal. Dintre emigraţiĭ pe timpul foameteĭ, ceĭ maĭ mulţĭ s'aŭ întors în 1821. Agenţia a adus întoarcerea altora, retrăgîndu-li protecţia şi expuindu-ĭ ast-fel la plata birurilor. Ceĭ maĭ mulţĭ din ceĭ rămaşĭ sînt greco-orientalĭ saŭ trecuţĭ la Biserica Răsărituluĭ în ceia ce priveşte practicile religioase. Folos n'ar fi, pentru că activitatea s'ar opri la locurile privilegiate pentru catolicĭ. Protecţia e asigurată prin tractate neguştorilor şi păstorilor, nu emi-

[1] Iată şi programa Duminiciĭ şi sărbătorilor, anexată: «An Sonn- und Feyertag Vormittag geht der Katechet in die Schule und erklärt den Schülern das auf den Tag bestimmte Evangelium, dann gehet man unter der Aufsicht des Lehrers in die Kirche, um die Predigt anzuhören und dem heiligen Messopfer beizuwohnen. Auf diese Art nimmt die vormittägige Andacht ihr Ende.

Nachmittags wird allen Schulkindern in der Kirche, so wie allen übrigen Christen, durch den Katechet die christkatholische Lehre feierlich erklärt, bis die Vesper gehalten wird.

Das Übrige wird alles nach weiteren weisen Anordnungen der Vorgesetzten geschehen.

Bukurest, am 24ten März 1824.»

În programa de studiĭ se prevede: Lunĭ: Gramatica. Slovenire şi cetire. După amiazi: clasa superioară: caligrafie. «Die Untere übt sich im Lesen und Buchstabieren.» Catechism şi istorie biblică. — Marţĭ: Aritmetica. Morala. După amiazi: clasa inferioară: caligrafie. A doua «wird aus der Sprachlehre befragt». Caligrafie. — Miercurĭ: Slovenire şi cetire. Aritmetica. După amiazi: caligrafie. Catechism şi istorie biblică. — Vinerĭ: Gramatica. Slovenire şi cetire. După amiazi: clasa superioară: caligrafie. Cealaltă «übt sich im Buchstabieren und Lesen». Scriere după dictare. — Sîmbătă: aritmetica. Morala. După amiazi: istoria biblică şi catechismul.

granţilor stabilițĭ, cari sînt, ceĭ maĭ mulţĭ, desertorĭ. Ce se poate cu folos orĭ-unde, e imposibil aicĭ, «wo die Vorsteher der Kirche rohe Unwissenheit mit dem empörendsten Fanatismus verbinden». Dacă trebuie trimes preotul, steie în linişte la Bucureştĭ saŭ, maĭ bine, la Cioplea, şi oficieze numaĭ acolo. Molajoni judecă probabil tot aşa.

LXXVII.

Bucureştĭ, 4 Octombre 1824.

Raport al aceluiaşĭ. La 30 Septembre, s'a ţinut examen la şcoala catolică. Se convinge de progrese. Sînt pănă la şeptezecĭ de şcolarĭ. După examen, Agentul împarte premiĭ, «welche in Gebet- und sonstigen dem Alter angemessenen nützlichen Lehrbücher bestanden haben». Apoĭ «Gott erhalte Franz den Kaiser». Nouă laude pentru Bodor. Numaĭ prin intervenţiĭ din Viena i se dase permisia de a profesà[1].

LXXVIII.

Iaşĭ, 27 Decembre 1824.

Raport al luĭ Lippa. Menţionează raportul din 20 Ianuar 1823 despre o cerere a misionarilor ruinaţĭ de revoluţie. Preoţiĭ aŭ scăzut de atuncĭ. Acum sînt «an die 50/m Seelen» catolicĭ. Cînd eraŭ abia pe jumătate, aveaŭ zece preuţĭ: şepte Italienĭ şi treĭ Ungurĭ. Aŭ murit unul din fie-care categorie. Greutatea provenită din depărtărĭ. De Iaşĭ, se leagă sate cale de patru-cincĭ ceasurĭ. La Curte, un mort catolic a stat patru zile neîngropat. «Der hiesige Bischof Paroni, welcher, ungeachtet seiner Würde und besonders seines hohen Greisenalters, zur Aushülfe die Seelsorge eines Pfarrbezirks auf dem Lande auf sich genommen», a scris adeseorĭ Propagandeĭ; se răspunde că şi la Roma e lipsă de misionarĭ. Se cer, prin Agent, preoţĭ din Ardeal. Se oferă Barnabas Varhélyi,

[1] La 20 Decembre, Fleischhakl dă explicaţiĭ asupra planuluĭ de a se face, cu prilejul ciumiĭ, un lazaret special pentru catolicĭ. Din parte-ĭ, el a dat 600 de leĭ luĭ Molajoni, dar nime n'a maĭ sprijinit lucrul băneşte, boala s'a dovedit uşoară, iar catoliciĭ aŭ fost bine trataţĭ şi aiurea.

predicator la Vaşarheiŭ, Franc. Körössy, profesor la gimnasiul din «Santa», Valentin Majer, administrator la «Eled».

LXXIX.

Bucureştĭ, 21 Mart 1825.

Raport al luĭ Fleischhakl. O delegaţie a comunităţiĭ catolice i-a presintat copia uneĭ petiţiĭ către Papă, cerînd sprijin la Viena. «Es handelt sich um die Wiederbesetzung des seit einigen Jahren vakanten Bisthumes von Nicopolis, welches bis nunzu durch den unlängst nach Rom zurückberufenen General-Vicar Padre Giuseppe Molajoni verwaltet worden ist; der nicht nur von sämmtlichen Katholiken geliebt und verehrt, sondern auch von allen Bewohnern der Wallachey, vorzüglich der Hauptstadt, und insbesondere von dem regierenden Fürsten und allen Autoritäten des Landes hochgeachtet und ausgezeichnet worden ist.

Der allgemeine Wunsch äusserte sich auf das Lauteste, dass Padre Giuseppe Molajoni zum Bischofe von Nicopolis und Administrator der Wallachey gnädiglich ernannt werde ... Er hat schon als General-Vicar mehr als je einer der vorigen Bischöfe geleistet und das unmöglich scheinende möglich gemacht, die Einigkeit zwischen den Katholiken und dem wallachischen Clerus aufrecht erhalten und dadurch so viele Vortheile zum Besten der ersteren zu erringen gewusst.»

Numirea unuĭ nedeprins cu situaţia ar aduce şi «die gänzliche Auflösung der bulgarischen Mission» ; îşĭ declină răspunderea pentru acea numire. «Der gegenwärtige neue General-Vicar Padre Steffano Monetti kann es am Besten bezeugen, dass er, ungeachtet seines sanften Karakters und des besten Willens von dem er beseelt ist, die ihm aufstossenden Hindernisse in diesem ihm ganz unbekannten Lande nicht würde überwinden können, wenn ich ihm nicht auf das Thätigste mit Rath und That an die Hand gienge; was ich jedoch in geistlichen Angelegenheiten und in jenen die auf Bulgarien Bezug haben, wo er selbst wirken muss, zu thun ausser Stande bin.»

LXXX.

Roma, 8 Octombre 1825.

Serenissimo principi Valachiae Gregorio Ghika Leo Papa XII.

Serenissime princeps, salutem. Iucundissimum ad nos attulit nuncium venerabilis frater Iosephus, episcopus nicopolitanus et apostolicus Valachiae administrator, qui sibi, Romam repetenti, a te, Serenissime princeps, commissum fuisse retulit ut nos tuo nomine salutaret et benevolos observantesque animi erga nos tui sensus exprimeret. Multam ex hoc humanissimo officio nos capimus voluptatem, inde mirifice auctam quod ab eodem venerabili fratre nobis significari volueris te catholicis in isto principatu degentibus constanti esse patrocinio adfuturum. De prona hac in catholicos voluntate praecipuas tibi, serenissime princeps, agimus gratias, optemusque occasiones nobis offerri, quibus vicem tibi aliquam rependere, non tam verbis, quam re possimus. Ut autem muneri nostro satisfaciamus, etiam atque etiam a te petimus ut quod sapienter agis enixius adhuc agere pergas, catholicos videlicet tibi subditos omni qua polles auctoritate tuearis et episcopum nicopolitanum istuc revertentem, egregium usquequaque virum, tibi commendatissimum habeas. Nos Deum assidue precabimur ut tuis in catholicos meritis congruam mercedem rependat, secundis te eventibus ornet perfectaque caritate nobiscum coniungat.

Datum Romae, die 8va 8bris 1825, pontificatus nostri anno tertio.

LXXXI.

Bucureştĭ, 31 Decembre 1825.

Raport al luĭ Fleischhakl. «Der neue Bischof von Nicopolis und Administrator der Wallachey, Monsignore Giuseppe Molajoni, ist am 2ten dieses hier angekommen und unter allgemeinem Jubel der katholischen Gemeinde feyerlich empfangen worden. Dieser würdige Prälat stieg im hiesigen Franziskaner-Kloster ab, verfügte sich in die Kirche und ertheilte der dort ver-

sammelten zahlreichen Menge den heiligen Segen ... Ich habe nicht ermangelt den Herrn Bischof Seiner Durchlaucht dem regierenden Fürsten vorzustellen, an welchen er ein eigenes Schreiben Seiner Heiligkeit Pabst Leo des XII. zu überreichen beauftragt war.» Crede că Grigore Dimitrie Ghica e primul Domn ce a primit o scrisoare aşa de măgulitoare. «Der regierende Fürst, der den Herrn Bischof schon früher kannte und hochschätzte, empfing ihn auf das Freundschaftlichste und versprach ihm keine Gelegenheit zu versäumen, wo er ihm wird nützlich seyn können. Eine eben so geneigte Aufnahme fanden wir bey dem Metropoliten der Wallachey, dem wir gleichfalls einen Besuch abstatteten.»

LXXXII.

Bucureştĭ, 28 Ianuar 1826.

Raport al aceluiaşĭ. Aminteşte de răspunsul ce a dat în 1824 în privinţa preotuluĭ unit. Ar fi maĭ greŭ să se capete permisia Domnuluĭ pentru acesta decît pentru clădirea uneĭ bisericĭ de piatră la Ciople şi tolerarea în Bucureştĭ a episcopuluĭ; ar protesta clerul pămîntean. Dar Molajoni are în suita sa «einen griechisch-unirten Priester Namens Basilius Beniaminus Todor, welcher zur Vermeidung jedes Aufsehens den Titel eines bischöflichen Sekretairs führt». E trimes la Ciople pentru a servi şi a scrie în listă pe uniţĭ. Preotul din Dudeştĭ îĭ cere autorisarea Mitropolituluĭ; Todor n'o are, şi i se face ameninţarea că, persistînd, se vor dărîma casele uniţilor. Luĭ Molajoni, care se plîngea, i-a recomandat Agentul să cheme pe Todor la Bucureştĭ; ceia ce se şi face. Cere ordine.

LXXXIII.

Iaşĭ, 23 Octombre 1826.

Raport al luĭ Lippa. Comunică două acte ce i s'aŭ transmis, pentru Viena, de Ministeriul Afacerilor Străine din Moldova. Ele cuprind consideraţiĭ «gegen die Anherkunft eines neuen catholischen Bischofs an die Stelle des jüngst verstor-

benen Monsignore Zabberoni». Nefiind nicĭ un motiv, bănueşte «ein geheimer Umtrieb». «Sieben volle Jahre hatte der im Frühling dieses Jahres nach Rom zurückgekehrte Monsignor Filippo Paroni als catholischer *vescovo visitatore* in der Moldau residirt, ohne bei der Ausübung seines geistlichen Oberhirten-Amtes und dessen Berufspflichten Einsprüche und Hindernisse . . . zu begegnen; im Gegentheil, ist gedachter Prälat, der sich durch sein kluges und anspruchsloses Benehmen selbst die Achtung der sonstigen Widersacher und Eiferer gegen die Existenz eines catholischen Bischofs zu gewinnen gewusst hat, von dem damaligen Hospodaren bei jeder Gelegenheit mit Auszeichnung und Wohlwollen und als Bischof, unter der moldauischen Benennung Wladika, behandelt und von selbem, so wie allgemein, faktisch anerkannt gewesen. Als die Ernennung des verstorbenen Bischofs Monsignor Zabberoni zum Nachfolger des gedachten Bischofs dem Fürsten Sturdza bekannt gegeben ward, äusserte selber reges Bedauern über die Abberufung des Monsignore Paroni.» Dar dă scrisorĭ către ispravnicĭ pentru visitaţie. Primit bine Zabberoni de Domn. Administrează în pace treĭ lunĭ, «indem er sich ganz das kluge, anspruchslose Benehmen und die stille Zurückgezogenheit seines Vorfahren zum Beyspiel und zur Nachahmung genommen hatte». Iarăşĭ nicĭ-o obiecţie pentru succesie, «seit dem, 30ten July, erfolgten Absterben des Monsignor Zabberoni[1]». După comunicaţiĭ ale Internunciuluĭ, pare că s'a scris şi la Poartă. Află că a stăruit pe lîngă Domn Mitropolitul, «ein äusserst fanatischer Eiferer gegen alle fremden Glaubensbekenntnisse», măcar pentru a nu se prescrie protestul ţeriĭ contra episcopatuluĭ latin. Dar şi el trebuie să fi fost aţiţat. «Zugleich mit Monsignor Zabberoni kam im letztverflossenen Frühjahr ein sicherer Pater Luigi Landi als *commissario* und *superiore* der in der Moldau befindlichen Missionaire des Minoriten-Ordens hieher. Selber war vor ungefähr 10 Jahren[2]

[1] V. maĭ sus, p. 208, n⁰ CLXVII.

[2] Pănă în 1812. V. maĭ sus, p. 161, n⁰ CXX; pp. 163-4, nle CXXII-III. Pentru soarta ulterioară a luĭ Landi, p. 209, n⁰ CLXX.

als Präfect dem hiesigen catholischen Kloster vorgestanden, ward aber wegen der Ränke und geheimen Umtrieben, deren er sich zur Hintertreibung der Anerkennung des damaligen catholischen Bischofs Monsignor Berardi und für seine unzeitigen Bestrebungen um die hiesige Bischofsstelle bedient hatte, auf Anordnung der Heiligen Congregation nach Constantinople und späterhin auch von dort nach Rom einberufen.» Probabil el vrea și acum episcopatul și face intrigĭ. Dar maĭ probabil că aduc resistența «die vorlauten und unklugen Äusserungen, welche Pater Landi, seine Ernennung zum Bischofe bei sich als wahrscheinlich, wo nicht als gewiss voraussetzend, sich wegen der nun zu bewirkenden förmlichen Revindizirung des ehemaligen catholischen Bischofes zu Bakow, hie und da entschlupfen liess». După învățămintele trecutuluĭ, n'a intrat în discuție de teorie: află că Domnul nu se va opune de fapt, dacă, maĭ ales, precum s'a făcut la retragerea luĭ Paroni, după sfatul Agențieĭ, se va numi imediat un succesor. Cît despre firmanul precis pentru episcopat, e afacerea superiorilor [1].

LXXXIV.

Iașĭ, 5 Ianuar 1827.

Raport al aceluiașĭ, pentru școala cerută de «der hiesige catholische Vice-Visitatore und Kloster-Präfect». După explicările acestuia, e la mănăstire «ein sehr geräumiges Locale für die angetragene Schule» și sînt și mijloace, din darurĭ, între altele 25—30 de galbenĭ pentru profesor. Dar în primiĭ doĭ-treĭ anĭ, ar trebui un subsidiu ca acel de la Bucureștĭ.

LXXXV.

Iașĭ, 19 Februar 1827.

Raport al aceluiașĭ. A primit ordin să cerceteze învinuirile aduse de Emeric Denes contra vice-prefectuluĭ: refus de a-l

[1] V. maĭ sus, p. 208, n° CLXVIII. Cum se vede ușor, n[1] următor e din 1846, nu 1826, și cardinalul se numia *Franzoni*.

primi ca misionar, de a-l despăgubi. Obiectează Agentul că sint preoţĭ ungurĭ de cîte 15—20 de anĭ în ţară. Denes a fost adesea pîrit pentru neascultare. Fusese şi profesor cîndva [1].

LXXXVI.

Bucureştĭ, 3 Maiŭ 1827.

Raport al luĭ Fleischhakl. Episcopul trimete prin el nunciuluĭ de la Viena raportul asupra visitaţieĭ în ţară. Face observaţiĭ: Are drept a se plînge Molajoni de reaua administraţie la Cîmpulung [2] şi Rîmnic. A constatat şi Agentul «dass die Kirche in Kimpolung, zum öffentlichen Skandal, nicht nur baufällig, sondern ganz unrein, auch nicht mit den nöthigen Ornaten versehen ist, dass für den Unterricht der katholischen Kinder gar nichts geschieht und der dort als Vorsteher befindliche Quardian sich mehr mit weltlichen als geistlichen Dingen beschäftige»; i se spune că aşa-ĭ şi la Rîmnic. Se va ajunge, cu lipsa de elemente bune în Ardeal, la înlocuirea Franciscanilor ungurĭ cu alţĭ călugărĭ, «damit doch wenigstens der heilige Gottesdienst mit Anstand versehen werde». Nu crede în putinţa refaceriĭ bisericiĭ din Craiova: raportul luĭ beizadea Al. Ghica, fost Caimacam, e, din contra defavorabil, şi s'ar opune Mitropolitul, care e «im höchsten Grad fanatisch und gehässig». Aceasta s'a văzut cînd, de curînd, «er die Bojaren zur Abfassung eines Vertrages *(anafora)* an den regierenden

[1] Cf. maĭ sus, p. 209, n⁰ CLXX.—Se dă maĭ departe şi o «nota specifica de tutti i debiti, fruttiferi e non fruttiferi, della residenza cattolica in Jassy». Primele fac 1.520 #; celelalte, 1.029. Altele, în leĭ (29½ = 1 #): fructifere 26.920; nefructifere, 2.068 (4 Maiŭ). Se maĭ dă şi o «nota specifica dei creditori che hanno per mezzo del Agenzia C. R. Austriaca richiesto dalla residenza cattolica in Jassy la sorte e li frutti»; în ea se vorbeşte de «il disgraziato stato paralitico» al luĭ Broccani. În fine, o a treia poartă titlul: «Specifica de' creditori che per mezzo dell' Agenzia I. R. Austriaca hanno richiesto dalla residenza cattolica in Jassy il pagamento della sorte e de' frutti de' loro crediti e che vengono pagati dalla S. Congregazione di Propaganda». Listele fusese trimese la Viena de unde i se făcuse observaţiĭ pentru că ajutase transmiterea la Roma a memoriuluĭ prin care Misiunea cerea a i se plăti datoriile.

[2] V. pp. 320-1, n⁰ CII; p. 323.

Fürsten verleitet hat, in welchem sie die Gefahren, die der wallachischen Kirche drohen, wenn der katholische Bischof von Nicopolis ferners seine Residenz in Bukarest oder Tsöpli haben sollte, umständlich darstellen und darauf antragen, diesen Prälaten nach seiner Diöces zu verweisen; ein Aktenstück welches der regierende Fürst zwar weislich unterdrückt und mir davon nur vertraulich, zur Warnung unseres Bischofs, den Inhalt mitgetheilt hat». Revendicarea loculuĭ i se pare foarte grea, orĭ ce ar crede Molajoni.

LXXXVII.

Iașĭ, 29 Iunie 1827.

Raport al luĭ Liehmann. «Als ich geschäftehalber vor wenigen Tagen bey dem regierenden Fürsten war, leitete derselbe das Gespräch auf Monsignor Molajoni, erkundigte sich wie lange derselbe bereits in der Wallachey sey, etc. etc. und fragte hierauf geradezu, ob denn schon wirklich ein katholischer Bischof für die Moldau ernannt sey oder nicht. Ich antwortete ihm, dass ich zwar dieses noch nicht wisse, dass jedoch, wenn es nicht schon geschehen, diese Ernennung hoffentlich in Kurzem erfolgen dürfte. Der Hospodar unterbrach hierauf plötzlich dieses Gespräch durch andere Gegenstände.» Dar din vorbe aruncate se vede că are ceva de gînd. Mulțămindu-ĭ pentru altele, Domnul îl întreabă dacă socoate că Austria ar da pe Sf. Ioan dela Suceava, ceia ce s'ar privi de toțĭ ca «das grösste Merkmal von Huld». Nu răspunde decît că Austria se intereseazā mult de binele Moldoveĭ. Decĭ, buna primire a luĭ Molajoni și întrebarea aŭ acest motiv. S'ar putea ținea cu vorba. Inspiratorul și aicĭ trebue să fie «fanaticul» Mitropolit.

LXXXVIII.

Iașĭ, 6 August 1827.

Raport al aceluiașĭ. Focul din urmă [1]. Catolicĭĭ aŭ pagube

[1] V. Hurmuzaki, X, p. 425, nº DXII.

de 9 780 de galbenĭ. «Der Präfekt der hiesigen katholischen Mission, Padre Giuseppe M. Gualtieri, hat es als nothwendig erachtet, den beklagenswerthen und hülflosen Zustand, in welchem die Mission durch dieses traurige Ereigniss versetzt worden ist, Seiner päbstlichen Heiligkeit persönlich vorstellen zu müssen, und hat zu diesem Zwecke bereits gestern seine Reise über Wien nach Rom angetretten[1].»

LXXXIX.

Iaşĭ, 23 Octombre 1827.

Liehmann către Fleischhakl. A început, după ordine, a plăti ceĭ 1.787 # de datorie aĭ Misiuniĭ. Din causa foculuĭ, obţine scăderĭ. Va lua ca zălog documentele Horleştilor.

Pentru a împiedeca facerea de nouă datoriĭ, cum cere nunciul, ar trebui să fie epitrop al bisericiĭ. — Se anexează şi socotelĭ [2].

XC.

Bucureştĭ, 24 Decembre 1827.

Raport al luĭ Fleischhakl. Ceruse provincia franciscană a nu maĭ plăti anual cîte 300 de leĭ din veniturile Rîmniculuĭ şi Cîmpulunguluĭ pentru întreţinerea şcoliĭ din Bucureştĭ. Observă că suma nu s'a plătit încă din al doilea semestru al anuluĭ 1826. Apoĭ în ultimul războiŭ cele două mănăstirĭ n'aŭ suferit nimic, iar pagubele din 1788 n'aŭ fost reparate de atuncĭ, «indem zu Rimnik der Gottesdienst nicht in einer Kirche, sondern in einer Sakristey gehalten wird». N'aŭ datoriĭ, saŭ le aŭ puţine. Se enumeră posesiile Cîmpulunguluĭ: «ausser dem Kloster-Gebäude, zu welchem 6 bis 7 Gewölber, ein Han und Wirthshaus gehören, die in Zins gegeben werden, drei Mahl- und zwei Säge-Mühlen; eine Wiese, die 30 bis

[1] V. maĭ sus, p. 208, nº CLXVIII.

[2] În care: «al protomedico del principe di Moldavia dottore Noja», «allo speziale Giovanni Lochmann», «al suddito francese Filippo Pistor».

40 Schober Heu liefert; einen Pflaumgarten, aus welchem 50 Eimer erzeugt werden; einen Weingarten bei Kirtschenow, wo jährlich gegen 18 Fässer Wein zu 120 Eimer gemacht werden; ein Dorf von welchem es den Zehend bezieht; einen Berg, der den Schafhirten verpachtet wird; einige kleine Zinshäuser, eine Fabrik, wo grobe Bauernmäntel, Zekkis genannt, verfertigt werden; 16 Stück Zugochsen, zwei Pferde und mehrere steuerfreie Dienstleute; endlich einen schönen Hausgarten, der das Kloster reichlich mit Gemüse versieht, so dass ausser dem Rindfleisch und etwa Fischen nichts auf dem Markte gekauft werden darf. In diesem Kloster befindet sich ausser dem Guardian nur noch 1 Priester und 1 Laienbruder.

Das Rimniker Kloster besitzt ausser 20 zu selben gehörigen zinstragenden Gewölbern, zwei grosse Weingärten, von denen der eine bei Rimnik, der andere in den berühmtesten Weingärten bei Dragaschan gelegen ist, wo im Durchschnitt jährlich bei 25 Fässer Wein zu 120 wallachischen Eimer gemacht werden; einen Zwetschkengarten, der bei 80 und mehr Eimer Brandtwein; Wiesen, die gegen 20 Schober Heu, und Felder, die über 50 Metzen Kukurutz eintragen; ein Wirthshaus, in welchem der Klosterwein ausgeschenkt wird, 8 Stück Zugvieh mit 2 Wägen; einige steuerfreie Dienstleute, eine Fleischbank auf dem Grund des Klosters, aus welcher selbem das Rindfleisch geliefert wird; — da endlich alle Sonntag Markt auf dem zum Kloster gehörigen Grund gehalten wird, so erhält selbe von jedem Verkäufer eine kleine Abgabe an Naturalien. Auch in diesem Kloster befindet sich ausser dem Pater Quardian nur ein Priester und ein Laienbruder.»

XCI.

Iaşĭ, 23 Ianuar 1828.

Raport al luĭ Liehmann către Fleischhakl. Despre plata datoriilor bisericiĭ. A luat ca ipotecă, pentru Propagandă, documentele Horleştilor.

XCII.

Sibiiŭ, 11 April 1829.

Raport al luĭ Fleischhakl. Răspunde la întrebarea asupra feluluĭ cum s'ar putea căpăta tolerarea rituluĭ unit şi clădirea uneĭ bisericĭ. Cît vor fi supt Turcĭ, Munteniĭ nu vor fi toleranţĭ. Uniţiĭ sînt maĭ mult urîţĭ decît credincioşiĭ orĭ-căreĭ religiĭ. Un Domn, care ar permite biserica cerută, s'ar supune răscoaleĭ saŭ afuriseniei. «Obschon der hochwürdigste fogarascher griechisch-unirte Herr Bischof [1] in seiner Vorstellung an das siebenbürger Gubernium der Meinung zu seyn scheint, der russische Kaiser, welcher keinen seiner Unterthanen in Ausübung ihrer Religion in den eigenen Staaten gehindert wissen will, werde einem ähnlichen Zugeständniss zu Gunsten der griechisch-unirten Gläubigen in der Wallachey nichts in Weg legen», dar va fi influenţat şi Ţarul de spiritul din provincia ocupată. Apoĭ, uniţiĭ trăiesc în diferite locurĭ şi în condiţiĭ variate. Aminteşte casul cu Grigore Maior. În fine, uniţiĭ nu-şĭ daŭ samă de deosebirea rituluĭ lor şi «die griechisch nicht unirten Kirchen besuchen, ohne arges dabey zu denken». Iar subofiţeriĭ Agenţieĭ, neputînd merge la Cioplea, unde «der leztens nach der Walachey beorderte und seit einigen Monaten wieder nach Siebenbürgen zurückgekehrte griechisch-unirte Missionär Benjamin Thodor seinen Sitz, und zwar in der Residenz des Herrn Bischof von Nicopolis, aufgeschlagen hatte», merg la biserica catolică.

---

[1] Ioan Bob.

VII.

DOCUMENTE DE PROVENIENȚA DEOSEBITA PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN PRINCIPATE.

I.

Culm, 30 Octombre 1447.

Anno Domini millesimo quadringentesimo XLVIJ, penultima die octobris, confectum est hoc altare in honore[m] Sancte Crucis, animarum Christi fidelium, sanctorum omnium apostolorum, quatuor evangelistarum, sanctorum Anthonii, Valentini, Viti, Cyriaci, necnon spinee corone et armorum Nostri Salvatoris, per reverendum in Christo patrem ac dominum, dominum Nicolaum, episcopum muldaviensem, suffraganeum Leopolitani, tercium in ordine maiorem, de licencia, consensu et voluntate graciosi domini et patris, domini Iohannis episcopi colmensis, dyocesani et verii ordinarii huius loci.

(Aflat într'un «Culmer Stadtbuch». Arch. din Königsberg, *Schublade* LXIV, 39/a.)

II.

Înnainte de 1600.

Informatione della Vallachia.

Volendo Vostra Signoria Reverendissima havere notitie delle provintie di Vallacchia et Moldavia, del vivere et costumi loro, vi dirò quanto io sò, per havere praticato in questi lochi circa sette anni continui. Et prima vivono et tengono il rito greco, et sono sottoposti alla chiesa orientale, sotto cioè al patriarcha di Costantinopoli, ma l'offitiar loro nelle

chiese in lingua serviana et il leggere et scrivere loro universalmente può [sono?] in serviano; et il parlar loro anticho era latino, ma hora l'hanno tanto corotto, che appena si discerne qualche vochabolo, ma ben tira al latino. Li principi loro sono Vallacchi, et il Turcho li mette et cava, come a lui piace, et chi più offerisce, (et) li dà quel regno; et per questa causa hormai sono disabitate, perchè ogni principe che intra vole che i populi paghino tutto quello che lui hà promesso al Gran Turcho, a tal che sono ridutti in gran povertà et miserie; ma le provintie sono fertilissime in ogni cosa: la Vallacchia fà grani in gran copia et vino assai, bestiami assai, come bovi et pecore in gran copia, melle et cera gran quantità; ogni sorte de' frutti sono assaissimi et in vil precio.

Ano vescovi et archiepiscopi, et nella città di Tirgovisto in Vlacchia sono doi chiese, che se offitiano alla romana: una chiesa si è di Sassoni et l'altra si è il monasterio, che stanno i frati di San Francesco, i qualli frati offitiano l'una et l'altra chiesa, et quelli che vivono alla romana sono Sassoni, et sono da trenta famiglie, et alcuni Ragusei; et quelli Sassoni prima vivevano alla luterana, et tenevono prete luterano, et, di poi che sono statto io et hò abutto in governo quel locho, hò convertitti et scatiato il loro prete; per gratia di Idio, hanno vissuto et vivono catholicamente.

Nella Moldavia vi sono molte città, nelle quali sono molte chiese, che se offitiano alla romana, et sono molti cattolici; et prima in Jasi, onde il principe sol abitare, vi è una chiesa et sono molti cattholici: stà uno padre jesuita. In Cutunari sono tre chiesse et sono molti cattholici; stanno doi padri jesuiti. In Rumano stanno doi chiese. In Bacao si è il monastero, che stanno i frati di San Francesco. In Namzo sono doi chiese. In Petra si è una chiesa. In Bagna una chiesa. Villanova una chiesa. In Suchiava doi chiese. In Chorloi una chiesa. Barladi una chiesa. Vasiludi una chiesa. Galazzi una chiesa. Tetrusi una chiesa. Et in tutti sti lochi sono molti cattholici, ma non tutti hanno preti. Et tutti questi cattholici danno obbedientia a quello che à nome di vescovo; et questo carico dà il principe a chi a lui piaze, et tutti questi cattho-

lici danno censo al vescovo, tanto per casa. Et si trovano al mio iudicio più di tre millia anime, et niuno di loro sà che cosa sia cresima, per non haver vescovo in capo, che habbia cura di quelle povere anime.

Di Vostra Signoria Reverendissima
servo et amico
F. Francesco Pustis di Candia[1].

(Roma, *Bibl. Vaticana*, *Ottoboniani*, 2.419, p. 175 şi urm.; din copiile d-luĭ Al. Em. Lahovari.)

III—X.

1610.

Acte relative la episcopul Valerian Lubieniecki.

A.

Csik-Somlyó, 14 Iunie 1610.

Frater Iohannes de Varad, provinciae Hungariae Sancti Salvatoris de Observantia minister provincialis, cardinali Paravicino.

Profectus est Romam religiosus quidam polonus ex nostra provincia, nomine Valerianus Lubieneczki, cum literis commendaticiis, tum aliorum, tum etiam ipsius Serenissimi Poloniae regis, ea de causa ut iisdem artibus quibus Serenissimum regem circumvenit, etiam Sanctissimum Dominum Nostrum imponat ac illius nutu ad episcopatus moldaviensis dignitatem evehatur . . . Sed certe, quantum ego hominem nosco, nihil in eo episcopatu dignum adverti . . . Sciat fronte, vultu orisque totius conformatione, atque forte etiam lacrimulis, instar mulierculam profusis, religiosam quidem vitam morumque probitatem egregie simulaturum, sua studia et labores in huius provinciae christianis iuvandis, exaltando, magnifice depredicaturum», dar e un om care a făcut ruşinea Ordinuluĭ. Nu scrie «hominis odio, sed huius miserae plebis commiseratione». Fugit din Polonia acum şeĭsprezece anĭ, întră în provincia Franciscanilor ungurĭ. «Non ita multo post christiani

[1] Din nenorocire nu se spune în copie epoca căreia după scrisoare-ĭ aparţine raportul.

moldavici a patribus concionatores aliquos petivere» ; li se dă Lubieniecki, de şi nu ştia bine ungureşte. Fuge peste Milcov pentru un atentat contra uneĭ femeĭ. Din Muntenia revine la Csik. «Tres ibi menses vix exegit, astucia ac sua fraude cum literis a seipso confectis, insciis superioribus, seipsum custodem Transylvaniae creat, sigillum sibi proprium comparat; in hoc officio duodecim annos in Transylvania durat.» Cu cincĭ anĭ înnainte, învrăjbeşte pe Secuĭ cu căpitanul de Făgăraş, şi fuge. «Deinceps nunquam in Transylvania pedem inferri ausus fuerit, sed resedit in oppido quodam moldaviensi, quod episcopi moldaviensis sedes erat, atque ibi inter rusticos, domo sibi constructa, quam flagitiose vixit.» Cerşeşte în Podolia, pretextînd că maĭ are cu el în Moldova şepte fraţĭ. Întors cu banĭ, «operarios conducebat, piscinam molendinaque extruebat, negotiationibus ferri, vinorum et mellis occupabatur.» În 1608, scriitorul e ales provincial, cu misiunea de a lua măsurĭ contra luĭ Valerian. Cu prilejul visiteĭ, îl află «solum, absque ullo socio, custodem extra custodiam suam ..., flagitiosissimum, percussorem fratrum usque ad sanguinem aliorumque laicorum, proditionis fama notatum, sollicitatorem mulierum, proprietarium aliisque multis malis exemplis in scandalum rusticorum notatum». Îl învită a se pocăi într'o mănăstire, dar el, «fretus Polon[or]um, qui in moldavi principis aula manebant, favore, noluit parere». Nicĭ excomunicarea nu foloseşte. La moartea episcopuluĭ «Moldoveĭ», cată a-ĭ lua locul, «Inscio principe, penes quem conferendi episcopatum potestas est, ac aliis etiam provinciae proceribus ignorantibus, ad catholicos huius provinciae rusticos (quoniam hic praeter Polonos dominos nobilitas nulla est) confugere, parochos partim ad se revocare, partim eciam convenire coepit ut se ad episcopatum eligant, ut dignum se suis testimoniis eo munere asserat; ipsemet fere omnes pro suo libitu conscripsit, — qua fide ipse viderit.» Astfel capătă recomandaţia regală, şi pleacă la Roma. Ce folosesc atestate «a rusticis et flagitiosis aliquibus (nec non omnes tales esse dico) sacerdotibus, qui secum in eodem flagitiorum mari navigant»? Maĭ bine să-l închidă acolo în vre-o mănăstire. De ar fi numit, ar rîde «isti

Valachi, nostris alias non satis amici». «Addo periculum esse ne, istius scelere offensi, episcopatum penitus tollant.»

B.

Iașĭ, 15 Iunie 1610.

«Stephanus Boer de Rechie, Transilvanus», secretariŭ latin și unguresc al Domnuluĭ, către cardinalul Pallavicini. Ar sprijini pe catolicĭ și catolicismul, dar se opun «imprimis parochorum et clericorum vitia, qui, în hac provincia, quidlibet impune peccant et romanae religionis sanctitatem apud istam gentem foetere faciunt». Valerian, «quidam apostata ex familia Observantium divi Francisci», fuge «in hanc provinciam, quam apostatarum aliunde profugentium sentinam fecerunt». Lasă nume de rea purtare maĭ ales la Bacăŭ; la Iașĭ i s'a imputat atentatul pomenit «coram vice-capitaneo militum pretorianorum Illustrissimi nostri principis, coram tribus centurionibus, coram parocho iaziensi». Mențiunea vieții laice ce a dus-o la Bacăŭ. «Iracundiae flamma succensus, alienis aedibus, spectantibus aliis, facem admovit»: usurar, bătăuș. Atestatele le are de la uniĭ preoțĭ, prin promisiĭ, și de la «nonnullorum oppidulorum magistratibus». E maĭ vrednic de galere, de moarte decît de episcopat[1].

C.

Bacăŭ, 19 Iunie 1610.

«Pater Daniel Vasarhely, Societatis Iesu», către cardinalul Pallavicini. «Quantum P. Valerianus sudat in obtinendo episcopatu moldaviensi, tantum mihi laborandum ut impediatur.» Scrisese cum a înșelat pe regele Polonieĭ; acum repetă destăinuirile. În Trebeș a vrut să ardă casa unuĭ țeran care nu voià să-l recunoască de «dominus». Dă lămurirĭ asupra roluluĭ luĭ de agitator printre Secuĭ. A dat zestre uneĭ fete cu care avuse relațiĭ nepermise. A căutat să conrupă la Iașĭ soția unuĭ soldat polon. Numește pe aceia care l-a pîrit. Ocupațiile luĭ de cîștig. Domnul nu știe de plecarea luĭ și de atestatele smulse.

[1] Aceleașĭ acusațiĭ le exprimă Boer și la 20 Iunie următor.

D.

«Pincionia» [Pinsk (?)], 23 Iunie 1610.

Marele-Mareşal al Poloniei către acelaşĭ. «Il Padre Lubienecki, essendo stato gratiato dalla Maestà del rè, mio signore, vescovo di Valachia, viene a Roma per haver la gratia della benedittione della Santità Sua. Io faccio molta stima di questo Padre per suoi meriti particolari», şi i-l recomandă.

E.

Kremsier, 12 Iulie 1610.

Cardinalul Dietrichstein către Papă. Recomandă pe «il padre Valeriano Lubieneczki, dell' Ordine di San Francesco, nobile polacco». L-a cunoscut la luarea oraşuluĭ Scalitz în Ungaria, la 1605; «dove non solo si portò con essempio et attione da vero religioso, ma con molto valore, confortando i soldati a combatere animosamente». Certifică şi «il buon zelo che mostra d'esercitarsi nella conversione et beneficio di quei popoli».

F.

După 12 Iulie 1610.

Lubieniecki către cardinalul Lanfranco. «Impedimentum hoc promotionis meae graeci schismatici, inimici fidei romanae, procurarunt, qui, animadvertentes me nobililissima familia ortum eoque ipso in dignitate episcopali existentem inter senatores regni Poloniae [viderunt] posse promovere et defendere fidem romanam, quae ab annis octoginta fere inter illos debilitata, immo oppressa existit. Hinc plebi[s] Ordinis Picini monoculum (oculum enim canonice non habet) contra me concitaverunt, ipsum potius quam me obtantem episcopum fore.» Obiectează: 1) Acte care dovedesc acţiunea sa în Ungaria în 1602 şi aniĭ următorĭ; 2) «Testimonium antecessoris mei, fratris Hieronimi Arsenii, episcopi bakoviensis, cum quo multos annos consumpsi»; «3°. Testimonium omnium presbyterorum Moldaviae, manibus illorum subscriptum et sigillis munitum. Item civitatum praecipuarum Moldaviae, qui me in episcopum eligunt»;

«4⁰. Testimonium Patrum Societatis Iesu quibus laboribus meis in promovenda fide catholica, vita exemplaris, crebrae persecutiones, carceres, sanguis effusus sunt testes manifesti [ad] propensum meum in Sacram Religionem [animum]»; 5) Recomandaţia regală; «6⁰. Testimonium provinciae meae in qua habitum religionis Sancti Francisci minorum observantium suscepi»; «7⁰. Testimonium episcopi Transylvaniae, fr. Stephani Cycki Cracoviensis, item suffraganei, denique senatorum regni Poloniae, Palatinorum Cracoviae et Podoliae, qui tam nobilitati meae quam parentum fidele dant testimonium»; 8) Mărturia mareşaluluĭ polon. — Se roagă a se ţinea maĭ curînd în seamă acestea decît acusările pline de invidie ale P. Ioan, care, întîlnindu-l şi aiurea, nu i le-a adus pănă atuncĭ.

G.

După 12 Iulie 1610.

«Informatio ad favorem fratris Valeriani Lubieneczki, Ordinis fratrum minorum de Observantia.»

Protectorul Polonieĭ, cardinalul Montalto, afirmă cà Valerian e nobil, de 50 de anĭ, Franciscan de 28. «Ex literis ad Sanctissimum Dominum Nostrum et ad eundem cardinalem, ex castris Smolenski, 30 aprilis huius anni 1610, constat ipsum nominatum a rege Poloniae ad episcopatum Moldaviae sive de Bacho, quae est sedes illius provinciae, iuris et clientela eius de regno redditura 800 tantum florenos (?)». De 24 de anĭ lucrează în Moldova. Citate nle IV, V şi altele. Oraşele moldovene stăruie pentru el: «Civitates vero sunt: episcopatus de Bacho, de Romano, de Coonar, de Tatros, de Sotzaua, de Chorlio, de Nemez, de Bania, de Jaszi. Omnes parochi supradictorum locorum se subscripserunt. Extant aliae literae patentes et testimoniales bonitatis et boni nominis ipsius fratris Valeriani, nempe Fratris Hieronimi Ar[s]engo, olim episcopi de Bacho, qui creavit pro vicario dictum Valerianum sub die 10 aprilis 1610, et alia sub die 28 maii 1610.»

«Informatio adversus eundem fratrem Valerianum Lubieneczki Ordinis fratrum Minorum de Observantia.»

Prima scrisoare a provincialuluĭ. «Item repetit provincialis

in literis ad eundem Illustrissimum Paravicinum ex oppido Bacho, 25 iunii 1610. Addit tamen, quod attinet ad inhonestatem vitae Valeriani, Astergium *(sic)* sane, Moldaviae episcopum, etiam se affirmasse vidisse se et alios multos Valerianum cum muliere in lecto suo tam secure utebatur ac si ipsius legitima uxor fuisset.» Şi casul cu fata înzestratǎ. — O scrisoare a luĭ P. Daniel, din 13 Iunie: «retulisse sibi fratrem Christophorum Braskoniski, parrochum iasiensem, multis lacrymis et promissis seriae emendationis Valerianum ab ipso subscriptionem emendicasse, sed effecisse ut errorem corrigeret, ut omnes concessores commendatitiorum fore contrarios si ipse vicissim illos impetraret.» Episcopul de Melfi, nunciu, scrie la 2 Octombre 1610, din Viena: comunicǎ ştirĭ defavorabile, cǎpǎtate de la Requesens, fost comisariŭ general al Minorilor provincieĭ; îl numise în Ardeal la 1605, dar apoĭ aflase multe despre purtarea luĭ acolo: «s'intese che si fosse posto in compagnia d'Aiduchi a far del male e che v'havesse riportato un archibugiata a un piede, ma che dipoi, vestendo l'habito di religioso, fosse andato a servizii di Monsignor argense, vescovo di Moldavia». — La 9, nunţiul scrie ce i se trimete de provincial: «che il detto frate non fosse uscito in compagnia con gli Aiduchi, ma si bene coll' esercito dei Boemi et Moravi, senza licenza dei superiori, et che hallora sotto una piazza d'Hungaria ricevesse nell' assedio una archibugiata in una gamba; et aggiungeva che Monsignor Bernardino Quirino, vescovo argiense in Valachia, haveva dato, quattro anni sono, molti capi uniti contro esso frà Valeriano, appartenente al Santo Uffizio, i quali credeva che per l'informazione fossero all' hora rimessi al nuntio di Polonia.»

H.

Dupǎ 12 Iulie 1610.

«Informazione delle qualità del padre Valeriano Lubieneczki.» Listǎ a recomandaţiilor.

(Ibid.; Arch. Vaticanuluĭ, *Polonia,* N 37 A; din copiile citate.)

XI.

Varșovia, 7 Septembre 1631.

Nominatio na biskupstwo wołoskie. Post oscula pedum beatorum. Ad episcopatum bacoviensem in Valachia, obitu venerabilis Ioannis Fredro vacantem, quem ex Ordine Minorum Conventualium de Observancia Sancti Francisci assumpseram, substitui venerabilem Baptistam Zamoyski ex Ordine Predicatorum. Ea quippe loci illius ratio est ut, cum barbarorum et transfugarum sedes et domicilium sit, non facile aliquis ex secularibus prelatis munus episcopale isthic obeundum, ob aperta a barbaris pericula tenuesque vel prope nullos reditus, susceperit, aut gerere aeque commode ac viri religiosi possit, qui minus pericula metuere et paucioribus contenti esse soleant quique ante episcopatum hunc non sine fructu isthic gessere. Itaque pro iure nostro regio prefatum venerabilem Ioannem Baptistam Zamoyski ad eundem episcopatum nomino, cuius singularem prudentiam, vitae sanctimoniam, morum probitatem cultusque divini propagandi zelum perspectum habeo, — maiorem in modum a Sanctitate Vestra petens ut nominationem hanc meam supremo suo iudicio approbare velit et expeditionem eius in cancellariam romanam maturare iubeat. Cuius iterum pedes exosculans, me regnaque mea eius apostolicae dictioni commendo. Datum Varsoviae, die septima septembris 1631.

(Cracovia, Bibl. Museuluĭ Czartoryski, ms. 365, p. 763.)

XII.

Varșovia, 11 Septembre 1631.

Cardinali de Torres.

Sigismundus, etc. *(sic)*. Illustrissimo et Reverendissimo, etc. *(sic)*. Illustrissime et Reverendissime in Christo pater, amice noster charissime et honorande. Ad episcopatum bacoviensem in Valachia, obitu venerabilis Ioannis Fredro vacantem, nominavimus Sanctissimo domino nostro venerabilem Ioannem Baptistam Zamoyski, ex Ordine Predicatorum, virum vita

morumque probitate insignem. Eam itaque nominationem nostram ut Sanctissimus supremo arbitrio suo approbare velit et expeditionem eius ex cancellaria romana maturare iubeat, Illustritas Vestra adhibebit operam, cum nostri causa, tum eius rationibus consulendo. Quod nos ab Illustritate Vestra gratissimo accipiemus animo. Cui de caetero optatam a Deo valetudinem felicesque rerum successus precamur. Datum Varsovie, die 11 septembris 1631.

(Ibid.)

XIII.

Pressburg, 3 Ianuar 1647.

Beatissime in Christo pater, domine Reverendissime. Post officiosam, etc. Postquam Sanctitati Vestrae fidelem nostrum Reverendum fratrem Hyacinthum Macripodari pro episcopatu scopiensi praesentassemus, non multo post intelleximus Vaivodam Moldaviae pro eodem fratre Hyacintho Sanctitati Vestrae scripsisse eique administrationem episcopatuum Moldaviae et Valachiae conferri pio affectu desiderasse, quatenus ex eius residentia continua et religioni catholicae romanae in iis provinciis melius consuleretur et ipse Vaivoda consilio ipsius ac communicatione in rebus ad Reipublicae christianae bonum spectantibus confidenter uti possit. Quapropter, cum et nos iudicemus dicti Vaivodae instantiam pro praefato fratre Hyacintho factam incremento religionis in iis terris perquam utilem esse, a Sanctitate Vestra filiali cum observantia petimus ut dictorum episcopatuum Moldaviae et Valachiae administrationem eidem fratri Hyacintho paterne impertiri ac conferre velit. Aut, si ea ex certis causis pro nunc conferenda Sanctitati Vestrae non videretur, saltem ut cum aliqua authoritate et satisfactione ipsius Vaivodae et promotione religionis catholicae ad eum reverti possit, proprio nativo in ecclesias Dei zelo, Sanctitatem Vestram filiali studio rogatam volumus, velit Sanctitas Vestra praedicto fratri Hyacintho interea de officio visitatoris apostolici in partibus orientalibus cum aliquo titulo episcopali in eum finem sufficienter provisum esse. Speramus eum ex hoc officio ea religionis ca-

tholicae commoda in iis terris non solum in communi, sed maxime in Moldaviae et Valachiae episcopalium beneficiorum et privilegiorum recuperatione facturum, ex quibus modernus administrator et subsequentes episcopi cum maiori fructu animarum et fidei ibidem residere possint. Faciet in hoc Sanctitas Vestra rem catholicae ecclesiae proficuam et nobis gratam. Cui nos reverenter offerimus et obsequiose commendamus. Datum in arce nostra regia posoniensi, die III mensis ianuarii, anno Domini MDCXLVII[1].

Eiusdem Sanctitatis Vestrae

obsequens filius
Ferdinandus.

(Roma, Arch. Vaticanuluĭ, *Lettere Principi*, LXIII, n° 13; din copiile d-luĭ Al. Em. Lahovari.)

XIV.

Roma, 11 Februar 1651.

Nobili viro principi Valachiae Innocentius X.

Nobilis vir, salutem et spiritum gratiae salutaris.

Nobilitatis Tuae studium quo postulas ut tergovestiense monasterium a religiosis viris morum integritate et doctrinarum luce praestantibus inhabitari curemus, summopere laudamus; talium enim hominum virtutes non solum spirituali animarum profectui, verum etiam publico temporalis quietis ac felicitatis bono conducere res ipsa testatur; qua quidem in re optatis tuis plane satisfecisse confidimus; nam praefectum ei conventui delegavimus isthuc dilectum filium Bonaventuram de Campo Franco, Ordinis Minorum Conventualium, vitae exemplo et litterarum praesertim sacrarum scientia insignem, illique omnes quos expedire in Domino visum fuerit removendi et alios probitate ac doctrina idoneos patres eorum loco sufficiendi amplissimam facultatem largiti sumus.

Praeterea eiusdem instituti religiosum Franciscum de Soimirovich, suis virtutibus et officiorum tuorum auctoritate nobis commendatum, ecclesiae Priserensi in Servia praefecimus et

[1] Cf. Hurmuzaki, IV[1], p. 3 (concept, fără dată).

eximia apostolicae charitatis cohonestatione dimisimus. Quod autem ad sanctorum reliquias attinet, audies venerabilem fratrem archiepiscopum Soffiae, ex quo etiam singularem erga te benevolentiam nostram profecto agnosces. Hanc plane Nobilitas Tua, quoties res tulerit, sibi promptam paratamque perpetuo experietur.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris, die XI februarii, millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo, pontificatus nostri anno septimo.

(*Ibid.*, *Innoc. X*, an. 7, fo 40 Vo.)

XV.

Roma, 12 Octombre 1658.

Cardinalul Chigi către nunțiul Caraffa. «Hà il principe di Valacchia [1], dopo essersi risoluto d'abbracciare la nostra Santa Fede, inviato a Nostro Signore un religioso, suo confidente, dal quale essendosi significato a Sua Santità la pronta deliberazione del principe, le hà insieme presentate lettere di esso, espressive del reverente ossequio che dichiara di professare a Sua Beatitudine; si mostra egli inoltre tutto intento a opporsi al possibile del canto suo a i nemici della Religion cattolica, e specialmente al Turco, e, per poter con tanta maggior franchezza effettuare questo suo disegno, hà fatto istanza a Sua Beatitudine d'essere raccommandato a Sua Maestà Cesarea, affinchè essa lo protegga in ogni caso di sinistro accidente, col permettergli il ricovero nell' Imperio; bisognandoli Sua Santità però che per via del detto religioso hà fatto al principe particolare dimostratione di paterna benignità, considerando che la di lui applicatione contra l'Ottomano può grandemente contribuire al benefitio publico del christianesimo, gusterà che Vostra Signoria interponga costì gli offitii che giudicherà opportuni et profittevoli in ordine all' intento suddetto e che partecipi poi a suo tempo ciò che haverà operato in questo proposito.»

(*Ibid.*; *Germania*, XXXII, 194; din copiile d-luĭ Al. Em Lahovari.)

[1] Mihnea al III-lea.

XVI.

Roma, 21 Octombre 1662.

Cardinalul Chigi, secretariŭ de Stat, către nunţiul din Viena. «Hà Nostro Signore riportato un indicibil contento della nuova participatą di Vostra Signoria, che il principe Stefano di Moldavia, doppo haver ricevuto il lume della divina gratia, havessi abjurati tutti li falsi dogmi et abbracciati quelli della Santa Chiesa Romana. Di che tanto più si rende certa Sua Beatitudine, mentre al testimonio di Vostra Signoria s'aggiunge quello dell' istesso principe, che con propria lettera hà voluto darle parte di questa sua eroica risolutione, per tutte le ragioni stimata prudentissima, ma singolarmente per haver, nella perdita che hà fatto de regni terreni, saputo trovar la via d'assicurarsi li eterni. Al medesimo non hà permesso l'angustia del tempo di risponder ancora; però non hà mancato Sua Beatitudine di benedirlo paternamente, e gusterà che, nel portarsegli da Vostra Signoria questa prima testimonianza, non resti insieme d'aggiungerli quella d'un tenero e parziale affetto, col quale rimirerà sempre la di lui persona e interessi [1].»

(*Ibid.*, *Germania*, XXXII, p. 194; copie în colecţia d-luĭ Al. Em. Lahovari.)

XVII-XXI.

1667-71.

Acte relative la trecerea la catolicism a luĭ Grigoraşcu-Vodă Ghica.

A.

Roma, 9 April 1667.

Cardinalul secretariŭ de Stat către nunciul din Viena, Spinola. S'a aflat cu plăcere că zăbava răspunsuluĭ la scrisoarea luĭ Ghica adresată Papeĭ n'a împiedecat «l'animo di detto principe e la buona disposizione che haveva di abbraciare la nostra Santa Fede»; Papa aprobă că nunciul îl întăreşte în hotărîre şi-l ajută [2].

[1] Cf. Hurmuzaki, IX, pp. 196-7, nº CCLXX; X, p.

[2] Cf. *ibid.*, pp. 247-8.

B.

Roma, 19 Iulie 1670.

Acelaşĭ către acelaşĭ. «Gl' interessi del signor principe di Vallachia e di Moldavia, i quali sono uniti a quelli della religion cattolica in quelle parti, hà Nostro Signore la premura particolare che conviene all' apostolico suo zelo.» Intervine decĭ pe lîngă Împĕrat prin alăturatul brev.

C.

Roma, 6 Decembre 1670.

Acelaşĭ către acelaşĭ. Ghica, mulţămind pentru brev şi cerînd continuarea protecţieĭ, «è pronta la Santità Sua al compiacernelo», precum se vede din brevul de rĕspuns [1]. Să-ĭ sprijine decĭ interesele, «che son tanto unite co' vantaggi della nostra Santa Fede in quelle parti».

D.

Roma, 1iŭ August 1671.

Acelaşĭ către nunciul din Viena, Monsignor Albrizio. «La notizia data da Vostra Signoria delle qualità considerabili del principe di Vallachia e di Moldavia è stata gratissima a Nostro Signore e, se egli lascerà vedersi in questa Corte, siccome Vostra Signoria presuppone, si procurerà di far apparire verso di esso la stima che alla persona ed al merito da lui acquistatosi colla Santa Sede nell' aver militato felicemente contro i Turchi, si deve.»

E.

Veneţia, 14 Septembre 1671.

Eccellentissimo e Reverendissimo signor patrone colendissimo.

Partii di Vienna li x luglio decorso, con buona licenza e passaporto di Sua Maestà Cesarea; giunsi in Padova nel principio d'agosto susseguente; sarei incontinente passato a Loreto e Roma, conforme mi ero proposto, se non mi havesse impedito, primo qualche indisposizione, dipoi la moles-

[1] V. Hurmuzaki, IX, pp. 259-60, nº CCCLVIII.

tia cagionatami da Giovanni Francesco Evangelista, che, licenziato dal mio servizio per cause rilevanti, è stato così temerario, che hà sparso di mia persona quei concetti che giammai mi sarei imaginato, non che persuaso; come l'Eminenza Vostra comprenderà dall' acclusa. I servigi da me resi alla christianità nelle provincie di Cesare sono stati dal medesimo poco riconosciuti; onde, per non perder, oltre il mio principato, anco il patrimonio e la propria casa, risolvo portarmi alla patria con oggetto di tentare l'aggiustamento con la Porta e rendermi in stato di poter meglio servire all' aggra[n]dimento della fede cattolica secondo le mie obbligazioni stipulate avanti l'Eminenza Vostra, quando si ritrovava noncio a Sua Maestà Cesarea. Quì con la debita reverenza bacio al Nostro Signore Padre humilmente i piedi e, raccomandandomi alla protezione dell' Eccellentissimo Cardinal nipote, mi rassegno per sempre.

Venezia, 14 settembre 1671.

Devotissimo, obbligatissimo servitore
Io Gregorius Ghika, utriusque Vallachiae princeps[1].

(*Ibid.*, XXXV; din copiile d-luĭ Al. Em. Lahovari.)

XXII.

Lemberg, 1ᵘ April 1669.

Breve relatione dello stato, principij e progressi della Missione apostolica a gli Armeni di Polonia e Valachia e

[1] Ştirea care se menţionează e cuprinsă într'o scrisoare neiscălită. După dînsa, secretariul ar fi spus «ch'ella vuole ribellarsi dall' Imperatore et vuole tornarsene in Turchia et offerirsi di andare per il Gran Signore in Ungheria contro l'impero; si sono spedite staffette per non farli havere le 4 mila fiorini. E si è scritto molto male della vostra persona. Però riguardatevi, perchè s'è vantato levarvi vostro figlio e portarlo via e fare alla vostra persona qualche smacco, e spesso và a questo effetto dal residente dell' Imperio... Il vostro colonnello si guardi, se è tornato, perchè andrà prigione; e, se voi non lo fate a quest' uomo, egli lo farà a voi, se potrà.» — De la Spinello scrisoarea trece la cardinalul Altieri, iar acesta o trimete nunciuluĭ din Viena, pentru a se informà.

provincie circonvicine e dell' erettione e fondatione del Collegio pontificio di Leopoli per la medesima natione armena sotto la cura de' padri chierici regolari detti volgarmente teatini, fin al primo aprile 1669. Per il padre don Luigi Maria Pidou, C. R. superiore della detta Missione e Collegio.

[Întâiŭ se arată întinderea teritoriuluĭ locuit de Armenĭ, istoria lor religioasă, se critică «erorile» lor.]

A hora per trattar dello stato delle chiese di questa Missione, cioè di quelle di Tartaria, Valachia e Polonia, si hà da saper che fù anticamente in Armenia Maggiore, verso il monte Ararat . . ., una città molto grande, hora distrutta, rimanendone però anche assai illustri vestigia, chiamata Ani, trà le città di Chersa e Cozala, dove dicono esser state sin a mille chiese, donde gl' Armeni vennero in Tartaria; il tempo preciso non si sà, ma del tempo che vennero in Russia si fà conto che siano vicino a settecento anni. Le città e ville dove hanno chiese per il presente sono le seguenti . . .

Trà la Valachia e la Tartaria vi sono di più alcune città riguardevoli, sotto il dominio del Turco; che, per esser state prima della diocese dell' arcivescovo armeno di Polonia, che si stendeva sino a Constantinopoli, come appare dalle lettere di consecratione di molti vescovi leopolitani armeni, vengono anche ad appartener a questa Missione; e sono Acherman, Ismail e Perinder [Bender], che hanno ciascheduna una chiesa armena e un sacerdote, e le due prime sono porti di mare; tutte tre sotto la giurisdittione del vescovo armeno di Valachia, al presente Isaac di nome, consecrato da questo patriarcha don Giacomo; di età di cinquanta anni in circa, molto amico del vino.

Le città di Valachia che hanno chiese armene, son queste;
Jacz, dove risiede il principe, hà due chiese armene;
Galas, porto di mare, hà una chiesa armena;
Serat, hà una chiesa armena;
Seciou [Suceava], hà due chiese armene ed un monastero;
Chotin, hà una chiesa armena;
Vmani [Roman], hà una chiesa armena;
Bocian [Botoşanĭ], hà una chiesa armena.

E, tutte insieme, le dette chiese armene di Valachia, hanno in circa venti sacerdoti, sotto il detto vescovo Isaac.

L'anno del signore 1[0]62, nelle guerre civili che hebbe Teodosio, duca di Russia, figlio di Demetrio, con i suoi sudditi ribelli, havendo chiamato gli Armeni di Tartaria in suo aiuto, vennero in gran numero e, pacificata la Russia per mezzo loro, furono invitati dal detto duca a restare nel suo stato, come fecero, arrichiti da esso con molti privilegij e prerogative, confermati poi da i rè di Polonia, quando s'impadronirono della Russia; e habitarono essi nelli dette città di Valachia ed in queste di Russia e Oncraina, cioè Chiovia, Laceoria [Luck], Leopoli, Caminiez, Vlodimiria, Halici, Sciattini [Sniatin] e altre; in molte delle quali non vi è più nè chiesa, nè popolo armeno. E questa loro venuta in Russia fù appunto 82 anni doppo la conversione de' Ruteni alla Santa Fede *in ritu greco*, nell' anno 980, e 107 anni doppo la conversione de' Polacchi alla Santa Fede Romana, nell' anno 955, e 324 anni prima di quella de' Lithuani pur' alla Santa Fede Romana, nell' anno 1386.

[Uniĭ ziceaŭ că ar fi fost bine să se fi făcut Colegiul la Camenița, și nu la Lemberg, pentru că orașul d'intăiŭ are mulțĭ Armenĭ, «oltre che col tempo si sarebbero forse anche lasciati indurre gli Armeni di Valachia a mandarvi i loro figli». Însă trebuia ca școala să fie lingă archiepiscopie.]

Le predette chiese di Valachia e Tartaria sono sempre nello scisma, come le altre delle Armenie orientali....

(München, *Hof- und Staatsbibliothek*, It. 483, pp. 6, 7, 8, 15.)

XXIII.

1691-1700.

Discorso sopra la propagatione della fede cattolica, composto da Monsignor Stefano Cosmi, arcivescovo di Spalato, per ordine della santa memoria di Nostro Signore Innocenzo XII.

.... Un' altra opera fà di mestieri: lo scrivere in lingua schiavona per la riduttione de' gianizzeri e de' rinegati alla fede e al grembo della Chiesa...

Le copie di questa operetta si potranno con la comodità

della guerra presente sparger per le terre della Bulgheria e Romania; e, quando bene non vi fosse guerra, spargendosi questa per la Moldavia e Valacchia e per que' confini, verrano facilmente alla notitia de gianizzeri e degli altri rinegati, e a poco a poco farranno qualche frutto. E, come non facessero altro, metteranno i gianizzeri in sospetto e diffidenza appresso il Turco....

(Veneţia, Bibl. Marciană, It. XI, 82, f° 149-9 V°.)

XXIV.

Vaşarheiŭ, 11 Decembre 1714.

Valentin Raszlaviczi, Minor, «praefectus scholarum ac seminarii in Vasárhely Transylvaniae», scrie Prefectuluĭ Propagandeĭ «quod, cum advenisset P. Alexander Fischer, huc ad Vasárhely pro adiutorio missus a patre praefecto Zavolj anno 1710, in iunio, et per semitertium annum apud nos permansisset, obtentoque decreto praefecturae missionum, in Moldaviam se recepisset».

Primise în acest timp leafă anuală. Acum îşĭ maĭ reclamă partea dintr'un subsidiu al nunciuluĭ din Viena, fără dreptate[1].

(Roma, Archivele Propagandeĭ, *Ungheria-Transilvania*, IV.)

XXV.

După 1738.

Fragmente despre biserica din Rîmnic.

« § II. pag. 186.

De nostro et Bulgarorum adventu et errectione monasterii.

Tametsi Rimniczii, sicut et in aliis locis ac pagis, Bulgari ante adventum Germanorum iam fuerint, erant tamen dispersi, et patres de uno loco ad alterum ibant ad praestanda eisdem spiritualia obsequia; postquam vero Imperator anno 1717 Valachiam obtinuisset, Bulgari ad tria haec oppida, videlicet Crajovam, Rimnicum et Bradicsenium, confluxerunt et a Sacra Maiestate fundum fiscalem pro communitate singulariter constituenda obtinuerunt cum privilegio habendi nundinas publi-

[1] Resumat după o copie comunicată de d. I. Bianu.

cas die octava augusti in festo Beatae Virginis Mariae ad Nives et nundinas hebdomadales die Lunae.

Convenientibus itaque pluribus Bulgaris, etiam patres nostri stabilem hic habitationem fecerunt et, aedificato interim oratorio ac modico habitaculo, divina administrarunt, donec U. P. P. minister provincialis Blasius Marinovich et A. P. Bitulonius [sc. Antonius] Gunzich singulari sua industria et labore tractum versus Occidentem incoepissent et quinque cubicula, refectorium parvum cum culina aedificassent, succurrentibus, inter alios benefactores, vel maxime domino Petro Durlam [sc. Duralj], qui insignis ecclesiae et conventus rimniciensis exstitít benefactor.

pag. 187.

Habita modica habitandi comoditate, anno 1717 A. P. P. Gregorius Mangich, minister provincialis, supplicavit Reverendissimo patri commissario generali quatenus praesidentiam rimnicensem conventum declararet, sed, quia in supplica nullum posuit testimonium de subsistentia fratrum, nec de licentia praehabita ab episcopo, ideo nihil obtinuit mansitque residentia usque ad annum 1734; quo anno, sub provincialatu A. P. patris Iosephi Marinovich, declaratus fuisset conventus; literae autem, sicut alia multa literalia instrumenta, in tumultu bellico sunt experditae.

Porro structura huius conventus est sequens: versus Septemtrionem est templum, penes templum ianua minor; ad Occidentem est antiquus tractus, 19 orgiarum longus; ad Meridiem est alter tractus in quo iterum sunt quinque cubicula; in orientali tractu et ambitu versus Orientem pergit porta ad atrium, et penes portam est ambitus ad loca communia; penes ambitum cubiculum pro coquo, culina et refectorium magnum; post refectorium dispensa, post dispensam ambitus ad hortum et post ambitum iterum cubiculum; ac sacristia conventus in latitudine habet 16 orgias et non format cum templo quadrangulum plane perfectum. Infra culinam et reliquam partem, versus atrium est celarium magnum et commodum, fornice provisum; totus conventus semialtero pede debuisset a terra elevari, ut cubicula sicca evadant.

Omnes fenestrae, portae cubiculorum sunt lapide secto expositae et fenestrae solidis ferreis cratibus munitae fuerunt; post bellum vero Valachi, ferri avidissimi, non solum ferrum ubique extraxerunt, sed etiam lapides destruxerunt. Fecit hunc laborem religiosus frater Martinus Nix, artis et professionis suae lapicida, et videtur conventus iste ultra 7.000 tl. constitisse; nunc tractus occidentalis paratus est, reliqui duo indigent et fornice, incrustatione, portis ac fenestris, et posset non adeo magnis expensis totus conventus ad priorem statum deduci. Hortum habet versus Orientem, 49 orgiarum in longitudine et quindecim in latitudine; ab ultima sacristia vero extenditur versus occasum 18 orgiis, ubi antiquae domus steerant; ex illa pars semnatur (?).

De aedificatione templi et eius structura.

§ III.

Anno 1723, die 5[a] iulii, cum solemnitate positus fuit benedictus primus pro templo fundamentalis lapis, cui inscriptio sequentis tenoris fuit imposita:

p. 188.

«In basim pii aedificii atque structurae templi Sancti Antonii Paduani positus fuit lapis, primusque est in austriaca ditione transalpini soli, a comite in atque a Königseg, Transylvaniae Transalpinaeque regionis praesidente, pro perpetua et pia sui ipsius et aedis sacrae reminiscentia.»

Templum hoc valde fuit gratiosum, proportionatum, tum in altitudine, tum in latitudine, lucidum et speciosum, pro populo illo satis amplum. Sanctuarium in fine quadrangulariter terminatur, et habet in longitudine 6 orgias, in latitudine 4, ac tres fenestras; in quo est crypta fratrum, ad quam ex parte evangelii patet aditus.

Navis seu corpus ecclesiae in longitudine habet 9 orgias, in latitudine 5, sex magnas fenestras, quarum tres in una et tres in altera parte sunt. Chorus ex muro factus fuit, et fornix

sustentabatur columnis lapideis, infra quam erat maior porta et crypta communis maior; ex utraque parte, ante aras minores duae sibi correspondebant portae; totum templum stratum est quadratis, bene positis satis, lapidibus; arae tantum erant tres: maior dicata fuit Sancto Antonio Paduano, minor ad dextram Beatae Mariae Virgini et altera sancto patri nostro Francisco, et hae omnes arae parochiae fabricatae depictaeque erant; organum etiam satis pulchrum fuit.

Templum fuit circa annum 1730 consecratum a Reverendissimo domino episcopo Nicolao Stanislavich, episcopo tunc temporis nicopolitano et administratore Valachiae.

In sinistro latere templi, in muro est epitaphium lapidi incusum sequentis tenoris: «Siste viator et in millena mortis genera labilem considera hominem, in uno iuvene Mathia Bryn, qui, dentata molendini rota arreptus et compressus, sortem repentinae mortis super se accidisse expertus est. Pro quo Deum exorare ut requiescat in pace aeterna; 1738.»

Penes sanctuarium in utroque latere magna duplex est sacristia, et una suffecisset: in dextra nunc servantur divina, sinistra serviebat pro sacro sepulchro; ex utroque latere templi ambitus fuerunt, quorum fornices sustentabantur columnis lapideis, per quos commodissime etiam pluvioso tempore poterant duci processiones. Turris, tum quoad structuram, tum quoad altitudinem similis est devensi, ad quam et choro sicut Devae et porta, ad chorum vero ex ambitu per chochleam 29 gradibus ascenditur. Sane deplorandum est quod venustum hoc templum una cum turri post bellum lucido saltem tecto non fuerit coopertum; sic de facto integrum foret, sed sic, proh dolor! turris, quae non videtur adeo bonum habuisse fundamentum, quia, statim ut aedificata fuit, corruit et debuit magna pars de novo aedificari, iam nunc valde fissa est, fornix templi et sanctuarii corruit, muri labefactantur, nam in iis iam virgultae excrescunt et difficulter si, dante Deo meliora tempora, deberent reparari, fornicem sustinebunt.»

(Archivele archiepiscopieĭ catolice din Bucureştĭ.)

XXVI.

1741.

«*Traduction d'un ferman addressé au prince Gregoire Gicka de Moldavie.*» Altă formă a n^luĭ^ XXXVIII, pp. 100-1.

Ca şi acolo, se spune că regele August al III^lea^ a anunţat cum că va trimete în Moldova pe episcopul Stanislav-Raymund. Căutîndu-se în archivele imperiale, s'aŭ găsit: un ordin din 1112 (1702) permiţînd cultul catolic în Moldova, şi, în special, «dans le bourg de Boudjoud»; altul din 1126 (1714), prin care se opreşte a se molesta călugăriĭ catoliciĭ din Iaşĭ şi tot principatul Moldoveĭ[1]; un al treilea din 1145 (1733).

Sfîrşitul luĭ Gemazì-ul-Achir 1154 (1741).

(Dresda, *Staatsarchiv*, reg. 2957.)

XXVII.

1752

«*Translatio mandati ad iudicem civitatis Ibrail et Moldaviae principem.*

Ex mandatis ad iudicem Ibrail et Moldaviae principem, Constantinum, principis Michaelis filium.

Percaepto ex praeacta interpretatione litterarum magni Poloniarum exercitus ducis sensu[2], palam nobis fuit Iassiis, territorii moldavici primaria urbe, ritus latini patrum franciscanorum titulo gaudentium ecclesiam dirutam, atque ex parte Serenissimae Poloniarum Reipublicae eiusdem restaurationem postulari. Pro quibus expraessa epistola a te qui illius provinciae gubernator es, praedictae ecclesiae statum sciscitati, ipsam lignea structura, non autem lapidea, constructam significatum nuntiatumque fuit. Attamen, vigore tractatuum imperialium cum Polonis initorum, quibus statutum fuit quod ubique, quas habuerint ecclesias, liberum ipsis religionis suae exercitium fore, praesertim quod in territorio Moldaviae, ab antiquo inibi existentibus ecclesiis, pro libero religionis exercitio im-

[1] V. maĭ sus, pp. 91-2, n° XIX.

[2] Înnaintea firmanuluĭ se găseşte numaĭ răspunsul Viziruluĭ Mustafà-Paşa către contele Branicki în această afacere; se spune acolo că biserica era «temporis iniuria ruinae proxima».

perialibus mandatis anni 1145 ac 1154 [1] in nostra cancellaria registrata fuisse, veluti ac revera existebant documenta, producebantur. His ad meum imperiale solium relatis expositisque, tantummodo ratione strictae amicitiae praedictam ecclesiam, ab antiquo existentem, dummodo reparatione indigeat, ipsamet primaeva lignea structura, nullimode ipsam elevando nec dilatando, permissu iudicii reparari imperiali nostro consensu aequum cum duxerimus, hoc praesenti mandato primaeva lignea structura, nullimode ipsam elevando nec dilatando, iuridico permissu restaurari factaque perquisitione nobis referri iussimus. Hinc, iuxta quae relata fuerint, praedicta antiqua ecclesia, dummodo ipsam reparare necesse sit, nullimode antiquam praeterire debeat formam inibique deciduis existentibus materiis, nullimode ipsam elevando, nec dilatando, iuxta primaevam structuram permissu iudicii, reparetur, factaque restauratione, Praefulgidae meae notificetur Aulae, nullimode de elongando ut ac capillus capitis a meis imperialibus mandatis, neque contrarium quidquam aut incongruum legibus iuridicis efficiendo; veluti ac praesentibus mandamus, etc. *(sic)*.»

(Ibid., reg. 2956. Corespondenţă din Constantinopol.)

XXVIII.

Iaşĭ, 14/25 Maiŭ 1753.

«F. Linchou, Velt Soulougiary», către Giuliani.

....La jalousie des ministres grecs de Son Altesse ...et les mauvaises menées du Père Laydet....

(Cracovia, Bibl. Museuluĭ Czartoryski, ms. 620, p. 505.)

[1] Primul din aceste firmane (1732-3 şi 1740-1) lipseşte. V. pe cellalt maĭ sus, pp. 100-1, n⁰ XXXVIII.

[2] La 11 Februar 1752, Hübsch, ambasadorul polon la Constantinopol, scrie Mareluĭ-General, conte de Branicki: Trimete ordinul imperial din 1741 şi cere să intervie pentru ca regele să scrie Mareluĭ-Vizir în favoarea Franciscanilor ce voiaŭ să-şĭ refacă biserica ruinată din Iaşĭ, cu hramul Sf. Francisc. Domnul oprise lucrul, cerînd firman. Pe lîngă Hübsch intervenise Franciscaniĭ din Constantinopol. — La 3 Iunie, Hübsch scrie luĭ Brühl că şi ambasadorul frances stăruie pentru aceasta şi că Marele-General a promis intervenţia sa ambasadoruluĭ menţionat *(ibid.,* reg. 2975).

XXIX.

1762.

«Ce premier mandement appartient à Son Altesse Madame la castellane dovarier de Cracovie, etc.

Glorioso . . . Ioanni Waivodae . . . Notum tibi sit quod, ex tuo famulitio, quidam nomine Giurgiwan, cum aliis duobus sociis, Gafonko et Kalmuski, destinati ad exactionem aliquorum redditorum, contra solitum et consuetum a subditis Poloniarum, Armenis et Iudaeis, capitationis titulo et sub colore exactionis, vi et violentia(m) summam quandam determinatam pecuniae aliarumque rerum in anno 1170 receperunt extorseruntque; qui, cum observassent aureos nummos horum mercatorum ponderos esse cumque in animo voluerant extorsionem, armenis mercatoribus invitis ac renitentibus, quae non requirebant animalia adscripserunt, ac ultra haec ab Hebraeis etiam variis sub praetextibus centum circiter leoninos extorserunt; id quod cum iisdem esset damni et iniuriae, a Celsissima principe, castellana cracoviensi, vidua quondam magni ducis Poloniarum, ad capitaneum czernewciensem factus fuit recursus. [Nu s'a făcut dreptate. S'a plîns trimesul regal Potocki; atuncĭ se restituie baniĭ.] Datum in medietate mensis Scewal, anno Hegirae 1173 [1].»

(Dresda, *Staatsarchiv*, reg. 2956.)

[1] Maĭ notăm următoarele documente relative la negustoriĭ polonĭ şi armenĭ, catolicĭ, carĭ veniaŭ în Basarabia:

1. La începutul luĭ Şaval 1173, Sultanul ordonă luĭ Ioan-Vodă să proteagă conform capitulaţiilor, pe negustoriĭ polonĭ: «permittis ut erga mercatores polonos oppraessio, violentia, exorbitantia ac noxa exerceantur».

2. Scrisoarea Viziruluĭ către Ioan-Vodă, cu acelaşĭ scop.

3. Scrisoarea Sultanuluĭ către Ioan-Vodă, Potocki i-a spus «aliquos mercatores polonos ex consensu Wajwodae Moldaviae et bojarorum in terris eiusdem provinciae permissum ipsis esse pascere sua armenta statuto quodam pretio». Acesta fiind crescut, se opreşte.

4. Scrisoare analogă a Viziruluĭ.

5. Raport al luĭ Giuliani, 17 Iulie 1760. A lucrat în aceste afacerĭ «avec tout le menagement que pouvoient porter des affaires pareils, quoique avec beaucoup d'empressement envers le prince de Moldavie, qui, dans un certain entretien, à ce que je sçais, s'est un peu trop formalisé».

XXX.

Iașĭ, 20 August 1806.

Raport al comisariuluĭ frances Reinhard. «Un article des instructions que Votre Altesse Sérénissime m'a fait remettre, me charge d'examiner et de faire connaître les avantages et les inconvénients qui pourraient résulter de la protection française à accorder aux ministres de la religion catholique en Moldavie.

Des calculs uniformes portent en effet à 20.000 âmes à peu près le nombre des catholiques en Moldavie. Ils se trouvent pour la plupart du côté de la Transylvanie, dans les montagnes; d'autres habitent quelques cantons voisins de la Bessarabie. [Lămurirĭ istorice.]

Dans le nombre des catholiques moldaves on ne compte que deux familles qui jouissent de quelque considération, sans être de premier rang. Tous les autres sont des paysans, à l'exception des étrangers, dont je pense qu'il ne s'agit point dans cette question.

Les missionaires... sont au nombre de treize, dont deux seulement, y compris le préfet, habitent la ville... Ils sont tous d'origine italienne; le préfet et un autre prêtre sont de l'État de Rome; les autres sont Piémontais ou natifs des royaumes d'Italie et de Naples.

Il paraît que ce n'est que depuis que le zèle religieux, un peu trop intolérant, du Métropolitain actuel de Jassy leur a suscité quelques tracasseries et leur a fait sentir le besoin d'une protection puissante, que ces pères ont fait quelques ouvertures à mon prédécesseur. En même temps qu'il a écrit en leur faveur à Paris, ils se sont adressés de leur côté à la Propagande... Il n'est point douteux qu'ils n'eussent préféré cet état d'indépendance dans lequel ils se trouvaient depuis la dissolution de la Pologne, et, lors même que la nécessité leur a dicté quelques démarches pour se rapprocher de notre égide, l'incertitude de l'avenir, et peut-être un reste de préjugés, ne leur ont pas permis de quitter une certaine réserve.

Quoi qu'il en soit, je viens d'apprendre que le préfet actuel, bon homme d'ailleurs, va être remplacé par un autre prêtre de son Ordre, nommé Landi, venant directement de

Rome et qui sera en même temps muni d'instructions concernant la protection demandée ou à demander.

[Nunciul îl rugase a cerceta asupra unor plîngerĭ aduse contra misionarilor. Nu vin de la credincioşĭ, nicĭ de la ocîrmuire.]

D'après ces données, Votre Altesse Sérénissime jugera elle-même du degré d'importance qu'il conviendrait d'attacher à cette protection. Sous le rapport des fidèles, les avantages sont nuls... Sous le rapport des missionnaires, il peut être avantageux de les attacher à la France par un lien quelconque; on obtiendra d'eux, sinon des moyens d'influence, au moins d'instruction; du reste, comme presque tous, directement ou indirectement, sont déjà sujets de Sa Majesté, ils ont individuellement droit à la protection française.

[Desavantagiĭ ar fi, pentru opoziţia Mitropolituluĭ şi nevoia de a se amesteca în procesele Misiuniĭ. Primul motiv e maĭ mult un îndemn. De alt-fel, Mitropolitul e «un homme paisible et soumis au gouvernement». Pentru al doilea, «il s'agirait... de régler plntôt que d'agrandir l'état de leurs possessions, qui d'ailleurs paraissent suffisantes pour leur entretien]

Tout consideré, je pense d'autant plus que la protection doit leur être accordée que, dans l'impossibilité où ils sont de se soutenir plus longtemps par eux-mêmes, ils seraient forcés de se mettre sous la protection autrichienne, s'ils n'obtiennent pas la nôtre.

Du reste, c'est à la Propagande de Rome à autoriser la demande en forme de cette protection. Il conviendra donc d'attendre l'arrivée du nouveau préfet et les instructions dont il est porteur. On doit présumer que cette demande ne s'adressera qu'à la France. En attendant, j'ai déclaré au Père Préfet que, ne pouvant encore m'intéresser officiellement à ses affaires, ce serait toujours avec plaisir que je le ferai officieusement [1].»

(Còpiĭ de rapoarte consulare francese; la Academia Romînă.)

[1] Din această scrisoare se vede că de dînsul e vorba în raportul austriac de pe p. 339, nº XVIII. Cf. nota 1.

XXXI.

Timişoara, 1ⁱᵃ August 1808.

«Sanctissime Pater,

Humillime ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus, lacrimabunde infinitas afflictiones, persecutiones, passiones, captivitates meas, quas ab anno 1807, a 15ª martii, debui sustinere pro una salvifica fide romana, at explicare et describere plane non valeo, et de die in diem magis et magis hic me turpiter affligunt, macerant, et sum pro ludibrio et scandalo expositus Sanctae Romanae Matris Ecclesiae, et quidem taliter, quod vix me non occident iam in hac captivitate, et vix possum valere ut amplius sustineam talem captivitatem, qualem hucusque debui sustinere, et quidem inocenter; haec erat remuneratio fatigii mei Sacrae Missionis: captivitas!

Perbene constat Sanctitati Vestrae quod 1806, mense decembri, binis vicibus coram Sanctitate Vestra lacrimabunde descripsi, ultra quinquaginta millia familliarum ungaricarum (ubi et quot sunt animae?) in turcica Moldavia et Valachia degentium, qui hucdum etiam sine consolatione spirituali et corporali ibidem in maximo periculo sunt expositi; rogans Sanctitatem Vestram ut illis linguarum gnaros sacerdotes gratiose transmitere non gravetur, eo fine ut illos docere verbo et exemplo valeant; una simul talem superiorem vel vicarium apostolicum et praepositum Sacrae Missionis in regnis Moldaviae et Valachiae, qui et linguam ungaricam et leges et iura et consuetudines illarum provintiarum et regnorum sciat simulque iurisdictionem habeat ordinandi novos sacerdotes (alioquin habemus sufficientia subiecta, qui amore patriae et fidae *[sic]* omnia studia absolverunt) et confirmationis sacramentum etiam confere valeat, vel episcopum illuc disponere ex natione nostra ungarica; alioquin duo episcopatus ibidem vacant: ne[m]pe bakoviensis et milkoviensis, et ex his duobus unum erigere ex parte mea; ego quidem sciam bona utriusque episcopatui, unde episcopus honestissime posset vivere et seminarium etiam posset erigere pro clero: scio etiam consuetudines Moldaviae et Valachiae et leges; paratus fuissem et sum pro emolumento Sanctae Romanis *(sic)* Ec-

clesiae onus istud in me sublevare, et hucdum etiam paratus essem, si Sanctitati Vestrae in Domino ita visum foret; saltem dignabitur gratiose mecum mandare Sanctitas Vestra, et hinc pro certo Sacra Congregatio de Propaganda Fide haberet sic (?) et tantas miserias inanesque expensas.

Ideoque, ad pedes Sanctitati[s] Vestrae provolutus, lacrimabunde oro Sanctitatem Vestram, dignetur gratiose cordi eius (?) summere tot millia animarum pericula fatigiaque mea in Sacris Missionibus, fidelitatem quam habui et habeo erga fidem salvificam chatolicam romanam, expensas quas habui, ultra septem millia scutorum in auro et argento, captivitatem quam debui et actu debeo pati et suffere ab anno 1807°, a 15ª martii, usque ad praesentem horam, et reliqua fidelia servitia, et me miserum ex hac captivitate liberare mihique decretum transmitere ut ego iterum quanto citius redire valeam ad meos fideles Moldaviae et Valachiae mecumque plures ungaros sacerdotes illuc transferrendi pro maxima moderna necessitate valeam, una simul iurisdictiones confirmandi et ordinandi, humillime oro Sanctitatem Vestram.

Unde, dum in spem certissimam erigerem, ad pedes Sanctitati[s] Vestrae provolutus cum filiali obedientia sum, praestolans benignissimum mandatum et decretum et eliberationem meam ex hac turpe captivitate. Qui et maneo in aeternum

Die 1ª augusti 1808. Sanctitati[s] Vestrae
Temesvarino ex Hungaria. obedientissimus et minimus capellanus
Bacskor Stephanus de Csik Szent Marton, vicarius apostolicus et praefectus Sacrarum Missionum in regnis Moldaviae et Valachiae,
nunc autem pro salvifica fide in exilio et captivitate incarceratus, maceror pro fide et amore religionis.

N.B. Ignoscat mihi Sanctitas Vestra quod tam turpiter scripsi, quia in captivitate debui furtim scribere, ideoque veniam insto[1].»

(Roma, Archivele Propagandeĭ, *Ungheria-Transilvania,* VIII.)

[1] După o copie comunicată de d. I. Bianu.

XXXII.

Iaşĭ, 27 Februar 1816.

Raport al luĭ Fornetty, consul frances. «Il existe dans la Moldavie, même dans son état actuel, vingt-trois mille catholiques... Il y a six mois environ que le Révérend Père Berardi, préfet actuel, a été élevé à la dignité d'évêque, avec le titre d'évêque de Bakaw (évêché dépendant de l'archevêché de Romano en Moldavie). Il s'est rendu à Vienne, où il se trouve présentement pour recevoir la consécration. [Emoţia şi resistenţa produsă de această ştire. Se face arz la Poartă, care decide nerecunoaşterea episcopuluĭ.] Il m'a paru dans les débats qui ont précédé cette décision qu'il n'y aurait point eu d'opposition si l'on n'eût point conféré à l'évêque catholique le titre d'un évêque de la principauté. [Argumentele istorice ale Agentuluĭ şi răspunsul Divanuluĭ.] D'après les capitulations entre la France et la Porte, le culte catholique dans les États turcs est sous la protection immédiate de Sa Majesté très chrétienne. Cependant, comme l'église paroissiale à Yassy a, dit-on, été fondée par des seigneurs hongrois, la protection a été depuis longtemps réclamée par les Agents de Sa Majesté Apostolique. Elle a été reconnue sans difficulté, parce qu' alors il ne résidait pas d'agent français à Yassy. Mais cette protection est devenue indécise lorsque la France a établi un consul en Moldavie et, comme dans les derniers temps les missionnaires étaient Italiens, le culte se trouvait de fait sous la protection de la France.

M. l'Agent d'Autriche a annoncé que, par une décision récente du Souverain Pontife, la protection du culte catholique en Moldavie appartenait spécialement à Sa Majesté Catholique[1].»

(Còpiĭ de rapoarte consulare francese; la Academia Romînă.)

XXXIII.

Iaşĭ, 9 Decembre 1816.

Raport al aceluiaşĭ. «L'évêque, Monseigneur Berardi, est arrivé depuis quelques jours en cette capitale. Il paraît que

[1] V. şi maĭ sus, nº XXX, pp. 439 40. Cf. pp. 354-5, nº XXXIX.

les ordres de la Porte sont de ne point permettre sa résidence dans cette province, ni comme titulaire de Bakau, ni comme évêque *in partibus*[1].»

(Ibid.)

XXXIV.

Bucureştĭ, 20 Decembre 1817.

Agentul austriac, Fleischhakl, cere luĭ «Vasile, cverdieanul» din Rîmnic, a trimete «toate hrisoavele, cărţĭ domneştĭ, orĭ ce sineturĭ aĭ aceştĭ frănţiscaneştĭ măn[ă]stirĭ din Rămnic, căte adecă aveţĭ acì, din început de cănd s'aŭ zidit această franţiscănească măn[ă]stire în Rămnic, — ca să să vază de cine s'aŭ zidit întăiŭ din început, pentru că din cărţile domneştĭ şi din hrisoave ce vor fi vechĭ să face dovadă că această bărăţiie din Rămnic» [a avut privilegiĭ domneştĭ].

(Archivele archiepiscopieĭ catolice din Bucureştĭ.)

XXXV.

Iaşĭ, 14 April 1826.

Raport al consululuĭ frances Tancoigne. «Le nouvel évêque catholique est arrivé de Rome à Jassy le 8 de ce mois, avec le Père Landi, nouveau préfêt de la Mission catholique en Moldavie, et deux autres missionnaires. Le prince a fait un très bon accueil à ce prélat[2].»

(Còpiĭ de rapoarte consulare francese; la Academia Romînă.)

XXXVI.

C. 1830.

După protocolul tipărit în *Archiva istorică*, I[2], pp. 46 şi urm., lucrările Capitoluluĭ din Deva. Alegerĭ de demnitarĭ: Gabriel Gyurma, provincial; Emeric Klempay, prim-consultor; al doilea consultor, Ambrosiu Bogdanfi. La Cîmpulung: Simon Seufert, administrator; Anton Zvontsek, vicariŭ, concionator, catechet

[1] La 25 April: «De nouvelles représentations ont été faites, mais les difficultés ne sont pas encore levées.» — Cf. pp. 362-3, nº XLV.

[2] V. maĭ sus pp. 443-4, nº XXXIII.

şi profesor; Tobias Illyés, «laicus professus, cantor et oeconomus». La Rîmnic: Emeric Klempay, gardian, consultor, administrator; Inocenţiu Szebin, concionator, catechet şi profesor; Francisc Siska, «sacrista, claviger et oeconomus». La Bucureştĭ: Bogdánfi, gardian, consultor, administrator; Ştefan Mihállyak, «spiritualis»; Sigismund Nagy, «concionator hungaricus, germanicus et catecheta»; Aron Elekes, «concionator hungaricus, valachicus et catecheta»; Augustin Gotthold, teolog absolut şi profesor; Anton Ulrich, «tertiarius».

Hotărîrĭ: «Adveniente tempore quo, Deo auspice, in Valachia maior stabilitas ac interna quies sperari potest, venerabile consultorium Tergovestini, ubi olim unus, temporum vicissitudinibus saepius suppressus, provinciae nostrae conventus floruit, residentiam religiosam legaliter erigit ac eorsum stabilem pro futuris temporibus introducit religiosum qui virtute praesentis determinationis munere praesidentis fungatur, absque tamen voto in capitulo, ad futuram usque huius decisionem. Serio iniungit igitur venerabile consultorium denominato novo praesidenti ut ad conformitatem aliarum domorum deinceps tabellas capitulares provinciae circulares protocollo inserat consignationemque matricularem parochialium functionum sincere ac diligenter adnotet, parsimonia religiosa ad depuranda debita passiva solertem industriam adhibeat, dependendo eousque, tam in spiritualibus quam in temporalibus, ab inviatione et directione R. P. gvardiani conventus bukurestiensis.»

(Archivele archiepiscopieĭ catolice din Bucureştĭ.)

XXXVII.

Bucureştĭ (?), 4 August 1836.

«Ricordi al Signore B. Nicola Penner, missionario apostolico di Popest.» Din partea episcopuluĭ Molajoni. Pleacă «dalla Vallachia per la diocesi della Bulgaria». Se daŭ instrucţiĭ pentru ingrijirea credincioşilor, de neam Bulgarĭ, din prima provincie. «Siamo inoltre per suggerirvi che, essendo noi per ora stabiliti nella Bulgaria, non possiamo immediatamente invi-

gilare sopra gli andamenti di ciascuno; ma, per provedere ad un tal disapunto, abbiamo lasciato in nostro luogo il degnissimo signore don Carlo Pooten, dandogli il titulo di vicario-generale, che è quanto dire nostro rappresentante; siccome dunque esso è una persona bene informata di tutti i negozj della Vallachia ed è fornito di quella scienza e prudenza che servono per di lui preggio et ornamento, così vi esortiamo a far con esso continue conferenze, prender consiglio et considerarli come la nostra medesima persona; per cui lo dovrete onninamente obbedire.» Să nu se adreseze, în casurĭ de apel, la Roma, ci luĭ, episcopuluĭ, care, şi în cellalt cas, ar fi chemat de superiorĭ să decidă [1].

(Ibid.)

XXXVIII.

Pe la 1836.

«Promemoria alla Sagra Congregazione di Propaganda» (din partea luĭ Molajoni). Cere: Să se trimeată la Craiova, unde sînt o mie de catolicĭ, un Franciscan din Provincia Bulgarieĭ. A făcut acolo, cu baniĭ Propagandeĭ, «nuova chiesa, casa, scuola». La Cioplea şi Popeştĭ e misionar acum Pennerio. Trebuie un misionar la Ploieştĭ. Se maĭ înseamnă o sută de suflete la «schela Gladova e Turno Severino».

(Ibid.)

XXXIX.

1839-40.

Scrisorĭ către episcop ale preotuluĭ Bodor, din Craiova. 22 Septembre 1839. Pentru ruina bisericiĭ, pe care speră s'o capete. — 13 Octombre. Pentru cimitir, în privinţa căruia nu se văd bine intenţiile Domnuluĭ: Luteraniĭ, prea săracĭ pentru a avea unul de o parte, cer să beneficieze de acel lăsat de Ruşĭ. — Aceiaşĭ dată. A tradus procesul pentru ruină «e valachico idiomate in latinum»; cu toată convorbirea Agentuluĭ cu Domnul, n'a venit încă nicĭ un ordin. Anexează şi o pe-

[1] În alt act, datat: Bucureştĭ, 13 Decembre 1844, se spune că Penner fusese «alunno di Propaganda».

ţie oficială către episcop. — 8 August 1841. Vorbeşte, într'o scrisoare cu totul incoerentă, de «tristissimus casus cum assaltu; sunt destructae sepes, domunculam spoliarunt».

(Ibid.)

XL.

Miskolcz, 17 Decembre 1840.

Roman Szabó mulţămeşte Propagandeĭ pentru subsidiul acordat din Moldova, dar se plînge de nedreptatea clauseĭ: «Provinciales Hungariae, maiorem zelum et sollicitudinem pro bono animarum demonstrando, assumptis ex sua parte conditionibus satisfaciant, expediendo praescripto numero subiecta, eaque necessariis qualitatibus pro evangelico ministerio instructa [1].»

(Roma, Arch. Propagandeĭ, *Ungheria-Transilvania;* după o copie a d-luĭ I. Bianu.)

---

[1] V. maĭ sus, pp. 216-7, nº CLXXXII.

VIII.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARCHIVA MANASTIRII CATOLICE DIN RIMNIC ŞI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN ŢARA-ROMANEASCA [1].

I.

Rîmnic, 28 Novembre st. v. 1715.

«Oprişa, soţiia Opreĭ feciorul luĭ Tudor Algaş din Rămnic», cu fiul eĭ, daŭ zapis «părinteluĭ popeĭ Antonie provinţiianul, starostea baraţilor», pentru o silişte ce i-aŭ vîndut. Fusese întăiŭ judecată «la Sfinţiia Sa părintele Damaschin episcopul, şi Sfinţiia Sa aşa aŭ judecat ca să le dăm baniĭ şi să ţinem noĭ casa şi siliştea, că ni se cade». Dar, după ce aceasta se face, Oprişa e silită, de lipsă, a-şĭ cere baniĭ înnapoĭ. «Iar leamnele casiĭ ne-am rugat de mi le-a dăruit să-m fac o căşcĭoară, unde aş putea.» — Şi popa Goran, între marturĭ.

II.

Rîmnic, 20 Mart st. v. 1718.

«Adecă eŭ Chirca Ceauşul, dănpreun[ă] cu fraţiĭ mieĭ, anume Mihaĭ i Voico, feciorriĭ luĭ Pătru Hulubescul», dă un zapis «Sfinţieĭ Sale părinteluĭ popeĭ luĭ Antonie Băratul», pentru o vie. Se judecase înnaintea luĭ Barbu Brăiloiŭ, şi se învoiesc şi în particular să n'o înstrăineze altuia [2].

[1] Aceste documente se păstrează astăzĭ în Archiva archiepiscopieĭ catolice din Bucureştĭ, unde aŭ fost aduse după alcătuirea părţiĭ IV din culegerea noastră.

[2] V. judecata luĭ Brăiloiŭ maĭ sus, pp. 229-30, nº V.

III.

Rîmnic, 24 Mart st. v. 1719.

«Mihaĭ, împreună cu frațiĭ mieĭ, Chirca Ceauș i Voico, Holobeștiĭ, ot Rămnic», dă zapis «la măna Sfinții Sale părinteluĭ popeĭ luĭ Antonie Băratul», căruia-ĭ vînd niște case ce fusese «ale luĭ Tudosie logofăt Olănescul» și fusese zălogite de acesta împreună cu o vie. Iarășĭ mențiunea judecățiĭ din 1718. Casele se vînd cu 60 de talerĭ. — Între marturĭ, «Tudosie Log. Ol[ă]nescul» și un popă Filip.

IV.

1728.

«Chirographum venditoris Antonii ratione vineae Dragos (alias Sutestiensis), quam emit R. P. Gregorius Frankovics leoninis 250, anno 1728.»

(Extractus indicis litterarium instrumentorum venerabilis conventus rimnikiensis ad Sanctum Antonium Paduanum per infrascriptum, die 30 ianuarii 1859 descriptus.)

V.

Rîmnic, 26 April st. v. 1732.

«Joța, ficiorul jupăn[u]luĭ Ioveĭ Iovepalin», dă un zapis «părinților franciscanilor del[a] sfănta mănăstire a băraților del[a] Rămnic, în iegumeniia părinteluĭ popeĭ Moisii», căruia-ĭ vinde o casă pentru 55 de «florințĭ nemțeștĭ». — Maĭ mulțĭ marturĭ, cari semnează bulgărește [1].

VI.

Rîmnic, 4 Decembre st. v. 1733.

«Frater Deodatus a Lippa, pro tempore praesidens loci», certifică o vînzare de loc făcută de «pie defunctus reverendus

[1] Documentul trebuie să fie din 1731 saŭ e greșită notița din obituariŭ (v. maĭ sus, p. 267) asupra dateĭ morțiĭ luĭ Moise Babich. V. și n[1] următor.

pater Mojses Babich, ex-deffinitor et ut actualis praesidens residentiae rimnicensis».

VII.

Rîmnic, 2 Mart st. v. 1736.

«Adec[ă] ieŭ Vasilie Părgarul ot Rămnic dat-am zapisul mieŭ la măna Sfinţii Sale părintelui popeĭ Şimon, iegumenul sfinteĭ mănăstir[ĭ] din Rămnic, a Băraţilor», căruia-ĭ vinde o vie de cincĭ răzoare, «car[e] mergŭ la deal păn în drumul care iaste colnicul hăl mar[e] şi la vale numaĭ păn căt ţine gardul şi în latur[ĭ] păn în muche, cum vine», pentru 60 de «zloţ». — Ca marturĭ, doĭ indivizĭ cu familia «Bălacĭ»[1].

VIII.

Rîmnic, 12 Mart st. v. 1740.

Doĭ Rîmniceniĭ daŭ un zapis luĭ Marstaller pentru o moşie ce i-aŭ vîndut, «pănă în gardul magazinuluĭ ce vine pe lăngă baltă». — Între marturĭ, şi un «Necula panduru».

IX.

Rîmnic, 11 Iulie st. v. 1740.

«Grigorie din Bodeştĭ» dă zapis «cinsti[tu]luĭ Vornic Antonie Maştaler» pentru o parte de moşie, ce «i am dat-o dumnealuĭ în arendă în treĭ anĭ, însă pe un an am tocmit căte zloţĭ 35»: Marstaller are dreptul să ridice «fănul după livez şi suhatul munteluĭ». «Aşijderea şi mearele, nucile ce s'arŭ afla din bisearic[ă] în jos, toate să şi le ià dumnealuĭ, şi jirul după plaiŭ.»

X.

Sibiiŭ, 15 Decembre 1740.

În presenţa luĭ «Istrati logofăt», «A. Marstaller, adecă An-

[1] În inventariŭ se citează un act din 1736 relativ la proprietatea asupra uneĭ case.

toni Marştaler», dă bisericiĭ catolice din Rîmnic; *a)* arenda moşieĭ luĭ Grigore din Bodeştĭ; *b)* moşia de supt n° IX; *c)* o casă, ce fusese a «parinţilor franţişcanĭ de la Rămnic»: o cumpărase el «în vreme paceĭ» (fusese odată «a Pitaruluĭ Necula Neamţul») şi voià s'o repare, pentru care adunase şi material; îl dărueşte şi pe acesta. Roagă «pe dumneta, cinstite Vel Capitan ot sud Vălcea», să ajute luarea în stăpînire[1].

XI.

S'biiŭ, 7 Iunie 1743.

După ordin imperial în favoarea luĭ «reverendus pater Possin, Ordinis S. Francisci, provinciae Bulgariae, residentiae remniciensis praesidens», se examinează marturĭ asupra acestor întrebărĭ: «Primo. Scitne pro certo testis vel audivitne a fidedignis hominibus quod reverendi patres franciscani ribnicienses, stante regimine austriaco in Valachia cisalutana, in oppido Ribnich ad fluvium pariter Ribnick molendinum quoddam possederint. Secundo. Prius cuius erat illud molendinum et quis primo illud occupavit apprehenditque et qualiter quove iure devolutum est in possessionem reverendorum patrum franciscanorum.» Întăiul martur e «dominus Petrus Dobra de Za latna, annorum 47», atuncĭ «causarum in Transylvania fiscalium director», în casa căruia se face cercetarea. «Ego post pacificationem passaroviczensem, anno 1743, factus sum tricesimator in quaestionato oppido Ribnick et simul auricampsor.» Franciscaniĭ aveaŭ moara la 1720. «Ego, quatricesimator caesareus, cum meo ad hoc officium ingressu acceperam mandatum supremi directoris et pro tunc etiam Camerae aulicae consiliarii, domini Ignatii Isan, commissionem ut in districtu vulczensi bona boeronum et kalugerorum qui trans Alutam essent et qui ex ditione Sacrae Caesareae Maiestatis Regiae transiissent confiscarem et conscriberem, prout etiam in territorio ribniciensi confiscaveram. Vigore istius mandati,

[1] Unul din aceste acte, ca şi altele din cele analisate în această despărţire, e însemnat într'o listă din 1833 (v. maĭ sus, p. 257, n° XLV).

tria molendina: primum Logofetti cuiusdam Radul Gorán, alias Olanisskuli[1], in pago trans-alutano ad ripam Alutae sito residentis; secundum molendinum monasterii Fedelesally [Fedeleşoiŭ]; tertium in loco Restoka [Răstoaca] molendinum cuiusdam boeronis Michaelis Budesskully; quarto, confiscavi vineam praedicti Gorán; quinto vineam cuiusdam Galateae; sexto domum Michaelis Osstrovanul, quam ipsemet inhabitavi, et plures alias appartinentias. Quibus confiscatis, mercator quidam ribniciensis primarius, Petrus Duralj, fundator simul templi romano-catholici in oppido Ribnich, habens adhuc de praeterito erga praefatum logofettum Radul Goran liquidum aliquod mutuo datum debitum, cum illud creditor praetenderet, debitor, solvendo impar, excepit se habere in territorio ribniciensi et molendina et vineam et ad haec loco debiti praeteriti possidenda creditorem inviavit simulque me per literas frequentissime requisivit ut creditorem Duralj in possessione assignati molendini et vineae non turbarem; imo adhuc, cum idem Goran praestatione aliqua principi denuo teneretur, ultra levatam antecedenter pecuniam, novam petebat ab ipso mercatore Duralj, creditore suo, summam, pariter molendino et vineae investiendam... Tandem, postquam superius nominatus Petrus Duralj se ad templum erigendum resolvit, cogitabat etiam de patrum subsistentia et, quia pauca vel plane nulla, me non interrogato, etiam circa templum faciebat, aperuit mihi suam intentionem de molendino in patres franciscanos transferendo; laudavi quidem intentionem, sed interrogavi quo iure. Respondit ille proprietarium logofettum esse facilem, imo etiam tunc necessitari ad levandam aliquam pecuniam pro molendino et vinea in perpetuum transferendis, cum renuntiatione omnis hereditatis. Ad quae respondi conditionem hanc sufficere pro patribus. Quo facto,

[1] La 10 April 1738, «eŭ Uril monah, car[e] m'aŭ cheamat Udrea Logofăt Olănescul», cu fiiĭ: Gheorghe, Constantin şi Radu, vinde o vie. — Un Mateĭ Goran, poate tatăl acestuia, nu fratele pomenit maĭ la vale, a posedat, pe la începutul secoluluĭ al XVIII[lea], un ermologiu, păstrat acum la Viena, în Bibl. imperială, şi pe care l-am descris în *Manuscripte din bibliotecĭ străine*, I, p. 51 şi urm. Mateĭ I se născuse la 7162 (1653-4).

omnino dictus Duralj molendinum in ipsos patres circa finem anni 1720 contulit et ex post residuam summam pro iure perpetuo pater Antonius Gungicz[1] eidem Radulj Guran exolvit. Super quo etiam contraxerunt: quas ego etiam, si bene memini, subscripsi unicus, et hoc iure transivit molendinum in dictos patres franciscanos. Vineam vero etiam actu, uti audio, possident posteritates Petri Duralj.

Pro ulteriori habebat idem Logofett Radul Goran fratrem Matthaeum Logofettum, qui apud me frequenter scriptitabat, cum in hac parte degeret; quem vice quadam allocutus eram his verbis: «Matthaee, frater tuus Raducan totaliter vendidit molendinum. Quid tu ad haec dicis?» Reposuit *(sic)* ille: «Contentissimus est meus frater quod potuerit illud vendere et pecuniam acquirere; secus certo certius Bukurestinum deductus fuisset, quia non habebat unde solvat quod ipsi impositum erat.»

Al doilea martur e «egregius Georgius Hortolagyi de eadem, annorum 32». Declară că ştie să fie a Franciscanilor moara, «dum ego in illis partibus versarer et supremi fiscalis bonorum provisoris munere fungerer».

Actul e semnat de notariĭ Ladislaŭ Sándor şi Francisc Abbaffi[2].

XII.

Rîmnic, 1iu Maiŭ st. v. 1754.

«Grigorie, мαстію бжію єпіскоп рьмнічскін новаго Ѳє-вєрінє.

† Avăndŭ întrebăciune de faţă înnainte Smerenieĭ Noastre Ion Hulubescu de la Vel Ocnă cu popa Serafim egumenul de la bisearica Franţişcanilor de aicĭ din Răimnic[3], pentru că, dănd jalbă Ion Hulubescu la Măriia Sa prea-înnălţatul

[1] Mort în 1733, la 4 April. V. maĭ sus, p. 267.

[2] Dobra a tradus Pravila munteană în latineşte. Manuscriptul, pe care-l pomeneşte şi Sulzer (III, p. 73), se află astăzĭ la biblioteca Bruckenthal din Sibiiŭ. I se maĭ dădu, în 1729, şi sarcina de a traduce socotelile româneştĭ ale provincieĭ (Hurmuzaki, VI, nº CCXLIV, p. 400 şi urm.).

[3] Să fie acelaşĭ cu călugărul Serafim din 1734? V. maĭ sus, p. 232, nº X.

nostru Domnŭ Ion Costandin Mihaĭ Țehan Racoviță Voevod pentru un loc de cas[ă] de aicĭ din orașul Rămniculuĭ, zicănd cum că i-aŭ rămas de la tată-săŭ Chirca Hulubescu și, pe vreamea cănd stăpăniia Neamți aceaste cincĭ judeațe, l-ar fi pus un Tudosie Olănescu zălog la popa Antonie igumenul. [Urmează istoria afaceriĭ.] Și, pe acea vreame fiind Neamți stăpănitorĭ, locul l-aŭ ținut popa Antonie în silă, iar viia aŭ rămas supt stăpănirea tătăni-săŭ Chircăĭ... Așijderea s'aŭ jeluit și pentru un zapis ce-l aŭ Franțișcaniĭ pentru acel loc de case, că n'ar fi adevărat, și mincinos; cu care zapis păn acum ține siliștea aceasta supt stăpănirea lor fără dreptate și nu-l îngăduiaște ca să-ș fac[ă] case în locul luĭ. După a căruia jalbă Măriia Sa i-aŭ rănduit ca să-ĭ judecăm și să-ĭ îndreptăm noĭ.» Serafim arată zapisul de cumpărătoare. «Am dovedit că zapisul iaste adevărat și bun și iscăliturile sănt adevărate, că, afară dintr'alte iscăliturĭ care era bune, iar treĭ iscăliturĭ de 3 obraze de cinste și vreadnice de crezut înșine noĭ le-am cunoscut: întăĭ, a luĭ Veniamin ieromonah, eclisearhul episcopieĭ Rămniculuĭ și duhovnic răposatuluĭ întru fericire frateluĭ chir Damaschin episcopul, și a popeĭ luĭ Goran de aicĭ din Rămnic, și a luĭ Tudose Olănescul, logofăt... Maĭ zicea Ion Hulubescul că sănt doĭ preoțĭ iscălițĭ în zapis cariĭ trăescu, anume popa Badea i Popa Nicola de aicĭ din Rămnic, care preoțiĭ tăgăduescu și zic că nu sănt iscăliturile lor. Și, cercetănd noĭ și pentru aceasta, am dovedit că iscălitura popeĭ Badeĭ, care să numește în zapis, nu iaste a celuĭ ce trăiaște, ce a altuia, care aŭ murit încă din zilele Neamților, și, pentru a popeĭ Nicolaĭ, orĭ de iaste iscălitura luĭ, orĭ a altuia, el nu o cunoaște, fiind lipsit de vederea ochilor, nicĭ ține minte de s'aŭ iscălit. Pentru care să cunoaște că Ion umblă răŭ și fără cale zicănd că iaste zapisul mincinos.» Se confirmă decĭ proprietatea Franciscanilor. Hulubescu obiectează însă că, prețul însemnat în act fiind mic și nepotrivindu-se cu altele ce se știŭ, zapisul a fost stors cu sila. «Care zise ale luĭ Ion Hulubescul nearătăndu-să în jalba ce aŭ dat la Măriia Sa Vod[ă], nicĭ noĭ avănd poruncă să cercetăm acestea, le-am lăsat; iar, de nu va fi Ion Hulubescu odihnit

pe hotărărea de maĭ sus, să aibă a-ş căuta la luminat Divanul Măriei Sale luĭ Vod[ă].[1]»

XIII.

Bucureştĭ, 18 Iunie st. v. 1754.

Constantin Racoviţă dă mînăstiriĭ din Rîmnic patru scutelnicĭ. «Aşijderea să aibă a scuti şi ale biseariciĭ drepte bucate de oerit, oĭ 150, şi de dijmărit, litre 200». Ast-fel se confirmă «hrisoavele altor răposaţĭ Domnĭ» şi al luĭ Mihaĭ, părintele Domnuluĭ. Marturĭ: Barbu Văcărescu, V. Vornic; Ienachi Hrisoscoleŭ, V. Ban; Constantin Brîncoveanu, V. Spătar; Ştefan Văcărescu, V. Logofăt; Dumitraşco Racoviţă, V. Vistier; Iordachi Geanet, V. Postelnic; Dumitrachi Ghica, V. Clucer; Nicolae Dudescu, V. Paharnic, Gheorghe Serezlì, V. Stolnic; Lascarachi Geanet, V. Comis; Badea Ştirbeĭ, V. Sluger; Iordachi Carageà, V. Pitar. — Semnătura Domnuluĭ. Monogramă şi pecete roşiĭ [2].

XIV.

Rîmnic, 20 Septembre st. v. 1754.

«Pentru via de la Runcu . . ., m'am tocmit cu părintele Criştov, paterul de la Brădiceanĭ, fiind viia părăsită, să-m dea banĭ pe jumătate . . . Costandin Pobcea, Logofăt.»

[1] Inventariul menţionează un act de la 15 Iunie 1747 pentru via din Suteştĭ, făcut «per R. P. Thomam Radulov, gvardianum».

[2] Inventariul maĭ cunoaşte privilegiĭ domneştĭ de la Grigore şi Mateĭ Ghica, ambele din 1752. Cf. maĭ sus, p. 232, nota 3.

XV.

Bucureştĭ, 7 April st. v. 1759.

Grigorie, episcopul de Rîmnic, dă următoarea mărturie Franciscanilor din Rîmnic.

«La anul 1757, Mart 20 дни, viind Popa Manta înaintea noastră, căuta să ià cu judecată de la popa Manole... silişţele lor de case.» Pentru aceasta arată foaia de zestre a soţieĭ luĭ [1]. «Cu care foae aŭ fost luat şi viile baraţilor din Rămnic, prin judecată.» Grigorie o constată a fi «mincinoasă...., făcută cu ficleşug de dănsul... Ştiŭ şi cănd în pămănt ţelină aŭ pus baraţiĭ vie, de o aŭ înmulţit cătă iaste acuma, răzoare 15, şi, cănd nu era pimniţă de piiatră, nicĭ de lemnu, nicĭ urmă de pimniţă, nicĭ casă de şădere, fără numaĭ un şopron mare, făcut iar de baraţĭ, pentru treaaba culesuluĭ, şi un bordiiaş mic în pămănt, întru care şădea vierul; iar, după aceasta, s'aŭ apucat baraţiĭ, din dosul vărfuluĭ vieĭ meale, de aŭ făcut pimniţă de piiatră boltită, şi o aŭ acoperit peste tot cu pă. mănt, lăsănd la mijloc ca un ogeac, în loc de fereastră, de lumină în pimniţă, şi aŭ făcut şi supt şopron despre pimniţă

[1] Iat'o, după copia episcopuluĭ: «Această copie iaste scoasă din cuvănt în cuvănt după copiia foi ce zice popa Manta că-ĭ iaste dată de zestre de la socru-săŭ Costandin; care copie iaste dată de noĭ la măna popiĭ Manole i a preoteasiĭ Maricăĭ din Rămnic. *Foiţa de zestre a fie-mea Păuniĭ, cum scrie în jos anume; Maĭ 28, 7223:* 1 dulamă de şai roşu cu blană de sangep cu nastur de argint. 1 gheordie de dimie cu blană de sangeapu. 1 zăbun de dimie. 1 rochie de sandal roşietecă cu sponcĭ de argint cu gurĭ de fir. 1 rochie de sandal galben cu sponcĭ de argint şi cu gurĭ de fir. 1 rochie de alageà şi cu gurĭ de fir. 1 rochie albă şi cu gurĭ negre. 1 brăŭ mocadim de Sacăz. 4 iĭ: treĭ cu mătase, una cu fir. 2 părechĭ de cerceĭ de argint. 1 inel de auru. 5 lingurĭ de argint. 12 şire de mărgean. 8 talere de aramă. 8 tipsiĭ. 15 răzoare de vie în dealul Ta[t]omiruluĭ, cu pimniţa de piiatră, cu livezĭ şi cu alte moşiĭ ce sănt în Rămnic. 1 căruţă ferecată, cu 2 caĭ. 10 mătcĭ de stupĭ. 1 tingire cu capac. 1 cazan cu capac, de rachiŭ. 2 perne marĭ. 4 perne micĭ. 1 cearşaf de pilotă. 1 cearşaf pe aşternut. 1 plapămă şi aşternut pecum să cade. 1 masă. 4 şărvete. 1 peşchir de oglindă. 1 măhramă de obraz. 1 şcatulcă, cu clondirile eĭ. 7 tal. banĭ pe capu. 1 scoarţă de Ţarigrad. — Eŭ Costandin, fecior Spataruluĭ Simeĭ din Rămnic, din preună cu soţiia mea Dumitrana, adeverez.»

o casă micşoară, pentru şăderea lor la vremea culesuluĭ viilor . . . Aŭ făcut şi case de-asupra pimniţiĭ, după cum să află acuma . . . [Foaia de zestre] o am însemnat, dovedindu-o de neadevărată, şi o am pecetluit şi cu pecetea noastră scoţănd după dănsa şi această copie, din cuvănt în cuvănt.» Semnătura episcopuluĭ şi pecete, cu literele: ΓΡΘΡΜ.

«Iar, acum la anul 1759, aflăndu ne noĭ aicea în Bucureştĭ, şi aflăndu baraţiĭ . . ., aŭ dat jalbă la Măriia Sa . . ., scoţăndu-ne pe noĭ mărturie.» Se judecă [1]. «Aŭ tăgăduit [popa] foaia, zicănd că s'aŭ răpus.» Episcopul pomeneşte atuncĭ de copia sa, care se şi aduce. Se scoate o nouă copie, pentru ca «Baraţiĭ» s'o aibă, în lipsa luĭ Grigorie.

XVI.

Bucureştĭ, 15 Iulie st. v. 1759.

Proces înnaintea luĭ Scarlat-Vodă Ghica între «pateriĭ baraţĭ de la bisearica bărăţească din Rămnic» şi popa Manta, «proin protopop al Bucureştilor», pentru o vie. Manta o luase prin judecată domnească, de la zişiĭ baraţĭ, supt Grigore Ghica. Spusese «că, luînd Neamţiĭ ţara Oltuluĭ şi fiind şi aceste viĭ peste Olt, le-ar fi luat Cămara împărătească supt stăpănire; neputănd să meargă popa Manta acolò să le stăpănească, le-ar fi dat preoţilor baraţĭ danie». Din potrivă, baraţiĭ arătaŭ, cu amănunte, că via fusese cumpărată de dînşiĭ. «Fiind tot temeiul zestrea la mijloc», Grigore şi, apoĭ, fiul săŭ Mateĭ daŭ via popeĭ: i-o confirmă apoĭ Constantin Racoviţă şi Constantin Mavrocordat. Grigorie de Rîmnic dă înşelăciunea la iveală; Manta e închis; arătîndu-i-se copia Vlădicăĭ, el pretinde că ea nu corespunde originaluluĭ. Se maĭ constată că ocupaţia germană nu se efectuase la data foiĭ falşe. În zădar preoteasa lasă via episcopuluĭ, prin testament, căcĭ acesta «s'aŭ lepădat de acest feliŭ de danie, şi însuş Sfinţiia Sa, unde era să facă pără a le lua viile întru stăpănire, Sfinţiia Sa, aflăndu-se la judecată, însuşĭ aŭ spus pricină şi

[1] V. maĭ sus, pp. 234-5, nº XIII.

din gură maĭ pre largu, întru a eşi dreptatea baraţilor şi întru a nu să năpăstui sufletul popiĭ Mantiĭ şi al preoteasiĭ luĭ.» Decĭ viile se daŭ baraţilor. — Semnează boieriĭ Divanuluĭ, în frunte cu episcopul Grigorie.

XVII.

Rîmnic, 27 August st. v. 1779.

«Sud Vălcea. Din luminată porunca Mării Sale . . ., după jalba ce aŭ dat Înnălţimiĭ Sale părinţiĭ franţişcanĭ din oraş Râmnicul pentru un loc ce-l aŭ danie la Bărăţie, dat de un Antonie Maşteler Vornicu, că i s'aŭ împresurat de către uniĭ din oroşanĭ», — se înfăţişează «Ion legătorul de cărţĭ, săn Cărstea», şi alţiĭ. Se cetesc zapisele relative, din 1737 şi 1740; se întreabă un bătrîn şi, văzîndu-se că încălcarea s'a făcut în adevăr, «după slăbiciunea Franţişcanilor în urma răzmiriţ[ı]», se dă dreptatea baraţilor.

XVIII.

Rîmnic, 1iŭ April st. v. 1783.

«Costandin Socot[eanu] biv vtori Vistier» dă un zapis Franciscanilor din Rîmnic, ce aveaŭ un loc «lăngă casăle meale ceale marĭ», loc căpătat de la Marstaller. «Decĭ, fiind-că acest locu iaste lăngă casa noastră, s'aŭ fost învoit cu Prea-Sfinţiia Sa părintele răposatul moşu-mieŭ[1], proin mitropolit Grigorie, ca să facă schimbu şi, întămplăndu-se moarte Prea-Sfinţii Sale, nu s'aŭ fost făcut zapisăle de învoire şi de schimbu». Se învoeşte el, din noŭ, cu «Sfinţia Sa părintele igumen Lodovic», dîndu-ĭ pentru acel loc «o livade ce iaste peste şanţŭ». Marturĭ: «pop Ioan Rîm. prot.», Nectarie (?), eclesiarch al episcopieĭ de Rîmnic, Radu Postelnicul.

[1] Grigorie era Romîn. V. Prefaţa la *Mineiul* romănesc pe Octombre şi *Conv. lit.,* XXII, p. 253 şi urm.

XIX.

Bucureştĭ, 28 August st. v. 1790 — 8 Iulie st. v. 1820.

Privilegiĭ pentru mănăstirea catolică din Rîmnic.

1. Divanul, după ordinul dat de «Măriia Sa prea-înnaltul prinţip de Sacsoniia-Coburgu, marele-comandir al tuturor oştirilor şi oblăduitorul ţăriĭ», confirmă, la 28 August st. v. 1790, privilegiile acordate de Alexandru Ipsilanti (6 Iunie 1775) şi Nicolae Carageà (1iŭ Iunie 1782). — Semnează «Enzenberg, F[eld]-M[arşal]-L[aĭtnant]» (cu litere cirilice), Vılarà, Ioan Logofătul, Mitropolitul Cozma, Agentul Merkelius.

2. Privilegiu analog de la Mihaĭ Suţu. 6 Iunie st. v. 1792.

3. Privilegiu de la Gheorghe Hangerliu, «la căţĭ din ritul catolicilor să află lăcuind şi adăpostindu-să acolò cu dreaptă muncă, şi hrana neguţătoriilor» (ca maĭ sus, p. 244, n⁰ XXIII): confirmă altul de la Ipsilanti, cu data nluĭ citat. 10 Iunie st. v. 1798.

4. Privilegiu de la Alexandru Moruzi, cu adaosul, relativ la scutelnicĭ: «însă oameni să şi-ĭ aducă acum din streinătate». 27 Iunie st. v. 1799.

5. Privilegiu asemenea de la Alecu Suţu. 8 Iulie st. v. 1820.

XX.

1811 47.

Diferite documente relative la mănăstirea catolică din Rîmnic.

La 16 August 1811, cedare de loc pentru prăvălie: semnează «pater Basilius Lodormany, guardianus» şi «Adam dohtor, martor». Altele analoage, din acest an. — 12 Iunie 1812-1817. Proces pentru o livadă la Troian, ce «i să zice Duraliia» cu Niţu, fiul luĭ Ilie polcovnicul Olănescu. — La 1816, se cumpără «o livade cu cevaş pom pe dînsa», de P. Vasile, şi o a doua. — În 1817, învoială a luĭ P. Vasile cu un simigiŭ, pentru a-ĭ da un «loc dănaintea prăvălieĭ dă simigerie, ca să-m fac umbrarĭ». —La 1818, «Pater Vasilie egumenu» se plînge ispravnicilor contra a doĭ indivizĭ «ce sănt şăzătorĭ

în capu siliști sfinti mănăstirĭ cu căte 6 zile dă clacă dă om pă anŭ», și cari strică sămănăturile, nevrînd nicĭ să plece; se face apoĭ cu eĭ un zapis. — Prin August 1825, nouă plîngere a luĭ «Iosif Pacu [1], egumenul sfinti mănăstirĭ franțișcani dă la Rămnec sud Vălcea», pentru prăvălia ocupată pe rînd de Ilie Hagiul (nu Hangiul) și «Obret» Sîrbul. Luîndu-i-se acestuia dreptul de a o ocupa, el se înțelege cu acela căruia i se dăduse din noŭ și face «matrapazlăc cu prăvăliile mănăstiri... Dăn care [obiceiŭ] să află cu marĭ cheltuele și datoare lucru nesuferit.» Se ordonase întăiŭ de autoritate ca Obrat să-șĭ iea înnapoĭ suma dată, dar apoĭ el face o petiție, pe care o semnează și ceĭlalțĭ chiriașĭ aĭ mănăstiriĭ, pentru a fi reintegrat. Până la hotărîre, se închide prăvălia. Iosif arată pierderile ce resultă și cere Hatmanuluĭ a da o decisiune, «cum te va luminà Dumnezeŭ». Iar acesta dă unuĭ «mumbașir» misiunea de a aduce la Divan pe egumen, prin «marafetul» ispravnicilor. — La 17 Februar 1827, «după știlu vechĭ», Frid. Alexander, substitutul Agențieĭ la Craiova, răspunde luĭ Iosif într'un proces. — Și în Novembre proces al egumenuluĭ, la Craiova, pentru un drum ce trecea prin ograda mănăstiriĭ și pe care el voià să-l închidă, ca fiind cotropit. Apelul i se răspinge, însă pe motiv de prescripție, pentru că drumul «pă pravilă și-aŭ dobăndit robirea». Procesul dura de multă vreme, și se citează și acte, din 1775, din 1820, o vînzare către «iegumenul Gavriil Ghiurma» [2]. — În 1829, la 1iŭ Maiŭ, «Divanul săvărșitor», compus din Iordachi Golescu, Dim. Bibescu, Al. Nenciulescu, dă instrucțiĭ episcopuluĭ de Rîmnic, locoțiitor al Mitropolituluĭ, pentru ținerea de condicĭ de stare civilă: «catastișe cu deslușire», arătînd că trebuie să se oblige la aceasta «și preuțiĭ celorlalte națione». Episcopul se adresează pentru aceasta, a doua zi, către «cucernicul barat de la biserica catolico-romană de la Rămnic sud Vălcea, chir Va-

[1] V. maĭ sus, pp. 251-2, nº XXXVIII. În loc de «Bordiianul», trebuie a se ceti acolo, fără îndoială: «gordiianul».

[2] Cotropirea se făcuse în paguba luĭ «chir Antonică Nicolantin», nepotul luĭ «Pătru Duraliia», de egumenul de Govora, Mihaĭ, fiind cel d'intăiŭ «din tămplare răzmerițăĭ streinat de aicĭ».

silie Lodorman», pentru a se face raport lunar cu privire la locuitoriĭ «de naţionul şi sectul acesta». — În 1831, închiriază prăvăliĭ egumenul Nazarie Szabó. — În 1833, procese purtate de egumenul Florian. — La 20 August 1834, testament al Armeanuluĭ catolic Anton Muratu. Dedesupt, pecetea mănăstiriĭ rîmnicene: «Sig. convent. rimnic. fr. min. prov. Bulg. et Valachiae» şi semnătura episcopuluĭ Molajoni, ca şi a luĭ Szabó. Egumen era acum Klempay. — 1839-42. Acte de la acesta. — La 1841, zapis pentru o livadă «în dealul Glămeelor, dosul cetăţui». — 1847. Chitanţă de la «P. Romualdus Peritz, concionator».

XXI.

Rîmnic, 12 Iulie 1822.

«Hristachi Mănč[iu lescu» dă chitanţă luĭ Vasile Lodormány că a primit de la el o caleaşcă. «Fiind că dumnealuĭ Căm i]naru Costache Herăscu, la plecarea dumisale de aicĭ la Braşov, din pricina jafurilor ce întrebuinţa apostaţi asupra tuturora boierilor şi neg[u]ţătorilor, aŭ lăsat în curtea Bărăţii o caleascĂ şi doă perechĭ hamurĭ.»

TABLA CUPRINSULUĬ.

Pag.

TABLA NUMELOR PENTRU SOCOTELILE BISTRIŢEI

NB. Numele în literă compactă sînt cele de localităţĭ.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

R

S

T

U

V

W

Z

TABLA NUMELOR PENTRU DOCUMENTELE PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN PRINCIPATE.

NOTA. Cifrele din parentese sînt n-le de ordine ale documentelor.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

Z

ERRATA

Pagina 31, rîndul 10 de jos, citeşte: «Villam», în loc de «Villem».
Pagina 44, rîndul 8 de jos, citeşte: «Schmidt», în loc de «Schnidt».
Pagina 82, rîndul 8 de sus, citeşte: «nationalis», în loc de «naturalis».
Pagina 158, rîndul 4 de sus, a se pune o virgulă între «Deodatus şi «Bandinus».
Pagina 161, nº CXIX, rîndul 1 de sus: «Divan», în loc de «Domn».
Pagina 207, nº CLXV, rîndul 1 de jos: «Helenopolis», în loc de «Iloan».
Pagina 319, nº XCIX, rîndul 7 de jos: «1827», în loc de «1817».
Pagina 415, rîndul 7 de sus: «consecratum», probabil, în loc de «confectum».
Alte greşelĭ, dintre cele ce ar merita să fie notate aicĭ, s'aŭ îndreptat în cursul lucrăriĭ saŭ în table.